

CORPUS THOMISTICUM
Sancti Thomae de Aquino
Super Evangelium S. Matthaei lectura
caput VI lectio III
Reportatio Leodegarii Bissuntini

Textum Taurini 1951 editum
ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas
denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Caput 6
Lectio 3

[87341] Super Mt., cap. 6 l. 3 Dominus dicit *sic orabit*, non hoc orabit. Non prohibet aliud ab hoc orare, sed docet sic orare. Unde haec oratio habet tria: est enim brevis, perfecta et efficax. Brevis est, ut omnes possent capere tam docti quam indocti. Item ut daret fiduciam de facile impetrando; unde Is. X, 23: *verbum abbreviatum faciet dominus*. Item perfecta est; ipse enim Deus tradidit hanc, et Dei perfecta sunt opera. Item efficax; unde apostoli dicebant: doce nos orare. Ipse autem sic dixit *sic orabit*: *pater noster qui es in caelis* et cetera. Et in hac oratione, sicut in oratione rhetorum, duo facit. Primo captat benevolentiam; secundo docet quid petendum. Captat benevolentiam, sed alio modo quam captet homo hominis benevolentiam, ut scilicet flectat eum ad se. Captamus autem nos Dei benevolentiam, ut elevemur ad eum. Requiritur duo ad dantem: quod possit, et velit. Et ut velit, dicit *pater*: si enim est pater, vult utilitatem filiorum. Quod possit, ostendit subdens *qui es in caelis*: si enim est in caelis, potest quod vult. Hoc autem quod dicit *pater noster*, valet ad fidei instructionem. Et removet duos errores, qui destruebant orationem. Quidam enim dicebant Deum non habere curam de humanis, ut habetur Ez. IX, v. 9: *dereliquit dominus terram, et dominus non videt*. Quidam autem dixerunt quod habet curam, et providet de omnibus; sed providentia dat necessitatem rebus; et sic non oportet orare, quia si providet Deus, ita erit. Sed istas opiniones destruit cum dicit *pater*: si enim est pater, providet filiis, ut habetur Sap. XII, 13: *non est autem alius Deus quam tu, cui est cura de omnibus*. Item pater dicitur ad filium, ut dominus ad servum. In eo enim quod ipse pater est, dicimus nos liberos: non enim dicitur pater aliarum rerum. Si ergo sumus liberi, habemus libertatem arbitrii. Ergo aliquid est a nobis. Per hoc vero quod dicit *qui es in caelis*, ostendit omnia impetrabilia, quando ipse ibi immobilis est. Quia sicut ipse qui est in caelis, disposuit effectus produci ex causis, ita providit talem petitionem per talem orationem nobis dari. Unde valet ad sublevandum spem. Lc. XI, 13: *si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester caelestis* et cetera. Item *pater* valet ad exercitandum caritatem: naturale enim est, quod a patre diligatur filius; Eph. VI, 1: *fili, obedite parentibus vestris in domino*. Item invitamur ad imitandum; supra V, 45: *ut sitis filii patris vestri* et cetera. Item ad humilitatem provocamur; Mal. c. I, 6: *filius honorat patrem et dominum servus. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et si dominus ego sum, ubi est timor meus?* Item dicens *pater noster*: affectus ordinatur ad proximum, quia si unus pater omnium, non debet contemnere quis proximum ratione generis. Item dicit *pater noster*, non dicit. Pater meus, quia Christus voluit servare quod sibi proprium est, quia quadam singularitate est filius Dei; unde dicit Io. XX, 17: *ascendo ad patrem meum, et patrem vestrum*, quia aliter meum, aliter vestrum. Item docuit pro toto populo orare. Chrysostomus: dulcior est apud Deum oratio quam non transmittit necessitas,

sed fraternitas. Secundo ad captandum benevolentiam dicitur *qui es in caelis*, non pro corporali loco, quia *caelum et terram ego impleo, dicit dominus*, Ier. XXIII, 24, sed propter eminentiam. Unde per hoc infirmis providetur, ut considerent per id quod supremum est in corporibus, quod Deo debent obsequi. Propter hoc versus orientem oramus, quia ab oriente vertitur caelum. Et sicut caelum supra corpus, ita Deus supra spiritum. Unde sicut corpus convertitur ad caelum, ita spiritus convertitur ad Deum. Ut ergo spiritus revocetur a terrenis, dicit *pater noster, qui es in caelis*. Aliter per caelos sancti intelliguntur: Is. I, 2: *audite, caeli, et auribus percipe, terra*; et Ps. XXI, 4: *tu autem in sancto habitas*. Dat enim fiduciam impetrandi, quia non longe sunt a nobis. *Sanctificetur nomen tuum*. Hic, captata benevolentia, accedit ad petitiones. Sed omnis petitio habet desiderium. Unde in hac oratione continetur omne quod homo desiderare potest, et eo ordine quo petere debet: homo enim desiderat consequi bonum, et vitare malum. Quatuor autem petuntur desideranda. Desiderium enim tendit in finem: unde in unoquoque quod primo desiderandum est, est finis. Finis autem est Deus: unde honor Dei primo est petendus: et hoc tangitur *sanctificetur nomen tuum*. Item petenda sunt quae ad nos pertinent: et primum est gloria Dei: et haec tangitur *adveniat regnum tuum*. Item virtutes et merita bona: et hoc tangitur *fiat voluntas tua* et cetera. Item subsidia mortalis vitae, sive temporalia, sive spiritualia; et hoc tangitur *panem nostrum quotidianum*: sive intelligas panem temporalem, sive spiritualem, vel sacramentalem. Item malum est vitandum. Contra bona sunt quaedam impedimenta. Contra primum non est impedimentum, quia semper est honorandus Deus, sive velis, sive nolis habere. Beatitudinem impedit peccatum; ideo petit *dimitte nobis debita nostra* et cetera. Virtutes etiam et operationes bonas impedit tentatio: ideo dicitur *et ne nos inducas in tentationem*. Habere necessaria huius vitae impedit malum; ideo dicitur *sed libera nos a malo*. *Sanctificetur nomen tuum*. Semper sanctificatum est, quomodo ergo petimus? Exponitur sic. *Sanctificetur*, idest quod in se sanctum est manifestetur in nobis; non quod accrescat sibi, sed nobis accrescit manifestatio gloriae suae. Aliter Chrysostomus: *sanctificetur* etc., idest sanctificetur ex operibus nostris, idest det nobis talia opera facere ut sanctificetur. Secundum Cyprianum: *sanctificetur*, idest sanctifica nos in nomine tuo. Is. VIII, 14: *et erit vobis in sanctificationem*. Sed sanctificari est, ut qui non sunt sancti sanctificentur, et ut sancti in sanctitatem perseverent; et si quidem sanctificati non sint, contrarium amoveatur. Sequitur *adveniat regnum tuum*, idest fac nos ad regnum tuum pervenire, ut dicitur (infra XXV, 34): *venite, benedicti, percipite paratum vobis regnum a constitutione mundi*. Aliter Augustinus in Serm. domini in monte: Deus regnare incepit, cum mundum redemit. *Adveniat*; idest veniat consummatio regni tui; Lc. XXI, 31: *prope est regnum Dei*. Vel sic. *Adveniat regnum tuum*, idest regnes in nobis, non peccatum. Unde Rom. VI, 12: *non regnet peccatum in vestro mortali corpore*. Sed non potest venire quis ad regnum caeleste nisi fiat caelestis; ideo petimus ut fiamus caelestes. *Fiat voluntas tua sicut in caelo*, idest fac nos caelestes. Unde petimus ut voluntas Dei impleatur per nos. Et hoc frustra, nisi a Deo esset; et ideo dicitur *fiat voluntas tua*, quia Deus operatur in nobis. Sed quid? *Sicut in caelo et in terra*, idest sicut Angeli faciunt voluntatem in caelo, sic nos terreni faciamus in terra. Vel aliter. *Fiat voluntas tua sicut in Christo*, sic in Ecclesia. Unde *fiat voluntas tua sicut in caelo*, idest in Christo, *et in terra*, idest Ecclesia. Vel aliter. Per caelum sancti, per terram peccatores. Unde *fiat voluntas tua* etc., idest converte peccatores, ut serviant tibi ut iusti. Unde Ps. XVII, 29: *illuminans lucernam meam, domine, illumina tenebras meas*. Vel aliter: quia spiritus comparatus ad carnem, ita contrariatur. Unde apostolus: *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*. Unde, *fiat* etc., idest sicut spiritus concordat voluntati tuae, sic et caro. Et nota quod dicitur *sanctificetur nomen tuum*, et non sanctificemus. Et hoc est, quia ad salutem requiritur persona Dei, et liberum arbitrium. Sed si in prima persona peteretur, iam videretur quod solum ad liberum arbitrium pertineret. *Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie*. Postquam docuit petere gloriam, et beatitudinem, et operationes virtutum; hic docet petere quae sunt necessaria ad praesentem vitam, cum dicit *panem nostrum* et cetera. Hoc autem exponitur quatuor modis. Primo exponitur de pane qui est Christus, qui dicit de seipso, Io. VI, 52: *panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Sed dicit *nostrum*, quia non cuiuscumque, sed fidelium solum; Is. IX, 6: *parvulus natus est nobis* et cetera. Unde ex quo quis baptizatus est, ius habet in isto pane. Sed hoc quod dicit *supersubstantialem*, loco eius habetur in Graeco *usion*, idest peculiarem; et quod sit supersubstantialis, habetur ad Ephes. I, 20: *constituens ad dexteram suam in caelestibus supra omnem principatum, potestatem, et virtutem, et dominationem*. Iste panis est quotidianus, qui quotidie debet sumi non a quocumque, sicut in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicit Augustinus, quod quotidie recipere nec laudo, nec vitupero: sed in Ecclesia quotidie debet sumi a fidelibus, et percipiatur si non sacramentaliter, tamen spiritualiter. Sed Orientales aliam consuetudinem habent, quia in aliquorum Ecclesiis non celebratur nisi semel in hebdomada.

Et Augustinus in Serm. domini in monte dicit, quod illud sustinetur. *Da nobis*. Sed qualiter dicitur *da nobis*, si nostrum est? Cyprianus: *da nobis*, idest da ita vivere, quod per peccatum non reddamur non idonei ad habendum istum panem. Non enim datur ei qui indigne recipit, sed assumit in damnum suum. *Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit*, ut habetur I ad Cor. XI, 29. Sed quid est quod dicit *hodie*? Dicendum quod hodie aliquando accipitur pro praesenti die, aliquando pro tota vita nostra. Unde *da nobis hodie*, idest ut in tota vita nostra possimus percipere, quia in hac vita tantum est necessarius: in alia enim, habita veritate, non indigebimus. Unde in hac vita et nunc peculiaris est, tunc continuus. Alia expositio, ut per panem Deus vel divinitas intelligatur. Lc. XIV, 15: *beatus qui manducat panem in regno caelorum*; Ps. LXXVII, 25: *panem Angelorum manducavit homo*. Unde *da nobis hodie*: da ut in praesenti vita possimus ea frui. Item aliter potest exponi de pane sapientiae; unde: *venite, comedite panem meum*: ille enim comedit panem sapientiae, qui inquirat documenta salutis, qui facit divina praecepta. Quarto exponitur de pane corporali. Dixerat *sanctificetur nomen tuum, et fiat voluntas tua* et cetera. Unde docuerat nos caelestes esse; sed memor fragilitatis nostrae docet nos petere terrena ad vitam necessaria, et non superflua, sed necessaria. Unde: *habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus*. Idem petiit patriarcha Iacob: *si dederit mihi panem quo vescar, et vestes quibus operiar* et cetera. Sed dicit *nostrum*, quia de proprio, non de rapina. Alia ratio quare dicit *nostrum*, quia hoc datur ad necessitatem. Unde debemus accipere ut communia, ut dicebat Iob: *si comedi buccellam panis solus*. Sed quid est quod dicit *supersubstantialem*? Hoc ideo dicit, quia (ut dicit Augustinus in Lib. de orando Deum ad Probam) id quod est praecipuum in vita hominis est panis. Eccli. XXIX, 28: *initium vitae hominis aqua et panis*. Unde per hunc omnia quae sunt substantialia ad vitam intelliguntur. Sed dicit *quotidianum*, idest pro hac vita brevi: si enim peteret ad longum tempus, contrariaretur petitioni suae, quae dixit *adveniat regnum tuum*, idest ad nos veniat. Si ergo longa petitio esset, contrariaretur orationi praecedenti. Item ut superfluitatem tollat, quia quod necessarium, est ad diem; contra quosdam qui plus expendunt uno prandio quam necesse esset in multis diebus. Item dicit *da nobis*. Chrysostomus: temporalia habent boni et mali: boni ad utilitatem, mali ad damnum: boni igitur a Deo, mali a Diabolo. Alia ratio. Sicut si aliquis offerret panem sacerdoti ad sanctificandum, postea peteret a sacerdote iam sanctificatum; sic dicitur *da nobis*, idest sanctifica nobis, et sanctificatur per orationem. Et quia noluit ut petatur ad longum tempus, ideo dicit *hodie*: vel *hodie*, idest in vita ista. Sed quaeritur quare dominus prohibuit sollicitudinem; unde dicit *nolite solliciti esse* et cetera. Hic autem docet petere. Sed homo licite potest desiderare quae necessaria sunt ad vitam; et non solum quae ad vitam, sed quae ad statum, quia plura sunt necessaria regi quam comiti: unde licet haec petere. Sed aliud est desiderare, et aliud sollicitum esse. Item videtur quod non petendum sit nisi ad unum diem, quia dicit *hodie*. Solutio. Non intendit quin cogites de futuro: sic enim periret populus Dei, quia sic non esset congregandum in aestate quod comedendum esset in hieme; sed sollicitudinem removet de futuro. Sequitur *dimitte nobis debita nostra* et cetera. Hic intendit ponere petitiones quae fiunt ad remotionem mali, et primo magis principalis quod magis impedit. Hoc autem est peccatum; ideo dicit *et dimitte nobis debita nostra*: quia contra eum peccavimus; nos enim indigemus de bono Dei. Hieronymus: indignum est quod agamus aliquid contra Deum. Quando tu peccas, tu usurpas quod Dei est: quia voluntas Dei est regula omnium. Si ergo dimittis voluntatem Dei pro voluntate tua, usurpas quod Dei est. Ideo *dimitte nobis peccata*. Et hoc ille petebat Ps. XXXVIII, 14: *dimitte mihi, ut refrigerer prius quam abeam, et amplius non ero*. Et per hoc duos errores excludit. Error scilicet Pelagii, qui dicebat, quod sine peccato poterat homo vivere: et hoc est falsum, quia esset aliquis qui non posset dicere hanc orationem; sed hanc dominus dedit omnibus; omnes ergo peccatum habent. Et Ioannes in prima canonica I, 8: *si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus* et cetera. Item, alius error, quod si quis peccavit, non potest agere poenitentiam; sed hoc non doceret dominus petere, nisi vellet remittere. Unde Io. I, 12: *dedit eis potestatem filios Dei fieri*: quod non fieret nisi remitterentur peccata. *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Debitores dicuntur duobus modis: vel quia peccant contra nos; vel quia aliquid nobis debent, ut pecuniam, et huiusmodi. Non ergo docet ut dimittam debita pecuniae, sed debitum quo peccavit quis contra me; vel etiam si offendit me pro solvenda pecunia, offensam teneor dimittere, non pecuniam: indignum enim esset quod peterem misericordiam, si remittere non vellem; unde Eccli. XXVIII, 3: *homo homini servat iram, et a Deo petit medelam*. Sed sunt multi qui nolunt dimittere, debentne dicere *pater noster*? et cetera. Quidam enim subtrahebant verbum illud *sicut et nos* etc., sed talis omittens peccat, quia formam Ecclesiae non servat. Dicendum ergo quod, licet sit in peccato, debet dicere, quia debet facere quicquid boni potest; quia licet non sint meritoria ad vitam aeternam, tamen sunt proficua ad impetrandam gratiam. Item oratio dicitur in persona

Ecclesiae: unde licet ipse non remittat, tamen Ecclesia remittit. Item quaerit Augustinus, si solum illis qui remittunt offensas, dominus remittit. Et vult Augustinus quod eo tenore dimittamus, quo dimittit dominus: dominus enim rogantibus dimittit. Qui ergo paratus est roganti dimittere, fructum recipit orationis. *Et ne nos inducas in tentationem.* Cyprianus exponit sic: *et ne nos*, idest non sinas nos perducere in tentationem; tentatio enim utilis est, sed ille inducitur in tentationem, qui tentationi succumbit: multi volunt igne caleferi, sed non igne comburi. *Fidelis Deus qui non permittit vos tentari ultra quam possitis.* Et per hoc amovetur error Pelagii, qui dicebat, quod homo poterat perseverare per liberum arbitrium. Et hoc amovet, cum docet non consentire tentationi. Ad Phil. II, 13: *Deus operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate.* Ultimum est *sed libera nos a malo*, praesenti vel futuro, poenae vel culpae. Unde Augustinus in hoc verbo: omnis homo lacrimas fundit. Ita dicebat ille Ps. LVIII, 2: *eripe me de inimicis meis, Deus meus.* Sequitur autem *amen*, idest ita fiat. Hebraeum est. Datur securitas impetrandi, si tales fuerimus quod dimittamus et cetera. In Graeco adduntur tria verba: *quoniam tuum regnum, et veritas, et gloria.* Et haec tria tribus praemissis respondent. Vel sic. Tu potes, quia tuum regnum, tua est virtus, quae potest donare. Item totum ad gloriam Dei; Ps. CXIII, 1: *non nobis, domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

© 2006 Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem

Iura omnia asservantur

OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super Evangelium S. Matthaei lectura

a capite VI versiculo XIX ad caput XII

Reportatio Leodegarii Bissuntini

Textum Taurini 1951 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Caput 6

Lectio 5

[87342] Super Mt., cap. 6 l. 5 Postquam docuit nos de ieiunio, docet nos de eleemosyna, et dicit *nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*. Sed videtur quod hoc non sit verum, quia regibus convenit thesaurizare. Sed dicendum, quod per thesauros intelligit abundantiam: et haec duplex, necessaria, et superflua: quod non est necessarium uni, est necessarium alteri. Et ideo cum rex multis indigeat, multa potest congregare. Uni simplici peccatum esset quod non est regi, quia indiget defendere regnum. Item prohibet his, qui videntur habere fiduciam in eis; unde I ad Tim. ult., 17: *divitibus huius saeculi praecipe non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum suarum*; Baruch III, 16: *ubi sunt principes gentium, qui argentum fabricant (sive thesaurizant) et aurum in quo confidunt homines?* Item prohibet propter instabilitatem, quia cito amittuntur. Et ponit tria quae in divitiis habentur: metalla, et haec rubigine consumuntur; vestes, et haec tineis: et quaedam quae neutro modo, ut lapides pretiosi. Alia littera habet, *nec commestura*. Unde tripliciter destruuntur: aut ex principio intrinseco; et sic tinea quae innascitur vestibus, unde *ubi aerugo et tinea*: aut ex luxuria possidentis, ideo *commestura*: quandoque ab extraneis, unde dicit *ubi fures non effodiunt*. Si aliquis dicat quod haec non fiunt: dicendum, etsi non fiant, tamen saepe contingit; et si non contingit, possibile tamen est contingere: ideo arguit eas incertas esse. Item exponitur mystice. Aerugo apparet, tinea latet. Unde per aeruginem peccata corporalia, per tineam spiritualia. Item quaedam sunt peccata quae per seipsos faciunt homines, quaedam quae cum alio, et illa magis nocent. Dicit *nec fures effodiunt*. Vel dicit propter thesauros absconditos. Item per aeruginem superbi; Eccli. XII, 10: *sicut aeramentum aeruginat nequitia eorum*. Tinea corrodit vestimenta: et haec significat exteriora opera, quae per invidiam corroduntur; Prov. XXV, 20: *sicut tinea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi*. Item fures per vanam gloriam. Fures, idest Daemones, qui cum non possint decipere homines per alia peccata, decipiunt per vanam gloriam. Item ponit stabilitatem divitiarum caelestium, ubi dicit *thesaurizate vobis thesauros in caelo*. Et hic Augustinus: thesaurizate vobis in caelo, non in aliquo loco corporali, sed in caelo, idest in spiritualibus bonis, idest abundantiam bonorum meritorum acquirite. Et dicit *vobis*, non Deo, quia nihil accrescit ei; Iob XXXV, 7: *si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Docet autem dominus, unde hoc acquiritur, scilicet per eleemosynam, dicens Lc. c. XVIII, 22: *vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo*. Ibi enim, idest in caelo, nulla erit corruptio, quia *corruptibile hoc induet incorruptionem*, I Cor. c. XV, 53. Sequitur *ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum*. Docet contrariam conclusionem esse nocivam; et hoc quia cordis distractionem habet, quia si terrena diligis, ibi erit cor tuum; ubi enim amor, ibi oculus: *oculi stultorum in finibus terrae*. Sed quia pauci sunt qui

considerent istud, ideo ostendit quantum sit periculum, per exemplum, *lucerna corporis tui*. Et hoc primo exponitur de oculo corporali; sicut enim lucerna dirigit gressus hominis, sic oculus. Unde *si oculus tuus fuerit simplex*, idest fortis ad videndum, *corpus totum erit lucidum*, idest dirigetur ad faciendum; *si nequam*, idest lippus et obscurus, *totum corpus tuum tenebrosum erit*, idest omnia opera tua fient ad modum tenebrarum. *Si ergo lumen quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt*. Lumen quod in te est, est cor et mens. Si ergo ad terram dirigatur, et omnes sensus hominis ad terram dirigentur. Aliter exponitur de oculo spirituali: lumen enim inducit ad probandum, sicut hominis ratio; Prov. XX, 27: *lucerna domini spiraculum hominis*. Unde *si oculus tuus fuerit simplex*, sic quod ratio tua dirigatur in Deum, *totum corpus tuum*, idest omnia membra tua a peccato servabuntur: si non, involventur in operibus tenebrarum. Vel *lucidum*, in resurrectione sanctorum. Infra XIII, 43: *tunc iusti fulgebunt sicut sol*. Item, per oculum significatur intentio. Unde qui vult operari, aliquid intendit: unde si intentio tua sit lucida, idest ad Deum directa, totum corpus, idest operationes tuae erunt lucidae. Et hoc intelligitur in simpliciter bonis. Item, per oculum intelligitur fides; unde si simplex est, ita quod tendat in Deum, idest non vacillet etc.; ad Rom. XIV, 23: *quod non est ex fide peccatum est*. Item, per oculum significatur praelatus, qui est oculus subditorum. Unde cum praelati boni dirigunt plebes, tota populi congregatio lucet virtutibus et cetera. Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et ministri eius*. Sequitur *nemo potest duobus dominis servire* et cetera. Quia dixerat quod thesaurizatio distrahit a Deo, ideo fugienda dicitur, quia non solum distrahit, sed alienat a Deo, quia *nemo potest duobus dominis servire*. Servus est qui ipsum quod est, alterius est; sed impossibile est quod animus feratur ad duos fines simul et semel (dico contrarios et dissentientes). Item nota quod quidam dominantur, ut subditi dirigantur; quidam autem, ut timeantur. Dominus et divitiae sunt contrarii domini; ideo *non potestis Deo servire et mammonae*. Sed nota quod aliud est habere divitias ut dominus, aliud ut servus: habet enim ut dominus, qui bene utitur illis, et inde facit fructum; sed ille est servus divitiarum, qui fructum inde non accipit; Eccli. V, 12: *est aliud malum quod vidi sub sole: divitiae conservatae in malum domini sui*. Omne autem in quo quis ponit finem suum, Deus suus est. Unde qui ponit finem suum in divitiis, Deus suus est, sicut dicitur de illis *quorum Deus venter est*, Phil. III, 19. *Non potestis Deo servire et mammonae*. Per mammonam potest intelligi Diabolus, qui praeest divitiis, et quasi Deus suus est; non quia possit dare, sed quia nititur divitiis homines decipere. Unde sicut est quidam spiritus fornicationis, sic est spiritus divitiarum. Aliter exponit Augustinus: *nemo potest* etc. scilicet contrariis. Sed Deus et Diabolus contrarii sunt. *Quae conventio Christi ad Belial?* II ad Cor. VI, 15, et in Lib. III Reg. c. XVIII, 21: *quid claudicatis in duas partes?* Et sequitur *aut unum sustinebit*, idest Diabolum. Et non dicit, diliget, quia Diabolus naturaliter diligi non potest. Deus naturaliter diligitur; Diabolus vero sustinetur, sicut ponit exemplum Augustinus: si aliquis cupit ancillam alicuius, servit ei amore ancillae, non ipsius: unde sustinet servitium domini propter ancillam; sic aliquis sustinet servitium Diaboli propter divitias. Item posset aliquis dicere: non pono finem in divitiis superfluis, sed necessariis. Et hoc prohibet dominus dicens *ideo dico: ne solliciti sitis animae vestrae* etc., non quia anima manducet, sed quia homini convenit, anima existente in eo. Vel *animae*, idest vitae animae. Et destruit hic error Euticharum, qui dicebant quod viri apostolici non debebant laborare. Sed hos reprehendit Paulus dicens II Thess. III, 10: *qui non vult laborare, non manducet*. Secundum ergo apostolum omnes tenentur. Sed quaero, aut est consilium, aut praeceptum. Si praeceptum, ergo omnes tenentur; si consilium, constat quod non omnes, quia ad consilia non tenentur nisi homines perfecti. Dico quod aliquid est praeceptum propter se, aliquid propter aliud: ut cum aliquis cepit crucem ut eat ultra mare, quod eat ultra mare tenetur, sed non potest ire nisi quaerat navem: unde quaerere navem est ei necessarium. Sic omnes tenentur ad conservandum vitam, ideo tenentur ad omnia quae faciunt ad istum finem; unde tenetur quilibet qui non habet unde conservet vitam, laborare ut conservet. Quid ergo dicit *nolite solliciti esse?* et cetera. Dicendum quod sollicitudo nominat providentiam cum studio; studium autem est vehemens applicatio animi. In ista autem vehementi applicatione potest esse peccatum, quando scilicet ponit animum ibi ut ad finem; et sic non debemus solliciti esse. Et ideo habetur Prov. XI, 7: *expectatio sollicitorum peribit*. Item potest esse quod mens intendat ad superflua acquirenda: et sic prohibetur, ut habetur Eccli. II, 1: *dixi ego in corde: vadam, et affluam divitiis*. Item sollicitudo potest esse, quia animus nimis sollicitatur ad temporalia acquirenda et necessaria: et de hoc habetur I ad Cor. II. Item quidam solliciti sunt cum quodam timore et desperatione, quia timent sibi deficere; et haec sollicitudo prohibetur. Sequitur *nonne anima plus est quam esca?* Docuit vitare sollicitudinem etiam necessariorum. Ponit rationes. Et primo talem: qui dedit maiora, dabit minora; sed Deus dedit animam et corpus; ergo qui dedit haec, servabit ea. *Respicite volatilia caeli* et cetera. Est haec alia ratio. Qui providet minoribus,

providebit maioribus; sed Deus providet brutis; ergo et cetera. Primo deducit in cibo; secundo in vestimento. Docet ergo vitare sollicitudinem, dicens *respice*, idest considerate, *volatilia caeli*, quia ex his est sapientia; unde Iob XII, 7: *interroga iumenta, et docebunt*. Unde cum non habeant operationem ad acquirendum panem, attamen et cetera. Et tria dicit quoad tria quae requiruntur, scilicet serere, metere et congregare. Et quantum ad hoc tria dicit *non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et tamen pater vester caelestis pascit illa*. Et dicit *vester*, non illorum, quia proprie pater est rationalis creaturae. *Pascit ea*, de quo in Psalmo CXLVI, 9: *qui dat iumentis escam ipsorum* et cetera. *Nonne vos magis pluris estis illis?* Idest maioris valoris? Homo enim omnibus praeponitur, ut habetur Gen. I, 26: *faciamus hominem* etc.; et sequitur, *ut praesit piscibus maris, et volatilibus caeli*. Et non est intelligendum quin apostolici viri non congregent, sed est intelligendum, quod Deus in congregatione a tribulatione liberat iustos, ut Daniele liberavit de lacu leonum, et tres pueros de fornace. Et non dico, quod existentes in tribulatione non debeant facere ut eruantur, quia praecepit dominus ut ex una civitate fugerent in aliam; sed est intelligendum, quod si faciant iusti quod in se est, quod liberabit eos dominus. Et ista exempla inducuntur ad sciendum quod dominus habet providentiam de omnibus, et dat unicuique secundum modum suum: avibus enim dedit quomodo necessaria acquirerent: dedit enim eis naturalem instinctum quo moverentur ad inquirendum unde viverent; ideo non debemus esse nos nimis solliciti. *Quis autem vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum unum?* Hic probat experimento, quod sicut providet avibus, ita et nobis: quaedam enim est pars animae quae subiacet rationi, ut motiva et sensitiva: quaedam quae non, ut augmentativa et nutritiva; et in his convenit homo cum brutis; et sicut providet brutis in augmento et nutrimento, sic et hominibus. Unde augmentum non est nobis ex nobis, sed ex Deo: unde de providentia Dei non debetis desperare. *Considerate lilia agri* et cetera. Instruxit nos de cibo, modo de vestimento: unde *habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus*. Dicit ergo *considerate lilia agri*. Consideratio creaturarum debet esse ad laudem Dei; Ps. CXLII, 5: *meditabor in omnibus operibus tuis* et cetera. *Non laborant, neque nent*: ad vestimentum enim requiritur et opus virorum, et mulierum. Ideo ad amovendum opus virorum dicit *non laborant*; ad excludendum opus mulierum dicit *neque nent*. *Dico enim quod neque Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis*, quia etsi ars imitetur naturam, non tamen consequitur. Unde numquam ars faceret colores ita puros, sicut in natura fiunt in floribus. Et dicit *in gloria*, quia inter notos apud Iudaeos Salomon gloriosior fuit; et tamen vestimentum non potuit ita adaptari ei sicut lilio. Item dicit Chrysostomus, quod lilius habet ista sine sollicitudine; Salomon autem saltem oportuit praecipere. Hieronymus retorquet ad resurrectionem, quia per lilia Angeli: et sicut Angeli non indigent vestimento, sic in resurrectione, qui reformabit corpus, providebit de vestimento. *Si enim foenum agri* et cetera. Hic commutat lilius in foenum, et argumentatur, quia si minoribus providet, providebit et nobis, qui potiores sumus quoad dignitatem substantiae, quia nos super ista sumus. Item quoad durationem, quia nos aeterni quoad animam, istud vero *hodie est, et cras in clibanum mittitur* et cetera. Is. XL, 7: *exsiccatum est foenum, et cecidit flos*. Item quoad finem: quia homo est propter beatitudinem, foenum vero propter usum hominis; Ps. CXLVI, 8: *qui producit in montibus foenum et herbam servituti hominum* et cetera. Et ad vilem usum, scilicet ut in clibanum mittatur quoad aliquas terras, ubi fit ignis de stipulis. Et si hoc *sic vestit*, idest dat necessarium ornatum, *quanto magis vos modicae fidei?* Vel sic: ut per foenum intelligantur infideles. Si ergo infidelibus, qui parati sunt ad clibanum ignis, multo magis electis. *Nolite ergo solliciti esse* et cetera. Hic concludit de utraque; et debes exponere sollicitudinem quatuor modis, ut superius dictum est. Vel sic. Si vivis in aliqua societate, non sis sollicitus de cibo ampliori, vel vestimentis amplioribus, immo esto in eis quasi unus ex eis. *Haec enim omnia gentes inquirunt*, quia ibi ponunt finem, quia credunt in eis esse beatitudinem. Et si hoc non credant, ponunt ibi magnam sollicitudinem, quia non credunt providentiam divinam. Et quia in ordinatione ad finem duo requiruntur, scilicet scientia et voluntas, dicit *scit enim pater vester quia his omnibus indigetis*. Unde, scit quia Deus: item, quia pater, vult. Quid ergo facietis? Dicit tria. *Primum quaerite regnum Dei*, tamquam finem, quia regnum est beatitudo. Regnum dicitur a regendo: tunc enim homo regitur, quando voluntati regentis subditur; hoc autem erit in caelo; unde Lc. XIV, 15: *beatus qui manducat panem in regno Dei*. Item iustitia perducit ad regnum; Prov. VIII, 20: *in viis iustitiae ambulo, in medio semitarum iudicii, ut ditem diligentes me, et thesauros eorum repleam* et cetera. Et ideo dicit *et iustitiam eius*. Et dicit eius, et non hominis, quia per iustitiam propriam nullus potest venire ad regnum. Tertio dicit *et haec omnia adiicientur vobis*, quasi, ultra forum haec adiicientur; Prov. c. X, 3: *non affliget dominus fame animam iusti*. Non ergo debeamus haec temporalia quaerere; et hoc verum est tamquam finem, aut mercedem. Unde non debemus evangelizare ut comedamus, sed potius e converso. Sed contra hoc obiicit Augustinus de Paulo, quia

dicit: *in fame, et siti, et nuditate laboravi*. Et respondet quod sicut medicus aliquando abstrahit cibum et potum infirmo, ut curet eum, sic dominus, qui habet providere, permittit hominem pati, vel ut curetur, si curanda sunt aliqua, vel ut alii exemplum recipiant. *Nolite ergo solliciti esse in crastinum*. Sed hoc non videtur, quia nullus tenetur ad maiorem perfectionem, quam Christus et apostoli. Sed Christus habuit oculos: apostoli etiam congregabant. Augustinus exponit sic *in crastinum*, idest futurum, cogitando nimis de temporalibus, scilicet ibi finem ponendo, vel etiam superflua congregando. Vel, secundum Hieronymum *nolite solliciti esse in crastinum*, verum est de his quae ad Deum pertinent, faciendo quae in nobis sunt: non enim debemus dimittere laborare, si timeamus de pluvia, vel huiusmodi quae ad Deum pertinent. Vel sic. Nolite illam sollicitudinem quam debetis in futuro habere, accipere in praesenti, sicut tempore messium accipere curam de vindemiis non est competens. Quare? *Sufficit enim diei malitia sua*, idest tribulatio et angustia, quam habet homo in die, sufficere debet ei; non autem accipere eam quam debet habere in futuro et cetera.

Caput 7

Lectio 1

[87343] Super Mt., cap. 7 l. 1. Implevit legem quoad praecepta et quoad promissa, nunc quoad iudicia. Primo ergo ordinat ut non sit temerarium iudicium, et dicit *nolite iudicare* etc., idest ex amaritudine odii; Amos VI, 13: *convertisti iudicium in amaritudinem*. Vel sic. *Nolite*, quantum ad ea quae nostro iudicio non sunt commissa. Domini est iudicium, nobis commisit iudicare de exterioribus, de interioribus vero sibi retinuit. Nolite ergo iudicare de eis; I Cor. IV, 5: *nolite iudicare ante tempus*; Jer. XVII, 9: *pravum est cor hominis, et quis cognoscet illud?* Nullus enim debet iudicare de aliquo quod sit malus homo: dubia enim in meliorem partem interpretanda sunt. Item iudicium debet esse congruum quantum ad personam iudicantis. Unde si es in eodem peccato, vel maiori, non debes iudicare; ad Rom. II, 1: *in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas*. Item non prohibetur praelatis, sed subditis: unde non debent iudicare nisi subditum. Sed Chrysostomus: *nolite iudicare* etc., idest nolite iudicare vosmetipsos vindicando. Unde si remittitis, non inde iudicabimini; immo ratione huius misericordiae misericordiam consequemini. Sequitur ratio *in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini*; idest, pro quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini; Ps. VII, 17: *convertetur dolor eius in caput eius* et cetera. Et infra XXVI, 52: *qui percusserit gladio, gladio peribit*. Vel sic. Timere debent qui iudicant, ne hoc iudicio dominus permittat eos puniri, ut in Is. XXXIII, 1: *vae tu qui praedaris, nonne et tu praedaberis? In qua mensura* et cetera. Hic ponit rationem sub similitudine iudicii; iudex enim est sicut regula animata: cum enim vis aequare duo, defers ad regulam, et quod superabundat de uno, resecat; sic si aliquis habeat de alieno plusquam debeat habere, id resecat, et reddit unicuique quod suum est, idest pro ista mensura remetietur nobis. Sed obiicitur. Aliquis peccat temporaliter, et inde punitur aeternaliter; videtur quod non sit aequum iudicium. Dico quod in peccato duo sunt consideranda: duratio et offensa; et in offensa duo, scilicet aversio et conversio. Ex parte conversionis culpa finita est; ex parte aversionis, infinita, quia avertitur a Deo qui est infinitus. Cum ergo avertat se ab infinito, infinite puniri debet. Item ex parte durationis est duo considerare, scilicet actum et maculam. Actus momentaneus est, macula infinita, idest aeterna; ideo infinite, idest aeternaliter, puniri debet. Unde si a Daemonibus posset deseri macula, possent liberari a culpa et poena. Similiter a parte poenae est acerbitas, et haec est finita. Item duratio, et haec est infinita. *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides?* Hic dicit quod non debet esse iudicium inordinatum: inordinatum enim est quando ab aliquo incipit, non plene examinata causa, aut gravitate delicti. In iudicando enim duo sunt necessaria: cognitio causae et iudicium. De primo Iob XXIX, 16: *causam quam nesciebam, diligentissime investigabam* et cetera. *Quid autem vides festucam*, leve peccatum, *in oculo*, idest in conscientia fratris, *trabem autem*, idest grave peccatum, *in oculo tuo non vides?* Per trabem et festucam docet considerare quantitatem peccatorum: saepe enim qui gravia peccata committunt, reprehendunt eos qui levia, sicut contingit in iudicandis religiosis. Cum aliqui qui gravia faciunt, quae vident levia, in religiosis iudicant gravia; sed absorbentur illa sicut una gutta aquae in multitudine vini. Item contingit quod aliquis ex infirmitate peccet leviter, et aliquis iudex malus et male affectus, qui vellet punire illum ex odio, considerat festucam in oculo illius, non autem trabem in oculo suo. *Quomodo* ergo, idest qua fronte dicere potes: *frater, sine eiiciam festucam de oculo tuo?* Verecundari debes. Chrysostomus: quo animo diligit homo magis alium quam se? Si enim corrigis eum animo correctionis, prius corriges te; sed hoc facis odio, vel inani gloria; ideo et cetera. Sed quaeritur utrum qui in peccato mortali est,

possit alium corrigere. Dico quod aut aliquando fuit in peccato, aut non: si numquam fuit in peccato, debet timere ne cadat, ideo invite debet corrigere; si aliquando in peccato fuit, cum mansuetudine corripere debet. Et ideo forte dominus permisit Petrum cadere, qui debebat esse pastor Ecclesiae, ut mitius se haberet cum peccatoribus; et de Christo dicit Paulus Hebr. IV, v. 15: *non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato*. Si autem subiacet peccato, aut est publicum, aut occultum: si occultum, aut ex infirmitate, quia displicet ei quod peccat; et sic corripere potest, quia quod corripit in alio, corripit in seipso; si ex malitia, numquam debet corripere. Si autem publicum, non debet arguere cum severitate, sed mansuete seipsum coniungere illi. Unde contra peccatores non est obiurgandum cum asperitate. Sequitur *hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo*. Incipit dominus arguendo sicut inferius contra servum nequam et cetera. Augustinus: ostendit quod intendit reprehendere eum qui assumit auctoritatem quae non est sua. Ps. XLIX, 16: *peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam et cetera. Eiice primum, ieiunando, orando, trabem de oculo tuo; et tunc poteris videre festucam in oculo fratris tui*. Sequitur *nolite sanctum dare canibus*. In quo ostendit quod iudicium debet esse discretum. Notandum ergo quid per sanctum, et quid per margaritas. Augustinus: sancta sunt inviolata et immaculata conservanda; margaritaeque pretiosae non debent contemni. Per canes, qui lacerant dentibus, haeretici significantur; per porcos, qui conculcant pedibus, immundi. Sancta ergo dare canibus est sancta haereticis ministrare. Item si aliquid spirituale dicatur, et istud contemnitur, porcis datur. Vel per sancta, ecclesiastica sacramenta; per margaritas, mysteria veritatis. Canis est animal totaliter immundum; porcus partim immundus, partim non. Per canes, infideles; per porcos, mali fideles. *Nolite ergo sanctum dare canibus*, idest sacramenta dare infidelibus. Margaritae, idest sensus spirituales, non debent porcis dari; I Cor. II, 14: *animalis homo non percipit ea quae Dei sunt*, idest, ne forte contemnat; Prov. XXVII, 7: *anima satiata conculcat favum*. Unde conversi, ad peccata, dirumpunt, quia contemnunt, vel calumniam inferunt. Sed quare? Nonne Christus multa bona dixit infidelibus, et illi dirumpebant verba sua? Dico, quod hoc fecit propter bonos qui cum malis erant, qui inde proficiebant. *Petite, et dabitur vobis*. Dedit suam doctrinam, quae est completa et perfecta; hic docet qualiter possit impleri; ad hoc autem est necessaria oratio, et diligens attentio. Primo ergo docet petere; secundo dat securitatem ad impetrandum, ibi *aut quis ex vobis* et cetera. Dicit ergo *petite*. Et in hoc vide duas falsas opiniones amoveri. Primam scilicet superbiorum, qui putant suis viribus praecepta complere. Sed dicit, quod necesse est petere a Deo. *Quod enim habes quod non accepisti?* I Cor. IV, 7. Item amovet opinionem multorum qui dicunt, quod Deus non curat de orationibus, et quod non impetrarent si peterent; ideo addit *et accipietis*. Item addit *quaerite, et invenietis*. Et hoc exponitur, primo, ut in istis duobus nihil addatur, sed tantum exprimatur modus. Requiritur enim ad petendum sollicita attentio; item fervens devotio: et haec duo innuit, cum dicit *quaerite*, idest orate. Vel *petite*, sicut qui aliquid quaerunt, totam intentionem ibi ponunt. Unde ad illum pertinet quod sponsa dicit in Cant. III, 1: *quaesivi quem dilexit anima mea. Et invenietis*; Ps. XXVI, 4: *unam petii a domino, hanc requiram*. Item *quaerite* ad modum pulsantis: quia qui clamat ad ostium, si non exaudiatur, fortiter pulsat; Cant. VII, 11: *veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis*. Secundo, exponitur iuxta Augustinum referendo ad ea quae Christus dicit de seipso: *ego sum via, veritas et vita*: si vis per hanc viam ire, pete ab eo, ut vias tuas dirigat, dicens cum Psalmista, XXIV, 4: *vias tuas, domine demonstra mihi, et semitas tuas edoce me*. Si vis veritatem cognoscere, quaere, et invenies; sed non sufficit viam nosse, et veritatem quaerere, nisi veniamus ad vitam, idest ut in illam ingrediaris, pulsa; unde Ex. XV, 17: *introduces eos, et plantabis in monte haereditatis tuae*. Sed, iuxta eundem, longe melius, ad instantissimam petitionem omnia ista referuntur. Item aliter exponitur referendo ad diversos actus, *petite* orando, *quaerite* studendo, *pulsate* operando. *Omnis enim qui petit, accipit* et cetera. Dicit aliquis, tu dicis, quod petamus. Credo quod dicitur istud sanctis hominibus, sed non sum de numero istorum: ideo dicit *omnis qui petit, accipit* et cetera. Sed videtur falsum esse, quia scribitur Io. c. IX, 31: *scimus, quia peccatores Deus non audit*. Et Augustinus solvit id. Si peccatores Deus non audit, quomodo dictum est de publicano quod dicebat: *propitius esto, domine, mihi peccatori?* Unde addit: peccatores non audit, scilicet volentes remanere in peccatis. Sed sciendum, quod oratio est meritoria et impetratoria; et potest esse meritoria, etiamsi non sit impetratoria. Sed quid est quod dicit quod *omnis qui petit accipit?* Videtur esse falsum, quia non semper accipitur quod petitur. Dico, quod in quatuor casibus petit homo, et non exauditur. Quia vel petit quod non expedit; infra XX, 22: *nescitis quid petatis*; ideo petenda sunt necessaria ad salutem. Item secundo, quia non bene petit; Iac. IV, 3: *petitis, et non accipitis, eo quod non bene petatis*; ideo petendum est pie, idest cum fide. Item humiliter; unde Lc. I, 48: *respexit humilitatem ancillae suae*.

Item pie, idest devote. Item non aliquando auditur, cum pro alio oratur cuius merita contradicunt; Ier. XV, 1: *si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum* et cetera. Item non exauditur quia non perseverat; Lc. XVIII, 1: *quia oportet semper orare*, et perseveranter; quia dominus vult quod crescant vota. Item contingit, quod dominus exaudit; sed non videtur, quia dat dominus ad utilitatem, non ad voluntatem, ut accidit Paulo. Augustinus: bonus dominus qui saepe non tribuit quod petimus, ut tribuat quod mallems: et quia nos vocamus eum patrem, tribuit nobis quod pater filio. Ideo subdit *quis ex vobis homo quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei?* Per panem intelligitur Christus; Io. VI, 51: *ego sum panis vivus, qui de caelo descendi* et cetera. Item panis est sacra doctrina; Eccli. XV, 3: *cibabo illum pane vitae et intellectus*. Item caritas; Is. c. XXX, 23: *erit panis terrae uberrimus et pinguis*. E contrario lapis est Diabolus; Iob XLI, 15: *indurabitur cor eius quasi lapis*. Item dicitur obduratio; unde dicitur Ez. XXXVI, 26: *auferam a vobis cor lapideum, et dabo cor carneum*. Item dicitur falsa doctrina; Iob c. XXVIII, 3: *lapidem caliginis, et umbram mortis dividit torrens* et cetera. Unde si quis petit a Deo, ut a patre, panem, idest Christum, non dabit Diabolum. Similiter *si piscem*. Piscis vivit in aquis, et est intelligentia in dogmatibus; Io. IV, 13: *qui biberit ex hac aqua non sitiet amplius*. Et ibid.: *erit fons aquae vivae salientis in vitam aeternam*. Item per aquas tribulationes: unde per pisces, viventes in aquis tribulationis. Vel piscis dicitur fides, quae latet sub aqua, idest custodia spiritus; sed per serpentem falsa doctrina haereticorum. Dicit ergo *et si petierit piscem, non dabit ei serpentem?* Alius Evangelista ponit tertium, scilicet ovum. Ita quod per panem caritas, per piscem fides, per ovum spes. Infert ergo *si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis pater vester, qui in caelis est, dabit bona petentibus se?* Sed dicit aliquis: hoc dixit apostolis, qui non erant mali. Et solvit Chrysostomus: quia immo ad comparisonem bonitatis divinae. Is. LXIV, v. 6: *omnes iustitiae nostrae quasi pannus menstruatae*. Hieronymus dicit: et si non omnes mali secundum actum, tamen omnes mali secundum pronitatem ad malum. Unde habetur Gen. VI, 5: *quia cuncta cogitatio humani cordis intenta est ad malum omni tempore*. Et Ier. XVI, 12: *ecce enim unusquisque ambulat post pravitatem cordis sui*. Augustinus: *si ergo vos cum sitis mali*: non dicitur, vos estis mali, sed *cum sitis mali*, daretis filiis temporalibus temporalia bona quae reputatis bona; multo magis ergo pater vester qui est summe bonus. Et hoc est quod sequitur *quanto magis pater vester qui in caelis est, dabit bona petentibus se*, si vultis accipere? *Omnia ergo quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis*; idest, aliis dimittite, si vultis ut dimittatur vobis. Aliqui apposuerunt *omnia bona*; sed non oportet, quia dicit *vultis*. Voluntas autem bonorum, et cupiditas malorum; ideo non est necessarium addere *bona*. Unde quod tibi vis fieri, aliis facias. *Haec est enim lex et prophetarum*; et non dicit: tota lex et prophetarum, sicut in primis praeceptis: *ab illis enim duobus tota lex pendet et prophetarum. Intrate per angustam portam*. Ne forte crederet aliquis eo quod dixerat *petite et accipietis*, quod homo totum haberet a Deo sine operibus bonis; ideo docet quod hoc etiam fit per opera bona. Primo ergo ponit admonitionem; secundo rationem. Dicit ergo *intrate*, idest conemini ad intrandum. Augustinus exponit dupliciter. Christus porta est; Io. X, 9: *ego sum ostium*, quia sine ipso non venit ad regnum. Haec porta est angusta per humilitatem quia humiliavit se usque ad mortem. Unde: *verbum abbreviatum faciet dominus super terram*. Unde *intrate per angustam portam*, idest per Christi humilitatem; Lc. ult., 26: *oportuit enim Christum pati, et ita intrare in gloriam suam*: et sic nos oportet. Unde per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Item, haec porta dicitur caritas; Ps. CXVII, v. 20: *haec porta domini, iusti intrabunt in eam*. Haec est arctata lege divina; et per hanc debemus intrare servando legem et praecepta. Deinde assignat rationem *quia lata porta et spatiosa via est quae ducit ad perditionem*. Et describit duas portas, unam latam, aliam strictam. Lata describitur, quia lata Diabolus, lata praesumptio superbiae; infra XVI, 18: *portae Inferi non praevalerunt adversus eam*. Haec porta lata est, quia latum est quod omnes recipit: non enim est quod eam repleat. Item haec porta dicitur iniquitas sive vitium: et haec est lata, quia multipliciter contingit: dicitur enim virtus uno modo, vitium autem multifarie; Osee IV, 2: *maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit* et cetera. Item est via lata: et hoc est opus peccati; Ier. II, 18: *quid tibi vis in via Aegypti?* Item haec via est spatiosa, quia in sui principio videtur esse lata, sed post angustatur, quia exitus eius est ad perditionem, quia *stipendia peccati mors est. Et multi sunt qui intrant per eam*. Hic tangit numerum, quia ad litteram *stultorum infinitus est numerus. Angusta est porta, et arcta via quae ducit ad vitam*. Haec est contraria praecedenti; et haec est arcta, quia arctata secundum regulam legis, et est via contra viam; Prov. IV, 27: *vias enim quae a dextris sunt, novit dominus; perversae vero sunt quae sunt a sinistris* et cetera. Sed potest quaeri, quare via caritatis est arcta, quia videtur quod sit lata; Prov. IV, 11: *ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non*

arctabuntur gressus tui. Via autem peccatorum est via stricta; unde Sap. V, 7: *ambulavimus vias difficiles.* Dicendum quod est via carnis et rationis. Via caritatis in via carnis est stricta via, in via rationis e contra. Et est exemplum de paedagogo: quia quanto plus diligit puerum, magis arctat gressus suos. Unde viae caritatis in via carnis arctantur, in via rationis e contrario; Ps. CXVIII, 120: *confige timore tuo carnes meas. Et pauci sunt qui inveniunt eam.* Hic facit mentionem de difficili et rara inventionem in via spiritus: et in via carnis non. Et est ratio: quia via carnis est delectatio, et haec est in promptu; via vero spiritus est occulta; unde Ps. XXX, 20: *quam magna multitudo dulcedinis tuae, domine, quam abscondisti timentibus te.* Quia enim est in occulto, ideo et pauci inveniunt eam. Sed et aliqui inveniunt, et retrocedunt, de quibus dicitur Lucae IX, 62: *nemo mittens manum suam ad aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei.*

Lectio 2

[87344] Super Mt., cap. 7 l. 2 Docet cautelas, a quibus cavendum sit. Describitur autem a professione, quia prophetae. Sed potest quaeri, de quibus prophetis, quia lex et prophetae usque ad Ioannem: unde in tempore illo non erant prophetae de Christo, quia in ipso finiuntur. Ideo dicendum quod prophetae sunt doctores in Ecclesia et praelati. Sed quid est quod dicit *falsi*? Falsi dicuntur qui non mittuntur. De talibus dicitur Ier. XXIII, 21: *non mittebam eos, et ipsi currebant.* Item falsi dicuntur qui mendacium dicunt; unde Ier. II, 8: *prophetae eius prophetaverunt in Baal.* Sic etiam multi fuerunt pseudoprophetae in populo: sicut et in nobis erunt magistri mendaces. *Attendite*, idest diligenter cavete, quia occulti sunt, et a laqueis occultis cavendum est. Unde malignitas eorum intrinsecus latet. Dicit ergo *qui veniunt ad vos in vestimentis ovium* et cetera. Oves sunt fideles: *nos autem populus eius, et oves pascuae eius*, Ps. XCIX, 3. Vestimenta autem eorum sunt ieiunium, eleemosynae, quibus se tegunt; II ad Tim. III, 5: *habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Sed sciendum, quod si lupi se tegant pellibus ovium, non tamen propter hoc ovis perdit pellem suam: sic licet illi mali bonis operibus tegantur, tamen multum boni proficiunt. *Intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Hoc principaliter exponitur de haereticis, ex consequenti de malis praelatis. Unde habetur super illud Io. X, 11: *ego sum pastor bonus*: dicitur quod quidam est pastor, qui gubernat, et regit; quidam lupus, qui perniciem intendit; quidam mercenarius qui commodum proprium quaerit. Unde pastor est amandus, lupus fugiendus, mercenarius tolerandus. Quod ergo dicitur, quod *intrinsecus autem sunt lupi rapaces*, intelligitur de his qui habent intentionem pervertendi plebem, et lupi sunt dicendi. Item mercenarii, scilicet mali Christiani, qui dispergunt malo exemplo, qui vitam habent malam; quantum ad effectum, habent modum lupi; Act. XX, 29: *quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi* et cetera. Et dicit *intrinsecus*, quia malam habent intentionem occidendi plebem. *A fructibus eorum cognoscetis eos* et cetera. *A fructibus*, idest operationibus. Sed videtur contra, quia habent vestes ovium; et vestes sunt opera. Ergo ab eis cognoscentur. Chrysostomus: fructus est confessio fidei. Unde si confitetur fidem, non est haereticus. Ad Eph. V, 9: *fructus enim lucis est in omni bonitate, et iustitia, et veritate* et cetera. Si autem exponatur de simulatoribus, tunc sic exponitur, quod per vestes exteriora opera. Unde ad Gal. V, 22: *fructus autem spiritus est caritas, gaudium et pax* et cetera. Sed quaeres: qualiter possunt cognosci? Dicendum quod potest vix aliquis hypocrita esse ita compositus, quin appareat aliquid malitiae vel verbo, vel facto: Prov. XXVII, 19: *quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.* Et Seneca: nemo potest diu fictam ferre personam. In duobus autem maxime manifestantur. In his quae subito agenda occurrunt, quia in his quae cum deliberatione quis facit, cavet sibi. Item in tribulationibus; Eccli. VI, 8: *est amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis.* Item manifestantur quando non possunt quod volunt, vel cum iam consecuti sunt. Unde principatus virum ostendit. *Numquid colligunt de spinis uvas?* Per uvas, ex quibus fit vinum, intelligitur spiritualis laetitia: quia *vinum laetificat cor hominis*, Ps. CIII, 15. Per ficus dulcedo ecclesiasticae pacis, quae est caritas. Haec non possunt nasci de tribulis, idest peccatoribus, quia *spinas et tribulos germinabit tibi*, Gen. c. III, 18. Et hoc probat per exemplum *omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem arbor malos fructus facit.* Ex hoc Manichaei assumpserunt duas naturas, scilicet bonam et malam. Sed hoc non est verum: quia videmus de mala creatione bonum fructum, et e converso. Unde ad hoc debes intelligere quod arbor est principium fructus. Sed principium est duplex. Principium naturae, et principium moris. Principium naturae est anima: et quicquid inde procedit naturaliter, totum bonum est. Principium autem moris est voluntas; ideo si voluntas fuerit bona, et opus bonum, cum habeat voluntatem bonam cum intentione bona; quia si vellet furari pro

elemosyna danda, etsi voluntas bona est, non tamen intentio est recta. Sed quid fiet de arbore mala? *Omnis arbor, quae fructum non facit, excidetur*: quia si non facit, vel si omittit facere cum possit, excidetur; unde Io. XV, 6: *si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet*. Unde Lc. XIII, 7 dicitur de ficulnea, quam scilicet praecepit dominus succidi et tolli: *tollatur impius ne videat gloriam Dei*. Concludit ergo a fructibus eorum cognoscetis eos. *Non omnes qui dicunt mihi, domine, domine* et cetera. Posita doctrina, ostendit quod oporteat eam observare, quia nihil aliud sufficit ad salutem. Et circa mandata, sive doctrinam Dei quatuor sunt necessaria, sive laudabilia: ut ore confiteamur, confirmetur miraculis, et audiatur verbum Dei, et exequatur opere. De primo ad Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem*. De secundo, Marci ult., 20: *domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Item ut audiatur; Io. VIII, 47: *qui ex Deo est, verba Dei audit*. Item, quarto, requiritur quod faciat; Iac. I, 22: *estote factores verbi, et non auditores tantum*. Unde vult ostendere quod tria sine quarto non proficiunt; unde dicit *non omnis qui dicit mihi, domine, domine* et cetera. Sed videtur hoc esse contrarium apostolo dicenti *nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto*. Sed qui habet spiritum sanctum, intrat in regnum caelorum. Solvit Augustinus, quod dicere dicitur multipliciter: communiter, et stricte, et proprie. Et stricte non est aliud nisi manifestare affectum et voluntatem; et sic dicitur ab apostolo: *nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto* et cetera. Et hoc nihil aliud est quam credere dominum, et obedire. Item communiter, idest ore qualitercumque nuntiari; de quo habetur Ier. XXVI, 13: *populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me*. Vel sic. *Non omnis qui dicit mihi, domine, domine* et cetera. Ingeminat verbum hoc, *domine, domine*, ad significandum, quod duplex est confessio, scilicet vocis et laudis, quarum neutra sufficit. Ideo Is. XXVI, 13: *populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Quis ergo intrabit? Non qui dicit *domine, domine, sed qui fecerit voluntatem patris mei* et cetera. Io. III, 13: *nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo* et cetera. Unde nemo potest ascendere, nisi descendat ut Christus, de quo dicitur Io. VI, 38: *descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me*. Unde oportet facere voluntatem Dei; I Thess. IV, 3: *haec est enim voluntas Dei sanctificatio vestra*. Unde dicebat David Ps. CXLII, 10: *doce me facere voluntatem tuam*. Et etiam sicut dominus docuit orare, *fiat voluntas tua*. Sed notandum, quod per hoc quod dicit *regnum*, tangitur remuneratio aeterna; unde dicit *intrabit*. Illud enim regnum in bonis spiritualibus est, non in bonis exterioribus; ideo dicit *intrabit*. Ideo Cant. I, 4: *introduxit me rex in cellaria sua*. Item dicit *caelorum*, quia licet aliquis hic divitias habeat, vel honores, hoc totum est propter illud. Unde in sublimibus erit remuneratio. Sed posset aliquis dicere, quod facere miracula sufficit ad salutem. Istud excludit, quia *multi dicent mihi in illa die: domine, domine, nonne in nomine tuo prophetavimus?* et cetera. Et dicit *multi*, significans eos qui ab unitate recedunt, quia sunt sub multitudine: quia *stultorum infinitus est numerus*, Eccle. I, v. 15. Item introducit hoc ad notitiam eius quod dixerat, quod *omnis arbor quae fructum non facit, abscindetur*. Et non dixerat a quo; ideo dixit *mihi*, tamquam iudici constituto; quia *omne iudicium dedit pater filio*, Io. V, v. 22. Item dicit *in illa die*. Dies terminum nominat, sed non secundum temporis qualitatem, quia dies iudicii aliquando nox dicitur. Aliquando autem dies dicitur, aliquando nox: quia incertum est quando veniet. Unde infra XXV, 6: *media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei*. Diem dicit apostolus I ad Cor. IV, 3. Et in Ps. XXXVI, v. 6: *et educet quasi lumen iustitiam meam, et iudicium meum tamquam meridiem*. *Domine, domine*. Multiplicat ad significandum maiorem confusionem et timorem; Sap. v. 2: *turbabuntur enim timore horribili. Nonne in nomine tuo Daemonia eiecimus?* Haec est potestas supernaturalis; Iob XLI, 24: *non enim est potestas super terram quae huic* (scilicet potestati Diaboli) *valeat comparari*. Sed tunc quaeritur, qualiter qui eiiciunt Daemonia, fiunt reprobi. Respondet Chrysostomus, quod isti mentiuntur. Alia responsio est quod aliquando fuerunt boni, et fecerunt miracula; post facti sunt mali. Sed hoc non potest stare, quia dicit dominus, *numquam novi vos*. Alio modo dicendum, quod dicunt *in nomine tuo*, non in nomine spiritus sancti. Quidam enim in virtute spiritus sancti, quidam non. Ut enim habetur Ier. II, 8, quidam prophetaverunt in nomine Baal. Item quidam per artes magicas. Sed quaeritur qualiter Daemones faciunt miracula. Dico quod non possunt; sed faciunt aliqua quae videntur miracula, non tamen sunt miracula. Illa dicuntur miracula, quando effectus patent, causae latent. Unde potest esse aliquod mirum apud quosdam minus scientes, quod non est apud sapientes, ut patet de eclipsi. Unde cum Daemones, veriori modo cognoscant naturalia, possunt facere quae nobis videntur miracula. Aliter secundum Hieronymum. Quia secundum quod dicit, inter dona spiritus sancti quaedam sunt quae gratis data sunt: sola caritas est, quae distinguit inter filios Dei et filios Diaboli; I Cor. XII, 7: *unicuique datur manifestatio ad utilitatem, vel ad profectum bonitatis eius, vel*

Ecclesiae, ut fides quam praedicat manifestetur. Et sic etiam aliquando praelatus male vivens potest miracula facere. *Et tunc confitebor illis, quia non novi vos*, idest non approbavi, nec etiam cum faciebatis miracula; II Tim. II, 19: *novit dominus qui sunt eius*. Dicit *non novi vos*, cum dicit *discedite a me*, quia numquam approbati estis. *Omnis ergo qui audit* et cetera. Ostendit quod sine operibus nihil sufficit, nec etiam auditus verbi Dei; quia auditus ordinatur ad fidem. Rom. X, 17: *fides autem ex auditu*. Auditus enim non sufficit. Et hoc dupliciter manifestat, quia proponit eventum eius qui audit et facit, et eius qui audit et non facit, sub similitudine. Et primo facit tria. Primo ponit aedificationem; secundo impugnationem, ibi *et descendit pluvia* etc.; tertio immutabilitatem, ibi *et non cecidit* et cetera. Dicit ergo quod non sufficit auditus; auditus enim est necessarius; Io. VIII, v. 47: *quia qui ex Deo est, verba Dei audit*. Sed non sufficit; Rom. II, 13: *non enim auditores verbi sed factores iustificabuntur*. Item bene dicit *verba mea haec*: quia quicquid ad salutem pertinet, ibi continetur. Unde *qui audit verba haec, et facit, assimilabitur viro sapienti*. Et non dicit quod sit sapiens, sed *assimilabitur*. Et potest haec similitudo intelligi de corporali aedificatore: et sic plana est littera. Vel potest intelligi spiritualiter: et sic iste vir est Christus. Eccle. VII, 29: *virum unum de mille repperi*. Domus Christi est Ecclesia: scit enim qualiter oportet aedificare. Unde de ipso Prov. IX, 1: *sapientia aedificavit sibi domum*. Et Prov. XIV, 1: *mulier sapiens aedificat domum suam. Supra petram*; I Cor. X, 1: *petra autem erat Christus*. Unde Christus super se aedificat: ipse enim est fundamentum; unde I ad Cor. III, 11: *fundamentum aliud nemo ponere potest praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus*. Hoc enim est fundamentum veritatis aeternae. Hoc autem est omnino immobile; Ps. CXXIV, 4: *qui confidunt in domino sicut mons Sion*. Sequitur impugnatio huius domus *et descendit pluvia*. Pluvia doctrina intelligitur: et est bona, et mala pluvia. Ergo quae irruit, est mala doctrina; Gen. XIX, 24: *dominus pluit super Sodomam sulphur et ignem*. Item flumina sunt bona, et non bona; Is. XVIII, v. 2: *diripuerunt flumina terram eius*; et per hoc significantur sapientes qui reputant se sapientes esse. Ista flumina ex pluviis generantur. Per ventos Daemones. Unde in canonica Iudae, 12: *nubes sine aqua, quae a ventis circumferuntur* et cetera. *Et irruerunt in domum*, idest in Ecclesiam, *et non cecidit. Non enim dirumpentur funiculi eius in aeternum*, Is. c. XXXIII, 20. Et quare? *Fundata erat super petram*, idest Christum. Consequenter ponit similitudinem, ponens eventum illius qui audit et non facit: et circa hoc primo ponit aedificationem; secundo impugnationem, ibi *et descendit pluvia* etc.; tertio ruinam, ibi *et cecidit* et cetera. Dicit: *et omnis qui audit verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto*, qui cecidit a lumine sapientiae. Unde Eccle. IV, v. 13: *melior est servus sapiens, quam senex infatuatus*. Item stultus est Diabolus. Domus quam aedificat, est congregatio infidelium; unde Ps. LXXIII, 30: *repletae sunt terrae domibus iniquitatum*. Et iste *super arenam*. Per arenam infideles qui infructuosi sunt. Item propter numerositatem: *stultorum enim infinitus est numerus*, Eccle. I, 15. Item arena non adhaeret, sic isti semper in iurgio sunt. Fundat ergo super arenam, idest finem, qui est quasi fundamentum, scilicet intentionem suam firmat super bonum temporale. *Descendit pluvia*, idest bona doctrina, *venerunt flumina*, idest sacri doctores, *flaverunt venti*, idest Angeli; Ps. CIII, 4: *qui facit Angelos suos spiritus*. *Et irruerunt in domum illam, et cecidit*. Apoc. XIV, 8: *cecidit, cecidit Babylon*, scilicet per praedicationem. *Et fuit magna eius ruina*. Si velimus adaptare similitudinem, dicendum est sic, quod homo debet aedificare sicut Christus. Et hoc docet apostolus I Cor. c. III, 10: *unusquisque videat quomodo supraedificet*. Aliquis enim aedificat habitaculum Dei; quidam e contrario, ut infra, et, ut habetur I Cor. III, 12, quidam super stipulam aedificant. Fundamentum enim est illud super quod ponit aliquis intentionem suam. Quidam enim audiunt ut sciant, et hi aedificant super intellectum: et haec est aedificatio super arenam; unde Iac. I, 23: *qui audit, et non facit, similis est viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo*. Unde super mutabile aedificant. Quidam autem audit ut faciat et diligit; et hic aedificat super petram, quia super firmum et stabile; Prov. XXII, 6: *adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab illa*. Istud enim fundamentum est super caritatem. Apostolus Rom. VIII, 35: *quis nos separabit a caritate Christi?* Sed hic potest quaeri quare fundamentum quod est in intellectu, instabile, et non firmum est, sed quod in affectu. Ratio est quia intellectus est universalium: non enim potest scire multa nisi in universalibus; ideo vagando circa universale non est stabilitas; sed operationes et affectus sunt circa particularia, et circa consuetudinem bonam; ideo si tentatio veniat, adhaeret ei quod consuevit, scilicet operationi bonae: ideo resistit. Sed tunc quaeritur quid intelligat per pluviam. Ideo dicendum quod Diabolus numquam tentat primo in maioribus, sed primo in minoribus, deinde procedit ad maiora. Unde per pluviam cogitatio prava. Tentat ergo in cogitatione prava; et si consentit, tentat postea in maiori, et sic postea augmentatur. Et ex istis fiunt flumina: et post totis viribus irruit, et necessario cadit; Eccli. XIX, 1: *qui spernit modica, paulatim decidit*. Vel sic. *Pluvia*, tentatio carnis; *flumina*, tentatio mundi; *venti*,

tentatio Diaboli. Vel secundum Augustinum pluvia superstitiosa doctrina, cui inhaerens gravissime cadit, et haec facta est ruina magna; sed non magna quando titubat, et non cadit, quia cum accidit tentatio, timet et dolet. Quidam vero totaliter; Ps. CXXXVI, 7: *exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*. Vel dicitur *ruina magna*, quia impenitens est cor; Iob XXI, 13: *ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad Inferna descendunt*. *Et factum est cum consummasset Iesus verba haec, mirabantur turbae*. Ponitur effectus. Erat enim triplex modus hominum qui sequebantur dominum Iesum. Quidam enim mirabantur et scandalizabantur, ut Pharisei, de quibus inf. XV. Quidam mirabantur, sed non scandalizabantur, ut turbae. Quidam vero, ut perfecti, non mirabantur. Sed quaerendum de hoc quod dicitur *turbae*, quia non erant ibi turbae. Et potest dici quod factus est sermo et turbae, et discipulis; sed in monte sub cacumine montis erat quaedam planities. Discipuli ergo erant in cacumine cum Christo; sed turbae in planitie. Vel potest dici quod primo discipulis, et post turbis. Vel potest dici: secutae sunt eum turbae discipulorum. Sed quae erat ratio admirationis? Quia erat *docens tamquam potestatem habens*. Unde in eo impletur quod dicitur Eccl. c. VIII, 4: *sermo illius potestate plenus est*. Unde quasi *potestatem habens*, quia ut dominus loquebatur, vel sicut legislator. Vel *sicut potestatem habens*, cum virtute penetrandi cor. Unde dicitur Ps. LXVII, 34: *dabit voci suae vocem virtutis*. Vel cum potestate faciendi miracula: quia quod dicebat miraculis confirmabat. Augustinus dicit, quod omnia quae dicuntur in hoc sermone debent reduci ad septem dona, et ad beatitudines, quia quod primo dicitur *non occides*, hoc pertinet ad donum timoris, et ad beatitudinem paupertatis. Istud autem quo sequitur. *Esto consentiens adversario*, pertinet ad donum pietatis, per quod impletur mansuetudo. Illud autem *non moechaberis* etc. pertinet ad donum scientiae, per quam impletur beatitudo luctus. Istud de sustinendo, ad donum fortitudinis, quo impletur, et ad beatitudinem *beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam* et cetera. Illud autem quod dicitur *diligite inimicos vestros*, ad donum consilii, quo impletur beatitudo misericordiae. Per illud vero quod sequitur in VI cap., de non habendo sollicitudinem, usque ad *intrate per angustam portam*, intendit mundare cor: unde pertinet ad donum intelligentiae, et ad beatitudinem quae est munditia cordis; unde *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Quicquid autem sequitur, ad donum sapientiae.

Caput 8

Lectio 1

[87345] Super Mt., cap. 8 l. 1 Posset videri quod ex iactantia loqueretur dominus; ideo auctoritatem suam signis commendat. Primo ergo ponuntur signa, quibus liberantur homines a corporalibus periculis; secundo a spiritualibus, cap. IX. Circa primum duo facit. Primo ponit signa quibus homines liberantur a periculis provenientes ex intrinsecis causis; secundo ex extrinsecis, ut tempestate, ibi *et ascendente eo in naviculam*. Commendat auctoritatem, quia statim, quia absens, quia perfecte, quia multos. Quia statim, in leproso; quia absens, in servo centurionis; quia perfecte, in socru Petri; quia multos, in aliis multis. Circa primum tria. Primo testes miraculi introducuntur; secundo infirmus inducitur, ibi *et ecce leprosus*; tertio auxilium praebetur, ibi *et extendens Iesus manum, tetigit eum dicens volo, mundare*. Dicit ergo *cum autem descendisset Iesus de monte* et cetera. Mons iste est caelum; Ps. LXVII, 17: *mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*. Unde postquam descendit de caelo *secutae sunt eum turbae*; Phil. II, v. 7: *exinanivit semetipsum formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo* et cetera. Vel per montem altitudo doctrinae; Ps. XXXV, 7: *iustitia tua sicut montes Dei*. Cum esset in monte, idest cum altam duxit vitam, secuti sunt eum discipuli sui. *Et cum descendisset, secutae sunt eum turbae*; I ad Cor. III, 1: *non potui vobis loqui quasi spiritualibus*. Secundo, persona infirmi introducitur: et ponuntur duo. Primo infirmitas ostenditur; secundo sollicitudo adhibetur. Infirmitas, quia est leprosus: et hoc significat spirituales infirmitates. Quaedam enim infirmitates sunt intra latentes, ut febres: quaedam vero, etsi sunt ab intra, eius tamen effectus patet exterius, ut lepra. Ille ergo leprosus est, cuius mala voluntas manifestatur per malum actum; Is. LIII, 4: *et nos putavimus eum quasi leprosum*. Sed quaestio est, quia in Luca habetur, quod cum veniret Capharnaum mundavit leprosum. Dicendum, quod Matthaeus sequitur historiam, quia cum iret in Capharnaum, in via apparuit ei leprosus. Sequitur sollicitudo, quia primo venit; secundo adoravit; unde dicit *ecce leprosus*. Sic peccator per fidem venit, sed adorat per humilitatem; Ps. XXXIII, 19: *humiles spiritu salvabit Deus*. Item confitetur Christi potentiam, cum dicit *domine, si vis, potes me mundare*. Item vocat dominum. Si dominus est, potest salvare. In Ps. XCIX, 3: *scitote, quoniam dominus ipse est Deus*. Item confidit de Dei misericordia. Misericordem non oportet petere, sed solum indigentiam ei

monstrare; sic iste *domine, si vis, potes me mundare*. Unde Ps. XXXVII, 10: *domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus*. Item ostendit sapientiam Christi, quia non petit nisi voluntatem suam: quia melius scit, quid opus sit tibi quam ipse. Ideo sapientiae Christi dimisit. Deinde tangit auxilium. Primo sanat. Secundo instruit. Primo tangitur opus; secundo effectus, ibi *et confestim mundata est lepra eius*. Christus tria facit curando. Extendit manum, quando auxilium impendit; Ps. CXLIII, v. 7: *emitte manum tuam de alto, et eripe me*. Aliquando extendit manum, sed non tangit; Is. LXV, 2: *expandi manus meas tota die ad populum incredulum et cetera*. Aliquando tangit; et hoc est quando immutat, ut in Ps. CXLIII, v. 5: *tange montes (idest superbos), et fumigabunt*, per compunctionem. Sed quare tetigit, cum esset prohibitum in lege? Hoc fecit ut monstraret se esse supra legem. Legitur de Eliseo quod non tetigit Naaman, sed misit eum ad Iordanem. Unde iste qui tetigit, videtur solvere legem. Sed secundum veritatem non solvit, quia prohibitum fuit propter contagionem. Quia igitur infici non potuit, tangere potuit. Item tetigit, ut humanitatem monstraret; quia non sufficit peccatori subdi Deo quantum ad divinitatem, sed et quantum ad humanitatem. *Volo, mundare*. Hieronymus dicit, quod quidam male exponunt. Volunt enim quod *ly mundare* sit infiniti modi; sed hoc non est verum: immo quia dixerat, *si vis*, respondit, *volo*, et *ly mundare* est imperativi modi. Unde imperavit qui dixit, et facta sunt. Item tetigit, ut daret doctrinam de virtute quae est in sacramentis, quia non solum requiritur tactus, sed verba: quia cum accedit verbum ad elementum, fit sacramentum. Et per hoc exclusit tres errores, quando tetigit. Ostendit enim corpus verum contra Manichaeos. Quod dicit *volo*, dicit contra Apollinarem. Per hoc quod est *mundare*, ostendit Deum verum contra Photinum. Et sequitur effectus *et confestim mundata est lepra eius*, et curatus est. Chrysostomus dicit, quod citius quam posset dici hoc verbum, *mundare*: quia istud in tempore dicitur, illud vero in instanti. *Et ait illi*. Hic instruit eum: parum enim esset sanare nisi instrueret eum; Ps. XXXI, 8: *intellectum tibi dabo, et instruam te*. Primo iniungit ei taciturnitatem *nemini dixeris*. Chrysostomus: quia sciebat quod Iudaei calumniabantur de factis suis, ideo dixit *nemini dixeris*. Vel aliter. Quia hoc dixit ad exemplum. Quia enim supra docuerat abscondere opera bona; ideo dat exemplum, quod nullus in bonis operibus gloriari debet. Sequitur *sed vade, ostende te sacerdotibus*. Et quare hoc dicit? Quia tetigerat leprosum, ne penitus videretur fractor legum. Ad sacerdotes mittitur, ut habetur Lev. XIV, 2. *Et offer munus tuum* et cetera. Quare? Quia hoc erat praeceptum legis, quod sanatus a lepra offerret duos pullos turturum. Sed secundum hoc videtur, quod cum dominus praeceperit, adhuc sit tenendum. Dicendum quod figurae non debebant cessare, donec penitus veritas manifestaretur. Hoc autem non fuit nisi post resurrectionem. *In testimonium illis*: et hoc exponitur dupliciter. *Moyses praecepit in testimonium illis*. Et per hoc docet quod praecepta Moysi erant in testimonium Christi, sicut habetur Io. V, 46: *si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi*. Vel aliter. *In testimonium illis*, idest, contra illos, qui viderunt miracula, et non crediderunt. Vel *in testimonium illis*, scilicet curationis tuae. Quia cum receperint oblationem tuam, non poterunt negare. Item secundum mysticum intellectum tria a Christo iniunguntur. Ut erubescat de peccato; contra illos de quibus dicitur Is. III, 9: *peccatum suum quasi Sodoma praedicaverunt, nec absconderunt*. Unde Eccli. IV, v. 25: *est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam*. Item debet ostendere sacerdoti confitendo. Iac. V, v. 16: *confitemini alterutrum peccata vestra*. Et hic videtur dominus iniungere confessionem. Et confestim sanatus est: quia in ipsa contritione quando dolet et proponit confiteri et abstinere, remittitur peccatum, iuxta illud Ps. XXXI, 5: *dixi: confitebor adversum me iniustitiam meam, et tu remisisti iniquitatem peccati mei*. Item iniungitur satisfactio, cum dicit *offer munus tuum*. Item docet observare mandata, cum dicit *sicut praecepit Moyses*.

Lectio 2

[87346] Super Mt., cap. 8 l. 2 *Cum autem introisset Capharnaum*. Hic ostenditur virtus Christi ex absentia. Et primo designatur pietas centurionis cum fide; secundo humilitas, ibi *et respondens centurio* et cetera. Circa primum duo, quia designatur primo pietas centurionis; secundo ostenditur Christi benignitas. Et circa primum tria. Primo locus ponitur; secundo oratio describitur, ibi *domine, puer meus iacet in domo paralyticus*; tertio exauditio ponitur, ibi *et ait illi Iesus*. Locus primo *cum introisset Capharnaum*, qui interpretatur villa pinguedinis, scilicet villa gentium, quae pinguedine devotionis defluxit. Ps. LXII, 6: *sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea*. Deinde *accessit*. Sed hic potest quaeri: quia Lucas posuit, quod misit sacerdotes. Augustinus dicit quod non personaliter venit, sed quod dicitur quod venit, totum refertur ad intentionem: quia ille facit rem cuius auctoritate fit. Chrysostomus aliter, quia dicit quod iste constitutus erat super centum milites,

et ideo erat praepositus. Unde Iudaei volentes adulari propter benevolentiam habendam, dixerunt ei: domine, nos ibimus, et impetrabimus vobis. Tunc ut satisfaceret eis, permisit eos abire; sed post ipse secutus est eos. Istud miraculum differt a primo in tribus. Quia primum Iudaeo fuit factum, secundum gentili; per quod datur intelligi, quod non solum pro Iudaeis, sed pro gentibus Christus venit. Item in primo Iudaeus per se accessit, iste non. Et hoc quia miseretur dominus aliquorum per propriam devotionem, quorumdam per aliorum intercessionem. Item iste centurio potest intelligi aliquis Angelus praesidens ibi ad salutem gentium, vel primitiae gentium. Item ille fuit leprosus, in quo immunditia quiescit. Paralytici autem sunt qui non possunt membra movere. Leprosi sunt intemperati, et paralytici sunt incontinentes. Et sunt paralytici, qui ex infirmitate peccant; leprosi, qui ex certa malitia. Per centurionem potest intelligi mens. Ad Eph. IV, v. 23: *renovamini spiritu mentis vestrae*. Et iste dicit *domine, puer meus*, idest servus meus. Et in hoc ostenditur benignitas centurionis, quia ita pro servo orat: unde facit illud quod dicitur in Eccli. XXXIII, v. 31: *si fuerit tibi servus fidelis, sit tibi sicut anima tua*. Et iste servus dicitur inferior pars animae. Dicit ergo quod iacet et male torquetur; et loquitur ex affectu, quia quando aliquis diligit aliquem, reputat parvam aegritudinem valde magnam. Iacet ergo inferior pars animae, quando non potest se erigere, Gal. V, 17: *caro concupiscit adversus spiritum*: et torquetur. Homines lascivi gaudent: *laetantur enim cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis*. Sed isti torquentur, quia cum peccent ex infirmitate, cum ceciderint, dolent. Et ita torquentur ex dolore. *Et ait illi Iesus: ego veniam et curabo eum*; idest non loquar. Unde nota quod nullus auderet tantum petere, quantum dominus dare. Dicit *veniam, et curabo eum*, quia praesentia Christi est causa salutis. Sed notandum quod ad filium reguli noluit ire, et ad servum ivit; quod esset contra multos qui nolunt visitare nisi magnos, contra illud Eccli. IV, 7: *congregationi pauperum affabilem te facito*. Sequitur *et respondens centurio*. Posita fuit cum fide benignitas centurionis; nunc tangitur humilitas cum fide. Primo ergo ponitur humilitas et fides; secundo benignitas Christi, ibi *audiens autem Iesus miratus est*. Circa primum tria facit. Primo confitetur suam indignitatem, ibi *sed tantum dic verbo*: secundo Christi potestatem; deinde inducit similitudinem, ibi *nam et ego homo sum sub potestate constitutus*. Obtulerat se dominus benignum. Sed quia iste gentilis erat, reputavit se indignum, dicens *domine, non sum dignus* et cetera. Sic etiam Petrus dixit, Lc. V, 8: *recede a me, quia homo peccator sum*. Et dicit Augustinus, quod confitendo se indignum, reddidit se dignum. Et sicut iste dicit, sic et nos debemus dicere: non sum dignus ut intres in corpus meum. Deinde tangitur fides centurionis confitentis potestatem Christi: *dic tantum verbo, et sanabitur puer meus*; quia, ut habetur Sap. XVI, 12, *non herba, non malagma sanavit eos, sed sermo tuus, domine*. Et in Ps. CVI, 20: *misit verbum suum, et sanavit eos*. Deinde inducit similitudinem, et probat a minori. Et describit ordinem primo; secundo potestatem, et dicit *nam et ego homo sum sub potestate constitutus* et cetera. Et tangitur ordo: quia quidam sunt superiores, ita quod non habent superiorem se; quidam sunt superiores, ita quod habent superiorem se; quidam vero inferiores qui non habent inferiores se; quidam ergo sunt medii; et de istis erat iste, quia erat sub tribuno, sed habebat sub se milites. Habebat enim sub se quosdam quorum erat gubernator; et isti erant milites; unde dicit *et dico uni: vade, et vadit; et alii: veni, et venit*; in quo commendatur nobis obedientia. Ad Hebr. XIII, 17: *obedite praepositis vestris, et subiaccete eis*. Item alios habebat servos quibus cibaria ministrabat. Eccli. XXXIII, 25: *cibaria, et virga, et onus asino; panis, et disciplina; et opus servo*. *Et servo meo: fac hoc, et facit*. Unde vult arguere a minori: quia si ego qui sum in potestate constitutus, haec possum, quanto magis dominus dominantium potest et cetera. Sed videndum quod rationales creaturae sunt liberae, et sunt sicut milites; Iob c. XXV, 3: *numquid est numerus militum eius?* Et ideo dicitur dominus exercituum. Sed creatura irrationalis habet subiectionem servilem, quia non habet liberi arbitrii facultatem. Vult ergo dicere: quia tibi natura obedit, dic naturae, et obedit tibi, quia sermo tuus iudicio plenus est. Videndum est, quod istud duplex dominium invenitur in anima: anima enim praesidet corpori; ratio vero irascibili et concupiscibili. Prima est dominativa potestas, quia ad imperium animae movetur corpus; secunda praeest aliis quadam imperativa potestate, et dominativa, vel regali: unde habent aliquid de motu suo. Et haec sunt quasi milites; Iac. c. IV, 1: *unde bella et lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis, quae militant in membris vestris?* I Petr. II, 11: *hortamur vos abstinere a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam*. Debemus ergo dicere huic *vade*, idest malis moribus; *et veni*, scilicet bonis moribus, et *servo huic, fac hoc*. Unde corpus debemus operi applicare, ut *sicut exhibuimus membra nostra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeamus membra nostra servire iustitiae in sanctificationem*, ut habetur Rom. VI, 19. *Audiens autem Iesus miratus est* et cetera. Hic tangitur Christi benignitas. Sed quid est quod dicit *admiratus est?* Quia admiratio non cadit in Deo; quia non fit nisi ex ignorantia causae, quae non potest esse in Deo. Item est apprehensio magnitudinis effectus, quod fit ex

imaginatione et phantasia alicuius effectus magni, et sic potest cadere etiam in Christo: unde admiratus est, idest magnum reputavit, et hoc turbis sequentibus ostendit. Et commendavit eum, unde sequentibus se dixit: *non inveni tantam fidem in Israel*. Sed quid est? Nonne in Abraham, Isaac et Iacob fuit maior fides? Dicendum, quod immo; sed quod hic dicitur, intelligitur pro tempore illo. Sed tunc est quaestio de apostolis, et Martha, et Maria. Et dicendum quod iste maioris fidei erat, quia nullum praeambulum viderat, sicut isti qui miracula viderant. Item Petrus venit ad vocem Andreae, Andreas ad vocem Ioannis. Item in verbo Marthae fuit aliquid dubietatis, quia dixit: *domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus*; quasi absens non posset. Sed in verbo istius nihil fuit dubietatis. Aliter exponit Chrysostomus. Quia magnum et parvum aliquando dicuntur non absolute, sed in comparatione, sicut dicuntur in domo multi, in theatro pauci. Unde *non inveni tantam fidem in Israel*, scilicet per comparationem illius gentilis. Deut. XXVIII, 43: *advena qui tecum moratur in terra, ascendet super te, eritque sublimior. Dico autem vobis*. Occasione huius agit de comparatione Iudaeorum et gentilium; et primo de vocatione gentilium; secundo de reprobatione Iudaeorum. *Dico quod multi ab oriente et occidente venient* et cetera. Et dicitur istud in comparatione, quia *multi sunt vocati, pauci vero electi*; infra XX, 16. *Ab oriente et occidente*, ita quod per hoc totus mundus intelligatur. Vel *ab oriente*, in tempore prosperitatis; *et occidente*, scilicet in tempore adversitatis. Vel *ab oriente*, in tempore iuventutis; *et occidente*, in tempore senectutis. *Et recumbent*. Iste recubitus opulentia est rerum spiritualium, scilicet in contemplatione. Lc. XXII, 29: *ecce dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*. Et Is. LXV, v. 13: *ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis* et cetera. Sed quare *cum Abraham, Isaac et Iacob*? Quia gentiles per fidem iustificantur, sicut Iudaei, ut habetur Rom. IV, 12 et Gen. XII. Item istis facta est repromissio, quia *in semine tuo benedicentur omnes gentes*, Gen. c. XV, 18. Ideo isti recumbent cum patribus suis. Sequitur *filiis autem regni eiicientur in tenebras exteriores*. Hic ostendit reprobationem Iudaeorum, et describit poenam damni, quia amittent bona, et incurrent mala. Dicit autem *filiis regni*, quia in illis Deus regnabat; Ps. LXXV, 2: *notus in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius*. Item figuris legis servi erant. Item facta est eis promissio, ut habetur Rom. IV, 13. *Eiicientur in tenebras exteriores*. Et haec est poena damni. Consequenter enumerat mala quae incurrent, quia qui primo quoad intellectum incurrerunt tenebras interiores, eiicientur postea in tenebras exteriores, quia tunc erunt totaliter alienati a Deo, qui est lux vera. Et hoc est quod dicitur Tob. c. IV, 11: *eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animas ire in tenebras*. Item quantum ad affectum *ibi erit fletus*. Fletus nuntiat dolorem; Is. LXV, 14: *ecce servi mei laetabuntur, et vos confundemini*. Item ostenditur passio in corpore, quia *stridor dentium*: habebunt enim corpora in resurrectione; Prov. XIX, 29: *parata sunt derisoribus iudicia, et mallei, et ferrum*: quae iudicia doloris pertinent ad concupiscibilem, stridor ad irascibilem. Vel secundum Hieronymum, utrumque pertinet ad poenam corporalem, quia resurrectio non erit solum in anima, sed in corpore: quia erit et multus calor, et multum frigus; Iob XXIV, 19: *transibunt ab aquis nivis ad calorem nimium*. Ostenditur Dei benignitas, cum dicit *et dixit Iesus centurioni: vade, et sicut credidisti fiat tibi*. Sed sequitur effectus *et sanatus est puer*, quia sermo eius virtute plenus est, Eccle. VIII, 4.

Lectio 3

[87347] Super Mt., cap. 8 l. 3 *Et cum venisset Iesus in domum Simonis Petri* et cetera. Commendata est virtus Christi in curatione leprosi, commendata est etiam in curatione festina servi centurionis, hic commendatur in curatione perfecta. Primo ergo describit curationis locum; secundo infirmitatis modum; tertio declarat Christi auxilium; quarto curationis effectum. Dicit ergo *cum venisset* et cetera. Non tangit Evangelista, quando hoc fuit factum; sed et Lucas, et Marcus transeunt ad alia. Sed sciendum quod ubi Evangelistae ponunt statum, vel aliquid ad ordinem pertinens, signum est, quod ad continuationem historiae pertinet; ubi vero non, signum est, quod ad continuationem memoriae. Unde secundum quod recolebant, scribebant. Venit *in domum Petri*. Et tria possumus considerare. Honorem quem intulit discipulis suis, quia noluit ire ad domum centurionis; ivit tamen ad domum pauperis piscatoris; unde Ps. CXXXVIII, 17: *nimis honorati sunt amici tui, Deus*. Item informavit in humilitate, quia nihil plus placet domino. Iac. c. I, 21: *in mansuetudine percipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras* et cetera. Tertio in hoc ostenditur reverentia, quam habuit dominus ad Petrum, quia se obtulit, licet Petrus non rogaret. *Vidit socrum*. Vidit oculo scilicet mentis; Ex. III, 7: *vidi afflictionem populi mei in Aegypto. Socrum Petri*. Per hoc potest intelligi synagoga. *Qui operatus est Petro in apostolatu*

circumcisionis, scilicet in Iudaeis, *operatus est et mihi inter gentes* ad Gal. II, 8. Haec febricitabat, scilicet synagoga, febre scilicet invidiae. Vel per istam socrum intelligitur anima aestuans igne concupiscentiae. *Et tetigit manum eius*. Hic tangit curationem. Quaerit Chrysostomus, quare curavit servum centurionis solo verbo, istam vero tactu. Et respondet, propter familiaritatem; et in hoc etiam magis ostendebat suam humilitatem: et ideo in tactu auxilium dedit; Ps. LXXII, 23: *tenuisti manum dexteram meam*. Sequitur *et surrexit*. Consuetudo est febricitantium, quod quando incipiunt sanari, debiliores sunt quam in infirmitate; sed talis non fuit curatio domini, immo plenam sanitatem reddidit: quia *Dei perfecta sunt opera*, Deut. XXXII, 4. Aliter enim curat dominus, aliter natura. Ideo sequitur *et ministrabat. Vespere autem facto*. Hic confirmatur Dei potestas per multitudinem curatorum. Primo ergo tangit Evangelista multitudinem; secundo subiungit auctoritatem Scripturae, ibi *ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam*. Dicit ergo quod curavit daemónicos et male habentes. Et possunt intelligi per daemónicos peccantes ex malitia: et per male habentes peccantes ex ignorantia. Unde dicit *vespere autem facto*; quare, nota, hoc non factum fuisse die sabbati, in quo habebant pro inconvenienti curare; sed in vespere finito sabbato, *obtulerunt ei multos Daemonia habentes*. Vel dicitur vespere, quia salvator noster vespere venit. *Oritur sol, et occidit*, scilicet Christus, Eccle. I, 5. *Eiiciebat*, sola increpatione: unde ad solam vocem eius fugiebant Daemones. Item *male habentes*, ita quod conveniat ei illud quod dicitur in Act. X, 38: *liberavit omnes oppressos a Diabolo*. Unde notandum, quod non omnia miracula Christi posuerunt Evangelistae, sed magis vulgata. Et quia videretur mirabile, quod tot curaret; ideo confirmat auctoritate quae habetur Is. LIII, 4: *infirmitates nostras ipse accepit, et aegrotationes nostras portavit*. Et quamvis non ita sit in serie textus, exponamus prout iacet. *Infirmitates nostras ipse accepit*, idest abstulit: ita quod infirmitates accipiantur pro levibus peccatis. Et *aegrotationes*, idest maiora peccata, *portavit*, idest asportavit: vel cum ipse sit Dei virtus et sapientia, *infirmitates nostras*, scilicet passionis et mortis. Unde passibilitatem accepit ad tollendam infirmitatem et aegrotationem nostram et cetera. I Petr. II, 24: *qui peccata nostra pertulit in corpore suo, ut peccatis nostris mortui, iustitiae vivamus*. Sed cum Isaias dixerit de peccatis, quaeritur quare hoc de infirmitatibus corporalibus dicatur. Et hoc est, quia plerumque ex peccatis spiritualibus causantur aegritudines corporales. *Videns autem Iesus turbas*. Quia posita sunt miracula contra peccata interiora, hic ponit miracula contra peccata exteriora, scilicet procellam. Et primo ponit praeambulum ad miraculum, scilicet de introitu navis; deinde miraculum, ibi *tunc surgens imperavit ventis et mari*; tertio effectum, ibi *et facta est tranquillitas magna*. Circa primum primo ponit praeceptionem; secundo mandati adimpletionem. Circa primum tria. Primo praecipit ut sequantur; secundo unum se ingerentem repellit; tertio alium discipulum arguit. Dicit ergo *videns Iesus turbas* et cetera. Sed quare intravit navem? Hoc fecit propter duo. Primo, ut ostenderet infirmitatem humanae naturae; secundo, ut placeret discipulis; unde aliquando cum discipulis ascendit in montem, aliquando in desertum, aliquando in navem. Item ut nobis daret exemplum, ne favores hominum quaereremus. Item ad tollendam invidiam Iudaeorum; Is. XLII, v. 3: *linum fumigans non extinguet*. Sequitur repulsio *et accedens unus Scriba*: et videtur quod iste valde devote accessit. Et quare repulit? Hieronymus: *quia non habebat bonam fidem*. Et hoc patet: quia solum vocavit eum magistrum; sed veri discipuli vocabant eum dominum. Unde in Io. XIII, 13: *vos vocatis me magister et domine*. Item ex mala intentione volebat eum sequi: quia audiebat signum fuisse factum; volebat sequi, ut faceret signa, ut dicitur de Simone mago. Item dicit Chrysostomus, quod in alio peccavit, scilicet in superbia; quia seorsum traxit se. Unde reputabat se digniorem aliis. Hilarius interrogative legit: *magister, sequar te?* Culpa istius est, quia quod certum erat, interrogavit, et quod debebat facere, posuit sub dubio. Sequitur *vulpes foveas habent*. Hieronymus exponit ad litteram, quod Deus ad intentionem respondit, ut saepe facit. Volebat sequi; sed intendebat lucrum: et dominus contra hoc allegat paupertatem; ideo dicit *vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*, ut habetur II Cor. VIII, v. 9: *qui egenus factus est cum dives esset* et cetera. Secundum Augustinum notat eum de triplici vitio. De vitio dolositatis, quia dulcedinem habebat in ore, et venenum in corde, ut habetur Ps. XIII, 3. Item notavit eum de superbia, cum dixit *volucres caeli*, per quos superbia intelligitur. *Vel volucres* Daemones, ut habetur infra XIII, 4, ubi dicitur: *et venerunt volucres, et comederunt ea*. Item de infidelitate, quia non erat in caritate quae habitat in nobis per fidem. Sequitur *alius autem de discipulis eius ait illi*. Primus se ingessit, sed alter se excusavit. Et ponitur reprobatio excusantis, ibi *Iesus autem ait illi* et cetera. *Domine, permitte me primum ire, et sepelire patrem meum*. Et magna est differentia inter istum et praecedentem. Iste vocavit eum dominum, ille vocavit eum magistrum. Item ille dolum allegavit, iste pietatem, quia praeceptum erat de honoratione patris: unde dilationem petiit. Simile habetur III Reg. XIX, 20 de Eliseo. Sequitur istius reprehensio

sequere me: quia qui vult sequi Christum, non debet dimittere sequi propter aliud negotium temporale; unde Ps. XLIV, 11 dicitur: *obliviscere populum tuum, et domum patris tui*. Item hoc praecepit ei, quia erant alii qui poterant sepelire. Ideo dixit *dimitte mortuos sepelire mortuos suos*. Item quia accidit, ut saepe, quod qui impeditur aliquo uno negotio, cum unum aliud trahat, cito ruit in aliud; sic si iste ivisset sepelire patrem, haberet fortassis post cogitationes de testamento patris: et ita forte totaliter retraheretur. Is. V, 18: *vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis*. Unde hoc non fuit crudelitatis. Ut si videamus aliquem affectum nimis de morte patris, prohibetur a funere propter periculum, ut habetur Eccli. XXX, 25: *multos occidit tristitia*. Sed dicit *mortuos* in plurali, quia mortuus erat duplici morte, scilicet morte infidelitatis, et morte corporis. Unde mortuus erat et in corpore et in anima. Unde dat quatuor documenta. Primum scilicet ut qui vocatus est ad statum perfectionis, non cognoscat patrem carnalem per affectionem inordinatam; infra XXIII, 9: *unus est enim pater vester qui in caelis est*. Secundum est quod inter fideles et infideles retrahitur germanitatis affectus. Unde Lc. XIV, v. 26: *si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus*. Et hoc verum est ubi pater et mater retrahunt a Deo. Tertium est, quod infidelium mortuorum non est facienda memoria apud sanctos. Quartum est, quod omnis qui vivit extra Christum, mortuus est, quia ipse est vita, secundum Gregorium. *Et ascendente eo in naviculam*. Positum est praeceptum domini de transfretatione; hic ponitur executio praecepti. Erant enim manifestata miracula in terra, vult manifestare in aquis, ut ostendat se esse dominum terrae et maris. Per istam naviculam intelligitur Ecclesia, vel crux Christi; unde de ista potest dici illud Sap. XIV, 5: *exiguo ligno committunt animas suas*. Discipuli domini sequuntur eum in Ecclesia per obsequium mandatorum. Item sequuntur eum ascendentem in crucem. Ad Gal. VI, 14: *per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*. Deinde subiungitur miraculum. Et primo ponitur periculum imminens; secundo discipulorum interpellatio, ibi *et accesserunt*; tertio eorum exauditio, ibi *et dicit eis Iesus*. Periculum tangitur ex procella, et Christi dormitione. *Et ecce motus factus est magnus*. Sicut sancti dicunt, non est facta tempestas ex intemperie aeris, sed ex divina ordinatione provenit. Et hoc factum est multiplici ratione. Primo ut discipuli, qui specialiter dilecti et vocati erant, humilia saperent, et non se extollerent: et hoc significabat futurum periculum, quod imminere debebat tempore passionis. Et post, ut ait Paulus apostolus II ad Cor. I, 8: *gravati sumus supra virtutem, ita ut nos taederet etiam vivere*. Item alia causa, ut scirent in periculis vivere, et vincere, ut habetur Rom. c. VIII, 37: *in omnibus his superamus propter eum qui dilexit nos*. Item Chrysostomus exponit, quia ipsi erant praedicaturi quae de Christo viderant; ideo ut magis in ipsis experti essent miraculis, et essent certiores, voluit dominus eos pati. Unde in Ps. LXV, 16: *venite, et narrabo opera domini*. Citius enim poterant recordari de huiusmodi quae sibi evenerunt. *Ipsus vero dormiebat*: et hoc ut ostenderet se verum hominem; sic enim erat in omnibus, ut ubi volebat ostendere divinitatem, semper ostendebat aliquid humanitatis. Dormiebat, quia habitu inventus est ut homo, Phil. II, 7. Secundum enim divinitatem non dormiebat. Unde Ps. CXX, 4: *non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel*. Item dormiebat, ut constituerentur inter timorem et spem. Item ut ostenderet singularitatem, quia in tanta tempestate manebat securus; Prov. VIII, 28: *quando librabat fontes aquarum, quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis*. Sequitur interpellatio discipulorum *accesserunt discipuli* et cetera. Tantum enim erat ventus, quod oportuit eum evigilare: et totum istud dictum fuit in figura de Iona, quia Ionas in navi dormiebat, et nautae evigilaverunt eum ad interpellationem, isti vero ad salvandum; unde dicunt, *domine, salva nos, perimus*. Et primo confitentur potestatem eius dum dicunt, *domine*; Ps. LXXXVIII, 10: *tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas*. Item petunt auxilium, quia sciebant ipsum esse salvatorem; Is. XXXV, 4: *ipse veniet, et salvabit nos*. Item periculum terrenorum exprimunt. Et hic signatur mors Christi in dormitione, qui et excitatus est per resurrectionem. Vel dicitur dormire in tribulationis et tentationibus sanctorum: et tunc precibus sanctorum evigilat: unde dicitur Ps. XLIII, 23: *exurge, quare obdormis, domine?* Item dormit in pigris: unde excitandus est, ut admonet Paulus ad Eph. V, 14: *exurge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus*. Sequitur quomodo subvenit *quid timidi estis modicae fidei?* Videtur quod non essent modicae fidei, quia dicebant, *salva nos*; sed vere modicae fidei fuerunt, quia non credebant quod etiam dormiens posset salvare. Vel *modicae fidei*, quia si ipsi haberent magnam fidem, ipsi possent imperare mari. *Tunc surrexit et imperavit ventis*: tempestas enim oritur ex ventis ut ex causa efficiente, ex aquis ut ex causa materiali: et utrique imperavit; unde Ps. CVI, 25: *dixit, et stetit spiritus procellae*. Et hoc est quod dicitur *et facta est tranquillitas magna*. Sed consuetudo est quod quando fit tempestas, duobus diebus mare non sedatur totaliter. Ideo ut appareat perfectum miraculum, statim facta est tranquillitas magna, quia *Dei*

perfecta sunt opera, Deut. XXXII, 4. *Porro homines mirati sunt* et cetera. Hic ponitur effectus, scilicet admiratio turbarum. Quod dicit *homines*, non intelligatis apostolos, quia numquam apostoli sic appellantur; sed per homines intellige nautas. Vel, secundum Hieronymum, si etiam intelligas homines, idest apostolos, potest esse quod dubitare potuerunt ut homines, dicentes *qualis est hic?* Hic Chrysostomus addit homo; quia enim ipsum viderant dormientem, hominem vocabant; quia signum divinitatis viderant, ideo dubitabant. *Quia venti et mare obediunt ei*: quia omnis creatura suo creatori obedit; Ps. CXLVIII, 8: *ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quae faciunt verbum eius* et cetera. Non quia animam rationalem habeant, sed quia ad modum obedientis se habent. Ut manus et membra animae obediunt, quia statim moventur ad eius nutum, sic omnia Deo obediunt.

Lectio 4

[87348] Super Mt., cap. 8 l. 4 Sequitur *et cum venisset Iesus trans fretum*. Quia posita sunt miracula, quibus dominus liberavit multos a periculis exterioribus; hic ponuntur miracula, quibus fit liberatio a periculis interioribus, sive spiritualibus. Et primo ponitur miraculum; secundo effectus, ibi *at illi exeuntes abierunt in porcos*. Et circa primum primo ostenditur malitia Daemonum quantum ad saevitiam quam in homines exercent; secundo quantum ad impatientiam, ibi *et ecce clamaverunt* etc.; tertio quantum ad nequitiam, quia animalibus brutis nocuerunt, ibi *Daemones autem rogabant eum* et cetera. Circa primum primo locus describitur; secundo saevitia Daemonum declaratur. Erat quaedam regio quae dicebatur regio Gerasenorum. Gerasa interpretatur colonum eiiciens vel advena appropinquans quia prope gentiles. *Occurrerunt ei duo habentes Daemonia*. Ostenditur saevitia, primo quia opprimebant eos; secundo quia homines decipere nitebantur. Sed quaeritur quare alii Evangelistae non faciunt mentionem nisi de uno; iste de duobus. Dicendum quod sine dubio duo fuerunt; sed unus fuit magis famosus. Et erant saevi, quia nocebant non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter. Unde in monumentis habitabant, ut inducerent hominibus terrorem. Unde error fuit, quem quidam posuerunt, quod Daemones aliquam animam reducerent in corpus mortuum, ut legitur de Simone mago; sed hoc nihil erat, sed fingeant Daemones ad homines decipiendum. Unde dicit Porphyrius, quod genus Daemonum est fallax. Unde isti magi maxime utuntur corporibus mortuorum: quare habitabant Daemones in sepulcris; Is. LXV, 4: *qui habitant in sepulcris, et in delubris idolorum dormiunt*. Erant enim tam saevi, *ut nemo posset transire per viam illam*: quia *in via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi*, Ps. CXLI, 4, *superbi*, idest Daemones. Sed ostenditur eorum impatientia, quia Christi praesentiam non ferebant; unde dicitur *clamaverunt*: et in hoc ostenditur impatientia; Is. LXV, 14: *clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione spiritus ululabitis*. Item fatentur Dei potentiam dicentes *quid nobis et tibi, Iesu fili Dei?* Vere nihil, quia nulla convenientia Christi ad Belial. Sed quare hoc dicebant? Quia graviter puniebant homines: et audierant, quia Christus deberet eis potestatem amovere. Unde voluerunt dicere: et si aliis nocuimus, tibi non nocuimus, quare non debes nos gravare. Item confitentur filium Dei. Et in hoc confunduntur Ariani, quia si non sanctis credunt, saltem Daemonibus credant. Sed contra, quia videtur quod non cognoverunt eum: quia I ad Cor. II, 8: *si cognovissent, numquam regem gloriae crucifixissent* et cetera. Sed dicendum, quod quando dominus volebat, humanitatem ostendebat, ita quod se eis occultabat. *Quare venisti ante tempus torquere nos?* Sciunt Daemones quod in die iudicii Daemones debent suscipere maius tormentum cum dicitur *ite maledicti, in ignem aeternum*. Item credunt aliqui quod Daemones usque in diem iudicii non patiuntur poenam sensus, sed poenam damni: et hoc pro isto verbo *quia venisti ante tempus*. Sed contra hoc est quod dicit Damascenus: hoc hominibus mors, quod Angelis casus. Sed homines cum moriuntur, statim recipiunt poenam sensus, sic Angeli qui ceciderunt. Quidam dicunt quod ignem suum semper secum portant. Sed quomodo potest hoc fieri, quia iste ignis corporeus est? Dicendum, quod licet hic ignis sit corporalis, habet tamen aliquid spirituale: unde cruciat per modum cuiusdam alligationis; spiritus enim excedit naturam corporis, sed Deus alligat spiritus corporibus; sicut cum alligatur anima corpori, dat corpori ut moveatur secundum voluntatem animae: sicut si datur aliqua praelatura alicui in aliqua Ecclesia, ipso non existente in eadem; sic licet iste ignis sit corporeus, ratione spiritualitatis potest agere. *Torquere nos* et cetera. Magnum tormentum reputant quod non possint hominibus nocere. Sed si essent in Inferno, non possent ita nocere; et ita tormentum eis magnum est intrare in Infernum. *Erat autem non longe ab eis grex multorum porcorum pascens*. Hic tangitur malitia, quia non solum hominibus nocent, sed et brutis. *Grex porcorum*: unde patet quod hoc non erat in Iudaea, quia Iudaei non utuntur porcis. *Si eiicis nos, mitte nos*

in porcos. Sed quare non petierunt quod mitteret eos in homines? Quia ipsi videbant eum sollicitum circa curam hominum. Sed quare in greges porcorum? Quia erant magis vicini. Item quia est animal valde immundum. Unde ad designandam immunditiam permisit intrare in porcos: et hoc videtur significari Iob XL, 22: *numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?* Sequitur Christi concessio *et ait illis: ite* et cetera. Sed videtur dominus audisse Daemones. Dicendum quod non audivit; sed ex sua sapientia sic fieri permisit, et ordinavit, ut ostendatur malitia Daemonum, quia nisi dominus cohiberet, ita ruerent in homines, sicut ruerunt in porcos. Sed quando dominus permittit aliquid Daemonibus, non totaliter permittit sed imponit eis fraenum, ut in Iob II, 6. Unde ad hoc designandum permisit eos ruere in porcos. Item ad designandum quod nihil possunt nisi ex Dei permissione. Item ut homo suam dignitatem cognosceret, cum ad salutem unius hominis tot millia porcorum permiserit interfici. Sequitur executio mandati *et magno impetu abiit totus grex per praeceps in mare*; in quo denotatur quod nullus a Diabolo totaliter potest extinguui, nisi porcum se exhibeat, idest totaliter immundum. Unde habetur Apoc. XVIII, 21: *hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna*; II Petri II, 13: *hi velut irrationabilia pecora peribunt, percipientes mercedem iniustitiae* et cetera. Sequitur pastorum admiratio; unde *pastores fugerunt* et nuntiaverunt haec omnia. Unde profecti nuntiaverunt triste et laetum: triste de porcis; sed laetum de daemoniaco curato. Per istos pastores signantur principes synagogae, qui propter temporalia, quantumcumque possunt, contradicunt Christo. Consequenter sequitur totius populi admiratio *et ecce tota civitas exiit obviam Iesu, et viso eo rogabant eum ut transiret a finibus eorum*. Et quare? Quia multa damna eis fecerat, ideo timebant, quod si plus ibi moraretur quod plura eis faceret damna. Sic aliqui propter detrimentum temporale timent esse cum Christo, ut habetur Is. XXX, 11: *declinate a me semitam: cesset a facie nostra sanctus Israel*. Vel aliter. Quia non ex malitia, sed ex devotione, quia indignos se reputabant. Simile dixit Petrus: *recede a me, quia homo peccator sum*.

Caput 9

Lectio 1

[87349] Super Mt., cap. 9 l. 1 Supra posuit miracula contra pericula corporalia; hic ponit miracula contra pericula spiritualia: et secundum hoc duo facit. Primo ostendit quomodo subvenit sibi occurrentibus; secundo quomodo inquirat quos salvet, ibi *et circuibat Iesus omnes civitates et castella*. Circa primum primo ponit remedium contra peccatum; secundo contra mortem, ibi *haec illo loquente ad eos* et cetera. Circa primum primo ponit remedium contra peccatum remittendo; secundo peccatores ad se trahendo, ibi *et factum est discumbente eo in domo* et cetera. Et primo ponit quaedam praeambula ad beneficium; secundo ponit beneficium ipsum, ibi *ut autem sciatis* et cetera. Et primo ponitur locus; secundo devotio offerentium, ibi *et ecce offerebant ei paralyticum*. Dicit ergo *ascendens Iesus in naviculam transfretavit*. Et continuatur haec pars, quia rogabant eum ut ab eis discederet, ideo ascendit navem. Unde dat intelligere quod si dicant aliqui, *recede a nobis, viam mandatorum tuorum nolumus*, Iob XXI, v. 14, statim recedit; unde *ascendit in naviculam*. Haec navicula significat crucem, vel Ecclesiam. *Et venit in civitatem suam*, scilicet in civitatem gentium, quae sibi datae sunt. Unde in Ps. II, 8: *postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam*. Sed est quaestio, quare Marcus et Lucas dicunt istud esse factum in Capharnaum; hic vero habetur quod in Nazareth, quae erat civitas sua. Dicendum quod quaedam erat civitas Christi ratione nativitatis: et haec erat Bethlehem; quaedam ratione educationis; et haec erat Nazareth; quaedam ratione conversationis et operationis miraculorum: et sic Capharnaum. Ideo bene dicitur *in civitatem suam*. Unde dicitur Lc. IV, 23: *quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua*. Augustinus aliter solvit, quia Capharnaum inter alias civitates Galilaeae erat magis famosa: unde erat quasi metropolis. Et sicut si aliquis esset de aliqua villa iuxta Parisius diceretur quod esset de Parisius propter notitiam loci; sic dominus, quia erat de finibus Capharnaum, dicebatur inde esse. Vel aliter, quia praetermittunt aliquid Evangelistae, unde aliquid potest addi, quod videlicet transivit per Nazareth, et venit in Capharnaum: et tunc obtulerunt ei. *Ecce offerebant ei paralyticum*. Hic tangitur devotio offerentium: unde in Marco tangitur, quod quia non poterant transire, posuerunt per tegulas. Iste paralyticus significat peccatorem in peccato iacentem; unde sicut non potest paralyticus se movere, sic nec iste. Illi autem qui portant eum, sunt illi qui suis monitionibus portant eum ad Deum. *Videns autem Iesus fidem illorum* et cetera. Ponit beneficium: ubi possumus tria videre. Primo quid movit Iesum; secundo quid sit quod requiritur; tertio disceptationem contra beneficium. Curat aliquando dominus aliquem propter fidem suam, aliquando propter preces suas, et aliorum. *Videns ergo fidem*

illorum dixit, unde dicitur Mc. XI, 24: quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis. Confide, fili. Quid ergo requiritur? Fides; Ps. CXXIV, 1: *qui confidunt in domino sicut mons Sion; non commovebitur in aeternum qui habitat in Ierusalem.* Et Act. XV, 9: *fide purificans corda eorum. Remittuntur tibi peccata tua.* Hic tangitur beneficium. Sed quid est quod iste petebat? Sanitatem corporis, et dominus dat sanitatem animae. Ratio est, quia peccatum erat causa aegritudinis, sicut in Ps. XV, 4: *propter iniquitates eorum multiplicatae sunt infirmitates eorum.* Unde fecit Deus sicut bonus medicus qui causam curat. Deinde ponit disceptationem contra beneficium, ibi *et cum cognovisset Iesus cogitationes eorum et cetera.* Dicit ergo *ecce quidam de Scribis dicebant intra se: hic blasphematur.* Et quare mirabantur? Quia videbant hominem, et non videbant Deum; solius autem Dei est dimittere peccata: ideo dicebant eum blasphemum, iuxta illud Iob XXXIV, 18: *qui dicit regi apostata, qui vocat duces impios et cetera.* Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: *ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Hic confutat eos tripliciter: sua cognitione, verbo et facto; cognitione, quia sicut soli Deo pertinet dimittere peccata, sic cognoscere secreta cordis; Ps. VII, 10: *scrutans corda et renes Deus.* Cum vidisset, quia solus scit cogitationes hominum. Et primo reprehendit eorum nequitiam, *ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Quia blasphemum eum dicebant; Is. I, 16: *auferte mala de cogitationibus vestris.* Quid est *facilius* et cetera. Hic ponit confutationem. Sed videtur male arguere dominus, quia arguit a minori affirmando: *facilius enim videtur sanare corpus, quam sanare animam.* Sed exponit sic Hieronymus: *facilius est dicere quam facere; verum quantum ad factum, fortius est animam quam corpus sanare; sed quantum ad potestatem, eadem est potestas utrobique.* Sed si ad dictum referatur, videmus quod mendaces cito mentiuntur, ubi non possunt deprehendi: in his enim quae apparent, deprehendi possunt, sed non in his quae latent. Unde in his audacter loquuntur ubi deprehendi non possunt. *Facilius est ergo dicere, si non possitis cognoscere.* Ideo *ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.* Ostendit facto. Et primo ponitur finis operationis; secundo modus; tertio efficientia. Unde dicit. Et propter hoc *ut sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico: surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.* Per hoc manifestat se Deum. Supra I, 21. *Ipse enim est qui salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Dicit *quod filius hominis, et dicit in terra, et elidit duplicem errorem, scilicet Nestorii et Photini.* Dicebat Nestorius quod filius hominis, et filius Dei erant duo supposita: nec poterat dici de uno quod dicitur de altero; unde non poterat dici: iste puer creavit stellas. Ideo dicit *hominis*; quia Dei est dimittere peccata. Item contra Photinum, qui dicebat, quod Christus acceperat initium de virgine Maria, et merito acquisivit divinitatem: et nitebatur super illud infra XXVIII, 18: *et data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; ideo dicit in terra.* Unde Baruch III, 38 dicitur: *post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Habet potestatem.* Videtur quod per hoc non ostendatur, quia etiam ipsi apostoli habebant potestatem. Sed dicendum quod ipsi habebant per viam administrationis, non auctoritatis. Hoc autem quod dicitur *ut autem sciatis* etc. dupliciter potest legi: vel ut sint verba Evangelistae, et ita fuit narrativa; vel sint verba Christi dicentis *ut sciatis* etc., et sic oratio est imperfecta, quia ipsi dubitabant. Ideo, *ut sciatis quia ego habeo potestatem dimittendi peccata, ait paralytico: surge et cetera.* Unde verbo curavit, quod proprium est Dei, iuxta illud Ps. XXXII, 9: *dixit, et facta sunt.* Tria habebat infirmus: iacebat in lecto, portabatur ab aliis, ire non poterat. Quia ergo iacebat dixit *surge*; quia portabatur, praecepit ut portaret *tolle lectum tuum*; quia ire non poterat, dixit *et ambula, Dei enim perfecta sunt opera,* Deut. XXXII, 4. Similiter peccatori in peccato iacenti dicitur *surge*, a peccato per contritionem; *tolle lectum*, per satisfactionem; Michaeae VIII, 9: *iram domini portabo, quia peccavi ei. Et vade in domum tuam,* in domum aeternitatis, vel in conscientiam propriam; Sap. VIII, 16: *intrans in domum meam conquiescam in illa.* Sequitur executio *surrexit, et abiit. Videntes autem turbae, non Scribae, quia isti dedignabantur, timuerunt;* Hab. III, 2: *domine, audivi auditum tuum, et timui.* Sed quo timore? Quia *glorificaverunt Deum,* quia omnia in Deum retulerunt; Ps. CXIII, 1: *non nobis, domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Qui dedit potestatem talem hominibus.* Unde isti non contemnunt, sicut Scribae. Sed quia dicitur *hominibus,* ideo Hilarius exponit: *qui dedit talem potestatem hominibus ut fiant filii Dei, ut in Io. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri.*

Lectio 2

[87350] Super Mt., cap. 9 l. 2 Hic ponitur, primo, conversio peccatorum; secundo disceptatio Pharisaeorum, ibi *et videntes Pharisei dicebant discipulis eius.* Et primo dicit, qualiter quemdam vocavit ad discipulatum; secundo quomodo multos ad familiaritatem, ibi *et factum est discumbente eo in domo et cetera.* Dicit ergo *cum transiret*

inde Iesus. Quare transivit? Quia insidiabantur ei, ideo nolebat turbas, ut dicitur Eccli. VIII, 13: non incendas carbones peccatorum. Vidit hominem, vere hominem, quia peccatorem; Ps. LXXXI, 7: vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis. Sedentem in telonio, telonio vectigalium. Unde erat locus ubi vectigalia recipiebantur: unde erat in quodam statu ubi vix homo vivere potest sine peccato. Matthaeum nomine. Alii appellant eum levi, ad servandum honorem eius, ut non noscatur ille esse peccator; sed ipse vocat se Matthaeum, quia iustus in principio accusator est sui, dans intelligere quod dominus non est acceptator personarum. Et dixit ei: sequere me. Et hoc magnum est quod moveat dominus ad sequelam. Et surgens secutus est eum. Unde potuit dicere illud Iob XXIII, 11: vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ab ea. Sed obiicitur, quod hoc non potest esse quod ad unum verbum iste secutus est eum. Et dicendum quod fama Iesu ita divulgata erat, quod iam beatum se reputabat qui sequebatur eum; ideo ad unum verbum iste secutus est eum. Unde ostenditur obedientia, quia statim secutus est eum. Sed quare non statim vocavit a principio? Dicendum quod iste sapiens erat sapientia saeculi. Tardavit autem dominus vocare eum, donec miracula provocarent. Vel dicendum quod istud dictum est per reiterationem, quia iste fuit in praedicatione domini in monte. Sed quare ergo sic ponit Matthaeus? Dico ratione humilitatis: quia enim miraculum reputavit vocationem eius, ideo inter miracula recitavit. Sed quare plus fit mentio de vocatione Petri, et Andreae, et Matthaei, quam aliorum? Dicendum quod inter viliores homines fuerunt piscatores. Item inter peccatores, illi maxime qui vectigal recipiebant. Et ideo specialiter fit mentio, ad cognoscendum quod Deus non est personarum acceptator. Sequitur et factum est, eo discumbente in domo, ecce multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Iesu et discipulis eius. Hic tangitur quomodo multos vocavit ad familiaritatem. Unde dicit et factum est et cetera. Alii dicunt quod fecit ei convivium; iste vero tacet. Et verum est quod fecit; unde invitavit multos, ut ad Deum traherentur, quia cortina cortinam trahit, Ex. XXXVI. Unde signum est quod aliquis firmiter conversus est ad dominum, quando alios trahit, quos magis diligit. Unde dicit, quod multi publicani discumbebant et peccatores cum Iesu, quia, si quis aperuerit mihi, intrabo, et caenabo cum eo, et ipse mecum, Apoc. III, 20. Et videntes Pharisaei et cetera. Dictum est qualiter dominus peccatores invitat ad sequelam, et ad convivium recipit; hic ponitur disceptatio: primo de societate; secundo de convivio, ibi tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis. Circa primum primo ponitur quaestio; secundo responsio, ibi ait Iesus et cetera. Dicit ergo et videntes Pharisaei dicebant discipulis eius. Notandum quod isti Pharisaei erant malitiosi; unde volebant schisma ponere inter discipulos et Iesum; unde discipulis Iesum accusabant, et discipulos Iesu. Unde volentes erga discipulos accusare Iesum, dicunt quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester? Isti sunt de numero illorum de quibus habetur Prov. VI, 16: sex sunt quae odit dominus, et septimum detestatur anima eius, scilicet qui seminat inter fratres discordias. Sed quaeritur quare Lucas dicit istud esse dictum de discipulis. Et respondet Augustinus, quod eadem est sententia utrobique, licet verba differant, quia totum imputabant doctrinae magistri: unde Lucas refert ad verba, sed Matthaeus ad sententiam. Sed videtur quod isti recte arguebant, quia sunt vitanda peccatorum consortia. Sed notandum, quod aliquando sunt vitanda peccatorum consortia propter superbiam et contemptum, ut isti sicut habetur Is. LXV, 5: non appropinques mihi, quia immundus es. Alii vero vitant consortia propter peccatorum utilitatem, ut erubescant, et sic convertantur; et sic ut dicit Paulus I ad Cor. VI, 5: ad verecundiam vestram dico, sic non est inter vos sapiens quisquam. Item aliquis vitat propter cautelam sui timens ne pervertatur; Eccli. XIII, v. 1: qui tangit picem, coinquinabitur ab ea. Et in Ps. XVII, 27: cum perverso perverteris. E contrario similiter aliqui commorantur cum peccatoribus ad sui probationem: unde tentatio est sui probatio, ut habetur Eccli. XXVII, 6: et II Petri II, 8: aspectu enim et auditu iustus erat habitans apud eos. Et Cant. II, 2: sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias. Et ibi dicit Glossa: non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit. Item aliqui inter malos commorantur propter conversionem, ut Paulus dicit I Cor. IX, 19: omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem. Sed differentia est, quia peccatoribus perseverantibus et poenitere nolentibus non oportet communicare; de illis vero, de quibus speratur, distinguendum est ex parte illius qui habitat, quia aut est firmus, aut infirmus: si infirmus, habitare cum eis non debet; si firmus, competens est ut cum eis habitet, ut eos ad Deum convertat. Item Iesus medicus erat certus; ideo cum esset cum eis, periculum non timebat; ideo et cetera. Sed sequitur Iesu responsio. Et ponit rationes tres. Primo ex similitudine dicit at Iesus audiens dixit: non est opus valentibus medicus. Et vocat se dominus medicum: et bene; Ps. CII, 3: qui sanat omnes infirmitates tuas, scilicet tam animae, quam corporis; ideo tangit infirmitates et animae, et corporis; unde dicit non est opus valentibus medicus et cetera. Valentes dicuntur qui ex superbia reputant se valere, de quibus Apoc. III, 17 dicitur: dicis: dives sum, et locupletatus, et nullius egeo, et

nescis, quia tu es miser, et miserabilis, pauper, caecus, et nudus. Et talibus non est opus medicus, *sed male habentibus*, idest peccatum recognoscentibus: sicut dicebat David, Ps. I, v. 5: *iniquitatem meam ego cognosco* et cetera. Secundo inducit auctoritatem dicens *euntes autem discite quid est*; quasi dicat: vos non intelligitis Scripturas, sed ite, et discite quid est, *miseritordiam volo, et non sacrificium*. Hoc scribitur Osee VI, 6. Et dupliciter exponitur. Primo ita quod intelligatur unum alii praeferrri, quia magis volo misericordiam quam iudicium: unde praefertur sacrificium sacrificio. Sacrificium est agnus, item misericordia: talibus enim hostiis miseretur Deus. Quid ergo istorum melius? Prov. XXI, 3: *facere misericordiam et iudicium magis placet Deo quam victimae*. Vel ita quod unum approbetur, reliquum vero reprobetur; misericordiam volo, sed non sacrificium, quod facitis. Unde Is. I, 15: *holocausta nolui, quia manus vestrae sanguine plenae sunt*. Vel aliter. *Miseritordiam volo, et non sacrificium*. Illud enim dicitur aliquis velle, quod vult propter se, et non propter aliud, sicut si medicus diceret: volo sanitatem; et sic in operibus quae offerimus Deo, quaedam offerimus propter se, ut diligere Deum et proximum; alia vero propter ista; Michaeae c. VI, 8: *indicabo tibi, homo, quid sit bonum, et quid dominus requirat a te. Utique facere iudicium, et diligere misericordiam*. Tertio inducit dominus aliam rationem ex suo officio, ut si aliquis legatus missus esset, et uteretur suo officio, si prohiberetur ab alio, diceret: *stultus es, quia prohibes quod ad me pertinet*. Venerat dominus ad salvandum peccatores; unde dictum est: *et vocabis nomen eius Iesum: hic enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Et ideo dicit *non veni vocare iustos, sed peccatores*. Lucas addit, *ad poenitentiam*. Et iusta est haec additio, quia non venit vocare peccatores, ut remanerent in peccatis, sed ut amoveantur ab eis. Sed potest quaeri de iustis, quia nullus iustus, nisi solus Deus, quia omnes sumus peccatores. Item videtur falsum quod dicit, quia Ioannes iustus fuit, Simeon iustus, Zacharias iustus; et tamen eos vocavit. Dicendum quod distinguendum est de iustitia; quia iustus aliquis dicitur qui peccato non est obnoxius; et sic non est iustus quisquam, quia omnes vel mortali, vel veniali, vel originali sunt obnoxii, saltem quantum ad reatum; et istud penitus delevit, quia, Io. V, v. 40, *ipse venit ut vitam habeant*. Unde non venit vocare iustos, in quantum iustos, sed in quantum peccatores. Item dicitur iustus, qui non est obnoxius peccato mortali: unde non veni vocare iustos ad poenitentiam, sed ad maiorem iustitiam. Vel sic. *Non veni vocare iustos*, idest qui de sua iustitia confidunt sed *peccatores*, qui poenitent ignorantes suam iustitiam.

Lectio 3

[87351] Super Mt., cap. 9 l. 3 Hic ponitur quaestio de convivio: et sequitur responsio, ibi *et ait Iesus*. Sed tunc est hic quaestio litteralis, quare Mc. II, 18 et Lc. V, 29 videtur quod ab aliis facta fuerit quaestio: ubi dicitur Mc. II, 18: *quare discipuli Ioannis et Pharisaeorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant?* Ergo discipuli non dixerunt. Augustinus solvit. Ita erat quod Pharisaei insidiabantur Christo: unde aliquando secum Herodianos traxerunt, modo vero assumpserunt discipulos Ioannis. Unde potuit et ab aliis, et a discipulis peti. Sed unde hoc quod ieiunabant? Respondetur hic ex traditionibus suis, vel ex lege, sicut habetur quod in die propitiationis tenebantur ieiunare. Et Zac. VIII, 19: *ieiunium quarti, et ieiunium quinti, et ieiunium septimi, et ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium, et laetitiam, et in solemnitates praeclaras*. Item discipuli Ioannis ieiunabant exemplo magistri sui, qui magnae fuit austeritatis; discipuli vero Christi non ieiunabant. *Et ait illis Iesus*. Hic respondet Iesus, et subtiliter. Primo assignat causam a parte sua, deinde a parte discipulorum. Circa primum duo facit. Primo determinat tempus epulandi; secundo ieiunandi, ibi *venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus; et tunc ieiunabunt*. Dicit ergo *numquid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus?* Ubi iste dicit *lugere*, alius dicit *ieiunare*; licet enim ieiunium quamdam habeat laetitiam spiritualem, tamen, ut habetur Hebr. XII, 11, *omnis disciplina in praesenti quidem videtur esse non gaudii, sed moeroris*. Unde est ieiunium spiritualis laetitiae, ut habetur Dan. IX, v. 3: *posui faciem meam ad dominum Deum meum deprecari, et rogare in ieiunio, sacco et cinere*. Item est luctuosum et afflictionis, ut quando propter dolores. Respondet dominus de utroque. Sponsus Christus enim est: qui habet sponsam sponsus est. Ipse enim est sponsus totalis Ecclesiae, et primordium. Aliud habuit primordium lex vetus, et aliud lex nova; lex enim vetus primordium habuit in timore; lex nova in amore; unde Rom. VIII, 15: *non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei*. Et Hebr. XII, 22: *accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis Ierusalem*. Quia igitur primordium novae legis fuit in amore, ideo discipulos suos nutrire debuit in amore quodam: ideo se sponsum nominat, et discipulos filios, quia ista sunt nomina amoris. Unde bonum est quod

conservem eos; et ideo nolo aliquid grave eis imponere ne abhorreant, et sic retrocedant. Et ideo qui in religionibus sunt novi, non sunt gravandi. Unde Ambrosius in Lib. de Simil. reprehendit eos qui novitios graviter onerant. Et hoc est quod Christus dicit: *numquid possunt filii sponsi lugere?* etc., quasi dicat: non oportet quod ieiunent, sed magis in quadam dulcedine vivere et amore; ut sic legem meam recipiant in amore, ut habetur ad Rom. VI, 4: *quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*. Unde a Pascha usque ad Pentecosten non fiunt ieiunia, quia tunc recolit Ecclesia novitatem legis. *Venient autem dies* et cetera. Et hoc ad litteram. *Venient dies*, quando scilicet vobis procurantibus auferetur ab eis sponsus; et tunc ieiunabunt. Et hoc praedixit eis dicens, Io. XVI, 20: *vos plorabitis, mundus autem gaudebit*. Illi enim qui ante Christum fuerunt, desideraverunt Christi praesentiam, ut Abraham, et Isaias, et alii prophetae. Item post mortem eius desiderata fuit ab apostolis: unde Petrus quasi in continuo dolore erat propter absentiam Christi; et Paulus dicebat, *cupio dissolvi, et esse cum Christo*. Unde tunc erat tempus ieiunandi. Alia ratio quare in praesentia non tenentur ieiunare, quia ieiunium eligendum est in quantum castigat carnem, ne contra spiritum invalescat; sed cum erat praesens, custodiebat eos ab excessu; ideo non oportebat eos ieiunare; unde in Io. XVII, 12: *pater, cum eram cum eis, conservabam eos*. Sed Ioannes Baptista non habebat hanc virtutem, ideo ieiunare debebant eius discipuli. Sed quando Christus ablatus fuit, eos oportuit ieiunare. Unde Paulus dicit I Cor. IX, 27: *castigo corpus meum et in servitutem redigo* et cetera. *Nemo autem mittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus*. Hic ponit aliam rationem a parte discipulorum, et ponit duo exempla. Unum secundum Augustinum, aliud secundum Hieronymum. Unde secundum Augustinum vult dicere: dictum est quod in praesentia Christi non debebant ieiunare discipuli, nec etiam ex conditione sua, quia imperfectis gravia iniungi non debent. Igitur cum isti sint imperfecti, eis ieiunium iniungi non debet. Ut istud ergo significet, tangit sub metaphora panni et vini. Quia iustitia consistit in operibus exterioribus, et in novitate affectionis, ideo duo exempla ponit. Dicit ergo *nemo mittit* etc., ut si vellet iungere novum pannum, non ponet *commissuram*, id est depetiaturam, *panni rudis*, id est novi in vestimentum vetus, quia tolleretur eius pulchritudinem; sic si aliquis imperfectus habet aliquam consuetudinem vitae suae, si vis imponere ei aliud iugum, recedit ab eo quod consueverat, *et efficitur peior scissura*, ut habetur infra. *Neque mittunt vinum novum in utres veteres*. Ponit hic aliud exemplum de vino; quasi dicat: discipuli mei sunt quasi utres veteres. Vinum novum est lex nova ratione novitatis: unde cum recepissent spiritum sanctum, dixerunt eos musto madere, Act. II, v. 13. Unde *neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioquin rumpuntur utres*. Unde si homini veteri, qui aliquando habet aliquam consuetudinem, imponis novum vivendi modum, rumpitur cor per intolerantiam. Item *effunditur vinum*, id est non custoditur, *et utres pereunt*: quia conculcaverunt mandata Dei; et ideo pereunt. *Sed vinum novum in utres novos mittunt*, doctrinam spiritualem innovans per affectum, ut dicit apostolus I Cor. c. II, 13: *spiritualibus spiritualia comparantes*. Prov. II, 10: *si introierit sapientia cor tuum, et scientia animae tuae placuerit, custodiet te, et prudentia servabit te, ut eruaris a via mala, et ab homine qui perversa loquitur* et cetera. Hieronymus aliter exponit: quia institutum Pharisaeorum vocat vestimentum vetus, novum doctrinam evangelicam; quasi dicat, non est bonum ut servent documenta vestra, quia sic facerent scissuras veteres, et sic novam doctrinam recipere non possent, sicut videmus quod facilius recipit doctrinam suam, qui non est imbutus contraria doctrina, quam qui est imbutus. Et ideo non est bonum quod vestra imbuantur doctrina.

Lectio 4

[87352] Super Mt., cap. 9 l. 4 Posuit miracula quibus adhibentur remedia contra pericula peccati, hic ponit illa quibus adhibentur remedia contra pericula mortis. Et dividitur in partes duas: quia primo narrat quo modo vitam restituit; secundo, quomodo opera vitae, ibi *et transeunte inde Iesu*. Circa primum primo ponitur invitatio ad miraculum peragendum; secundo indicium, ibi *et ecce mulier* etc.; tertio miraculi praeparatio, ibi *et cum eiecta esset turba*. Circa primum quatuor facit. Primo describitur tempus invitationis; secundo persona invitans; tertio invitatio; quarto admissio invitationis. Dicit ergo *haec illo loquente*, scilicet in domo Matthaei. Sed est obiectio: quia Marcus et Lucas alio ordine recitant, scilicet quod iste accessit ad Iesum postquam transfretaverat. Augustinus solvit quod quando ponitur in Evangelistis aliquid ad tempus pertinens, si statim ponitur, repraesentatur tunc ordo historiae; et ideo cum dicitur hic *haec eo loquente*, significatur ordo historiae; sed in Marco et Luca refertur ad ordinem memoriae suae. Vel potest dici quod fuit aliquis locus medius ubi istud accidit. Aliquando enim non dicunt utrum statim, post, vel quando factum quid sit. Sequitur *ecce princeps*. Hic

ponitur persona invitans, scilicet princeps synagogae, et dicitur Iairus illuminans vel illuminatus. In Gen. XXIII, 6: *princeps Dei est apud nos*. Sequitur invitatio: et duo facit. Primo exhibuit reverentiam, quia personaliter *accessit*. Item *adoravit*. Item potestatem confitetur, quia dicit *domine*. Iste princeps significat antiquos patres, quia isti accesserunt per desiderium, et credentes Christum venturum adoraverunt; Ps. CXXXI, 7: *adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius*. Item confitebantur. *Scitote quoniam dominus ipse est Deus*. Ps. XCIX, 3. Sequitur periculum *filia mea modo defuncta est*. Contrarium habetur in Luca VIII, 41 et in Marco V, 22 quia ibi dicitur: *filia mea in extremis est*. Et cum essent in via occurrerunt ei famuli, et cetera. Solvit Augustinus: quia quando iste Iairus recessit, iam erat in extremis, et credebat quod eam non inveniret vivam; ideo magis petebat ut veniret, et resuscitaret eam, quam ut curaret; unde dicit *filia mea modo defuncta est* etc., quasi dicat: credo quod iam mortua sit. Alii igitur dixerunt secundum quod fuit; sed Matthaeus ad intentionem retulit. Ideo Augustinus dat bonum documentum, quod non est necessarium quod eadem verba referantur; sed sufficit quod solum intentio dicatur. Sed quare dixerunt famuli: *noli vexare magistrum?* Videtur hoc fuisse incredulitatis. Dicendum quod hoc verum esset, si hoc dicerent ex intentione domini; sed ipsi nesciebant eius intentionem. Chrysostomus sic exponit: consuetudo est aliquorum quando volunt movere ad pietatem, quod exaggerant malum; ideo ut magis moveret eum, dixit *defuncta est*. Ista filia est synagoga, quae filia est principis, scilicet Moysi, quae mortua est per infidelitatem; Luc. XIX, 42: *nunc autem abscondita est ab oculis tuis* et cetera. Sed videtur esse in isto fides infidelitati coniuncta, quia quod credebat quod resuscitaret erat fidei; sed quod credebat quod absens non posset, hoc erat infidelitatis. Unde iste videtur similis Naaman, qui dixit: *putabam quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen domini Dei sui, et tangeret manu sua locum leprae, et curaret me* et cetera. IV Reg. V, 11. *Sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet*. Mystice hic significatur appetitus patrum de venturo Christo; unde dicebant: *veni, impone manum tuam*, idest Christum, ut in Ps. CXLIII, 7: *emitte manum tuam de alto*. *Et surgens Iesus secutus est eum*. *Surgens*, scilicet a prandio. Hic habetur documentum misericordiae Christi, quia ad petitionem illius statim ivit, ut habetur Is. XXX, v. 19: *statim ut audierit, respondit tibi dominus*. Item dat exemplum praelatis de sollicitudine, quod statim solliciti sint ad subveniendum peccatis. Item dat documentum obediendi, quia discipulos secum duxit, ut habetur Hebr. XIII, 17: *obedite praepositis vestris*. Sed non duxit Matthaeum, quia adhuc infirmus erat. *Et ecce mulier*. Dat exemplum virtutis: et tria facit. Primo describitur eius infirmitas; secundum commendatio mulieris, ibi *dicebat enim intra se* etc.; tertio benignitas Christi sanantis, ibi *at Iesus conversus* et cetera. Dicit ergo *et ecce mulier*. Ut habetur Lev. XII, mulier quae patiebatur fluxum sanguinis, immunda erat, et non habitabat cum hominibus; ideo non accessit in domo, sed in via. Et haec significat gentilitatem, quae ingressa est in plenitudinem Iudaeorum, ut habetur ad Rom. XI, 25: *caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret*. Haec, scilicet synagoga, habet fluxum sanguinis, scilicet errorem immolatitii sanguinis. Vel potest retorqueri ad peccata carnalia; unde *caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*, I Cor. XV, 50. Haec mulier *patiebatur duodecim annis*, et filia principis erat duodecim annorum; unde haec incepit pati, quando filia principis nata fuit. *Accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti eius*. Hic ponitur commendatio ipsius mulieris ex ipsius humilitate, et ex fide quae maxima est ad impetrandum. *Accessit, et tetigit fimbriam a retro*. Quare a retro? Quia immunda reputabatur; unde quicquid tangebatur, immundum erat secundum legem, ideo timebat ne repudiaret eam. Item non est ausa tangere nisi fimbriam. Praecipiebatur in lege quod in quatuor angulis vestis portarent fimbrias, et ibi habebant tympana ad memoriam mandatorum Dei, et ut sic ab aliis dignoscerentur; et hanc vestem Christus habebat. Mystice hoc significat gentilitatem, quae accessit per fidem. Sed retro, quia non ipso vivente. Item tetigit vestimentum, scilicet humanitatem, et solum fimbriam, quia per apostolos tantum. *Dicebat enim intra se: si tetigero tantum vestimentum eius, salva ero*. Hilarius dicit: multa est virtus Christi, quia non solum in anima, sed ex anima in corpus, et ex corpore in vestes redundat. Et sic omnia quae tetigerunt Christi corpus, habere debemus in reverentiam; Ps. CXXXII, 2: *sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius* et cetera. Quod descendit in barbam, idest divinitas in carnes: et in oram vestimenti, idest in apostolos. *Salva ero*. Sic si fecerimus, et ei adhaeserimus, salvi erimus. *Omnis enim qui invocaverit nomen domini, salvus erit*. *At Iesus conversus, et videns eam, dixit: confide, filia*. Hic ponitur Christi benignitas. Et primo ostenditur facto, quia *conversus ad eam*. Et quare? Ne diffideret: quia enim furtive accesserat, non credebat quia converteretur ad eam. Item ut traheretur ad exemplum fides istius. Item ut se Deum ostenderet: unde conversus est conversione misericordiae, et vidit eam oculo pietatis; Zach. I, v. 3: *convertimini ad me, et ego convertar ad vos*. Item ostenditur eius benignitas verbo, cum dicit *confide*: quia timens accessit,

ideo blande eam alloquitur; Is. XXX, 15: *si revertimini, et quiescatis, salvi eritis*. Item vocat eam filiam, ne diffidat; Io. I, 12: *dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Item dat spem *fides tua te salvam fecit*. Unde *nostra salus ex fide est*, ut habetur ad Rom. III. Et sequitur effectus *et salva facta est mulier ex illa hora*; et non ex hora qua Christus dixit, sed ex hora qua tetigit. *Et cum venisset Iesus in domum principis, et vidisset tibicines et cetera*. Hic ponitur resuscitatio: et quatuor facit. Primo mortis indicia describuntur; secundo datur spes, ibi *recedite* etc.; tertio ponitur resuscitatio; quarto ponitur effectus; dicit ergo *cum venisset (...) et vidisset* et cetera. Et quare venerunt tibicines? Turba venit sicut solet fieri etiam de mortuis modo; sed tibicines, quia fuit consuetudo quod veniebant tibicines, et cantabant lugubria, ut alios excitarent ad fletum, ut habetur Ier. IX, 17: *contemplamini, et vocate lamentatrices, et veniant*. Hi tibicines sunt falsi doctores: *lingua enim eorum et adinventiones eorum contra dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius*. Turba autem populus Iudaicus; Ex. XXIII, 2: *non sequeris turbam ad faciendum malum*. Hanc suscitavit dominus in domo: tres enim mortuos suscitavit dominus: puellam in domo, iuvenem in porta, Lazarum in sepulcro. Quidam enim peccato moriuntur; sed non extra feruntur, et hoc est per consensum in peccatum; sed non exeunt ad extra per opera. Quidam autem extra fertur ad actum; et hic significatur per eum quem suscitavit in porta. Quidam vero ex consuetudine iacet in sepulcro, qui significatur per Lazarum. Haec igitur puella significat peccatorem, qui est in peccato occulto, scilicet in mente. Tibicines sunt qui fovent eum in peccato; Ps. X, v. 3: *laudatur peccator in desideriis animae suae*. Turba est cogitationes: et hanc sanat dominus. Unde dicit *recedite non est mortua*. Hic dat spem *non est mortua*, scilicet sibi; *sed dormit*, quia est ita sibi facile resuscitare, sicut alicui aliquem excitare a somno. Simile habetur Io. XI, 11: *Lazarus amicus noster dormit* et cetera. *Non est mortua*. Et quare dixit hoc modo? Quia *deridebant eum*. Sed quare voluit derideri? Hoc fuit ut non possent contra miraculum dicere. Unde primo adversarios faciebat confiteri, ut post contradicere non possent. *Et cum eiecta esset turba, intravit*. Et quare eiecta fuit turba? Quia videre non fuit digna. Turba sunt Iudaei qui non convertuntur. Et moraliter ad hoc quod anima suscitetur, oportet quod turba cogitationum expellatur; et tunc intrat dominus. *Intravit et tenuit manum eius* et cetera. Ps. CXVII, 16: *dextera domini fecit virtutem*. Tenet manum peccatoris, quando adiutorium ei praebet. *Et surrexit puella*, scilicet ad vitam; sic nos per Dei adiutorium a peccato. Sequitur divulgatio in omnem terram.

Lectio 5

[87353] Super Mt., cap. 9 l. 5 Supra ostensum est qualiter vitam restituit, hic tangitur quomodo dedit officia vitae. Et primo tangitur quomodo visum restituit; secundo quomodo loquelam, ibi *egressis autem illis* et cetera. Et primo quatuor facit. Primo ponitur petitio caecorum; secundo examinatio credentium, ibi *et dicit eis Iesus* etc.; tertio exauditio, ibi *tunc tetigit oculos eorum*; quarto instructio illuminatorum, ibi *et comminatus est*. Circa petitionem istorum quinque notare possumus, quae faciunt petitionem exaudibilem. Primo, quia congruum tempus elegerunt ad petendum, quia *transeunte eo*: et in hoc significatur tempus incarnationis, quod est tempus miserendi; unde in Ps. ci, 14: *quia venit tempus miserendi eius*. Et ideo melius exauditi fuerunt, ut habetur Hebr. V, 7: *exauditus est pro reverentia sua*. Item ad hoc ut impetrarent *secuti sunt eum*: qui enim Deum non sequuntur obediendo, non impetrant. *Duo caeci*. Isti duo caeci sunt duo populi, scilicet Iudaeorum, et gentilium: caeci enim sunt qui fidem non habent; de talibus dicitur Is. LIX, 10: *palpavimus sicut caeci parietem*. Item requiritur fervor devotionis, cum dicitur *clamantes*, ut habetur in Ps. CXIX, v. 1: *ad dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me*. Item humilitas petentium, cum dicitur *dicentes fili David, miserere nostri*, ut habetur Dan. IX, 17: *exaudi, Deus noster, orationem servi tui*. Item tangitur fides eorum, quia filium David nominant, et haec est necessaria, ut habetur Iac. I, 6: *postulet in fide, et nihil haesitans*. Deinde petentes examinat. Primo facto, differendo exauditionem eorum. Tunc enim firma fides ostenditur, quando statim non impetratur; Hab. II, 3: *si moram fecerit, expecta eum, quia veniet*. Unde duxit eos usque ad domum. *Cum autem venisset domum* et cetera. Per domum istam intelligitur Ecclesia, quia ista est domus Dei vel caelum; Ps. CXIII, 16: *caelum caeli domino*. Item examinavit eos verbo *creditis quia hoc possum facere vobis?* Et hoc non petit quasi ignorans, sed ut meritum eorum augeatur; Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Item petit ut ostendatur fides aliis, ut sciant quia iuste illuminavit. Item petit ut ad maiora promoveat: magnum enim professi erant, quia filium David. Sed non sufficiebat, ideo magis ab eis petit. *Creditis, quia possum hoc facere?* Scilicet propria potestate, quod solius Dei est. *Dicunt ei: utique, domine*. Unde modo dominum vocant, quod est proprium solius Dei. Sequitur exauditio. Et primo ponitur curatio; secundo curationis effectus, ibi *et aperti sunt*

oculi eorum. Ponitur curatio, cum *tetigit oculos eorum, dicens*; unde tetigit, et dixit. Utrumque tamen per se sufficebat; tamen utrumque fecit, ut significaretur quod caecitas per verbum incarnatum illuminatur; Io. I, 14: *verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam eius.* Unde dicit *secundum fidem vestram fiat vobis*, quia merito fidei illuminantur qui sine fide sunt caeci. Sequitur effectus *et aperti sunt oculi eorum.* Primo ergo dat lumen; et ita implevit illud: *et vita erat lux hominum.* Is. XXXV, 4: *ipse veniet et salvabit nos.* Sequitur instructio; unde dicit *et comminatus est.* Et quare hoc? Alibi enim dicitur: *vade ad tuos, et annuntia regnum Dei.* Chrysostomus: in bonis nostris duo possumus considerare: quod Dei est, et quod nostri: quod nostri est, debemus latere; quod Dei est, debemus manifestare, ut Paulus Philipp. II. *Quaerentes non quae nostra sunt, sed quae Iesu Christi.* Supra V, 16: *ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est.* Unde dicit *videte ne quis sciat*, ut doceat vitare vanam gloriam. Illi autem, non immemores beneficii accepti exeuntes diffamaverunt eum, ut habetur Is. LXIII, 7: *miserationum domini recordabor.* Sed numquid peccaverunt isti, quia contra praeceptum domini fecerunt? Dico quod non, quia bona fide fecerunt, et ut ostenderent quantum sanctitatis exhibeat dominus. *Egressis illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum.* Supra dominus restituit visum caeco; nunc muto restituit loquelam. Et sufficienter iunguntur ista, quia locutio est signum visionis interioris; Is. XXXV, 4: *ipse veniet, et salvabit nos. Et tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt.* Et in hoc tria facit. Primo describitur infirmus; secundo tangitur curatio, ibi *et eiecit Daemonio, locutus est mutus*; tertio curationis effectus, ibi *et miratae sunt turbae.* Dicit ergo *egressis autem illis* et cetera. Ab isto non quaeritur fides, sicut a praecedentibus, quia iste erat obsessus a Daemonio; ideo non erat compos mentis: et ideo non quaesivit de fide eius. Et iste significat gentilem populum, qui mutus est ad laudem; Ps. LXXVIII, 6: *effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt.* Item habent Daemonium, quia Daemonibus immolant; Ps. XCV, 5: *omnes dii gentium Daemonia.* Primo ergo ut bonus medicus curavit causam, secundo morbum, quia primo eiecit Daemonium, et sic *eiecit Daemonio, locutus est mutus.* Sic gentilis dum liberatus est ab idolorum servitute *locutus est mutus*, scilicet laudem Dei; *ut omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris* et cetera. Phil. II, 11. Sequitur effectus *et miratae sunt turbae.* Unde mirabantur super his quae videbant. Et quia mirabantur, ideo dicebant. *Numquam apparuit sic in Israel.* Verum est quod Moyses fecit miracula, et alii; sed talis non fuerat, scilicet qui tot faceret. Item qui solo tactu. Item qui statim; ita quod ei conveniat: *quis similis tui in fortibus, domine, quis similis tui?* Ut habetur Ex. XV, 11; et Io. X, 25: *opera quae ego facio, testimonium perhibent de me.* Item curat per fidem, quod lex non poterat facere, ut habetur ad Rom. VIII, 2: *lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberavit me a lege peccati et mortis, quod impossibile est legi. Pharisei autem dicebant.* Pharisei, idest divisi, quia perverse interpretabantur, ut Eccli. XI, 33: *bona in malum vertent.* Unde dicebant *in principe Daemoniorum eiicit Daemones.* Hic dicit Augustinus quod est notandum, quod Christus idem miraculum bis fecit. Et hoc patet, quia diversimode dicunt Evangelistae. Unde cum invenimus quasi contraria, possumus referre ad unum, vel ad aliud, dicendo aliud esse miraculum.

Lectio 6

[87354] Super Mt., cap. 9 l. 6 Ostensum est qualiter subvenerat occurrentibus, hic tangit quod ad eos ibat: et hic duo tangit. Primo qualiter impendit quibusdam effectum; secundo quomodo affectum, ibi *videns autem turbas, misertus est eis.* Et circa primum primo ostendit ubi impendit auxilium; secundo quod docuit; tertio quod fecit. Dicit ergo *et circuibat Iesus omnes civitates et castella.* In quo datur praedicatoribus exemplum, quod non sint contenti praedicare in uno loco tantum; Io. XV, v. 16: *posui vos, ut eatis, et fructum afferatis* et cetera. *Omnes civitates et castella.* Et bene illud ordinatur cum praecedentibus. Quia dixerant quod in principe Daemoniorum eiiciebat Daemonia; ideo manifestat se non habere Daemonium, ut ei conveniat, Ps. CXIX, 7: *cum his qui oderunt pacem eram pacificus, dum loquebar illis, impugnabant me gratis.* Sequitur quid annuntiabat; duo enim faciebat, quia *in synagogis erat docens et praedicans.* *Docens* quae ad fidem *praedicans* quae ad mores. Item coram multis, quia *in synagogis*; in Ps. XXXIX, 10: *annuntiavi iustitiam tuam in Ecclesia magna*: in quo etiam differt a doctrina haeticorum, quae est in occulto. Secus doctrina Christi; Io. XVIII, 20: *nihil in occulto locutus sum vobis.* Item tangit quae docet, quia *Evangelium regni*; Io. XVIII, 37: *in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati* et cetera. Unde caelestia docebat; Is. XLVIII, 17: *ego dominus docens te utilia.* Postea ostenditur factum quid fecit *curans omnem languorem et omnem infirmitatem.*

Languores, quoad graves infirmitates; *infirmitates*, quoad leves; in Ps. CII, 3: *qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas*. Et quare hoc? Ut confirmaret miraculo quod dicebat verbo, ut in Mc. ult., 20: *domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Item ut ostenderet exemplum praedicatoribus ut facerent et docerent; Act. I, 1: *coepit Iesus facere et docere. Videns autem Iesus turbas, misertus est illis*. Hic ostendit qualiter dominus quibusdam impendit affectum; et hoc contra quosdam; opinio enim fuit quod nullus sufficebat affectus, sed requirebatur effectus; sed hic dicit *videns Iesus turbas, misertus est illis*. Et primo tangit quomodo miserebatur; secundo ponit exemplum. Et primo ponit misericordiam Christi; secundo causam. Dicit ergo *videns* etc. scilicet pia consideratione, *misertus est eis*, quia proprium est ei misereri; Ps. CXLIV, 9: *miserationes eius super omnia opera eius*. Istud visum desiderabat David, dicens Ps. XXIV, 16: *respice in me, et miserere mei*. Et quibus misertus est, quia *vexati*, a Daemonibus, item *iacentes*, scilicet prostrati ab infirmitatibus. Vel *vexati* erroribus, *iacentes* peccatis, *sicut oves non habentes pastorem*. Unde Prov. XI, 14: *ubi non est gubernator, populus corruet* et cetera. Et Ez. c. XXXIV, 5: *dispersae sunt oves meae, eo quod non esset eis pastor*; et in eodem: *vae pastoribus Israel qui pascebant semetipsos*. Ut Zac. XI, 17: *o pastor et idolum derelinquens gregem. Tunc dicit discipulis suis*. Hic inducit aliquos ad miserendum, et primo assignat causam; secundo inducit ad effectum, ibi *rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam*. Et ponit duas causas. Primo multitudinem tendentium ad bonum; secundo paucitatem doctorum, ibi *operarii autem pauci*. Multi convenerant; ideo dicit *messis quidem multa*. Messis non dicitur quando frumentum florescit, vel cum est in spica, sed tunc quando iam dispositum est ut colligatur; sic homines iam dispositi erant ad credendum per effectum praedicatorum: simile habetur Io. IV, 35: *levate oculos vestros, et videte regiones, quoniam albae sunt iam ad messem. Et operarii pauci*, scilicet boni; unde apostolus, I Cor. III, 9: *Dei enim adiutores sumus*. Impendentes ergo quod vestrum est. Et quid? *Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam*. Quando habemus defectum, debemus recurrere ad Deum, cum officium praedicationis non nisi precibus impetretur: qui enim mittit operarios, est dominus, unde dicitur; *ego misi vos*. Et rogat ut rogetur, ut nobis accumulet meritum, dum pro salute aliorum oramus. Item talem ordinem posuit, ut sanctitas aliorum aliis prosit, ut I Petr. IV, 10: *unusquisque ut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei* et cetera. Unde vult ut quicquid gratiae et sanctitatis receperunt, aliis impendant, et ipse rogatus exaudit. Rogat enim ut ipse rogetur ut eos mittat; Rom. X, 15: *quomodo praedicabunt nisi mittantur?* Acquiritur enim auctoritas; item gratia, unde: *caritas Christi urget nos*. Item, *rogate dominum messis ut mittat operarios*, non quaestuarios qui corrumpunt malo exemplo, *in messem suam*, scilicet in messem Dei. Quaestuarii enim non mittuntur in messem Dei, sed in messem suam, quia non quaerunt gloriam Dei, sed commodum suum.

Caput 10

Lectio 1

[87355] Super Mt., cap. 10 l. 1 Supra proposuerat doctrinam suam, hic ministros instituit. Et describuntur numero, potestate et nominum positione. Numero, unde dicit *convocatis duodecim*. Et quare dicit *duodecim*? Ut ostenderetur conformitas novi et veteris testamenti, quia in veteri duodecim patriarchae: et isti similiter duodecim. Secunda ratio, ut ostenderetur virtus et effectus futurus per eos: iste enim numerus ex partibus quatuor et tribus in se ductis componitur, ut quater ter, vel ter quater. Per trinarium Trinitas designatur: per quaternarium mundus. Ideo signatur quod in totum mundum debebat eorum praedicationis extendi; unde dominus Mc. ult., 15: *euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae* et cetera. Item ad signandum perfectionem, quia duodenarius consistit ex duplicitate senarii: senarius enim perfectus est numerus, quia ex omnibus partibus aliquotis: consurgit enim per unum, duo et tria, et istae partes simul iunctae sunt sex. Unde tot vocavit ad signandum perfectionem. Supra, V, 48: *estote perfecti, sicut et pater vester perfectus est*. Sequitur de potestate eorum: quia *dedit eis potestatem* etc., scilicet ut ipsi faciant, vel facere possint, sicut ipse fecit. Et non solum quae fecit, sed maiora, Io. XIV, 12. Non est enim scriptum quod ad umbram Christi curarentur infirmi, sicut scriptum est quod ad umbram Petri multi curabantur; Act. V, 15. *Immundorum spirituum ut eiicerent eos*. Unde noluit quod ipsi eiicerent, sicut ipse; sed ipse vero proprio, ipsi vero in nomine Christi: unde Mc. ult., 17: *in nomine meo Daemonia eiicient* et cetera. Et non solum ut Daemonia eiicerent, sed ut *omnem languorem curarent*, ut habetur Mc. ult., 18: *super aegros manus imponent, et bene habebunt*. Sed si quaeras, quare modo

praedicatoribus non datur ista potestas, respondet Augustinus, quia in promptu est maximum miraculum, scilicet quod totus mundus conversus est. Aut ergo facta sunt miracula, et sic habeo propositum; si non, hoc est maximum: quia per duodecim vilissimos homines piscatores totus mundus conversus est. Sequitur nominum positio. Et quare? Ne si veniret aliquis pseudopropheta, qui diceret se esse apostolum, crederetur ei; et propter hoc reprobata est epistola fundamenti, scilicet Manichaei. Et notandum quod iste semper binos combinat. Et quare? Quia numerus binarius est numerus caritatis. Item ubicumque ponit aliquem qui duobus nominibus vocatur, ponit aliquid per quod notetur differentia. Item sciendum quod non servat ordinem dignitatis; tamen Petrus semper ponitur primus, qui etiam dicitur *Simon*, idest obediens; unde dicitur Prov. XXI, 28: *vir obediens loquetur victoriam*. Petrus a petra dicitur propter eius firmitatem; et Cephas, quod Syrum nomen est, non Hebraeum. *Andreas* virile; unde dicitur Ps. XXVI, 14: *viriliter age, et confortetur cor tuum*. Item *Philippus*, os lampadis; talis debet esse praedicator. Ps. CXVIII, v. 140: *ignitum eloquium tuum vehementer*. *Bartholomaeus*, filius suspendentis aquas; et iste dicitur Christus, de quo Iob XXVI, 8: *qui ligat aquas in nubibus suis*. Item *Iacobus Zebedaei*, qui occisus est ab Herode, qui supplantator dicitur. Et *Ioannes*, qui gratia dicitur; I Cor. XV, 10: *gratia Dei sum id quod sum*. Iste non sequitur ordinem dignitatis, sicut Marcus. Item *Thomas et Matthaesus*. Alii non ponunt *publicanus*; sed iste posuit causa humilitatis. Item alii praeponunt Matthaesum Thomae: iste e contrario. *Thomas* abyssus dicitur, propter profunditatem fidei. *Matthaeus*, donatus, ut habetur ad Eph. IV, v. 32: *donantes invicem, sicut et Christus donavit nobis*. *Iacobus Alphaei*, ad differentiam alterius. Iste frater domini dicitur, quia consobrinus. Et *Thadaeus*, frater Iacobi. Et dicitur Iudas qui scripsit epistolam, et interpretatur cor; Prov. IV, 23: *omni custodia serva cor tuum*. Item *Simon Chananaeus* a Cana villa. Et *Iudas Scariotis*, ad differentiam alterius Iudae; et dicitur vel a villa, vel a stirpe de tribu Issachar; qui mors dicitur. *Qui tradidit eum*. Et quare posuit? Ut daret documentum, quod dignitas status non sanctificat hominem. Item est alia ratio, ad notandum quod vix contingit quin in multa congregatione sit aliquis malus; et ideo ita ponitur, ut ostendatur quod boni aliquando non sunt sine malis; Cant. II, 2: *sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Et Augustinus: non est domus mea melior quam domus domini. *Hos duodecim* elegit Deus, et posuit divulgatores sacrae Scripturae. *Praecipiens eis, et dicens* et cetera. Hic ponit eorum instructionem. Et primo instruit eos verbo; secundo exemplo, ibi *et factum est cum consummasset Iesus* et cetera. Verbo tripliciter. Primo de officio suo; secundo de sumptibus; tertio de periculis. Secundo, ibi *nolite possidere aurum neque argentum*; tertio, ibi *ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*. Circa officium quatuor mandat. Primo quo vadant; secundo quid dicant, ibi *euntes autem praedicate* etc.; tertio quid faciant, ibi *infirmos curate* etc.; quarto quo fine, ibi *gratis accepistis, gratis date*. Et primo dicit quo non vadant; secundo quo vadant, ibi *sed potius ite ad oves quae perierunt domus Israel*. Et circa primum duo dicit. Primo *in viam gentium ne abieritis et in civitatem Samaritanorum ne intraveritis*. Isti erant medii inter gentiles et Iudaeos, de quibus habetur Lib. IV Reg. XVII, 24 ss., et isti retinuerunt partim ritum Iudaeorum, partim gentilium, et isti multum erant contrarii Iudaeis. Unde prohibet ne vadant ad simpliciter gentiles, nec ad mediocres istos. Sed contrarium videtur quod dixit *ite, docete omnes gentes*. Et Is. XL, 5: *et videbit omnis caro pariter quod os domini locutum est*. Quid ergo dicit *in viam gentium ne abieritis*? Dicendum, quod missi sunt ad utrosque: sed ordo debebat observari. Quia primo Iudaeis. Et una ratio est, quia primo fieri debet quod iustitia exigit, quam quod ex misericordia provenit; sed iustitia erat quod primo Iudaeis praedicarent: quia istud ex promissione habebant, ut habetur Rom. XV, 8: *dico autem Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem ad confirmandas promissiones patrum*. Gentibus autem tenebatur ex misericordia; ut enim habetur Rom. XI, 17, gentiles oleastri sunt ab oliva recepti, scilicet a fide antiquorum patrum: unde ibi dicitur, *tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivae factus es*. Primo ergo oliva nutrienda erat, ut aliquid acciperet ab ea, postmodum oleaster inserendus, Rom. XI, 17. Item volens fideles in fidem patrum introducere, primo voluit Iudaeis praedicari fidem. Secunda ratio fuit, quia dominus infundit omnibus id ad quod sunt dispositi; sed multi Iudaeorum erant iam dispositi per fidem. Et sicut ignis primo agit in ea, quae sunt prope, sic dominus ex caritate primo voluit in his, qui prope erant. Unde dicitur Is. LVII, 19: *venient ut annuntient pacem his qui prope, et pacem his qui longe sunt*. Item si ad gentiles primo ivisset, Iudaei, qui multum habebant gentiles odio, reprobassent eum ex indignatione; ideo in Act. XIII, v. 46: *vobis primo oportuit praedicari regnum Dei*. Unde dicit *in viam gentium ne abieritis*, idest ne appropinquetis ad viam, quae ducit ad gentes, ut non loquantur de vobis. Sed non dicit *in viam Samaritanorum*. Et mystice: qui sunt discipuli Dei, non debent ire in viam gentium, nec haeticorum; unde Ier. II, 18: *quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam? Sed potius ite ad oves*

quae perierunt domus Israel. Et quare oves? Quia magis perierunt ex culpa Pharisaeorum, quam ex culpa ipsorum. Unde Ps. XCIX, 3: nos autem populus eius, et oves pascuae eius. Et I Petr. c. II, 25: eratis sicut oves errantes; sed conversi estis ad pastorem et episcopum et cetera. Sed quid facient discurrentes? Euntes autem praedicate. Io. XV, 16: posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat et cetera. Et mittit eos, sicut ipse missus est, scilicet ad praedicandum. Unde agite poenitentiam, et cetera. Et sicut Iesus inceperat, agite poenitentiam, sic praecepit eis. Inceperat, agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum; Ps. CXVIII, 155: longe enim a peccatoribus salus; sed modo est prope per passionem Christi; Hebr. IX, 12: per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa. Unde dicit appropinquabit, scilicet per passionem meam; unde in eis fundatur per participationem gratiae: totum enim regnum Dei intra vos est. Sed possent dicere: quomodo confirmabimus quae dicemus? Certe miraculis, sicut ipse fecit. Unde dicit infirmos curate et cetera. Sed si quis diceret: quare non facit modo miracula Ecclesia? Dicendum, quod miracula facta sunt ad probationem fidei; sed iam fides approbata est. Et ideo sicut qui faceret unam demonstrationem ad probandum aliquam conclusionem, non esset alia probatio necessaria, sic ibi. Unde maximum miraculum est conversio totius mundi: ideo non oportet quod fiant alia; et sicut facta fuerunt alia miracula corporalia, ita fiunt quotidie spiritualia, quia infirmi spiritualiter curantur. Infirmi enim sunt qui peccato agitantur, qui proni sunt ad peccatum, Rom. XIV, 1: infirmum autem in fide assumite: et isti a domino sanantur. Qui autem consentiunt, mortui sunt, quia separantur a Deo: et isti resuscitantur a domino, ut Eph. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis. Item leprosi mundantur; leprosi enim dicuntur qui sunt infectivi aliorum, quia lepra est morbus contagiosus: et isti aliquando curantur. IV Reg. V, 27, dicitur quod lepra Naam adhaesit Giezi. Item Daemones eiiciuntur: Daemones enim sunt quorum peccatum iam transiit ad effectum, de quibus dicitur Prov. II, 14: laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Et, ut habetur de Iuda Io. XIII, 27, quod intravit in eum Satanas et cetera. Et isti aliquando curantur. Et quia possent dicere apostoli: modo erimus divites; si facimus miracula habebimus multa, et de hac causa voluit Simon magus facere miracula: hanc causam excludit dominus dicens gratis accepistis, gratis date. Magnum est facere miracula, sed maius est virtuose vivere. Unde amovet ab eis superbiam, quia potest superbia accidere duobus modis: vel ex cupiditate, vel ex meritis. Una enim est maxima superbia, quando aliquis bonum quod habuit, sibi adscribit. Ideo excludit, quia accepistis; I ad Cor. IV, 7: quid habes quod non accepisti? Item, non debetis superbire, quia non ex meritis, sed gratis. Qui enim ex meritis, non gratis recipit. Item cupiditatem excludit, gratis date, idest non propter aliquod temporale. Pretium enim rei vel maius est, vel aequale. Illum enim quod per pretium tradis, non est ita in corde tuo fixum, sicut pretium quod recipis. Nihil autem est dono Dei aequale, vel maius; Sap. VII, 9: comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua. Nolite possidere aurum et cetera. Quia possent dicere: unde ergo vivemus? Ideo de sumptibus instruit illos. Et primo prohibet ne sumptus deferant; secundo docet a quibus accipiant, ibi in quamcumque autem civitatem aut castellum intraveritis et cetera. Dicit ergo nolite possidere aurum. Et notanda sunt verba quae sequuntur, quia dicit iste nec calceamenta; Marcus dicit: calceatos sandaliis. Item dicit nec virgam; Marcus dicit, quod virgam: ideo haec verba sunt dubia et difficilia. Quod enim dicit nolite etc. aut est praeceptum, aut est consilium. Sed istud certum est quod est praeceptum, quia ita dicitur Iesus praecipiens eis et cetera. Sed apostoli et fuerunt apostoli, et fuerunt fideles. Aut ergo fuit eis praeceptum, in quantum fideles, aut in quantum apostoli. Si in quantum fideles: ergo ad hoc tenentur omnes fideles; et haec fuit quaedam haeresis, ut ait Augustinus, quae dicebat quod nullus posset salvari, nisi hi qui nihil possident. Et haec fuit haeresis apostolicorum. Item alia haeresis fuit, quod nullus salvaretur, nisi discalceatus pergens et hae fuerunt haereses, non quia malum praeciperent, sed quia non observantibus praecludebant viam salutis. Si autem praecipitur eis in quantum apostolis, tunc omnes praelati, qui sunt successores apostolorum, ad haec tenentur. Sed esto quod isti non male fecerunt, nonne Paulus male fecit qui portabat, et accipiebat a quibusdam, ut aliis daret? Ideo difficultatem habent haec verba. Et ideo dicendum, quod fuit una via secundum Hieronymum, exponendo ad litteram, quod praecepit aliquid propter officium apostolatus, et non quod sit de necessitate simpliciter, sed secundum illud tempus. Unde ante passionem praecepit nihil ferre. In passione autem, Lc. XXII, 35: quando misi vos sine baculo et pera, numquid aliquid defuit vobis? Et sequitur: sed nunc qui habet sacculum, emat similiter et peram. Et qui non habet, vendat tunicam, et emat gladium. Unde ante passionem missi sunt ad Iudaeos; apud Iudaeos autem erat consuetudo, quod suis debebant providere magistris. Ideo nihil ferre praecepit cum mitteret eos ad Iudaeos. Sed ista non erat consuetudo in gentibus; ideo cum missi sunt ad gentes, data est eis licentia portandi sumptus. Portabant igitur quando

praedicabant aliis quam Iudaeis. Et quia quaedam sunt ad necessitatem, alia quibus emuntur necessaria: et hoc est quod dicitur, quod quaedam sunt divitiae artificiales, ut vestes et calceamenta, ideo utrumque prohibet. Dicit ergo *nolite*, et cetera. Quia omnis pecunia vel est de auro, vel de argento, vel de aere; ideo prohibet ne possideant aurum, nec argentum; unde dicebat Petrus: *argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do*. Et quare hoc Deus praecepit? Una ratio est, quia dominus mittebat pauperes ad praedicandum; ideo posset aliquis credere quod non praedicarent, nisi propter quaestum. Ut igitur ista suspicio amoveatur, ideo praecepit nihil portare. Item ad tollendum sollicitudinem: quia si essent circa hoc nimis solliciti, impediretur verbum Dei. Item prohibet divitias, quae subveniunt in necessitate. Et quia possent dicere: non feremus aurum, non argentum, sed peram possumus, ubi portabimus ova et panem, quae sunt necessaria ad victum? Et istud prohibet *non peram in via*. Et quare hoc prohibuit? Dicit Chrysostomus, ut ostenderet eis virtutem suam: quia sine his poterat eos mittere; unde in Lc. XXII, 35: *quando misi vos sine baculo et pera, numquid aliquid defuit vobis?* Ergo fecit ut ostenderet virtutem suam. Item quantum ad vestimentum *neque duas tunicas*: non quod non haberent nisi unam tunicam, sed quod non haberent duo paria vestimentorum, ita quod unum reconderent, et aliud induerent. Unde nomine unius tunicae intelligit unum vestimentum; Lc. III, v. 11: *qui habet duas tunicas, det unam non habenti. Neque calceamenta*. Et quare prohibuit? Duplex est causa, eadem ratione qua aurum et argentum. Dominus mittebat eos, ut apud omnes, pauperes reputarentur. Unde apostolus, I Cor. I, 26: *non multum potentes elegit Deus*. Ideo voluit quod abiecti essent: pauperes enim in partibus orientis vadunt discalceati; utuntur tamen quibusdam quae sandalia dicuntur, et fiunt de paleis. Ideo volebat ut irent sicut pauperes illius patriae. Alia ratio, quia sicut docuit Plato quod homines non multum cooperirent nec pedes, nec caput ut firmaret eos ut magis robusti essent ad sustinendum, praecepit eos ire discalceatos. Sed *neque virgam*. Et quae est ratio? Aliqui enim equis utuntur, alii vero virga sustentur: ideo illud minimum etiam prohibuit, ut in ipso totaliter confiderent, secundum illud Ps. XXII, 4: *virga tua, et baculus tuus ipsa me consolata sunt*. Unde quod dicit aliter, quod virgam portent, non fuit praeceptum, nisi pro loco et tempore observandum. Augustinus per aliam viam vadit dicens, quod haec non sunt praecepta, nec consilia, sed sunt permissiones, ita quod abstinere magis est consilium quam implere. Unde sensus est *nolite* etc., idest, non est negotium, ut alia calceamenta possideatis praeter haec quibus estis calceati. *Neque virgam*, idest nihil, sicut dicitur, neque festucam. Et quare? *Dignus est enim operarius mercede sua* et cetera. Quia vos habetis potestatem accipiendi ab aliis, et ideo non est necessarium, ut portetis. Unde quando aliquid est permissum, si non fiat, non est peccatum; quicquid autem plus fit, supererogationis est. Unde et Paulus, quamvis posset ab aliis recipere, nihil accipiebat, et istud erat supererogatio, ut dicit Augustinus, quia permissis non uti, est supererogationis. Unde Paulus, I ad Cor. IX, v. 15: *melius est mihi mori, quam evacuare gloriam meam*. Et quare? Quia non utebatur isto permissio: *dignus est enim mercenarius* et cetera. Sed quid est quod aliter dicit, quod ferant virgam? Dicit Augustinus, quod non est inconveniens quod quaedam aliquando dicantur mystice, aliquando ad litteram. Unde quod hic dicit Matthaeus, dicit ad litteram, quod virgam non ferant; quod vero Marcus dicit, mystice intelligitur, quod scilicet non ferant temporalia, sed habeant potestatem accipiendi ab aliis. Unde *dignus est enim operarius cibo suo*. Istud enim non est ibi casuale. Isti operarii sunt de quibus dictum est supra: *rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*. Tertia expositio est *nolite possidere aurum*, idest saecularem sapientiam, *argentum*, eloquentiam saecularem, non *peram*, idest sollicitudinem, *nec duas tunicas*, idest duplicitatem, *nec calceamenta*, idest terrenorum affectionem; fiunt enim calceamenta de pellibus animalium mortuorum. *In quamcumque civitatem aut castellum intraveritis* et cetera. Supra dominus ordinavit quod apostoli victualia secum non deferrent: et ratione probavit quia *dignus est operarius mercede sua*, nunc determinat modum qualiter accipere debent; et primo dat modum, quia debent a volentibus dare accipere; secundo quid fiat volentibus. Circa primum tria facit. Primo docet eligere hospitem; secundo prohibet mutare hospitium; mandat, tertio, quod hospes salutetur. Dicit ergo: dictum est quod *dignus est operarius cibo suo*, ut sciatis a quo debetis accipere, ne credatis quod domus cuiuslibet vobis sit concessa; ideo *in quamcumque civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit*. Et hoc ne propter infamiam hospitis vestra praedicatio contemnatur, ut habetur I ad Tim. III, 7: *oportet autem illum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*. Secunda ratio, quia si bonus aliquis fuerit, facilius vobis necessaria ministrabit. Et in hoc providet eis. Tertia ratio est, ut excludatur suspicio quaestus: quia cum viderent homines tales pauperes non accipientes nisi a bonis, signum erat eis, quod propter quaestum non praedicabant. Istas duas expositiones ultimas ponit Chrysostomus; primam Hieronymus. Et hoc dicit apostolus, I Thess. II, 5: *neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, neque in occasione avaritiae*. Item dicit

quis in ea sit dignus, et hoc est, quia magnum ei reputatur, qui tales hospites recipit. Unde Abrahae magnum reputatum est quod hospites recepit, ut habetur ad Hebr. ult., 2: *hospitalitatem nolite oblivisci: per hanc enim quidam placuerunt, Angelis hospitio receptis. Et ibi manete*. Hic docet de stabilitate hospitii. *Ibi manete*, id est non transite de hospitio in hospitium. Et quare? Ne sit tristitia hospiti; et si dignus sit, recipiet vos libenter, et ita cum tristitia dimittet; Ier. c. XVIII, 20: *numquid redditur pro bono malum?* Secunda ratio est, ne incurrant notam levitatis, quae non convenit praedicatori. *In populo gravi laudabo te*, Ps. XXXIV, 15. Item ut evadant notam gulae, quia si dimitterent malum hospitium pro bono, imputaretur gulae. Ideo dominus dicit, quod antequam intrent, petant quis fuerit in ea dignus. *Inrantes autem domum salutate eam*. Hic notatur salutio hospitis. Et primo ponit salutationem; secundo effectum, ibi *et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam*. Oportebat enim quod eis qui temporalia ministrabant, spiritualia ministrarent, et non solum spiritualia, sed quae sunt necessaria ad salutem, dicendo *pax huic domui* et cetera. Et iste erat modus salutandi congruus, quia mundus erat in guerra; in Christo autem mundus est reconciliatus: isti enim legati erant domini, et ad quid? Certe ad pacem; ideo congrua erat haec salutio. Sequitur effectus quo ad bonos, et quo ad malos. *Et si quidem fuerit domus illa digna* et cetera. Possumus dicere quod domus illa habebit inde quamdam vim benedictionis. Unde apostoli sive episcopi in prima versione ad populum dicunt *pax vobis*. Unde dicitur Num. VI, 27: *invocabunt nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis* et cetera. *Si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos*. Sed quid est quod dicit? Nonne dixerat quod primo interrogarent? Ideo ostendit quod in talibus inquisitionibus falluntur homines: *homo enim videt quae patent, dominus autem intuetur cor*, ut habetur I Reg. XVI, 7. Non enim adhuc ita perfecti erant quod possent cognoscere quis esset dignus. *Pax vestra revertetur ad vos*; et hoc est quod aliquis aliquando orat, et laborat pro salute alterius, et tamen effectum non consequitur; et tamen quod facit, non amittit, sed in ipsum redit. Unde *revertetur ad vos*, id est fructus referetur ad vos. *Et quicumque non receperit vos*. Hic agitur de his qui non recipiunt. Et primo docet eos quid facere debeant; secundo quid a Deo recipiant. Dicit ergo *et quicumque non receperit vos*. Et ponit duas culpas. Unam quod eos non receperant; aliam, quia missi erant ad praedicandum, quia verbum Dei non audiebant. Ideo *exeuntes foras de domo, vel civitate*, quia aliquando recipiebantur in civitate, sed non in domo; aliquando vero nec in civitate; sicut habetur in actibus apostolorum. Quid ergo faciendum? *Excutite pulverem de pedibus vestris*. Et hoc leguntur Paulus et Barnabas fecisse ad litteram, ut habetur Act. c. XIV, 51. Et quare hoc mandat dominus? Pulvis enim adhaeret pedibus, unde hoc praecepit ad ostendendum quod laborem itineris incassum fecerant. Et hoc erat eis in poenam; quasi dicat: inde estis damnabiles. Tamen dicit apostolus Phil. II, 16: *non in vacuum laboravi*. Item alia ratio est, quia minimum quod potest haberi, est pulvis; ideo voluit, ut excuterent, in signum quod nihil haberent de eis. Tertia ratio est, quia per pulverem significantur temporalia, per pedes affectus, ad significandum quod in affectibus eorum nihil debet remanere temporale. Quarta causa est mystica. Pedes sunt affectus eorum: quantumcumque enim sunt sancti praedicatores, oportet quod aliquo pulvere affectus eorum moveatur, vel ex aliqua vanagloria etc., ut habetur Io. c. XIII, ubi dicitur quod dominus lavit pedes discipulorum, et dixit: *qui mundus est, non indiget nisi ut pedes lavet, et est mundus totus*. Unde indigebant lotionem quod ad venialia. Et quare hoc praecepit dominus? Ad ostendendum quod praedicator committit se periculo. Unde si non credunt ei, hoc in damnationem eorum revertitur. Sed quid est? Nonne habebunt peius? Immo dico vobis: *tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die iudicii quam illi civitati*. Quia, sicut habetur Io. XV, 22: *si non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum non haberent*. Magis enim peccant qui audiunt, et non implent, quam qui numquam audierunt. Ideo forte quod isti Sodomitae non audierunt, ideo tolerabilius erit eis. Item isti licet immundi, hospitales tamen erant. Unde quantum ad hoc tolerabilius erit eis. Sed contrarium habetur Gen. XIX, quod peccatum Sodomorum est gravissimum peccatum, ut patet ex poena. Et dicendum quod in genere peccatorum carnalium illud est gravissimum. Istud autem, quod immediate est contra Deum, sicut idololatria, illo est gravius. Vel dicendum quod non comparat peccatum ad peccatum, sed ad circumstantiam; quia peccabant isti, quibus fuerat praedicatum, illis vero non. Item redarguit quosdam haereticos qui dicebant quod omnia peccata erant paria, et omnes poenae, et merita omnia, et omnia praemia. Ideo hoc excludit cum dicit *tolerabilius* etc., quia quibusdam peccatoribus erit deterius.

Lectio 2

[87356] Super Mt., cap. 10 l. 2 Supra instruxit dominus de officio suo, et de necessariis ad victum, modo vero

instruit de periculis imminentibus: et circa hoc duo facit. Primo ponitur instructio in figura; secundo exponit illam figuram, ibi *cavete autem ab hominibus*. Circa primum primo praenuntiat pericula; secundo quomodo in periculis se habere debent, ibi *estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae*. Dicit ergo *ecce ego mitto vos*. Quia dixerat *in quamcumque civitatem intraveritis* etc., et tunc quod *dignus est operarius cibo suo*: possent credere quod omnes deberent eos recipere, ideo istud excludit; quasi dicat, non sic erit. *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*, unde mitto vos ad pericula. Et hoc dicit propter duo, ne imputaretur eius ignorantiae, vel impotentiae, quod non posset eos tueri. Item dixit eis, ne putarent se deceptos. Et comparat eos ovibus propter mansuetudinem, persecutores vero lupis propter rapacitatem; ipse enim Christus ovis fuit, de quo Is. LIII, 7: *quasi ovis ad occisionem ducetur*. Et discipuli oves; Ps. XCIV, 7: *nos autem populus eius, et oves pascuae eius*. Sed ut non credatis quod hoc non sit ex mea voluntate *mitto vos in medio luporum*; Io. XX, 21: *sicut misit me pater, ego mitto vos*. Et quare voluit sic Deus mittere ad pericula? Hoc fuit ad manifestationem suae virtutis, quia si misisset aliquos armatos, illud imputaretur violentiae eius, non virtuti Dei; ideo pauperes misit. Magnum enim fuit quod per pauperes, et despectos, et inermes, tot fuerint conversi ad dominum, sicut dicit apostolus I Cor. I, 26: *non multum potentes elegit et nobiles Deus; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus* et cetera. *Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae*. Hic ostendit quomodo se debeant habere. Et quia duo mala poterant accidere: quia si apostoli consensissent eis, posset eis malum accidere; si contradixissent, posset similiter; ideo ad duo monet eos: ad prudentiam videlicet, et simplicitatem. Ad prudentiam, ut devitent mala illata; ad simplicitatem, ut non inferant mala. Unde, quia mitto vos, *estote prudentes*. Vult eos habere prudentiam serpentis. Prudentia serpentis in hoc consistit quod semper vult defendere caput. Caput Christus est, quem servare iubet. Unde II ad Tim., c. ult., 7: *bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*. Item debent servare caput, I Cor. XI, 3, quod est principium totius; Prov. IV, 23: *omni custodia serva cor tuum*. Item alia prudentia est serpentis, quia quando veterascit, transit per foramen arctum, et expoliat vestem, sive pellem; sic nos debemus facere in nostra conversatione. Et dicit apostolus ad Col. III, 9: *expoliantes veterem hominem cum actibus suis* et cetera. Item debemus habere prudentiam serpentis in praedicatione; quia, sicut habetur Gen. III, 1 ss., propter astutiam serpentis deiectum est genus humanum, quia invasit fragiliorem sexum; item ostendit ei lignum. Sic praedicatores debent peccatores convertere per magis aptos. Item debent suadere de ligno crucis, ut sicut ille profecit in ligno ad malum, ita isti proficiant ad bonum. *Et simplices sicut columbae*. Comparaverat autem eos ovi, quia non remurmurat, item non nocet; hic comparat columbae, quia non habet iram in corde. Item simplices contra dolositatem, quae aliud gerit in corde, aliud in ore, iuxta illud Ps. XXVII, 3: *loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus suis*. Contra tormenta habere patientiam et simplicitatem. Prov. XI, 3: *simplicitas iustorum dirigit eos*. Post exponit pericula dicens *cavete autem ab hominibus* et cetera. Et primo in generali; secundo in speciali. Quia isti sunt simplices, possent credere quod mittebat eos in medio luporum, ita quod hoc diceret ad litteram; ideo exponit *cavete ab hominibus*. Unumquodque enim debet denominari ab eo, quod principaliter inest ei. Unde videndum quid principaliter movet in homine: si ratio, homo est; si ira, ursus vel leo est; si concupiscentia, tunc non est homo, sed potius porcus, vel canis. Unde licet sint homines per naturam, tamen lupi sunt per affectionem; in Ps. XLVIII, 13: *homo autem cum in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis* et cetera. Et alibi Ps. XXXI, 9: *nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus. Tradent enim vos* et cetera. Primo tangit quibus tradentur; secundo a quibus tradentur, ibi *tradet autem frater fratrem* et cetera. Et primo ostendit quod dictum est; secundo eos confortat, ibi *cum autem tradent vos* et cetera. Et primo dicit quibus sunt tradendi; secundo quid sequatur ex ista traditione, ibi *et in synagogis suis flagellabunt vos*. Circa primum sic. Talis erat mos apud Iudaeos, quod si aliquis primo diceret, vel faceret contra legem, primo vocabatur ad Concilium, et reprehendebatur; sed si secundo, cum reprehensione flagellabatur; sed si tertio, vel occidebatur, cum esset eis potestas, vel occidendus tradebatur ei cui potestas inerat. Et istud factum est, sicut dicitur Act. IV, 1 ss. et V, 16; ibi enim dicitur quod loquentibus apostolis ad populum, comminati sunt eis; et post hoc cum adhuc loquerentur, caesis nuntiaverunt, quod non loquerentur, et tertio lapidaverunt Stephanum, et Iacobum Herodi tradiderunt. Ideo cavete, quia *tradent vos in Conciliis suis*; Ps. XXV, 4: *non sedi cum Concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. Et ad praesides et reges ducemini*, ut ad Herodem, et multos alios. Sed magnam debetis habere consolationem, quia *propter me*, scilicet quem diligitis. Augustinus: omnia quasi inania et quasi nulla facit amor. Item *beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam* etc. supra V, 10. Et quid inde sequetur? Hoc erit *in testimonium illis*, idest contra illos, idest

Iudaeos et gentes. Quia enim tradent vos in Conciliis, ideo hoc erit in testimonium contra illos. Item quia ante reges et praesides, hoc similiter erit contra illos. Unde infra XXIII, 34: *ecce ego mitto ad vos sapientes et Scribas et ex illis occidetis, et flagellabitis in synagogis vestris* et cetera. Vel sic: *in testimonium illis, scilicet Iudaeis et gentibus*, quia mitto vos ad eos, testes fidei meae ad Iudaeos et gentes; unde martyr idem est quod testis; quia per passionem vestram eritis testes passionis meae; Act. I, 8: *et eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae* et cetera. *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini* et cetera. Possent dicere apostoli: nos sumus piscatores insipientes, erimus stupefacti. Et non est mirum, quia Moyses, qui instructus in lege erat, cum mandaret dominus quod accederet ad Pharaonem, dixit, *impeditioris linguae sum*. Ex. IV, 10. Ideo ut hoc excludat, dicit *cum autem tradent vos* et cetera. Et tria facit. Primo excludit stuporem; secundo promittit sapientiae donum, ibi *dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini*; tertio auctorem doni, ibi *non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis*. Nolite ergo cogitare de hoc. Et duo excludit. Et quantum ad id quod dicitur; et quantum ad modum loquendi. Primum pertinet ad sapientiam; secundum ad eloquentiam. Sed videtur esse contra hoc quod apostolus Petrus dicit in canonica sua: *parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, fide et spe*. Chrysostomus solvit, quod quando aliquis habet necessitatem respondendi, et habet tempus deliberandi, non debet expectare divinum auxilium; sed apostoli cum erant in tribulatione, non habebant tempus, quare debebant se committere filio Dei: sic etiam est quod cum aliquis habet facultatem, debet facere quod potest; sed certe si non habet tempus, debet se committere filio Dei, sed non debet tentare Deum si habeat tempus cogitandi. Ideo dominus non dixit solum *nolite cogitare*, sed dicit *cum tradent vos (...) nolite cogitare* et cetera. Et sequitur ex illa promissione *dabitur enim vobis in illa hora*; quia *in manu Dei sunt omnes sermones nostri*, Sap. c. VII, 16. Et Ex. IV, 12: *ego ero in ore tuo doceboque quid loquaris*. Et Lc. XXI, 15: *ego dabo vobis os et sapientiam*. Et quis est auctor? Certe spiritus sanctus. *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis*. Simile est quod habetur II Cor. c. XIII, 3: *an experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus?* Sed quid est quod videbantur isti arreptitii? Notandum quod omnis actio quae ex duobus causatur, quorum unum est principale agens, secundum vero instrumentale, debet denominari e principali. Isti fuerunt agentes instrumentaliter, spiritus sanctus principaliter; ideo tota actio debet denominari a spiritu sancto. Sed videndum quod aliquando movet spiritus perturbando rationem, aliquando movet confortando. Unde haec differentia est inter motum Diaboli, et spiritus sancti. Homo enim non est dominus, nisi per rationem, per quam est liber; unde quando homo secundum rationem non movetur, tunc est motus arreptitius. Quando cum ratione, tunc dicitur motus a spiritu sancto. Motio enim Diaboli perturbat rationem. Isti autem, licet a spiritu sancto loquerentur, tamen remanebat in eis ratio; et ideo etiam a se loquebantur, non sicut arreptitii. Unde reducit eos ad veritatem prophetica, ut habetur II Petr. I, 19: *et habemus firmiorem propheticum sermonem*. Sed possent dicere apostoli: quis tradet nos? Non habemus inimicitias. Primo ergo ostendit a quibus tradentur; secundo consolationem adhibet, ibi *qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Aliquis potest male cavere a persecutione sibi praenuntiata in universali tantum; ideo praenuntiat in singulari. Et duo dicit quoad primum. *Tradet autem frater fratrem*. Istud secundum litteram aliquando accidit quod pater tradidit filium, et e converso, et frater fratrem, aut propter timorem, aut propter odium; quia tanta est virtus fidei quod inter homines qui non sunt eiusdem fidei, vix firma sit amicitia. Et hoc est quod dicit *tradet enim frater fratrem* et cetera. Unde dicitur et Ier. IX, 4: *ut unusquisque in fratre suo non habeat fiduciam*. Et ob hoc est necessarium quod caveant, et propter laesionem quam homo patitur, et propter amissionem amicitiae; in Ps. LIV, 13: *si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique*. Item plus, quia non ibitis ad familiares, sed ad extraneos. Et hoc non valebit, quia *eritis odio omnibus hominibus*. Unde in Io. XVI, 2: *venit hora in qua omnis qui occiderit vos, reputabit se obsequium praestare Deo*. Sed numquid fuit hoc verum? Nonne multi fuerunt qui recipiebant eos? Ideo dicebat de hominibus, qui humanitus vivebant. Alii vero, qui Dei erant, eos recipiebant. Sed causa huius assignatur Io. XV, 18: *si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, ideo odit vos mundus*. Item promisit dominus consolationem, quia propter *nomen meum*. Hoc enim vobis dulce debet esse pro nomine meo pati, ut habetur I Petr. IV, 14: *si exprobramini in nomine Christi, beati eritis*. Item alia ratione confortat eos, quia ad magnum fructum eorum debebat venire tribulatio. Quia enim praevidit multos cadere, ideo monet ad perseverantiam; quia *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Unde II Tim. ult., 7: *bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex*. Unde in Levitico

dicitur quod cauda offerebatur, idest finis. *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Supra docuit pericula, in quo exposuit quod dixerat, *ecce ego mitto vos* etc., nunc autem docet quomodo se habere debent. Et dividitur haec pars: quia primo docet cavere mala et periculum quoad prudentiam; secundo docet habere aequanimitatem in periculis, ibi *nolite ergo timere*. Circa primum primo docet vitare periculum corporale; secundo spirituale, ibi *non est discipulus super magistrum*. Circa primum duo facit. Primo innuit malum periculorum; secundo ad tacitam obiectionem respondet, ibi *amen dico vobis* et cetera. Dicit ergo: ita dictum est, quod *qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit*, et non propter hoc tentationibus exponatis vos, immo *cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*: et hoc infirmis expedit, ne incaute se exponentes deficiant; Prov. XIV, 15: *astutus considerat gressus suos, stultus transibit, et confidit*. Item docet etiam perfectos; et si non propter ipsos, tamen propter aliorum salutem, ut habetur ad Phil. c. I, 24: *manere autem in carne necessarium est propter vos*. Istud autem ostendit dominus quando propter Herodem fugit in Aegyptum, ut habetur supra II, 14. Item hoc fecerunt discipuli, sicut habetur Act. VIII, 1. Sed contra hoc obiicitur quod habetur Io. X, 12, quod *mercenarius fugit, et dimittit oves*. Ergo videtur quod ad ipsos non pertineat, sed ad mercenarios. Respondet Augustinus, quod persecutio aut imminet singulari personae: et tunc declinare, et dimittere aliquos debet, per quos fiat salus; si autem toti Ecclesiae, oportet quod vel tota Ecclesia fugiat ad loca tutiora, ut iam factum est; vel quod aliqui fugiant, et aliqui firmi remaneant, aut pastor cum grege remaneat. Sequitur *amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel, donec veniat filius hominis*. Respondet tacitae obiectioni. Possent dicere: tu mittis nos ad Iudaeam; si eiiciant, quo ibimus? Dico, dato quod ab una civitate expellant vos, *fugite in aliam*, et non poteritis peragrare civitates Iudaeae, *donec veniat filius hominis*, idest donec resurgat a mortuis, et tunc mittet vos ad gentes, ut habetur in. ult., 19: *ite, docete omnes gentes*. Hilarius aliter exponit. Dicit enim quod loquitur de secunda missione, scilicet cum dicit, *cum persequentur vos*; scilicet de Iudaea fugite ad gentes, sicut habetur Act. XIII, 46: *vobis oportebat primum praedicare regnum Dei: sed quia repellitis illud, et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimus nos ad gentes*. Sed possent dicere: quare vis quod dimittamus nostros? Quia non poteritis consummare usque in finem, tunc consummabuntur filii Israel. Mystice sic: cum persequentur vos haeretici cum auctoritatibus suis, eos auctoritatibus repellite; non enim consummabuntur donec manifestetur veritas. *Non est enim discipulus super magistrum*. Hic monet eos ne deficiant: et primo exemplo; secundo beneficio, ibi *ne ergo timueritis eos*; tertio ex divino iudicio, ibi *et nolite timere eos qui occidunt corpus*. Primo hortatur ne deficiant exemplo; et primo ponit similitudinem; secundo applicat ad propositum. Et primo inducit quod est inconveniens; secundo quod perfectum est. Dicit ergo *non est discipulus super magistrum*. Possent enim dicere: tu dicis quod erimus odio omnibus hominibus; quomodo poterimus tot odia sustinere? Dederat eis dominus magnam sapientiam, et magnam potestatem: unde sapientiae debetur honor, potestati reverentia; ideo dominus ponit se in exemplum quoad utrumque. *Non est discipulus super magistrum*, in quantum discipulus; unde si honorem mihi non exhibuerunt qui debetur magistro, nec vobis. Item *nec servus est maior domino*; et hoc in quantum ad dominium. Unde Io. XIII, 13: *vos vocatis me, magister, et domine, et bene dicitis, sum etenim* et cetera. Debet autem esse gloriae unicuique si sit sicut dominus eius vel magister; ideo subdit *sufficit discipulo ut sit sicut magister eius*. Sicut enim est in rebus quod unumquodque perfectum est, quando potest generare sibi simile, sic etiam tunc est perfectus discipulus, cum est persimilis magistro; similiter et de servo. Ideo non debet vobis esse grave si sitis sicut et ego; unde habetur I Petr. II, 21: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius*. Et Eccle. II, 12: *quis est qui possit sequi dominum suum?* Deinde vocat eos domesticos: *si patrem familias vocaverunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius?* Et vocat eos domesticos ad maiorem familiaritatem: unde magnum est donum pati pro Christo, ut habetur Iac. I, 2: *magnum gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur*. Et Act. V, v. 41: *ibant apostoli gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*. Unde non est magnum, domesticum pati pro amico. Ad Eph. II, 19: *vos estis cives sanctorum, et domestici Dei*. Unde *si patrem familias vocant Beelzebub*, non est mirum si vobis opprobria dicunt. Quid autem dicitur Beelzebub? Sciendum quod Ninus fuisse dicitur filius Beli: unde imaginem patris fecit honorari, et vocavit Bel. Deinde postmodum translatum est ad aliam linguam, et dictum est Beelzebub. Zebub, idest musca: sacrificabatur enim isti cum multo cruore, ubi congregantur multae muscae. *Ne ergo timueritis eos* et cetera. Hic hortatur ne deficiant in tribulationibus ex beneficio. Et primo eos confortat; secundo similitudinem dat; tertio ad propositum applicat. Dicit ergo: *persequentur vos*, sed ne timeatis, quia non debetis timere nisi malum; sed magnum bonum est

portare quod dominus portavit. Unde Paulus ad Gal. ult., 17 gloriabatur dicens: *stigmata domini mei in corpore meo porto. Nihil est enim opertum quod non reveletur.* Istud potest ad praecedentia referri, vel ad sequentia. Ad praecedentia sic: isti vocabunt vos Beelzebub; sed non est curandum, quia in fine patebit malitia eorum. Ideo non timeatis, quia *nihil opertum quod non reveletur;* ut habetur I Cor. IV, 5: *nolite itaque ante tempus iudicare, quousque veniat dominus, qui revelabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Et occultum.* Differt opertum, et occultum: quia occultum dicit aliquid non manifestum, sicut est illud quod alius habet in corde, secundum illud supra c. IX, 4: *ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Opertum autem est etiam aliquid quod, etsi sit manifestum, operitur tamen per aliquid aliud. Vel potest exponi sic: non timeatis, quia si statim non pateat veritas vestra, tamen postea patebit. Deinde instruit eos dominus sicut instruitur advocatus: quia primo docetur qualiter debeat allegare antequam proferat ante alios. Sic dominus discipulos elegerat ad seminandum verbum suum omni populo; ideo primo in occulto volebat eos docere dicens: *quod vobis dico in tenebris, dicite in lumine.* Duo sunt sensus disciplinales: auditus, et visus. Quod in tenebris dicitur, occultum est: similiter quod in auribus auditur. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine,* quia in lumine omnia manifestantur. Item occultum est, quod in aure auditur; ideo dicit *et quod in aure auditis, praedicate super tecta.* Sed contra hoc videtur quod dicitur in Io. XVIII, 20: *in occulto locutus sum nihil.* Sed hoc intelligendum est sic: nihil locutus sum in occulto quod non possit dici in manifesto. Vel sic *quod dico vobis in tenebris,* idest inter Iudaeos, qui tenebrae sunt. Unde Eph. V, 8: *eratis aliquando tenebrae.* Vel quod dico vobis qui estis tenebrae, *dicite in lumine;* I ad Cor. IV, 5: *qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Et quod in aure auditis, praedicate super tecta.* Prov. X, 14: *sapientes abscondunt scientiam.* Et Iob V, 27: *quod auditum est, mente pertracta. Super tecta,* quia in aliquibus regionibus mos est quod tecta sunt plana; ita quod et ibi potest fieri manifestatio omnibus. Mystice super tecta praedicat, qui carnem sibi subiiciens aliis praedicat. *Et nolite timere eos qui occidunt corpus.* Supra ostendit quod non debebant discedere a confessione veritatis, tum propter exemplum, tum propter beneficium, nunc ostendit, quod non debent discedere ex divino iudicio, quia facta subsunt iustitiae divinae. Vel potest aliter continuari. Docuit qualiter vitandae sunt persecutiones, nunc autem docet quod propter aliquid non desistant ab executione officii. Tria autem poterant impedire: opprobria, timor mortis, affectus carnalis. Docuit ergo quod non desistant propter opprobria; nunc autem quod non propter timorem mortis; deinde quod non propter affectum carnalem, ibi *nolite arbitrari quia venerim pacem mittere in terram.* Unde secundum hoc primo docet quia non timendi sunt qui occidunt corpus, ne praedicatio veritatis dimittatur; secundo non sunt timendi, quia parum possunt, ibi *animam autem non possunt occidere;* tertio ostendit qui sunt timendi, quia qui multum possunt. Primo ergo dicit *nolite timere eos qui occidunt corpus.* Et quare? Quia corpus in se necessitatem habet moriendi, unde non facit quod non sit aliquando futurum; Rom. c. VIII, 10: *si in vobis est Christus, corpus quidem mortuum est propter peccatum.* Item quia occisio corporis propter gloriam est optabilis; unde Rom. VII, 24: *quis me liberabit de corpore mortis huius?* Item quia brevis est et momentanea; II ad Cor. IV, 11: *semper enim nos qui vivimus in mortem tradimur.* Et ideo *nolite timere.* Is. LI, 12: *quis es tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi foenum arescit? Animam autem non possunt occidere.* Hic tangit quod parum possunt, quia animam non possunt occidere; unde spiritus semper vivit; Eccli. XV, 18: *ante hominem vita et mors, bonum et malum: quod placuerit, dabitur ei.* Sicut enim corpus vivit per animam, ita anima per Deum: et ita Deus est vita animae. Non sunt ergo timendi, quia parum possunt. *Nolite ergo eos timere; sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in Gehennam.* Si dicitis quod illi sunt timendi qui corpus occidunt; potius ille timendus est qui potest etiam animam perdere. Et notandum quod nomen Gehennae, ut dicit Hieronymus, non habetur in Scriptura, tamen assumitur a salvatore ab Ier. XIX, 6, ubi dicitur: *ecce dies veniunt, et non vocabitur locus iste amplius vallis filiorum Ennon, sed vallis occisionis.* Unde Ennon vallis est a radice montis Ierusalem, quae erat vallis pinguissima, et vocabatur vallis Ennon. Contigit autem quod locus ille esset consecratus idolo; et ideo quia ad voluptates conversi sunt, comminatus est dominus quod occiderentur, et quod non vocaretur locus Ennon, sed coriandrum, idest sepulcrum mortuorum; ideo vocat locum istum Gehennam. Unde dicit: non solum timete eos qui occidunt corpus, *sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in Gehennam,* quia Deo non est serviendum propter timorem poenae, sed propter amorem iustitiae, ut habetur Rom. VIII, 15: *non enim accepistis spiritum servitutis in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei.* Et notandum quod hic excludit duos errores. Quidam enim dicebant, quod anima, mortuo corpore, perit; et hoc destruit, cum dicit *qui potest animam mittere in Gehennam.* Unde patet quod post corpus remanet. Item erat positio quorundam quod

non esset resurrectio, sicut habetur I ad Cor. XV, 12. Et hoc excludit, quia si corpus et anima mittitur in Gehennam, constat quod erit resurrectio: et hoc habetur Apoc. XX, 9: *mittentur in resurrectione in stagnum ignis et sulphuris. Nonne duo passeret asse veneunt?* Ita dictum est quod isti non sunt timendi, quia non possunt et cetera. Item non sunt timendi, quia illud parum quod possunt, non possunt nisi ex divina providentia. Et primo ponit divinam providentiam circa aves; secundo circa homines, ibi *vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt*; tertio indicit eis securitatem *nolite ergo timere* et cetera. Dicit ergo *nonne duo passeret*, per passeret dat intelligere omnes aves parvas, *asse veneunt?* Et in hoc notat vilitatem, quia duo habentur pro asse, quia sicut unitas est minimum in numeris, ita as in ponderibus. Sed nota, secundum Augustinum, quod aliquid dicitur valere dupliciter: aut secundum dignitatem naturae, et sic unus passer dignior est quam denarius: vel secundum quod ad usum nostrum refertur, et sic dignior est denarius. Sed obiicitur quod Lucas XII, 6 ponit quinque passeret, et duos asses. Dicendum, quod pauca est differentia: si duo habentur pro asse, et quinque pro duobus, non est magna differentia. *Et unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro*: sine providentia patris. Et quare dicit hoc? Quia consonat verbum istud verbo legis, Lev. XIV, quod cum aliquis curabatur a lepra, offerebat duos passeret, et unus immolabatur, alter vero cum ligno cedrino et hyssopo intingebatur in sanguine occisi, et aspergebatur mundandus, et sic vivus dimittebatur. Vult ergo quod duo accipiuntur, et unus non occiditur; et hoc non fit sine providentia Dei. Hilarius sic exponit: per duos passeret intelliguntur corpus et anima, et dantur pro asse, idest pro modica delectatione; Is. I, 1: *ecce in iniquitatibus venumdati estis; et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram*. Et istorum unus solus cadit in terram, scilicet corpus; anima autem tendit ad iudicium. Sed obiicitur: non est cura Deo de bobus: ergo nec de passeribus. Dicendum, quod Deo est cura de omnibus, ut habetur Sap. XII, 13: *non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus*. Sed sciendum quod providet omnibus secundum modum suae naturae. Haec autem est diversitas in rebus creatis, quod quaedam sunt naturaliter liberae, aliae vero non. Illa dicitur creatura libera, in cuius potestate est quod faciat quod vult: non libera, quae hoc non habet. Unde providet rationalibus tamquam liberis, sed providet aliis tamquam servis: sicut paterfamilias aliter providet liberis, aliter servis; liberis providet propter seipsos, sed servis secundum quod sunt in usum dominorum, et etiam secundum quod unusquisque magis aptus est ad serviendum. Sic divina misericordia rationalibus distribuit propter seipsos, quia totum fit propter bonum eorum, vel propter malum. Unde eis omnia sunt vel praemia vel poenae meritum. Quae autem irrationalibus fiunt, vel ad salutem hominum fiunt, vel ad completionem universi, ut habetur III Reg. XIII, quod quidam propheta occisus est a leone, et hoc propter culpam. Mus occiditur a catto ad servandum bonum universi. Hic est enim ordo universi, ut unum animal vivat de alio. Ideo consequenter ostendit aliam curam habere de hominibus et brutis, cum dicit *vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt*. Ostendit quod differentia est providentiae Dei, ex quo diversimode providet. Dixerat enim quod de passeribus non cadit unus in terram sine patre: hic vero dicit, quod nedum vos non cadetis, sed nec capilli vestri. Et hic notat providentiam circa minimos actus, quia omnia quae in ipsis sunt, ordinantur ad eos, et de his providet dominus. Sed notandum quod dicit *numerati sunt*. Sed ratio est, quia consuetum est, quod illud quod vult aliquis sibi retinere, illud numerat; quod vult autem dispensare, alii tradit. Unde haec est differentia inter providentiam rationabilium et aliorum, quia immediate ordinantur ad Deum, quia talis creatura capax Dei est, aliae vero non. Item quae numeramus, nobis conservare volumus; et ideo non dixit superius, quod passeret numerati sunt, quia non in perpetuum durant; sed homines ita sunt ut in perpetuum durent, quia anima perpetua est. Sed hic est quaestio: si capilli numerati sunt, nonne totum in resurrectione reintegrabitur, quod de capillis abscinditur? Et si hoc, indecens erit longitudo. Dicunt aliqui quod non perit materies; sed quod erit superfluum in una parte, cedet in aliam partem. Sed dato quod nihil fuerit diminutum, quid inde fiet? Ideo intelligendum est quod fuit hic triplex opinio. Quidam dixerunt, quod non resurget nisi quod est de veritate humanae naturae. Alii vero quod non resurget nisi quod decisum est ab Adam, quod sic multiplicatum est in tantam magnitudinem. Alii vero quod non solum quod ab Adam, sed etiam quod decisum est a proximo parente. Unde quicquid additur, quod est de veritate humanae naturae, resurget; sed quod pertinet ad quantitatem partium, non resurget. Sed contra hoc videtur, quod calor agens in humidum nutrimentale agit etiam in radicale, et ita homo non consumit unum, quin consumat alterum, cum permisceantur ad invicem. Ideo aliter dicendum videtur, quod quicquid est de veritate, remanebit solum quantum ad complementum pertinet. Appello autem illud, quod est de veritate humanae naturae, carnem secundum speciem; aliud autem, carnem secundum materiam. Caro autem secundum speciem resurget, non secundum materiam. Sed quid est dictu carnem secundum speciem? Dicendum quod partes hominis possunt considerari aut quantum ad formam, aut

quantum ad materiam. Quantum ad formam semper manent. Si autem consideremus materiam subtractam, aliquid fluit et refluit, ut patet in igne. Si autem igni addantur ligna, ignis secundum speciem manet idem; tamen fluit materia secundum subtractionem lignorum. Unde resurget quod magis perfectum est. Unde non dicit: capilli vestri ponderati sunt, sed *numerati sunt*: unde non resurgent in pondere, sed in forma. *Nolite timere* et cetera. Hic ostendit securitatem ex quo non possunt nisi parum: et illud quod possunt, non possunt sine Dei providentia. *Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Omnia enim subiecisti sub pedibus eius, oves et boves universas, insuper et pecora campi*; ut habetur in Ps. VIII, 8. Et Gen. I, 26: *faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*; et sequitur: *et praesit volatilibus caeli, et piscibus maris, et bestiis, universaeque terrae, omnique reptili quod movetur in terra. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo*. Hic tangit utilitatem, quae provenit ex ipsius confessione. Secundo, damnum quod provenit ex negatione, ibi *qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo*. Dicit ergo: ita volo quod moriamini et patiamini. Et quare? Certe propter utilitatem vestram. Quia *qui me confitebitur coram hominibus* et cetera. Et elidit errorem cuiusdam, qui dicebat non esse necessarium confiteri fidem, nisi coram Deo in corde, non autem ore coram hominibus; quod hic patet falsum, quia *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, Rom. X, v. 10. *Confitebor illum coram patre meo*, scilicet cum habebo accessum ad patrem, quando dicitur *venite, benedicti patris mei* et cetera. Sed possent dicere: tu es in terra, hoc potest parum valere; ideo addit *qui est in caelis*, et ille habet potestatem. *Qui autem negaverit* verbo, ut Petrus, vel facto, sicut illi de quibus dicitur ad Titum I, 16: *quidam ore confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Negabo et ego eos*, quando dicit, sicut habetur supra c. VII, 23: *numquam novi vos*, idest numquam approbavi vos. *Nolite arbitrari quod venerim pacem mittere in terram* et cetera. Supra monuit discipulos, quod non desisterent a praedicatione veritatis, nec propter opprobria, nec propter timorem mortis, nunc autem monet, quod non desistant etiam propter affectum carnalem. Et primo ostendit quod imminet eis separatio ab affectu carnali; secundo, quomodo debent se habere, ibi *qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*. Circa primum tria facit. Primo excludit intentionem opinatam; secundo suum proponit propositum; tertio exponit. Secunda ibi *non veni pacem mittere*; tertia ibi *veni enim separare hominem adversus patrem suum* et cetera. Dicit ergo: possent ita opinari: quid est, domine, quod tot evenient nobis? In adventu tuo credebamus habere pacem. Et ideo dicit *nolite arbitrari* et cetera. Sed quid est quod dicit? Nonne habetur Lc. II, 14, quod nato domino cecinerunt Angeli, *gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis*? Et ipse episcopus cum primo vertitur ad populum, dicit: *pax vobis*, et supra nuntiavit dominus *pacem*? Ideo dicendum quod duplex est pax, videlicet bona, et mala. Nomine pacis concordia significatur. Est pax mala, de qua habetur Sap. XIV, 22: *sed in magno viventes inscientiae bello, tot et tam magna mala pacem appellant*. Ista pax est carnalium affectuum. Istam non veni ponere. Unde Apoc. VI, 14: *datum est ei ut sumeret pacem de terra*. Est et pax bona, de qua Eph. II, 14: *ipse est pax nostra qui fecit utraque unum*; et ideo Angeli cecinerunt, Lc. II, 14: *et in terra pax hominibus bonae voluntatis*. Ideo, *non veni mittere pacem, sed gladium*. De ratione gladii est dividere. Iste gladius est verbum Dei; Hebr. IV, 12: *vivus est sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti*. Unde etiam: *gladium spiritus, quod est verbum Dei*, ad Eph. ult., 17. Iste gladius missus est in terram. Et quidam crediderunt, quidam non. Et ideo fit bellum, ut habetur ad Gal. IV, 9: *quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis* et cetera. Unde venit separare istam divisionem. Venit ergo mittere gladium etc. scilicet verbum, sed partim, quia quidem crediderunt, et hoc ex eo fuit; quidam vero non, et hoc ex malitia sua. Hoc tamen causatur etiam ab eo, quia permittit, sicut habetur ad Rom. I, 26: *propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae*. Sed posset aliquis dicere: venisti separare. Inter quos venisti? Nonne inter diversos et extraneos? Et ostendit quod non, sed inter coniunctissimos. *Veni enim*, inquit, *separare hominem adversus patrem* et cetera. Duplex est enim maxima coniunctio: quaedam est coniunctio naturalis; quaedam domestica, vel oeconomica; ideo contra utramque mittit gladium. Amicitia naturalis fundatur super actum naturalem, et hic est generatio, vel coniunctio maris et feminae: domestica vel oeconomica super affinitatem. Contra primam ergo *veni separare hominem adversus patrem*. Sed est quaestio. Dictum est supra *non veni solvere legem, sed adimplere*. Sed lex praecipit: *honora patrem tuum* et cetera. Solutio. Dico quod debes ei obedire ubi non retrahit a Dei amore; sed ubi retrahit, non teneris obedire. *Et filiam adversus matrem suam*: et hoc quantum ad generationem. *Et nurum adversus socrum suam*. Et in hoc communicat nova lex veteri, ut habetur Ex. XXXII, ubi dicitur: *si quis est domini, coniungatur mihi*. *Congregatique sunt ad eum omnes filii levi, quibus ait: ponat vir gladium super femur suum*. Et sequitur, et

occidat unusquisque fratrem suum, et amicum. Et illud reputatum est ad laudem Levitarum, ut habetur Deut. XXXIII, 8, ubi dicitur, *levi quoque ait: perfectio tua et doctrina a viro sancto tuo.* Et sequitur, *qui dixit patri suo, et matri suae, nescio vos; et fratribus suis, ignoro vos: et nescierunt filios suos.* Sed hic est quaestio, quia hic enumerat sex personas; in Luca XII, 53 vero non enumerantur nisi tres. Et dicendum quod idem est utrobique, quia eadem est mater, et socrus uxoris eius. Item ponit quae ad familiaritatem pertinent, ubi dicit *et inimici hominis domestici* et cetera. Et habetur Ier. XX, 10: *et audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu: persequimini, et persequemur eum: ab omnibus viris qui erant pacifici mei.* Et videte quia totum istud habetur Michaeae VII, 6: *filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus contra socrum suam, et inimici hominis domestici eius. Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Hic ostendit quomodo in ista divisione se debeant habere. Si vis recipere gladium domini, oportet quod dividaris ab istis quos dixit. Sed diceret aliquis: nolo dividi a patre, et huiusmodi; ideo dicit *qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Hortatur dominus ut omni amori carnali praeponatur. Et primo ponit exhortationem; secundo utilitatem inde sequentem, ibi *qui recipit vos, me recipit.* Et ponit tres gradus. Naturale enim est quod homo diligat patrem, sed magis naturale quod pater filium diligat: item plus naturale quod diligat seipsum. Quare ergo pater plus diligit filium, quam e converso? Assignant quidam rationem, quia pater habet plus scire de filio, si sit filius, quam filius de patre. Item quanto aliquis diutius adhaeret alicui, tanto magis radicatur in amore eius. Item alia ratio, quia unusquisque magis diligit se quam alium. Sed filius est quaedam pars separata ab eo, pater autem non est pars filii; ideo et cetera. Item naturale est quod unumquodque diligat facturam suam. Sed diversitas est secundum aliquos, quia quoad aliquid filius magis diligit patrem: naturaliter enim fit descensus a patre in filium, tamen naturaliter filius subditus est patri; ideo pater naturaliter diligit filium, etiam pater spiritualis, ut habetur I Cor. IV, v. 14: *non ut confundam vos, hoc scribo, sed ut filios carissimos moneo.* Sed filii naturaliter subiecti sunt patri; ideo naturaliter honorant patrem, et magis irascuntur de iniuria patri illata quam sibi, et magis appetunt gloriam patri quam sibi; Prov. XVII, 6: *gloria filiorum patres eorum.* Unde *qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus*, quia ipse est Deus. Deus autem prae cunctis est diligendus; Iob XXXII, 21: *non accipiam personam viri, et Deum homini non aequabo.* Deus enim ipsa bonitas est; ideo magis amandus. Non est ergo me dignus qui amat patrem aut matrem plusquam me. *Et qui amat filium aut filiam* et cetera. Quare diligit filius patrem? Dicendum, quod quicquid habet filius, habet a patre: habet enim a patre nutrimentum et doctrinam. Et hoc non potest filius dare patri; sed quae filius recipit a patre, abundantius recipit a Deo. Ipse enim docet nos, ut habetur Iob c. XXXV, 11: *qui docet nos super iumenta terrae, et super volucres caeli erudit nos* et cetera. Item pascit nos, ut dicitur in Gen. de Iacob. Item conservat nos in perpetuitatem. Et hoc magis habet a Deo homo quam filius a patre. Ideo semper magis est diligendus Deus. *Scio quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum*, Iob XIX, 25.

Lectio 3

[87357] Super Mt., cap. 10 l. 3 *Et qui non accipit crucem suam.* Ita dictum est quod qui amat patrem etc. immo dico plus: qui amat seipsum plusquam me, non est me dignus. Quia nihil potest replere totum affectum nisi Deus. Et ideo Deut. VI, 5: *diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua.* Unde dicit *qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus.* Intelligit, quod qui non est paratus etiam mortem pati propter veritatem, et illam maxime mortem, scilicet mortem crucis *non est me dignus*: immo etiam debet gloriari de cruce, sicut habetur ad Gal. ult., 14: *mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini.* Et in hoc praenuntiat mortem suam, et modum mortis; I Pet. II, 21: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquentes exemplum, ut sequamini vestigia eius.* Item aliter exponitur. Quia ille crucem accipit, qui carnem affligit, ut habetur ad Gal. V, 24: *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis suis* et cetera. Item crux fertur in corde, quando contristatur pro peccato, ut dicebat apostolus, II Cor. XI, 29: *quis scandalizatur, et ego non uror?* Item non sufficit istud, nisi sequatur dominum. Unde *et sequitur me.* Si ieiunas, si compateris proximo, non propter me, non es me dignus. Magnum est enim sequi dominum, ut habetur Eccli. XXIII, 38: *gloria magna est sequi dominum.* Sed possent dicere, quid inde habebimus? Ideo ostendit poenam inobedientium; unde dicit *qui invenit animam suam, perdet eam.* Anima sumitur pro vita. Aliquis quando est in periculo amittendi denarios, consuevit dicere: amisi denarios; et si liberetur a periculo, dicit se invenisse

denarios. Similiter si aliquis est in periculo corporis, et aliqua occasione liberatur, dicit invenisse vitam suam. Qui ergo invenit vitam suam, et in periculo fuerit propter me, et neget me, ut inveniatur vitam, non est me dignus. *Et qui perdidit animam*, idest vitam, idest si exposuerit se morti propter me, *inveniet eam*; Prov. c. VIII, 35: *qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a domino. Qui recipit vos, me recipit*. Hic ponit remedium. Tu dicis quod ita faciamus. Unde poterimus vivere? Da nobis indulgentiam. Sicut Papa dat legatis potestatem indulgendi, ita dat dominus mercedem recipientibus eos. Et ponit tria, quorum duo pertinent ad minores. Dicit ergo. *Qui recipit vos, me recipit*: quia Deum habebunt, quia vos estis membra mea, quia membrum de membro. Unde *me recipit*. Sed possent dicere: tu es pauper: non est magnum recipere pauperem, sive te. Immo *qui me recipit, recipit eum qui me misit*, quia, sicut habetur Io. V, 23, *qui honorificat filium, honorificat et patrem meum*. Magnum est Deum habere hospitem, sicut Abrahae reputatum est ad laudem, ut habetur Hebr. c. XIII, 2. Item aliud consequetur, scilicet mercedem prophetae. Unde *qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet*. Duo excellentia sunt in propheta. Scilicet prophetia, Ioel II, 28: *effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae*, item donum iustitiae; I ad Cor. I, 30; *ex ipso autem vos estis qui factus est nobis sapientia et iustitia. Qui recipit prophetam in nomine prophetae*. Potest sic intelligi: *qui recipit prophetam in nomine prophetae*, idest eo quod propheta est, *mercedem prophetae accipiet*. Vel aliter. Tu dicis quod recipiamus apostolos: sed venient aliqui pseudoprophetae, vel pseudoapostoli. Ideo dicit: non facio vim de veritate, sed de nomine. Quia qui in nomine prophetae recipit, mercedem habebit. Et quam? Eadem quam haberes si verum prophetam reciperes. Unde dicit *mercedem prophetae*, idest quam haberet pro propheta. Item non facit vim quis sit ille, utrum unus vel alter. Qui enim recipit prophetam, recipit mercedem prophetae, quia propheta inde pronior est ad exercendum opus suum; quia non solum qui faciunt, mercedem recipiunt, *sed etiam qui facientibus consentiunt*, ut habetur Rom. I in fine. Unde si cooperaris ad bonum, de bono illo recipis mercedem; si ministras subsidia vitae, accipis mercedem; quia aliter non posset officium implere. Et idem est quod sequitur: *qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet*. Sed posset dicere aliquis: si veniret Petrus, vel Elias, libenter reciperem eum; ideo subdit *et quicumque potum dederit uni ex minimis*, idest fidelibus, ut habetur inf. c. XXV, 40: *amen dico vobis, quod uni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis* etc.; quasi dicat: non curo utrum magni vel parvi sint. Posset aliquis dicere: pauper sum; non habeo quid dare; ideo addit *calicem aquae frigidae*: non dicit aquae calidae propter inopiam lignorum, ne posset se sic excusare; unde vult dicere: quicquid minimum fecerit, habebit mercedem suam. Et hoc confirmat dicens, *amen dico vobis, non perdet mercedem suam*; Is. XL, 10: *ecce dominus veniet*; et sequitur: *et merces eius cum illo, et opus illius coram illo*.

Caput 11

Lectio 1

[87358] Super Mt., cap. 11 l. 1 His dictis, transiit dominus ut doceret et praedicaret; et hoc propter tria. Una ratio est, ut quod verbo dixerat, monstraret exemplo; Act. I, 1: *coepit Iesus facere et docere*. Item, ut ostenderet quod etiam impiis est praedicandum. Unde ad Rom. I, v. 14: *sapientibus et insipientibus debitor sum*. Item, ut aliis daret locum praedicandi, ut habetur I Cor. XIV, 30: *quod si aliquid fuerit revelatum sedenti, prior taceat. Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi*. Posita est doctrina Christi, et confirmata, et instructi sunt praedicatores; hic confutantur rebelles. Et primo confutat discipulos Ioannis; secundo Scribas, ibi *illis autem abeuntibus* et cetera. Circa primum tria facit. Primo dubitantes confutat; secundo arguit turbas, ibi *cui autem similem aestimabo generationem istam?* Tertio persolvit gratias de fide apostolorum, ibi *in illo tempore respondens Iesus dixit* et cetera. Circa primum primo ponitur quaestio; secundo quaestionis solutio, ibi *et respondens Iesus* et cetera. Dicit ergo *cum audisset in vinculis opera Christi*. Ponitur occasio, quare misit istos. Idem habetur Lc. VII, 18: tamen alio ordine. Dicit ergo quod erat in vinculis, ut Sup. IV. Tunc incepit Iesus miracula facere. Et hoc erat conveniens, ut sol non appareret dum nubes essent. Infra: *lex et prophetae usque ad Ioannem. Opera*, idest miracula, *Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi*. Quidam volunt ex hoc condemnare Ioannem, quia dubitavit an esset Christus, et constat quod dubius in fide est infidelis. Ambrosius super Lucam dicit, quod haec quaestio non fuit infidelitatis, sed pietatis: non enim loquitur de adventu in mundum, sed de adventu ad passionem. Unde miratur si venerat ad patiendum, sicut dixit Petrus: *propitius esto tibi, domine*. Sed contra dicit Chrysostomus, quia Ioannes a principio praescivit, cum dixit, *ecce agnus Dei*, Io.

I, 29. Constat ergo quod scivit eum fore hostiam immolendam; unde commendatur hic a domino, quod sit plusquam propheta; sed prophetae noverunt futura. Alia ratio est Gregorii, quod non est quaestio de adventu in mundum, nec ad passionem, sed de descensu ad Inferos, quia Ioannes propinquus erat eundo ad Inferos, ideo voluit certificari *tu es qui venturus es* et cetera. Sed contra hoc obiicit Chrysostomus. Apud illos qui sunt apud Inferos, non est status poenitentiae: unde videtur, quod frustra diceret istud. Sed hoc non est contra Gregorium, quia voluit non ut nuntiaret captivis conversionem, sed iustis ut gauderent. Alia responsio. Legimus quod dominus multoties interrogaret, non quia dubitaret, sed ut calumniam tolleret, ut in Io. XI, v. 34 interrogavit de Lazaro, *ubi posuistis eum?* Non quia ignoraret, sed ut illi qui ostenderent sepulcrum, non possent negare, nec calumniari: ideo sic fuit de Ioanne. Quia discipuli eius calumniabantur de Christo, ideo ipse misit, non quia ipse dubitaret, sed ne ipsi calumniarentur, sed confiterentur. Sed quare non ante miserat? Quia ante semper erat cum eis, et ideo certificabat eos; sed cum voluit discedere ab eis, voluit quod ipsi per Christum essent certi. Dicit ergo *tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Verum est, quod patres nostri expectaverunt te, ut habetur Exod. IV. *Et respondens ait illis* et cetera. Hinc tangitur Christi responsio. Ioannes habuit multos discipulos, ut habetur Io. IV. Erat ergo inter eos contentio, quia videntes opera Christi praeferebant Christum Ioanni. Item videntes abstinentiam Ioannis, praeferebant Ioannem Christo. Unde primo quaestionem ponit; secundo commendat Ioannem. Circa primum respondet secundum adventum ad passionem. Veniet tempus quo Deus passurus est, et multi scandalizabuntur, quia *Iudaeis scandalum*, I Cor. I, 23. Unde respondet quando hoc erit. Secundum Chrysostomum ostendere vult quod ille venit, quem prophetae praedixerunt. Unde per prophetas tria erant promissa. Aliquando promittebatur adventus Dei, in aliquibus adventus novi doctoris, in aliquibus adventus sanctificationis et redemptionis. Quomodo ergo cognoscemus quod iste veniet? Et respondet eo modo quo respondetur Is. cap. XXXV, 4: *ecce Deus veniet, et salvabit nos* et cetera. Unde videbitis ista miracula. *Nuntiate ergo Ioanni quae audistis*, in doctrinis. *Et vidistis*, in miraculis. Item promittebatur doctor; Ioel II, 22: *filiis Sion, exultate*; et sequitur, *quia dedit vobis doctorem iustitiae. Caeci vident* et cetera. Et hoc ad litteram. Item, si quaeris quando veniet. Is. LXI, 1: *spiritus domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me*, vel ad evangelizandum; et hoc significatur, cum dicitur *pauperes evangelizantur*. Aliquid proprium voluit significare, quasi dicat: veniet ponere novam doctrinam. *Pauperes evangelizantur*, id est evangelizatur paupertas; unde Sup. V, 3: *beati pauperes spiritu* etc.; Lc. IV, 18: *spiritus domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me*. Item veniet aliquis sanctificatus sanctificans peccatores. Unde Is. VIII, 13: *dominum exercituum, ipsum sanctificate*. Unde aliquibus promittebatur sanctificatio, quibus sanctificatis alii scandalizabuntur; unde dicitur *et beatus qui non fuerit scandalizatus in me*. Unde ad Hebr. ult., 12: *propter quod et Iesus ut sanctificaret per proprium sanguinem populum, extra portam passus est*. Ideo ostendit signa de adventu. Et si moraliter loquamur, per hoc significatur totus processus sanctificationis hominis. Primo enim peccatori accidit caecitas, quando ratio obtenebratur; Ps. LVII, 9: *supercecidit ignis, et non viderunt solem*; et Is. XLIII, 8: *educ foras populum caecum, et oculos habentem*. Claudus dicitur quando ad diversa mens trahitur, ut dicitur III Reg. cap. XVIII, 21: *ut quid claudicatis in duas partes?* Item fit ulcerosus in insidiis, et leprosus, quia tunc retrahi non potest, et alios inficit. Et post surdus efficitur, quia castigatio non auditur. Ulterius moritur; Ephes. c. V, 14: *surge qui dormis, et exurge a mortuis*. Et omnes istos sanat dominus. Ultimo fit pauper spiritu, ita quod non est in eo sanitas; Ps. XXXVII, 8: *quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea* et cetera. Et istos dominus sanat, et sanati in quamdam soliditatem mentis conscendunt, ubi est vera pax: *pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum*, Ps. CXVIII, 165. *Illis autem abeuntibus* et cetera. Hic satisfacit dubitationi turbarum. Turbae autem audierant testimonium Ioannis de Christo; sed modo videbantur dubitare. Tria enim poterant habere in corde, quia triplici ratione mutat aliquis verbum suum: vel propter animi levitatem, vel propter aliquod commodum, vel quia ex humano spiritu, quando nesciat veritatem, et post cognoscat illam. Ps. XCIII, 11: *scit enim Deus, quoniam cogitationes hominum vanae sunt*. Ideo primo excludit ab eo levitatem; secundo appetitum commodi; tertio ostendit eum propheticam habere veritatem. Dicit ergo *illis abeuntibus* et cetera. Docet nos dominus magnam curialitatem, quia noluit Ioannem laudare discipulis suis praesentibus, sicut nec aliquem in sua praesentia, sicut habetur Prov. XXVII, 2: *laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua*. Quia si bonus est qui laudatur, erubescit; si malus est, adulatur. *Coepit Iesus dicere ad turbas: quid existis in desertum videre? Numquid existis ad videndum arundinem?* Non. Sed existis videre hominem firmum. Arundo autem de facili movetur; unde animus cito mutabilis ventus reputatur. Ad Ephes. IV, 14: *ut non simus iam parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento*. Item non est levis pro aliquo

commodo. *Sed quid existis videre?* Omnes enim divitiae ad aliquam utilitatem pertinent corporis, et hoc vel in cibo, vel in vestitu: et constat quod in nullo horum facit vim. Non est ergo credendum quod pro aliquo commodo hoc dicat; unde dicit *quid existis videre? Hominem mollibus vestitum?* Et quare non facit mentionem de cibo? Quia non poterat esse dubium. Vestiebatur autem de pilis camelorum. Unde *qui mollibus vestiuntur*, non sunt in deserto, *sed in domibus regum*. Aliter exponitur secundum Chrysostomum. Aliqui ex natura leves fiunt, aliqui ex deliciis, ut Os. IV, 11: *fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor*. Primum amovet per prius dictum: secundum per hoc quod dicit *mollibus vestitum*; ideo non est inconstans ex deliciis vitae. Sed hic potest fieri quaestio de deliciis vestitus, utrum sit peccatum; quia si non est peccatum, non imputaretur illi diviti, qui quotidie induebatur purpura et bysso, Lc. XVI, 19. Respondet Augustinus, quod talia non sunt consideranda, sed affectus utentis: quilibet enim debet indui ad modum simul conviventium, ideo magis enucleanda est consuetudo. Nam in aliquibus terris omnes, aut plures induuntur serico. Unde aliqui strictius induunt, aliqui latius, et utroque modo distinguitur: si restrictius, aut intentione bona, et hoc est bonum: aut propter vanam gloriam, et hoc malum. Si latius, aut propter superbiam, et hoc malum: aut propter significationem, ut pontifex et sacerdos, et hoc bonum. Mystice per homines qui mollibus vestiuntur, significantur adultores: ille enim mollibus vestitur, qui verbis blandis molitur, ut in ore homines superbi quaerant gloriam. Et Prov. XXIX, 12: *princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios*. Sed dicerent: non est inconstans, sed humano spiritu loquitur, ideo hoc amovet *sed quid existis videre? Prophetam* et cetera. Unde testimonium perhibet quod non humano spiritu, sed prophetico loquebatur. Unde primo ostendit eum esse prophetam; secundo plusquam prophetam. Fuit enim propheta, ut habetur Lc. I, 76: *et tu, puer, propheta altissimi vocaberis* et cetera. Item extollit eum super prophetas dicens *dico vobis: etiam plusquam prophetam*: et hoc quantum ad tria. Primo, quia prophetae est futura praedicere; iste autem non solum futura, sed etiam praesentia ostendit dicens: *ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*. Item non dicitur solum propheta, sed etiam Baptista, ut supra cap. III. Item praecursor, ut habetur Lc. I, v. 76: *praeibis enim ante faciem domini parare vias eius*. Item quantum ad modum: miraculosius enim egit, quam propheta, quia iste ex utero prophetavit, alii non, ut habetur Lc. I, 44: *ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit infans in gaudio in utero meo. Hic est enim de quo scriptum est*. Hic probat dominus excellentiam Ioannis. Et primo per auctoritatem; secundo per specialia eius privilegia, ibi *amen dico vobis* et cetera. Dicit ergo: dixi quod est plusquam propheta, de quo habetur Mal. III, 1: *ecce ego mitto Angelum meum, qui praeparabit viam tuam ante te* et cetera. In hac auctoritate ponuntur excellentiae Ioannis, quia primo vocat eum Angelum: Angelus enim est supra prophetam, quia sicut sacerdos est medius inter prophetam et populum, sic propheta inter Angelos et sacerdotes. Angelus autem inter Deum et prophetas; unde Zacharias dicit: *Angelus qui loquebatur in me*, Zach. I, 9. Angelus est nomen officii, non naturae; unde Ioannes Angelus dicitur ex officio. Differentia est enim inter Angelum et prophetam, quia Angeli manifeste vident, unde habetur inf. XVIII, 10, ubi dicitur: *dico enim vobis, quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in caelis est*. Angeli semper vident faciem Dei, prophetae vero non. Unde sicut Angeli semper vident faciem patris, sic Ioannes specialiter Christum vidit: et ideo quia specialiter, ideo dicit *meum*. Item dicit *ante faciem meam*. Quando rex vadit, praecedunt multi, sed magis familiares praecedunt faciem suam; sic Ioannes honorabilior dicitur, quia missus ante faciem eius: tanto enim honorabilior, quanto propinquior. Item iste praeparabat viam, quia baptizabat; unde dicit *qui praeparabit viam ante te. Amen dico vobis* et cetera. Supra commendavit dominus Ioannem per auctoritatem prophetae; nunc intendit eum commendare propriis verbis, et auctoritatem prophetae exponit: et tria facit. Primo commendat ipsum quantum ad differentiam omnis ordinis et status. Et primo secundum differentiam caelestium et terrestrium; secundo quantum ad differentiam legis et Evangelii; tertio quantum ad differentiam praesentis saeculi et futuri. Et primo ostendit eum excellentem inter terrestres; secundo ostendit eum minorem inter caelestes, ibi *qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo*. Dicit ergo: dictum est quod Ioannes est Angelus, et, ut in summa breviter comprehendam *dico vobis: inter natos mulierum non surrexit maior*. Proprie locutus est cum dixit *surrexit*, quia omnes nascuntur filii irae, ut habetur ad Ephes. II, 3: *eram natura filii irae, sicut et ceteri*. Quicumque ergo potest ad statum gratiae pervenire, surgit. Unde *inter natos mulierum* et cetera. Et significanter loquitur, ut ab hac universalitate excludatur Christus, quia mulier corruptionem sonat, sed foemina sexum; unde si alicubi invenitur filius mulieris, ut in Io. XIX, 26: *mulier, ecce filius tuus*, sexum tunc nominat, non corruptionem. Sed quid est quod dicit *inter natos mulierum non surrexit maior?* Estne propter hoc maior omnibus? Dicit Hieronymus, quod non sequitur: si non surrexit maior, ergo est maior. Chrysostomus autem dicit, quod maior est omnibus. Secundum

ergo primam expositionem dico quod argumentum illud in Angelis, ubi est ordo, valorem haberet, quod ille, quo non est alius maior, est maximus; sed inter homines non habet veritatem, quia inter homines non est ordo secundum naturam, sed solum secundum gratiam. Item si dicatur maior omnibus patribus veteris testamenti, non est inconveniens: ille enim maior et excellentior est, qui ad maius officium est assumptus: Abraham enim maior est inter patres quoad probationem fidei; Moyses vero quoad officium prophetiae, ut habetur Deut. ult., 10: *non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses*. Omnes isti praecursores domini fuerunt; nullus autem fuit in tanta excellentia et favore; ideo ad maius officium est assumptus; Lc. I, 15: *erit enim magnus coram domino*. *Qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo*. Occasione istorum verborum quidam locum calumniandi invenerunt: volunt enim omnes patres veteris testamenti damnare; si enim maior est aliis, sequitur quod alii non sunt de numero salvandorum, quia per regnum caelorum praesens Ecclesia designatur. Si ergo Ioannes non fuit de praesenti Ecclesia, non fuit de numero electorum, ergo minus alii. Et haec opinio est erronea, quia constat quod id quod dominus dicit, in laudem Ioannis introducitur. Potest autem haec locutio exponi tripliciter. Primo, ut per regnum caelorum ordo beatorum intelligatur: et qui inter illos est minor, maior est quolibet viatore. Et ideo praesentem statum appellat dominus pueritiam. Unde I ad Cor. XIII, 11: *cum autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli*, unde nominat viatores parvulos. Et hoc verum est intelligendo de maioritate actuali: actu enim maior est qui comprehensor est. Secus de maioritate virtuali, sicut una parva herba maior dicitur virtute, licet alia maior sit quantitate. Aliter potest exponi, ita quod per regnum caelorum praesens Ecclesia designetur: et hoc est, quod minor non dicitur universaliter, sed minor tempore. Supra III et Io. I, v. 15: *qui post me venit, ante me factus est*. Unde ille qui minor est, maior est illo. Vel aliter potest exponi, quod aliquis dicitur maior dupliciter: vel quantum ad meritum; et sic multi patriarchae sunt maiores aliquibus novi testamenti, sicut dicit Augustinus quod caelibatus Ioannis non praefertur coniugio Abrahae: aut comparando statum ad statum, sicut virgines meliores sunt coniugatis; non tamen quaelibet virgo melior quolibet coniugato: unde Ioannes habet istam dignitatem, quod est in quodam confinio, quia maior viatoribus, sed minor comprehensoribus; unde tenet locum medium. *A diebus autem Ioannis usque nunc* et cetera. Hic commendatur quantum ad distinctionem novi et veteris testamenti. Et notatur excellentia Ioannis, quia est principium novi testamenti, et finis veteris. Ita dixi, quod *qui minor est in regno caelorum, maior est illo*: et hoc pertinet ad hoc, quod ipse est principium novi testamenti: sed *a diebus Ioannis Baptistae*, idest a praedicatione Ioannis, *regnum caelorum vim patitur*. Hoc tripliciter exponitur. Scitis quod in raptu quaedam violentia est, et quidam conatus; unde oportet quod peccator ad hoc quod possit venire ad regnum caelorum, assurgat ad spiritualia, et conetur multum. Aliter exponitur. Scitis quod rapina est proprie quando alienum praeter voluntatem domini rapitur: praedicatio salutis missa est Iudaeis, et per Christum ubique. Ipse dicit infra XV, 24: *non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel*. Et cum ad eos mitteretur, non receperunt; tamen illi quibus non mittebatur, propter humilitatem rapiebant. Unde supra VII, 12: *multi venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac et Iacob in regno caelorum; filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores* et cetera. Et infra XXI, 43: *auferetur a vobis regnum et dabitur genti facienti fructus eius*. Ideo isti violenter rapiunt. Et haec est expositio Hilarii. Tertia expositio est. Illud quod rapitur, cum festinatione rapitur, unde Iob: *sicut torrens qui raptim transit in convallibus*, et hoc propter motus velocitatem. Et quia praedicatio ita commoverat corda omnium, videbatur festinus cursus; ideo dicit *vim patitur*, quia per modum cuiusdam festinationis tendunt ad regnum; unde ab ipso incepit Evangelium, et ipse est finis legis. Unde Christus dicit *omnes enim prophetae et lex usque ad Ioannem prophetaverunt*: quia omnes prophetae propter Christum; et inceperunt impleri a praedicatione Ioannis. Unde Lc. ult., 44: *oportet impleri quae scripta sunt de me*. Et hoc usque ad Ioannem. Sed quid est? Numquid post Ioannem non fuerunt prophetae? Nonne legimus infra XXIII, 34: *ecce mitto ad vos prophetas, sapientes et Scribas?* et cetera. Dicendum quod propheta ad duo mittitur: ad confirmandam fidem, et corrigendos mores; Prov. XXIX, 18: *cum prophetia defecerit, dissipabitur populus*. Ad confirmandam fidem, ut habetur I Petr. I, 10: *de qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt, scrutantes in quod vel in quale tempus significaret in eis spiritus Christi*. Unde prophetia de istis duobus serviebat; sed iam fides fundata est, quia iam promissa per Christum sunt completa. Sed ad corrigendos mores numquam deficit, nec deficiet prophetia. Habet ergo excellentiam Ioannes, quia in medio veteris et novae legis; unde missus est ante faciem quasi simul cum Christo. *Et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est*. Hic ponit excellentiam Ioannis quoad distinctionem praesentis et futuri. Elias enim fuit praecursor domini, sicut Ioannes; unde Mal. IV, 5: *ecce ego mittam vobis Eliam prophetam* et cetera. *Et Ioannes*

est Elias. Sed quid est quod dicit dominus? Quia interrogatus Ioannes si esset Elias, dixit quod non. Per hoc autem amovetur quaedam haeresis, quae posuit transmigrationem animae, quod anima videlicet exibat de uno corpore, et intrabat aliud corpus, ideo anima Eliae intraverat Ioannem, ut dicebat. Sed haec opinio falsa est, quia ipse negavit quod esset Elias. Christus autem dixit, quod Ioannes erat Elias propter triplicem similitudinem. Primo, quia sicut Angelus dicitur similis Angelo, quia pares in officio, sic Elias et Ioannes pares sunt officio, quia uterque praecursor; Lc. I, v. 76: *ipse praeibit ante faciem domini parare vias eius* et cetera. Item quantum ad conversationem, quia vitam austeram duxit, ut habetur III Reg. XIX, 6 ss. Item quantum ad persecutionem, quia sicut ille persecutus est a Iezabel, ita iste ab Herode. Unde *si vultis accipere*, secundum quod accipi debet, *ipse est Elias*. Et ut ipsi intelligant quod istud dictum est mystice, subdit *qui habet aures audiendi audiat*, idest, qui habet aures spiritualiter, audiat, et intelligat.

Lectio 2

[87359] Super Mt., cap. 11 l. 2 *Cui autem* hic prorumpit in increpationem turbarum. Et primo ponit quaestionem; secundo quamdam similitudinem; tertio eam exponit. Procedit ergo sic. Ita comparatur Ioannes Eliae ratione officii, sed cui comparabo hanc generationem? Et quare dicit hoc hic? Hoc dicit sicut aliquis quando alicui fecit quicquid boni potuit, et ipse est ingratus, nescit cui comparare eum; sic dominus omnia bona fecerat generationi huic; unde Is. V, 4: *quid ultra debui facere vineae meae, et non feci ei?* Cui ergo potero comparare tantam malitiam? Notandum quod generatio aliquando in Scripturis pro congregatione bonorum accipitur, aliquando malorum, aliquando utrorumque. Pro congregatione bonorum, ut in Ps. CXI, 2: *generatio rectorum benedicetur*. Pro congregatione mala, infra XII, v. 39, ubi dicitur *generatio mala et perversa*. Pro utrisque, Eccle. I, 4, ubi dicitur: *generatio praeterit, generatio ventura est, terra autem in aeternum stat. Similis est pueris sedentibus in foro* et cetera. Hic ponit quamdam similitudinem; et potest exponi secundum planum litterae, vel secundum mysticum sensum. Primo ponit similitudinem de pueris; secundo adaptat eam, ibi *venit Ioannes neque manducans, neque bibens* et cetera. Notandum enim quod naturale est homini quaerere delectationes, et semper quaerit illas, et nisi abstrahatur per sollicitudines, statim ruit in malas delectationes, sed pueri non habent sollicitudines, ideo vacant circa illa, quae sibi competunt, hoc est ludere. Item notandum, quod homo naturaliter sociale est, et hoc quia naturaliter unus alio indiget, unde delectatur in convictu; unde philosophus I Polit.: omnis homo qui solitarius est, aut est melior homine, et est Deus; aut peior homine, et est bestia. Unde dicitur *sedentibus in foro*, quia nullus per se vult ludere, sed in foro, ubi fit congregatio multorum. Item notandum, quod naturale est homini quod delectatio eius sit in aliqua repraesentatione, unde si videamus aliquid bene sculptum, quod bene repraesentet quod debet, tunc delectamur; ideo pueri qui delectantur in ludis, semper ludos suos faciunt cum aliqua repraesentatione vel belli, vel huiusmodi. Item notandum, quod ad duas passiones terminantur omnes animi affectus, scilicet vel ad gaudium, vel ad luctum. *Qui clamantes* et cetera. Hoc est ita videndum. Ponamus quod sint pueri ex una parte, et alii ex alia, ita quod quidam debeant cantare, alii saltare; unum isti facere, alii eis respondere. Si isti canerent, et illi eis non responderent secundum formam suam, iniuriarentur eisdem, unde dicunt *cecinimus vobis, et vos non saltastis*. Item nihil ita immutat animum, sicut cantus; unde computat Boetius in musica sua de quodam qui coram Pythagora cum alio litigabat, et cantu alii loquebantur. Tunc Pythagoras fecit mutari cantum, et ille quievit; unde omnes exercebantur in musica. Ideo notandum, quod quidam cantus est propter gaudium, sicut habetur Eccli. XL, 20: *vinum et musica laetificant cor*; ideo dicitur *cecinimus*, idest cantum gaudii diximus, *et non saltastis*. Item consuetudo est, quod sicut aliqui immutantur ad gaudium, ita quidam ad fletum; unde Ier. IX, 17: *vocate lamentatrices, et assumant super nos lamentum* et cetera. Ideo dicunt *lamentavimus*, idest cantus lugubres fecimus, *et vos non planxistis*. Mystice per pueros significatur populus veteris legis, inter quos quidam fuerunt provocatores ad gaudium spirituale, ut David Ps. XXXII, 1: *exultate, iusti, in domino*, quidam ad luctum, ut Ioel II, 13: *convertimini ad dominum in toto corde vestro, in ieiunio, fletu et planctu* et cetera. Unde possunt dicere *cecinimus*, idest incitavimus vos ad spiritualem laetitiam, et non suscepistis: *lamentavimus*, idest invitavimus ad poenitentiam, et vos non acquievistis. *Venit Ioannes* et cetera. Hic adaptat similitudinem. Et primo adaptat; secundo rationes assignat. Dupliciter homines attrahuntur ad bonam vitam: quidam enim per speciem sanctitatis, quidam autem per viam familiaritatis. Dominus et Ioannes diviserunt sibi duas vias. Ioannes, immo dominus per Ioannem, elegit viam austeritatis; per se elegit viam lenitatis: et tamen per nullum sunt conversi. Unde dicit *venit Ioannes non*

manducans, neque bibens: et hoc ad litteram, quia multum abstinens fuit, *et dicunt: Daemonium habet*, sicut hypocritae bonum in malum convertunt. *Venit filius hominis manducans, et bibens*, idest differenter utens cibus, et non valet ei, quia non creditis, immo dicitis *ecce homo vorax, potator vini, publicanorum amicus*; contra illud Prov. cap. XXIII, 20: *noli esse in conviviis potatorum et cetera*. Hic notandum, quod qui observaret dicta hominum, numquam aliquid bene faceret; Eccle. XI, 4: *qui observat ventos, non seminat, et qui considerat nubes, numquam metet*. Sed hic est quaestio. Quare elegit dominus per se vitam leniorem, et per Ioannem asperiores monstravit? Ista ratio est, quia dominus confirmabat actus suos miraculis; Ioannes autem non faciebat: ideo si nullam haberet excellentiam, non approbaretur eius testimonium, sicut videmus in sanctis, quia unus habet excellentiam in uno, alius in alio; ut Augustinus habuit excellentiam in doctrina, Martinus in miraculis. Item alia ratio, quia Ioannes purus homo erat, ideo abstinere se a carnalibus desideriis; Christus autem Deus erat: ideo si austeritatem duceret, non ostenderetur esse homo; ideo humanam vitam magis assumpsit. Item Ioannes fuit finis veteris testamenti, cui gravia imponebantur; sed Christus fuit initium novae legis, quae procedit per viam mansuetudinis. *Et iustificata est sapientia*. Istud potest dupliciter legi. Uno modo retorquendo ad utrumque quod dictum est de Ioanne et Christo; et tunc est sensus: quando homo facit quod debet, et alius non corrigitur, tunc salvat animam suam, et iustificatur in sermonibus suis. *Iustificata est sapientia*, hoc est filius Dei, sive Christus, idest iusta apparuit filiis suis, quia exhibuit Iudaeis quod debuit: abstinentiam per Ioannem, mansuetudinem per Christum. Vel aliter potest dici. Ita dicant filii Diaboli, quod vorax est et potator vini; sed filii sapientiae intelligunt quod non est vita in cibo et potu, sed in aequalitate animi, utendo cibo pro loco et tempore, et abstinendo similiter quando decet, ita quod non excedant in multo, nec deficient in paucis, ut dicit apostolus ad Phil. IV, 12: *ubique, et in omnibus institutus sum, et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati*. Ideo plenam iustitiam non videretur ostendere, si totaliter abstinere, quia crederetur tota iustitia esse in abstinentia; sed in hoc non consistit, sed in animi aequalitate. Et nota quod dicit *sapientia*, quia uti cibus, vel abstinere secundum moderationem sapientiae est ut abstinere quando debet, et ubi debet.

Lectio 3

[87360] Super Mt., cap. 11 l. 3 Supra satisfecit discipulis Ioannis, nunc exprobrat non credentibus: et duo facit. Primo describitur factum domini; secundo verba ipsius, ibi *vae tibi, Corozaim et cetera*. Dicit ergo primo *tunc coepit exprobrare civitatibus et cetera*. Exprobratio est respectu beneficiorum, et respectu datorum. Magnum enim beneficium fecerat dominus, quia sui praesentia eos illustraverat; unde ingrati erant, et ideo merito exprobrabiles; unde Mich. VI, 3: *popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi?* Quasi dicat, nihil. Et non exprobravit eos quod peccata egissent, sed quod poenitentiam non fecissent: unde eis conveniebat quod dicitur Iob XXIV, 23: *dedit ei locum poenitentiae, et ipse abutitur eo in superbiam*. Et Rom. cap. II, 4: *an ignoras quod benignitas Dei te ad poenitentiam adducit?* Sed hic est quaestio litteralis, quia Lucas istud alio ordine ponit. Ponit enim in missione discipulorum; iste hic. Respondet Augustinus. Videtur quod Lucas magis ordinem servet historiae: hic autem seriem memoriae. Sed tunc obiicitur quod hic dicitur *tunc*; ergo videtur quod hic magis series texatur historiae. Respondet Augustinus, quod *tunc* tempus indefinitum dicit. Vel aliter potest dici quod bis dixit haec verba, et ideo potuit esse et tunc secundum istum, et tunc secundum Lucam. *Vae tibi, Corozaim et cetera*. Hic ponuntur verba domini. Et primo fit sermo de civitatibus suffraganeis, secundo de metropoli, ibi *et tu, Capharnaum et cetera*. Et primo comparat culpam ad culpam; secundo poenam ad poenam, ibi *verumtamen dico vobis et cetera*. Dicit ergo *vae tibi, Corozaim et cetera*. Ista autem sunt civitates sive villae in Galilaea, ubi multa signa dominus fecerat, et tamen non erant conversae. Ideo dicit *vae tibi et cetera*. Sed quid est quod facit dominus? Immo scriptum est Rom. XII, 14: *nolite maledicere et cetera*. Dicendum quod est maledicere formaliter, et materialiter: formaliter nullus debet maledicere, sed materialiter potest. Unde notandum quod quaedam coniuncta sunt secundum sensum, quae tamen possunt separari secundum intellectum, ut in pomo est odor et sapor, quae non possunt separari secundum sensum, licet secundum intellectum. Similiter velle istum non puniri, et velle ordinem iustitiae, non possunt simul esse, nisi secundum intellectum. Unde si maledico isti, quia delector in eius malo, malum est. Si autem non pro malo eius, sed pro ordine iustitiae, sic est bonum. Unde verbum domini non erat verbum delectantis, sed opus iustitiae nuntiantis. *Vae tibi, Corozaim*. Corozaim interpretatur ministerium in eum, Bethsaida domus fructuum. Cui plus committitur, ab eo plus exigitur. Et quare

plus ei exhibuit? Quia ibi suum ministerium implevit: ideo *revelata est ira Dei de caelo super omnem impietatem, et iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iustitia retinent*, Rom. I, 18. Bethsaida domus fructuum. Si igitur multum fructum fecit ibi dominus, et non faciunt poenitentiam, quid erit eis? Is. V, 4: *expectavi ut faceret uvae, et fecit labruscas. Vae tibi (...) quia si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in Cilicio et cinere poenitentiam egissent. Olim*, idest a longinquis temporibus. Et notate modum poenitentiae, quia in cinere et Cilicio, quia duo inducunt ad poenitentiam. Unum recordatio delictorum; et hoc significatur in Cilicio, quod fit de pilis caprarum: istud enim animal immolabatur pro peccato. Aliud est consideratio mortis et conditio humanae fragilitatis; unde dicitur Gen. III, 19: *pulvis es, et in pulverem reverteris*. Et Iob ult., 6: *ideo reprehendo me, et ago poenitentiam in favilla et cinere. Verumtamen dico vobis: Tyro et Sidoni remissius erit in die iudicii quam vobis*. Hic comparat culpam ad culpam: quia si inventi sunt graviores in culpa, deterius erit eis: quia quod audierunt, non fecerunt: ideo gravius erit, secundum quod dicitur Io. cap. XV, 22: *si non venissem, et non eis locutus fuisset, peccatum non haberent*. Notandum quod ex istis verbis tres errores excludit. Quidam dicebant omnia peccata paria, et similiter supplicia; hoc excludit cum dicit, quia istis erit deterius quam Tyro et Sidoni. Item quidam dixerunt quod non salvabuntur nisi quos praescivit: quia si praedicaretur eis, converterentur; hoc excludit cum dicit quod Tyro et Sidoni male erit, sed tamen deterius istis, quibus nuntiatum est regnum Dei. Unde Augustinus in libro perseverantiae: non remunerat dominus pro his quae fecisset, sed pro his quae facit. Item removet tertium errorem, quia dicebant quidam quod dominus misit prophetas et praedicatores Iudaeis, et non aliis: quia sciebat quod alii non reciperent. Sed hoc excludit, quia si praedicaretur eis, poenitentiam agerent. Sed tunc restat quaestio: quia si Iudaei non credebant, videretur quod dominus non bene fecisset, cum non misit ad eos, si illi credidissent. Dicit Gregorius, quod scire secreta Dei non est hominis; tamen secundum quod videtur, quia promissum erat patribus, ideo ad confirmandas promissiones patrum primo praedicavit Iudaeis. Item ut ostenderetur iustior eorum condemnatio, ideo eis praedicavit, et post aliis discipulos misit. Remigius solvit sic: quia licet ex Tyro et Sidone plures credidissent in maiori multitudine; tamen apud eos erant aliqui perversi, qui nondum erant parati ad credendum; ideo non misit primo ad eos. Tertiam expositionem ponit Augustinus, quod praescivit dominus, quia si credidissent, non perseverassent in tempore passionis; et ideo ad eos non misit. Alia est expositio Augustini, quia praedestinatio est praescientia beneficiorum Dei. Unde quaecumque pertinent ad salutem, sunt effectus praedestinationis in praedestinitis: unde diversimode distribuit dominus dona sua, quia quibusdam dat cor docile, et prinitatem ad bene agendum; sed hoc non sufficit nisi sit instructor. Item aliquando est instructor, sed cor est durum: et sicut illis non sufficit facilitas ad credendum, sic istis nocet cor durum. Unde quaerere quare istum elegit, non illum, fatuum est quaerere; unde Augustinus: quare trahat hunc, et non illum, noli iudicare, si non vis errare. Unde melius est ut totum torqueatur ad ordinationem Dei, quam ad humana merita. *Et tu, Capharnaum, numquid usque in caelum exaltaberis?* In parte ista exprobrat civitati solemniori. Et primo exprobrat superbiam, et hoc quia magni magis superbiunt; secundo exprobrat eorum impoenitentiam, ibi *quia si in Sodomis factae fuissent virtutes* et cetera. Circa primum primo exprobrat superbiam; secundo minatur poenam. Dicit ergo *et tu, Capharnaum* et cetera. Et est ibi duplex littera. Una interrogative *numquid usque in caelum exaltaberis?* Alia littera: *tu es quae exaltata es usque in caelum*: quia a domino exaltata est, et praesentia domini, et multis meritis; Lc. IV, 23: *quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua*. Item a teipsa exaltata es: unde tu numquid exaltaberis per superbiam, vel doctrinam meam? Quantumcumque exaltata fueris, tamen *ad Inferos descendes*: Iob XX, 28: *detrahetur in die furoris domini; haec est pars hominis impii a Deo*. Unde tu quae videris tangere caelum, detraheris ad Infernum. Unde propria poena superbi est delectio; Is. XIV, v. 14 contra illum qui dicebat: *ascendam ad astra caeli*, sequitur, *ad Infernum detraheris*. Consequenter arguit de impoenitentia. Et primo comparat quantum ad culpam; secundo quantum ad poenam. Dicit ergo *quia si in Sodomis* et cetera. Et quare hoc dicit? Ad significandum libertatem arbitrii: quia ante hominem vita et mors. Nullus illos monuit: quamvis enim Lot inter illos esset, tamen non fecit miracula. Sed isti viderunt dominum docentem, et miracula facientem, ideo et cetera. Capharnaum interpretatur villa dulcissima, et per hanc interpretatur Ierusalem. *Verumtamen dico vobis*: in die iudicii gravior erit poena tua quam illius terrae, quae subversa est. Vel potest intelligi de habitantibus; Lc. XII, 47: *servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens, vapulabit multis. In illo tempore respondens Iesus dixit: confiteor tibi, pater* et cetera. Supra dominus redarguerat infidelitatem turbarum; nunc gratias agit de fide discipulorum et aliorum credentium. Et primo reddit gratias patri tamquam auctori; secundo ostendit eandem potestatem se habere, ibi *omnia mihi tradita sunt a patre meo*. Dicit ergo *in illo tempore*,

scilicet quo accidit etc. *respondit*: sed cui respondit? Convenit ei quod dicitur Iob XV, v. 2: *numquid sapiens respondet quasi in ventum loquens?* Non. Unde respondet tacitae obiectioni. Posset enim dicere aliquis: isti non credunt quibus praedicasti; alii autem credidissent, si praedicatum fuisset illis. Ideo respondet, et responsione redarguit quosdam qui causas electionis inquisierunt, quare videlicet illi elevati sunt in caelum, et isti demersi sunt in profundum; ut Origenes, qui ponebat quod electio ex meritis est. Sed hic reprobat hoc, ostendens quod hoc attribuendum est divinae voluntati. Dicit ergo *confiteor tibi, pater* et cetera. Notandum, quod triplex est confessio. Scilicet fidei; unde Rom. X, 10 dicitur: *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Item confessio peccatorum; Iac. V, 16: *confitemini alterutrum peccata vestra*. Item confessio gratiarum actionis, de qua Ps. CV, 1: *confitemini domino, quoniam bonus* et cetera. De hoc intelligitur *confiteor tibi, pater caeli et terrae*. Duae haereses excluduntur, haeresis scilicet Sabellii, qui non distinguit filium a patre; unde dicit *confiteor tibi, pater* et cetera. Sic confitetur auctoritatem patris et cetera. Item quia eiusdem naturae. Ideo dicit patrem suum, contra Arium. Et vere dominus, quia pater caeli et terrae. Et in Ps. XCIX, v. 3: *scitote quoniam dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et non ipsi nos*. Et dicitur pater, non quia eum creavit, sed quia eum genuit; Ps. LXXXVIII, 27: *ipse invocavit me: pater meus es tu*. Et quare gratias agit? Agit gratias super quamdam distinctionem, et ponit sic: *quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Unde hic considerare oportet qui sint parvuli, et qui sapientes, et qui prudentes. Tripliciter autem dicuntur aliqui parvuli. Ad litteram parvuli dicuntur abiecti; unde in Abdia v. 2: *ecce parvulum dedi te, contemptibilis tu es valde*. Item dicitur parvulus humilitate, quia parva de se sentit. Unde dominus infra XVIII, 3: *nisi conversi fueritis, et efficiamini ut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum*. Item simplicitate: unde apostolus I Cor. XIV, 20: *malitia parvuli estote*. Unde potest illud intelligi: quia revelasti ea parvulis et abiectis piscatoribus. Et quare? Apostolus reddit rationem dicens, quod *despecta mundi elegit Deus, ut fortia quaeque confundat*. Augustinus exponit: *parvulis*, idest humilibus, non de se praesumentibus: ubi enim humilitas, ibi sapientia. Hilarius exponit de simplicibus. *In simplicitate quaerite illum*, Sap. I, 1. E contrario sapientes et prudentes, quia in carnali sapientia student; Ier. IX, v. 23: *non gloriatur sapiens in sapientia sua*. Istis non revelavit, sed rusticis non confidentibus de sapientia sua; Eccle. VII, 24: *dixi: sapiens efficiar, et ipsa longius recessit a me, multo magis quam erat*. Quare apostolus ad Rom. X, 3: *ignorantes autem Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti*. Item per sapientes intelligit superbos iactantes se; et talibus non revelavit. Ad Rom. I, 22: *dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt*. Item dicit sapientes secundum carnem viventes, quae carnis sunt quaerentes, non quae Dei, Phil. II, v. 21. Item *sapientes sunt, ut faciant mala, et bene facere nescierunt*, Ier. IV, 22. *Et revelasti*. Ad Eph. IV, 17: *ut non ambuletis sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui*. Unde abscondisti a sapientibus, revelando parvulis. Sapientiam abscondit a sapientibus, non apponendo gratiam. Unde dicitur ad Rom. I, 28: *tradidit eos in reprobum sensum*. Sed quid est quod gratias reddit, quod abscondit? Dico quod hoc non facit, ut gaudeat de caecitate eorum, sed de iudicio Dei, qui ita sapienter ordinat. Et quare? Hic non est quaerenda causa: in talibus enim Dei voluntas pro causa est. *Ita, pater, quia sic placitum est ante te*. Artifex bene potest assignare causam quare lapides quosdam in fundamento, quosdam superius posuit; sed quod hunc posuerit hic, alium ibi, non est alia causa nisi voluntas sua. Sic quod dominus aliquos salvet, hoc est ad suam misericordiam, quod hos damnet, ad iustitiam. Sed quare circa illum sic misericorditer agit, potius quam circa alium, hoc solum pertinet ad suam voluntatem. Unde ad Rom. IX, 18: *cuius vult miseretur, et quem vult indurat*. Unde sic facit propter beneplacitum. In Ps. CXVIII, v. 108: *beneplacitum fac, domine* et cetera. *Omnia mihi tradita sunt a patre meo*. Egerat gratias patri, quia secreta parvulis revelat: posset aliquis credere, quod non posset ipse revelare, unde hoc removens primo tangit magnitudinem suae potestatis; secundo invitat ad se quasi dicat: *ecce sum potens; venite ergo ad me* et cetera. Et primo duo facit. Primo ponit aequalitatem filii ad patrem; secundo spiritualiter applicat ad id de quo agebatur, ibi *et nemo novit filium nisi pater*. Dicit ergo: posset dicere aliquis: numquid omnia potest? Respondet *omnia tradita sunt mihi*. Et attende aequalitatem, sed tamen a patre originem, quod est contra Sabellium. Sed quid est quod dicit *omnia*? Tripliciter potest exponi. *Omnia*, hoc est: supra omnem creaturam. Infra ult. 18: *data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*. Vel *omnia, idest electi et praedestinati, qui specialiter sunt dati*; Io. XVII, 6: *tui erant et eos tradidisti mihi*. Item *omnia*, scilicet intrinseca, idest omnem perfectionem divinitatis; Io. V, v. 26: *sicut pater habet vitam in semetipso, sic filio dedit vitam habere in semetipso*. Et non debemus intelligere carnaliter, quia si dedit, sibi etiam retinuit. Et haec expositio et Augustini et Hilarii. Sed posset aliquis dicere: quomodo dedit? Ideo addit modum, cum dicit *a patre meo*. Unde per generationem hoc recepit. *Et nemo novit*

filium nisi pater. Modo specialiter ad propositum adaptat, et non solum quantum ad aequalitatem ad patrem, sed etiam quantum ad consubstantialitatem. Substantia enim patris superat omnem intelligentiam, cum ipsa essentia patris dicatur incognoscibilis, sicut substantia filii. Unde hic notatur aequalitas, et confunditur Arius, qui dicit patrem invisibilem, filium autem visibilem. *Et nemo novit filium nisi pater*. Sed quid est? Nonne sancti noverunt? Dicendum, quod attingendo, vel fide, sed comprehendendo non cognoscunt. Sed quid est? Nonne spiritus sanctus cognoscit? Immo. Sed notandum, quod dictiones exclusivae aliquando adduntur nominibus divinis essentialibus, aliquando personalibus. Et cum adiunguntur personalibus, non excludunt illud quod idem est in natura: unde addita patri non excludit filium. Unde ubi dicitur, *regi immortalis, invisibili, soli Deo honor et gloria*, I Tim. I, 17, non excluditur alius in natura. Similiter cum dicit hic *nisi filius*, non excluditur spiritus sanctus, qui idem est in natura. Sed cum dicit *nemo novit* etc. intelligitur nullus homo nisi filius. Et ita habetur quod novit filius patrem. Sed hoc est contra Origenem. Cognoscit enim per comprehensionem. Quia ergo perfecte cognoscit, et est cognoscibilis, ideo habet potestatem revelandi sicut pater; ideo dicit *et cui voluerit filius revelare*. Manifestatio enim fit per verbum; Io. XVII, 6: *pater, manifestavi nomen tuum hominibus* et cetera. Ibid. I, 18: *Deum nemo vidit unquam*. Sed ipse novit: ergo manifestare potuit. Illud ergo quod dixerat de patre, sibi attribuit. Dixerat enim *abscondisti haec a sapientibus, et revelasti ea parvulis*; sic etiam et filius potest, ex quo habet eandem potestatem. *Venite ad me omnes* et cetera. Venite ad mea beneficia. Et primo ponitur invitatio; secundo necessitas invitationis; tertio utilitas. Dicit ergo *venite ad me*; quod verbum etiam sapientiae est, Eccli. XXIV, 26: *transite ad me omnes qui concupiscitis me et a generationibus meis adimplemini*. Unde appropinquate ad me indocti, quia vult se communicare. Sed quae est necessitas? Quia absque me homines laborant nimis; *qui laboratis*. Specialiter hoc potest convenire Iudaeis, quia laborabant in oneribus legum et mandatorum, ut habetur Act. XV, 10: *hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus*. Item generaliter quantum ad omnes qui laborant propter humanitatis fragilitatem; Ps. LXXXVII, 16: *pauper sum ego, et in laboribus a iuventute mea*. *Et onerati estis*, onere scilicet peccatorum. Ps. XXXVII, 5: *iniquitates meae sicut onus grave gravatae sunt super me*. Et quid habebimus si veniamus ad te? *Ego reficiam vos*. Io. VII, 37: *si quis sitit, veniat ad me, et bibat*. Consequenter exponit invitationem. Et primo exponit; secundo rationem assignat, ibi *iugum enim meum suave est*. Circa primum sic. Posuerat invitationem, et ad quid; nunc vult ostendere quae sit illa invitatio, dicens *tollite iugum meum super vos*. Sed quid est? Tu dicis, quod vis nos reficere, et a nobis auferre laborem, et statim praecipis ferre iugum? Credebamus esse sine iugo. Dico quod verum est, sine iugo peccati; Is. IX, 4: *iugum enim oneris eius, et virgam humeri eius, et sceptrum exactoris eius superasti*. Non quod sitis sine lege Dei, sed sine iugo peccati; Ps. II, 3: *proiiciamus a nobis iugum ipsorum*. Osee ult., 2: *convertere, Israel, ad dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua* et cetera. Ad Rom. VI, 18: *liberati a peccato, servi facti estis iustitiae*. *Tollite ergo iugum meum*, scilicet documenta evangelica. Et dicit *iugum*; sicut enim iugum colla boum ad arandum iungit et ligat, sic doctrina evangelica utrumque populum ligat ad iugum suum. Et quid est illud *discite a me quia mitis sum et humilis corde*? Tota enim lex nova consistit in duobus: in mansuetudine et humilitate. Per mansuetudinem homo ordinatur ad proximum. Unde Ps. CXXXI, v. 1: *memento, domine, David, et omnis mansuetudinis eius*. Per humilitatem ordinatur ad se, et ad Deum. Is. LXVI, 2: *super quem requiescet spiritus meus nisi super quietum et humilem?* Unde humilitas facit hominem capace[m] Dei. Item dixerat *et ego reficiam vos*. Quae est ista refectio? *Invenietis requiem animabus vestris*. Corpus enim non reficitur, quamdiu afficitur, et quando ulterius non afficitur, tunc dicitur refectum. Et sicut fames in corpore, sic desiderium in mente: unde impletio desideriorum est refectio; Ps. CII, 5: *qui replet in bonis desiderium tuum*. Et haec requies est requies animae; Eccli. LI, 35: *modicum laboravi, et inveni multam requiem*. Sic in mundo mansueti non quietantur: unde invenietis requiem sempiternam, scilicet impletionem desideriorum. Sed non miremini si invito vos ad iugum, quia iugum meum non est onus. Quare? *Iugum enim meum suave est*, et delectabile; Ps. CXVIII, 103: *quam dulcia faucibus meis eloquia tua*. *Et onus meum leve*. Et haec possunt retorqueri ad duo. Iugo tenentur boves, sed onus portatur: unde iugum retorquetur ad praecepta negativa, onus ad affirmativa. Sed videtur hoc esse falsum, quia onus legis novae videtur gravissimum, sicut supra V, 21 dictum est: *audistis quia dictum est antiquis, non occides (...)*. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio*: et sic videtur quod gravius onus sit. Item dictum est supra VII, v. 14: *arcta est via, quae ducit ad vitam*. Item apostolus II Cor. XI, 23: *in laboribus plurimis*. Unde videtur iugum gravissimum. Ideo duo sunt consideranda: effectus doctrinae et actus circumstantia; et in omnibus est levis, in effectu doctrina Christi, quia immutat cor, quia facit nos non amare temporalia, sed magis spiritualia:

qui enim amat temporalia, modicum amittere est ei magis grave, quam ei qui amat spiritualia, amittere multum. Lex vetus non prohibebat illa temporalia, ideo grave erat eis amittere; sed modo, etsi in principio aliquantulum grave, post tamen parum; Prov. IV, 11: *ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non coarctabuntur gressus tui*. Item quantum ad actum lex onerabat actibus exterioribus. Lex autem nostra est in voluntate solum; unde ad Rom. XIV, 11: *regnum Dei non est esca et potus*. Item lex Christi iucundat; unde apostolus ad Rom. XIV, 17: *iustitia, et pax, et gaudium in spiritu sancto*. Item quantum ad circumstantiam, quia multae sunt adversitates; unde *qui pie in Christo Iesu volunt vivere, persecutionem patientur* et cetera. II ad Tim. III, 12. Sed istae non sunt graves, quia condiuntur condimento amoris, quia quando aliquis amat aliquem, non gravat eum quicquid patitur pro illo: unde omnia gravia et impossibilia levia facit amor. Unde si quis bene amat Christum, nihil est ei grave, et ideo lex nova non onerat.

Caput 12

Lectio 1

[87361] Super Mt., cap. 12 l. 1 Supra audistis quomodo dominus satisfacit discipulis, et increpavit eos; hic ostendit quomodo Pharisei reprimuntur. Et duo facit: primo ostendit, quomodo redarguit Phariseos; secundo, quomodo commendantur discipuli. Et primo duo facit: primo ostendit quomodo confutantur detrahentes discipulis; secundo, quomodo detrahentes Christo, ibi *et cum inde transisset* et cetera. Circa primum primo ponitur occasio reprehensionis; secundo reprehensio, ibi *Pharisei autem videntes* etc.; tertio Christi excusatio, ibi *at ille dixit eis* et cetera. Ponitur autem duplex occasio; una ex parte Christi, secunda ex parte discipulorum, ibi *discipuli autem eius esurientes coeperunt vellere spicas*. Ex parte Christi dicit *in illo tempore abiit Iesus per sata sabbato*. Sciebat dominus quod discipuli hoc facturi essent, et tamen elegit dominus hoc fieri, ut iam inciperet solvere sabbatum, ut habetur supra c. XI, 13: *lex et prophetae usque ad Ioannem prophetaverunt*. Sed notandum est quod dicitur *in illo tempore*; quia quod hic ponitur designatio temporis, videtur pertinere ad ordinem historiae; sed Lucas VI, 1 et Marcus II, 23 alio ordine recitant; unde post illud quod respondet dominus discipulis Ioannis, ponitur istud: unde videntur omnia praecedentia ante mortem Ioannis facta, hic vero post. Et hoc patet per omnia quae dicuntur usque ad XIV cap. quae continuantur, et hic fit mentio mortis Ioannis; ideo intelligendum est quod imminente passione misit Ioannes discipulos, et tunc decollatus est, et tunc haec facta sunt post eius mortem. *Abiit Iesus per sata sabbato*. Per huiusmodi sata intelliguntur sacrae litterae. Sator Christus est; infra XIII, 37: *ipse est qui seminat*. Item populus credentium. *Discipuli autem esurientes coeperunt vellere spicas*. Hic duo consideranda sunt. Primo necessitas, quia esurientes. Et quare? Quia pauperes erant; unde I ad Cor. c. IV, 11: *usque ad hanc horam et esurimus, et sitimus* et cetera. Secunda ratio, quia quotidie impediti erant propter turbas; unde vix habebant locum comedendi, ut habetur Mc. c. VI, 31. Sed quomodo satisfecerunt? Datur nobis exemplum abstinentiae; unde isti non magna fercula quaesierunt, sed spicas, iuxta illud I Tim. VI, 8: *habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus*. Mystice in avulsione spicarum intelligitur multiplicitas intellectus Scripturarum, vel conversio peccatorum. Deinde ponit reprehensionem Phariseorum *Pharisei autem videntes dixerunt ei: ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere sabbatis*. Discipuli duo mala faciebant: primo quia spicas alienas vellebant, secundo, quia sabbatum violabant. Sed Pharisei de primo non reprehendebant, quia illud erat permissum in lege, Deut. XXIII; ideo quia permissum erat, non calumniabantur, sed quia in sabbato, calumniabantur. Et per hoc destruitur haeresis Hebraeorum, qui dicebant legalia debere servari cum Evangelio. Et quia Paulus huic sententiae contrariatur, ideo reprobant Paulum. Contra istos arguit Hieronymus, quia etiam discipuli non servabant. *At ille dicit eis*. Hic ponitur excusatio. Et primo quibusdam exemplis; secundo auctoritate, ibi *si autem sciretis*. Circa primum duo facit. Primo ponit exemplum in quo aliqui sunt excusati propter necessitatem; secundo, in quo aliqui propter sanctitatem, ibi *aut non legistis in lege* et cetera. Dicit ergo *at ille dicit* et cetera. Lev. cap. XXIV, 5 legitur quod de pura farinula fiebant duodecim panes, et isti ponebantur in mensa propositionis in sabbato, et in alio sabbato amovebantur, et ponebantur alii, et illi primi comedebantur a filiis Aaron. Item habetur I Reg. XXI, 6 quod quando David fugit a Saul, Abimelech divisit illis panes illos: et hoc est quod dicit *nonne legistis quid fecit David quanto esuriit?* Iste enim David erat homo bonus, de quo dicit dominus quod invenit hominem iuxta cor suum, I Reg. XIII, 8. Sed diceret aliquis: ipse David erat propheta, ideo potuit accipere; ideo addit *et qui cum eo erant*. Panes propositionis dicebantur, qui in sabbato offerebantur, quibus non licebat uti secundum praeceptum,

ut habetur Lev. XXIV, 5. Sed quid ad propositum? Quia quando hoc fecit, sabbatum erat. Et hoc patet, quia ibi dicitur: *non habeo panes nisi quos abstuli de mensa domini*, et hoc non faciebat nisi in sabbato. Item in die Calendarum fiebat festum Neomeniae: ideo si in sabbato accideret, violabatur ex necessitate. Sed adhuc videtur quod non violavit, quia comedere in sabbato non est peccatum: unde videtur quod non violavit. Sed Chrysostomus dicit quod violavit magis sabbato, quia illos panes accepit quos nemini licebat esse, propter necessitatem. Sabbatum autem invenitur violatum a Machabaeis propter necessitatem. Item notandum, quod dicit Chrysostomus, quod quaedam sunt praecepta, quae praecipiuntur propter se, et haec nulla necessitate frangi possunt; quaedam vero non propter se, sed propter figuram, ideo talia loco et tempore possunt; sicut ieiunium potest modo dimitti in necessitate. Ille autem panis alterius panis erat figura, scilicet panis altaris, qui non solum a sacerdote, sed etiam ab alio populo percipitur; ideo David figurat ibi populum. Unde Apoc. V, 10: *fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes*. Item ponitur aliud exemplum, quod ponitur propter sanctitatem. Et hoc ibi *nonne legistis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant?* In Levitico praeceptum erat, quod oblatio duplicaretur in sabbato, quae solebat fieri in aliis diebus, et tamen in templo fiebat, et in sabbato, quia fiebat ad obsequium templi et Dei: unde excusabantur sacerdotes. Unde istud exemplum applicatur, quia apostoli totaliter erant dediti maiori quam templo, scilicet Christo: unde dicit *nonne legistis quia sacerdotes violabant sabbatum?* Nisi esset propter templum. *Dico autem vobis, quoniam templo maior est hic*. Hic ponitur adverbium loci, cuius obsequio ipsi faciunt. Et quod insit aliquid maius templo, patet, quia corpus suum templum est. Item videndum, quod in primo exemplo non ponit, quod sit sine crimine. In secundo ponit quod si aliquis frangit sabbatum propter necessitatem, non tamen propter hoc omnino caret crimine; sed si propter Deum, penitus excusatur a crimine. Deinde argumentatur ex exemplis. Et primo, quia misericorditer agendum est cum discipulis meis: quia *si sciretis quid est, misericordiam volo, et non sacrificium numquam condemnassetis innocentes*, Os. VI, 6. Et quomodo intelligendum est, dictum est superius. Prov. XXI, 3: *misericordiam facere et iudicium magis placet domino quam victimae*, et cetera. Est etiam argumentum aliud quod eos facit innocentes, scilicet obedientia: unde haec possunt, quia praecipio eis, quia *filius hominis* (ita se consuevit nominare) *est dominus sabbati*, et legislator non subiacet legi; Is. XXXIII, 22: *ipse est legifer noster*; ideo habet potestatem, quia habet auctoritatem. *Et cum transisset inde, venit ad synagogam eorum* et cetera. Supra positum est, quomodo dominus repulit Pharisaeos derogantes discipulis, hic quomodo repulit se impugnantes. Adversabantur enim primo insidiando; secundo detrahendo; tertio tentando. Et secundum hoc repulit eos tripliciter. Secundo, ibi *tunc oblatus est ei homo Daemonium habens*; tertio, ibi *tunc responderunt ei quidam de Scribis et Pharisaeis*. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo insidiabantur doctrinae Christi; secundo quomodo vitae Christi, ibi *exeuntes autem Pharisaei consilium faciebant adversus eum*. Circa primum duo facit. Primo ponitur insidiosa interrogatio; secundo Christi responsio, ibi *ipse autem dixit* et cetera. Circa primum tria facit. Primo locus describitur; secundo occasio; tertio interrogatio. Dicit ergo *et cum transisset inde, venit in synagogam*. Secundum litteram ita discipuli vellebant spicas, quos excusavit Iesus. Unde cum dicit *et cum transisset*, videtur eodem die inde transisse. Sed hoc excluditur Lc. VI, 1 quia in alio sabbato; propter hoc non est intelligendum, quod statim; unde dicit *venit in synagogam*, ut praedicaret salutem, ut in Io. XVIII, 20: *ego semper docui in templo, et in synagoga, quo omnes Iudaei conveniunt, et in occulto locutus sum nihil*. Et in Ps. XXXIX, 10: *annuntiavi iustitiam tuam in Ecclesia magna. Et ecce homo manum habens aridam*. Sequitur occasio interrogationis: quia *interrogabant eum* et cetera. Dicitur quod iste fuit caementarius, et habebat manum aridam. Per istum significatur genus humanum, cuius manus aruit per originale peccatum: vel quilibet peccator, cuius manus et virtus operativa aruit; et quandoque dextera, quia impotentes ad agendum bonum, quamvis potentes ad malum. Tunc ponitur interrogatio; secundo responsio. Dicit ergo *et interrogabant, si licet sabbato curare*. Videbant hominem potentem, ideo petierunt si licebat sabbato curare. Et hoc petebant tentantes, ut habetur Eccli. XIII, v. 14: *ex multa loquela tentabit te*. Non enim animo discendi, sed potius accusandi petebant, ut habetur in Ps. XXVII, 3: *loquebantur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum*. Sed hic est quaestio, quia Mc. III, 4 habetur quod dominus interrogavit; hic autem dicitur quod illi interrogaverunt. Respondet Augustinus, quod utrumque factum est, quia quando ille stetit in medio, et petiit sanari, ipsi interrogaverunt, et dominus fecit eum surgere, et tunc interrogavit. Vel aliter, quia illi observabant eum; unde parabant se ad petitionem, et tunc petiit, quia ipse sciebat, quod petebant ut accusarent eum. *Ipse autem dixit eis*. Hic ponitur responsio. Et primo respondet verbo; secundo facto, ibi *tunc ait homini: extende manum tuam*. In primo tria facit. Primo allegat consuetudinem; secundo comparisonem, ibi *quanto magis melior est homo ove?*

Tertio inducit conclusionem, ibi *itaque licet sabbatis benefacere*. Dicit ergo primo *quis erit ex vobis homo qui habeat ovem unam; et si ceciderit haec sabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam?* Consuetudo erat apud eos, quod si ovis caderet in foveam, quod eam die sabbati sublevabant: intantum enim erant avaritiae dediti, quod praeponabant damnum temporale damno spirituali. Unde conveniebat eis quod dicitur Eccli. X, 9: *avarus nihil est scelestius*. Et sequitur post parum: *animam enim suam venalem habet*, quia scilicet se exponit periculo et damno aeterno pro modico lucro temporali. Secundo ponitur comparatio, *quanto magis melior est homo ovis?* Incomparabiliter, quia omnia sunt propter hominem: homini enim est commissum dominium omnium, ut habetur Gen. I, 26: *faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, et sequitur, *ut praesit piscibus maris, et volatilibus caeli, et bestiis terrae*. Et sic quod est ad imaginem, praeest, sicut homo ovi. Ex his concludit *itaque licet benefacere*, scilicet hominibus prodesse; Is. I, v. 16: *quiescite agere perverse, discite benefacere*, quia scriptum est Ex. XX, 10: *opus servile non facietis in eo*. Opus servile est peccatum, ideo licet benefacere. Sed tunc est quaestio. Licetne omnia bona opera facere in sabbato? Tunc enim liceret arare. Ideo dicendum, quod opus servile potest intelligi ad litteram, et mystice opus servile est peccatum; Io. VIII, 34: *qui facit peccatum, servus est peccati*. Item servile opus est, in quo magis exercetur corpus quam anima. Anima enim habet dominari corpori. Ideo consiliari non est opus servile. Unde possumus videre quae excusant a sabbato. Dominus enim excusat discipulos ratione necessitatis, unde necessitas excusat. Item illa, quae ad cultum Dei ordinantur immediate, ut thurificare et cetera. Item illa, quae pertinent ad salutem corporis, ut facere medicinam, emplastra et cetera. Unde isti vituperantur, quia arctant praeceptum legis. *Tunc ait homini: extende manum tuam*. In parte ista respondet facto, et hoc fuit eum curare; non enim curaret nisi licitum esset. Sequitur *curatio et restituta est sanitati sicut altera*. Mystice homo qui habet manum aridam, idest impotentem ad bene agendum, non potest melius curari quam extendendo manum suam in sublevationem pauperum. Unde Dan. cap. IV, 24: *peccata tua eleemosynis redime*. Et Eccli. III, 33: *ignem ardentem extinguit aqua, eleemosyna resistit peccatis*. Et ibid. IV, 36: *non sit manus tua porrecta ad accipiendum, et collecta ad dandum*. Et nota quod primo habebat sinistram sanam, et restituta est sicut altera, dextra scilicet. Et hoc est, quia primo sunt homines potentes ad malum, ut habetur Is. V, 22: *vae qui potentes estis ad faciendum malum*, sed post sanantur per gratiam, et tunc sunt proni ad bene agendum; Rom. VI, 19: *sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete servire iustitiae in sanctificatione et cetera*. Exeuntes autem Pharisei et cetera. Hic ostendit quomodo insidiabantur ei. Et primo ponuntur insidiae; secundo eius declinatio, ibi *Iesus autem sciens recessit inde*; tertio auctoritas, ibi *ut impleretur quod dictum est per Isaiam prophetam*. Dicit ergo *exeuntes*, scilicet a synagoga, ut impleretur quod habetur in Ps. cap. LIII, 3: *synagoga potentium quaesierunt animam meam*. Exierunt ergo, ut male agerent, sicut Iob I, 12: *egressus est Satan a facie domini*. *Consilium fecerunt*, idest congregationem, quomodo illum perderent et occiderent, quia verbis eum vincere non poterant; Ps. I, 1: *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*. *Iesus autem sciens, recessit inde*. Hic ponitur quomodo insidias declinavit. Et primo tangitur declinatio; secundo fructus. Unde recessit, et quare? Quia nondum erat tempus patiendi. Item recessit, ut suis occasionem daret fugiendi, ut dictum est supra X. Item, ut se hominem monstraret. Item reliquit eos, ut non incitaret eos. Illud enim boni praedicatoris est, cum videt homines motos et incitatos, quod dimittat eos, ut videtur Eccli. VIII, 13: *non incendas carbones peccatorum arguens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum*. *Et secuti sunt eum multi*, unde accessit ad eos qui eum diligebant, qui eum libenter audiebant. Unde Io. X, 3: *oves meae vocem meam audiunt. Et curavit eos*. Ponitur curatio; Sap. XVI, 12: *non ergo herba, neque malagma sanavit eos, sed sermo tuus qui sanat omnia*. Et in Ps. CVI, 20: *misit verbum suum, et sanavit eos*. Et quomodo? *Praecepit eis ne manifestum eum facerent*. Et quare? Ut daret nobis exemplum vitandi humanam gloriam, sicut habetur Sup. VI, 1. Item ut parceret Phariseis, qui de factis suis calumniabantur. *Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam*. Hic introducit auctoritatem, quae habetur Is. XLII, 1. Et sciendum quod alii apostoli dicunt auctoritates secundum Hebraicam veritatem, alii secundum expositionem Septuaginta, alii sensum solum verbis exprimebant. Et tria facit. Primo describit naturam humanam, cum dicit *ecce puer meus*, quia puer fuit; Lc. II, v. 43: *puer autem Iesus remansit in templo*. Vocatur autem puer, vel a puritate: quia *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius* et cetera. I Petr. II, 22, vel secundum quod puer dicitur servus; unde *ecce puer*, servus per servilem formam; Phil. II, 7: *exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*. Electus quem elegi. Nota, quod in unoquoque homine sancto sunt tria: divina electio, dilectio et effectus, qui est gratia: et hoc aliter in homine, aliter in Deo. In homine praecedit gratia; secundo diligit; tertio eligit. In Deo vero est e converso. Et hoc est, quia voluntas in homine non est causativa

huius effectus, quae est gratia, sed amor et voluntas Dei est causa gratiae; ideo primo eligit quem vult esse bonum; secundo diligit; deinde gratiam adiungit. Unde, secundum hoc, tria ponit. Primo electionem et cetera. In originali non est *ly electus*. Dicit ergo *ecce puer meus, quem elegi* etc., et hoc quantum ad duplicem electionem; quae omnino Christo conveniunt secundum humanam naturam. Ad duo enim est electus. Scilicet ad hoc quod sit filius Dei, ut habetur Rom. I, 4: *qui praedestinatus est filius Dei* etc., et Ps. LXIV, 5: *beatus quem elegisti et assumpsisti*. Item est electus ad opus redemptionis humanae, ut Io. III, 16: *sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret* et cetera. Item elegit ut diligat; unde dicitur *dilectus meus*: si enim aliquos diligit, multo magis unigenitum suum. Unde Io. III, v. 34: *non ad mensuram datus est ei spiritus*. Et si diligat aliquos, istum tamen speciali dilectione; unde dicit *in quo complacuit animae meae*, idest voluntati meae: et haec est specialis dilectio, quia voluntas non quiescit nisi ubi invenit placitum. Nihil autem placet, nisi per gratiam, et nihil gratum defuit Christo; unde supra III, 17: *hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Deinde ponit gratiae collationem: *ponam spiritum meum super eum*, ut habetur Ioel II, 28: *effundam de spiritu meo super omnem carnem*. Sed in Christo non solum de spiritu, sed totum spiritum effudit, ut habetur Io. III, 34: *non ad mensuram datus est ei spiritus*; et Is. XI, 2: *requiescet super eum spiritus domini*. Et hoc in quantum habet formam servi. Sed quid faciet? Quod officium habebit? *Iudicium gentibus nuntiabit*, idest docebit gentes iudicia Dei. Antiquitus gloriabantur Iudaei se esse populum Dei peculiarem; unde dicebant: *non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis*. Sed illud dictum est gentibus. Unde *nuntiabit gentibus*, materialiter, quia potestatem iudicandi accepit super gentes; Act. X, 42: *ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum*. Et Io. c. V, 22: *pater omne iudicium dedit filio*. Item estne idoneus? Quia in iudicio duo sunt necessaria, clementia et iustitia. Et utrumque ostendit. Et primo quod clementiam habeat. Et quia clementia potest esse in verbis, secundo in factis, quia aliqui etsi non possint aliquid, conqueruntur verbo; ideo haec amovet ab eo. Unde dicit *non contendet*; I Petr. II, 23: *cum malediceretur, non maledicebat*. Et bene congruit ei quod dicitur Prov. XX, 3: *honor est homini qui separat se a contentione*. Item aliqui non contendunt, sed murmurant. Sed hoc non faciet iste, quia *non clamabit*. Unde Is. LIII, 7: *sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum*. Clamor ex affectione procedit. Et apostolus praecipit ad Ephes. IV, 31: *omnis indignatio et clamor auferatur a vobis*. Aliqui non clamant, sed conqueruntur: et hoc amovetur *nec aliquis in plateis audiet vocem eius*. In plateis vocem emittunt, qui ambulant in viis peccatorum; Thren. IV, 1: *dispersi sunt lapides sanctuarii*; Prov. I, 20: *sapientia dat vocem in plateis*. Tamen iste inter eos non audietur. Vel aliter: per plateas intelligimus gentiles, quoniam sunt extra sanctuarium. Et licet Christus sustineat praedicari gentibus, tamen in propria persona non praedicavit eis. Unde in plateis non audietur, idest inter gentiles. Ita ergo erat patiens in verbo. Item in facto, *arundinem quassatam non confringet*. Et hoc dupliciter; potest enim legi primo specialiter quantum ad Iudaeos; secundo generaliter quantum ad omnes. Quantum ad Iudaeos duo erant in eis, scilicet regia potestas, et sacerdotalis dignitas. Regia potestas significatur per arundinem, quae iam quassata erat, quia Romanis erant subditi; ideo facile erat ei ita quassare arundinem. Et bene signatur per arundinem, quia arundo mobilis est, ut habetur supra XI, 7: *quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Et linum fumigans non extinguit*. Per linum fumigans sacerdotium significatur: unde sacerdotes lineis vestibus induebantur. Item *fumigans*: fumus enim extinguitur per ignem. Item fumus fit per debilem ignem, qui plus resolvit quam consummat, et hinc generatur foetor. Hi ergo erant sicut linum fumigans, quia non totaliter fidem amiserant: nec tamen tantum habebant quod cohiberent se a malis. Unde quamvis posset iuste extinguere, tamen *linum fumigans non extinguet*. Item alio modo exponitur quoad omnes, ita quod per arundinem quassatam intelligantur peccatores. Per linum fumigans, quod aliquantulum habet calorem, intelliguntur qui non in peccato sunt, sed tepidi sunt ad opus bonum, et habent aliquid gratiae. Unde vult dicere: neque peccatoribus praecludit viam salutis. Unde ipse dicit, Ezech. cap. XVIII, 23: *numquid voluntatis meae est mors impii?* Item si aliquis habet gratiam, non extinguet eam. Unde in hoc datur nobis exemplum quod non debemus gratiam alicuius, quam dominus dedit ei, extinguere, sed potius fovere. Item non faciet iudicium *donec eiiciat ad victoriam iudicium*. Et hoc potest legi specialiter de Iudaeis, scilicet quando omnes vicerit, quia imponebant quod in Beelzebub Daemonia eiiciebat; et confutavit eos, tunc imposuit iudicium super eos. Et hoc impletum est per Titum et Vespasianum. Et non solum istud fiet; sed ipsis destructis, *in nomine eius gentes sperabunt*. Unde Gen. cap. XLIX, 10: *ipse erit expectatio gentium*. Vel aliter. Ita sustinet voluntatem, et neminem iudicat; sed cum inimica mors destruetur, tunc omnes gentes adhaerebunt ei, et hoc erit in die iudicii.

Lectio 2

[87362] Super Mt., cap. 12 l. 2 Supra repulit dominus eos qui calumniabantur et suae doctrinae, et suae vitae, hic vero repellit eos qui suis miraculis detrahunt. Et primo ponitur miraculum; secundo perversitas detrahentium; tertio confutatio eorum. Secunda ibi *et stupebant omnes* etc.; tertia ibi *Iesus autem* et cetera. Circa miraculum duo ponuntur. Primo ponitur multiplex infirmitas; secundo perfecta curatio, ibi *et curavit eum, ita ut loqueretur, et videret*. Dicit ergo *tunc oblatus est ei homo Daemonium habens*. De hoc habetur Lc. XI, 14 sub aliis verbis. Sed non est inconueniens; quod recitatur in uno, subticetur in alio. Per istum significatur gentilitas, vel peccator, qui Daemonium habet in quantum servus, quia *qui facit peccatum, servus est peccati*, Io. VIII, 34. Iste est caecus privatus lumine gratiae; unde Is. LIX, 10: *palpavimus sicut caeci parietem, et quasi absque oculis attrectavimus* et cetera. Item mutus a confessione fidei. In Ps. XXXVIII, 3: *obmutui, et silui a bonis* et cetera. Et alibi: *quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea*. Sequitur perfecta curatio *et curavit eum*, expellendo mutitatem, *ita ut loqueretur*; expellendo caecitatem, *ita ut videret*. Unde datur perfectio sanitatis; Ps. CII, 3: *qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas*. Unde illum non dimisit nec caecum, nec mutum. Sequitur effectus miraculi, scilicet turbarum admiratio, *et stupebant omnes turbae* et cetera. Item eorum confessio; unde *dicebant*, idest confitebantur, *numquid iste est filius David?* Promissum erat in prophetis, quod Christus de semine David nasceretur; Ier. XXIII, 5: *suscitabo David germen iustum*. Sed videtur impletum, quod supra dictum est cap. XI, 25: *quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis et cetera*. Unde turbae confitebantur. *Pharisaei autem videntes dixerunt: hic non eiicit Daemonia, nisi in Beelzebub*, qui est Deus Accaron, ut habetur IV Reg. I, 16, qui dicitur Deus muscarum propter turpissimum ritum sanguinis immolatiitii, ratione cuius multae muscae congregabantur. Ideo credebant illum Daemonem principem Daemoniorum, ideo credebant in potestate illius posse eiici Daemonia; Ier. V, 5: *ibo ad optimates, et loquar eis*. Et paulo post, *et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Iesus autem sciens cogitationes eorum* et cetera. In parte ista repellit dominus detrahentes. Et primo arguit contra dicta; secundo contra dicentes, ibi *ideo dico vobis*: et cetera. Dictum redarguit quadruplici argumento. Secundum ibi *et si Satanas Satanam* et cetera. Tertium autem ibi *quomodo ergo* et cetera. Quartum ibi *qui non est* et cetera. Primum expressissime ponitur: *omne regnum contra se divisum desolabitur*. Primo ponit maiorem, cum dicit *omne regnum* et cetera. Triplex est communitas: domus, sive familiae, civitatis, et regni. Domus est communitas consistens ex his, per quos fiunt communes actus; ideo consistit ex triplici coniugatione, ex patre et filio, ex marito et uxore, ex domino et servo. Communitas civitatis omnia continet quae ad vitam hominis sunt necessaria: unde est perfecta communitas quantum ad mere necessaria. Tertia communitas est regni, quae est communitas consummationis. Ubi enim esset timor hostium, non posset per se una civitas subsistere; ideo propter timorem hostium necessaria est communitas civitatum plurium, quae faciunt unum regnum. Unde sicut vita in quolibet homine ita pax in regno; et sicut sanitas nihil est nisi temperantia humorum, sic pax est cum unumquodque retinet ordinem suum. Et sicut, recedente sanitate, tendit homo ad interitum; sic de pace; si a regno discedit, tendit ad interitum. Unde ultimum quod attenditur, est pax. Unde philosophus: sicut medicus ad sanitatem, sic defensor reipublicae ad pacem. Ideo dicit *omne regnum in se divisum desolabitur*. Osee X, 2: *divisum est cor eorum, nunc interibunt*. Is. III, 5: *tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem. Et si Satanas Satanam eiicit, adversus se divisus est*. Eiectio importat actionem violentam; ideo oportet, quod ubi est contradictio, sit divisio, quia *inter superbos semper sunt iurgia*, Prov. XIII, 10. Sed posset quis dicere: non est eiectio: quia voluntarie exit. Sed hoc non habet locum, quia talis exitus non est eiectio, sed fit ex obedientia alio imperante; unde hic esset voluntarius exitus. Sed quod involuntarie exeant, apparet per hoc quod dictum est supra, quod inceperunt gemere, et clamare, *quid nobis et tibi, Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos*. Ergo est divisio. *Quomodo ergo stabit regnum eius?* Quod ad propositum Hieronymus exponit sic: *quomodo stabit regnum eius?* Quasi dicat, regnum Diaboli stat in peccatoribus usque ad diem iudicii, quia tunc evacuabitur omnis potestas. Unde si hoc esset, iam esset finis mundi. Rabanus sic *quomodo stabit regnum eius?* Quia si pugnatur contra eum: ergo est in casu; ergo a regno suo debetis cavere. Hilarius. *Quomodo stabit?* Quasi dicat: de potestate mea est, quod ego faciam, quod unus expellat alium. Ergo ego destruo regnum Diaboli, et ex hoc debetis mihi adhaerere. *Si ego in Beelzebub*. Hic ponitur secunda ratio. Si ego eiicio aut hoc facio virtute Daemonis, aut virtute spiritus sancti: quid autem horum sit, non debetis mihi detrahere. Et primo prosequitur primam; secundo secundam, ibi *si autem ego in spiritu Dei eiicio Daemones* et cetera. Dicit ergo *si ego in*

Beelzebub eiicio Daemones, filii vestri in quo eiiciunt? Hieronymus exponit dupliciter. Uno modo de exorcistis, de quibus habetur Act. XIX, 13, quod quidam exorcistae eiiciebant Daemones in nomine Iesu Christi. Unde *si ego in Beelzebub eiicio Daemones, filii vestri in quo eiiciunt?* Quasi dicat, filii vestri eiiciunt. Si ergo de his non calumniamini, nec de me debetis calumniari. Ideo accipitis personam. Unde *iudices vestri erunt*. Quia ego eiicio in virtute Dei, ideo ipsi iudicabunt, sicut infra de regina Austri, quod ipsa iudicabit. Vel potest exponi de apostolis. *Filii vestri*: idest apostoli. Appellat autem eos filios eorum, et non discipulos, ut magis moveantur ad eos. Item ut derogantes eis, seipsos redarguant: quia si isti qui filii vestri sunt, eiiciunt, similiter vos faceretis, si praepararetis vos. Ideo quia isti sunt conscii, quod hoc facio potestate mihi tradita, non in Beelzebub ideo iudices vestri erunt, non solum comparatione, sed auctoritate, sicut habetur infra XIX, 28: *sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Si autem ego in spiritu Dei eiicio Daemones, igitur pervenit in vos regnum Dei*; quasi dicat: stultus est qui repellit a se quae in bonum suum cedunt; hoc autem, scilicet expellere Daemones, redit in bonum vestrum. Inde ergo potestis colligere quod in spiritu sancto, quia digitus Dei est spiritus sanctus, sicut filius manus. Nec tamen est inde aliqua invocatio, sed solum fit istud ex auctoritate. Unde *si in spiritu Dei eiicio Daemones* et cetera. Sed quare dicitur eiectio Daemonum fieri in spiritu sancto? Quia ei amor et bonitas appropriatur; ideo repellere Diabolum nulli bene ita convenit sicut personae spiritus sancti. *Pervenit in vos*; Lc. XVII, 21: *regnum Dei intra vos est*. Et quod fit a Christo potestis cognoscere, et hoc est vestra utilitas, ideo dicit *in vos*. Vel aliter: *regnum Dei*, idest dominium Dei in hominibus; I ad Cor. XV, 25: *oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus eius*. Si ergo Daemones iam suppeditari incipiunt, iam pervenit in vos regnum et dominium Dei. *Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis?* et cetera. Hic ponitur tertia ratio, per quam dominus dicta Pharisaeorum confutare intendit, et est argumentum ex his quae accidunt erga homines. Quia cum aliquis est potens in domo sua, non potest inde eiici, nec vasa eius dirumpi, nisi fortior superveniat. Sed Christus spoliat vasa Diaboli, expellendo eum ab hominibus, in quibus est ut in vasis propriis. Ergo Christus fortior est eo. Et hanc rationem ponit sub his verbis. *Fortis*. Iste est Diabolus, qui fortis dicitur ex virtute; Iob XLI, 24: *non est potestas, quae huic valeat comparari*. Et fortior efficitur per consensum, quia qui consentit, dat vires supra se; Is. XIX, 2: *pugnabit vir contra fratrem, civitas contra civitatem, et tradam Aegyptum in manu dominorum crudelium*. Domus ista est mundus, vel congregatio peccatorum, non quia mundum creavit, sed quia ei consentiendo obedivit; unde Io. XII, 31 dicitur *princeps huius mundi*. Vasa eius sunt homines. Vas dupliciter accipitur. Vas alicuius dicitur quod plenum est illo, ut dicitur vas aquae, quia plenum est aqua, vel vas olei, quia plenum est oleo; sic aliqui vasa Diaboli, quia pleni Diabolo, et hoc secundum corpus, ut obsessi a Diabolo: secundum animam vero illi quorum corda sunt in plenaria voluntate Diaboli, ut dicitur de Iuda. Aliquando vasa dicuntur quaelibet instrumenta ad quodcumque officium deputata; unde dicitur vas Diaboli qui occasionem peccandi aliis tribuit. Et quocumque modo sumatur, diripit Christus vasa Diaboli; ad Col. cap. II, 15: *expolians principatus, et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in seipso* et cetera. Hoc tamen non sufficit, nisi alliget fortem; unde *nisi prius alligaverit fortem*. Quae est haec alligatio? Quia potestas nocendi, quam habet a seipso, cohibetur a Deo. Unde ex virtute naturae suae potest multa facere, sed ex virtute Dei cohibetur, sicut homo ligatus cohibetur ne impleat quod vult. Unde Ps. CXLIX, 8: *ad alligandos reges eorum in compedibus. Et tunc domum eis diripiet*, quia eo ligato, homines ligati dirumpentur; Is. XLIX, 25: *captivitas a forti tolletur, et quod ablatum fuerit a robusto salvabitur. Qui non est mecum, contra me est*. Hic ponitur quarta ratio, et hic dat firmitatem omnibus. Posset enim aliquis dicere: si per victoriam auferres, posset procedere ratio; sed non facis per violentiam, sed per passionem, ideo non est signum quod alligaveris. Ideo ponit quartam rationem. Ratio talis est. Quae conveniunt in uno aliquo, opus simile habent: unde qui opera similia faciunt, non se ad invicem impediunt. Sed ego contraria opera facio eis. Ideo *qui non est mecum, contra me est*. Primo ponit rationem in generali; secundo exemplificat in speciali. Dicit ergo *qui non est mecum* et cetera. Et Diabolus apparet quod non est mecum, quia contrarius est operibus meis; II ad Cor. VI, 15: *quae conventio Christi ad Belial?* Quod autem sit contra eum, habetur Eccli. XXXIII, 15: *contra vitam mors, et contra virum iustum peccator*; sic contra hominem Diabolus, qui est pater peccati. Sed in quo contrariatur ei? *Et qui non congregat mecum, spargit*. Dominus enim congregat, Is. XL, v. 11: *in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit eos; foetas ipse portabit*. Diabolus autem dispergit; unde Io. X, v. 12: *lupus rapit et dispergit oves*. Sed Lc. IX, 50 habetur: *qui non est adversus vos, pro vobis est* et cetera. Hic autem dici videtur contrarium. Chrysostomus dicit quod utrumque particulariter dictum est: unde non intelligitur universaliter, sed in casu, et specialiter, quod qui non habet pactum mecum, contra me est. Unde

ibi vocabat discipulos, hic Diabolos. Vel aliter possumus dicere, quod aliter est de Deo, et de homine. Constat, quod Deus naturalis est finis in quem omnia tendunt; ideo qui non est cum Deo, oportet quod sit separatus ab eo; unde III Reg. XVIII, 21: *ut quid claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus, sequimini eum*. Sed de homine ad hominem non est ita, quia qui non est pro me, non propter hoc contra me est. *Ideo dico vobis, omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus* et cetera. Postquam confutavit dictum ipsorum, hic invehitur contra eos. Primo ex gravitate peccati; secundo ex mala intentione; tertio ex futuro iudicio. Secunda ibi *aut facite arborem bonam* et cetera. Tertia ibi *dico autem vobis* et cetera. Circa primum facit duo. Primo praemittit quasdam sententias generales; secundo explicat, ibi *et quicumque dixerit verbum contra filium hominis* et cetera. Dicit ergo: ita factum est sicut dicitis *ideo dico vobis* et cetera. Et ponit duas sententias. Primo de remissione generaliter peccati: dico: *omne peccatum*, scilicet facti, *et blasphemia*, scilicet dicti, *remittetur hominibus*, scilicet si poeniteant. Unde in Ps. CII, 3: *qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas*. Et alibi, Ps. XXXI, 1: *beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Et in hoc destruitur opinio Novatii, qui dicebat quod non omnia peccata sint remissibilia: hic autem dicitur, quod omne peccatum est remissibile. Secundo ponit speciale, quod non remittitur, dicens *spiritus autem blasphemiae non remittetur*, idest voluntas blasphemandi, scilicet quando ex certa malitia blasphemat. Et haec dicta sunt generaliter. Deinde accedit ad speciem, et exponit. Et primo, primum dictum exponit. Ita dictum est, quod *omne peccatum* et cetera. Et quod hoc sit verum, ostendo de isto, quia blasphemia quae est contra filium, remissibilis est. Unde *quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei*, scilicet si poeniteat. *Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, verbum, non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in futuro*. Et, ut dicit Augustinus, haec verba ita sunt difficilia, quod non sunt fortiora verba in Evangelio. Dicendum ergo, quod triplex est modus exponendi. Quidam exponunt ad litteram, quia ipsi videbant ipsum miracula facientem, et opera spiritus sancti, et dicebant eum habere spiritum immundum; ideo blasphemabant contra spiritum sanctum. Et in hoc diversa est expositio. Quidam dicunt quod utrumque debet referri ad personam filii. Sed in filio duplex est natura, divina et humana; et secundum divinam et spiritus est et sanctus est. Unde filius dicitur spiritus sanctus, non secundum quod sumitur in ratione unius vocabuli, et sic exponit Hilarius. Et est sententia. Quicumque dixerit verbum contra filium, et contra humanam naturam motus ex infirmitate, habet excusationem; sed quicumque dixerit contra divinam, hic non habet rationem veniae. Alii exponunt de spiritu sancto, secundum quod est tertia in Trinitate persona. Unde quicumque dixerit contra filium hominis, idest humanam naturam, remittetur ei; sed qui contra spiritum sanctum operantem, hic non habet veniam. Haec videtur plena expositio, et hanc videtur dicere textus. Sed Augustinus obiicit sic. Constat quod omnes Pagani blasphemant, quia non credunt spiritum sanctum esse in Ecclesia. Item multi sunt haeretici, et tamen istis non praecluditur via veniae. Item multi Iudaei et cetera. Sed posset aliquis dicere: intelligendum est post acceptam fidem. Sed ad hoc: si hoc sic est, est ne neganda ei poenitentia, si poeniteat? Item non dicit, quicumque Christianus, sed generaliter, *quicumque*. Quomodo ergo solverit? Augustinus solvit dupliciter. Una est expositio in sermone domini in monte, et illam retractat. Aliam vero ponit in libro de verbis domini. Unde intelligere debetis, quod peccatum in spiritum sanctum non dicitur blasphemia spiritus sancti, sed accipitur ex modo peccandi. Spiritui sancto attribuitur bonitas, caritas et amor; bonitati malitia respondet, caritati invidia. Si quis ergo cognoscens veritatem, ex malitia derogat veritati, peccat in spiritum sanctum. Item si aliquis videat opera sanctitatis in aliquo, et ex invidia derogat: invidia enim sanctitatis, non personae, peccatum irremissibile est; non quia impossibile sit quod remittatur, sed quia tanta labes est peccati, quod ex divina iustitia fit quod non poeniteat. Unde illi qui dicebant, quod in Beelzebub Daemonia eiiciebat, non peccabant in spiritum sanctum, ut ait Augustinus, quia ad profundam malitiam non venerant et cetera. Sed hoc incepit dicere, non quia hoc facerent, sed ut ipsi qui inceperant, caverent ne ad hunc statum venirent. Hunc sensum reprobatur, et retractat Augustinus, quia sic esset aliquis status, pro quo non esset orandum, quod non est verum in via. Ideo aliter exponit in libro de verbis domini, et est talis. Notate quod non dixit, quicumque dixit verbum blasphemiae, sed, *verbum* infinite. Sed tale quod infinite ponitur, non universaliter tenetur, sed aliquando particulariter, ut Io. XV, 22: *si non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum non haberent*; non simpliciter, sive universaliter, sed non haberent peccatum infidelitatis: ita similiter qui dixit verbum; non quodcumque verbum, sed tale verbum est, quod si dicatur, irremissibile est. Quod autem sit illud, dicit Augustinus. Spiritus sanctus caritas est, per quam membra Ecclesiae capiti Christo uniuntur, et omne peccatum remittitur per spiritum sanctum. Quod etsi remittit tota Trinitas, tamen spiritui sancto appropriatur propter amorem. Ille ergo qui habet cor impenitens, loquitur contra spiritum sanctum. Unde ipsa impenitentia

opponitur caritati spiritus sancti. Unde non quicumque quodcumque verbum dixerit, sed istud verbum, scilicet verbum impenitentiae, istud irremissibile est. Et dicit *verbum*, non verba, quia consuetudo est in Scriptura, multa verba unum verbum dicere; unde in Isaia dominus saepe dicit, *dices verbum meum*, licet multa verba ei diceret. Unde non contradicit ei quod dictum est supra, ibi *dico vobis, omne peccatum et blasphemia* etc., quia qui contra spiritum sanctum dixerit verbum, blasphemat. Unde quidam magister interrogatus, quid esset peccatum in spiritum sanctum, dixit: impenitentia thesaurizat sibi iram. Sed quid est quod *non remittitur neque in hoc saeculo, neque in futuro*? Numquid aliqua peccata remittentur in futuro? Augustinus dicit quod non. Ergo non dicitur quod aliqua in praesenti et alia in futuro remittantur; sed ideo quod sic hic remittitur peccatum, ut valeat in futuro. Vel aliter. Quia quaedam peccata, scilicet mortalia, in praesenti remittuntur, sed alia, scilicet venialia, in futuro; sicut si aliquis moritur in aliquo veniali, constat quod remittatur. Unde aliqua misericordia erit in futuro, quia tunc adhuc erit viator. Chrysostomus valde plane exponit, et dicit, quod hic loquitur de duplici blasphemia: contra filium hominis, et spiritum sanctum. Isti blasphemabant filium hominis, quia dicebant quod potator erat vini. Item alia eorum blasphemia erat contra spiritum sanctum, quia dicebant quod in spiritu daemoniaco eiiciebat Daemones. De prima habebant excusationem, quia non sciebant; sed de hoc quod contra spiritum sanctum dicebant, non habebant excusationem, quia sciebant per Scripturas, et ideo non remittitur. Sed quid est quod dicit *neque in hoc saeculo, neque in futuro*? Dicitur hoc quia aliquod peccatum punitur in hoc saeculo, aliquod in alio, aliquod hic et ibi. Quoddam in hoc saeculo tantum, ut patet in poenitentibus. Quoddam in futuro tantum, ut illi de quibus dicitur Iob XXI, 13: *ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad Inferna descendunt*. Quod vero hic et in futuro, est peccatum in spiritum sanctum: unde *non remittitur neque in hoc saeculo, neque in futuro*, non quia fiat remissio in futuro, sed quia poena erit in futuro. Unde sensus est quod non remittitur, quin poenam patiatur in hoc saeculo, et in futuro. Sic loquuntur sancti de peccato isto. Notandum autem quod Magister in sententiis, dist. XLIII, Lib. 2, ponit distinctionem, et assignat sex species peccati in spiritum sanctum: desperationem, praesumptionem, impenitentiam, obstinationem, impugnationem veritatis agnitae, et invidiam fraternae gratiae. Unde dicuntur in spiritum sanctum peccare, qui contra appropriata spiritui sancto peccant. Patri appropriatur potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas. Ille ergo in patrem dicitur peccare, qui ex infirmitate peccat: ille in filium qui ex ignorantia: ille in spiritum sanctum qui ex malitia. Sed sciendum, quod peccare ex malitia est quando quis voluntarie peccat, quod est ex certa malitia, et hoc dupliciter: vel quia habet inclinationem ad peccatum, vel quia non habet. Quando enim aliquis homo peccata committit multa, ex hoc relinquitur in eo habitus peccandi, et sic peccat ex electione. Item aliquis peccat, quia removetur id per quod retrahebatur a peccato. Retrahitur autem a peccato per spem vitae aeternae: unde qui non sperat in vitam aeternam, peccat ex certa malitia. Ad Ephes. IV, v. 19: *qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae*. Unde qui peccat ex inclinatione, peccat in spiritum sanctum, scilicet ex hoc quod recedit ab eo quod retrahit a peccato. Hoc autem fit sex modis. In Deo enim sunt misericordia et iustitia. Ex contemptu misericordiae fit desperatio; ex contemptu iustitiae praesumptio. Item ex parte aversionis, quia convertit se ad bonum fragile, sic fit obstinatio. Item ex parte aversionis, quia non proponit ad Deum reverti, fit impenitentia. Item ex parte remedii, scilicet spei et caritatis, fit impugnatione veritatis agnitae, et invidentia fraternae dilectionis. Haec sunt peccata in spiritum sanctum. Si ergo sit impenitentia actualis, sic non remittitur; non quia non remittatur omnino, sed quia non facile remittitur, quia non habet aliquam rationem remittendi, sed ex sola gratia Dei, ut si aliquis habeat febrem, utpote tertianam, habet unde sanari potest; sed si habet emitriteum, non habet unde sanari possit de se, quia non sanatur nisi ex divino adiutorio. Sequitur *aut facite arborem bonam, et fructum eius bonum, aut facite arborem malam, et fructum eius malum*. Supra dominus confutavit Pharisaeorum ritum, prout erant contra ipsius opera loquentes, ostendens gravitatem peccati, nunc contra ipsos dicentes pravam eius esse doctrinam. Et primo ponit similitudinem; secundo adaptat; tertio rationem assignat. Secunda ibi *progenies viperarum* etc.; tertia ibi *ex abundantia cordis os loquitur*. Circa primum duo facit. Primo ponit similitudinem; secundo inducit probationem, ibi *siquidem ex fructu arbor cognoscitur*. Dicit ergo *aut facite arborem bonam et fructum eius bonum* et cetera. Istud dupliciter exponitur. Una expositio secundum Chrysostomum et Hieronymum; alia secundum Augustinum. Secundum Ioannem Chrysostomum sic exponitur. Vult ostendere vituperationem eorum esse irrationabilem; unde comparat actus ad vitam, sicut fructus ad arborem. Si aliquis videt fructum bonum, iudicat arborem esse bonam; similiter, e converso, si malum. Isti videbant actus Christi, puta expellere Daemones, et hoc erat bonum; ideo valde irrationabile est quod dicitis. Et optime procedit ab effectu in causam, ut dicit apostolus ad Rom. I, 20: *invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quae facta*

sunt, intellecta conspiciuntur et cetera. Unde vult dicere: aut vos, scilicet Pharisei, facite, idest concedatis, quia si fructus bonus est, quod arbor bona est: aut facite, idest dicite quod fructus malus est, et ita arbor mala. Et hoc non potestis dicere. Augustinus autem refert ad intentionem. Isti dicebant, quod in Beelzebub Daemonia eiiciebat. Vult ergo ostendere ex qua radice hoc processerit, quia ex malitia cordis: ideo dicit *aut facite*. Hic ponuntur duo, unum meritorium, ut fiat, *facite* etc., et date operam et studium ut sitis arbor bona, quod non potest homo sine praeparatione. Unde facite ut sitis arbor bona, et tunc erit fructus bonus, et verba bona. Quod autem sequitur, est ut caveant, scilicet *aut facite arborem malam, et fructum eius malum*: aut studebitis malitiae, et sic eritis arbor mala, et fructus malus; Ier. II, 21: *ego plantavi te vineam meam electam, quomodo conversa es mihi in pravum, vinea aliena?* Secundum autem utramque lecturam convenit probatio quae sequitur *siquidem ex fructu arbor cognoscitur* etc., quia per fructum bonum bona, per fructum malum mala. *Progenies viperarum* et cetera. Et hoc diversimode subditur praemissis secundum diversas expositiones. Secundum Augustinum est quaedam applicatio ad propositum sic. Dicitur *aut facite* et cetera. Et vos facitis malum. Vos estis arbor mala, et quia arbor mala, mala facitis, quia non potestis bona loqui. Secundum expositionem aliorum ostendit ex quo procedat haec malitia, et vocat Phariseos progenies viperarum, quia qui a pueritia malitiam habent, firmiter tenent; ideo malitia viperarum dicitur malitia eorum; Prov. cap. XXII, 6: *adolescens iuxta viam suam, cum senuerit, non recedet ab ea*. Ideo pluries qui parentes habent malos, promptiores sunt ad malum; Ier. XIV, 20: *cognovimus iniquitates patrum nostrorum*. Unde bonum est, quod homo a consuetudine subdat se bono operi. Item natura serpentum est, quod cum lingua venenum eiiciunt, sic mali faciunt; Iob XX, 16: *occidit eum lingua viperarum*. Et in Ps. CXXXIX, 4: *acuerunt linguas suas sicut serpentes*. Ideo dicit *quomodo potestis bona loqui?* Non dicit bona facere, sed loqui, quia filii estis viperarum, quae nocet lingua; ideo cum sitis imitatores patrum sceleris, quomodo potestis bona loqui? Quasi dicat, non potestis. Et assignat rationem: et primo in generali; secundo in speciali, ibi *bonus homo de bono thesauro profert bona* et cetera. Dicit ergo: ita non potestis loqui. Unde? Quia mali estis. Quare? *Quia ex abundantia cordis os loquitur*, quia vox est signum intellectus. Dicit *ex abundantia cordis*, quia, secundum Chrysostomum, cum aliquis ex malitia loquitur, signum est quod maior malitia sit in corde, quia de hoc quod intus retinet, nullum timet. Dum ergo aliquid ex malitia profert, signum est quod magis sit intus, quod proferre non audeat. Ideo dicit *ex abundantia cordis os loquitur*. Et ex abundantia malitiae interius os loquitur, et hoc est in bono, et in malo. Unde Ier. XX, 9: *factus est sermo domini in me quasi ignis* et cetera. Item in malo similiter, quia aliqui ex malitia concipiunt aliquid quod non possunt retinere; Iob XXXII, 18: *coarctat me spiritus uteri mei* et cetera. *Bonus homo de bono thesauro profert bona*. Quod dixerat *ex abundantia cordis os loquitur*, exponit in particulari. Verbum quod egreditur de cogitatione, est sicut donum quod egreditur de thesauro. Unde si cogitatio est bona, verbum est bonum, et e contrario. Bonus thesaurus est scientia veritatis et timor domini; Is. XXXIII, v. 6: *divitiae salutis sapientia et scientia, timor domini ipse thesaurus est*. Item malus thesaurus est mala cogitatio; et de hoc non procedit nisi malum; Prov. X, 2: *nil proderunt thesauri impietatis*. Videte: quod de verbis ibi dicitur, istud etiam intelligitur de operibus. Sicut enim cogitatio est radix sermonis, ita intentio operationis; ideo si intentio est bona, opus est bonum. Unde ibi Glossa, tantum facis quantum intendis. In bono videtur habere instantiam. Ponatur quod aliquis velit furari ut det eleemosynam, actus est malus et intentio bona: ergo et cetera. Dico. Intentio et voluntas quandoque distinguuntur, quando scilicet in uno et eodem aliud est voluntas et intentio. Voluntas est de obiecto voluto, intentio de fine: voluntas est sicut si volo ire ad fenestram ut videam transeuntes, haec est intentio, quasi extra tentio: unde oportet quod voluntas et intentio unum sint. Unde possumus large considerare intentionem, et voluntatem, et sic in isto. Si voluntas est mala, actus est malus. Tamen si excludatur, et sumatur proprie, non est verum. Sed, posito quod intentio et actus voluntatis unum sint, quid inde? Est dicendum, quod principalitas meriti consistit circa caritatem, ex consequenti circa meritum aliarum virtutum. Meritum enim respicit praemium essenziale, penes quod consideratur caritas. Sic unumquodque opus, quod in maiori fit caritate, magis habet de merito. Sola caritas habet Deum pro obiecto et fine. Unde meritum caritatis respondet praemio substantiali, meritum aliarum virtutum praemio accidentali. Quia igitur caritas informat intentionem, quanto aliquis ex maiori caritate aliquid intendit, tantum facit; sed quantum ad praemium accidentale non. *Dico autem vobis* et cetera. Dominus istos reprehendit propter gravitatem peccati, et propter malitiam eorum; nunc propter futurum iudicium, quod fide tenemus: dicitur enim Iob XIX, 29: *fugite a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est: et scitote esse iudicium*; Eccle. XII, 14: *cuncta quae fiunt, adducet dominus in iudicium pro omni errato, sive bonum sive malum sit*. Item II ad Cor. V, 10: *omnes enim nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut*

referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum. Unde ibi erit examinatio, quia reddet unusquisque rationem de factis suis. Ideo addit etiam de verbis, dicens *dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.* Et hoc dicitur Sap. I, 8: *qui loquitur iniqua, non poterit latere.* Et subditur, quod *sermo obscurus in vacuum non ibit.* Sed quid est quod dicit *de verbo otioso?* Verbum otiosum dupliciter dicitur. Uno modo omne verbum malum dicitur otiosum; quia illud dicitur otiosum quod non consequitur finem, sicut si aliquis quaerit hominem, et non invenit, dicitur otiose quaesiisse. Verbum autem datur ad instructionem. Quando ergo proficit, non est otiosum: ad Ephes. IV, 29: *omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonum ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus* et cetera. Et secundum Chrysostomum, respicit ad propositum, quia dixerant quod *in Beelzebub* et cetera. Istud verbum erat perniciosum, ideo etiam otiosum, secundum Hieronymum. Differt quidem perniciosum, et otiosum, quia perniciosum est quod nocumentum infert, otiosum vero quod non affert utilitatem. Gregorius dicit, quod otiosum dicitur, quod caret pia utilitate, vel necessitate. Unde quodlibet verbum quod profertur leviter, dicitur otiosum, nisi habeat piam utilitatem, vel piam necessitatem. Sed constat quod isti dixerant verbum perniciosum: quare ergo non facit mentionem nisi de otioso? Quia vult arguere a minori: quia si de otioso oportet reddere rationem, multo magis de pernicioso. Deinde ostendit rationem *ex verbis enim tuis iustificaberis* et cetera. In iudicio mundi aliquando innocentes puniuntur, et mali liberantur, quia iudicium fit secundum dicta testium; in iudicio Dei ex homine ipso seipsum accusante, scilicet ex sui confessione. Unde ut non credas, quod iudiceris per ea quae alii dicent de te, sed per ea quae tu dices de te, ideo dicit *ex verbis enim tuis iustificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.* Sicut Lc. XIX, 22: *ex ore tuo te iudico, serve nequam.*

Lectio 3

[87363] Super Mt., cap. 12 l. 3 Supra dominus confutavit detrahentes suis miraculis, et doctrinae, hic arguit tentantes; et hic duo facit. Primo ponitur interrogatio tentativa; secundo reprobatio, ibi *respondens ait illis.* Dicitur ergo *tunc responderunt;* hoc est postquam multa miracula viderant, et postquam multa verba sapientiae audierant, ita quod impletum est in eo quod dicitur Eccli. XXII, 9: *cum dormiente loquitur qui narrat stulto sapientiam. Magister, volumus a te signum videre.* Magister dicunt tentando; Ps. XXVII, 3: *loquuntur pacem in ore suo, mala autem in cordibus eorum. Volumus a te signum videre.* Nonne multa signa viderant? Ita; sed alius Evangelista sic exponit dicens, Lc. XI, v. 16: *volumus signum de caelo videre,* sicut legitur Lib. I Reg. XII, 18 quod Samuel fecit tonitruum: et Elias qui fecit ignem descendere, IV Reg. I, 10. Proprium enim Iudaeorum est signum petere, ut habetur I ad Cor. I, 22: *Iudaei signum petunt.* Sed cum signa dedisset terrena, non credebant; etiam si daret caelestia, non crederent; Io. III, 12: *si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dixero caelestia, credetis? Qui respondens ait illis* et cetera. Consequenter repellit eos: et duo facit. Primo petitionem negat; secundo indignitatem ostendit, ibi *virii Ninivitae* et cetera. Primo designat quod quaerebant; secundo denegat. Dicitur ergo *qui respondens ait illis: generatio mala et adultera signum quaerit.* Malos enim dicit, quia insidiatores erant. Dicitur quis malus, quia nocet proximo. Generatio ergo mala, et iniqui filii. Dicitur adultera generatio, Is. LVII, 3: *vos autem accedite huc filii auguratricis, semen adulteri, et fornicariae.* Ita ergo ista generatio iniquitati subiecta *signum quaerit, sed non dabitur ei nisi signum Ioniae prophetae.* Is. VII, 11: *pete tibi signum a domino Deo tuo in profundum Inferni, sive in excelsum supra* et cetera. Petebat ergo signum de caelestibus, sed non erant digni videre. Hoc enim dedit apostolis suis, qui viderunt eum ascendentem, qui gloriam Dei viderunt in monte. Sed istis non dabitur nisi signum in Inferno, quantum ad animam, et de terra, quantum ad corpus. *Unde non dabitur ei nisi signum Ioniae prophetae.* Unde signatur mors Christi, et ostenditur caritas Dei, sicut dicit apostolus ad Rom. V, 8: *cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est* et cetera. Item, ostenditur potestas resuscitantis ut habetur I ad Cor. XV, 20 ss. Et haec sunt signa eorum, quae in nobis esse debent. Per mortem Christi significatur nobis quod nos mori debemus peccato; per resurrectionem vero, quod nos debemus a peccato resurgere. *Et sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus,* scilicet secundum veritatem, *sic filius hominis erit in corde terrae.* Et in hoc confunditur error Manichaei dicentis, quod non in veritate mortuus est. Et dicit *in corde terrae,* quia sicut cor hominis est in profundo, ita Christus in profundo terrae. *Vel in corde terrae,* idest in corde terrenorum et discipulorum, qui desperabant de eo, ut habetur Lc. ult., 21: *nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel. Tribus diebus et tribus noctibus.* Sed hic est quaestio litteralis. Videtur hoc esse falsum, quia hora nona expiravit, et

sepultus est in vespere, resurrexit autem in mane tertiae diei. Dicit Augustinus, quod aliqui volunt dicere, quod computanda est hora qua positus fuit in cruce. Unde primam noctem dicunt illam tenebrositatem quae apparuit, secunda fuit nox diei Veneris, tertia diei sabbati. Sed secundum Augustinum non valet: posset tamen nobis suppetere, si tota die dominica fuisset in sepulcro. Ideo aliter dicendum, quod dies naturalis pro die et nocte, sumitur pro spatio viginti quatuor horarum. Sed, sicut dicit Augustinus, in Scriptura aliquando sumitur pars pro toto. Sic ergo dicendum, quod Christus per synecdochen fuit tribus diebus et tribus noctibus in sepulcro, quia sexta feria pro tota die et etiam pro praecedenti nocte sumitur: de die vero secunda non est dubium; tertia vero nox pro nocte et die sequenti. Tamen si secundum veritatem inspicimus, fuit duabus noctibus et uno die integro, ad signandum quod suum simplum destruxit nostrum duplum. In nobis erat poena et culpa, in eo poena solum, ideo et cetera. *Viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista.* Hic ponit indignitatem. Hic est quaestio litteralis. Nonne multa miracula fecit? Nonne Lazarum resuscitavit, et multa alia? Quid est ergo *non dabitur ei nisi signum Ioniae prophetae*? Respondeo. Non dabitur tale signum quale petebant: vel non dabitur signum ad utilitatem eorum; sciebat enim quod non reverterentur, quia indurati erant. Sed signa fecit propter fideles et electos, quales post multi fuerunt. *Viri Ninivitae* et cetera. Haec est indignitas. Et primo praeferuntur gentiles; secundo ponitur ratio, ibi *cum autem immundus spiritus exierit ab homine* et cetera. Videte. Aliquis est bonus vel quia non peccat, vel quia poenitet. Primo ergo praefert eos qui poenituerunt, scilicet gentiles; secundo qui peccatum non fecerunt, ibi *regina Austri* et cetera. Comparaverat dominus resurrectionem suam Ioniae; ideo possent credere quod istis accideret sicut Ninivitis qui liberati sunt; sed isti non solum non fuerunt liberati, sed fuerunt etiam dispersi. Unde *virii Ninivitae surgent*. In verbis istis excluditur unus error Iudaeorum, quod resurrectio erit ante iudicium, et quod in medio reaedificabitur Ierusalem. Et adducunt pro se quod dicitur Is. XXV, 6: *faciet dominus in monte hoc convivium pinguium*. Alii dixerunt quod iusti et martyres resurgent ante alios per mille annos, et adducunt pro ipsis quod dicitur Apoc. XX, 1: *vidi Angelum descendentem de caelo habentem clavem abyssi et catenam magnam in manu sua*; et sequitur, *et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui vocatur Diabolus, et ligavit eum ut non amplius gentes decipiat, donec consummentur mille anni*. Utrumque excluditur cum dicit *surgent cum generatione ista*, simul boni et non boni. *Et condemnabunt*, comparatione, non auctoritate, quia inter condemnandos resurgent; Ez. V, 5: *ista est Ierusalem, in medio gentium posui eam et in circuitu eius terras: contempsit iudicia mea ut plus esset impia quam gentes, et praecepta mea ultra quam terrae quae in circuitu eius sunt*. Et in quo condemnabunt? *Quia poenitentiam egerunt*; isti vero noluerunt facere poenitentiam. Dominus incepit praedicationem suam a poenitentia: Ioannes similiter, et non audierunt; Ier. VIII, 6: *nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo*. Item illi fecerunt poenitentiam in una praedicatione Ioniae; Iesus autem multas praedicationes eis fecerat, et tamen non sunt conversi; Io. XV, 24: *si opera non fecissem quae nullus alius fecit, peccatum non haberent*. Item conversi sunt in praedicatione unius prophetae; sed isti non solum habuerunt prophetam, sed filium Dei. Unde habetur ad Hebr. c. I, 1: *multifarie, multisque modis, olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis, locutus est nobis in filio, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit et saecula* et cetera. Et sequitur *ecce plusquam Iona hic*, ut habetur ad Hebr. III, 3: *amplioris gloriae enim iste prae Moysse dignus est*. Ergo Ninivitae praeferuntur, quia poenitentiam egerunt. *Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabit eam*, scilicet in sapientia, quam isti noluerunt recipere. De ista habetur III Reg. X, 24, quod venit audire sapientiam Salomonis. Per istam signatur Ecclesia ex fidelibus; Ps. XLIV, 10: *astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate* et cetera. *Regina* dicitur, quia regere se debet; Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo* et cetera. Et dicitur *Austri* ratione spiritus sancti; Cant. IV, 16: *surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum* et cetera. *Ista regina surget in iudicio cum generatione ista*. Nota quod non dicitur quod non peccaverit, sed non fuit rebellis. Quare? *Quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis*, sicut habetur III Reg. X, 24: et non oportuit quod vos veniretis a finibus terrae, quia hic est. Unde: *ecce plusquam Salomon hic*, quia ille rex temporalis erat et peccator, iste vero innocens et aeternus; Dan. VII, 14: *potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum aeternum, quod non corrumpetur*. *Cum autem immundus spiritus exierit ab homine* et cetera. Ostendit supra gentiles esse potiores Iudaeis, hic vult confirmare exemplo: et primo ponit exemplum; secundo adaptat, ibi *sic erit generationi huic pessimae*. Exemplum ponit de spiritu immundo. Notare debetis quod aliquando ponitur exemplum ex re gesta, aliquando ex parabola. Et quando ponitur ex re gesta, oportet quod unumquodque seorsum exponatur ita quod utrumque indiget expositione sua, sicut hic positum est exemplum de Iona. Aliquando ponitur exemplum de parabola, ut

cum dicitur, *simile est regnum caelorum* et cetera. Hic non oportet ponere quid sit in regno caelorum. Possumus ergo dicere secundum Hieronymum, quod sit similitudo et parabola, et sic est unus sensus. Vel ex re gesta secundum Augustinum, et sic est duplex sensus. Immundus spiritus exit ab homine dupliciter, quia hominem aliquando torquet corporaliter, aliquando spiritualiter. Unde videndum quomodo impleatur homo spiritu immundo; quomodo corporaliter et quomodo spiritualiter; tertio quomodo pertineat ad propositum. Quatuor ergo dicuntur. Primo liberatio a spiritu immundo; secundo iterata vexatio; tertio gravitas; quarto secundae vexationis occasio. Dicit ergo *si spiritus immundus exierit ab homine*. Omnis res quae commiscetur viliori rei, immunda dicitur; quae puriori, purior; ut si argentum plumbo iungatur, fit vilius: sic spiritus creatus, si adhaereat inferiori se, dicitur spiritus immundus. Et iste exit aliquando ab homine quem corporaliter vexat, aliquando quem spiritualiter, ut in Baptismo. Consequenter ponitur iterata vexatio, et occasio. Et primo ex parte Daemonis; secundo ex parte eorum qui vexantur. Ex parte Daemonis primo quantum ad illos alios; secundo quantum ad istos: haec enim est consuetudo Daemonis, quod non potest quiescere nisi noceat, quia ab initio peccatum dilexit. Unde cum ab aliquo expellitur, quaerit ubi vexet. Unde dicit *ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit*. Unde aliquando requiem non invenit. In quibus autem inveniat, dicitur Iob XL, 16: *sub umbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus*. Loca humentia sunt corda voluptatibus dedita; loca arida sunt qui contemnunt voluptates, qui a prosperitatibus declinant. Et de hoc Ezech. XXXVII, 11: *aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra*. Dicit *ambulat*, et explorat quemcumque hominem quem decipiat. Unde pro hoc quod dicitur *ambulat*, sollicitudinem ostendit; I Petr. V, vers. 8: *sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester Diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. Quaerens requiem, et non invenit*, nisi in locis humentibus. Ita fuit de Iudaeis, quod exiens a Iudaeis ivit ad gentiles, qui aridi sunt ab humore gratiae divinae; sed non invenit requiem, quia expulsus est, quia verbum Dei receperunt. *Tunc dicit: revertar in domum meam unde exivi*. Ex verbo isto potestis colligere quod si Diabolus aliquando expellitur ab aliquo, quia agit poenitentiam, non tamen totaliter dimittit eum: sicut de Christo legitur Lc. IV, 13, quod dimisit ad tempus. Hoc ergo est intelligendum, ut semper solliciti sint homines ne revertatur. Et hoc est quod dicit *revertar* et cetera. *Et veniens invenit eam vacantem*. Hic ponitur occasio ex parte eius qui secundo affligitur. Si volumus ad Iudaeos retorquere, planum est quod cum expelleretur a gentibus, rediit ad Iudaeos. Unde triplex ponitur occasio. Scilicet otiositas; unde dicit *vacantem*; Eccli. XXXIII, 29: *multam malitiam docuit otiositas*. Ideo Hieronymus: semper aliquid boni facito ut te Diabolus inveniat occupatum. Unde *vacantem*, idest otiosum; Thren. I, 7: *viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata sua. Scopis mundatam*, quia quod mundatur scopis non mundatur, nisi quia leviter adhaeret. Unde idem est scopare, quod leviter mundare, et inde scopatio imperfecta mundatio. Item *ornatam* et hoc est superficialis ornatus. Mundatio perfecta debet cum igne fieri, sicut habetur in lege, quod vasa igne debebant mundari. Item illud quod ornatur, aliam habet ex se pulchritudinem, aliam ex ornatu tantum, de qua in Ps. CXLIII, 12: *filiae eorum compositae, circumornatae ut similitudo templi* et cetera. Sed qui volunt esse securi, debent habere pulchritudinem interiorem; Ps. XLIV, v. 14: *omnis gloria eius filiae regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus* et cetera. Sed quando fit ornatus solum in exterioribus, non relinquitur a Daemonibus. Ita est de Iudaeis, quia ipsi servabant sabbata, in quibus magis vacabant a bonis quam a malis. Item totam curam ponebant in minimis legis. *Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus nequiores se*. Hic ponitur de secunda vexatione graviori, et ostenditur gravior primo quantum ad numerum; secundo quantum ad durationem; tertio quantum ad effectum. Quantum ad numerum, quia *assumit septem*. Secundum Chrysostomum exponitur ad litteram, quia cum aliquis cadit, et non cavet, tunc deterius accidit ei; Io. V, 14: *ecce sanus factus es; iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*. Secundum Augustinum assumit septem, et hoc dupliciter. Aliquando enim poenitens agit poenitentiam, sed negligenter se habet, et tunc fit proclivior; ad Rom. I, 28: *propter quod tradidit illos dominus in reprobum sensum*. Et per hoc quod dicit septem, universitas vitiorum signatur. Aliter secundum beatum Augustinum: aliqui peccant aliquo peccato, et in statu poenitentiae addunt simulationem. Et sicut septem sunt dona spiritus sancti, sic septem simulationes. Unde primo erant vitia simplicia, tunc adduntur simulationes vitiorum, quae sunt deteriores: et dicuntur septem, vel propter universitatem vitiorum, vel propter sabbatum. Et qui hoc modo peccant, fient perseverantiores in malo, unde dicit *et intrantes habitant ibi*, quia inde recedere nolunt; Ier. VIII, v. 5: *populus in Ierusalem aversus est aversione contentiosa, apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti*. Si exponatur de Iudaeis, patet, quod habitat in eis, et discedere ab eis non vult. *Et fiunt novissima illius hominis peiora prioribus*. Hic ponitur aggravatio quantum ad effectum. Ad litteram, qui magis punitur, magis aggravatur. Unde II Petr. II, 21: *melius erat viam*

veritatis non cognoscere, quam post agnitionem retrorsum reverti. Item quantum ad Iudaeos, quia peius egerunt blasphemando Christum, quam colendo idola. Ideo sequitur *sic erit generationi huic pessimae*, quia deterius erit eis quam unquam fuerit eis in Aegypto.

Lectio 4

[87364] Super Mt., cap. 12 l. 4 In parte praecedente dominus confutavit adversarios; nunc commendat discipulos credentes etc. praesentia assumpta matris et fratrum. Primo ponitur praesentia; secundo denuntiatio; tertio discipulorum commendatio. Dicit ergo *adhuc eo loquente*. Sed hic est quaestio litteralis, quare Lc. c. VIII, 19, ubi ponuntur eadem verba quae dicta sunt, non ponuntur verba quae sequuntur, sed subditur: *factum est autem cum loqueretur, extollens vocem quaedam mulier* et cetera. Et ita videtur esse contrarietas. Solvit Augustinus: quod absque dubio ita dictum est, ut Matthaeus narrat, quod adhuc eo loquente, id est dum esset in narratione et cetera. Sed potest esse quod contigerit quod Lucas dicit, et quod iste: et potest esse, quod Lucas praeoccupet, vel ad ordinem suae memoriae referat. *Ecce mater eius, et fratres stabant foris* et cetera. De matre nulla dubitatio quin sit illa, de qua dictum est I cap.; de fratribus autem potest esse quaestio. Et quia fit mentio de fratribus, ideo est occasio haeresis, quod cum virgo genuisset Iesum, Ioseph cognovit Mariam et genuit inde filios; quod haereticum est, quia post partum virgo inviolata permansit. Fuit etiam opinio, quod isti essent filii Ioseph de alia uxore. Sed hoc nihil est, quia credimus, quod sicut mater Iesu fuit virgo, sic Ioseph, quia virgini virginem commendavit: et sicut in fine, sic etiam in principio. Qui sunt ergo isti fratres? Hieronymus dixit quod fratres dicuntur multis modis. Aliqui enim fratres natura, sicut supra I: *Iacob genuit Iudam et fratres eius*. Aliquando fratres qui sunt unius gentis: Deut. XVII, 15: *non poteris constituere regem, qui non sit frater tuus*. Aliquando religione, ut omnes Christiani, ut infra XXIII, 8. Et in hoc inolevit consuetudo quod homines eiusdem religionis dicuntur fratres. Aliquando homines de una parentela, ut Iosue II, 12, *detisque mihi signum ut salvetis patrem meum, et matrem, et fratres*. Aliquando omnes homines, qui ab uno patre, scilicet Deo; Mal. II, 10: *numquid non est pater unus omnium? Numquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo unusquisque despicit fratrem suum?* Nullo istorum modorum dicuntur hic fratres domini; ideo uno modo dicuntur fratres, quia consanguinei. Unde Gen. XIII, 8 dixit Abraham ad Lot, *fratres enim sumus*, quamvis Lot nepos esset Abraham. Sic isti fratres erant, quia consobrini erant. Consequenter ponitur denuntiatio poenitentiae eorum *dixit autem ei quidam: ecce mater tua et fratres tui foris stant quaerentes te*. Quare hoc dixerit, et qua necessitate, exponitur in Luca VIII, 19 quia tanta erat multitudo, quod non poterant intrare. Mystice per matrem significatur synagoga; unde Cant. III, 11: *egredimini, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit illum mater sua. Et fratres*, id est Iudaei, qui foris stant derelinquentes Christum; Iob VI, v. 15: *fratres mei dereliquerunt me*. Quaerunt, sed non inveniunt, ut habetur ad Rom. c. IX, 31: *Israel sectando legem iustitiae, in legem iustitiae non pervenit. At ille respondens* et cetera. Ponitur responsio Christi: et duo facit. Primo confutat interrogantem; secundo commendat discipulos, ibi *et extendens manum* et cetera. Dicit autem ipse *quae est mater mea et qui sunt fratres mei?* Ex isto loco quidam negaverunt Christum sumpsisse carnem vere, sed phantastice. Unde exponebant: non est haec mater mea, neque hi fratres mei. Quod est contra apostolum ad Gal. IV, 4: *misit Deus filium suum factum ex muliere* et cetera. Item ad Rom. I, 3: *qui factus est ex semine David secundum carnem*. Item dominus eam recognovit in cruce: *mulier, ecce filius tuus*, ut habetur Io. XIX, 26. Chrysostomus. Quare inquit dominus: *quae est mater mea, et qui sunt fratres mei?* Et dicit duo; quorum unum est sanum, aliud non. Dicit enim quod mater et fratres aliquid humanum passi sunt, quia videntes Christum praedicantem, et turbam sequentem, elationem habuerunt; ideo volebant quasi quamdam gloriam habere; ideo dominus voluit ostendere, quod illud quod faciebat, non habebat ex eo quod assumpserat ex matre, sed ex patre. Haec positio partim sana est: nam quantum ad fratres sana est, quia sic habetur Io. c. VII, 5: *neque enim fratres eius credebant in eum*. Sed de matre domini non sana est, quia creditur quod numquam peccavit, nec mortaliter, nec venialiter: de ea namque dicitur Cant. IV, 7: *tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*. Et Augustinus: cum de peccato agitur, nullam prorsus volo de ea fieri mentionem. Solvit ergo aliter Hieronymus, quod iste qui denunciavit, insidiosè denunciaverat: volebat enim explorare, an ita intenderet spiritualibus, quod non curaret de temporalibus. Ideo affectui respondet. Unde nec matrem plus dilexisset, nisi plus spiritualitatis habuisset. Unde dicit *quae est mater mea?* Non eam matrem esse negat, sed intendit prohibere inordinatum affectum. Unde supra X, 37: *qui amat patrem aut matrem plusquam me non est me dignus*. Consequenter ponitur commendatio discipulorum. Et

primo commendat discipulos; secundo universaliter omnes credentes. Dicit ergo *et extendens manum in discipulos dicit: ecce mater mea*; quasi dicat: plus diligo istos quam affectus matris meae vel fratres; praeponendus enim est affectus spiritus sancti. Et non solum extendit ad istos, sed ad omnes. Unde dicitur *quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in caelis est, ipse meus frater, soror et mater est*. Habebat enim generationem caelestem et temporalem: unde praeponit caelestem temporali. Illi enim qui faciunt voluntatem patris mei, illi attinent ei secundum generationem caelestem; unde Io. VIII, 39: *si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite*. Ipse enim venit ut faceret voluntatem eius, ut habetur Io. IV, 34: V, 30 et VI, 38. *Frater* dicit quantum ad firmiores, et *soror* quantum ad debiliores. Sed quid est quod dicit *et mater est*? Dicendum quod quilibet fidelis, qui facit voluntatem patris, scilicet qui simpliciter obedit, ille frater est, quia similis est ei, qui voluntatem patris implevit. Qui autem non solum facit, sed alios convertit, generat Christum in aliis, et sic fit mater. Sicut e contra occidit Christum in aliis, qui provocat eos ad malum. Apostolus ad Gal. IV, v. 19: *filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*.

© 2006 Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem
Iura omnia asservantur
OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM
Sancti Thomae de Aquino
Super Evangelium S. Matthaei lectura
a capite XIII ad caput XVI
Reportatio Leodegarii Bissuntini

Textum Taurini 1951 editum
ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas
denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Caput 13

Lectio 1

[87365] Super Mt., cap. 13 l. 1 Supra proposita est doctrina evangelica, et confutati sunt adversarii, hic ostendit virtutem evangelicae doctrinae; et primum verbis; secundo factis in capite XIV. Et circa primum primo ponuntur circumstantiae doctrinae; secundo Christi doctrina; tertio effectus. Secunda ibi *ecce exiit qui seminat seminare*; tertia ibi *intellexistis haec omnia*? Et primo ponit quatuor circumstantias, scilicet locum, tempus, dispositionem audientium et dispositionem loquentis. Tempus tangit, cum dicit *in die illo*. Ex quo datur intelligi quod tangit ordinem rei gestae. Aliter enim non posset intelligi, nisi *ly die* sumatur pro tempore. Deinde tangitur circumstantia loci, *sedebat secus mare* et cetera. Et hoc potest exponi secundum expositionem litteralem et mysticam. Litteralem tangit Chrysostomus. Quia enim supra dixerat, quod loquente eo ad turbas dixit quidam, *ecce mater tua* etc., ibi exposuerat Chrysostomus quod aliquid humanum senserant, ideo dominus voluit exire, ut eorum, scilicet fratrum, nequitiam reprimeret. Et exivit etiam, ut matri honorem deferret. Unde Ex. XX, 12: *honora patrem et matrem tuam*. Mystice per domum Iudaea intelligitur, de qua exiens propter infidelitatem, venit ad mare, scilicet ad gentes, quae turbatae erant per infidelitatem; infra XXIII, 38: *ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*; sicut Ier. XII, v. 7: *reliqui domum meam, dimisi haereditatem meam, dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius*. Mare dicitur mundus; Ps. CIII, 25: *hoc mare magnum et spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus* et cetera. Vel aliter per domum intelligitur interior mens; Sap. VIII, 16: *intrans in domum meam, conquiescam cum illa*. Unde aliquando exit de secreto contemplationis ad publicum doctrinae. *Et congregatae sunt ad eum turbae*. Hic ponit auditores: cum enim mens exit ad publicum doctrinae, tunc multi possunt audire et proficere; Eccli. ult., 31: *appropinquate ad me, indocti, et congregate vos in domum disciplinae*. Deinde ponitur dispositio docentis et audientium; unde dicitur *ita ut in naviculam ascendens sederet*. Et quare in naviculam? Potest esse ratio litteralis, quia multi auditores erant, ideo voluit eos habere ante faciem, ut melius intelligerent. Omnia enim ante ipsum; Iob XIII, 1: *ecce omnia vidit oculus meus*. Alia ratio mystica est, quia per navem Ecclesia ex gentibus collecta significatur, ubi sedet per fidem, et docet eos qui stant in littore, scilicet catechumenos, qui parati sunt ad fidem. Vel aliter, quod Iesus in mari, auditores autem in littore stant, in hoc dat exemplum praedicatoribus, quod scilicet non exponant subditos suos periculis. Et hoc significatur Ex. XIII, 17 ss., quod cum Moyses educeret populum suum, non eduxit eos per viam terrae Philisthiim, reputans ne forte poeniterent, et reverterentur in Aegyptum. Ideo Iesus in turbine sedit, alios autem extra dimisit; ideo dicitur *et omnis turba stabat in littore*. Sequitur modus doctrinae *et locutus est eis multa in parabolis*. Ratio duplex est. Una est, quia per huiusmodi parabolas absconduntur sacra ab

infidelibus, ne blasphemet: supra enim dictum est: *nolite sanctum dare canibus*: ideo quia multi blasphemabant, ideo voluit loqui in parabolis. Unde Lc. VIII, 10: *vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis*. Secunda ratio est, quia per huiusmodi parabolas homines rudes melius docentur. Unde homines, scilicet rudes, quando divina sub similitudinibus explicantur, melius capiunt, et retinent. Ideo dominus loqui voluit in parabolis, ut melius memoriae commendarent. Quia enim noverat quod digni doctrinam suam reciperent, voluit eam sic tradere, ut magis memoriter tenerent; in Ps. LXXVII, 2: *aperiam in parabolis os meum*. Et quare multas proposuit parabolas? Ratio una est, quia in multitudine hominum diversi diversimode sunt affecti; ideo diversificare debuit, ut congrueret diversis affectibus. Alia ratio est, quia spiritualia semper sunt occulta; ideo per temporalia non plene manifestari possunt, ideo per diversa habent manifestari; Iob XI, 5: *utinam loqueretur Deus tecum, et aperiret labia sua tibi, ut ostenderet tibi secreta sapientiae. Exiit qui seminat seminare* et cetera. Hic ponitur parabolica doctrina. Et intendit tria. Primo ponit impedimentum evangelicae doctrinae; secundo profectum; tertio dignitatem. Secunda ibi *simile est regnum caelorum fermento* etc.; tertia ibi *simile est regnum caelorum homini quaerenti bonas margaritas* et cetera. Circa primum primo ponit impedimenta ab intra; secundo quae ab extra, in sequenti parabola. Prima in tres: quia primo ponitur parabola; secundo assignatur; tertio exponitur. Secunda ibi *et accedentes discipuli* etc.; tertia ibi *vos ergo audite parabolam seminantis*. In prima tria facit. Primo describitur studium seminantis; secundo impedimentum seminis; tertio fructus. Secunda ibi *et cum seminat, quaedam ceciderunt secus viam* etc.; tertia ibi *alia vero ceciderunt in terram bonam* et cetera. Dicit ergo *exiit qui seminat seminare*. Qui exit est Christus. Exit enim tripliciter. Ab occulto patris, non mutans locum. Item exiit a Iudaea ad gentes. Item a profundo sapientiae ad publicum doctrinae. *Exiit ergo qui seminat*, scilicet semen doctrinae. Unde Christus seminat sicut baptizat, ut habetur Io. IV. Semen enim est principium fructus. Unde omnis bona operatio est a Deo; Phil. I, 6: *qui incepit in nobis opus bonum, perficiet* et cetera. Et in hoc removetur error dicentium quod initium boni operis est a nobis; quod falsum est. Unde Gregorius: in vanum laborat praedicator, nisi intus insit gratia salvatoris. Unde dicit *exiit qui seminat seminare* et cetera. Videtur ista involvere verba; sed non involvit, quia seminator exiit aliquando ad seminandum, et aliquando ad metendum; sic Christus in principio exit ad seminandum; Prov. c. XI, 18: *seminanti iustitiam merces fidelis. Exiit ergo qui seminat seminare*. Et quid? *Semen suum*. Quidam enim exeunt seminare iniquitatem; Iob IV, 8: *vidi eos qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos*. Sed iste exiit seminare semen suum. Istud semen est verbum Dei, quod procedit essentialiter. Unde est verbum patris; Eccli. I, 5: *fons sapientiae verbum Dei*. Sed quid facit? Similes ei a quo procedit, quia facit filios Dei; Ps. LXXXI, 6: *ego dixi: dii estis, et filii excelsi omnes*. Io. X, 35: *illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est*. Et ibid. c. I, 12: *dedit eis potestatem filios Dei fieri. Exiit ergo et cetera*. Sed videamus de impedimento seminis. Tripliciter enim impeditur, quia tria requiruntur. Requiritur enim quod memoria conservetur. Unde Prov. VI, 21: *liga eas in corde tuo iugiter*. Secundum est, quod radicetur per amorem; Ps. CXVIII, 140: *ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud*. Tertio requiritur sollicitudo; I ad Tim. VI, 11: *sectare iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem* et cetera. Haec tria per tria tolluntur. Memoria per vanitatem; amor, sive caritas, per duritiam; sollicitudo per germinationem vitiorum. Unde dicit *et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam*. Via patens est omni viatori, sic cor quod cuilibet exponitur cogitationi; Ez. XVI, 25: *ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae, et abominabilem fecisti decorem tuum*. Unde quando in corde vano et instabili cadit verbum Dei, cadit secus viam, et subiacet duplici periculo. Sed Matthaesus non ponit nisi unum, scilicet *volucres caeli comederunt illud*. Lucas vero ponit duo, videlicet quia conculcatur, item rapitur a volucris. Sic quoniam vani recipiunt verbum Dei, conculcatur per vanam cogitationem, vel pravam societatem. Quare multum gaudet Diabolus, quando potest auferre et conculcare semen istud. Habacuc I, 13: *quare respicis contemptores, et taces impio conculcante iustiore se?* Secundum est cordis duritia; Iob penult., 15: *cor eius indurabitur quasi lapis, et stringetur quasi malleatoris incus*. Et hoc opponitur caritati, quia amoris est liquefacere; Cantic. V, 6: *anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est* et cetera. Durum enim est quod est in se constrictum, et propriis metis arctatum. Amor facit transferre amantem in amatum: unde diffunditur. Dicit ergo *alia ceciderunt in petrosa loca* et cetera. Ez. XXXVI, 26: *auferam a vobis cor lapideum et dabo vobis cor carneum*. Aliqui enim sunt qui ita habent cor privatum omni amore, quod omni carne carent. Aliqui vero habent bonum affectum, sed parum habent: unde non habent profundum. Habere profundum est, quum finis et affectus est profundus. Ille ergo habet profundum amorem, qui omnia diligit propter Deum, et nihil praeponit amori Dei. Unde aliqui bene delectantur in Deo, sed magis in aliis rebus: et isti

non sunt liquefacti: et tales non habent terram multam. Et per terram significatur mollities. Unde sumitur pro mente indurata. Sequitur *et continuo exorta sunt* et cetera. Quia illi qui profunde cogitant, diu cogitant; sed qui non profunde, statim in opus prorumpunt. Unde cito exeunt; Is. XVIII, 5: *ante messem enim totus effloruit, et immatura perfectio germinavit*. Unde cito audiunt, sed non radicantur in illo, quia non habent altitudinem terrae amoris et caritatis. Ad Eph. III, v. 17: *in caritate radicati et fundati* et cetera. Tertium est destructio fructus, quia si magis amat divitias, cum tempus venit tribulationis, accipit quod magis amat. Unde *sole orto aestuaverunt* etc., scilicet per impotentiam. Apoc. XIII, 10: *qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi, hoc est patientia iustorum. Et quia non habebant radicem, aruerunt*, quia Deus non erat radix. Ps. XXI, 16: *aruit tamquam testa virtus mea*. Aliquando in Scriptura petra accipitur pro bono, aliquando pro malo. Similiter terra et sol. Unde aliqui sunt qui afficiuntur bene, sed post negligenter se habent. Non autem sic Paulus qui dicebat, *castigo corpus meum, et in servitatem redigo* et cetera. *Alia autem ceciderunt in spinas*. Spinae autem sunt sollicitudines, irae, rixae, et huiusmodi; Ier. IV, 3: *nolite serere super spinas*; Prov. XXIV, 30: *per agrum hominis pigri transivi*; et sequitur: *et operuerant superficiem eius spinae. Et creverunt spinae, et suffocaverunt ea*. Sed posset aliquis dicere: stultitia fuit seminantis. Potest dici, quod si fieret sermo de terra sensibili, verum esset; sed fit mentio de spirituali, ideo non valet, quia ad diversas materias retorquetur. Positis impedimentis, agitur de seminis fructu *alia ceciderunt in terram bonam, et dederunt fructum*. Terra quae non secus viam, quae non petrosa, quae non spinosa, est terra bona, scilicet cor bonum; et si ibi seminatur, fructum affert; Ps. LXXXIV, v. 13: *dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum*. Sed quem? *Aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum*. Quidam retorquent istud ad praemium quod est in caelo, quia quidam habent centesimum et cetera. Sap. III, 15: *bonorum labiorum gloriosus est fructus*. Alii retorquent fructum trigesimum ad fidem Trinitatis, sexagesimum ad fructum boni operis, centesimum ad contemplationem caelestium. Sed hoc non potest esse, quia auditor est qui facit fructum. Item praemium recipitur. Unde oportet retorqueri ad perfectionem iustitiae. Fructus igitur est proprie ultimum quod expectatur in arbore: sic fructus iustitiae qui habetur ex praedicatione. Et haec est centesima etc., quia triplex est perfectio, minor, maior et media, ita quod centesima martyrum, sexagesima virginum, trigesima est coniugatorum. Et quare? *Quia* et cetera. Sed perfectio virginum sexagesima, quia tunc debent vacare a malitia; ideo haec perfectio est virginum et quiescentium, qui separati sunt a mundo. Per trigesimum perfectio militantium in hac vita, quia tales apti sunt ad bellum. Alii assignant per computationem in manu etc. ut in Glossa habetur. Aliter potestis secundum numerum numerorum. Semen enim fructificat in perfectione. Videatis ergo quod semen est mandatum Dei: trigesimus numerus ex trinario et denario componitur, sexagesimus ex sex et decem, centesimus ex ductu denarii in seipsum. Ternarius est numerus completus, et habet communem perfectionem; senarius similiter est numerus perfectus, quia nihil deest ei, habet enim perfectionem integritatis; denarius est numerus perfectus, quia est primus limes numerorum, unde habet perfectionem finis. Sic triplex est perfectio. Communis iustitia, et sic est perfectio trinarii, quae habetur per tricenarium numerum; sed cum plus habet ultra communem, tunc dicitur facere sexagesimum fructum; sed quando perfectus est, et iam praegustat suavitatem, tunc pervenit ad centesimum fructum. Vel aliter secundum Augustinum, secundum quod tripliciter homines se habent ad tentationes. Quidam enim graviter tentantur, sed resistunt fortiter; et hi habent fructum trigesimum. Alii parum tentantur, sed surgunt; et hi habent sexagesimum. Centesimum vero habent qui iam in quieta pace manent. Et quia hoc parabolice dictum est, ideo subdit *qui habet aures audiendi*, scilicet cordis interius *audiat* per intellectum. *Et accedentes discipuli* et cetera. Supra posita est parabola, hic assignatur ratio: et circa hoc ponuntur duo hic. Primo ponitur interrogatio discipulorum; secundo responsio, ibi *qui respondens* et cetera. Dicit ergo *accedentes discipuli dixerunt ei*. Incidit quaestio literalis: quoniam ipse erat in navicula, quomodo ergo accesserunt ad eum? Sciendum quod ipsi erant in navicula cum Christo; accesserunt autem per sollicitudinem mentis, vel etiam corporaliter, quia cum parum distarent ab eo, venerunt magis prope: vel cum essent extra, venerunt ad eum. Sic nos, si velimus accedere ad eum, illuminabimur; Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini*. Et duo attenduntur. Primo datur exemplum non importune interrogandi; unde dum doceret turbas, non interrogaverunt eum; Eccle. c. III, 7: *tempus tacendi, et tempus loquendi. Quare in parabolis loqueris eis?* Item hic considerandum est, quod debet semper fieri quod de salute hominum est. Unde sequitur responsio *qui respondens ait illis*. Et primo ponitur Dei ordinatio; secundo quaedam ratio assignatur. Dicit, ideo dico quod in parabolis loquor, *quia vobis datum est nosse mysterium regni caelorum, illis autem non est datum*: in quibus verbis tria ponuntur. Primo quod quidam sunt intelligentes, quidam non. Et non est attribuendum alicui, sed Deo ordinanti; ideo datum est vobis, aliis non. Et ideo est divina

ordinatio. Item magnae utilitatis est, quia est quaedam notificatio beatitudinis: unde magna est utilitas, in quantum dat vobis cognitionem de mysteriis divinis; Ier. IX, 12: *quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris domini fiat, ut annuntiet illud?* Item est signum divini amoris; Io. XV, 15: *vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis.* Item hoc fit ex dono, non ex merito; Phil. I, 29: *quia vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.* Et hoc est *mysterium regni caelorum Dei*, et hoc a Deo; I ad Cor. IV, 7: *quid autem habes, quod non accepisti? Qui enim habet, dabitur ei et abundabit.* Aliquid enim est quod habet homo cui datur. Et quid est illud? Dicendum quod quatuor sunt praeparatoria ad hoc quod detur aliquid. Primum est desiderium. Unde si vis habere scientiam, praeoccupat desiderium, ut habetur Sap. VI, v. 21: *concupiscentia sapientiae deducit ad regnum perpetuum.* Et supra VII, 7: *petite, et accipietis.* Unde *qui habet, desiderium, dabitur ei, et abundabit*, quia *ipse est qui dat abundanter omnibus, et non improperat*, Iac. c. I, 5. *Qui autem non habet*, et si aliquam videatur habere aptitudinem ad sapientiam, vel iustitiam, et sit tepidus id quod videtur habere, et non habet, *auferetur ab eo.* Unde Chrysostomus: si vides tepidum, debes admonere quod desistat: et si non vult, dimitte eum. Apoc. III, 16: *utinam calidus esses, aut frigidus; sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.* Secundum quod requiritur est studium; et haec est expositio Remigii. Unde qui habet bonum ingenium, et non studet, non proficiet. Unde qui habet studium, illi dabitur sapientia, et abundabit; Prov. II, v. 4: *si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem domini, et scientiam Dei invenies.* *Qui autem non habet*, studium, quod videtur habere, scilicet ingenium naturale, non proficiet, sed auferetur ab eo. Tertium quod requiritur est caritas: quia caritas omnium virtutum radix est et omnium bonorum operum. Apostolus ad Eph. III, 17: *in caritate radicati et fundati.* Unde si habes, scilicet caritatem, prorumpes in omne opus bonum; apostolus I Cor. XIII, 4: *caritas patiens est, benigna est.* Unde si non habes, totum siccatur. Unde quodcumque bonum habet homo sine caritate, nihil est, quia *qui non diligit, manet in morte*, I Io. III, 14. Quartum quod requiritur, est fides, quia qui fidem non habent, alia bona parum valent; Sap. I, 2: *apparet autem eis qui fidem habent in illum.* Et Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et qui non habet iustitiam fidei, id quod videtur habere, sive naturale, sive morale, auferetur ab eo. Apostolus ad Rom. XIV, 23: *omne quod non est ex fide, peccatum est.* Dico ergo quod datum est vobis, quia vos habetis fidem, illis autem non est datum. Sed hic cavendum est de quodam errore, quia videtur quod ex studio et bonis naturalibus possemus acquirere gloriam aeternam. Sed Paulus dicit: *quid habes quod non accepisti?* Unde et desiderium, et studium, et caritas, et fides, omnia haec sunt a Deo. *Ideo in parabolis loquor eis* et cetera. Hic adaptat ad propositum; et duo facit. Primo applicat quantum ad Iudaeos; secundo quoad apostolos, ibi *vestri autem beati oculi* et cetera. Et primo duo facit. Primo adaptat ne ex odio videretur dicere; secundo inducit auctoritatem, ibi *et adimpletur in eis prophetia Isaiae.* Notate quod monens ad salutem, manifestat doctrinam suis actibus. Unde Act. I, 1: *coepit Iesus facere et docere.* Et Io. XV, 24: *si opera non fecissem quae nullus alius fecit, peccatum non haberent.* Item: *si locutus non fuisset eis, peccatum non haberent.* Unde ante sine parabolis locutus est eis, sed modo post operationem miraculorum *in parabolis loquor eis, quia videntes non vident.* Vident miracula, non vident effectum. Vel sic *videntes*, scilicet exterius, non vident interius. Is. XLIII, v. 8: *educ foras populum caecum, et oculos habentem, surdum, et aures ei sunt* et cetera. *Et audientes non audiunt, nec intelligunt.* Audiunt verba quibus excitari deberent ad bonum, tamen non audiunt, id est non habent effectum; Ez. II, 7: *si forte audiant et quiescant.* Et ibid. XXXIII, 31: *in canticum oris sui vertunt illos.* Et quid est quod non vident? Quia non intelligunt; Ps. LXXXI, 5: *nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant.* Consequenter inducitur auctoritas Isaiae prophetae. *Et adimpletur in eis prophetia Isaiae dicentis: auditu audietis, et non intelligetis* etc., quod scribitur Is. VI, v. 9; sed ibi dicitur imperative, hic praenunciative. Ibi: *audite audientes, et nolite intelligere, et videte visionem, et nolite cognoscere.* Et tanguntur tria. Primo Iudaeorum duritia; secundo causa; tertio illius causae effectus. Secunda ibi *incrassatum est enim cor populi huius*; tertia ibi *ne quando videant* et cetera. Et quia duo dixerat, scilicet de auditu et de visu; ideo duo dicit *audietis*, auditu scilicet exteriori, audietis doctrinam Christi *et non intelligetis*, mysteria; Ps. XXXV, v. 4: *noluit intelligere ut bene ageret*; Osee c. IV, 6: *quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* *Et videntes videbitis, et non videbitis.* Videbitis carnem Christi visu exteriori, et non considerabitis virtutem eius. *Palpavimus sicut caeci parietem, et quasi absque oculis attrectavimus*, etc., Is. LIX, 10. Sequitur ratio *incrassatum est enim cor populi huius* et cetera. Quia enim de auditu fecerat mentionem, et intelligere proprie est mentis; ideo *cor populi huius*, id est mens, *incrassatum est*, id est excaecatam. Quare? Quia sicut ad visionem

corporalem puritas requiritur, sic ad spiritualem. Unde intellectus dicitur vis superior, quoniam maxime spiritualis. Incrassatur intellectus, quando applicatur grossis et terrenis, sed quando abstrahitur, subtiliatur, sicut in apostolis; II ad Cor. IV, 18: *non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur*. Unde isti non considerabant nisi terrena. *Animalis homo non percipit quae sunt spiritus Dei*, apostolus I ad Cor. II, 14; Deut. XXXII, 15: *incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo*. Item sciendum quod quando homo audit quae non placent, non potest de facili intelligere: ergo isti male intelligebant, quia eis non placebant verba sua. Ideo dicitur: *et auribus graviter audierunt*; Io. VI, 61: *durus est hic sermo, et quis potest hunc audire? Et oculos suos clausurunt* et cetera. Contingit quod aliquis habet oculos, et non videt, quia claudit oculos: unde ipse sibi facit impedimentum. Aliqua vero sunt ita occulta, ut nisi multum infigat intuitum, non potest videre; sed si res sit in medio, sicut paries, non potest homo non videre nisi claudat oculos. Ideo si dominus non fecisset miracula aperta, non esset mirum si non crederent; sed apertissima fecit, ideo ipsi cognoscerent, nisi clauderent oculos; Dan. XIII, 9: *declinaverunt oculos suos, ut non viderent caelum* et cetera. Unde notandum quod in ista obduratione causa per se est homo, Deus vero non indurat nisi in non impartiendo gratiam. Deus ergo indurat, quia non dat gratiam; sed homo quia imponit sibi impedimentum lumini. Ideo istis imputatur quod oculos clausurunt. *Ne quando videant oculis*. Hic ponitur damnum quod consequuntur. Unde potest intelligi dupliciter. Ita quod *ly ne quando* referatur ad totum sequens, ut sit sensus: ita clausurunt oculos, ne quando etc., et hoc modo intelligitur quod sit ex eorum malitia, quidam enim peccant ex infirmitate, quidam ex industria, sive ex certa malitia. Unde isti hoc attendentes clausurunt oculos ne intelligant; unde tacita est eorum malitia. *Ne convertantur, et sanem eos*, scilicet si convertantur; Ier. III, 14: *convertimini, filii revertentes* et cetera. Et haec expositio est Chrysostomi. Et ponuntur tria: *ne videant, ne audiant, ne corde intelligant*, et respondent tribus supradictis. Augustinus aliter exponit dicens *ne quando videant*, cum modo non videant oculis, *et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos*. Unde dicit Augustinus quod possent haec verba habere duplicem sensum, quia aliquando ponitur *ne quando* pro eo quod est ut possit accidere, ut habetur II ad Tim. II, 25: *ne quando det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem*. Aliquando vero ponitur pro eo quod est ne possit contingere, idest hoc contingeret nisi argueremus et cetera. Et quid est ergo quod dicit *incrassatum est*? Solvit Augustinus quod aliquando contingit quod homo superbus est, et videtur ei, quod sit valde bonus; et permittit dominus cadere in alia peccata ut sanet eum a superbia sua. Tales sunt praesumptuosi, de quibus Rom. X, 3: *ignorantes Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti*. Quia igitur isti superbi erant, ideo permisi ut excaecarentur, ut videant et audiant, et sanem eos. Et haec expositio habetur ex littera Marci c. IV, 12. Sed littera Ioannis XII, 40 contradicit quia ibi dicit, *propterea non poterant credere, quia Isaias dixit: excaecavit oculos eorum; et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos*. Non ergo sunt excaecati, ut crederent, sed ut non crederent. Sed, secundum Augustinum, hic est quaestio gravis, quia si excaecati sunt, ut non credant; ergo non debet eis imputari. Solvit Augustinus: possumus dicere, quod hoc quod excaecati sunt, ex praecedentibus peccatis meruerunt. Rom. I, 21: *obscuratum est insipientes cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*, et sequitur post, *propter quod Deus tradidit eos* et cetera. Ideo propter peccata induravit, et aures aggravavit, non indurando, sed non impartiendo gratiam propter peccata eorum. Et possumus aliter dicere, secundum Augustinum: *incrassatum est cor populi huius*; ut non videant, et convertantur, scilicet statim, sed permanentes crucifigant Christum, et post videntes miracula convertantur. Et dicit Augustinus quod videtur haec sententia extorta, si non videmus ita accidisse de facto. Aliqui enim non reducuntur ad humilitatem nisi in grave peccatum cadant: sic dominus istis fecit. *Vestri autem beati oculi qui vident, et aures vestrae quae audiunt* et cetera. Supra ostendit dominus miseriam Iudaeorum qui videntes non videbant, hic ostendit beatitudinem apostolorum qui videbant et audiebant. Et primo ostendit beatitudinem; secundo signum ostendit, ibi *amen quippe dico vobis* et cetera. Dicit ergo, quod videntes non vident, *sed vestri oculi sunt beati*. Sed si istud referatur ad oculos exteriores et aures, ita beatificantur oculi Iudaeorum sicut apostolorum. Ideo dicit Hieronymus quod oportet intelligere duplices oculos, scilicet exteriores, quibus communiter omnes viderunt: et de his non loquitur; vel interiores, quibus apostoli soli viderunt. Ad Eph. I, 17: *det vobis spiritum sapientiae et revelationis in agnitione eius illuminatos oculos cordis*. Unde similiter et sunt aures quaedam exteriores, quaedam interiores, de quibus supra: *qui habet aures audiendi, audiat*. Is. 1, 5: *dominus mihi aperuit aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii*. Beatitudinem tribuit in videndo, quia haec beatitudo in via non consistit nisi in participatione beatitudinis aeternae, quae consistit in visione: in visione enim Dei est gloria

hominis; Ier. IX, 23: *non gloriatur sapiens in sapientia sua*; et sequitur, *sed gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me*. Deinde ponit signum *amen quippe dico vobis* et cetera. Dicit Augustinus: beatus est qui habet omnia quae vult. Unde beati quibus sunt data omnia quae antiqui voluerunt, scilicet prophetae et iusti. Quilibet enim iustus rex est; unde habetur Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio, dissipat omne malum*. Et hoc est ideo, quia *cupierunt videre quae videtis*. Si ergo illi desideraverunt, et non habuerunt, et vos habetis: ergo iam quamdam participationem beatitudinis percipitis. Sed quid est quod dicit *et non viderunt*? Nonne habetur Io. VIII, 56: *Abraham desideravit videre diem meum, vidit, et gavisus est*? Item Isaiiae VI, 1: *vidi dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*. Et idem de passione; unde cap. LIII, 2: *vidimus eum, et non erat aspectus*. Una solutio est quod aliqui viderunt, aliqui non. Sed, ut dicit Hieronymus, periculosum est hoc dicere. Vel aliter, quod viderunt, sed non ita manifeste. Ad Eph. III, 5: *quod aliis generationibus non est agnatum filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis*. Vel aliter, quod totum referatur ad visionem et auditum praesentiae corporalis, quia videre in carne desiderabile fuit iustis. Exemplum habetur in Simeone, Lc. II, 10. Unde *vestri oculi sunt beati qui vident* et cetera. Et nonne Iudaei viderunt? Dico quod de ipsis dicitur quod non vident, quia solum exterius vident. Sed contrarium habetur in Io. XX, 29, ubi dicitur: *beati qui non viderunt et crediderunt*. Dicendum, quod est beatitudo rei, quae habetur per participationem, et beatitudo spei, quae habetur in merendo. Unde beati qui non viderunt beatitudine spei sive meriti, et beati qui vident beatitudine rei sive participationis; unde de Abraham dicitur Io. VIII, v. 56: *exultavit ut videret diem meum; vidit, et gavisus est. Vos autem parabolam seminantis* et cetera. Hic ponitur expositio. Et primo concludit, quod ipsi erant digni; secundo exponit. Dicit ergo *vos ergo audite* etc., quia scilicet estis digni vos audire, et non solum audire, sed per me audire; Prov. I, 5: *audiens sapiens sapientior erit. Omnis qui audit verbum regni* et cetera. Hic exponit; et quia fecerat mentionem de duplici terra, ideo primo exponit quod dixerat de terra mala, secundo de terra bona, ibi *qui vero in terram bonam seminatus est* et cetera. Item, in terra mala posuerat tres differentias, quia quaedam secus viam quaedam in petrosa, quaedam in spinosa. Et hoc exponit. Et ad huius intellectum debetis scire, quod audire verbum Dei debet habere effectum unum, ut infigatur in corde unde: *beatus qui in lege domini meditatur die ac nocte*, Ps. I, 2. Alibi *in corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi*. Item alius effectus est ut perducatur in opus. In quibusdam enim impeditur primus, in quibusdam secundus. De primo ponitur. Et sciendum quod littera habet interpositionem, et debet sic intelligi. *Omnis qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit quod seminatum est in corde eius*. Et hic est qui est secus viam. Et quare non intelligit? Quia *venit malus homo* etc., unde *omnis qui audit verbum regni*, idest Christi praedicantis regnum caelorum, quia Christus solum regnum Dei praedicavit: Moyses enim terrenum regnum praedicavit. Unde Petrus, Io. VI, 69: *domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes*. Aliqui, sicut infideles, non audiunt; Is. LXV, 12: *locutus sum, et non audivistis* et cetera. Aliqui sunt qui audiunt; *beati qui audiunt verba Dei*, Lc. XI, 28. *Sed non intelligit*. Glossa: quia audit non ex affectu unde non recondit in corde. Ps. XXXV, 4: *noluit intelligere ut bene ageret*. Et quid erit de isto? Capitur a furibus, quia detinetur mens a cogitationibus, et ita rapitur; et hoc est quod dicit *venit malus*, scilicet Diabolus, quia malus non natura, sed perversitate: *et rapit*, scilicet occulte, seducendo, et inducendo vanam cogitationem, *quod seminatum est in corde eius*, scilicet semen: *hic est qui seminatus est secus viam*. Seminatus aliquando nominat quod seminatur, aliquando agrum qui seminatur: unde cum dicit *quod seminatum est*, intelligitur semen; cum vero dicitur *qui seminatus est*, intelligitur ager. Homo enim dicitur ager, de quo agro habetur Prov. XXIV, 27: *diligenter exerce agrum tuum* et cetera. Et quomodo secus viam? Quoniam non custoditur, contra illud Prov. IV, 23: *omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit*. Sic homo dicitur seminatus secus viam, qui verbum recipit, sed non custodit. Secundus effectus est producere in opus; unde Iac. I, 22: *estote factores verbi, et non auditores tantum*. Effectus autem iste impeditur per prospera et adversa. De eo qui impeditur per adversa dicit *qui autem super petrosa seminatus est* et cetera. Primo ergo ponit principium boni; secundo occasionem mali, ibi *non habent autem in se radicem*; tertio malum, ibi *facta autem tribulatione* et cetera. Petra est malum cor, in quod non potest penetrare verbum, sicut in terra petrosa, et ubi est parum de terra; sic aliqui non exponunt cor suum penetrabile. Tunc enim dicitur penetrabile, quando nihil praeponit verbo, ita quod verbum habeat ut radicem principalem. Unde Ez. XI, 19: *auferam a vobis cor lapideum* et cetera. *Hic verbum audit, et continuo cum gaudio suscipit illud*, ideo delectatur de iustitia, et pronus fit ad bonum. Ad Gal. III, 5: *qui tribuit vobis spiritum sanctum, operatur in vobis virtutes*. Et sic delectatur; sed non potest figi, quia *radicem non habet*, quia in lapide seminatur. Radix autem caritas est. Ad Eph. c. III, 17: *in caritate radicati et fundati* et cetera. *Sed temporalis est*, et ad tempus gaudet; Eccli. VI, 10: *est amicus socius*

mensae, et non permanebit in die necessitatis. Haec est ergo occasio, quia non habet radicem. Et quomodo est? Quia male figuratur. Unde dicit *facta tribulatione et persecutione propter verbum* etc., ut quando occurrunt adversantes contra fidem, et tribulationes per interiores vel exteriores adversitates propter doctrinam verbi, vel propter fidem *continuo scandalizantur*, quia a fide resiliunt; Ps. CXVIII, 165: *pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.* Ille qui perseverat, est amicus. Et dicit *continuo*: quia etsi caritatem habeant, ex multa tribulatione possent scandalizari. Sed quando continuo ex parva tribulatione quis scandalizatur, non est radicans in caritate; unde I ad Cor. X, 13: *fidelis Deus, qui non permittit hominem tentari ultra quam possit, sed faciet etiam cum tentatione proventum.* Et ad Hebr. XII, 4: *nondum enim restitistis usque ad sanguinem.* Et secundum Hieronymum *continuo*, quia distanter inter istum et illum. *Qui autem seminatus est in spinis* et cetera. Hic ponitur impedimentum bene fructificandi, quod aliquando fit ex prosperitatibus, et aliquando ex adversitatibus; unde dicit *qui autem in spinis seminatus est, hic est qui audit verbum Dei.* Istaes spinae sunt sollicitudines huius saeculi; sicut enim spinae pungunt, et non sinunt hominem quiescere, sic nec istae sollicitudines. Ideo nolite seri super spinas. Sollicitudo huius saeculi et fallacia divitiarum suffocat verbum. *Sollicitudo* quoad futura, *fallacia divitiarum*, quoad praesentia: unde cum abundant divitiae, fallaces sunt; I ad Tim. VI, 17: *divitibus huius saeculi praecipite non sublime sapere neque sperare in incerto divitiarum.* Item cum desiderantur, fallunt quantum ad satietatem, quia non satiant. Item sollicitant; ideo dominus apostolis suis prohibet, *nolite solliciti esse quid manducetis, aut bibatis*, supra VI, 31. *Suffocat verbum.* Superius dixit *aruit*, hic *suffocat*. Scitis enim quod candela potest extinguí vel propter defectum humoris, et tunc arescit: aliquando propter superfluitatem, et tunc suffocatur; sic et vita naturalis, quae fundatur in calido et humido, potest deficere propter abundantiam humoris, vel propter defectum. Similiter tribulationes aliquando subtrahunt humores consolationis praesentis, et tunc redditur instabile, et arescit: aliquando accrescunt, et tunc suffocatur; ideo semen est sine fructu; unde dicit *et sine fructu efficitur.* Ad Rom. VI, 21: *quem ergo fructum habuistis in illis in quibus nunc erubescitis?* Et sequitur, *servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem*; ad Eph. V, 9: *fructus enim lucis in omni bonitate, et iustitia, et veritate.* *Qui vero in terram bonam seminatus est* et cetera. Exposita triplici differentia ad malum, subiungit ad bona, quam distinguit per tres effectus, quia primo *audit*, item plus *et intelligit*, item *fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.* Exponatur sicut supra. Sciendum tamen quod Augustinus Lib. II, cap. 23 de Civ. Dei, ponit expositionem quorundam qui volebant sic interpretari, quia in die, cum dominus veniet ad iudicium, multi sancti orabunt pro multis; et secundum quod erunt meliores, plures eis dabuntur. Unde quibusdam dabuntur triginta, quibusdam sexaginta, quibusdam centum. Sed hoc est contra fidem: quia peccata mortalia non dimittentur, quia sine caritate non possunt dimitti; unde mortalia contraria sunt caritati, venialia non: ideo et cetera.

Lectio 2

[87366] Super Mt., cap. 13 l. 2 Supra posuit parabolam, in qua ostendebatur impedimentum evangelicae doctrinae ab extrinseco, hic ponitur alia parabola, in qua ponitur impedimentum de audienda doctrina, quod est ab intrinseco, quia in hac ad nos trahuntur ea, de quibus ingenia solent sollicitari. Primo ergo docet de origine boni et mali; secundo de processu; tertio de fine. Secundum ibi *cum autem crevisset* et cetera. Tertium ibi *et in tempore messis dicam messoribus* et cetera. Circa primum notantur duo. Primo de origine boni; secundo mali, ibi *cum autem dormirent homines* et cetera. Dicit ergo *aliam parabolam proposuit illis.* Et quibus? Eis. Dico non apostolis tantum, sed etiam turbis. Unde cum primam in navi exposuisset apostolis, convertit se ad turbas. *Aliam*, non alteram; quia non solum proposuit duas parabolas, sed plures; alterum vero unum de duobus dicitur. Plures autem posuit, ut pluribus dispositionibus subveniret. Quidam enim afficiuntur in uno, quidam in alio. *Simile factum est regnum caelorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo.* In regno continetur rex, et hi qui reguntur: et isti sunt homines caelestes, qui facti sunt aequales Angelis; Ps. XC, 11: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis* et cetera. *Homini qui seminavit bonum semen.* Tres parabolae ponuntur consequenter de semine. Prima de semine seminato; secunda de semine inspirato; tertia de semine multiplicato. Secundum intentionem litterae, aliter quam supra accipitur semen. Seminatur enim semen quod seminatur in homine, et hoc est verbum Dei, sicut habetur Lc. XXII. Hic autem accipitur ipse homo, in quo seminatur. Et hoc patet, quia infra dicit quod semen istud sunt filii regni; unde non est alia facienda expositio ab ea quam dominus fecit. Et dicitur *semen*, quia sicut semen est principium propagationis, sic homines boni

fundamentum totius fidei; unde ex apostolis tota Ecclesia pullulavit. Unde Is. I, 9: *nisi dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissetemus*. Et istud fuit bonum semen, de quo Is. VI, 13: *semen sanctum erit id quod steterit in ea*. Istud seminavit Christus, et ubi? *In agro suo*, idest in mundo. Mundus enim dicitur ager, in quo sunt boni ac mali, quem dominus per creationem edidit; unde Io. I, 10: *mundus per ipsum factus est*. Et in Ps. XLIX, 11: *pulchritudo agri mecum est. Cum autem dormirent homines* et cetera. Habito de origine boni, hic agit de origine mali. Et primo ponitur occasio malitiae illatae; secundo ordo. Et primo ponitur occasio duplex: una est ex parte custodum, secunda ex parte seminantis. Ex parte custodum dicit *cum autem dormirent homines* etc., idest praepositi humani generis, qui positi sunt ad custodiendum *dormirent*, scilicet per dormitionem mortis. Sancti scilicet apostoli qui noverunt quod haeretici in Ecclesia miscuerunt se tritico; unde Paulus: *scio quod post decessum meum intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi*. Deinde ponitur alia occasio; unde dicit *venit inimicus* etc., idest Diabolus; Ps. LXXIII, 23: *superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*: eorum qui te oderunt, idest Daemonum. Haec autem inimicitia est secundum perversitatem voluntatis. Sed est quaestio. Estne hoc verum quod aliqua res odiat Deum? Dicendum, quod amor non est nisi rei cognitae. Dupliciter autem potest cognosci Deus: in se, vel in suis effectibus. In se impossibile est quin ametur: quicquid enim amatur, amatur sub specie boni. Cum ergo sit prima bonitas, odiri non potest. Sed in effectibus suis non est impossibile. Daemones enim in quantum sunt, eum amant a quo sunt; sed aliqui effectus displicent eis, quod scilicet contra voluntatem suam puniantur, quod non ad voluntatem suam puniant homines, et similia. Sequitur de ordine *et superseminavit zizania*. Singula verba habent magnam significationem. Videamus ergo quid est quod seminatur, et qualis est ordo. Quod seminatur est zizania, quae similis est tritico, et lolium vocatur. Quid significatur per zizaniam? Filii nequam, et omnes qui iniquitatem diligunt, specialiter haeretici. Tria sunt genera malorum: pravi Catholici, schismatici et haeretici. Mali Catholici per paleas significantur, de quibus supra cap. III, 12: *paleas comburet igni*. Schismatici per aristas. Haeretici per zizaniam. Seminatur ergo in agro, idest in hoc mundo. Item zizania habet similitudinem cum tritico, sic isti praetendunt speciem boni, ut habetur I Tim. I, 7: *volentes esse legis doctores, et non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant*. Et nota quod dicitur supra *seminavit*, et hic non; quia prius fuerunt Catholici, quam haeretici. Diabolus enim videns Ecclesiam dilatari, invidit, et seminavit corruptivum, et movit corda haeticorum, ut magis noceret; unde *ex nobis erant*, secundum quod habetur in I canonica Ioannis II, 19, *sed ex nobis non erant, quia si ex nobis fuissent, permansissent utique nobiscum*. Item dicit *in medio tritici*. Non curat Diabolus quod aliqui sint haeretici inter gentiles, quia omnes possidet, sed in medio tritici et fidelis populi. Et hoc est quod dicitur Iob IV, 18: *et in Angelis suis reperit pravitatem*. Et Augustinus dicit, quod nulla societas est ita bona quin aliquis sit pravus: unde in societate apostolorum unus fuit malus, scilicet Iudas. Item dicit *et abiit*: ubi signatur malitia Daemonis. *Abiit*, idest occultum se reddidit. Quando enim instigat, non semper cooperatur: si enim ad votum omnia succederent, de facili posset discerni; ideo aliquando malitiae suae cedit; Ps. IX, 9: *insidiatur in abscondito, quasi leo in specula sua*. Consequenter agitur de processu boni et mali. *Cum autem crevisset herba*. Et ut intelligatis, tria considerantur. Primo ponitur manifestatio bonorum a malis; secundo zelus bonorum contra malos; tertio tolerantia. Dicit ergo *cum crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania* et cetera. A principio enim quando seminatur, non apparet, sed cum crescit herba. Et hoc potest ad utrumque referri, et ad triticum, et ad zizaniam. Augustinus exponit de tritico, quia cum homo parvus est, non potest discernere; sed quando crescit, et facit fructum, et fit spiritualis, tunc cognoscit; I ad Cor. II, 15: *spiritualis discernit omnia*. Chrysostomus exponit de zizania, quia primo non apparet, quia haeretici primo abscondunt scientiam, quia primo aliqua bona dicunt et praedicant laicis, et post inserunt aliqua mala de clericis, quae libenter audiuntur; et sic avertunt populum a dilectione clericorum, et sic per consequens Ecclesiae. Sed post cum suscipiunt doctrinam, manifestant malitiam. Primo enim non dicunt nisi levia, sed post se manifestant et doctrinam suam, quae intelligitur per vinum; de quo vino dicitur Prov. XXIII, 31: *ingreditur blande, retro autem mordebit ut coluber*. *Accedentes autem servi patrisfamilias* et cetera. Hic ponitur de zelo bonorum contra malos. Et primo inquirunt de origine mali; secundo moventur zelo ad extirpationem malorum, ibi *servi autem dixerunt* et cetera. Dicit *accedentes autem* et cetera. Primo videndum qui sint isti servi. Infra dicit de messoribus; sed isti non servi, sed Angeli. Isti sunt homines boni: et hoc non est inconveniens, cum dominus dicatur et ostium, et ostiarius. *Accedentes autem servi*, per fidem; Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini*. *Dixerunt, domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo?* Nonne apostoli bonam doctrinam seminaverunt? Ita utique. *Vidit dominus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona*, Gen. I, 31. *Unde ergo habet zizania?* Quaestio similis habetur Ier. c.

II, 21: *ego plantavi vineam electam, quomodo conversa es mihi in pravum, vinea aliena?* Respondet dominus *et ait illis: inimicus homo hoc fecit.* Et notate quod hoc non ex prima origine, sed de hoc quod in hominibus est a Diabolo; Sap. II, 24: *invidia Diaboli intravit mors in orbem terrarum.* Homo dicitur Diabolus per defectum a deitate; Ps. IX, 20: *exurge, domine, non confortetur homo.* Hic homo dicitur inimicus propter consummatam malitiam; Gen. III, 15: *inimicitias ponam inter te et ipsum. Servi autem dixerunt.* Hic dicitur quod servi moventur zelo ad extirpationem malorum. *Vis, imus, et colligimus ea?* Dicuntur hic de ipsis duo laudabilia, quia moventur ad destruendum malum; I ad Cor. c. V, 13: *auferte malum ex vobis ipsis.* Item aliud laudabile, quia hoc facere nolunt proprio motu, sed iussu domini; unde Tob. IV, v. 20: *omni tempore benedic Deum, et omnia consilia tua in ipso permaneant. Et ait illis.* Nota, hoc est tertium, scilicet de sustinentia malorum; de hoc Eccle. VIII, 11: *etenim quia cito non profertur contra malos sententia, filii hominum absque timore perpetrant mala.* Et primo ostendit propositum; secundo rationem assignat; tertio ponit terminum sustinentiae, quia semper non sustinebit. Dicit ergo *non*, idest non volo quod colligatis adhuc; II Petr. ult., 9: *non tardat dominus promissionem suam, sed patienter expectat. Ne forte*, hic ponit rationem. Et prima fronte notare debetis, quod bonum est magnum, et victoriosum supra malum, quia bonum potest esse sine malo, malum autem non sine bono; ideo sustinet dominus multa mala, ut veniant vel etiam ne pereant multa bona. Ideo dicit *ne forte colligentes zizania*, idest malos, vel haereticos etc., *eradicetis simul et triticum.* Quatuor de causis contingit quare mali non debeant eradicari propter bonos. Una causa est, quia per malos exercitantur boni; I Cor. XI, 19: *oportet haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis;* Prov. XI, 29: *qui stultus est, serviet sapienti.* Si non fuissent haeretici, non claruisset scientia sanctorum, Augustini, et aliorum. Unde qui vellet malos eradicare, eradicaret et multa bona. Item contingit quod qui modo malus est, postea bonus fit, ut Paulus. Unde si occisus fuisset Paulus, careremus doctrina tanti magistri, quod absit. Ideo si vis eradicare, eradicabis simul et triticum, scilicet eum, qui erit triticum; Ps. LXVII, 23: *dixit dominus, ex Basan convertam, convertam in profundum maris.* Tertia ratio, quia aliqui videntur mali, et non sunt; ideo si velles evellere malos, statim multos bonos extirpares. Et hoc apparet, quia noluit Deus quod colligerentur, donec ad perfectam maturitatem pervenirent; unde I ad Cor. IV, 5: *nolite ante tempus iudicare.* Quarta ratio est, quia aliquis quandoque est magnae potestatis; ideo si excludatur, trahit multos secum, et sic cum illo malo multi pereunt. Ideo congregatio non excommunicatur, nec princeps populi, ne cum uno multi cadant. De tali intelligitur quod dicitur in Apocalypsi XII, 4, quod draco traxit tertiam partem stellarum secum et cetera. Et Gen. c. XVIII, 25: *absit a te ut hanc rem facias, et occidas iustum cum impio.* Sed numquid semper parceretur eis? Non, sed usque ad tempus; unde dicit *sinite utraque crescere usque ad messem* et cetera. Similis sententia habetur Apoc. ult., 11: *qui nocet, noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc. Sinite utraque crescere usque ad messem.* Contra istam sententiam obiicitur, quia dicitur Is. I, 16: *auferte malum cogitationum vestrarum* et cetera. Item I Cor. V, v. 7: *expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio sicut estis azymi* et cetera. Quid ergo dicit *sinite* et cetera? Chrysostomus dicit quod loquitur de occisione. Unde haeretici non sunt occidendi, quia inde multa mala sequerentur. Augustinus in epistola quadam dicit, quod fuit sibi visum aliquando quod non deberent occidi; sed post experimento didicit quod multi convertuntur per violentiam: dominus enim quosdam violenter trahit, sicut traxit Paulum. Unde iste coacte conversus plus profecit quam omnes alii qui voluntarie crediderunt. Et hanc opinionem (vel quaestionem) tractavit Augustinus. Unde secundum sententiam Chrysostomi, si non possit sine periculo, non debet fieri, sed ubi maius periculum timetur. Et hoc patet inducendo in omnibus, quia etsi mali sunt, prosunt ad exercitationem. Quia tamen magis timendum est ne evangelica doctrina per eos in aliis pereat, ideo et cetera. Item aliqui qui modo sunt mali, fiunt post boni. Verum est quod statim non debent occidi, sed, sicut habetur ad Titum III, 10, *haeticum post primam et secundam monitionem devota.* Ad aliud quod tertio opponitur, quia scilicet multi videntur mali qui sunt boni, verum est, si fieret indiscrete, sicut habetur I ad Tim. IV. Item quod dictum est, quod princeps populi excommunicari non debet, si videas quod maius sit scandalum si excommunicetur quam in eo quod delinquit, non debet excommunicari; sed si aliquid egisset quod esset ad periculum fidei, sine dubio excommunicari debet, quodcumque inde accidat damnum. *Et in tempore messis dicam messoribus* et cetera. Supra dominus exposuit parabolice originem boni et mali, et processum utriusque, hic agitur de similitudine utriusque. Et primo ponitur tempus finis; secundo ponuntur ministri; tertio modus et ordo, quorum unumquodque ordinatur ad finem. Tempus tangitur, cum dicitur *in tempore messis* et cetera. Tempus messis est tempus collectionis fructus, qui expectatur ex seminibus. Duplex est autem collectio: una in Ecclesia praesenti, alia in caelesti. Et ideo duplex est messis: quaedam congregationis fructuum in praesenti; de

hac Io. IV, 35: *levate oculos vestros, et videte regiones, quoniam albae sunt iam ad messem*. Item tempus messis in triumphanti Ecclesia; unde infra, eodem dicitur, quod *messis est consummatio saeculi*; ergo usque ad illud tempus differtur. Qui sunt ministri? Messores. Unde *dicam messoribus*. Messores primae messis fuerunt apostoli: ipsi enim collegerunt et converterunt totum mundum, de quibus Io. IV, 38: *misi vos metere quod non seminastis*. In secunda messe messores erunt Angeli; Apoc. XIV, 15 dictum est cuidam Angelo: *mitte falcem tuam, et mete: quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terrae* et cetera. Quae enim mediante Deo fiunt, credendum quod fiant ministerio Angelorum; unde dicitur de Angelis Ps. CII, 21: *ministri eius, qui facitis voluntatem eius*. Sed videamus ordinem, et quo modo assequantur finem, et quem finem. Et primo de malis; secundo de bonis. De malis sciendum, quod primo colliguntur; secundo alligantur; tertio comburuntur. In primo est separatio malorum a bonis. Quamdiu durat tempus istud, mali cum bonis sunt, zizania cum tritico, lilius inter spinas, ut habetur Cant. II, 2; infra XXV, 31: *cum venerit filius hominis, separabit bonos a malis, haedos ab agnis*. Unde dicit *colligite primum zizania* et cetera. Modo quasi indiscrete accidunt bona et mala bonis et malis: et hoc est quod dicitur Eccle. IX, 3, quod hoc pessimum est inter omnia, quae sub caelo fiunt, quia eadem cunctis eveniunt; sed tunc bona reddentur bonis, et mala malis. Ne ergo involvantur, oportet quod separentur et alligantur. Unde *et alligate ea*. In alligatione perpetuitas poenae signatur; Ps. CXLIX, 8: *ad alligandos reges eorum in compedibus* etc.; infra XXII, 13: *ligatis manibus et pedibus, proiicite eum in tenebras exteriores*, quod signat impenitentiam et irrevocationem aeternae damnationis. *In fasciculos*. Omnes erunt separati a visione Dei: poena damni erit aequalis omnibus, ideo ponentur in fasciculos, sicut habetur Lev. XIII, ubi docetur discernere inter sanguinem et sanguinem, inter lepram et lepram; et Is. XXVII, 8: *in mensura contra mensuram*. Et ad quid? *Ad comburendum*, idest igni aeterno tradentur. De isto dicitur Lc. XVI, v. 24: *quia crucior in hac flamma*. Deinde cum dicitur *triticum autem congregate in horreum meum*, ponitur finis bonorum, et, e contrario, tria ponuntur, scilicet puritas, et unitas, et tranquillitas. Puritas, cum dicitur *triticum*. Sed notate quod zizania fuit colligata, ideo non fuit excussa, triticum vero fuit excussum. Et hoc significat quod mali cum suis inquinamentis in Infernum mittentur; sed boni penitus erunt purgati; Is. XXXV, 8: *via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus*. Item est inter eos unitas; unde *congregate*. Inter malos semper sunt iurgia, ideo non habent unitatem; sed boni congregantur; Ps. XLIX, 5: *congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia* etc.; et infra XXIV, 28: *ubi corpus, ibi congregabuntur et aquilae*. Item erit inter eos tranquillitas; unde dicit *in horreum meum*. Horreum fit ad conservationem messis; sic illa patria erit horreum sanctorum, ubi erunt cum laude et laetitia sempiterna, ut habetur Is. XXXV, 10.

Lectio 3

[87367] Super Mt., cap. 13 l. 3 Per duas ostendit impedimentum evangelicae doctrinae. Sed quia posset aliquis dicere: si ita est, quod ita impeditur, quod quaedam secus viam, quaedam super petram etc., videtur quod non possit proficere; ideo subdit de profectu parabolice, quod scilicet profecerit propter duo. Primo propter parvitatem apparentem; secundo propter occultationem. Ideo duas parabolas ponit. Secunda ibi *aliam parabolam locutus est eis*. Tertio confirmat modum per auctoritatem prophetae, ibi *haec omnia locutus est Iesus in parabolis*. Circa primum primo agit de seminatione; secundo de parvitate seminis; tertio de magnitudine fructus. Secundum ibi *quod minimum quidem est omnibus seminibus; tertium ibi quod cum creverit maius est omnibus oleribus*. Dicit ergo *simile est regnum caelorum grano synapis* et cetera. In regno est rex, princeps, subditi, et etiam incarcerati. Item divitiae et cetera. Ideo ad haec omnia possumus assimilare regnum. Quod ergo dicit quod *simile est regnum caelorum grano synapis*, potest exponi, sicut dicit Hieronymus, quod per granum synapis doctrina evangelica intelligitur. Et quare? Quia granum istud fervidum est; item venena repellit. Et hoc significatur, quia doctrina evangelica per fidem facit fervere; infra XVII, v. 19: *si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis monti huic, transi hinc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis*. Item excludit errores; unde utilis est ad arguendum, ut habetur II ad Timoth. III, 16. *Quod accipiens homo seminavit*. Homo iste est Christus, qui seminavit istud semen; vel quilibet homo qui doctrinam evangelicam seminat. *In agro suo*, idest in corde suo, quando ei praebet assensum. Christus seminavit, quia fidem dedit in qua salvi sumus; Eph. II, 8: *gratia enim salvati estis per fidem, et non ex vobis, Dei enim donum est*. Item quilibet, qui obedit, seminat in agro, idest in corde; Prov. XXIV, 27: *diligenter exerce agrum tuum*. In isto agro sunt diversa semina, quae sunt diversa dogmata. Dogmata Hieronymi et Augustini magna videntur, et confirmantur magnis argumentis:

similiter doctrina legis. Sed doctrina legis evangelicae modica apparuit, quia praedicabat Deum passum, crucifixum et huiusmodi. Et quis posset hoc credere? I ad Cor. I, 18: *verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem qui salvi fiunt, idest nobis, virtus Dei est.* Et ideo dicit *quod minimum quidem est omnibus seminibus*; unde primo minima apparuit. Sequitur magnitudo. Et primo ponitur magnitudo; secundo confirmatur, ibi *cum autem creverit, idest pullulaverit, maius est omnibus oleribus*, quia doctrina evangelica magis fructificavit quam doctrina legis, quia doctrina legis non fructificavit nisi inter Iudaeos; unde dicebatur Ps. CXLVII, 20: *non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis.* Non enim fuit aliquis philosophus qui aliquam patriam potuerit totam convertere ad suam doctrinam: si enim aliquis philosophus, sicut Plato, dixisset quod talis et talis veniet, non crederetur ei. Ps. CXVIII, 85: *narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.* Maior est ergo in soliditate, in generalitate et in utilitate. In soliditate *et fit arbor*, quia aliae doctrinae sunt olera mollia, nihil firmum habentia, quia rationi humanae subiecta, Sap. IX, 14: *cogitationes enim mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae*, sed haec est arbor firma; Ps. CXVIII, 89: *in aeternum, domine, permanet verbum tuum*; Lc. XXI, 33: *caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Ideo sicut haec arbor se habet ad alias arbores, ita haec doctrina ad alias. *Ita ut volucres caeli veniant, et habitent in ramis eius.* Item praeest in generalitate doctrinae: quia haec scientia multos ramos habet, et exhibet homini quae sunt necessaria ad vitam. Unde si sunt coniugati, habent per istam qualiter se regere debent; si clerici quomodo vivant, et sic de aliis: ideo diversa dogmata sunt diversi rami. Item praeest utilitate, quia volucres habitant in ramis eius, idest omnes qui habent animum in caelis; ad Phil. III, 20: *nostra conversatio est in caelis.* Isti veniunt et meditantur, et quiescunt: qui enim habitant in terra, non sunt volucres; II ad Cor. IV, 18: *non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur: quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt.* Chrysostomus exponit de apostolis, quos comparavit grano synapis quia erant spiritu ferventes; et istud *seminavit homo*, idest Christus, *in agro*, idest in Ecclesia, ex quo tota fructificatio accidit Ecclesiae: et fuerunt modici et abiecti; nulla enim scientia divulgata est per tam deiectos homines; unde apostolus, I Cor. I, 27: *non multi sapientes, sive potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat sapientes et cetera.* Sed *cum creverit, maius est, effectum, omnibus*, quia apostoli maiorem fecerunt fructum. Alexander convertit unam partem mundi ad se, Roma similiter, sed numquam tantum sicut isti, qui tantum fecerunt. *Ut volucres caeli, idest boni, requiescant in ramis, idest in doctrinis eorum*; Zach. VIII, 23: *apprehendent fimbriam viri Iudaei dicentes: ibimus vobiscum; audivimus enim, quoniam Deus vobiscum est.* Hilarius exponit de Christo qui fuit granum synapis propter fervorem, quia plenus spiritu sancto, quod *seminavit*, postea in morte, *in agro*, idest in populo, quod minimum fuit propter contemptum infidelium; Is. LIII, 2: *vidimus eum, et non erat ei aspectus, et desideravimus eum, despectum et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem. Et maius est omnibus oleribus, idest omnibus perfectis. Non adaequabitur ei aurum.* Et comparantur perfecti oleribus, quia olus datur infirmis: *qui infirmus est, olera manducet.* Sed doctrina Christi perfectis datur, et sic fit arbor. Et hoc significatur per arborem, de qua habetur Dan. IV, 7 ss. *Aliam parabolam locutus est eis.* Hic ponitur parabola de profectu, et ostenditur mirabilis, quia de semine occulto; unde dicit *simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum.* Notate quod non est inconveniens idem aliquando in bonum, aliquando in malum interpretari, sicut petra aliquando interpretatur Christus, aliquando contrarium, ut duritia; Ez. XXXVI, 26: *auferam a vobis cor lapideum de carne vestra.* Ita fermentum aliquando interpretatur in malum, in quantum habet corruptionem; I ad Cor. V, 7: *expurgate vetus fermentum et cetera.* Item ibid.: *non in fermento veteri neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.* Sed secundum quod habet fervorem et virtutem dilatandi, sic sonat in bonum. Quid ergo significatur per illud? Significantur quatuor. Chrysostomus dicit, quod istud fermentum sunt apostoli. *Mulier, divina sapientia, abscondit, eos, in farinae satis tribus, idest in tribulationibus oppressit.* Sed primo accepit; unde Io. XV, 19: *ego vos elegi de mundo ut eatis.* Quos misit inter fideles, posuit *in farinae satis tribus.* Satus est mensura, et valet modium et dimidium; idest in tribus mensuris farinae. Et quare in tribus? Ponitur finitum pro infinito, quia inter multas gentes. Vel propter tres partes mundi, quia ad omnes missi; vel propter gentes, quae a tribus filiis Noe ortae sunt. *Donec fermentatum est totum, idest donec omnes converterentur ad Deum*; Ps. XVIII, 5: *in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.* Vel aliter, secundum Augustinum, per fermentum fervor caritatis significatur, quia sicut fermentum dilatat, sic caritas; Ps. CXVIII, 32: *viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* *Mulier, ratio vel anima, abscondit in tribus, idest in toto corde, in tota anima, in totis viribus.* Vel per tria

sata tres status, scilicet praelatorum, contemplativorum et activorum, qui per Noe, Iob et Daniel intelliguntur. Vel possunt referri ad fructum centesimum, sexagesimum et trigesimum. Hieronymus exponit de doctrina evangelica, quam mulier, idest sapientia, abscondit in tribus satis, quae sunt spiritus et anima, vel irascibilis, et concupiscibilis, et rationalis. Vel aliter, per mulierem intelligitur fides; per tria sata, tres personae in divinis. Hilarius exponit de Christo, qui est fermentum, quod per providentiam patris in mundo absconsum est in lege triplici, lege naturae, lege Mosaica, et lege evangelica. *Haec omnia locutus est Iesus in parabolis* et cetera. Positis diversis parabolis ad turbas, hic confirmat, vel approbat per auctoritatem prophetae. Et dividitur in tres; quia primo ponitur consuetudo Christi circa parabolicam lectionem; secundo adhibetur auctoritas; tertio ponitur praecedentium expositio. Secunda ibi *ut adimpleretur quod dictum est per prophetam*; tertia ibi *tunc dimissis turbis, venit in domum*. Dicit ergo *haec omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas*. Quare ergo turbis loqueretur in parabolis, ratio est duplex: quia in turba permixti erant aliqui fideles, et aliqui infideles, item aliqui benigni, et aliqui maligni: propter malignos et infideles loquebatur sic, ut non intelligerent, ut supra dictum est, *ut videntes non videant*, propter fideles, ut melius capiant, melius retineant. Et hoc habetur Marci IV, 33 s. Paulus I ad Cor. c. III, 1: *non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Et sine parabolis non loquebatur eis*. Hoc videtur falsum, quia in sermone domini in monte, et in multis aliis non loquebatur in parabolis. Chrysostomus sic solvit, quod verum est de ista tota locutione, quia istam totam praedicationem ad turbas parabolice locutus est. Augustinus sic, quod ideo non sine parabolis, quia aliquam locutionem non est locutus ad turbas, quin permiscuerit aliquam parabolam. Unde in sermone domini in monte permiscuit, ubi dixit *nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua*. Et dicit, quod si aliquando inveniatur sine parabola, dicendum quod Evangelistae non secundum ordinem narraverunt: unde etsi non sit scripta, parabola intelligi debet, propter hoc quod ibi dicit, quod sine parabolis non loquebatur eis, et nisi commisceret parabolas. *Ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem: aperiam in parabolis os meum*. Dupliciter locutus est dominus humano generi. Primo in prophetis; secundo in seipso; Is. LII, 6: *ecce ego qui loquebar, ecce adsum*. Utrobique parabolice locutus est, in prophetis multipliciter, et per seipsum similiter: quod enim factum est in prophetis, signum fuit eius quod faciendum erat per Christum; unde dicit, ego dominus, qui aperui os prophetarum in parabolis, aperiam in meipso. *Eructabo abscondita a constitutione mundi*. In aperitione oris est manifestatio secretorum, ut supra; eructatio ex intimis est. Tunc eructat quando de profundo sapientiae emittit; Ps. XLIV, 2: *eructavit cor meum verbum bonum*. Sapientia domini abscondita est; Iob XXVIII, 21: *abscondita est ab oculis omnium viventium*; Io. I, 18: *Deum nemo vidit umquam; unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit* et cetera. Eructavit abscondita, et quae fuerunt occulta a mundi constitutione; ad Eph. III, 5: *quod aliis generationibus non est agnatum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis eius, et prophetis in spiritu*. Vel aliter. *Eructabo ea, quae sunt a constitutione mundi, quae sunt abscondita*. Et quare? Quia ipse est a constitutione mundi et ipse nobis revelavit seipsum per ea quae fecit; Rom. I, 20: *invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Tunc dimissis turbis, venit in domum*. Hic exponitur una de praemissis parabolis. Et primo describitur locus; secundo discipulorum interrogatio; tertio expositio. Dicit ergo *tunc dimissis turbis, venit in domum*. In quo datur nobis exemplum, quod si velimus secreta investigare, debemus in secretum intrare; Sap. VIII, 16: *intrans in domum meam, conquiescam cum illa*; Eccli. XXXII, 15: *praecurre in domum tuam, et illic avocare, et illic lude, et age conceptiones tuas, et non in delictis et verbo superbo* et cetera. *Et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: edissere nobis parabolam zizaniorum agri* etc., quia de ista magis dubitabant. Aliquando prae reverentia accedere non audebant, ut habetur Io. IV, 27, quod nemo dixit ei, quare cum muliere loqueretur et cetera. Sed hic specialem audaciam acceperunt, quia audierant *vobis datum est nosse mysteria regni caelestis*. Sic si aliquid mysticum velimus acquirere, debemus ad eum accedere; Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini. Qui respondens ait*. Hic ponitur expositio parabolae zizaniae. Et primo quoad primam seminationem; secundo quoad superseminationem; tertio quoad utrumque. Et primo exponit quid sit seminator, quid ager, quid semen. *Qui seminat bonum semen est filius hominis*. Nominat se filium hominis, tum propter humilitatem, tum ut repellat haereticos futuros: quidam enim Deum esse negaverunt, quidam vero hominem. Unde dicit se filium hominis, quod ad hominem pertinet; et seminare spirituale, ad Deum pertinet. Ps. IV, 7: *signatum est super nos lumen vultus tui, domine* et cetera. *Ager est mundus, quem ipse creavit*; unde supra dixit, *in agro suo*; Io. I, 11: *in propria venit* et cetera. Item ibidem: *mundus per ipsum factus est. Bonum vero semen hi sunt filii regni, ex quo alii propagati sunt, qui fuerunt boni filii; quod si filii, et haeredes*, ad Rom. VIII, 17. Deinde exponit quod ad superseminationem pertinet, et dicit quid sit semen.

*Zizania autem filii sunt nequam; Is. I, 4: vae populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Deinde quis seminator, dicens inimicus autem, qui seminavit ea, est Diabolus, qui induxit peccatum; Sap. II, 24: invidia Diaboli intravit mors in orbem terrarum. Consequenter agitur de distinctione, et tria facit: primo ponitur tempus; secundo ministri; tertio distinctio. Tempus ponit *messis vero consummatio saeculi est*. Sicut est dictum, collectio prima facta est per apostolos, de qua Io. IV, 35: *levate oculos vestros et videte regiones, quia albae sunt iam ad messem*. Alia vero, in qua erit fructus collectio, de qua ad Galat. ult., 8: *quae seminaverit homo, haec et metet. Messores vero Angeli sunt*. Sicut enim in praesenti Ecclesia ministri boni sunt homines, sic tunc erunt Angeli. Consequenter ponit finem utriusque, ibi, *sicut ergo colliguntur zizania*, et cetera. Et primo quoad malos; secundo quoad bonos; tertio excitat ad spiritualem sensum. Dicit ergo *sicut zizania colliguntur, et igni comburuntur, sic erit in consummatione saeculi. Mittet filius hominis Angelos suos* (haec verba ostendunt eum esse hominem et Deum) *et colligent de regno eius omnia scandala*. Retorquet ad peccata, quae fiunt in proximum. Quod autem sequitur *et eos qui faciunt iniquitatem*, refert ad alia peccata. Quod autem dicitur *regnum*, intelligitur praesens Ecclesia, quia in triumphanti non sunt scandala, et homo sciet per tribulationem praecedentem finale iudicium. Augustinus dicit, quod non legimus quod mali sunt ad remunerandum bonos, sed boni inveniuntur aliquando punire malos. Quod ergo dicit *omnia*, intelligendum est in praesenti Ecclesia, immittendo tribulationes, per quas etiam boni et mali puniuntur. Chrysostomus exponit per regnum caelestem patriam. Et quod dicitur *omnia scandala*, non intelligitur quod ibi sint, sed quod non sint. Unde colligent, et separabunt malos a bonis, ne sint cum eis *et mittent eos in caminum ignis*. Poena damni est carentia divinae visionis. Sed tangitur poena sensus, cum dicitur *et mittent eos in caminum ignis*; Apoc. penult., 27: *non intrabit in eam aliquod coinquinatum. Et mittet eos*, idest filius hominis potestate iudicatoria, *in caminum ignis*; unde dicitur: *ite, maledicti*, in ignem aeternum. *Ibi erit fletus et stridor dentium*. Hoc expositum est; tamen potest ex hoc haberi quod damnati et in anima et in corpore punientur; unde supra X, 28: *eum timete qui potest animam et corpus mittere in Gehennam*. Fletus enim pertinet ad oculos, stridor ad dentes; oculi autem et dentes sunt membra corporalia, in quo significatur veritas resurrectionis. Item per fletum, qui ex fumo cito generatur, significatur poena ignis; per stridorem dentium frigus. Iob XXIV, 19: *ad nimium calorem transeat ab aquis nivium*. Vel aliter, quod fletus ex tristitia, stridor ex ira, unde Act. VII, 54 dicitur, quod *stridebant dentibus in eum*. Is. penult., 14: *servi mei gaudebunt prae exultatione cordis, et vos clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione cordis ululabitis*. Lc. VI, 25: *vae vobis qui ridetis, quia plorabitis*. Item in stridore signatur impatientia et rixa; Apoc. XVI, v. 10: *qui manducaverunt linguas suas propter impatientiam sustinendi. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum*. Hic exponit quoad bonos; et in eis erit duplex fulgor, scilicet in anima, per quem Deum videbunt; Ps. XXXV, v. 10: *in lumine tuo videbimus lumen*, scilicet increatum; Is. LVIII, 11: *et implebit splendoribus animam tuam*. Et derivabitur ad corpus; ad Phil. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*. Sap. III, 7: *fulgebunt iusti, et tamquam scintillae in arundineto discurrent* et cetera. Quod dicit *sicut sol*, non est intelligendum absolute per omnimodam aequalitatem: maiorem enim habebunt splendorem; sed quia in istis sensibilibus quod magis splendet est sol. Convenit autem cum sole, quia sicut sol non mutatur, sic nec iustus; Eccli. XXVII, 12: *homo sanctus in sapientia manet sicut sol; stultus autem ut luna mutatur*. Deinde excitat ad spiritualem sensum: *qui habet aures audiendi*, scilicet interiores, *audiat*, intelligendo Is. I, 5: *dominus aperuit mihi aurem*.*

Lectio 4

[87368] Super Mt., cap. 13 l. 4 Supra dominus parabolice ostendit doctrinae evangelicae et impedimentum, et profectum; nunc autem ostendit eius dignitatem per quasdam parabolas, quas discipulis exposuit. Dignitas ostenditur quantum ad tria: quantum ad copiositatem, quantum ad pulchritudinem, quantum ad eius communitatem. Secunda ibi *iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori* etc.; tertia ibi *iterum simile est regnum caelorum sagenae missae in mare* et cetera. Dico ergo, quod copia doctrinae evangelicae est in similitudine thesauri, quia sicut thesaurus est copia divitiarum, sic doctrina evangelica; Is. XXXIII, 6: *divitiae salutis sapientia et scientia; timor domini ipse est thesaurus eius*. Circa istud sic procedit. Primo ponitur thesaurus absconditus; secundo inventio; tertio acquisitio et cetera. Secunda ibi *quem qui invenit* etc.; tertia ibi *et prae gaudio illius vadit* et cetera. Iste thesaurus multipliciter potest exponi. Secundum Chrysostomum est evangelica doctrina, de qua II ad Cor. IV, v. 7: *habemus hunc thesaurum in vasis fictilibus*, qui absconditus est

in agro huius mundi, scilicet ab oculis immundorum; Sup. c. XI, 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus*. Secundum Gregorium dicitur caeleste desiderium; Is. XXXIII, 6: *timor domini ipse est thesaurus eius*. Iste est absconditus in agro disciplinae spiritualis; quia exterius videtur contemptibilis, interius vero dulcedinem habet; Prov. XXIV, 27: *diligenter exerce agrum tuum*. Secundum Hieronymum est verbum Dei, de quo ad Col. II, 3: *in quo sunt omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi*, quem abscondit in agro sui corporis, quia latebat in carne. Is. II, 7: *et non est finis thesaurorum eius*. Ideo aliter intelligitur sacra doctrina, quae absconditur in agro Ecclesiae; Sap. VII, 14: *infinitus enim thesaurus est hominibus. Quem qui invenit homo abscondit*. Invenitur in omnibus per fidem. Non enim potest in aliquibus esse, nisi per fidem; Sap. I, 2: *invenitur ab his qui non tentant illum; apparet autem eis, qui fidem habent in illum*. Sed oportet quod abscondatur, secundum quod dicitur Ps. CXVIII, 11: *in corde meo abscondi eloquia tua*. Quod autem absconditur, non debet esse ex invidia, sed ex cautela. Quare autem abscondi debeat, multiplex est ratio. Una quia magis fructificat et proficit, quia magis exardescit; sicut enim ignis conclusus magis calefacit, sic verbum quando est absconditum; Ier. XX, 9: *factum est verbum domini quasi ignis aestuans, claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens*. Et in Ps. XXXVIII, 4: *concaluit cor meum, et in meditatione mea exardescet ignis intra me*. Item est quod absconditur ob inanem gloriam: si enim fumigat exterius, subiacet periculo. Ideo dominus supra VI, 6: *ora patrem tuum in abscondito*. Item quia sic tutius custoditur; quando enim est in publico, tunc invenit qui rapit. Is. XXXIX, 4: *qui ostendit thesauros nuntiis regis Babylonis, et subditur: ecce venient dies, et auferentur omnia quae in domo tua sunt*. Sed quid est quod dictum est supra c. V, 15: *luceant opera vestra bona?* Solvitur ob distinctionem temporum: quia quando primo invenitur, bonum est quod abscondatur; sed quando homo confirmatus est, tunc bonum est quod manifestetur; Eccli. XLI, v. 17: *thesaurus invisus, et sapientia abscondita, quae utilitas in utrisque?* Gregorius dicit, quod debet esse apertus in effectu, absconditus in corde. Unde dicit sic: opus sit in publico, quamquam intentio maneat in occulto. *Prae gaudio illius vadit, et vendit universa quae habet*. Hoc est tertium de acquisitione, quia gaudet. Iob c. III, 21: *quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer cum invenerint sepulcrum*. Quando per fidem invenerit *prae gaudio vadit*, et incipit proficere *et vendit omnia*, idest contemnit, ut spiritualia habeat, *et emit agrum illum*; hoc est vel bonam societatem sibi exquirat, vel emit sibi otium quod non habet, scilicet pacem spirituales. Ad Phil. III, 8: *omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifacerem*; Cant. VIII, 7: *si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione, quasi nihil despiciet eam et cetera. Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori et cetera*. Hic ostenditur pulchritudo, vel caritas. *Simile est regnum*. Ista parabola exponitur multipliciter. Chrysostomus et Hieronymus exponunt de evangelica doctrina. Multae sunt doctrinae falsae. Ista non sunt margaritae. Homo ergo qui quaerit diversas doctrinas, invenit unam, scilicet evangelicam doctrinam, quae una est propter veritatem. Virtutes enim multae sunt, sed veritas una. Unde Dionysius dicit quod virtus dividit, sed veritas unitatem dat. Unde ad designandam veritatem vocat unam. Item dicitur una propter diversam doctrinam prophetarum. *Abiit, et vendidit*, idest omnes doctrinas et prophetarum, et philosophorum pro ista dimisit. Prov. XXV, 12: *inauris aurea, et margarita fulgens, qui arguit sapientem, et aurem obedientem et cetera*. Gregorius istam dicit esse caelestem gloriam, quia bonum est naturaliter desiderabile, et homo semper vult commutare minus bonum pro maiori bono. Summum bonum hominis est gloria caelestis; hanc cum invenerit, debet omnia dimittere pro ista; Ps. XXVI, 4: *unam petii a domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus vitae meae*. Augustinus tripliciter exponit. *Simile est regnum caelorum etc.*, idest quaerenti bonos homines a quibus informetur, quia unus pollet in una virtute, alius in alia. Et cum invenerit eam, scilicet Christum, in quo omnes virtutes sunt in summo, *abiit et cetera*. Item aliter per bonas margaritas signantur diversa praecepta, et omnia ad vitam necessaria. Et dum invenerit unam, idest unum mandatum, scilicet caritatis, *abiit et cetera*. Io. XIII, v. 34: *mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem et cetera*. Et apostolus Rom. XIII, v. 10: *plenitudo legis est dilectio*. Item aliter per margaritas intelliguntur diversae scientiae, quas quaerendo invenimus principium omnium scientiarum, scilicet verbum Dei, de quo Eccli. I, 5: *fons sapientiae verbum Dei*. Unde debes omnia vendere pro isto, et terrena, et animam, et corpus, quia cum vendis ista, teipsum habes, et es dominus tui. Ad Phil. III, 8: *omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifaciam*. Unde omnia debes dare pro isto lucro, sicut dabat Paulus, II Cor. V, 14: *unus pro omnibus mortuus est, ut et qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit. Iterum simile est regnum caelorum sagenae missae in mare et cetera*. Hic ponitur alia parabola. Secundo ponitur expositio non quantum ad totum, sed quoad partem, ibi *sic erit in consummatione saeculi*. Et in

ista duo fiunt. Primo ponitur communitas huius doctrinae; secundo distinctio, ibi *cum impleta esset* et cetera. Dicit ergo *simile est regnum caelorum sagenae*. Ista sagena est quoddam instrumentum, quod circumdat magnam partem maris; unde potest per eam significari vel doctrina, vel Ecclesia: quia primi doctores fuerunt piscatores; supra IV, 18: *erant enim piscatores*. Haec ponitur in mari, idest in mundo; Ps. CIII, 25: *hoc mare magnum et spatiosum* et cetera. *Et ex omni genere piscium congreganti*. Ecce communitas. Lex enim non erat data nisi uni genti; Ps. CXLVII, 20: *non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis*. Lex evangelica congregat omnes; ad Rom. I, 14: *Graecis et barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum*. Et Mc. ult., 15: *ite, praedicate Evangelium omni creaturae*. Sed numquid idem erit finis omnium? Modo omnes simul sunt in sagena, sed in fine omnes separabuntur; unde dicit *quam, cum impleta esset*, idest quando tot electi intraverint ut sit completus numerus electorum *educentes, et secus littus sedentes* et cetera. Per littus finis mundi significatur, quia non erit apud sanctos turbulentia, sed erunt in quiete bona. Et dicit *sedentes*, quod pertinet ad iudicariam potestatem. Infra XIX, v. 28: *vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel*. *Elegerunt bonos in vasa*, idest in caelestia habitacula; Io. XIV, 2: *in domo patris mei mansiones multae sunt*. Et dicit *vasa* pluraliter propter diversitatem retributionum; Lc. c. XVI, 9: *recipiant vos in aeterna tabernacula*. *Malos autem foras miserunt*, quia omnes immundi eiicientur. *Sic erit in consummatione saeculi*. Hic exponit parabolam. Et notandum quod exponit solum quoad malos. Sed tunc est quaestio, quare magis exponit de malis, quam de bonis. Dicendum, quod fecerat mentionem de sagena, qua, quando pisces capiuntur, mali eiiciuntur, et vivunt; boni autem occiduntur, et comeduntur. Ideo posset aliquis dicere, quod ita esset ex parte ista; ideo ut excludat illud, exponit dicens *exibunt Angeli*, non quod discedant ab intimis contemplationis, quia ubicumque sunt, contemplantur Deum; sed quia progrediuntur ad exterius ministerium. Daniel c. IX, 22 dicitur de quodam Angelo: *egressus sum, ut docerem te. Et separabunt malos de medio iustorum*. Modo mali sunt inter bonos, zizania in medio tritici, lilius inter spinas, sed separabuntur ex communiione bonorum; et ex hoc est mala excommunicatio; ista tamen signum illius, sed tamen alia, quia Ecclesia saepe decipitur, sed tunc non erit deceptio. Haec est de qua dicit apostolus I Cor. XVI, 22: *si quis non amat dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema*. Unde dicitur: *tollatur impius ne videat gloriam Dei*. Sequitur de poena sensus *et mittent eos in caminum ignis*. Hoc exponitur ut supra. Sed est quaestio, quare iteravit hoc dominus, quia videtur idem esse quod parabola de zizania. Dicendum, quod idem est quantum ad aliquid, quia hic per sagenam intelliguntur et boni et mali; unde significat eos qui non sunt praecisi ab Ecclesia. Sed per zizaniam significantur illi qui sunt praecisi per diversitatem dogmatum, et hi non sunt de Ecclesia. *Intellexistis haec omnia? Dicunt ei, etiam*. Postquam dominus complevit parabolicam doctrinam, et quoad discipulos, hic determinat de effectu; et primo in discipulis; secundo in turbis, ibi *et factum est* et cetera. Effectus in discipulis fuit intellectus: unde tria ponuntur. Primo examinatio; secundo confessio; tertio designatio eorum ad futurum officium. Notandum autem, quod cum multa locutus esset ad turbas et discipulos, quia futuri erant magistri, ideo oportebat quod intelligerent. Et nota quod de tribus examinabantur. Primo de intellectu *intellexistis haec omnia?* Item de amore, Io. ult., 15: *Simon, amas me plus his?* Item de possibilitate ad passionem; infra XX, 22: *potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Ps. XCI, 15: *bene patientes erunt ut annuntient*. Licet autem humilitatis sit quod homo non se extollat; ingratus tamen est si beneficium non recognoscat. Is. LXIII, 7: *miserationum domini recordabor*. Ideo respondent et *dicunt ei etiam*. Ibi ponitur confessio eorum attribuentium sermoni Christi. Ps. CXVIII, 130: *declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis*. *Ideo omnis Scriba doctus* et cetera. Hic ostendit officium quod imminebat eis, quasi iam examinatis. Et haec conclusio dupliciter potest sequi ex praemissis. Primo retorquendo hoc quod dictum est de thesauro. Potest ergo esse sensus, ut dominus velit istud exponere: vos dicitis, quod intelligitis. Si intelligitis, potestis scire quod thesaurus est sacra doctrina. De isto thesauro poteritis proferre nova et vetera. Et notandum quod isti dicuntur Scribae, quia possunt conferre in regno caelorum, et in doctrina sacra, ubi nova et vetera continentur. Et dicuntur Scribae per idoneitatem, quia Scribae, idest docti; Dan. XII, 10: *porro docti intelligent*; infra XXIII, 34: *ecce ego mitto ad vos sapientes et Scribas*. Item dicuntur Scribae ex officio, quia sunt notarii Christi, quia scripserunt mandata Christi in tabulis cordis sui; Prov. VI, 21: *liga ea in corde tuo iugiter*. Item in cordibus aliorum. Unde apostolus II ad Cor. III, 2: *epistola vestra scripta est in cordibus nostris*. *Similis est patrifamilias*, scilicet Christo. Ipse enim est dominus, ut habetur supra XIII, v. 52. *Qui profert de thesauro nova et vetera*, officia novae legis. Nova enim lex novos sensus addit super veterem, et Christus hos exposuit; et ideo debet nobis sufficere ut sit similis Christo, sicut

supra X, 25 habetur: *sufficit discipulo si sit sicut magister eius*. Vel potest dici: simile est cuicumque alii patri, qui profert de scientia divinitus sibi data nova et vetera. Non sic Manichaei, quia non proferebant vetera. Cant. VII, 13: *omnia nova et vetera servavi tibi*. Ergo potest referri de expositione parabolae. Secundum Augustinum sic exponitur *ideo omnis Scriba doctus* et cetera. Vos intellexistis qualiter locutus sum turbis parabolice, et exercitati estis, ut quod parabolice dictum est, secundum sensum spiritualem intelligatis. Unde debetis intelligere, ut ea, quae in veteri lege leguntur, sciatis exponere per novam. Unde quae in veteri dicuntur, sunt figurae novi testamenti. Unde apostolus I ad Cor. X, 11: *omnia in figura contingebant eis*. Et haec revelata sunt in passione. Unde infra XXVII dicitur quod, patiente domino, velum templi scissum est. Unde Christus ante passionem in parabolis locutus est, ut auditis his intelligant ea, quae in veteri testamento dicuntur, esse dicta in figura aliarum rerum, licet essent res gestae. *Omnis ergo Scriba doctus in regno caelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera*. Vel, secundum Gregorium, quod vetera referantur ad omnia ea quae ad peccatum referuntur, nova quae ad gratiam Christi: unde nova dicuntur praemia vitae aeternae, vetera poena Inferni. Ille ergo profert nova et vetera, qui non solum praemia, sed poenam etiam Inferni considerat. *Et factum est, cum consummasset Iesus parabolae istas* et cetera. Hic ponitur effectus in turbis: duplex, scilicet et admirationis, et scandalizationis. Et primo locus describitur; secundo admiratio; tertio improbatio. Dicit ergo *factum est cum consummasset Iesus parabolae istas, transiit inde*. Notandum, quod non videtur, quod statim transierit. Unde non servat ordinem historiae; sed transivit, quia ad intelligendum non erant idonei; ideo ad alia se transtulit, secundum illud Eccli. XXXII, 6: *ubi auditus non est, non effundas sermonem*. Et cap. XXII, v. 9: *cum dormiente loquitur, qui narrat stulto sapientiam*. *Et veniens in patriam suam*. Patria sua aliquando dicitur Nazareth, ubi nutritus est, et ibi fecit pauca miracula: aliquando Bethlehem, in qua natus est; aliquando Capharnaum, quia miracula fecit ibi. *Et docebat in synagogis eorum* et cetera. Sequitur admiratio. Et primo ponitur admiratio; secundo causatur effectus. Dicit *ita ut mirarentur*. Non erat mirum si mirabantur; Ps. CXVIII, 129: *mirabilia testimonia tua*. Admirabantur unde illae virtutes essent: admiratio enim ex hoc causatur, quod videtur effectus, et nescitur causa. Isti effectum manifestum videbant, sed causam nesciebant; unde dicebant: *unde huic sapientia et virtutes?* Sed haec stulta admiratio, quia I ad Cor. I, 24 habetur, quod ipse est Dei virtus et sapientia. Sed non cognoscebant, ideo admirabantur. Et ponunt admirationem suam, et cognitionem suam: unde dicebant *nonne hic est fabri filius?* Ipse enim putabatur filius Ioseph, qui non erat faber ferrarius, sed lignarius: quamvis etiam posset dici filius fabri, *qui fabricatus est auroram et solem*. Ps. LXXIII, 16. *Nonne mater eius dicitur Maria?* Omnia noscebant quae erant humanitatis. De Maria habetur supra I, 18: *cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph* et cetera. *Et fratres eius Iacobus et Ioseph, Simon et Iudas*. Elvidius intellexit istos esse filios Mariae. Sed hoc falsum est, sed fuerunt consobrini eius. Vel dicuntur fratres, quia de cognatione Ioseph, qui putabatur esse pater Iesu. Gen. XIII, 8: *non sit contentio inter me et te: fratres enim sumus*, dixit Abraham ad Lot: cum tamen Lot esset filius fratris. Et eodem modo intelligendum est quod sequitur: *et sorores eius nonne omnes apud nos sunt?* Ideo ex his quae secundum carnem erant, in admirationem prodibant dicentes: *unde ergo huic omnia ista?* Sed notandum quod admiratio quandoque habet debitum effectum, scilicet Dei glorificationem, ut supra III, 5, aliquando vero scandalizationem: unde dicit *et sic scandalizabantur in eo*. Sed quae est ratio, quod admiratio aliquando pariat gloriam, aliquando scandalum? Ratio est, quia quidam ea quae audiunt, interpretantur in peius, ideo tales necessario scandalizantur. In canonica Iudae, 10: *quaecumque quidem ignorant, blasphemant*. Sed aliqui qui sunt bene dispositi, semper in melius interpretantur. De primis erant isti; ideo eos reprehendit; et primo verbo; secundo facto, cum dicit *Iesus autem dixit eis: non est propheta sine honore nisi in patria sua*. Dominus seipsum prophetam nominat: nec mirum, quia Moyses etiam ipsum prophetam nominaverat, Deut. XVIII, v. 15: *prophetam suscitant tibi de gente tua, et de fratribus tuis* et cetera. Et potest dici, quod propheta dicitur esse, qui aliquid dicit quod est supra humanum intellectum per revelationem; et sic Iesus dicitur propheta, quia mens eius illuminata est ab Angelis et Deo. Vel potest dici aliquis propheta a procul, et phanos, quod est illuminatio: et sic Iesus non potest dici propheta: *si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei* et cetera. Sic habet textus. Sed si fuerit aliquis propheta, loquatur in aenigmatibus: sic non fuit Christus propheta, quia dixit quae vere scivit; Eccli. XXXIV, 9: *qui multa didicit, narrabit intellectum*. In prophetis veteris testamenti non invenimus aliquem honoratum a suis, sed magis ab alienis, ut legitur in Ieremia, qui fuit captus a suis, sed civitate capta, ab extraneis liberatus: sic etiam fuit de Christo, qui ab extraneis honorabatur, a suis despiciebatur. Et quae est ratio, quare nullus in patria sua honoratur? Una ratio est, quia quando est in patria sua, multi qui cognoscunt infirma sua, semper reducunt in

memoriam infirma: hoc enim est a malitia hominum, ut magis infirma cogitent quam perfecta. Alia potest assignari, quia dicit philosophus quod populus multum paralogizatur, quia credunt quod in aliquo pares, in omnibus pares sint. Unde quando aliquis est in patria sua, cum vident eum parem sibi in aliquo vel in genere, vel aliis, credunt quod non possit esse maior; ideo bene dicit *non est propheta sine honore nisi in patria sua et domo sua*. Unde sequitur *et non fecit ibi multas virtutes*; non quia non potuerit, quia omnipotens erat, sed non fecit, quia ad hoc faciebat ut sibi crederetur. Sed ipsi eum despectui habebant, quia in malum interpretabantur, ideo non erant dispositi ad fidem: aliquas tamen fecit, ut inexcusabiles redderentur; et ideo dicit *non multas*, quia aliquas. Et hoc *propter incredulitatem eorum*.

Caput 14

Lectio 1

[87369] Super Mt., cap. 14 l. 1 Supra, ostendit dominus virtutem evangelicae doctrinae sub quibusdam parabolis, hic ostendit factis; et tria facit. Primo ostendit ad quos effectus se extendat per similitudinem factorum; secundo ostendit sufficientiam evangelicae doctrinae; tertio quomodo in puritate conservanda sit. Secundum in cap. XV tertium in cap. XVI. Circa primum primo ponitur falsa opinio; secundo occasio; tertio improbat opinio. Secunda ibi *Herodes tenuit Ioannem* etc.; tertia ibi *quod cum audisset Iesus, secessit inde*. Dicit ergo *in illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam eius*. Et non est retorquenda ad illum diem, sed ad tempus in generali; quia Marcus VI, 1 et Lucas c. IV, 16 non eodem ordine narrant, quia istud narrant post missionem discipulorum, ut habetur Marci VI. Unde incertum est qui servent ordinem historiae. Tamen quod dicitur *in illo tempore*, dicitur, ut denotetur negligentia Herodis, quia post miracula tunc primo audivit famam de Iesu: haec enim desidia solet esse in divitibus, quod non curant de parvis rebus. I Tim. ult., 17: *divitibus huius saeculi praecipue non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum* et cetera. *Audivit Herodes tetrarcha*, ad differentiam Herodis regis, sub quo natus est Christus, ut habetur supra cap. II. Unde, illo defuncto, reversus est Christus de Aegypto. Iste Herodes fuit filius eius, et fuit tetrarcha. Pater eius constitutus est rex a Romanis, et habuit sex filios, quorum duos interfecit in vita sua, alium primogenitum interfecit in morte, cum iam faceret se proferri in regem, patre adhuc vivente. Ipso mortuo, Archelaus accepit sibi regnum, et sequens malitiam paternam, non potuit tolerari a Iudaeis. Tunc accesserunt ad Romanos, et divisum est regnum in quatuor partes: duae partes traditae sunt Archelao, alia Herodi, et alia pars Philippo. Unde iste erat tetrarcha et princeps super quartam partem regni. *Audivit famam Iesu*. Ex hoc reprehensibilis erat, quod tanto tempore iam vixerat, et miracula fecerat, et tamen tunc primo audivit; unde impletur illud Iob XXVIII, v. 22: *perditio et mors dixerunt: auribus nostris audivimus famam eius*. *Et ait pueris suis: hic est Ioannes Baptista* et cetera. Aliqui dixerunt quod ipse tenuit dogma de transfusione animarum: Plato enim et Pythagoras posuerunt, quod anima exiens ab uno corpore subintrat aliud corpus. Hanc opinionem Herodes tenens, ut dicunt, credebat quod anima Ioannis transisset in animam Christi. Sed hoc non potest esse, quia parum ante interfecerat eum; Iesus autem erat triginta annorum; unde hoc non credidit. Item iam miracula fecerat ante decollationem, et ante incarcerationem, ut habetur Io. III. Herodes tamen laudandus est, quia resurrectionem credidit, de qua Iob XIV, v. 14: *putasne homo mortuus rursus vivat?* Item aliam bonam conditionem habuit, quod credidit quod fiat resurrectio in meliori statu; ideo credidit quod tunc operaretur miracula, quae ante resurrectionem non fecerat; ideo dicit *et ideo virtutes operantur in eo*, quia ad altiores statum advenit; unde resurgent homines in meliori statu. Unde apostolus I Cor. XV, 43: *seminatur in infirmitate, resurget in virtute*. Sed hic est quaestio, quia dicit Lucas, quod audivit et dubitavit; unde dixit, *Ioannem ego decollavi*; hic autem dicit sine dubitatione, dum dicit, *hic est Ioannes*. Solvit Augustinus, quod non a se, sed audivit ab aliis. Unde cum primo audivit, dubitavit, sed crescente fama consensit. Unde Lucas primum recitavit, sed secundum Matthaeus. Vel aliter potest dici quod etiam Matthaeus dubitationem Herodis tangit, ita quod legatur interrogative *hic est Ioannes? Herodes enim tenuit Ioannem*. Haec facta sunt ante; unde non sequitur ordinem, sed ex incidenti determinat de morte Ioannis. Sed est quaestio, quare Evangelistae ex incidenti determinant de Ioanne, et hoc quaerit Chrysostomus. Solvit autem, quia principaliter facta Christi intenderunt, alia vero solum secundum quod referebantur ad Christum. Ideo hic ex consequenti determinat mortem Ioannis. Et primo determinat incarcerationem; secundo mortem, ibi *die autem natalis* et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit incarcerationem; secundo causam; tertio decollationem. *Herodes enim tenuit Ioannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem*. Tangit ordinem, quia primo comprehendit eum,

ligavit et incarceravit; sic autem fuit de Christo. Causam tangit, cum dicit *propter Herodiadem uxorem fratris sui*. Herodes et Philippus fuerunt fratres. Philippus habuit filiam Arethae regis Arabum. Hic habuit inimicitiam cum illo rege Arabum, et etiam cum fratre suo Herode, ita quod rex Arabum in odium Philippi accepit filiam suam, et concessit eam Herodi. De isto Ioanne debetis intelligere, quod homo fuit magnae virtutis; unde de ipso dicitur: *ipse veniet in virtute Eliae*. Item notare debetis, quod etiam martyr dicitur, quia propter redargutionem fidei mortuus est, quia pro veritate; et Christus veritas est. Dicebat enim Herodi: *non licet tibi habere eam*. Sciendum quod Antipater, pater Herodis regis, alienigena fuit, sed proselytus fuit, unde filii sui Iudaei fuerunt. Sed praeceptum erat in lege quod vivente fratre, alter non haberet uxorem fratris; ideo Ioannes quasi aemulator legis dicebat *non licet tibi habere eam*. *Et volens eum occidere, timuit populum*. Aliquando accidit quod cum quis non vult vitare peccatum, cadit in maius. Osee IV, 2: *homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit*. Unde cum noluit vitare adulterium, incurrit homicidium. Et cum voluit *timuit populum*. Commotio populi multum est timenda; Eccli. XXVI, 5: *a tribus timuit cor meum: delaturam civitatis, et collectionem populi, et calumniam mendacem*. Item timor domini aufert malam voluntatem; sed timor hominis non, licet faciat differre. Ideo quia non potuit propter timorem populi, distulit. *Die autem natalis* et cetera. Hic de occisione tria facit, quia non potuit propter timorem populi. Primo ponuntur praecedentia; secundo occisio; tertio subsequencia. Circa primum ponuntur praecedentia tria, quia saltatio; promissio; petitio. Dicit ergo *die autem natalis* et cetera. Consuetudo apud antiquos erat, quod celebrarent diem natalis, contra illud Eccli. c. VII, 2: *melior est dies mortis, quam dies nativitatis*. Non legitur quod aliqui celebraverint diem natalis nisi iste, et Pharaon rex Aegypti. Unde *die natalis filia Herodiadis*, sic vocabatur, *saltavit in medio*, id est in triclinio, et in hoc culpabilis redditur, quia in lascivia oblitus est aulam regiam, in qua non debebant haec fieri, et placuit Herodi, contra illud Eccli. IX, 4: *cum saltatrice non sis assiduus*. Et sequitur *unde cum iuramento pollicitus* et cetera. Ecce incauta promissio, et temerarium iuramentum. Eccli. XXIII, 9: *iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa*. *Et praemonita a matre sua, da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistae*. Hic ponitur petitio mulieris. Mulieres aliquando sunt piae, et mobilem affectum habent; unde quando sunt piae, maxime sunt piae, sed quando sunt crudeles, maxime sunt crudeles; Eccli. XXV, 22: *non est caput nequius super caput colubri; non est ira super iram mulieris*. Et ibidem dicitur: *brevis omnis malitia super malitiam mulieris*. Vix enim cogitaret homo quae cogitat perversa mulier. Mater ergo petiit ut saturaret iram suam. Item timebat ne aliquando Herodes propter verba Ioannis converteretur, et dimitteret eam. *Et contristatus est rex propter iusiurandum*. Hic determinatur quomodo occiditur. Chrysostomus: hic datur exemplum quod honestas etiam ab impiis honoratur, ut habetur Sap. V, 1 ss. Hieronymus dicit, quod modo est contristatus, qui ante voluit interficere, sed timuit populum. Quare ergo dicit quod est contristatus? Solvit. Consuetudo est hominum ut recitent quod videtur hominibus: sicut dicebant Christum filium Ioseph, quia ita putabant, ut habetur Lc. III. Unde dicit *contristatus*, quia ita videbatur hominibus. Sequitur executio. Et primo ponitur praeceptum; secundo executio. *Propter iusiurandum, et propter simul discumbentes*. In hoc stultus fuit, quia de re inhonesta non est timendum iuramentum, quia eo quod iuro, sum periurus; Ier. IV, 2: *iurabitis in iudicio* (scilicet cum discretione), *in iustitia et veritate*. Item si iurasset, quod in semet faceret, intelligi debebat in honestis. Unde quod in se facere non debuit, alii nec praecipere debuit; Zac. VIII, 17: *iuramentum mendax ne diligatis*. *Et propter simul discumbentes*, ut omnes faceret homicidii participes, omnes enim rogabant pro puella. *Iussit dari. Misitque et decollavit Ioannem*. Hic ponitur executio. Hic adimpletur quod dixerat: *illum oportet crescere, me autem minorari*, quia Christus in cruce extensus, iste decollatus. Item decollatio Ioannis signum fuit, quod auctoritate legis debebant amittere Christum et legem. Consequenter ponuntur subsequencia decollationis. Et primo ponitur redditio promissi; secundo sepultura. Dicit ergo *et allatum est caput eius in disco*. Et in hoc reprehensibilis fuit Herodes, quia crudelitatem exercuit inter voluptates: unde dicitur quod quidam balivus amabat quamdam meretriculam, et cum esset in gremio, dixit illa quod numquam vidit hominem interfici. Et cum esset in prandio, fecit adduci quemdam morte dignum, et fecit coram illa decollari: quod sciverunt Romani, et exul factus est a Roma. Sic iste etiam missus fuit in exilium. *Et accedentes discipuli eius tulerunt corpus eius, et sepelierunt illud*. Hic agitur de sepultura Ioannis, et computatur inter opera misericordiae; et tamen videtur quod misericordia ad mortuum non pertineat, quia si ad eum pertineat, videtur quod non sit verum quod dicit dominus: *nolite timere eos qui occidunt corpus*. Quare ergo computatur inter opera misericordiae? Dicendum, quod etsi non serviatur ei secundum effectum, quem modo habet, servitur tamen ei secundum affectum, quem modo habet cum mortuo. Unde *tulerunt corpus eius, et sepelierunt*; dicitur quod apud Sebastem, cum sit ibi prope. Post videns Iulianus

apostata multos venientes ad eius reliquias, fecit eum comburi, excepto capite. *Et venientes nuntiaverunt Iesu.* Unde discipuli Ioannis, qui primo calumniabantur Iesum, Ioanne mortuo, redierunt ad Iesum, et fuerunt ei familiares: sic aliqui in tempore tribulationis convertuntur ad Christum; Osee VI, 1: *in tribulatione sua mane consurgent ad me. Et cum audisset Iesus secessit in navicula in locum desertum seorsum.* Supra posita est opinio Herodis de Christo, et occasione huius introducta est narratio de Ioanne; nunc autem ostenditur opinio Herodis esse falsa. Duo dixerat: quia Christus erat Ioannes quem occiderat, item quod resurgens virtutes operabatur. Dicit ergo *quod cum audisset Iesus, secessit inde in navicula* et cetera. Quare secessit? Assignat quatuor rationes Hieronymus. Prima, ut parceret inimicis suis, ne ex homicidio in homicidium ruerent; Osee IV, 2: *sanguis sanguinem tetigit.* Item, ut passionem differret; unde ipse dicit Io. VII, 6: *tempus meum nondum advenit.* Item, ut nobis exemplum daret ne nos ingeramus passionibus: non enim est virtus se passionibus ingerere, sed praesumptio. Unde supra X, 33: *si persecuti fuerint vos in una civitate, fugite in aliam.* Item, ut ostenderet quanta devotione audiebant turbae verbum Dei, quia etiam in periculo sequebantur eum; Deut. XIII, 3: *tentat vos dominus Deus vester, ut palam sciat utrum diligatis eum.* Item notandum, quod quatuor ponit quae turbam debeant retrahere a sequela Christi. Primum est, quod secessit in navicula, item quod in locum desertum, item quod non erant ibi aliqua nemora, quia erat desertum, item non iuxta viam, ad quam homines libenter se divertunt; sed iste secessit seorsum. Hoc autem fecit ut magis devotio turbae sit approbanda. Item Chrysostomus dicit quod secessit ut hominem approbare; ideo noluit secedere nisi nuntiata morte Ioannis. Sequitur *et cum audissent turbae* et cetera. Hic agitur de mirabilibus. Et primo tangitur devotio turbarum; secundo tanguntur mirabilia. Dicit ergo *et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus;* ubi tangitur devotio turbarum et pauperum hominum, qui devotionis causa dominum sequuntur. Osee VI, 1: *in tribulatione sua mane consurgent ad me. Et exiens vidit turbam multam* et cetera. Hic tangit mirabilia quae operatus est dominus exiens de deserto: et recte, quia dum in caelis erat, non quaerebant eum turbae; Io. c. XVI, 28: *exivi a patre, et veni in mundum. Vidit turbam.* Unde excitatur ad misericordiam; unde sequitur *et misertus est eis;* unde statim fecit eis misericordiam: Ps. LXXXV, 15: *miserator et misericors dominus, patiens, et multae misericordiae, et verax.* Sequitur effectus huius misericordiae *et curavit languidos eorum,* scilicet gratis, et non rogatus. Ps. CVI, 20: *misit verbum suum, et sanavit eos.*

Lectio 2

[87370] Super Mt., cap. 14 l. 2 Postquam exclusit Herodis opinionem, hic tangit doctrinae Christi virtutem. Triplex enim est virtus eius: reficit, liberat et infirmos sanat. Prima igitur virtus ostenditur, quia pascit turbas; secunda, quia discipulos a periculis maris liberat; tertia, quia multos sanat. Secunda ibi *et statim impulit discipulos ascendere in naviculam;* tertia ibi *et cum transfretassent* et cetera. Circa primum tria. Quia primo ponitur voluntas reficiendi; secundo distributio cibi; tertio plenitudo refectionis. Secunda ibi *Iesus autem dixit eis* etc., tertia ibi *et manducaverunt omnes* et cetera. Dicit ergo *vespere autem facto,* scilicet solis occubitu, per quod significatur mors Christi, quia tunc tradidit corpus suum in cibum; unde I Cor. XI, 24: *hoc facite in meam commemorationem. Et: mortem domini annuntiabitis donec veniat.* Deinde inducit necessitatem ex loco: *desertus est locus.* Hic videtur illa eadem fieri quaestio quae habetur in Ps. LXXVII, 19. Nam quomodo poterat dominus mensam parare in deserto? Item si iuxta villam esset locus, potuisset credi quod inde habuisset cibos, sed locus erat desertus. Item ponitur necessitas ex hora, quia dicit *et hora iam praeteriit,* qua possint sibi acquirere cibos. *Dimitte turbas.* Ex hoc videtur, quod discipuli ita fuerunt intenti suavitati sermonis Christi, quod magis delectabantur in audiendo Christum, quam in procurando sibi victum: unde parum curabant de corporis refectione. Habetur enim Lc. XXI, v. 37: *erat autem diebus docens in templo, noctibus autem morabatur in monte.* Item alia occasio, quia iam vespere erat. De ista fame habetur Amos VIII, 11: *mittam famem in terra, non famem panis, neque sitis, sed audiendi verbum domini.* Et in hoc significatur devotio turbarum, item dilectio et reverentia ad Christum, quia non recesserunt ab eo, quamvis vespere esset. Sed hic est quaestio litteralis, quia in Ioanne habetur, quod Iesus interrogavit Philippum; hic autem habetur, quod discipuli interrogaverunt Christum. Solvit Augustinus. Non est hoc inconueniens, quod id quod unus dimisit, alter dicat. Unde primo dixerunt illi Christo; secundo elevans oculos Iesus interrogavit discipulos. *Iesus autem dixit eis.* Hic ponit distributionem cibi: et circa hoc tria facit. Primo ponitur imperium Christi; secundo quantitas ciborum; tertio modus et ordo distribuendi. Secunda ibi *responderunt ei* etc.; tertia ibi *afferte mihi illos* et cetera. Duo dixerant.

Primo ut dimitteret turbas; item quod quaerent escas sibi: et ad haec duo respondet Christus. Vos dicitis: dimitte turbas, sed *non habent necesse ire*, quia hic est *qui dat escam omni carni*, Ps. CXXXV, 25. Item vos dicitis quod quaerant escas, sed non est necesse, quia vos potestis dare escas caelestes; unde dicit *date illis vos manducare*. Unde datur exemplum quod spirituales escas praeponendae sunt carnalibus. Sequitur quantitas ciborum *responderunt ei: non habemus nisi quinque panes et duos pisces*. Ex hoc possumus notare, quod apostoli ita erant dediti sermoni Dei, quod non curabant etiam de cibis quaerendis. Ad Rom. XIII, 14: *et carnis curam ne feceritis*. Mystice per quinque panes doctrina legis; Eccli. XV, 3: *pavit eos pane vitae et intellectus*. Per duos pisces doctrina Psalmorum et prophetarum importatur; vel secundum Hilarium, per duos pisces doctrina prophetarum et Ioannis Baptistae, ut duae personae excellentes in lege, scilicet regalis et sacerdotalis. *Qui ait: afferte mihi illos*. Hic ponitur modus distributionis; et primo ponitur praesentatio; secundo dispositio turbarum; tertio oratio; quarto distributio. Unde dicit *qui ait*. Ipse, qui omnipotens erat, creare poterat panes novos; sed voluit ex factis panibus reficere. Sed quae est causa? Ratio litteralis secundum Chrysostomum est, ut confutaret haeresim Manichaeorum, qui has creaturas a Diabolo dixerunt factas, contra illud quod scribitur I ad Tim. IV, 4: *omnis creatura Dei bona est*. Unde si a Diabolo essent, in eis tanta miracula non fecisset. Item, ut ostenderet se dominum in terra et in mari. Ille qui in Gen. I, 11 dixit, *germinet terra herbam virentem*, et qui dixit: *producant aquae reptile animae viventis* etc., ille idem panes multiplicat. Item ad designandum quod legem veterem non reprobavit, sed in novam convertit: ideo dicit *afferte mihi*, quia quae in veteri lege scripta sunt, ad novam debent referri. Unde ipse dixit, Io. V, v. 46: *si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi. Et cum iussisset turbam discumbere super foenum* et cetera. Hic ponitur dispositio hominum, quia fecit sedere super foenum; Is. XL, 6: *omnis caro foenum*. Sedere ergo super foenum non est nisi carnem mortificare. Ad Col. III, 5: *mortificate membra vestra quae sunt super terram*. Item per foenum significatur lex. Quia isti erant Iudaei, sublevabantur per legem; ideo noluit eos sedere in terra. *Acceptis quinque panibus et duobus piscibus* et cetera. Notandum quod dominus faciens miracula aliquando orat, aliquando non orat. Aliquando orat, ut hic, ut verum hominem se ostendat: aliquando etiam maiora facit, et non orat, ut Deum se ostendat. *Aspiciens in caelum benedixit. In caelum*, scilicet ad patrem. Ps. CXX, 1: *levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Benedixit*, quia per sermonem Dei omnia benedicuntur. Nota quod nostrum benedicere non est factivum, sed significativum; Dei autem benedicere est factivum; unde benedictio ad multiplicationem pertinet, unde Gen. I, 22: *benedixit, et dixit: crescite, et multiplicamini, et replete terram*. Consequenter agitur de distributione *fregit et dedit discipulis suis*; in quo significatur quod prima distributio facta est discipulis a capite Christo; I ad Cor. XI, 3: *omnis viri caput Christus est*. Sed fregit, ut notaret suam distributionem. Is. LVIII, 7: *frange esurienti panem tuum. Et dedit discipulis*, quasi mediatoribus. Infra XXVI, 26: *accipite et comedite*; I ad Cor. XI, 28: *et sic probet se homo, ut de pane illo edat, et de calice bibat* et cetera. *Discipuli autem dederunt turbis*, ut distributores. Sed quomodo multiplicati sunt? Dicendum, quod fragmenta multiplicata sunt. Et dicunt quidam hoc posse fieri naturaliter: sicut enim materia se habet ad quamlibet formam, ita se habet ad quamlibet quantitatem. Sed hoc est stultum, quod materia se habeat ad quamlibet quantitatem materialem: hoc enim non potest fieri nisi per rarefactionem; haec autem rarefactio determinata est in naturalibus. Quidam dicunt quod multiplicat, sicut ex paucis granis multa grana; sed ibi per naturam, hic per operationem Christi. Unde manus Christi fuerunt quasi terra, fragmenta quasi semina: unde sicut semina multiplicantur, sic fragmenta. Sed non solum ista, sed per conversionem alterius materiae in ipsam, hoc miraculum factum est. Sequitur de plenitudine refectionis, et hoc quantum ad duo: quantum ad saturitatem, et quantum ad residuum. Unde dicitur *manducaverunt omnes, et saturati sunt*, secundum illud Ps. XXI, 27: *edent pauperes, et saturabuntur* et cetera. *Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos*. Hic tangitur plenitudo refectionis sub multitudine reliquiarum. Sed quare voluit dominus colligi reliquias? Litteralis causa est quam ponit Chrysostomus. Voluit primo quod colligerent discipuli, ne videretur phantasma, item ne ab eis daretur oblivioni. Et quod tulerunt duodecim cophinos, hoc fuit secundum numerum duodecim apostolorum, ut quilibet tolleret suum, ita quod essent in memoria omnium. Mystice per fragmenta intelligitur sensus spiritualis, qui a turbis non capitur, sed in cophinis, idest in sapientibus; I ad Cor. I, 26: *videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes* et cetera. Deinde ponitur numerus manducantium *fuit autem numerus manducantium quinque millia virorum*: ut de uno pane mille secundum Hilarium. Hoc etiam post ascensionem factum est, quando ad vocem apostolorum uno die quinque millia conversi sunt. *Exceptis mulieribus et parvulis*, qui sunt

ignorantes, et computari non sunt digni. Simile habetur in Lib. Machabaeorum quod parvuli et mulieres non computantur ad bellum. Item notate, quod istud miraculum statim factum est post occisionem Ioannis, et erat prope Pascha, et Christus iam praedicaverat per annum, et revoluto anno passus est Christus. *Et statim impulit Iesus discipulos.* Hic figuratur virtus doctrinae Christi, quia liberativa est a periculis, quia discipulos a periculis liberavit. Unde tria facit. Primo ponitur occasio subeundi periculum; secundo periculum; tertio liberatio. Secunda ibi *et dimissa turba, ascendit in montem* etc.; tertia ibi *quarta autem vigilia noctis venit ad eos, ambulans supra mare.* Occasio periculi fuit praeceptum Christi: frequenter enim volentes obtemperare voluntati Dei, periculis exponuntur, ut ait apostolus, II ad Cor. XI, 26: *periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitatibus, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus.* Unde statim impulit eos intrare naviculam. Unde statim facto miraculo voluit separari a turbis. Et hoc fecit triplici ratione. Primo ut ostenderet miraculi veritatem, ne propter eius praesentiam illud accidisse dicerent: ipse enim veritas est, ut habetur Io. XIV, 6. Secundo, ut doceret nos inanem gloriam vitare; ideo post facta miracula recedit; Io. c. VIII, 50: *ego gloriam meam non quaero* et cetera. Item ut discretionis virtutem ostenderet: discretionis enim est separare se, et quiescere; Sap. VIII, 16: *intrans in domum meam conquiescam cum illa.* Sed notandum quod utitur impulsione, quia durum erat eis separari a Christo, ut dicit Petrus, Io. VI, 69: *domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes.* Item ostendit affectum turbarum, scilicet cum quo ardore sequebantur eum; Cant. I, 2: *oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulae dilexerunt te.* *Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare.* Sequitur de periculo, et ostenditur periculum ex tempore; ex loco; ex vento. Et primo ponitur absentia Christi, quia cum esset cum discipulis *ascendit in montem solus orare.* Ipse venerat plantare fidem nostram, ideo operabatur aliquando humanum, aliquando divinum; quod enim panes multiplicavit hoc Dei fuit; quod oravit, humanum fuit, non quod indigeret, sed ut exemplum daret: omnis enim Christi actio nostra est instructio. Io. XIII, 15: *exemplum dedi vobis, ut sicut facio, ita et vos faciatis.* Et dat nobis exemplum quomodo ad orandum: et ad orationem requiritur quies mentis, elevatio, solitudo. Quies ostenditur, quia *dimissa turba*, quae designat cogitationes perturbantes cum quibus non potest homo orare, ideo ostium cordis claudere docet; supra VI, 6: *cum autem oraveris, intra cubiculum* et cetera. Item elevatio; Thren. III, 28: *sedebit solitarius et levabit se supra se.* Item solitudo. Osee II, 14: *ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius.* Per montem intelligitur caelum: caelo enim nihil excelsius. Et dimissis turbis, idest dimissis mortalibus ivit in caelum, et ipse solus ascendit, et propria virtute. Michaeae II, v. 13: *ascendit ante eos pandens iter.* Item ascendit orare; ad Hebraeos VII, 25: *per semetipsum accedens.* Sed hic videtur esse quaestio, quia Ioannes videtur dicere quod pavit turbas in monte, ut habetur Io. VI, 3, hic autem dicitur quod post refectionem turbarum ascendit in montem. Sed respondetur, quod in monte pavit, sed post in altiore locum montis ascendit. Item est alia quaestio, quia habetur Io. VI, v. 15 quod ipse fugit, quia voluerunt eum facere regem; hic autem dicitur quod ascendit orare. Augustinus dicit, quod eadem potest esse causa et fugiendi, et orandi. Post describitur periculum ex tempore, quia nox erat, et in nocte maius est periculum maris; ideo dicit: *vespere autem facto.* Et significatur eius passio, quia in passione solus ascendit; Act. I, 9: *videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Navicula autem in medio maris iactabatur fluctibus.* Per naviculam significatur Ecclesia, per mare mundus: Ps. CIII, 25: *hoc mare magnum et spatiosum manibus.* Et haec Ecclesia, Christo ascendente, remansit in mari, et in periculis maris mundi. Quando enim aliquis magnus impugnat Ecclesiam, tunc agitur fluctibus. Ps. LXXXVII, 8: *et omnes fluctus tuos induxisti super me.* Sed quia Christus orat, non potest submergi, quamvis fluctuet et elevetur. Gen. VII, 17: *et elevaverunt arcam in sublime a terra.* Item agitur a vento: iste ventus est impetus diabolicae incitationis. Iob I, v. 19: *quia venit ventus a regione deserti et concussit quatuor angulos domus;* Is. XXV, v. 4: *spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem.* *Quarta autem vigilia noctis venit ad eos, ambulans supra mare.* Posito periculo, ponitur liberatio a periculo: et circa hoc duo facit. Primo ponitur auxilium; secundo effectus. Secunda ibi *qui autem in navicula erant, venerunt et adoraverunt eum.* Tria pericula posuerat: primo obscuritatem noctis, periculum maris, periculum venti. Et contra primum ponit visitationem suam; contra secundum certitudinem sui, ibi *statimque Iesus locutus* etc.; contra tertium porrigit manum *et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum.* Item tranquillitatem maris *et cum ascendisset in naviculam, cessavit ventus.* Circa primum ponitur sua visitatio; secundo effectus suae visitationis, ibi *videntes autem eum supra mare ambulantem, turbati sunt.* Dicit ergo *quarta vigilia noctis venit ad eos.* Hic tangitur et adventus eius, et tempus, quia *quarta vigilia.* Hieronymus dicit, quod antiqui dividebant noctem in quatuor partes. In prima quidam vigilabant, in secunda alii, in tertia alii, et in quarta alii; et illi qui vigilaverant

quiescebant. Unde dicit quod in *quarta vigilia* etc., quia tota nocte fuerant in mari. *Venit ad eos ambulans supra mare*. Et quare? Assignat Chrysostomus rationem litteralem, dicens quod tantum tardavit ut magis desideraretur. Is. XXVI, 9: *anima mea desideravit te in nocte*. Item, ut discerent quod si statim non haberent auxilium, quod non desisterent, quoniam oportet semper orare. Mystice per quatuor horas significantur quatuor status. Primo status legis; secundo status prophetarum; tertio tempus gratiae; quarto ascensus in caelum, in quo statu cessavit tempestas. Unde in quarta vigilia venit sicut in fine noctis; unde Iac. ult., 8: *patientes estote et vos, et confirmate corda vestra, quoniam adventus domini appropinquabit*. Sed qualiter venit? *Ambulans supra mare*. Et quare sic voluit venire? Ut se ostenderet dominum maris; Ps. LXXXVIII, 10: *tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas*. Item, ut ostenderet illusores potestatis huius saeculi: Diabolus enim semper illudit potestati huius saeculi; Ps. CIII, 26: *draco iste quem formasti ad illudendum ei*. Sed istam potestatem dominus fregit; Ps. LXXIII, 14: *tu confregisti capita draconis*; et significat quod Ecclesia non potest tribulationes sustinere, nisi secundum quod voluit ipse. Opinio fuit hic, quod in hac vita dominus accepit quatuor dotes, subtilitatis in nativitate, impassibilitatis quando ieiunavit quadraginta diebus, vel transubstantiando sacramentum Eucharistiae, agilitatis hic, claritatis in transfiguratione. Sed hoc non credo: credo enim quod miraculose fecit. *Et videntes eum*. Hic ponitur effectus praesentiae Christi, scilicet turbatio discipulorum; unde ponitur turbatio, ponitur causa, ponitur signum. Et dicit *et videntes eum turbati sunt* et cetera. Debetis scire, quod quando auxilium divinum est magis propinquum, permittit dominus magis affligi, ut tunc magis cum devotione et gratiarum actione recipiatur auxilium eius. Item magis timor crevit, quia frequenter ex timore homines convertuntur. Et quare? Quia crediderunt phantasma esse; unde *dicentes, quia phantasma est*, non credentes esse verum corpus de virgine. Mystice enim significatur quod antequam Christus veniat, multi multa phantastica dicent, ut habetur infra XXIV, 23 s. *Et prae timore clamaverunt*: clamor enim est signum timoris, sicut etiam in omni tribulatione ad dominum debemus clamare; Ps. CXIX, 1: *ad dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me. Statimque locutus est eis* et cetera. Hic ponitur auxilium. Quia in obscuritate erant, ideo certitudinem dat: et tria facit. Primo certificat verbis; secundo petit signum Petrus factis; tertio conceditur ei. Tria posuerat: turbationem timoris, falsitatem opinionis, item desperationem: et contra ista tria facit, quia *statim locutus est eis*. Unde quando quis clamat ad dominum, si opus est, statim venit; Is. c. XXX, 19: *ad vocem clamoris tui, statim cum audierit, respondebit tibi*. Item, quia erant desperantes, dicit eis *nolite timere*. Idem habetur Ioannis XVI, 33: *in mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum*: in me autem quietem. Item, quia phantasma credebant, ideo dicit eis *ego sum*. Et quare dicit sic? Quia ex modo loquendi suo poterant certificari; Io. X, 3: *oves meae vocem meam audiunt*. Item ut se verum Deum ostenderet. Simile habetur Ex. III, 13: *qui est, misit me*, dixit Moyses. Item contra hoc quod turbati erant, dixit *nolite timere*. Is. LI, v. 12: *quis es tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi foenum ita arescit?* Et Prov. XXVIII, 1: *iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit. Respondens Petrus dixit: domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas*. Quia auxilium contulerat verbis, ideo Petrus petit signum factis. Petrus autem in persona totius fiducialiter petiit, et dixit *si tu es, iube me ad te venire*. Hic est magna fiducia Petri. Non dixit, ora pro me, sed dixit *iube me ad te venire*, quia ipse confessus est *tu es Christus filius Dei vivi*. Unde ex fide quam iam conceperat, audacter confidit in eius potestate. Esther XIII, 9: *domine, in potestate tua cuncta sunt posita, et non est qui resistere possit voluntati tuae*. Et hoc dixit ex solo desiderio, non ut tentaret, nec ex infidelitate. I ad Thess. I, 3: *memores fidei vestrae, et operis, et laboris* et cetera. Deinde ponitur signum; unde dixit *veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Iesum*. Et hoc contra Manichaeos qui dixerunt, quod Christus non habebat verum corpus: quia si Christus non habebat, quia ambulabat super aquas, sic nec Petrus. Per hoc quod post quartam vigiliam adhuc imminere periculum, significatur quod in quarto adventu, quod erit purgandum purgabitur in electis. Ps. XCVI, 3: *ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos eius. Videns autem ventum validum* et cetera. Hic ponitur tertium auxilium, quia liberavit Petrum a submersione. Et primo ponitur causa; secundo petitio Petri; tertio auxilium Christi. *Videns autem ventum validum timuit*. In mari ventus non habet continuum impetum, similiter nec in terra; unde interpellabatur quando Petrus intravit mare; sed cum fuit super mare, flavit fortiter, et tunc timuit. Ex hoc est considerandum quod dicit, quod periculosius erat supra mare quam in navi, ideo dominus aliquando fortes in periculo maris submergi permittit. Unde apostolus I ad Cor. X, 12: *qui existimat se stare, videat ne cadat*. Sed quare permisit in periculo? Primo praecepit ire, ut virtus eius ostendatur, quia uterque ambulabat, et hoc viderunt discipuli. Sed quod permiserit mergi Petrum, hoc fecit, ut experiretur quid posset de se. Unde quod ivit supra mare, hoc fuit virtute Christi; quod autem coepit mergi,

hoc fuit infirmitatis Petri, sicut Paulus, II ad Cor. XII, 7: *ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, Angelus Satanae, qui me colaphizet*. Permisit etiam dominus Petrum mergi, quia futurus erat pastor. Voluit ergo et virtutem ostendere, et infirmitatem. Item hoc fecit ad compescendam aemulationem discipulorum: quia enim viderunt eius periculum, cessavit aemulatio eorum. *Et cum coepisset mergi, clamavit: domine, salvum me fac*. Simile habetur in Ps. LXVIII, 2: *salvum me fac, domine, quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam. Et continuo Iesus extendens manum apprehendit eum*. Christus duo facit, quia et auxilium impendit, et infidelitatem arguit. Auxilium impendit, quia manum porrigit; Ps. CXLIII, 7: *emitte manum tuam de alto, libera me, et eripe me de aquis multis*. Et Iob XIV, 15: *operi manuum tuarum porriges dexteram*. Deinde de infidelitate eum arguit, et ait illi: *modicae fidei, quare dubitasti?* In quo significatur quod si fidem certam habuisset, submergi non potuisset, ideo stabiles esse debemus in fide. Idem habetur supra VIII, 26: *quid timidi estis, modicae fidei?* *Et cum ascendisset in naviculam, cessavit ventus*. Hic ponitur quartum auxilium contra ventum. Ps. CVI, 25: *dixit, et stetit spiritus procellae*. Unde signum est, quod cum Christus est cum suis, nil perversi habent; unde Apoc. VII, 16: *non esurient, neque sitient ultra*. Sequitur liberationis effectus *qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum*, scilicet discipuli, vel nautae. Supra VIII, 27: *qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei? Vere filius Dei es*. Per hoc autem significatur, quod quando dominus cum fidelibus est, tunc veraciter credunt; I Io. II, 28: *filioli, manete in eo, ut, cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu eius. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth*. Hic ponitur virtus Christi. Et primo describitur locus; deinde devotio hominum; et post virtus operativa. Dicit ergo *et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth*, qui locus est ex alia parte maris, et interpretatur ortus: unde post periculum venerunt ad refrigerium. Deinde sequitur devotio turbarum: *et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes* etc., quia non solum suos infirmos obtulerunt, sed miserunt pro extraneis. Unde cum cognovissent per famam et per doctrinam, miserunt pro infirmis, et obtulerunt ei; unde omnes credebant in eum, tantae erat virtutis sermo eius; et hoc significatur Is. ult., 19: *mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentem in mare* et cetera. Item devotio etiam demonstratur, quia non solum petebant, quod imponeret manus, sed eum tantum *rogabant, ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent*. Per fimbriam significantur minima praecepta, vel caro Christi, vel sacramentum Baptismi. *Et quicumque tetigerunt, scilicet per fidem, salvi facti sunt*. Unde Mc. ult., 16: *qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit*.

Caput 15

Lectio 1

[87371] Super Mt., cap. 15 l. 1 Supra dominus sub figuris virtutem suae doctrinae ostendit, nunc ostendit sufficientiam eius. Ostenditur autem dupliciter. Primo, quod non requirit observantias legis; secundo quod non solum uni genti Iudaeorum data sit, sed et gentilibus, ibi *egressus inde Iesus secessit in partes Tyri et Sidonis*. Circa primum tria facit. Primo tanguntur circumstantiae accusationis; secundo accusatio; tertio expositio. Secunda ibi *quare discipuli transgrediuntur traditiones seniorum?* Tertia ibi: *non enim lavant manus suas cum panem manducant*. Aggravatur autem malitia eorum ex tribus. Primo ex tempore, quia tunc quando haec signa faciebat et miracula, ipsi faciebant signa iniquitatis, unde malignabantur. Supra XI, 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus* et cetera. Item redditur aggravatio ex loco, quia cum Iudaei essent diffusi per Iudaeam, illi tamen qui erant in Ierusalem, erant sapientes, et tamen erant deteriores. Is. XXVI, 10: *in terra sanctorum iniqua gessit, non videbit gloriam domini*. Item aggravatur ex conditione personarum, quia de magnis venerunt Scribae, qui erant magis litterati, et Pharisei, qui reputabantur magis sancti. Ier. V, 5: *ibo ad optimates, et loquar eis; ipsi enim cognoverunt viam domini*. Deinde ponitur id in quo accusabant eos: *quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?* Praeceptum erat, ut habetur Deut. IV, 2: *non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo*. Unde addentes traditiones, contra legem faciebant; non quod non liceret constituere aliquid, sed quod ita praecipiebant observari sicut legem domini. *Non enim lavant manus suas* et cetera. Hic exponitur, quae sunt eorum traditiones. Hoc tamen exponitur magis Mc. VII, v. 2: ibi enim dicitur, quod *cum vidissent quosdam de discipulis eius communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt*. Et potest hoc esse ad litteram, quia non lavabant manus. Quare? Quia ita solliciti erant verbo Dei, quod etiam tempus non habebant: unde ex sollicitudine circa spiritualia non se lavabant eo modo sicut

Iudaei, sicut habetur Marci VII, 4 quod omnes Iudaei nisi crebro lavent manus, non manducant: ideo discipuli non lavabant secundum ritum eorum. Unde carnaliter intelligebant quod dicitur Is. I, 16: *lavamini, mundi estote*. Unde ipsi ad litteram intelligebant, lavantes quod erat exterius, et non quod interius. *Ipsae autem respondens ait illis*. Dominus duo facit: quia non respondet excusando discipulos, sed ostendit quod ipsi non sunt digni, qui reprehenderent eos. Supra VII, 5: *hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo*. Constat, quod transgredi mandatum Dei est gravius quam traditiones hominum: et ideo qui transgrediebantur mandata Dei, in maioribus delinquebant. Ideo primo ostendit eos transgressores legis; secundo quod mandatum transgrediuntur. Dicit ergo *quare vos transgredimini mandatum Dei, et non observatis, propter traditionem vestram?* Rom. X, 3: *ignorantes Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti*. Is. III, v. 8: *lingua eorum et adinventiones eorum contra dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius*. Deinde cum dicit *nam Deus dixit* etc., ponit quod est istud mandatum, quod est scilicet de honoratione parentum. Et primo ponit mandatum; secundo poenam. Unde dicit *nam Deus dixit: honora patrem et matrem tuam*. Et notandum, quod honor non est nisi reverentia exhibita in testimonium virtutis. Ille enim exhibet reverentia, qui quae necessaria sunt administrat: unde non solum tenetur homo assurgere, sed etiam necessaria ministrare. Eccli. II, 21: *qui timent dominum, custodient mandata illius*. Et quod debeatur talis honor, patet, quia Tobias mutuavit Gabelo, quod agere praeceperat dominus. Ex. XX, 12 statim addit poenam: *ut sis longaevis super terram*. Item Lev. XX, 9. Addit poenam transgressoribus: *qui maledixerit patri suo et matri suae, morte moriatur*. Et sic in benedictione non solum intelligitur, quod ore benedicas, sed etiam quod benedictionem impendas; Prov. c. XX, 20: *qui maledixit patri suo et matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris*. Sed quia posuit incitativum ex parte poenae, quare non posuit praemium ex obedientia? Quia homines magis terrentur a poena, quam desiderent praemium; nam et brutum a poena terretur. Ex hoc enim habetur, quod si qui detrahunt patri et matri, sunt digni morte; ergo qui movent alios eis detrahere, sunt digni morte; quare non sunt digni accusatione. Ergo vos non estis digni accusare eos. *Vos autem dicitis* et cetera. Hic tangit quomodo transgrediuntur. Et primo hoc ostendit; secundo auctoritatem ponit. Et circa primum ostendit ritum suum secundo quid sequebatur. Dicit *vos dicitis, quicumque dixerit patri vel matri* et cetera. Multis modis hoc legitur. Uno modo, ut sit constructio perfecta, et tunc sic *quicumque*, idest quivis, *dixerit*, idest dicere poterit. Alio modo, ut sit imperfecta, sic *quicumque dixerit* etc. supple, servat mandatum, et est immunis a poena. Quid est hoc dictum? Tripliciter exponitur. Rabanus dicebat, quod spirituale bonum praefendum est temporali; ideo dicebant his qui habebant patres pauperes, ut dicerent eis: pater, non displiceat tibi si non do tibi necessaria, quia munus quod offero, proficit tibi spiritualiter. Sed hoc non erat verum, secundum illud: *dona iniquorum non probat altissimus*. Et Prov. c. XXVIII, 24: *qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre et non dicit hoc esse peccatum, particeps homicidae est*. Ideo si aliquis habet patrem, vel matrem, et non possent vivere sine eo, qui diceret ei, vade ultra mare, vel intra religionem, in hanc sententiam incidit. Alia est expositio. Hieronymus autem legit interrogative, idest *numquid proderit tibi?* Habetur Lev. XXII, 2, quod alienigena non poterat sumere quae consecrata erant domino, ideo filios qui habebant patres pauperes, monebant quod offerrent Deo. Et si patres vellent sustentari ex eis, dicerent eis: si aliquid accipias ex illo quod Deo debeo offerre, numquid proderit tibi? Non, immo magis erit tibi in damnationem. Augustinus sic exponit. Dicebant Iudaei, quod pueri dum erant sub tutela patris, eis tenebantur. Unde quando parvi sunt filii, patres offerunt pro filiis, et valet eis; sed quando liberi arbitrii sunt, tunc non valet devotio aliena. Unde dicebant quod omnis qui ad hunc statum potest pervenire et patri suo dicere *munus quod ex me est, tibi proderit*; non tenebatur patri. Sed ex ista doctrina sequuntur duo inconvenientia. Unum contra proximum, aliud contra dominum. Contra proximum, quia qui sic diceret, et qui sic instructus est, non honorificat patrem suum. Unde Rom. I, v. 30: *inventores malorum, parentibus non obedientes*. Et sequitur: *qui talia agunt digni sunt morte*. Item contra Deum; unde dicit *et irritum fecistis mandatum Dei*, quasi dicat: non solum fecistis contra proximum, immo etiam *irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*. *Hypocritae*. Proprie dicebantur hypocritae, qui intrabant theatrum, et habebant unam personam, et simulabant aliam cum Larvis. Isti ergo hypocritae sunt, qui exterius aliud praetendunt quam habeant interius; unde interius intendebant lucra, exterius movebant homines ad offerendum Deo. Iob c. XXXVI, 13: *simulatores et callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum vincti fuerint*. Bene prophetavit de vobis Isaias. Hoc habetur Is. XXIX, 13. Primo ponit duplicitatem eorum; secundo inutilitatem servitii, ibi *sine causa autem colunt me*. Dicit ergo *populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Et hoc ad litteram, quia honorabant labiis, sed corde longe erant a Deo; quia Christum in nomine Dei venientem non recipiebant. Vel sic. *Populus hic labiis*

me honorat etc., quod enim dicunt, quod homo debet offerre Deo, videtur quod honorent Deum, *cor autem eorum longe est*, quia non tendebant ad honorem Dei, sed ad cupiditatem: unde quanto cupiditas maior, tanto caritas minor. Hoc habetur Ier. XII, 2: *prope es tu ori eorum, et longe a renibus eorum*. Sed numquid ista fictio valet eis? Non, quia non placet domino; unde sequitur *sine causa autem colunt me*. Sed quid est hoc dictum? Ieiunare est doctrina hominum, et canones sunt traditiones hominum; numquid qui haec docent, sine causa colunt Deum? Intelligendum est in praeiudicium mandatorum Dei. Iob XXXII, 21: *Deum homini non aequabo*. Act. V, 29: *obedire oportet magis Deo quam hominibus*. Quare? Quia Deus decipi non potest. Is. I, v. 13: *ne offeratis sacrificium frustra*. Ex hoc habemus quod homo magis debeat sibi conscientiam facere de transgressione mandati, quam de transgressione ecclesiasticae constitutionis. *Et convocatis ad se turbas, dixit eis* et cetera. Supra ostendit dominus Pharisaeos calumniantes esse indignos quod reprehenderent discipulos, quia maioribus erant involuti peccatis; nunc autem praetermittens eos, instruit alios, ut impleatur quod dictum est supra XI, 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Et primo instruit turbas; secundo discipulos, ibi *tunc accedentes discipuli* et cetera. Et circa primum duo facit. Primo praeparat ad audiendum; secundo dat doctrinam suam. Secunda ibi *non quod intrat in os coinquinat hominem*. Notandum quod ad audiendum aliquem alium requiritur attentio, per quam homo ad interiora revocetur, et in se congregetur. Et hoc facit, cum dicit *et convocatis eis*, quia oportet quod ad ipsum congregemur; Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini*. Secundo necessaria est diligentia in audiendo, ideo dicit *audite*; Prov. I, v. 5: *audiens sapiens sapientior erit*. Item requiritur intellectus, unde dicit *et intelligite*; Ps. XCIII, 8: *intelligite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite*. Consequenter proponit altissimam doctrinam, quae est perfectio moralis vitae. Unde notandum quod aliquid immutatur ab exteriori, ut aqua calefit ab igne: aliquid ab interiori, ut homo mutatur per peccatum. Quantumcumque enim moveatur exterius, non est peccatum nisi consentiat homo interius; Iob XXXVII, 9: *ab interioribus provenit tempestas*. Unde primo ostendit quod non ab exterioribus, secundo quod ab interiori. Dicit ergo *non quod intrat in os coinquinat hominem*. Contra, illud obiicitur quod habetur per veterem legem; habetur enim Lev. XI, quod multa cibaria prohibentur, unde homines fiebant immundi. Respondet Augustinus contra Faustum dicens, quod aliquid dicitur immundum dupliciter. Uno modo secundum naturam suam: et sic nulla sunt immunda, secundum illud I ad Tim. IV, 4: *omnis creatura Dei bona est, et nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur*. Item aliquid potest esse immundum secundum significationem. Et sic potest aliqua res esse signum immunditiae et munditiae: ut si accipiamus porcum et agnum in sua natura, utrumque est bonum; tamen sua significatione porcus significat immunditiam, agnus innocentiam: ideo quantum ad significationem unum est mundum, aliud immundum. Et quia ante adventum Christi erat tempus, in quo vivebant sub figuris, quia non adhuc patebat veritas, ideo illae observantiae erant servandae, et cadebant sub praecepto. Sed quia in adventu Christi veritas manifestabatur, cessabat figura; ideo et cetera. Sed iterum restat alia quaestio, quia habetur Act. XV, 20, quod apostoli praeceperunt, quod conversi abstinerent a suffocato et sanguine. Ergo videtur quod veritate manente, debeant teneri illae observantiae. Antiqui dixerunt quod istud ad litteram intelligendum est, quod adhuc ab istis abstinentum est, quia immunda sunt. Sed hoc nihil est, quia contradicit auctoritati apostoli ad Titum I, 15: *omnia munda mundis*. Aliqui dixerunt quod istud partim ad litteram intelligendum est, partim moraliter: quod enim dicitur de fornicatione, illud ad litteram prohibuerunt; quod autem a sanguine, hoc intelligendum est, quod sanguis innoxius non effunderetur; quod vero dicitur de suffocato, sic intelligendum erat, ut nullus alii calumniam inferret. Sed non debet sic intelligi, quamvis sit expositio vera. Versabatur enim quaestio, utrum gentiles conversi tenerentur ad ista quae prohibuerunt apostoli. Ideo oportet intelligi secundum quod Iudaeis erat consuetum. Ideo aliter dicendum est, quod apostoli aliquid considerabant, et prohibebant, vel quia secundum se illicitum, vel quia occasio scandali; unde fornicationem quasi illicitam prohibuerunt; sanguinem autem ne scandalum aliis facerent, ut scilicet scandalum tolleretur. Et hoc sonant verba apostoli I ad Cor. VIII, 9: *videte autem ne haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis*. Item si obiicitur: ponatur quod aliquis in Quadragesima comedat carnes, nonne coinquinatur? Dicendum quod non ex cibo, sed ex violatione praecepti; Rom. XIV, 17: *regnum Dei non est esca et potus. Sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem*. Hic videtur tangere solum peccata quae ex ore procedunt, et haec coinquinant; Lc. XIX, 22: *ex ore tuo te iudico, serve nequam*. Et supra VII, 2: *ex ore tuo iudicaberis*. Sed dicendum, quod proprium officium oris est dicere. Est autem duplex dicere, exterius ore corporali, et interius ore mentis, de quo Ps. XIII, 1: *dixit insipiens in corde suo: non est Deus*. Sic ergo per os potest intelligi os cordis, scilicet mens hominis, et sic omne peccatum est ex ore; quia numquam est peccatum nisi ex proposito mentis.

Sic ergo *quod procedit ex ore*, scilicet cordis, *hoc coinquinat*, quia peccatum adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium, non est peccatum. *Tunc accedentes discipuli eius* et cetera. Hic instruit de scandalo vitando, et de principali quaestione, ibi *respondens autem Petrus*. Circa primum duo. Primo ponitur quaestio discipulorum; secundo Christi responsio. Hic intelligendum quod Pharisei et discipuli audierunt hoc verbum, in quo intelligebant, quod omnes suas traditiones subverteret, non autem praecepta domini; ideo abominantes nihil dixerunt, sed turbationem habuerunt: ideo discipuli dixerunt *scis quia Pharisei, audito verbo hoc, scandalizati sunt?* Hoc verbum *scandalum*, frequenter invenitur in Scripturis; unde videndum quid significet. Scandalum in Graeco idem est quod offendiculum, ut lapis in via; unde offendiculum dicitur, ubi est occasio ruinae. Sed aliquando aliquis scandalizat active, aliquando passive. Active scandalum dicitur, quando est aliquod factum, quod est non solum in se malum, sed etiam aliis offendiculum: ideo scandalum dicitur dictum, vel factum minus rectum praebens occasionem ruinae. Et non dicit cogitatum, quia oportet quod sit patens. Item non dicit malum, sed minus rectum, quia oportet quod habeat speciem mali; I Thess. V, 22: *ab omni specie mali abstinete vos*. Item est scandalum passivum, ut si aliquis bonum verbum dicat, vel oret, alius scandalizetur, et accipit sibi occasionem ruinae: unde dominus non scandalizavit, sed ipsi ceperunt occasionem. Unde dixerunt discipuli sui, quod Pharisei inde ceperunt scandalum, et hoc praenunciatum erat per Is. VIII, 14: *et erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, et in petram scandali*. At ille *respondens ait*. Hic ponitur responsio domini, et ostendit eorum scandalum contemnendum primo quia alieni a Deo; secundo quia nocivi hominibus, ibi *sinite illos: caeci sunt et duces caecorum*. Dicit ergo *at ille respondens ait: omnis plantatio quam non plantavit pater meus caelestis, eradicabitur*. Ex verbis istis illi qui posuerunt duas naturas, voluerunt confirmare errorem suum, quia malam naturam a malo Deo dixerunt, bonam a bono; unde dicunt: si aliquis de mala creatione sit, etsi videatur facere bona, non potest perseverare. Sed non est sic: nam, ut dicit Hieronymus, contrarium habetur Ier. II, 21: *ego te plantavi vineam electam, omne semen verum; quomodo ergo conversa es in amaritudinem?* Hoc ergo patet, quod non est a Deo. Sic ergo conversa est per istam plantationem non natura; sed aliquid superveniens intelligitur, et hoc est perversa voluntas; unde natura semper remanet, sed voluntas perversa eradicatur. Unde potest ista plantatio intelligi de traditione hominum, quae est eradicanda, si sit contra Deum; sed traditio quae est a Deo, numquam est eradicanda. Unde *omnis plantatio*, idest traditio quae non est a Deo patre meo, *eradicabitur*. Et hoc habetur Act. V, v. 39 de Gamaliele qui dixit: *si fuerit hoc a Deo, non poteritis contradicere*. Hoc patet etiam in omnibus. Videbis aliquem qui bona opera facit fundata in caritate, ad Eph. III, 17: *in caritate radicati et fundati*: et haec non possunt eradicari. Sed alia quae non habent bonum fundamentum, ut dare eleemosynam propter vanitatem, eradicantur; unde Eccli. XIV, 20: *omne opus corruptibile in fine deficiet, et qui facit illud, corruiet in illo*. Unde sic intelligendum est Sap. IV, 3: *adulterinae plantationes non dabunt radices altas*. Contra hoc habetur I ad Cor. III, 6, ubi dicit Paulus: *ego plantavi, Apollo rigavit*. Ergo Paulus eradicabitur. Dico, quod Paulus non plantavit ut principalis, sed ut minister. Sequitur *sinite illos, caeci sunt*. Hic ostendit scandalum eorum contemnendum, quia nocivi sunt hominibus. Et primo docet contemnendum; secundo praesumptionem eorum; tertio nocumentum. Circa primum: dicitis quod ita scandalizentur, *sinite eos*, et non curetis. Sed numquid non est curandum de scandalo? Nonne dominus ut vitaret scandalum, misit Petrum ad mare, ut solveret tributum? Dicendum quod scandalum aliquando oritur ex veritate; unde illud vitandum est scandalum quod potest vitari sine praeiudicio veritatis, vitae, vel doctrinae, vel iustitiae. Unde iudex non debet dimittere iudicium, si aliquis inde scandalizatur. Sed tamen distinguendum, quia aliqui scandalizantur ex infirmitate, aliqui ex certa malitia. Scandalum pusillorum vitandum est, veritate servata; et tamen potest homo differre, vel remittere. Sed si ex malitia, non: et sic isti scandalizantur. Unde si non ex malitia scandalizarentur, non dixisset dominus *sinite illos*, sed potius, instruite eos. Ad Titum III, 10: *haereticum hominem post secundam monitionem devita*; Ier. LI, 9: *curavimus Babylonem, et non est curata*. Et quare *caeci sunt?* Spiritualiter caeci sunt ignorantes; Is. LVI, 10: *speculatores eius omnes caeci*. Et quia ex certa malitia, non solum sunt caeci, sed etiam *duces caecorum*, et magistri, Iob XIX, 4: *si ignoravi, mecum erit ignorantia mea*. Quod sint duces caecorum, hoc est bonum; sed quod caeci, hoc est malum. *Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt*. Iob. XL, 8: *absconde eos in pulvere*, scilicet quantum ad corpus. *Respondens autem Petrus*. Instruit eos hic de principali quaestione; ubi tria facit: quia primo ponitur petitio Petri; secundo increpatio; tertio doctrina. Secunda ibi *at ille dixit: adhuc et vos sine intellectu estis?* Tertia ibi *non intelligitis* et cetera. Dicit ergo *respondens autem Petrus dixit ei: edissere nobis parabolam hanc*. Petrus consuetus erat audire parabolas multas ab eo; ideo credebat, quod loqueretur parabolice: vel quia Petrus nutritus erat in

observantiis legalibus, sicut dixit in actibus apostolorum cap. X, 14: *absit a me, domine, numquam coinquinatum intravit in os meum*: ideo credebat, quod ad litteram non diceret, sed parabolice. Prov. I, 6: *animadvertet parabolam, et interpretationem, et verba sapientum, et aenigmata eorum*. At ille dixit: *adhuc et vos sine intellectu estis?* Dominus enim omnibus in Petro respondit, qui pro omnibus loquebatur. Hic reprehendit eos. Sed quare? Una ratio est, quam ponit Hieronymus, quia quod palam dictum est, parabolice dictum putant. Sicut enim reprehendendus est, qui manifestat occulta, sic e converso, qui occultat manifesta; Ps. XXXI, 9: *nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus* et cetera. Alia ratio est Chrysostomi, quia videbatur zelare pro Iudaeis, quia nutritus in legis doctrina; ideo videbatur inde tristari. Consequenter exponit. Et primo exponit quod dixerat, scilicet *quod intrat in os*; secundo secundum quod dixerat, scilicet *sed quod exit de ore, hoc coinquinat hominem*; tertio concludit intentionem. Dicit ergo *non intelligitis quod omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur?* Et quare sic dicit dominus? Dicit Chrysostomus, quod loquitur eis quasi assuetis in observantiis legis. Erat autem intentio legis, quod dum cibus erat in ore indigestus, immundus erat; sed cum digestus, mundus. Unde semper dicitur in lege, *immundus erit usque ad vesperum*. Ideo ponamus quod servari debeant istae observantiae, non tamen reddunt hominem immundum, nisi ad tempus. Unde quod transit, non potest immundare eos. Vel aliter. Nihil potest immundare animam, quod non contingit eam. Cibus autem non contingit animam; et hoc est signum, quia *in ventrem vadit, et in secessum emittitur*. Sed, sicut dicit Hieronymus, contra hoc obiciunt aliqui, dicentes dominum esse ignarum naturalis scientiae, quia non totum in secessum transmittitur. Unde quidam volentes sic intelligere, quod totum emittatur, volunt quod nihil convertatur in humanam naturam, sed solum quod tractum est ab Adam multiplicetur, et hoc resurget. Unde quod ex cibus est, secundum eos non resurget. Unde et artifices plumbum ponunt cum auro, ut plumbum consumatur, aurum conservetur. Sic resistunt cibi, ne calor naturalis consumat illud, quod est de virtute naturae. Sed hoc videtur impossibile, quia non potest aliquid maius fieri, nisi per rarefactionem, quia nihil aliud est rarefieri, nisi assumere maiorem quantitatem. Item homo communiter se habet cum animalibus in sensitiva et in nutritiva, in vegetativa cum plantis. Sed sic est quod ista augentur et nutriuntur ex nutrimento. Ergo et homines eodem modo augentur et nutriuntur. Quid est ergo quod dicit, quod *in secessum emittitur?* Dicit Hieronymus quod non solum intelligitur superfluitas immunda, immo quocumque modo fiat, sive per fimum, sive alio modo. Et hoc etiam secundum philosophum, quia licet secundum speciem maneat, tamen secundum materiam fluit, ut si ignis in specie remaneat, sed materia consumitur. Potest etiam sic dici *omne quod intrat in os, in ventrem vadit*, aliquid: unde aliquando in Scriptura totum pro parte sumitur. *Quae autem procedunt de ore*: iam dictum est, quod per os intelligitur mens. *De corde exeunt, et ea coinquant hominem*: quia peccata cordis sunt cogitationes et affectus; Is. I, 16: *auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*. Item ponit peccata quae sunt contra praecepta secundae tabulae *homicidia, adulteria, fornicationes, furta*. Item peccata oris contra proximum *falsa testimonia; blasphemiae*, contra praecepta primae tabulae. Unde *haec sunt, quae coinquant hominem*, quia haec a mente procedunt. *Non lotis autem manibus manducare, non coinquant hominem*. Hic concludit, et ponit hanc conclusionem, ut principali intentioni respondeat. Item quia discipuli non erant intelligentes, ideo concludit quod contra traditionem solum dicebatur.

Lectio 2

[87372] Super Mt., cap. 15 l. 2 Supra ostensa est sufficientia eius doctrinae, quia observantiam legis non requirit; hic ostendit quod non coarctatur ad unum populum, sed etiam ad salutem gentilium sufficit. Ostenditur autem triplex effectus in gentilibus. Primo in liberatione a potestate Daemonis; secundo ab infirmitatibus peccatorum; tertio in spirituali refectioe. Secunda ibi *et cum transisset inde Iesus venit secus mare Galilaeae*; tertia ibi *Iesus autem, convocatis discipulis suis, dixit*. Ostenditur ergo liberatio a potestate Daemonum, quia mulierem obsessam a Diabolo liberavit. Primo locus describitur; secundo instantia mulieris; tertio exauditio. Secunda ibi *et ecce mulier Chananaea* et cetera. Tertia ibi *tunc respondens Iesus ait illi* et cetera. Dicit ergo *et egressus venit in partes Tyri et Sidonis*. Tyrus et Sidon sunt duae civitates gentilium. Quia a Iudaeis repellebatur, ideo ad gentes secessit, secundum illud Act. XIII, 46: *vobis oportebat primum loqui regnum Dei; sed quoniam repellitis illud et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes*. Et primo ostendit dominus eminere conversionem observatorum legis; secundo transitum ad gentes, quod significatum fuit Act. X, 15, ubi dicitur quod cum Petrus esset apud Cornelium, vidit linteum etc. et dictum est ei: *quod Deus*

purificat, tu ne immundum dixeris et cetera. Et ecce mulier. Hic ponitur instantia mulieris. Circa cuius petitionem tria significantur. Primo pietas; secundo fides; tertio humilitas: et haec necessaria sunt ad impetrandum. Secunda ibi *at illa venit et adoravit eum*; tertia ibi *at illa dixit, etiam, domine*. Primo ponitur interpellatio; secundo adiutorium discipulorum, ibi *et accedentes discipuli eius rogabant eum*. Circa primum ponitur pietas mulieris; secundo taciturnitas Christi, ibi *qui non respondit ei verbum*. Dicit ergo *et ecce mulier Chananaea*. Sex possumus notare. Primo conversio petentis; Eccli. XVIII, 23: *ante orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum*. Praeparat enim animam quando a vitiis se mundat; Is. I, 15: *cum multiplicaveritis orationes, non exaudiam vos; manus enim vestrae sanguine plene sunt*. Et hoc designatur per hoc nomen *Chananaea*, quae idem est quod mutata; Ps. LXXVI, 11: *haec est mutatio dexterarum excelsi*. Item qui convertitur, debet non solum vitare peccatum, sed etiam occasionem peccati; Eccli. XXI, v. 2: *quasi a facie colubri, fuge peccatum*. Secundo notanda est devotio, quia clamabat. Clamor magnum affectum designat; Ps. CXIX, v. 1: *ad dominum, cum tribularer, clamavi*. Tertio notatur pietas, quia alienam miseriam suam reputabat, unde dicit *miserere mei*, et hoc est magna misericordia; Job XXX, 25: *flebam super eum qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi*. Item tangitur humilitas, quia petiit ex confidentia misericordiae Dei; Dan. IX, 4: *custodiens pactum et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua*. Quarto tangitur fides, quae necessaria est ad petitionem; Iac. I, 6: *postulet autem in fide nihil haesitans*. Item confitetur divinam naturam in eo, in hoc quod dicit *domine*; Ps. XCIX, 3: *scitote, quoniam dominus ipse est Deus*. Item humanam filii David, qui ex semine David; ad Rom. I, v. 3: *qui factus est ei ex semine David secundum carnem*. Item expositio propriae necessitatis. *Filia mea male*, idest graviter, a *Daemonio* vexatur. Et potest esse typus totius Ecclesiae gentilium, vel cuiuslibet pro conscientia, quae a *Daemonio* vexatur, cum contra conscientiam operatur; Lc. VI, 18: *et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur*. Et dicit *male*, in quo aggravat peccatum; II Paralip. ult.: *peccavi, domine, peccavi, et iniquitatem meam agnosco, ne simul perdas me cum iniquitatibus meis*. Consequenter ponitur taciturnitas Christi *qui non respondit ei verbum*. Sed hoc videtur mirabile quod fons pietatis tacuit. Et assignatur triplex ratio. Prima ne videretur ire contra illud quod supra dixerat: *in viam gentium ne abieritis*. Ideo prompte noluit exaudire; nihilominus tamen quia multum institit, accepit quod petivit. Ideo datur intelligi quod propter instantiam petitionis impetratur quod supra legem est: erat enim de lege, quod soli Iudaei salvarentur; sed ista per instantiam suam impetravit quod erat supra legem. Secunda ratio est, ut magis cresceret devotio. Hab. I, 2: *usquequo clamabo, et non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem et dolorem, videre praedam et iniustitiam contra me?* Tertia ratio, ut daret occasionem discipulis, ut et ipsi intercederent pro ea: quia quantumcumque sit aliquis bonus, indiget tamen orationibus aliorum. Statim sequitur intercessio discipulorum. Et primo ponitur eorum petitio; secundo Christi responsio. Dicit ergo *et accedentes discipuli eius rogabant eum*. Et quare accesserunt? Una ratio est, quia nesciebant quare tantum retardabat; secunda, moti erant misericordia; item, non poterant pati mulieris importunitatem; Lc. XI, 8: *si perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, et dabit illi quotquot habet necessarios*. Discipuli non dicunt sana eam, sed *dimitte eam*; idest dicas ei: nihil faciam tibi. Et iste est modus loquendi: quoniam cum intendimus unum, dicitur contrarium. Sed obiicitur, quia Marci VII, 25 dicitur quod ingressa est in domum, et ibi petiit. Quid est ergo quod hic dicitur *quia clamat post nos?* Augustinus dicit quod sine dubio primo in domo fuit, et ibi dixit *miserere mei*, et tunc recessit Iesus: et illa sequuta est eum. Tunc sequitur responsio Christi *ipse autem respondens* et cetera. Satis videbatur mulier pietatem ostendisse, sed haec videbatur naturalis, ideo dominus exigebat professionem fidei. Ideo abiiciebat eam, et dixit *non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel*. Hebraeorum erat peculiaris, unde dicebant: *nos autem populus eius et oves pascuae eius*. Et illae oves perierant, quia abducti erant per diversas observantias; unde supra IX, 26: *videns turbas misertus est eis, quia erant vexati et iacentes sicut oves non habentes pastorem*; Ps. CXVIII, v. 176: *erravi sicut ovis quae periit*. Sed quid est quod dicit *non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel?* Nonne habetur Is. XLIX, 6: *dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae?* Ergo non solum ad Iudaeos missus est, sed et ad gentes. Dicendum quod ad omnes missus est, ut omnes in unum congregaret, sed missus est primo ad Iudaeos, ut Iudaeos ad gentes transferret; Rom. XV, 8: *dico autem Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum. At illa venit, et adoravit*, unde ingerit se. Et primo ponitur professio istius; secundo responsio. Ponitur professio, quia Deum recognovit, quia eum adoravit. Licet enim haberet repulsus apostolorum, tamen ingressit se, et adoravit. In hoc Deum recognoscit;

Deut. VIII, v. 19: *dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*; Ps. LXV, 4: *omnis terra adoret te, Deus* et cetera. *Adiuva me*. Non dicit, ora pro me, sed, tu adiuva me, quia potes; Ps. CXX, 2: *auxilium meum a domino qui fecit caelum et terram* et cetera. *Qui respondens dixit: non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus*. Hoc additur ad probandum humilitatem, quia iam constabat satis de fide, ostendens excellentiam Iudaeorum ad gentes: tunc enim probatur humilitas, quando patitur quod exprobetur gens sua; unde dicit *non est bonum* et cetera. Iudaei vocabantur filii, unde: *filios enutrivi et exaltavi; ipsi autem spreverunt me*: quia ipsi instructi erant in mandatis Dei, Io. X, 34. Panis est doctrina; Eccli. XV, 3: *cibavit eos pane vitae et intellectus*. Panis iste potest dici miracula domini, vel documenta legis. Hic ergo panis fidelibus, scilicet Iudaeis, debetur. *Non est ergo bonum sumere panem filiorum*, idest Iudaeorum, qui iamdiu sunt filii, *et mittere canibus*, scilicet gentilibus: quia sicut canis est animal immundum, sic gentes. Unde supra VII, 6: *nolite sanctum dare canibus*. Unde non adhuc totaliter repudiaverunt, sed, sicut dicit Hieronymus, conveniens est quod Iudaei canes dicantur, secundum illud Ps. XXI, v. 17: *circumdederunt me canes multi*. Et Eph. IV, 28: *nos autem filii sumus. At illa dixit: etiam, domine*. Hic tangitur mira humilitas mulieris, et sapientia. Visus est contumeliam inferre genti suae, sed humilitatis est, quod concedit contumeliam dictam. Unde dicit *etiam, domine*. Item maior ostenditur humilitas, quia ipse dominus dixerat *canes*, sed ista dixit *catellos*; unde dicit *nam et catelli edunt de micis*. Item dominus vocaverat filios Iudaeos, sed ista dominos: unde dicit *quae cadunt de mensa minorum*. Et humiliter ita scivit compellere dominum; quasi dicat, non peto, domine, quod tot beneficia conferas nobis, quot Iudaeis, sed de micis des nobis; Eccli. c. XXXV, 21: *oratio humiliantis se penetrat caelos*. Et Ps. ci, 18: *respexit in orationem humilium*. Ideo dominus exaudivit *tunc respondens Iesus ait illi* et cetera. Et tria facit. Primo ponitur eius commendatio; secundo exauditio; tertio effectus. Quando se humiliat, dicit *magna est fides tua*. Magna, quia magna credit. Item propter rectitudinem; Iac. I, 6: *postulet autem in fide nihil haesitans*. Item magna propter fervorem. Unde *si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: transi hinc illuc, et transibit*. Ideo sequitur exauditio *fiat tibi sicut vis*; Ps. CXLIV, 19: *voluntatem timentium se faciet*. Sequitur effectus *et sanata est filia eius ex illa hora*. Unde principio, Gen. I, 3, dixit, *fiat lux, et facta est lux*: sic et hic, *fiat tibi*; illud enim verbum fuit verbum aeternum; Eccle. VIII, 4: *sermo eius potestate plenus est*.

Lectio 3

[87373] Super Mt., cap. 15 l. 3 Supra confirmata doctrina evangelica per liberationem gentilium a potestate Daemonum per virtutem Christi, nunc confirmat per liberationem ab infirmitatibus spiritualibus per hoc quod multos curavit. Et tria facit. Primo ponitur locus; secundo oblatio; tertio liberatio. Secunda ibi *et accesserunt ad eum turbae multae* etc.; tertia ibi *et curavit eos*. Describitur primo locus in generali, quia *cum transisset*, scilicet de regione gentilium, *venit iuxta mare*, quod erat in Iudaea, quod aliquando vocatur Genesareth, aliquando mare Galilaeae. Per hoc quod revertitur ad Iudaeos, significatur quia reliquiae Israel salvabuntur; ad Rom. XI, 5: *sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae Dei salvae factae sunt*. Deinde describitur locus in speciali, dicens *et ascendens in montem sedebat*. Per montem significatur altitudo verbi; Ps. XXXV, 7: *iustitia tua sicut montes Dei*. Sed Iesus non stabat, sed sedebat, quia nisi descendisset, non cognovissemus, secundum illud Ps. CXLIII, v. 5: *domine, inclina caelos tuos et descende*. Item per montem altitudo gloriae, ut habetur Gen. XIX, 17: *in monte salvum te fac* etc., ad significandum quod ibi est vera quies, non hic; ad Hebr. XIII, 14: *non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus*, idest futuram expectamus. Sequitur oblatio *et accesserunt ad eum turbae multae* et cetera. Et primo ponitur quantum ad multitudinem turbarum; secundo quantum ad oblationem infirmorum; tertio quantum ad modum. Circa primum *tunc accesserunt ad eum turbae multae*; Ps. LXXXV, 9: *omnes gentes quascumque fecisti, venient, et adorabunt coram te, domine*. Et non accesserunt vacui, quia *secum habentes mutos, caecos, claudos* et cetera. Et in hoc significatur quod qui convertuntur ad dominum, debent offerre alios domino: et hoc est quod dicit *habentes mutos, caecos, claudos et debiles*. Debilis Latine significat defectum virtutis, sed Graece dicitur qui habet manum debilem: sicut enim claudus dicitur qui in pedibus laesus est, sic debilis qui manum aridam habet. Per istos significantur diversa genera morborum spiritualium. Per mutos significantur illi, qui Deum laudare non possunt, de quibus Is. LVI, 10: *canes muti non valentes latrare*. Claudii dicuntur qui numquam firmiter ambulant ad bonum, sed cito ad malum convertuntur; III Reg. XVIII, 21: *quare claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus, sequimini eum*. Per caecos significantur infideles, qui privati sunt lumine fidei; Is. LIX, 9: *palpavimus tenebras*. Per

debiles, qui habent aridam manum, significantur illi qui habent debile cor; Ps. XXI, 16: *aruit tamquam testa virtus mea. Et alios multos.* In hoc magnam fidem ostendebant, quia non solum suos, sed alios. Item ostendunt devotionem suam ex modo: aliquando enim rogaverunt ut manum apponeret, ut supra IX, aliquando autem ut fimbriam tangeret, ut supra eodem, scilicet IX et XIV. Sed modo sufficebat ponere ad pedes eius. Et per hoc mystice datur intelligi nobis, quod peccatores quos convertimus, non debemus nobis subiicere, secundum quod habetur I Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.* Sequitur de curatione. Et primo ponitur curatio; secundo admiratio; tertio effectus. Dicit ergo *et curavit eos*; Ps. CVI, 20: *misit verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum.* Et alibi, Ps. CII, v. 3: *qui propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, qui sanat omnes infirmitates nostras.* Et sequitur admiratio *ita ut turbae mirarentur videntes mutos* et cetera. Hic ponitur effectus. Istud praedictum erat Is. XXXV, 5: *tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt* etc.; et in Ps. CXXXVIII, 3: *mirabilia opera tua.* Sed quaeritur: quare non facit mentionem de debilibus? Quia non erat actus oppositus, cui posset respondere. Sed videte quod aliqui visis miraculis blasphemabant, ut habetur supra XIV, sed isti collaudabant; unde *magnificabant Deum Israel. Iesus autem, convocatis discipulis* et cetera. Hic ostenditur doctrina Christi laudabilis per refectionem bonorum. Et primo ponitur motivum; secundo materia; tertio distributio; quarto refectio. Secunda ibi *et dicunt ei discipuli* etc.; tertia ibi *et praecepit turbae ut discumberent*; quarta ibi *et comederunt omnes et saturati sunt.* Notandum quod motivum istud ponitur post praemissa, quia infirmi non possunt cibari, quia *omnem escam abominata est anima eorum*, Ps. CVI, 18. Ideo oportet quod antequam cibentur, sanentur: sic etiam in spiritualibus. Augustinus: palato infirmo poena est panis, qui sano est amabilis et cetera. Et ideo dominus post sanationem cibavit. Et notandum quod primo convocat discipulos ut reddat attentos, ut sint memores miraculi. Item ut det exemplum nobis quod quantumcumque sit homo magnus, debet se comportare minoribus; Eccli. III, 20: *quanto maior es, humilia te in omnibus.* Unde *convocatis discipulis suis, dixit: misereor turbae* et cetera. Hoc fuit motivum, unde ostendit humanitatem convenientem divinitati. Misericordia est passio, quia misericors est miserum cor habens, qui reputat alienam miseriam suam. Sed misericordia maxime Deo convenit; Ps. CII, 8: *miserator et misericors dominus, longanimis et multum misericors.* Et quam reputat ut suam, repellere debet ut suam. Unde dominus in quantum repellit miseriam, dicitur misericors. Sed ponitur motivum miserendi triplex. Primo ponit perseverantiam; secundo inopiam; tertio periculum imminens. Primo ponitur perseverantia, cum dicitur *quia triduo iam perseverant mecum.* Ex quo potestis cognoscere quod qui cum Christo perseverant, pane suo reficiuntur: quia *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Per triduum potestis intelligere confessionem sanctae Trinitatis; unde infra ult., 19: *euntes in universum mundum, baptizate in nomine patris, et filii, et spiritus sancti.* Vel triplicem actum, scilicet cordis, oris et operis. Item triplex tempus saeculi, scilicet tempus legis naturae, legis Mosaicae, et legis gratiae et gloriae in fine. Ps. XVI, 15: *satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Vel per triduum, triduum mortis Christi. Unde illi triduo sustinent dominum, qui conformarunt se morti Christi; Osee VI, 3: *vivificabit nos post triduum, et in die tertia suscitabit nos.* Unde per mortem Christi expectamus iustificationem. Ad Gal. ult., 17: *semper mortificationem Iesu in corpore nostro portantes.* Secundum quod tangitur est inopia; unde dicit *non habent quid manducent.* Sed quare per triduum expectavit? Ne possent calumniari, quia refecti essent cibo, quem secum portaverant. Secundum mysterium, illorum miseretur qui suam miseriam cognoscunt; Apoc. III, 17: *nescit quia miser es, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus* et cetera. Tertium est periculum *et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.* Deficiunt enim in via qui verbo Dei non reficiuntur; Deut. VIII, 3: *non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*; Eccli. XV, 3: *cibavit eum pane vitae et intellectus.* Et dicunt ei discipuli et cetera. Hic ponitur materia. Et primo, quomodo dedit; secundo, quanta materia aderat. Unde dicit *et dicunt: unde ergo in deserto panes tantos?* Hic tarditas et oblivio discipulorum reprehenditur, quia supra dominus satiaverat ex quinque panibus quinque millia. Unde ex tarditate et oblivione reprehenduntur. Secundum mysterium, in hoc gratia Dei et misericordia significatur, qui indignis mysteria sua revelat, et per eos sacramenta ministrat; Ier. I, 6: *nescio loqui, domine, quia puer sum.* Cui dominus: *noli dicere, quia puer ego sum*; Ex. IV, 10: *impeditioris sum linguae, et tardioris* et cetera. Is. III, 7: *nam sum mendicus, et in domo mea non est panis, nolite me constituere principem populi.* Deinde ponitur quanta materia aderat; unde ait illis Iesus; *quot panes habetis?* Et non petiit ut ignorans, sed ut miraculum ostenderetur. Unde et paucos pisciculos, supra, in alio miraculo, commemorari fecit. Et dicitur, quod quinque panes habebant, et duos pisces, in quibus doctrina legis significabatur; et illi panes erant hordeacei; hic sunt septem, et non dicuntur hordeacei; in quibus significatur lex

nova septiformi gratia Dei informata. Item in illa duo tantum fuerant pisces, in hac autem multi pisciculi. *Vos elegit Deus pauperes in mundo, divites in fide.* Et in Ps. VIII, 9: *volucres caeli et pisces maris, qui perambulant semitas maris, idest huius mundi. Et praecepit turbae ut discumberent super terram.* Hic ponitur dispositio. Et primo disponit; secundo materiam accipit; tertio gratias agit, et frangit, et distribuit. Dicit ergo *et praecepit.* In alia refectione habetur quod fecit super foenum recumbere. Per foenum temporalia significantur; unde Is. XL, 6: *omnis caro foenum, et omnis gloria eius quasi flos agri.* Unde in veteri lege erat fundamentum super temporalia, in nova solum super stabilitatem gloriae; Eccle. I, 4: *terra autem in aeternum stat.* Vel per foenum significatur, quod super temporalia debemus sedere. Unde possessio non prohibetur, sed dilectio, sive affectio; I Ioan. II, 15: *nolite diligere ea, quae in mundo sunt. Et accipiens septem panes:* in quo significatur quod quidquid de spiritualibus administratum est aliis, primo fuit in Christo; unde Act. I, 1: *coepit Iesus facere et docere.* Omnia spiritualia in eo fuerunt. Unde Ioan. III, 34: *non dedit ei Deus spiritum ad mensuram. Et gratias agens fregit, et dedit discipulis:* unde dedit nobis exemplum ut gratias agamus; I ad Thess. V, 18: *in omnibus gratias agentes.* Deinde quia non omnibus omnia, ut habetur I ad Cor. ult. Item I ad Cor. XII, 4: *divisiones gratiarum sunt.* Consequenter sequitur ordinata distributio, quia *et dedit discipulis, et discipuli dederunt populo.* Primo discipulis, qui erant mediatores; Deut. V, 5: *ego sequester et medius fui inter Deum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba eius et cetera.* Et I ad Cor. IV, v. 5: *sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.* Consequenter ponit quoad plenitudinem refectionis ex abundantia reliquiarum, et ex numero manducantium. *Et comederunt omnes.* Posset aliquis dicere, quod de paucis panibus possunt multi accipere, ita quod quilibet parum; sed non sic, immo *saturati sunt;* unde usque ad saturitatem manducaverunt; Ps. LXXVII, 29: *manducaverunt, et saturati sunt omnes.* Item multae fuerunt reliquiae, quia tulerunt septem sportas. Sed quare, cum pauciores panes fuissent, plures reliquiae remanserunt, cum scilicet saturaverit quinque millia de quinque panibus? Potest dici, quod idem sunt, vel plus, septem sportae quam duodecim cophini. Chrysostomus dicit quod diversa fecit miracula, et modo diverso, ut discipuli magis memores essent. In primo miraculo tot fuerunt reliquiae quot apostoli. Hic autem secundum numerum panum, in quo significatur quod spirituales homines refici debent septiformi gratia Dei; I ad Cor. II, 14: *animalis enim homo non percipit ea quae Dei sunt.* Sequitur numerus comedentium *erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum.* Supra fuerunt quinque millia, quia vacabant quinque sensibus; vel propter quinque libros Moysi; hic autem quatuor propter quatuor virtutes cardinales, vel propter quatuor Evangelistas. *Extra parvulos et mulieres.* Sed quare excipiuntur isti? Quia imperfecti et infirmi a vera doctrina excluduntur; ad Eph. IV, 13: *donec occurramus omnes in virum perfectum et cetera.*

Caput 16

Lectio 1

[87374] Super Mt., cap. 16 l. 1 Supra dominus ostendit sufficientiam evangelicae doctrinae, quia nec observantiis legalibus indiget, item quia non solum uni populo est necessaria, hic ostendit puritatem et excellentiam. Primo ostendit eam puram servandam ab omni traditione; secundo per altitudinem fidei omnes opiniones humanas transvolare, ibi *venit Iesus in partes Caesareae Philippi.* Circa primum primo describitur calumniosa tentatio; secundo confutat; tertio cavendum docet. Secunda ibi *at ille respondens ait illis etc.;* tertia ibi *et cum venissent discipuli eius trans fretum et cetera.* Circa primum primo commemorat locum; secundo ponitur tentativa interrogatio. Notandum quod sicut supra quando paverat de quinque panibus turbas, dimisit, et sic hic. In hoc primo datur exemplum praedicatoribus quando non se ingerant, sed revertantur; Iob XXXIX, 5 de onagro: *quis dimisit onagrum liberum, et vincula eius quis solvit?* et cetera. *Ascendit in naviculam,* ne sequeretur eum turba. Unde ponitur impedimentum quare non posset eum sequi. Unde *ascendit in naviculam,* idest in mentem quae agitur fluctibus huius mundi, Sap. XIV, 3: *quoniam dedisti in mari viam, et inter fluctus semitam,* ostendens quod debet ibi intrare, ut ibi requiescat. *Et venit in fines Magedan.* Magedan poma interpretatur et per hunc locum sacra Scriptura significatur, ubi poma simul cum aliis fructibus crescunt; Cant. VI, 10: *descendi ut viderem poma convallium.* Sequitur tentativa interrogatio *et accesserunt Pharisei et Sadducaei tentantes, et rogaverunt eum.* Eccli. XIX, 23: *est qui nequiter se humiliat, et interiora eius plena sunt dolo. Ut signum de caelo ostenderet eis.* Et petierunt signum de caelo. Habetur Io. VI, 49: *patres vestri manducaverunt manna in deserto, unde panem de caelo dedit eis.* Et I Cor. I, v. 22: *Iudaei signa petunt.* Et in

Ps. LXXIII, v. 9: *signa nostra non vidimus* et cetera. Tunc reprehendit eos, et primo de ignavia ad credendum divina. Si enim aliquis defectum habet ex natura sensuum, excusationem habet; sed cum habet sapientiam in terrenis, et ignaviam in spiritualibus, reprehendendus est; Sap. XIII, 1: *vani sunt omnes filii hominum, in quibus non est scientia Dei*. Et primo ostendit solertiam in terrenis; secundo ignaviam in spiritualibus. Dicit ergo *at ille respondens ait: vespere facto* et cetera. Hoc habet sensum litteralem et mysticum. Litteralem, quia ex aliqua dispositione poterant cognoscere signum serenitatis. *Dicitis: serenum erit: rubicundum est enim caelum*. Item tempestatis, quia *dicitis hodie erit tempestas: rutilat enim triste caelum*, quia tristitiam designat. Quando enim aer est turbidus, non sunt homines ita laeti. Rubedo enim serotina est signum serenitatis. Ratio est, secundum philosophum, ex diffusionem radiorum solis super vapores. Quando enim vapores sunt multi, tunc radii non possunt penetrare, et tunc fit color niger in aere; quando vero subtiles, penetrant. Sed quando quod est igneum dominatur, tunc apparet color rubeus, ut apparet in flamma, quia cum magis elevatur, magis apparet rubedo in ea. Ideo significatur quod vapores non sunt multi, et significatur serenitas. Sed cum mane aliquando resolvitur in rorem, vel in pluviam, est signum tempestatis. Secundum mysterium per vespere significatur passio Christi. Vespere sol occidit, sic Christus vespere mundi passus est; Mal. III, 2: *quis poterit cogitare diem adventus eius, et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans*; Ps. XXIX, 6: *ad vespere demorabitur fletus, et ad matutinum laetitia*. Unde rutilans apparuit in vespere, et significavit tranquillitatem; Tob. III, v. 22: *post tempestatem tranquillitatem facis, et post lacrimationem et fletum exultationem infundis*. In resurrectione, quae per mane significatur, apparuit rubedo in martyribus, et significat tempestatem peccatoribus. Vel per mane significatur mane diei iudicii, quem praecedet rubor; Ps. XCVI, 3: *ignis ante ipsum praecedet*. Unde estis instructi in istis terrenis. *Faciem caeli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis scire?* Duo sunt tempora: unum respondet adventui primo, aliud adventui secundo. Quaedam signa praecesserunt primum adventum; Is. XLV, v. 8: *rorate, caeli, desuper, et nubes pluant iustum: aperiatur terra, et germinet salvatorem* et cetera. Et cap. XLV, 15: *vere tu es Deus absconditus*. Sed in fine Deus manifeste veniet, et non apparebunt signa de caelo. Sed non est tempus. Vel aliter. *Faciem caeli diiudicare nostis* etc., quasi dicat, vos quaeritis signum adventus. Superfluum est signum petere, ubi sunt multa signa. Supra XI, 5: *caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur* et cetera. Hoc signum dederat Is. XXXV, 4: *ipse dominus veniet, et salvabit nos; tunc aperiuntur oculi caecorum* et cetera. Quidam ex auctoritate ista arguunt, quod debemus satagere ad cognoscendum secundum adventum. Augustinus autem exponit de primo adventu. Primus certissimus est, quia est ad salutem, salus per fidem, fides per cognitionem; ideo necessarium est ut agnoscat. Sed secundus est ad remunerandum; ideo occultatur, ut homines magis sint solliciti. Deinde denegat signum petitum; unde dicitur *generatio mala et adultera signum quaerit*. Dicitur autem generatio mala, quia recedit a Deo: malum enim est per recessum a Deo. *Dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo*, ut habetur Deut. XXXII, 15. Sed adultera, quia alii se copulavit; Ps. XXVI: *si derelinquam te in vita mea*; Is. LV, 7: *derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas*. *Signum petit*, et non debet habere, quia *signum non dabitur ei, nisi signum Ionae*, quia sicut Ionas in ventre ceti fuit tribus diebus et tribus noctibus, ita etc.; ut supra XII habitum est. Sed quare magis ponit signum resurrectionis quam aliud signum? Dicendum, quod per resurrectionem nobis salus advenit; Rom. X, 9: *si credideris in corde tuo quod Christus resurrexit, salvus eris*, quia resurgendo vitam reparavit, quia per resurrectionem Christi resurgemus. Ideo istud signum datum est fidelibus, et omnia alia retorquentur ad istud, quia scilicet resuscitavit Lazarum et cetera. Unde istis non est datum aliud signum. Discipulis autem suis dedit signum de caelo, cum ostendit eis gloriam suam, ut habetur infra XVII. Sic ergo ostendit eorum ignaviam. Sequitur pars, in qua confutat facto discedendo ab eis. *Et relictis illis, abiit*; non enim habitat cum malignis; Sap. I, 3: *separat se a perversis*. Postquam confutavit, docet eos vitari. Et primo ponitur occasio; secundo doctrina; tertio malus intellectus discipulorum; quarto reprehensio; quinto effectus. Dicit *et cum venissent discipuli eius trans fretum* et cetera. In hoc admirari debemus mentes discipulorum, quia non solent homines oblivisci nisi eorum de quibus parum curant: unde cum obliti essent panes, parum curabant de eis, sed solum de spiritualibus. *Quia dixit: intuemini, et cavete* et cetera. Hic ponitur doctrina. Per fermentum intelligit doctrinam corruptam; unde non intelligit doctrinam legis, sed traditiones Pharisaeorum, quae vocantur fermentum, quia sicut ex modico fermento totum corrumpitur, sic ex modico errore tota vita corrumpitur, sicut de via a qua parum homo recedit, postmodum elongatur: unde philosophus in I coeli dicit quod parvus error in principio, magnus fit in fine. Spiritualis intellectus est panis, non fermentum. Unde per panem vera doctrina intelligitur; Eccli. XV, v. 3: *cibavit eum pane vitae et intellectus*. Unde dicitur *intuemini, et cavete*, quia falsa

doctrina est periculosa. Dum enim manet fides in homine, non est periculum; sed quando fundamentum ablatum est, non est spes. Ps. CXXXVI, 7: *exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*. Fundamentum est fides; ad Titum ult., 10: *haereticum hominem post primam et secundam admonitionem devita*. Quia falsa doctrina habet colorem, ideo dicit *intuemini*, idest diligenter considerate; Prov. IV, 25: *oculi tui recta videant, et palpebrae tuae praecedant gressus tuos*. Consequenter ponitur intellectus discipulorum: *at illi cogitabant* et cetera. Quia enim supra septem sportas fragmentorum acceperant, et non secum tulerant, credebant quod diceret, non accepistis panes; sed nolo quod a Pharisaeis accipiatis panes, quia animales erant, *et animalis homo non percipit quae Dei sunt*, I Cor. II, 14. In isto intellectu in duobus poterant reprehendi. Primo, quia non intelligebant; item in eo quod de virtute Dei diffidebant. De primo non reprehendit eos, sed de secundo. Dicit ergo *quid cogitatis inter vos modicae fidei, quia panes non habetis?* Quasi dicat, intelligitis carnaliter quod spiritualiter debetis intelligere. *Non recordamini quinque panum, et quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis?* Nonne ergo qui tot pavi, possum vos pascere? *Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis*, scilicet materiali, sed potius spirituali; qui panis doctrina dicitur in Io. VI, 64: *verba quae locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Tunc intellexerunt* et cetera. Hic ponitur correctio. Unde correcti sunt ex sermone eius; Ps. CXVIII, 130: *declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis*.

Lectio 2

[87375] Super Mt., cap. 16 l. 2 Supra dominus docuit doctrinam evangelicam conservandam puram a fermento Iudaeorum, hic autem docet eminentiam doctrinae. Et primo quantum ad fidem utriusque naturae, scilicet deitatis et humanitatis; secundo quantum ad fidem passionis, ibi *exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis* etc.; tertio quantum ad fidem iudiciariae potestatis, ibi *filius enim hominis venturus est in gloria patris sui*. Circa primum primo exquiritur opinio turbarum de Christo; secundo fides discipulorum, ibi *vos autem quem me esse dicitis?* Circa primum primo ponitur locus; secundo interrogatio Christi, ibi *quem dicunt homines esse filium hominis?* Tertio responsio Petri, ibi *at illi dixerunt* et cetera. Dicit ergo *venit Iesus in partes Caesareae*; et non solum hoc, sed addidit *Philippi*, quia duae Caesareae fuerunt, scilicet Caesarea Traconis, ubi missus est Petrus ad Cornelium; alia haec quae dicitur aliter Paneas. Prima ab Herode constituta est in honorem Caesaris Augusti, istam construxit Philippus in honorem Tiberii. Sed quare fecit hic istam quaestionem dominus? Dicendum, quod haec civitas in finibus Iudaeorum erat sita; ideo antequam de fide petere vellet, a Iudaeis eos extraxit. Similiter habetur quod dominus educens Iudaeos de Aegypto, non eduxit eos per sata Philistinorum, ut habetur Ex. XIII, 17. Consequenter ponitur interrogatio *et interrogabat discipulos suos* et cetera. Sapiens quando interrogat, docet, ut dicit Hieronymus. Unde in multis instruimur, ut simus solliciti quid de nobis dicatur: ut si malum, quod corrigamus; si bonum, ut conservemus et multiplicemus. Unde *curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni*, Eccli. XLI, 15. Unde Christus interrogavit quid de ipso diceretur. Item qui divinitatem cognoscunt, dicuntur dii, Ps. LXXXI, 6: *ego dixi, dii estis*, hi vero qui humanitatem, dicuntur homines; unde dicitur *quem dicunt homines esse filium hominis?* Sed, ut dicit Hilarius, Christus solum homo videbatur: ideo voluit quod cognoscerent quod esset aliud quam simplex homo. Unde ipse ex hoc dat intelligere, aliud esse in eo. Item ostenditur humilitas Christi, quia se hominis filium confitetur, secundum illud supra XI, v. 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. Consequenter ponitur opinio turbarum *at illi dixerunt: alii Ioannem Baptistam* et cetera. Diversi de Christo senserunt diversa. Pharisei blasphemabant Christum, sed turbae prophetam dicebant; unde Lc. VII, 16: *propheta magnus surrexit in nobis* et cetera. Dicebant eum Ioannem ratione auctoritatis, quia Ioannes poenitentiam praedicabat; supra cap. III, 2: *agite poenitentiam, appropinquavit regnum caelorum*. Ideo credebant ipsum esse Ioannem, quia similiter Christus incipiebat *agite poenitentiam, appropinquavit regnum caelorum*, ut supra IV, 17. Item habebant in reverentia Eliam prophetam; Mal. ult., 5: *ecce ego mittam Eliam prophetam, antequam veniat dies domini magnus et horribilis*. Unde credebant esse Eliam propter potestatem sermonis et virtutem praedicationis; Eccli. XLVIII, 1: *et surrexit Elias propheta quasi ignis, quia verbum ipsius quasi facula ardebat*. Et de Christo dicitur supra VII, 29, quod *erat docens tamquam potestatem habens*. Item propter eminentiam vitae credebant eum esse Ieremiam, de quo dominus ait: *antequam te formarem in utero, novi te, et antequam exires de ventre, sanctificavi te*, Ier. I, 5. Et ibid. XL habetur, quia honoratus erat gentibus. Sic in reverentia ab extraneis Christus habebatur; a Iudaeis vero blasphemabatur: ideo Ieremiae comparabant eum. Sed quomodo Eliam dicebant? Quia

habetur IV regum II, 11 quod raptus est, et quod adhuc viveret, et erat promissus Iudaeis ad salutem, ut habetur Mal. ult., 5. Quia quidam posuerunt transcorporationem: et ideo secundum hanc opinionem posset esse, quod anima Eliae intrasset aliud corpus. *Dicit eis Iesus: vos autem quem me esse dicitis?* Hic exquiritur fides discipulorum. Et primo ponitur interrogatio; secundo responsio; tertio approbatio. Secunda ibi *respondens Petrus*; tertia ibi *respondens autem Iesus* et cetera. *Dicit eis Iesus: vos autem quem me esse dicitis?* Quasi dicat: ita dicunt turbae; sed quia magis est vobis commissum, ideo magis a vobis exigitur. Vidistis miracula, ideo magis debetis opinari. Sed quare petiit? Nonne sciebat? Immo sciebat, sed volebat quod mererentur ex confessione; Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Unde magis sunt meritoria, quanto magis sequestrata, et quasi turbis infima scientibus, maiora non respondeant, ideo et cetera. *Respondens autem Petrus dixit: tu es Christus filius Dei vivi*. Ipse respondet pro se, et pro aliis; sed ipse frequentius respondet, et in hoc perfecta fides tangitur, quia tangitur fides humanitatis. *Tu es Christus*, idest unctus. Et constat quod unctus est oleo spiritus sancti. Unctio non convenit ei secundum divinitatem, quia ab ipsa procedit, sed secundum humanitatem. Hoc ergo dicit, ut humanitatem Christi aliter aestiment quam turbae. Quaeritur autem quare prophetam eum dicebant. Ungebatur propheta, ut habetur de Eliseo. Ungebantur reges, ut habetur de Saule; item sacerdotes, ut habetur in Levitico. Et omnia haec in nomine Christi importantur: quia et rex dicitur, ut Ierem. XXIII, 5: *regnabit rex, et sapiens erit*. Item sacerdos; Ps. CIX, 4: *tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*. Item propheta: *prophetam suscitabit Deus de gente tua, et de fratribus tuis* etc., Deut. XVIII, 15. Item non solum confessus est humanitatem, sed testudine penetrata, usque ad divinitatem transcendit dicens *tu es filius Dei*. Alii enim dicebant eum blasphemum; unde Io. X, 33: *non de bono opere lapidamus te, sed de blasphemia, quia homo cum sis, facis te ipsum Deum*. Sed iste filium Dei recognoscit. Et dicit *vivi*, ad excludendum errorem gentilium, qui quosdam homines mortuos dicebant deos, ut Iovem etc., ut habetur Sap. cap. XIII, 2 ss. Item quidam elementa et cetera mortua, ut terram, ignem etc., ut habetur Sap. XIII; sed iste filium Dei vivi dicit. Sed sciendum, quod cum dicitur Deus vivus, et homo vivus, de homine dicitur per participationem vitae; sed de Deo dicitur, quia fons vitae; Ps. XXXV, 10: *apud te est fons vitae*. Et in Io. XIV, 6: *ego sum via, veritas et vita*. *Respondens Iesus* et cetera. Hic primo approbat confessionem eius; secundo mandat tacendam, ibi *tunc praecepit discipulis suis ut nemini dicerent, quod ipse esset Iesus Christus*. Circa primum primo approbat istam confessionem per commendationem confitentis; secundo per remunerationem, ibi *et ego dico tibi quia tu es Petrus* et cetera. Unde dicit *respondit Iesus: beatus es, Simon Bariona*. Bar idem est quod filius; Ionas idem quod columba: suo nomine. Unde Bariona, idest filius columbae. Et videtur respondere responsio Christi confessioni Petri. Quia confessus erat eum filium Dei, Iesus autem dicit eum filium columbae, scilicet spiritus sancti, quia haec confessio non potuit fieri nisi a spiritu sancto. Sed creditur quod primo dicebatur Bar-Iona, idest Ioannis filius, sed per corruptionem Scripturae ita dictum est. Sed quid est? Numquid alii non confessi sunt filium Dei? Immo legitur de Nathanaele Io. I, 49. Item illi qui in navi, supra IX. Quare ergo hic beatificatur Petrus, et non alii? Quia alii filium adoptivum confessi sunt, hic autem filium naturalem; ideo hic prae ceteris beatificatur, quia primus confessus est divinitatem. Origenes dicit: videtur quod ante non confessus fuerit. Sed quomodo misit eos praedicare? Respondet quod a principio non praedicabant ipsum esse Christum, sed poenitentiam praedicabant. Item potest esse quod praedicabant Christum; sed hic primo ipsum esse filium Dei. Ergo hic specialiter remunerat. *Beatus es, Simon* etc., quia beatitudo est in cognitione; Io. XVII, 3: *haec est vita aeterna ut cognoscant te solum verum Deum*. Sed duplex est cognitio: una quae est per naturalem rationem, alia quae supra rationem. Prima non facit beatitudinem, quia dubia est: unde non satiat intellectum; sed beatitudo debet satisfacere appetitui naturali, et hoc habebitur in patria; Is. LXIV, 4: *oculus non vidit, nec auris audivit quae praeparavit dominus diligentibus se*. Ergo in hac vita, quanto aliquis magis potest percipere de hac cognitione, magis est beatus; Prov. III, v. 13: *beatus qui invenit sapientiam*. Unde dicit *beatus es*, quia incipis esse beatus. *Quia caro et sanguis non revelavit tibi*. Hoc potest exponi ita quod caro et sanguis sumantur pro amicis carnalibus; ad Gal. I, 16: *continuo non acquievi carni et sanguini*. Unde *caro et sanguis non revelavit tibi*, idest non habuisti ex traditione Iudaeorum, sed ex revelatione Dei. Item in Christo erat caro, et sanguis, et divinitas; ideo quia Petrus non respexit ad carnem et sanguinem, ei dicitur *beatus es*, quia non iudicas secundum quod caro et sanguis revelat, sed secundum quod pater meus. Vel non habes ex naturali industria, sed ex patre meo. *Nemo enim cognovit filium nisi pater*, Lc. cap. X, 22. Illius enim est manifestare, cuius est cognoscere. Unde *nemo novit nisi cui pater voluerit revelare*; Dan. II, 28: *est Deus in caelo revelans mysteria*. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus et cetera. Hic dat confessionis remunerationem. Confessus erat

humanitatem et divinitatem, ideo dat dominus remunerationem. Primo dat nomen; secundo potestatem. Circa primum primo dat nomen; secundo nominis rationem, ibi *et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*. Et ad hoc venit in hunc mundum ut Ecclesiam fundaret. Is. XXVIII, 16: *ecce ego ponam in fundamento Sion lapidem probatum angularem pretiosum, in fundamento fundatum*. Iste signatus est per lapidem quem supposuit Iacob capiti, et unxit, ut habetur Gen. XXVIII, 18. Iste lapis est Christus, et ab ista unctione omnes dicti sunt Christiani; unde non solum dicimur Christiani a Christo, sed a petra. Ideo specialiter imponit nomen: *tu es Petrus*, a petra quae est Christus. Licet secundum Augustinum videatur quod modo non fuerit impositum, sed a principio; Io. I, 42: *tu vocaberis Cephas*. Vel potest dici quod tunc fuit promissum, hic datum. In huius signum rei, *super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*. Proprietas petrae est, quod ponatur in fundamento; item, ut det firmitatem. Supra VII, 24: *similis est homini qui aedificat domum suam super petram*. Unde potest exponi de Christo: *et super hanc petram*, idest Christum, ut sit fundamentum, et ut fundata firmamentum recipiat. Augustinus in libro *Retract.* dicit, quod multipliciter exposuit, et reliquit audientibus ut acciperent quam vellent. Vel ut demonstret *hanc petram* Christum; I ad Cor. X, 4: *petra autem erat Christus*. Et alibi, I ad Cor. III, v. 11: *fundamentum aliud nemo potest ponere nisi id quod positum est, quod est Christus Iesus*. Alia expositio: *super hanc petram*, idest super te petram, quia a me petra trahes tu quod sis petra. Et sicut ego sum petra, ita super te petram aedificabo et cetera. Sed quid est? Est ne Christus et Petrus fundamentum? Dicendum quod Christus secundum se, sed Petrus in quantum habet confessionem Christi, in quantum vicarius eius. Ad Ephes. II, 20: *superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu* et cetera. Apoc. XXI, 4: *fundamenta civitatis duodecim, et in ipsis duodecim nomina apostolorum et agni*. Ideo Christus secundum se est fundamentum, sed apostoli non secundum se, sed per concessionem Christi, et auctoritatem datam a Christo; Ps. cap. LXXXVI, 1: *fundamenta eius in montibus sanctis*. Sed specialiter Petri domus, quae est fundata super petram, non diruetur, ut supra VII, 25. Sic ista impugnari potest, expugnari non potest. *Et portae Inferi non praevalerunt adversus eam*. Ier. I, 19: *bellabunt adversum te, et non praevalerunt*. Et qui sunt portae Inferi? Haeretici: quia sicut per portam intratur in domum, sic per istos intratur in Infernum. Item tyranni, Daemones, peccata. Et quamvis aliae Ecclesiae vituperari possint per haeticos, Ecclesia tamen Romana non fuit ab haeticis depravata quia supra petram erat fundata. Unde in Constantinopoli fuerunt haeretici, et labor apostolorum amissus erat; sola Petri Ecclesia inviolata permansit. Unde Lc. XXII, 32: *ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*. Et hoc non solum refertur ad Ecclesiam Petri, sed ad fidem Petri, et ad totam Occidentalem Ecclesiam. Unde credo quod Occidentales maiorem reverentiam debent Petro, quam aliis apostolis. *Et tibi dabo claves regni caelorum*. Hic ponitur secundum donum quod Petro dedit Christus secundum humanitatem. Fundavit enim Ecclesiam in terris, et Petrum vicarium suum instituit, ut introduceret in caelum; ad Hebr. X, 19: *habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi*. Unde Christus vicarium suum Petrum instituit, ut introduceret in caelum, unde illud ministerium dedit, unde claves dedit. Clavis enim introducit: unde Petrus habet ministerium introducendi. Et duo facit. Primo claves committit; secundo usum docet *et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis* et cetera. Sed videamus quae sunt claves. Domus quando est serata impedit introitum; clavis vero removet impedimentum. Regnum caelorum habebat impedimentum, sed non ex parte sua; Apoc. IV, 1: *vidi, et ecce ostium apertum*; sed impedimentum erat ex parte nostra, scilicet peccatum, quia *nihil coinquinatum intrabit in illam*. Ista impedimenta removit Christus per suam passionem, quia *lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*, Apoc. I, 5. Et hanc communicavit ut per ministerium peccata tollerentur, quod expletur per virtutem sanguinis Christi: unde sacramenta virtutem habent a virtute passionis Christi. Unde dabo tibi ministerium et cetera. Is. cap. XXII, 22: *dabo super te claves David*. Sed dicit *tibi dabo*; nondum enim erant fabricatae; res autem non potest dari antequam sit. Fabricandae autem hae erant in passione; unde in passione fuit eorum efficacia. Unde hic promisit, sed post passionem dedit, cum dixit: *pasce oves meas*. Sed quare dicit claves? Quia absolvere est remove obstackulum. Duo enim sunt, quia duo requiruntur, potestas et scientia. Sed quid est? Numquid non aliqui sacerdotes sunt, qui non habent scientiam? Intelligatis quod habent scientiam, quia nullus clavem scientiae habet nisi sacerdos. Non dicitur hic scientia habitus intellectus etc., sed dicitur auctoritas discernendi. Unde est aliquis iudex, qui non habet scientiam primo modo, et tamen habet scientiam secundo modo, quia habet auctoritatem; aliquis autem habet scientiam primo modo, et non secundo modo, quia non habet auctoritatem. Unde scientia hic dicitur auctoritas discernendi, et sacerdos quilibet hanc habet ut discernat in absolvendo. Consequenter ponit usum clavium *quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis*. Sed videtur quod inconvenienter

ponatur, quia usus clavis non est ligare, sed aperire. Dico quod clavium conveniens iste usus est. Ipsum enim caelum apertum est; Apoc. cap. IV, 1: *vidi ostium apertum*. Unde non est necessarium ut aperiatur; sed ligatus qui debet introire, oportet quod solvatur. Sed hic vitandi sunt aliqui errores. Primus tangitur in Glossa, quia quidam usurpaverunt quod possent omnes, quos vellent, absolvere, et introducere in regnum caelorum. Sed hoc non potest stare, quia solius Dei est immutare voluntates. Alius error est, quod sacerdos non ligat, sed ostendit esse absolutum. Sed istud derogat virtuti sacramenti, eo quod sacramenta novae legis efficiunt quod figurant; sacramenta vero veteris legis non. Unde si nihil efficeret, non esset sacramentum novae legis. Tertio aliqui dicunt quod in peccato sunt tria: culpa, et reatus, et poena. A duobus absolvitur homo per se per contritionem; sed quando homo ab his absolutus est, remanet obligatus ad poenam temporalem, quam per se tollere et evitare homo non sufficit; ideo dantur claves, quae minuunt aliquid de ista poena, et ligant quantum ad poenam aliquam. Tamen videtur mihi, quod hoc non sit bene dictum, quia sacramentum novae legis dat gratiam, sed gratia non ordinatur contra poenam, sed contra culpam. Unde dico quod sic est in sacramento isto confessionis, sicut in sacramento Baptismi, quod habet virtutem spiritualem instrumentalem, secundum quam mundat a culpa. Unde Augustinus: quae est virtus aquae, ut carnem abluat, et culpam tollat? Sic dico quod in sacerdote est quaedam vis spiritualis instrumentalis, a qua dicitur minister, et sic ministerialiter operatur remissionem, sicut aqua Baptismi. Sed hic facit difficultatem, quia modo solum pueri veniunt ad Baptismum: et si accedat adultus, aut venit fictus, aut non: fictus venit, quando sine innovatione mentis, et tunc non remittitur culpa; non fictus venit, quando cum proposito confessionis, unde requiritur gratia, sive propositum conversionis, et istud est ex gratia. Gratia autem tollit culpam. Unde in sacramento Baptismi veniens adultus, si praeparat se, recipit remissionem culpae. Sic in sacramento poenitentiae, ad quod soli adulti accedunt, non est contritus, nisi habeat in proposito se subiicere discretioni et iudicio sacerdotis. Si non est contritus, non consequitur effectum, sicut nec in Baptismo. Sed potest accidere, quod aliquis accedit non totaliter contritus, qui virtute gratiae collatae in sacramento perfecto efficitur contritus; ideo intelligendum est: *quodcumque solveris*, idest si ministerium absolutionis adhibes. Et dicit *quodcumque*, quia non solam culpam, sed poenam. *Solutum erit in caelis*, idest habebitur tamquam absolutum in caelis, sicut est de Baptismo: unde debet dicere sacerdos, *ego te absolvo*, sicut *ego te baptizo*. Sed potest quis quaerere qualiter ligat. Sciendum quod sacerdos minister est Dei, et actio ministri dependet ab actu domini: unde eo modo quo dominus ligat et solvit, sic sacerdos ministerialiter. Solvit Deus infundendo gratiam, ligat non infundendo: sic sacerdos solvit sacramento, ministrando sacramentum, ligat vero non adhibendo. Aliter dicitur, quod per caelos praesens Ecclesia designatur; unde *quodcumque ligaveris*, excommunicatione, *vel solveris*, erit *solutum* vel *ligatum*, quoad administrationem sacramentorum Ecclesiae. Unde volunt, quod ista administratio, haec ligatio et absolutio sit super terram, ita quod non se extendat ad mortuos. Sed hoc reprobatur, quia non solum se extendit ad vivos, sed etiam ad mortuos: unde si ad utrumque referatur, sensus est: *quodcumque ligaveris super terram*, tunc dico existens super terram, *erit ligatum et in caelis*. Sed est alia quaestio, quia alibi habetur, Io. XX, 23: *quorum remiseritis peccata, remittentur eis*; hic vero solum hoc dicit Petro. Dicendum quod immediate dedit Petro; alii vero a Petro recipiunt; ideo ne credantur ista solum dici Petro, dicit: *quorum remiseritis* et cetera. Et hac ratione Papa, qui est loco sancti Petri, habet plenariam potestatem, alii vero ab ipso.

Lectio 3

[87376] Super Mt., cap. 16 l. 3 Supra posita est confessio Petri de divinitate Christi, hic mandat taciturnitatem ad tempus, ne scilicet dicerent quod ipse esset Christus. Sed hic videtur quaestio. Quia supra dominus miserat discipulos ad praedicandum regnum Dei, quomodo hic prohibet? Secundum superficiem litterae potest dici quod non praecepit supra quod annuntiarent Christum, sed regnum Dei. Sed quia Annuntiatio regni Dei includit in se Annuntiationem Christi, ideo quod praecepit supra, videtur hic prohibere. Hieronymus dicit, quod illud quod ante praedicaverat, non prohibet, quia ante praeceperat praedicari Iesum, hic praecipit ne dicant eum Christum: Christus enim est nomen dignitatis, Iesus nomen salvatoris. Unde supra I, 21: *et vocabis eum Iesum*. Origenes respondet quod apostoli ante loquebantur de Christo, ut de magno viro; sed de Christo voluit subterfieri, ut post eis magis appareret; sicut aliquando praemittitur doctrina, ut habeant tempus discernendi. Vel dicendum quod illud: *euntes autem praedicate*, non debet retorqueri ad tempus ante passionem, sed post. Unde ibi tangitur quod trahentur ante reges et praesides etc., et non fuit hoc factum ante passionem. Sed quare dominus nunc mandavit istud tacendum? Futurum enim erat ut populi viderent eum patientem, et quando aliqui percipiunt confusionem

ab aliquo magno, ad scandalum magis incitantur, ideo et cetera. Chrysostomus dicit: si quod plantatur evellatur, non potest ita cito plantari. Unde si plantata fuisset fides, et evulsa fuisset in passione, post non fuisset tam cito plantata. Unde multa non sunt dicenda propter scandalum vitandum. Et quod haec sit causa, patet, quia statim suam passionem annuntiat; unde subditur *et exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam et multa pati*. Et circa hoc tria facit. Primo praenuntiat passionem; secundo discipulum arguit, ibi *qui conversus dixit Petro* etc.; tertio docet fidem, ibi *tunc Iesus dixit discipulis suis* et cetera. Et circa primum duo. Quia primo praenuntiat passionem; secundo resurrectionem, ibi *et tertia die resurgere*. Et circa primum tangit locum, auctores, ac consummationem. Dicit ergo *et exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis*. Locutus est de passione hic, et XVII, et XX cap. Sed ante hoc tempus non praenuntiaverat. Sed quare modo coepit? Quia apostolis manifestavit. Sed quare non ante? Quia si antequam fides esset confirmata in eis, praenuntiasset passionem, forte dimisissent eum: sed nunc verum Deum credebant, ideo et cetera. Et dicit *ostendere*, non dicere quia haec dicuntur quae manifestantur visibiliter, ostenduntur quae intelliguntur; ideo Iudaeis dicebat, discipulis ostendebat; Lucae ult., 26: *nonne oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam?* Unde quod dicit *oportet*, tangit locum. Et quare *Ierosolymam*? Tangit rationem. Sed quod dicit *Ierosolymam*, prima ratio est, quia ibi erat templum Dei, ubi fiebant sacrificia. Sacrificia autem veteris legis fuerunt figura istius sacrificii, quod fuit in ara crucis; ideo voluit quod ubi erat figura, pateret veritas; Ephes. V, 2: *et tradidit semetipsum sacrificium, et oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis* et cetera. Alia ratio est, quia prophetae passi sunt in Ierusalem, ut infra cap. XXIII, 37: *Ierusalem, Ierusalem, quae occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt*. Voluit igitur ibi pati ad ostendendum, quod mors eorum fuit signum passionis Christi. Item Ierusalem dicitur visio pacis; sed ipsa passio pacifica fuit; ad Col. cap. I, 20: *pacificans quae in caelis et quae in terris sunt*. Item ut per istam viam esset nobis via ad Ierusalem supernam; ad Gal. IV, v. 26: *illa autem quae sursum est Ierusalem mater nostra, libera est*. Sed a quibus? *A senioribus*. Et hoc est quia eis procurantibus passus est. Ille facit rem, cuius auctoritate fit; unde magis eum interfecerunt, quam milites. Unde per hoc malitia populi significatur, quia qui videntur meliores, inveniuntur deteriores. Aliquis enim retrahitur a peccato propter aetatem, aliquis propter scientiam, aliquis propter dignitatem; tamen aetas eos non retrahit, quia *a senioribus*; non scientia, quia *a Scribis*; non dignitas, quia *a principibus sacerdotum*; Ier. V, 5: *ibo ad optimates, et loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam domini et iudicium Dei sui. Et ecce magis hi confregerunt iugum*. Item quaedam abiectio et humiliatio fuit, quia quando aliquis patitur a plebeis, non est magnum; sed quando a sapientibus, et ab his, qui boni videntur, magna est abiectio; unde Io. XVIII, 35: *gens tua et principes tradiderunt te mihi*. Item passus est usque ad mortem, ideo dicit *et occidi*; Act. X, 39: *quem occiderunt suspendentes in ligno*; Dan. IX, v. 26: *occidetur Christus, et non erit eius populus, qui eum negaturus est*. Sed adiungitur gaudium resurrectionis *et tertia die resurgere*; Os. VI, 3: *tertia die resuscitabit nos. Et assumens eum Petrus coepit increpare illum*. Hic increpat discipulum obviantem. Et primo ponitur obviatio; secundo responsio Christi, ibi *qui conversus dixit Petro* et cetera. *Et assumens*, vel in aspectu, vel ad se sumens, ne videretur praesumptuosus, quando dominum ante alios reprehenderet, dixit *absit a te, domine: non erit tibi hoc*. Dominus collaudaverat eius confessionem, et dederat ei potestatem, quia eum filium Dei esse cognoverat, ideo putabat, quod si occideretur, quod fides sua frustraretur, et quod non esset Deus; et ideo increpavit eum. Habebat in corde, quod filius Dei erat, et non advertibat, quod Deus non est increpandus, ut dicitur Iob XV, 3: *arguis eum, qui non est tibi aequalis, et loqueris quod tibi non expedit*. Sed servabat adhuc aliquam fidem divinitatis, quia in Marco habetur, *propitius sis tibi, domine, et noli te tradere in mortem. Qui conversus dixit, vade retro post me, Satana*. Hic ponitur responsio. Hunc locum sic exponit Hilarius: Diabolus videns, quod ipse nuntiaverat passionem suam, et cognoscens testimonia prophetarum, incitavit Petrum ad hoc ut dissuaderet. Ideo videns dominus, quod non suo instinctu loqueretur, increpavit eum, ideo dixit Petro *vade post me*: ita quod sit ibi punctus. Et ad Satanam dixit *Satana, scandalum es mihi*. Hieronymus dicit, quod non credit, quod instinctu Diaboli locutus sit Petrus, sed pietatis affectu; unde ignoranter dixit. Unde tria facit, quia primo ponitur admonitio; secundo increpatio; tertio causae assignatio. Admonitio, quia *vade*, Petre. Unde est eadem sententia, quae dicta est supra Diabolo, *vade retro, Satana*. Vel *vade post me*, sequere me. Satanus est idem quod adversarius. Unde qui consilio divino contradicit, Satanus dicitur. *Scandalum mihi es*; idest vis impedire meum propositum. Sed nonne diligentibus Deum non est scandalum? Origenes dicit, quod perfectis non est scandalum. Unde non scandalizantur. Sed potest aliquis eis ponere scandalum. Unde Petrus scandalum assumpsit, sed Christus non. Vel sic, quia reputat scandalum membrorum esse suum. Unde Paulus: *quis scandalizatur, et ego non scandalizor?* Quia ergo posset

aliis scandalum esse, dixit *scandalum mihi es*, non propter me, sed propter membra mea. Sed quid est? Supra dixerat *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*; hic autem appellat eum Satanam. Hieronymus dicit quod quae promiserat dominus, nondum habebat. Sed quia in futurum haec habebat, ideo potuit propter haec eum vocare Satanam. Chrysostomus dicit quod voluit ostendere, quid homo potuit per se, et quid ex gratia Dei: quia supra ex gratia Dei recognovit Christi divinitatem; sed ubi retraxit Deus suam gratiam, apparuit humanitas et defectus, intantum quod Satanam appellaret eum: ita dominus vult aliquando viros perfectos cadere, ut suam humanitatem cognoscant. Et quod ita debeat intelligi, satis concordat illud quod sequitur. Unde dat causam *quia non sapis quae Dei sunt*. Prius enim dixerat, *tu es filius Dei*, ibi sapiebat secundum divinitatem; hic vero sapit quod hominis est; I ad Cor. II, 14: *animalis enim homo non percipit quae Dei sunt*. Prov. XIII, 16: *qui fatuus est aperiet stultitiam*. Petrus refugit carnis mortem, sed spiritus Dei non; unde Io. cap. XV, 13: *maiolem caritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Tunc Iesus dixit discipulis suis*. Hic exhortatur ad passionis imitationem. Et primo ponit exhortationem; secundo rationem; tertio confirmat. Secunda ibi *qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam*; tertia ibi *quid prodest homini si mundum universum lucretur et cetera*. Ita Petrus volebat impedire passionem, sed ipse invitat eos dicens *si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*, quasi dicat: oportet quod sitis parati ad passionem Christi imitandam. Imitantur speciali modo martyres corporaliter, sed spiritualiter spirituales homines, spiritualiter pro Christo morientes. Unde potest legi de cruce corporali. Chrysostomus: sic ergo cum dixit, *Petre, vade post me*, intelligatis quod soli Petro dixerit: cum vero dixit, *qui vult venire etc.*, omnes homines vult venire ad se. Et dicit *vult*, quia magis trahitur qui voluntarie trahitur, quam qui violenter; Ps. LIII, v. 8: *voluntarie sacrificabo tibi*. Ideo tria dicit: quod *abneget*, quod *tollat crucem*, quod *sequatur me*. Chrysostomus dicit quod loquitur per similitudinem. Si haberes filium, et videres eum male tractari, si non curares, tu abnegares; sic si vis passionem domini sequi, oportet quod abneges te, et pro nihilo te reputes; Ps. XXXVII, 15: *et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones*. Et Prov. XXIII, 35: *verberaverunt me, et non dolui; traxerunt me, et non sensi. Et tollat crucem suam, et sequatur me*: quod paratus sit pati crucem, sive mori morte acerbissima et turpissima; Sap. cap. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum*. Unde homo debet esse paratus pati quamcumque mortem propter Deum. Pati propter sua scelera est turpe: sed propter Deum, non. Unde I Petr. IV, 15: *nemo patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine*. Secundum Gregorium intelligitur de mortificatione spirituali. Est enim abnegatio sui ipsius tripliciter. Primo quando abnegat statum peccati praecedentis; Rom. VI, 11: *existimate vos mortuos peccato*. Item si non est in peccato, et transferret se ad statum perfectum; ad Phil. III, 12: *si quo modo occurram ad resurrectionem quae est ex mortuis, non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Iesu*. Item qui proprium affectum abnegat; ad Gal. II, 19: *ego autem per legem legi mortuus sum ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci*. Et II ad Cor. V, 14: *si unus mortuus est, et omnes mortui sunt. Tollat crucem*. Crux a cruciatu dicitur. Spiritualiter cruciatur, cuius mens cruciatur propter proximi compassionem, ut apostolus Rom. XII, 15: *flere cum flentibus*. Cruciatur similiter quis per poenitentiam; ad Gal. cap. V, 24: *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Et sequatur me*. Multi compatiuntur, sed Deum non sequuntur. Qui compatiatur, et in peccato est, non sequitur, quia venit Christus peccata destruere. Item si affligis te propter vanam gloriam, Deum non sequeris; supra VI, 16: *cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes et cetera. Qui enim voluerit animam suam salvam facere perdet eam*. Hic redditur ratio suae admonitionis, et est ratio a magnitudine retributionis. Et hoc dupliciter potest legi. Est enim duplex salus; salus scilicet animae, et haec est iustorum; salus corporis, et haec omnium, etiam iumentorum; Ps. XXXV, 7: *homines et iumenta salvabis, domine*. Unde dicamus *qui voluerit animam suam salvam facere, vitam corporalem non abnegando non tollerando crucem, perdet eam*. Supra dixit *qui vult*, hic *qui voluerit*. Unde sicut illud dupliciter interpretari poterat, similiter istud. *Qui voluerit animam suam*, quae est principium vitae corporalis salvam facere, scilicet quod non occidatur, vel quod non compatiatur, *perdet eam*. Ps. LXXII, 27: *perdes omnes qui fornicantur abs te. Qui autem perdiderit*, vel tradendo in mortem, vel abnegando delectationes, *propter me, inveniet eam*; Eccli. LI, 35: *modicum laboravi, et inveni multam requiem*. Vel sic. *Qui voluerit animam suam salvam facere*, et illam ad salutem aeternam ducere, Is. LI, 6: *salus mea in sempiternum erit, perdet eam*, vel sustinendo mortem, vel abnegando carnalia. *Qui autem perdiderit propter me*, scilicet qui

carnalia desideria dimiserit, *inveniet eam*, scilicet vitam; II Cor. cap. XIII, 4: *nam et nos infirmi sumus in illo, sed vivemus cum eo. Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur, animae autem suae detrimentum patiatur?* Hic confirmat per rationem. Posset aliquis dicere: non curo; magis volo vitam hanc praesentem quam aliam. Et hoc excludit. Primo per vitam illam inaestimabilem; secundo per damnum animae irrecensabile. Dicit ergo *quid prodest* etc., idest quid proficiunt tibi ista temporalia, si animam perdis? Naturale est homini quod magis diligit finem quam ea quae sunt ad finem, ut corpus quam divitias. Unde naturale est quod omnia exponuntur pro salute corporis. Si contrarium fiat, perversitas est passionis. Sic et naturale est plus animam diligere quam corpus; unde sapiens est qui magis vellet corporaliter pati, quam sustinere confusionem magnam. Si ergo ita est, magis debet optare salutem animae quam corporis, etiam si totum mundum posset habere. Sed *quid prodest homini si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?* Quasi dicat: inaestimabile damnum est animae detrimentum. Item posset dicere: si habeo et perdo, potero recuperare: ideo excludit dominus *aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Quasi dicat, nullam. Prov. VI, 35: *non accipiet pro redemptione dona plurima.* Sed numquid non potest redimi? Dan. IV, v. 24: *peccata tua eleemosynis redime.* Dicendum quod hic loquitur quantum ad perfectam perditionem, quia non posset recuperare, nisi primo invenisset; sed quando est contritus, reinvenit. Gregorius aliter: duplex est tempus Ecclesiae, prosperitatis et adversitatis: in adversitate adversa, in prosperitate prospera. *Filius autem hominis venturus est in gloria patris sui.* Hic agit de iudiciaria potestate. Et primo ponitur iudiciaria potestas; secundo tacitae obiectioni respondet. Forte tu dices: ad quid sequar et tollam crucem? et cetera. Quia iudicium filii hominis est, et potestas. Io. V, 27: *potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Non doleas ergo quod patiatur, *quia venturus est in gloria.* Non doleas, quod reprobetur a senioribus, quia *venturus est in gloria patris sui:* nec quod ante multos, quia *cum Angelis suis;* Phil. II, 11: *omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.* Et infra XXV, 31: *cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae* et cetera. Tunc *reddet*, et restituet, *unicuique secundum opera sua.* Deinde respondet tacitae obiectioni *amen dico vobis;* quasi dicat: dixi vobis quod venturus est filius hominis et cetera. Sed nolite mirari. Quare? Volo vobis ostendere, quia *sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem.* Peccatores absorbentur morte, sed iusti gustant mortem. Isti autem erant Petrus, Ioannes et Iacobus. *Donec videant filium hominis venientem in regno suo.* Hoc fuit signum gloriae futurae. Eos autem non nominavit propter invidiam aliorum. Potuissent autem habere invidiam, quia magis his, quam aliis. Item propter importunitatem, quia importuni essent si nihil eis ostenderet. Aliter potest dici, quod regnum Dei est Ecclesia: ideo est aliquis qui non gustabit mortem, sicut Ioannes, *donec videat filium hominis venientem in regno suo;* idest donec dilatetur Ecclesia, quia tantum vixit, quod vidit Ecclesiam dilatari, et multas Ecclesias aedificari.

© 2006 Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem

Iura omnia asservantur

OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM
Sancti Thomae de Aquino
Super Evangelium S. Matthaei lectura
a capite XVII ad caput XX
Reportatio Leodegarii Bissuntini

Textum Taurini 1951 editum
ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas
denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Caput 17

Lectio 1

[87377] Super Mt., cap. 17 l. 1 In parte praecedenti ostendit virtutem doctrinae evangelicae etc., hic ostenditur finis, qui est gloria futura: et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo demonstrata est in transfiguratione; secundo quomodo perveniri possit ad eam, in XVIII cap. *in illa hora* et cetera. Circa primum duo. Primo demonstratur futura gloria; secundo praecipit celerationem; tertio ponit dubitationem. Secunda ibi *et descendentibus illis de monte* etc., tertia ibi *et interrogaverunt eum discipuli* et cetera. Circa primum tria. Primo ponuntur circumstantiae transfigurationis; secundo transfiguratio; tertio effectus. Secunda ibi *et transfiguratus est ante eos*; tertia ibi *et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam*. Ponit autem tres circumstantias, scilicet tempus; discipulos; locum. Tempus ponit, cum dicit *post dies sex*. Sed hic est quaestio litteralis, quare statim cum dixit: *sunt quidam de hic stantibus* etc. non statim transfiguratus est. Solvit Chrysostomus. Primo ut accenderet desiderium apostolorum; secundo ut mitigaret invidiam eorum, quia forte post verbum istud turbati fuerunt. Sed quid est quod hic habetur *post sex dies*, in Luca habetur, *post octo dies*? Planum est quod Lucas numerat diem quo dixit, et diem transfigurationis; Matthaeus vero dies solum intermedios; ideo, remoto primo et ultimo, non remanent nisi sex dies. Per sex dies significantur sex aetates, post quas speramus venire ad gloriam futuram. Item in sex diebus perfecit opera sua; ideoque post sex dies vult dominus se ostendere, quia nisi elevemur ad Deum super omnes creaturas, quas dominus his sex diebus creavit, non possumus pervenire ad regnum Dei. *Item assumpsit Petrum, Iacobum et Ioannem*. Quare non omnes? Ad designandum, quod non omnes, qui vocati sunt, pervenient; unde infra XX, 16: *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Et quare tres tantum? Ad designandum, quod nulli pervenient nisi in fide Trinitatis. Marc. XVI, 16: *qui crediderit, et baptizatus fuerit, hic salvus erit*. Sed quare plus istos quam alios? Ratio est, quia Petrus magis fervidus erat. Ioannes, quia specialiter dilectus erat. Item Iacobus, quia praecipuus debellator erat adversariorum fidei; unde Herodes eum occidit primo, quia magnum aliquid credidit facere pro Iudaeis, ut in Act. XII, 2: *occidit autem Iacobum* etc., sequitur, *cum videret, quia placeret Iudaeis* et cetera. *Et duxit eos in montem excelsum seorsum* et cetera. Quare in montem? Ad designandum quod non inducitur ad contemplandum nisi qui ascendit in montem, ut in Gen. XIX, 17 de Lot: *in monte salvum te fac*. Et dicit *excelsum* valde, propter altitudinem contemplationis. Is. II, 2: *elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi, et dicent: venite, ascendamus ad montem domini*. Quia super omnem altitudinem scientiae et virtutis erit illa altitudo gloriae. Item *seorsum*, quia se separaverunt a malis. Infra XXV, 32: *separabunt eos, sicut agnos ab hoedis*. Sequitur transfiguratio *et transfiguratus est ante eos*. Et primo ponitur transfiguratio; secundo testimonium, ibi *adhuc eo loquente* et

cetera. Circa primum ponit transfiguratio; secundo modus; tertio Petri admiratio. Dicit ergo *et transfiguratus est*, idest figuram mutavit, *ante eos*. Transfigurari idem est quod a propria figura mutari, ut habetur II ad Cor. XI, quod *Satanas transfiguratur se in Angelum lucis*. Ideo non est mirum si iusti transfigurentur in figuram gloriae; ideo transfiguratus est, quia quod suum est deposuit. Aliqui dixerunt, quod aliud corpus assumpsit, quod falsum est; sed in figura quisquis immutetur de exteriori aspectu, dicitur transfiguratus: sicut cum aliquis est sanus et rubicundus, cum infirmus est fit pallidus, et sic dicitur transfiguratus; sic Christus, quia in alia forma quam appareret, apparuit, quia corpus eius non erat lucidum, sed tantum claritatem accepit, ideo dicitur transfiguratus. Ideo sequitur *et resplenduit facies eius sicut sol*; ubi tangitur modus. Et primo demonstratur quantum ad claritatem faciei; secundo quantum ad nitorem vestium; tertio quantum ad testimonium. Dicit ergo *et resplenduit facies eius sicut sol*. Hic futuram gloriam revelavit, ubi erunt corpora clara et splendentia. Et haec claritas non erat ab essentia, sed ex claritate interioris animae plenae caritate; Is. c. LVIII, 8: *tunc erumpet quasi mane lumen tuum*, et sequitur, *et gloria domini colliget te*. Unde erat quaedam refulgentia in corpore. Anima enim Christi videbat Deum, et super omnem claritatem a principio suae conceptionis; Io. I, 14: *vidimus gloriam eius*. Si ergo in beatis aliis derivatur claritas ab anima ad corpus, quare non in Christo qui Deus erat et homo? Dicendum quod quia Deus erat, ordo humanae naturae erat in sua potestate. Hic autem est ordo quod partes sibi communicent, ut laeso corpore, compassio sit in anima, et ex anima afficiatur corpus. Sed hic ordo subiectus erat Christo. Unde ita perfectum erat gaudium in parte superiori quod non egrediebatur extra: unde et perfecte erat viator, et perfecte comprehensor. Unde quando volebat, non fiebat reflexus, sed quando volebat, reflexus fuit, et apparuit splendidus. Sed nonne dos fuit in Christo? Quidam dicunt quod sic, et quod omnes dotes accepit in via: dotem subtilitatis in nativitate, agilitatis in undarum calcatione, claritatis hic, impassibilitatis in administrando sacramentum altaris. Ego autem hoc non credo, quia dos est quaedam proprietas ipsius gloriae. Unde quod super mare ambulavit, quod resplenduit, totum fuit ex virtute divina, quia dos gloriae repugnat viatori, sed habuit aliquam similitudinem, quia *resplenduit facies eius sicut sol*; Apoc. I, 16: *facies eius sicut sol refulget in virtute sua*. Sed potest obiici, quia iusti fulgebunt sicut sol. Ergo splendor Christi maior non erit aliis. Dico quod sic. Sed quia in his sensibilibus non est clarius cui possit comparari; ideo soli comparatur. *Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix*. Hic de vestimentis. Hoc apparet quod non fuit per mutationem Christi, nec per dotem, quia vestimenta non sunt perceptiva dotis. Per vestimenta significantur sancti; Is. XLIX, 18: *vivo ego, dicit dominus, quia his omnibus sicut ornamento vestieris*. Et dicit *facta sunt alba sicut nix*. Nix habet candorem et frigiditatem, sic sancti habent candorem gloriae; Sap. III, 7: *fulgebunt iusti et tamquam scintillae in arundinetis discurrent* et cetera. Item habebunt refrigerium ab ardore concupiscentiae; in Ps. LXVII, 15: *nive dealbabuntur in Selmon*. Vel per vestimenta intelligitur littera sacrae Scripturae. *Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias*. Et quare apparuerunt? Chrysostomus assignat rationes. Prima ratio est ad confirmandum fidem discipulorum. Quaesierat supra: *quem dicunt homines esse filium hominis?* et cetera. Et dixerunt: *alii Eliam* et cetera. Ut vero ostenderet differentiam sui ad illos, ideo voluit eos adducere; Ps. LXXXV, v. 8: *non est similis tui in diis, domine* et cetera. Secunda ratio est ad confutandum Iudaeos. Dicebant enim quod erat transgressor legis; item dicebant quod erat blasphemator, ut habetur Io. X, 33: *de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia*. Ideo quia Elias omnibus prophetis sanctior fuit, et Moyses legislator; coram Moyse et Elia ostendit, quia non erat Deo contrarius, nec transgressor legis. Tertia ratio est, ut ostendat se iudicem vivorum et mortuorum, quia Elias vivus erat, Moyses mortuus. Quarta ratio est ad certificationem Petri; quia Petrus increpaverat dominum de morte, ideo ostendit quod non sunt increpandi qui exponunt se morti, invocando istos duos; quia Elias morti se exposuit coram Iezabel, similiter Moyses exposuit se propter legem. Quinta ratio est, quia duo erant in eo quod voluit ostendere in his duobus, scilicet mansuetudo, quam ostendit in Moyse, exemplum zeli Dei, quem ostendit in Elia, de quo dicitur quod *surrexit Elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat*. Sexta ratio assignatur in Glossa, quia omnis lex et propheta testimonium dixerunt Christo. Unde Lc. XXIV, 44: *omnia oportet impleri de me quae sunt in lege et prophetis*. Sed tunc est quaestio. De Elia non est mirum si ibi fuit, quia est vivus; sed de Moyse est quaestio quomodo ibi erat. Quidam dixerunt quod Angelus fuit ibi loco ipsius. Sed hoc nihil est, quia Moyses fuit ibi in anima solum. Sed qualiter visus est? Dicendum, quod sicut Angeli videntur. Sequitur affectus Petri *respondens autem Petrus dixit* et cetera. Et possumus exponere torquendo ad carnalitatem, vel ad devotionem. Chrysostomus retorquet ad carnalitatem. Supra Christus dixerat se passurum, et Petrus increpaverat eum, cum reprehendit eum. Unde apparuerunt Moyses et Elias loquentes de passione eius; ideo cum audivit Petrus referre, non poterat audire. Unde non voluit se opponere; ideo cogitavit quod si ibi

maneret, evaderet mortem: ideo ne cito recederent, dixit *faciamus hic tria tabernacula*. Et quare dixit *Moysi unum, Eliae unum*? Quia videbat eum affectuosum ad mortem, volebat quod isti impedirent mortem eius. De Elia legitur IV Reg. I, 10, quod quando misit rex quinquagenarium, fecit descendere ignem de caelo. Item legitur de Moyse Num. c. XVI, 32, quod quando iurgium occurrit in tabernaculo, quod descendit nubes. Ideo cogitavit, quod per Moysen poterat impetrari nubes, et per Eliam ignis. Alii vero reducant ad devotionem Petri. Et secundum hoc duo facit. Quia primo tangit affectum; secundo consilium, ibi *si vis* et cetera. Dicit ergo *domine, bonum est nos hic esse*. Ex nimio fervore videns gloriam, ita affectus erat quod numquam voluisset separari, si Deus voluisset. Et quid erit de illis qui in gloria erunt perfecta? Unde existentes in illa beatitudine numquam volent separari; Ps. LXXII, 28: *mihi autem adhaerere Deo bonum est* et cetera. Secundo dat consilium, et sicut dicit Lc. IX, 23, *nesciens quid diceret*; unde dicit *si vis, faciamus hic tria tabernacula*: quia voluntatem nostram debemus submittere voluntati divinae, ut supra VI, 10: *fiat voluntas tua* et cetera. Unde in isto bene dixit Petrus; in alio vero male, quia credidit quod gloria sine morte posset haberi, quod est contra illud II Cor. c. V, 1: *scimus enim si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod aedificatam habemus domum non manufactam, sed aeternam in caelis*. Item quia credidit in hoc mundo esse gloriam sanctorum, quae non est hic, sed in caelis; supra V, 12: *gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis*. Item quia credidit quod domibus indigerent; sed non indigent hic, sed habent in caelis, ut Apoc. XXI, 3: *ecce tabernaculum Dei cum hominibus*. Item quia tria tabernacula voluit fieri: unum enim sufficit patri, et filio, et spiritui sancto. Item quia comparavit Christum aliis: non autem sic debet fieri; Iob XXXII, 21: *Deum homini non aequabo*. Petre, omnes habent unum tabernaculum, quod est fides. Sequitur testimonium *et adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos* et cetera. Petrus insipienter loquebatur, ideo indignus fuit responsione. Volebat materiale testimonium; ideo voluit dominus ostendere quod sancti non indigent. Item per nubem ostendere se voluit; Ps. LXVII, 35: *magnificentia eius in nubibus*. Sed aliquando apparet nubes clara, aliquando nubes tenebrosa; Ex. XIX, 18 dicitur quod apparuit nubes caliginis; sed hic apparet lucida, quia significat consolationem gloriae, quia tunc proteguntur ab omni aestu; Apoc. XXI, 4: *absterget Deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quoniam prima abierunt*. Sequitur testimonium ex voce patris; unde *et vox de nube dicens* et cetera. Sed quare de nube? Ad significandum quod est vox patris. Dominus habitat in nube. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Tangitur Christi dignitas ex proprietate filiationis, ex perfectione dilectionis, et ex conformitate operationis. Unde dicit *hic est*, quasi singularis filius. Alii sunt filii per adoptionem, Ps. LXXXI, 6: *ego dixi: dii estis, et filii excelsi omnes*, sed iste est verus filius, scilicet singulariter, ut I Io. V, 20: *filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum*. Item, aliter, *dilectus*. Dilectio nostra est ex bonitate creaturae. Non enim est res bona, quia diligo eam, sed quia res bona est, diligo eam. Sed dilectio Dei est causa bonitatis rerum. Et sicut Deus perfudit bonitatem in creaturis per creationem, sic in filio per generationem, quia totam filio communicat bonitatem; unde creaturae benedicuntur per participationem, sed filio totum dedit; Io. III, 35: *pater diligit filium, et omnia posuit in manibus eius*. Unde ipse amor procedit a patre diligente filium, et a filio diligente patrem. Sed contingit quod alicui datur aliquid, et non bene utitur datis, ideo non datori complacet; sed Deus dedit isti plenitudinem, et bene usus est eis; ideo sibi complacuit; unde dicit *in quo mihi bene complacui*. Idem habetur supra XII, 18: *in quo mihi complacui et in quo requiescit animus meus*. Quia ergo talis est *ipsum audite*. Unde insinuat eum datum doctorem omnium; Deut. c. XVIII, 15: *prophetam suscabit dominus de gente vestra, ipsum sicut me audite*. Vel *ipsum audite*, non Moysen, non Eliam, nisi secundum quod Christum docent, vel doctrinam Christi. Notate quod Christus habuit testimonium de caelo a patre, de Inferno a Moyse, et ab Elia de Paradiso, a discipulis de terra: *ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et Infernorum*, Phil. II, 10. Item notandum quod duplex est regeneratio: una in Baptismo, alia quando ab omni inquinamento spiritus mundabimur. Unde in Baptismo designatus est Iesus per columbam, quae est animal simplex, ad designandum simplicitatem: est etiam animal foecundum, ad designandum aliam regenerationem. Apparuit in nube lucida, ad designandum claritatem et extinctionem omnis concupiscentiae; Is. IV, 5: *et creabit dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammantis per noctem. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt*. Posita transfiguratione, hic ponitur effectus in discipulis. Et primo ponitur timor; secundo confortatio Christi contra timorem; tertio effectus. Secunda ibi *et accessit Iesus* etc.; tertia ibi *levantes autem oculos suos neminem viderunt*. Dicit ergo *et audientes*. Audierunt vocem patris de nube, sicut dicitur II Petr. I, 18: *hanc vocem audivimus, cum essemus in monte*. Et ponit signum timoris, quia *cecidere in*

faciem suam. Sequitur timor *et timuerunt valde*. Sed quare timuerunt? Ponit Hieronymus tres rationes. Prima, quia cognoverunt se errasse, sicut dicitur de Adam Gen. III, 10: *domine, audivi vocem tuam, et timui, quia nudus eram*. Item quia nube erant involuti, cognoverunt maiestatis divinae praesentiam; Ex. c. XIII, 21: *dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis* et cetera. Et naturale est quod unusquisque ex eo quod non consuevit, stupescat. Item propter vocem de nube; Deut. V, 26: *quid est omnis caro ut audiat vocem Dei viventis?* Et ex hoc fortitudo eorum defecit, quia ceciderunt in faciem suam. Sed notandum quod aliter cadunt impii, aliter sancti. Impii cadunt retrorsum, ut habetur I Reg. IV, 18 de Heli, qui cum audisset rumores de arca domini, cecidit de sella, et, fracta cervice, expiravit. Sed sancti in facies suas; Apoc. VII, 11: *qui ceciderunt in facies suas*. Et ratio est, quia non videmus quod retro est. Eccle. II, 14: *sapientis oculi in capite eius*. Consequenter ponitur confortatio Christi. Et confortat eos facto et verbo: facto, contra timorem et casum: contra timorem, per eius praesentiam, quia *accessit Iesus*. Ps. XXII, 4: *non timebo mala, quoniam tu mecum es*. Et supra XIV, 27: *ego sum, nolite timere*. Item confortat per contactum, quia *dat lasso virtutem*, Is. XL, v. 29, et in Daniele legitur: *manus eius tetigit me et erexit*; unde dicit *et tetigit eos*. Item confortat contra casum; unde, *dixitque eis: surgite*. Eph. V, 14: *surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus*. Item contra timorem *nolite timere*. Timor ille erat pusillanimitas, et illi qui surgunt a peccato, timorem deponunt, quia *perfecta caritas foras mittit timorem*, I Io. IV, 18. Consequenter sequitur effectus confortationis *levantes autem oculos suos neminem viderunt nisi solum Iesum*. Et iste est effectus confortationis divinae, quia a Christo confortati non vident nisi Iesum, nec in ullo gaudent vel confortantur nisi in ipso; ad Phil. I, 21: *mihi vivere Christus est, et mori lucrum*. Item *neminem viderunt nisi solum Iesum*, quia recedente umbra legis, et doctrina prophetarum, quae per Moysen et Eliam designantur, sola doctrina Christi tenetur. Vel, secundum aliam litteram, *solus remansit*, ne vox videretur esse prolata ad Moysen vel Eliam. Unde ipsis non apparentibus certum fuit quod ad eum vox prolata fuit. Consequenter ponitur mandatum de differenda huius visionis revelatione; unde dicit *et descendantibus illis de monte praecepit Iesus dicens: nemini dixeritis visionem*. Sed quae est ratio? Triplex est. Prima, quia, ut dicit Hieronymus, futurum erat quod Christus pateretur, et quod Iudaei scandalizarentur; I ad Cor. I, 23: *Iudaeis quidem scandalum*: ideo si audissent istud, magis scandalizati fuissent, unde reputassent nihil fuisse. Unde magis essent tardi ad credendum resurrectionem. Remigius sic exponit: quia si nuntiasset, numquam implevisset quod desiderabat, et sic frustratus esset suo desiderio; quia habetur Lc. XXII, 15: *desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*. Hilarius exponit sic: quia spiritualement gloriam non decebat nuntiari nisi per viros spirituales; sed ipsi nondum erant spirituales; Io. VII, 39: *nondum erat eis spiritus datus*. Et interrogaverunt eum et cetera. In parte ista satisfacit petitioni discipulorum. Et primo ponitur petitio; secundo responsio; tertio effectus. Secunda ibi *at ille respondens* etc.; tertia ibi *tunc intellexerunt* et cetera. Apostoli videntes eum transformari, credebant quod ex tunc inciperet regnare. Intellexerant enim quod Elias debebat prius venire, Mal. ult., 5. Et quia eum viderant, credebant quod iam venisset, et appropinquaret regnum eius, ut habetur Mal. cap. ult., 1: *ecce enim dies veniet* et cetera. Et ibid., 5: *mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies domini magnus et horribilis* et cetera. Sed istud nesciebant ex Scriptura, quia simplices erant, sed sciebant ex dictis Scribarum. Unde dicunt *quid ergo Scribae dicunt quod Eliam oporteat primum venire?* Scribae, qui ex lege noverant, ita dicebant, sed pervertebant Scripturam. Est enim duplex adventus Christi, scilicet gloriae: et de hoc adventu intelligitur quod Elias praecedet illum; sed est alius adventus in carne: unde ipsi pervertentes exponebant de isto. Huic dubitationi dominus satisfacit. Et primo tangit adventum futurum; secundo praeteritum. Unde dicit *at ille respondens ait illi: Elias quidem venturus est*. Unde de duplici Elia loquitur, quia de Elia in propria persona venturo: et hic venturus est ad annuntiandum viam iustitiae *et restituet omnia*, et convertet corda hominum ad Christum, convertet Iudaeos ad fidem patriarcharum qui habuerunt fidem de Christo, quia, ut habetur Rom. XI, 25, *caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet*. Augustinus aliter exponit *restituet omnia*, quia veniente Antichristo omnes seducentur; sed mortuo Antichristo omnes restituentur ad fidem per praedicationem Eliae. Origenes sic: *restituet*, quia si aliquis debet quod non solvit, debet restituere. Sed quilibet debitor est mortis; et quia Elias nondum est mortuus, cum veniet, restituet omnia, et reddet debitum mortis. Additur de alio Elia *dico autem vobis, quia Elias iam venit*. Quis est iste? Ioannes Baptista, non quod ipse sit in persona, sicut habetur Io. I, 21, cum petebatur ab eo, *Elias es tu? Respondit, non*. Sed in spiritu et virtute: quia sicut Elias secundi adventus erit praecursor, ita Ioannes primi adventus. Item sicut Elias contradicebat Iezabel, sic Ioannes Herodiadi: et sicut Elias fuit eremi cultor, sic Ioannes. Unde de ipso dicitur Lc. I, 7: *ipse praecedet*

eum in spiritu et virtute Eliae. In spiritu: non quia transeat spiritus Eliae in Ioannem, ut aliqui posuerunt, sed eandem virtutem habebit. *Et non cognoverunt eum*, idest non approbaverunt, ut habetur infra XXI, 25, ubi quaesivit dominus si Baptismus Ioannis est de caelo vel de terra, quia, si de caelo dixissent, credere debuissent. *Sed fecerunt in eo quaecumque voluerunt*, quia eum male tractaverunt, non secundum quod iustitia exigebat, sed incarceraverunt eum. Simile habetur de Ieremia Eccli. XLIX, 9: *nam male tractaverunt eum, qui a ventre matris consecratus est propheta. Sic et filius hominis passurus est ab eis.* Ioannes praecursor fuit Christi quantum ad nativitatem, quia sicut Ioannes ex muliere veteri et sterili supra naturam, sic Christus ex virgine supra naturam. Item in praedicatione, quia incepit praedicare. *Agite poenitentiam*, sic et Christus. Item quantum ad Baptismum; ideo requirebatur quod esset praecursor quantum ad passionem, quia sicut ipse propter iustitiam occisus est, sic et Christus. Unde *sic filius hominis passurus est ab eis.* Sed a quibus *eis*? Videtur quod non ab eis a quibus Ioannes, quia Ioannes ab Herode, Christus a Scribis. Sed potest dici quod ab eisdem, quia Ioannes ab Herode et Iudaeis consentientibus, sed Christus a Scribis, consentiente Herode. Unde in partibus illis erat, et oblatus fuit ei; Ps. II, 2: *astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus dominum, et adversus Christum eius.* Vel *sic passurus est ab eis*, ita quod *ly eis* faciat simplicem relationem, quia omnes sunt in una generatione, a quibus passus est Ioannes et Christus. Consequenter ponitur effectus huius responsionis *tunc intellexerunt discipuli quia de Ioanne Baptista dixisset eis. Tunc*: cum dominus locutus est eis. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis*, Ps. CXVIII, 130.

Lectio 2

[87378] Super Mt., cap. 17 l. 2 *Et cum venisset* hic praenuntiat tranquillitatem gloriae, quae impugnatur per oppressionem Daemonum, et turbationem hominum. Et primo praenuntiat primam cessare per curationem lunatici; secundo secundam. Et circa primum primo ponitur curatio lunatici; secundo praenuntiat passionem, ibi *conversantibus autem eis in Galilaea* etc., tertio de solutione tributi, ibi *et cum venisset Capharnaum* et cetera. Circa primum primo sanat; satisfacit dubitationi, ibi *dixit illis Iesus* et cetera. Circa primum facit duo. Primo ponitur petitio patris; secundo satisfactio, ibi *afferte huc illum ad me.* Circa primum tria facit. Quia primo ponitur tempus; secundo indicatio infirmi; tertio petitio. Tempus ponitur, cum dicit *et cum venisset ad turbam.* Petrus allectus dulcedine gloriae, semper vellet esse in monte; sed Christus ex caritate quam habuit ad turbas, quia *caritas non quaerit quae sua sunt*, voluit descendere de monte, ut turbas haberent accessum ad eum. Unde cum venisset *accessit ad eum homo genibus provolutus.* Si non descendisset, non venisset ad eum homo ille. Et accessit humiliter, quia genibus provolutus, quia *exaudit Deus orationem humilium*, Ps. ci, 18. Per istum genus humanum potest significari. Phil. II, 10: *ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et Infernorum* et cetera. Deinde ponitur petitio. Non petit, sed infirmitatem exponit: sufficit enim misericordiam exponere. Primo exponit infirmitatem; secundo accidentia; tertio quod remedium non inveniebat. Dicit ergo *domine, miserere filio meo, quia lunaticus est.* Notandum quod multi pro se rogant, ut supra de muliere habente fluxum sanguinis: aliquando aliquis pro alio rogat, ut hic: aliquando vero aliquem curat non rogatus, sicut in spirituali infirmitate, ut habetur de publicano Lc. XVIII, 12 s., aliquando vero ad petitionem alterius aliquis curatur, ut habetur Iacobi ult., 16: *orate pro invicem ut salvemini*, aliquando sine oratione, ut in conversione Pauli, Act. IX, 4 ss. Sed quid est quod dicitur quod lunaticus est? Lunaticus proprie est qui secundum statum lunae alienatur. Sed videtur quod iste non esset lunaticus, sed daemoniacus, quia infra habetur, quod exivit Daemonium ab eo. Potest dici quod non est verbum Evangelistae, sed patris decepti, qui credebat eum esse lunaticum. Vel quia supra IV, 24 habetur quod lunaticos curavit, et isti erant daemoniaci. Aliqui dicunt, ut aliqui medici, quod non erant alienati a Daemone, sed ex mala complexione, vel corporis dispositione, et hoc quia crescente luna crescit omne humidum. Sic, cum cerebrum humidissimum sit, luna patiente defectum, defectum patitur et ipsum cerebrum: et ita tales deficientes patiuntur luna deficiente. Sed hoc est contra fidem, quia expresse Scriptura dicit eos daemoniacos: et hoc patet, quia ex spiritu loquuntur, quia multi ignorantes patiuntur sic, et tamen loquuntur de Scripturis. Ideo dicendum quod spiritus maligni intendunt multipliciter insidiari hominibus, et infamare volunt eos: ideo aliqui Daemones inducunt infirmitates et vexationes secundum quod vident impressionem stellarum ad hoc convenientem, ut inducant homines ad errorem, ut credant quod solum ex influenza stellarum accidat eis ut male patiantur. *Et male patitur.* Hic ponuntur accidentia. In qualibet infirmitate sunt diversi status; quia quidam habent febrem magis gravem, alii magis debilem, sic etiam iste

multum gravabatur. *Quia saepe cadit in ignem, et crebro in aquam*: ideo in magno erat periculo. Unde notandum quod dominus non retrahit manum suam in periculis. Unde iam esset mortuus, nisi Deus manum suam extendisset, ut de Iob legitur II, 6: quamvis Satan eum multum cruciaret, tamen praecepit ei dominus ut in animam manum non mitteret. Per istum significatur ratio instabilis, de quo in Eccli. XXVII, 12: *stultus ut luna mutatur. Et cadit quandoque in ignem, scilicet irae*; Deut. XXXII, 22: *ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad Inferni novissima. Crebro in aquam, scilicet cupiditatis. Effusus es sicut aqua ne crescas*, Gen. XLIX, 4. *Obtuli discipulis tuis, et non potuerunt curare eum*. Hic tangitur nequitia istius, quia voluit accusare discipulos; unde Eccli. XI, 33: *qui in electis ponit maculam*. Unde dominus increpat *respondens Iesus ait: generatio incredula et perversa*. Unde ponitur responsio: et duo facit. Primo increpat vitium; secundo exhibet beneficium. Dicit ergo *respondens Iesus* et cetera. Iste volebat diffamare discipulos ad turbas, et etiam Iesum, quod non haberet istam potestatem, et multi in hoc consentiebant; ideo Christus invehitur contra totam gentem, et arguit eos infidelitate, dicens *generatio incredula*, quia hoc non erat propter impotentiam discipulorum, sed propter incredulitatem eorum. Item de perversitate, *et perversa* quia culpam suam apostolis imponebant; Deut. XXXII, 5: *generatio prava atque perversa, haecine reddis domino, popule stulte et insipiens? Quousque ero vobiscum?* Et duo Christus proponit. Primo eorum impenitentiam; secundo divinam patientiam, quia non est conveniens societas iusti ad iniustum; Eccli. c. XIII, 21: *sicut communicat lupus agno, sic peccator iusto*; II Cor. VI, 15: *quare conventio Christi ad Belial?* Unde vult dicere: mea societate potimini, et tamen mihi et discipulis meis detrahere non cessatis. Et, sicut dicit Hieronymus, dominus hoc non dicit ut iratus, sed loquitur ad modum medici, qui venit ad infirmum, qui non vult servare mandata sua, qui dicit: quamdiu visitabo te qui non vis servare mandata mea? Ideo dat exemplum praelatis, quod licet eis contrariantur homines, tamen beneficia conferant, sicut ipse, qui istius filium curavit, qui sibi et discipulis detrahebat. Unde dicit *afferte huc illum ad me*. Et primo ponitur curandi modus; secundo effectus. Primo ponitur actor, scilicet Christus; unde dicit: *afferte eum ad me*. Homines multipliciter peccant. Quidam ex ignorantia, quidam ex infirmitate, quidam ex malitia. Qui ex ignorantia, per hominem instrui potest; qui ex infirmitate, scilicet ille qui per incontinentiam peccat, qui de peccato dolet, et deducitur passionibus, iste non per quemcumque potest sanari, sed necessarium est quod adducatur ad Iesum, qui sanat omnes infirmitates nostras. Et haec est via, quia *increpavit eum*, quia per peccatum suum hoc ei acciderat; Prov. VI, 2: *illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus. Vel increpavit eum, scilicet Daemonem. Sequitur effectus et exivit ab eo Daemonium, et curatus est puer ex illa hora, quia ipse dixit, et facta sunt*, Ps. CXLVIII, 5. *Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto* et cetera. Supra dominus curavit lunaticum, hic satisfacit quaestioni discipulorum. Et primo ponitur quaestio; secundo responsio, ibi *dixit illis Iesus* et cetera. Ad hoc autem quod petitionem intelligatis, scire debetis quod supra X, 8 dominus dederat potestatem eis eiiciendi Daemones, unde dubitabant ne gratiam datam propter culpam amisissent: ideo *accesserunt ad Iesum* et cetera. Sed quare secreto? Non propter verecundiam, sed quia magnum audire debebant, et secreta omnibus dici non debebant; supra c. XIII, 11: *vobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. Dixit eis Iesus. Hic respondet*. Et primo satisfacit; secundo proponit generale documentum, ibi *hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem et ieiunium*. Circa primum primo quaestioni respondet, et secundo responsionem manifestat, ibi *amen quippe dico vobis* et cetera. Quaesierant *quare non potuimus eiicere illum?* Dominus respondet: *propter incredulitatem vestram*. Ubi considerandum est quod antequam spiritum sanctum recepissent in tanta plenitudine, qua repleti sunt omnes spiritu sancto, Act. II, 4 aliqua infirma patiebantur; unde dominus eos redarguit Lc. ult., 25: *o stulti et tardi corde ad credendum*. Nec mirum, quia dum dominus fuit in monte, illi qui praecipui fuerant in fide, scilicet Petrus, Iacobus et Ioannes, absentes erant: debilitas enim fidei est causa non faciendi miracula, quia miraculorum operatio est ab omnipotentia, quia fides innititur omnipotentiae; unde ubi est infirmitas fidei, est defectus miraculorum. Unde habetur supra XIII, 58 quod in patria sua non fecit Christus nisi pauca miracula propter eorum incredulitatem. Aliquando fiunt miracula propter exigentiam petentis, ut Sup. XV, v. 22 ss. habetur de muliere Chananaea, aliquando ad manifestandum sanctitatem alicuius sancti: et hoc habetur IV Reg. XIII, 20 s., ubi dicitur quod cum latrunculi Syriae venissent in terram Israel, eiecerunt corpus mortuum iuxta Eliseum, et revixit, non quia meruisset mortuus, sed ad manifestationem sanctitatis Elisei. *Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum synapis* et cetera. Hic manifestat suam responsionem. Et ponitur quaedam conditionalis, cuius antecedens est *si habueritis fidem* etc., consequens est *dicetis monti huic: transi et transibit*. Aliqui dicunt quod fides comparata grano synapis sit parva fides; quasi dicat: si habueritis aliquam fidem, dicetis et cetera. Sed hoc

improbat Hieronymus, quia dicit apostolus: *si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam*. Unde perfecta fides requiritur ad translationem montium. Per hoc quod dicit *sicut granum synapis*, triplex perfectio designatur fidei. Invenimus enim in grano fervorem, foecunditatem, parvitatem. Granum antequam conteratur, nullum fervorem habere videtur; cum conteritur, fervere incipit: sic homo fidelis, antequam probetur, despectibilis videtur quando vero atteritur, tunc apparet eius sanctitas. I Petr. I, v. 7: *modicum nunc si contristari oportet, ut probatio fidei vestrae multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur*. Item invenimus in grano foecunditatem supra XIII, quod quamvis sit parvum, crescit in segetem magnam, ita quod volucres caeli habitant ibi. Ad Hebr. II, ubi narrantur opera fidei, et sequitur: *sancti per fidem vicerunt regna* et cetera. Item invenimus parvitatem, et potest per hoc designari humilitas fidei. Tunc enim agnoscitur quis humilis in fide, quando acquiescit sermonibus Dei; I ad Tim. VI, 3: *si quis non acquiescit sermonibus Dei, superbus est*. Sic, e contrario, qui acquiescit sermonibus, humilis est. Vult ergo dicere *si habueritis fidem*, et si fidem ferventem, indeficientem, in operibus foecundam, si parvam et humilem, *dicetis monti huic: transi, et transibit*. Hic est quaestio, quam movent infideles. Non invenitur quod apostoli unquam hoc fecerint. Respondet Chrysostomus: et si non invenitur de apostolis, invenitur tamen de apostolicis viris. Legitur enim in libro dialogorum beati Gregorii quod cum quidam vellet construere Ecclesiam, non habens locum ad aedificandum, praecepit monti quod cederet ei, et cessit. Vel forte fecerunt, sed non est scriptum. Vel potest dici quod si non fecerunt, non fuit propter impossibilitatem, sed quia locus non se obtulit. Unde facta sunt miracula ad necessitatem aliquando, aliquando ad utilitatem: et quia non fuit necesse, ideo non fecerunt. Vel ponitur mons pro Diabolo. *Transi hinc*, idest ab hoc corpore, *et transibit*. Vel, secundum Augustinum intelligitur de spiritu superbiae. *Et nihil impossibile erit vobis*. Et quid est? Eruntne omnipotentes? Non, quia ille solum omnipotens vere est, qui ex propria virtute omnia potest; ipsi autem non ex propria virtute, sed sicut aliter praecepit rex, et servus, quia rex proprio nomine, servus nomine regis. *Hoc autem genus Daemoniorum* (ly hoc non demonstrat solum genus lunatici, sed omne genus Daemoniorum) *non eiicitur nisi per orationem et ieiunium*. Chrysostomus dicit, quod quanto anima est magis elevata, tanto Daemonibus est magis terribilis; ipse enim Christus Daemonibus est terribilis: unde qui Christo coniuncti sunt, sunt terribiles ei. Elevatio autem mentis impeditur per gravitatem carnis, impeditur per crapulam et ebrietatem; unde in Lc. XXI, 34: *videte ne gravetur cor vestrum in crapula et ebrietate* et cetera. Unde non potest habere mentem ad Deum, qui aggravatus est ebrietate; ideo ad elevationem mentis requiritur ieiunium; unde in Tob. XII, 8: *bona est oratio cum ieiunio*. Item Dan. IX, 3: *ego Daniel dedi cor meum ut orarem in ieiunio*. Ideo, sicut dicit Origenes, ad hoc quod expellatur spiritus, non est insistendum convivationibus, sed orationibus et ieiuniis. Vel per lunaticum instabilitas carnis designatur: vel ille qui deducitur per diversa desideria. Qui saepe cadit in ignem et aquam, talis non curatur nisi in ieiunio et oratione. Ad Gal. V, vers. 17: *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem*. Oportet ergo ut debilites carnem, et confortes spiritum. Sed spiritus confortatur per orationem, quia oratio est ascensus mentis in Deum; caro vero debilitatur per ieiunium. Vel quia non cessat spiritus adversus carnem, ideo, ut cesset talis pugna, requiruntur operationes bonae, quae significantur per orationem: et abstinentia mali, quae significatur per ieiunium. *Conversantibus autem illis in Galilaea* et cetera. Supra figurata est tranquillitas gloriae per liberationem a potestate Daemonum; ista liberatio est peracta per mortem Christi; ad Hebr. II, 14: *ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti*. Ideo statim subiungit de praenuntiatione passionis. Et primo ponitur praenuntiatio; secundo effectus, ibi *et contristati sunt vehementer*. Dominus noster ante praenuntiaverat passionem suam, et modo etiam, et in sequenti. Et quare toties? Quia quae praevidentur, minus commovent; ideo quia futurum erat quod discipuli scandalizarentur in morte domini, ideo voluit eis saepe praenuntiare, ut minus scandalizarentur. Sed semper addit aliquid. Prius tetigit de occisione, sed non de traditione; hic vero tangit de traditione, dicens *filius hominis tradetur*. Et recte dicit *filius hominis*, quia etsi ille qui traditur, sit dominus gloriae, tamen secundum quod filius hominis traditur. Unde Augustinus: licet aliqua dicantur de filio Dei et filio hominis, tamen distinguitur, quia infirma de humana natura dicuntur, stabilia de natura divina. Sed non dicit a quibus traditus est. Quia tradidit se; ad Gal. II, 20: *qui tradidit semetipsum pro me*. Traditus est a patre, *qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*, Rom. VIII, 32. Item traditus est a Iuda; supra X, 4: *qui et tradidit eum*. Item a Daemonibus: Io. XIII, habetur quod Diabolus posuit in cor ut traderet eum Iudas. Et Sap. II, 12: *venite, occidamus iustum. Et tertia die resurget. Osee VI, 3: vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu eius*. Sequitur effectus *et contristati sunt*. Attendebant et mortem, et resurrectionem, sed

non videbant utilitatem. Io. XVI, 6: *quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Et cum venissent Capharnaum.* Completa tranquillitate gloriae, ponit solutionem tributi; Is. XIV, 4: *quievit tributum*; Iob III, 19: *servus liber est a domino suo.* Unde tria facit. Primo ponit exactionem tributi; secundo libertatem filiorum; tertio solutionem tributi. Dicit *et cum intrasset* et cetera. Didrachma duplex drachma dicitur. Unde quilibet Iudaeus debebat quolibet anno duplex drachma. Sed unde erat illud tributum? Quidam dicunt quod ex lege Ex. XIII, quod propter hoc quod dominus occiderat primogenita Aegypti, ideo statuit quod omnia primogenita essent sua, et quod filii redimerentur. Post praecepit quod ad servitium Levitae praepararentur. Et post mandavit quod numerarentur Levitae. Et inventi sunt plures primogeniti quam Levitae. Tunc praecepit quod pro redemptione solveretur pretium. Hieronymus dicit quod non ex lege Dei, sed imperatoris: Iudaea nuper tributaria erat Romanorum, ut pro capite census solveret. Et hoc videtur verius, quia infra dicitur: *reges terrae a quibus accipiunt tributum?* Ideo loquitur de tributo imperiali. Sed quare in Capharnaum? Quia a quocumque recipiebatur in civitate sua, sed Capharnaum erat civitas principalis Galilaeae. Sed quia Christum in reverentiam habebant, ideo non accedunt ad eum, sed ad Petrum; et non petierunt eum nisi cum mansuetudine: *magister vester non solvit didrachma?* Deinde ponitur Petri responsio *et ait: etiam*; idest, verum est quod non solvit. Chrysostomus dicit quod ne inquietaretur dixit *etiam*, solvit. Sequitur Christi interrogatio, deinde Petri responsio. In interrogatione duo sunt consideranda, scilicet quod non expavit denuntiationem eius, quia cum esset in tali statu, ad quamdam indignitatem tenebatur; et aliqui sunt ita dispositi, quod cum vident aliquod infirmum in magno, statim scandalizantur. Ne ergo scandalizentur, ideo *praevenit*, ideo cum infirmitate apposuit aliquod magnum, scilicet, quod absens sciret quod dictum erat Petro. *Omnia nuda et aperta sunt oculis eius*, ad Hebr. IV, 13: item notandum quod Petro iudicium committit, quia frequentius et loquebatur dicens *quid tibi videtur, Simon?* Iob XII, 11: *nonne auris verba diiudicat?* *Reges terrae a quibus accipiunt tributum, vel census?* Differentia est inter tributum et census: tributum enim de agris et vineis; census autem de capite datur. Unde in signum suae subiectionis debet aliquid homo subiectus; et hoc census dicitur. Ex hoc vult argumentari, quod cum filii regum non solvunt tributum, quod ipse non tenetur: ipse enim est rex regum, per quem omnes regnant. Item, secundum carnem, erat ex semine regio. *Qui factus est ex semine David secundum carnem*, Rom. c. I, 3. Chrysostomus dicit, quod ex hoc possumus considerare, quod sit filius naturalis quia prius dicitur qui naturalis est. *At ille dixit: ab alienis.* Deinde ponitur Christi responsio, quia reges filiis suis parcunt. Is. III, 15: *quare populum meum atteritis, et facies pauperum commolitis?* Iustum enim videtur. Qui enim praesidet, curam debet habere de subditis; ideo ei servire debent subditi sicut membra corpori. Sicut enim membra corporis ex sibi proprio serviunt toti corpori, sic quilibet subditus ex propriis bonis debet servire communitati. Ideo concludit dominus *ergo filii liberi*. Origenes: uno modo sic. Ergo filii regum terrae sunt liberi, sed filii Dei sunt liberi apud Deum. Sed quid facit hoc ad propositum? Aut loquitur secundum carnem de filiis, et sic ipse non erat filius secundum carnem; si secundum spiritum, tunc omnes Christiani erunt liberi. Sed hoc est contra apostolum, *reddite omnibus debita, cui tributum tributum*. Dico quod istud veritatem habebat de illo qui per naturam erat filius. Ille enim vere erat liber. Sed liberi secundum spiritum eo modo habent libertatem quo filiationem per conformitatem ad Christum, qui *est primogenitus in multis fratribus*, Rom. VIII, 29. In quantum conformes primogenito liberi sunt. Ad Phil. III, 21: *qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae. Ut autem non scandalizemus eos* et cetera. Verum est quod dominus liber est, sed quia formam servi accepit, ut habetur ad Phil. II, ideo non recusavit solvere, et in hoc dedit exemplum humilitatis. Et in hac solutione tria laudanda et admiranda notantur. Primo eius mansuetudo, unde ipse est mitis, secundum quod ipse testatur supra XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. Ille proprie dicitur mitis qui nullum vult offendere; I ad Cor. X, v. 32: *sine offensione estote Iudaeis, et gentibus, et Ecclesiae Dei*. Sed contra hoc obiicitur. Supra XV, 12 habetur quod discipuli dixerunt: *domine, scis quia Iudaei scandalizantur in verbo isto?* Et dominus dixit: *sinite eos, caeci sunt et duces caecorum*. Non curavit tunc de scandalo, hic vero curat. Unde dicendum quod scandalum aliquando oritur ex veritate; et tunc non est curandum: aliquando ex infirmitate, vel ignorantia; et tale est curandum. Sed si ipse non solvisset, scandalum eorum ex ignorantia esset, quia ipsi Deum non cognoscebant. Item admiranda est paupertas Christi, quia ita pauper fuit quod non habuit unde solveret; II Cor. VIII, 9: *qui cum dives esset, egenus factus est, ut illius inopia vos divites essetis*. Potest quis obiicere: nonne loculos habebat? Verum est, sed omnia data erant in usus pauperum. Rapinam arbitrabatur quod erat ad usus pauperum in alios usus expendere. Chrysostomus dicit quod solvit, ut dum solveret tributum, ex una parte ostenderet eius potentiam, ex altera parte mysterium. *Vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus*

ascenderit, tolle, et aperto ore eius, invenies staterem. In statere illo erat imago Caesaris: et significat Diabolum qui nihil habebat in eo; Io. XIV, 30: *venit princeps huius mundi, et in me non habet quidquam.* Ideo quia de suo nihil habebat, ideo de suo solvere noluit. Item eius providentia; ideo dicit quod mirari debemus, quomodo potuit scire quod statim occurreret piscis, qui haberet staterem in ore. Si autem non fuit, sed creavit de novo, est mirandum; sed si duxit ad hamum, magnae providentiae fuit. Per istum piscem qui primo venit ad hamum, primus martyr intelligitur beatus Stephanus, qui habuit staterem in ore qui didrachma valebat, et duplex; et significat ipsum Stephanum, qui vidit ipsam divinitatem et humanitatem. Vel potest intelligi Adam. Item nota, quod si aliquis saepe loquitur de divitiis et de moneta, staterem habet in ore; unde qui convertit talem, accipit piscem qui habet staterem in ore. Item significatur humilitas: unde *illum sumens da illis pro me et pro te.* Et in hoc quod tributum solutum fuit pro Petro et pro ipso, significatur quod per passionem Christi, ipse sibi gloriam resurrectionis acquisivit; Phil. II, 9: *propter quod exaltavit eum Deus.* Petrus et alii redempti sunt a poena et culpa. Vel aliter: quia passus est pro se, ut corpori suo acquireret gloriam resurrectionis; pro populo, ut lavaret eum a peccatis. Ipse enim *lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.*

Caput 18

Lectio 1

[87379] Super Mt., cap. 18 l. 1 Supra dominus monstravit futuram gloriam in sua transfiguratione, hic de profectio ad illam gloriam agit. Et dividitur in duo, quia primo docet quomodo perveniendum est ad eam; secundo reprehenduntur quidam inordinate petentes excellentiam in gloria, quae incipit in XX cap. Circa primum primo docet quomodo perveniendum est ad illam gloriam per viam communem; secundo quomodo per viam perfectionis, quod incipit cap. XIX. Primo quia per humilitatem pervenitur ad gloriam; ideo primo ostendit humilitatis modum; secundo prohibet inferre scandalum, ibi *qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis etc.*, tertio docet quod illatum est dimittendum, ibi *si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et proiice abs te.* Circa primum ponitur interrogatio discipulorum; secundo responsio Christi. Occasio interrogationis sumitur ex hoc quod dictum est Petro, quod iret ad mare, et staterem inventum in pisce solveret pro ipso, et pro Petro; unde videbatur eum aliis praetulisse. Et quia erant adhuc infirmi, ideo aliquem zelum et invidiae motum passi sunt. Sed videte quod quando duxit tres solum in montem, non ita moti sunt, sicut hic, cum solum praefert. Unde quaerebant *quis putas maior est in regno caelorum?* Cum non per maioritatem perveniatur, sed per spiritum humilitatis; ad Phil. II, 3: *in humilitate superiores sibi invicem arbitantes* et cetera. In ista petitione est hoc imitandum, quod non erant cupidi de terrestribus, sed de caelestibus; II Cor. IV, 18: *non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur* et cetera. Sed quid est? Nonne quaerenda est excellentia in regno caelorum? Dicendum quod habere eminentiam in regno caelorum est dupliciter. Aut ita quod reputemus nos idoneos; et hoc est superbia et contra apostolum, Phil. II, 3: *in humilitate superiores sibi invicem arbitantes* et cetera. Sed appetere maiorem gratiam, ut maior nobis sit gloria, non est malum, ut I ad Cor. XII, 31: *aemulamini charismata meliora.* Item apostoli sciebant quod in gloria erant diversae mansiones, sicut stella differt a stella in claritate; ideo quaerebant, quia credebant unum maiorem alio: contra haereticos aliquos qui contrarium posuerunt. Consequenter ponitur responsio Christi, et ponit factum Christi et dictum; unde dicit *et advocans Iesus parvulum.* Quis sit iste parvulus, exponitur tripliciter. Chrysostomus exponit vere parvulum, quia passionibus erat immunis, ut exemplum humilitatis praeberet, ut infra cap. XIX, 14: *sinite parvulos venire ad me.* Et dicitur quod iste fuit beatus Martialis. Aliter exponitur, quod Christus se parvulum reputans, statuit se in medio dicens *nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum caelorum.* Lc. XX, 27: *ego sum in medio vestrum sicut qui ministrat.* Aliter. Quia per parvulum intelligitur spiritus sanctus, qui facit parvulos, quia est spiritus humilitatis; Ez. XXXVI, 27: *ponam spiritum meum in medio vestri.* Item notandum est verbum domini. Et primo tangit necessitatem; secundo efficaciam. Dicit *amen dico vobis, nisi conversi fueritis,* ab ista scilicet elatione immunes; Zach. I, 3: *convertimini ad me etc.*, *et efficiamini ut parvulus iste,* non aetate, sed simplicitate; I ad Cor. XIV, 20: *nolite parvuli effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Multae sunt conditiones parvulorum. Non magna appetunt; Rom. XII, 10: *non alta sapientes.* Sunt immunes a concupiscentia; supra V, 28: *qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo.* Et talem concupiscentiam non habent pueri. Item non recordantur inimicitiae. Unde *nisi efficiamini sicut parvulus iste,* scilicet imitatores proprietatum parvulorum, *non intrabitis in regnum caelorum.* Nullus enim intrabit nisi

humilis; *humiles spiritu suscipiet gloria*, Prov. XXIX, 23. Vel *non intrabitis in regnum caelorum*, idest in doctrinam Evangelii, sicut infra XXI, 43: *auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius*. Introitus enim est per fidem; unde *nisi efficiamini*, et si non credideritis *sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum*, quia Marci ult., 16: *qui non crediderit, condemnabitur*. Prov. XXIX, 23: *humilem spiritu suscipiet gloria*. Et *qui susceperit unum parvulum talem*, idest, quicumque est imitator puerilis innocentiae, hic maior est, quia quanto humilior, tanto altior: quia *qui se humiliat, exaltabitur*, Lc. XVIII, 14. Sed potest esse quaestio: videtur enim quod hoc non sit verum, quia perfectio est in caritate; ergo ubi maior caritas, ibi maior perfectio. Dicendum, quod caritatem necessario comitatur humilitas. Et potestis hoc videre si consideretis, quis sit humilis. Sicut enim in superbia sunt duo, affectus inordinatus, et aestimatio inordinata de se: ita, e contrario, est in humilitate, quia propriam excellentiam non curat, item non reputat se dignum. Istud de necessitate sequitur ad caritatem. Omnis homo cupit excellentiam quam diligit. Ergo quanto magis habet homo de humilitate, tanto magis diligit Deum, et magis excellentiam sui contemnit, et tanto minus sibi attribuit: sic quanto homo plus habet de caritate, habet etiam magis de humilitate. *Et qui susceperit unum parvulum talem, me suscipit*. Ex quo parvuli sunt tam idonei, non sunt scandalizandi; unde *et qui scandalizaverit* et cetera. Et primo ostendit quod non sunt scandalizandi propter poenam; secundo propter divinam providentiam. Secunda, *videte ne contemnatis unum ex his pusillis*. Primo dicit quod non est inferendum scandalum pusillis; secundo quod non est negligenter vitandum, ibi *si autem manus tua* et cetera. Et primo ponit poenam in speciali; secundo in generali, ibi *vae mundo a scandalis* et cetera. Videndum quod duplex est poena, scilicet poena damni, et poena sensus. Utramque tangit *qui susceperit unum talem*, non propter ipsum, sed propter me, *me suscipit*. Sequitur *qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis* et cetera. Si sit talis, constat quod maior est. Et quomodo qui maior est scandalizabitur? Perfecti enim non scandalizantur. Chrysostomus dicit quod scandalizare idem est quod iniuriam inferre, et haec potest perfecto et imperfecto inferri. Origenes dicit quod aliqui sunt effecti parvuli, aliqui in fieri: illi qui effecti sunt parvuli, sunt illi qui ad perfectionem pervenerunt, hi non possunt scandalizari; illi qui sunt in fieri, quia imperfecti sunt, possunt scandalizari, sicut sunt qui conversi sunt de novo. Hieronymus dicit quod licet non scandalizentur, aliquis tamen potest eos scandalizare, quia est scandalum activum et passivum. Dominus videtur tangere omnes apostolos, et specialiter Iudam tangit, sicut infra XXVI, 31: *omnes vos scandalum patiemini* et cetera. Et quae est haec poena? *Expedi ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius*. Item, sicut dicit Hieronymus, loquitur dominus secundum modum Palaestinorum, qui non habebant molendina in aqua, sed habebant molendina cum equis. Unde mola asinaria dicitur quam equus vel asinus ducere potest. *Et demergatur in profundum maris*. Et haec erat poena quae inferebatur ei qui furtum fecerat: quia mola huiusmodi suspendebatur in collo eius, et proiciebatur in mare. Quod etiam in beato Clemente factum est, licet non quia fur esset et cetera. Unde dignus est poena aeterna. Unde melius est quamcumque poenam temporalem sustinere in praesenti, quam sustinere poenam aeternam; ad Hebr. X, 31: *horrendum est enim incidere in manus Dei viventis*; et Dan. XIII, 23: *melius est mihi absque opere incidere in manus hominum, quam peccare in conspectu domini*. Aliter mystice: et hoc tripliciter. Uno modo, per molam caecitas gentilium intelligitur, quia animalia quae ponuntur ad ducendum hanc molam, sunt caeca: Iudic. c. XVI, 21 scribitur, quod eruerunt oculos Samsoni, et fecerunt eum molere. Unde expediret Iudaeis, quod numquam vidissent Christum, et essent proiecti in profundum maris, idest in profundum infidelitatis. Unde II Petr. II, 21: *melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti*. Aliter per molam asinariam intelligitur vita activa. Et contingit quod aliquis ad vitam contemplativam transit, et cum est ibi, scandalizat contemplationem, quia non sapit sibi; ideo expedi sibi *ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et proiciatur in profundum maris*, idest in profundum causarum temporalium. Augustinus dicit sic: *expedit*, idest congruit, et est poena congrua ei *ut mola*, idest cupiditas saeculi, quia qui scandalizat cupidus est, *suspendatur in collo*, idest in affectu, et *demergatur in profundum*, scilicet cupiditatum. *Vae mundo a scandalis*. Posita poena in speciali, ponitur in generali. Et tria facit. Primo praenuntiat in generali; secundo subiungit necessitatem; tertio tollit excusationem, quia illis qui scandalizant, expedi ut suspendatur mola asinaria in collo eorum et cetera. *Vae mundo a scandalis*. Per mundum intelliguntur mundi amatores, quia quantum aliquis coniungitur mundo, tanto magis scandalum patitur; unde dominus: *in me pacem habebitis, in mundo pressuram*, Io. XVI, 33. *Vae mundo* et amatoribus mundi. *Necesse est enim ut veniant scandala*. Quidam haeretici crediderunt quod esset necessitas absoluta quod peccata contingerent, et ex praescientia divina et ex natura stellarum induceretur necessitas. Sed hoc est falsum, quia Deo imputaretur, qui est auctor naturae. Chrysostomus dicit quod necesse est quod ita eveniat, ut necessitas

divinae providentiae sit necessitas conditionata. Unde necessarium est quod si praevidit istum peccatum, peccabit, sed non sequitur quod necessario peccet. Origenes dicit quod necessitas praesupponit malitiam Daemonum et infirmitatem hominum: unde *necesse est quod veniant scandala*, quia necesse est quod Diabolus homines decipiat, et homo ei obediat. Et ita ex suppositione malitiae Diaboli et infirmitatis hominum accidit haec necessitas. Alii exponunt *necesse est*, idest utile, quia per scandala probantur homines; I Cor. c. XI, 19: *nam oportet haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in nobis*. Vel secundum Haymonem loquitur de scandalo crucis; I Cor. v. I, 23: *nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam*. Sed obiicitur: si necesse est, ergo immunes sunt a peccato, cum ita sit necesse evenire. Non dico quod hoc sit necesse necessitate absoluta; quia *vae homini illi per quem scandalum venit*. Unde licet Daemones instigent, tamen imputatur ei ad poenam; Rom. c. VI, 13: *neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato*. Specialiter dicitur de Iuda qui tradidit illum. Tu dicis quod *vae homini illi per quem scandalum venit*; unde non est pusillis inferendum scandalum. Et quamvis non debeat inferri, tamen non debent esse negligentes in vitando scandalum; immo aliquis potest vitare per aliquod utile ad actionem, vel cognitionem, vel supportationem. Unde ponit sub similitudinem membrorum corporis *si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum et proiice abs te*. Non tamen intelligatis quod debeant abscindi membra corporis, sed per membra intelliguntur amici et proximi. Est enim homo homini necessarius ad operandum, ad supportandum, ad docendum. Quod corrigit in agendis, est manus: quod supportat, est pes; unde Iob XXIX, 15: *oculus fui caeco, et pes claudo*. Unde *si manus tua*, idest ille qui dirigit operationem tuam, *vel pes*, idest ille qui sustentat te, *scandalizat te*, idest occasio peccati est tibi, *abscinde eum et proiice abs te*. *Et reddit causam bonum est tibi* etc., quia melius est quodcumque malum temporale pati, quam mereri poenam aeternam. Item aliquis est tibi necessarius ad docendum, unde est tibi oculus; unde *et si oculus tuus scandalizat te, erue eum*. Et reddit causam: *melius est tibi* et cetera. Vel potest referri ad totam Ecclesiam, quia oculi sunt praelati, manus diaconi, pes homines simplices. Unde magis est deponendus praelatus, vel diaconus abscindendus, quam Ecclesia scandalizetur. Vel per oculum accipitur contemplatio, per manum operatio, per pedem processio; unde si vides quod haec contemplatio, vel operatio, vel processio sit tibi occasio peccati, abscinde eam, et proiice abs te. *Videte ne contemnatis unum ex pusillis istis*. Supra docuerat vitare scandalum propter poenam, hic autem docet vitare ex consideratione divinae providentiae: et circa hoc duo facit. Primo proponit; secundo rationem assignat, ibi *dico enim vobis* et cetera. Ita dixit quod *qui scandalizaverit unum ex his pusillis, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius* etc., *videte ne contemnatis*: parvitas enim cito facit ad contemptum. *Ecce parvulum in gentibus dedi te, contemptibilem inter homines*, Ier. XLIX, 15. Sed quaeritur de quibus pusillis hic loquitur. Dicendum de pusillis qui pusilli sunt reputatione hominum, sed magni apud Deum: isti sunt amici Dei; Lc. X, 16: *qui vos spernit, me spernit*. Sed contra hoc obiicitur, quia tales non scandalizantur, nec pereunt, et tamen habetur infra in hoc cap. quod *venit filius hominis salvare quod perierat*. Dicendum, sicut solvit Origenes, quod per parvulos intelliguntur humiles, qui perfecti sunt; et tales non scandalizantur, et tamen interdum deficiunt. Vel quamvis non scandalizentur omnes, tamen aliquis scandalizatur. Secundum Hieronymum intelligitur de parvulis in Christo, sicut de novo conversis ad Christum. Et tunc continuatur cum parte praecedenti. Ita dictum est quod pars scandalizans abscindenda est, et tunc pusilli, et infirmi, et peccatores, quamvis non scandalizandi, non tamen sunt contemnendi. *Dico enim vobis quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei*. Hic assignatur ratio ex divina providentia. Primo quantum ad ministerium Angelorum; secundo quantum ad ministerium Christi, ibi *venit enim filius hominis salvare quod perierat*. Ita dictum est quod non contemnatis, quia illi, de quibus dominus habet tantam curam, non sunt contemnendi. *Dico vobis quod Angeli eorum*. Quare eorum? Quia deputati sunt custodiae eorum: quia, sicut dicit Hieronymus, unicuique homini deputatus est Angelus ad sui custodiam; Ps. XC, 11: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*; Hebr. I, 14: *omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis*. Isti habent officium quod divina deferunt et nuntiant nobis. Item orationes nostras ad Deum deportant et praesentant; Apoc. VIII, 4: *ascendit fumus incensurum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo*. Unde si dominus ita large eis providet, quod vult eis serviri per Angelos, non sunt contemnendi; in Eccli. XXXV, 18 s. de vidua dicitur, quod eius lacrimae ascendunt a maxilla usque ad caelum. Vel *Angeli eorum*, quia sunt concives eorum, quia una est societas Angelorum et hominum; unde sunt concives civitatis caelestis. Unde tanta est dignitas, quia *semper vident faciem patris mei qui in caelis est*. Et hic quatuor possunt designari. Continuitas visionis, quia semper vident. Posset aliquis dicere, quoniam aliquando mittuntur in ministerium, quare non semper vident

faciem Dei: et ideo *semper* dicit. Item notatur sublimitas visionis eorum. Nos videmus aliqua de summis, sed in quadam obscuritate, et per creaturas, ut habetur ad Rom. I, 20: *invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sed Angeli in quadam altitudine; unde dicit *in caelis*. Item notatur manifesta visio; *videmus enim nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem*, I Cor. XIII, 10. Non est dicendum, quod habeat faciem corporalem, sed dicitur facies, eius aperta visio. Cum enim aliquis videtur in speculo, non aperta visione videtur; sed quando in faciem, tunc aperte videtur. Sic Deus in speculo videtur, cum videtur per creaturas; sed quando in se, et per seipsum, tunc erit visio faciei ad faciem. Chrysostomus dicit quod notatur quaedam excellens iucunditas, quia isti sunt viri perfecti: si Angeli sunt administratores eorum, denotatur esse quaedam maior iucunditas eorum, quam Angelorum. Unde vident eum assistentem sibi. Unde non solum visio est dos, sed etiam comprehensio; ad Phil. III, 12: *sequor autem si quo modo comprehendam*. Sed quare dicit *patris mei, qui in caelis est*? Ad excludendum errorem eorum qui ponebant Angelos, idest Daemones. Unde dicebant quod Angeli in caelo sunt, Daemones in medio, et ideo sunt medii, et administratores nostri. Ideo ad hoc excludendum dicit *semper vident faciem patris mei, qui in caelis est*. Item alia ratio est ad promovendum nostrum desiderium, quia si ipsi vident, et nos videbimus, hoc enim sperare debemus. Sed ne videatur esse parum quod Angeli ad custodiam hominum deputati sunt, probat hoc etiam per ministerium Christi. Et primo hoc probat; secundo adducit similitudinem. Dicit ergo quod pusilli non sunt contemnendi, quia *filius hominis venit salvare quod perierat*. I ad Tim. I, 15: *Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere*. Supra I, 21: *ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*.

Lectio 2

[87380] Super Mt., cap. 18 l. 2 *Quid vobis videtur?* Hic ponitur similitudo. Et primo ponitur diligens inquisitio; secundo gaudium de inventa ove. Unde dicit *quid vobis videtur?* Ita dictum est, quod *filius hominis venit salvare quod perierat*, quia pastor quaerit ovem perditam. *Si alicui fuerint centum oves*. Per centenarium universitas rationalis creaturae significatur: nonaginta novem idem est numerus qui novem, sed solum multiplicatus, quia novem multiplicata per decem faciunt nonaginta; qui numerus, scilicet novem, deficit a denario in unitate; unde per istas oves omnes rationales creaturas significat; Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt*; in Ps. XCIV, v. 7: *nos autem populus eius et oves pascuae eius*. Per ovem quae erravit, significatur humanum genus. Et quare significavit per ovem quae erravit? Quia per unum hominem omnes erraverunt; I Petr. II, 25: *eratis sicut oves errantes*. *Nonne relinquit nonaginta novem in montibus?* Non est littera *in deserto*, sed *in montibus*, sicut habetur in Graeco. Hoc tripliciter exponitur. Primo quia istae nonaginta novem significant Angelos qui relictii sunt in montibus, idest in caelestibus; Ezech. c. XXXIV, 13: *pascam eos in montibus Israel*. Vel per nonaginta novem significantur iusti, per ovem perditam peccatores; et sic relinquit in montibus, idest in altitudine iustitiae; Ps. XXXV, 7: *iustitiae tuae sicut montes Dei*. Vel per nonaginta novem superbi, per ovem humiles: unde *nonne relinquit nonaginta novem in montibus*, idest in superbia sua, et vadit quaerere eam, quae erravit? Ps. CXVIII, v. 176: *erravi sicut ovis quae periit, require servum tuum, domine*. Consequenter agitur de gaudio *et si contigerit quod inveniat eam* et cetera. Hic etiam triplex ratio potest assignari. Quod dominus gaudet de bonis, habetur Soph. III, v. 17: *gaudebit super te Deus tuus in laetitia*. Si per nonaginta significantur Angeli, per ovem homo, plana est ratio, quia dignus erat homo reparatione; ad Hebr. II, 16: *nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit*. Si per nonaginta intelligamus iustos, similiter plana est ratio, quia dux plus diligit militem, qui cadit in bello, et post viriliter pugnat semper, quam illum qui numquam cecidit, et semper tepide pugnat. Sic, cum aliquis peccavit, et post fortiter resurgit, et semper viriliter se habet, plus eum diligit; II ad Cor. VII, 9: *gaudeo quia contristati estis ad poenitentiam*; ideo plus gaudet dominus de eo etc., cum maioris est zeli. Tamen non est extendendum ad omnes, quia potest habere iustus tantum zelum quod plus placet Deo, quam in poenitente. Secundum etiam tertiam expositionem patet ratio, quia plus gaudet de eo, qui recognoscit peccatum, ut patet de publicano et Pharisaeo. Concludit ergo *sic non est voluntas ante patrem vestrum qui in caelis est, ut pereat unus de pusillis istis*. Minus dicit, et plus significat, quia voluntas eius est ut salventur; I Tim. II, 4: *qui vult omnes homines salvos fieri*. Si enim non vellet, non mitteret Angelos. Ez. XVIII, 23: *numquid voluntatis meae est mors impiii?* *Dicit dominus*. *Si ergo peccaverit in te frater tuus* et cetera. Hic agitur de scandalo dimittendo. Et primo ponitur ordo; secundo numerus, ibi *tunc accedens Petrus ad eum* et cetera. Circa primum tria. Primo ponit secretam admonitionem; secundo testimonium, ibi *si autem non te audierit* etc., tertio

Annuntiationem, ibi *quod si non audierit eos, dic Ecclesiae*. Circa primum primo dat suum documentum; secundo assignat rationem dati, ibi *si autem te audierit, lucratus eris fratrem tuum*. Ita dixi quod non sunt contemnendi pusilli, sed quid faciendum est si aliquis scandalizat? Hic docet. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum*. Notate primo quod dicit *peccaverit*: unde loquitur de peccato perpetrato. Unde aliter procedendum est in peccato perpetrato, aliter in perpetrando, quia perpetratum non potest esse non perpetratum; unde in perpetrando est operam dare quod non fiat; Is. c. LVIII, 6: *dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes* et cetera. Unde in perpetrando non oportet quod servetur talis ordo, in perpetrato oportet. Item dicit *in te*. Glossa: si iniuriam vel contumeliam intulerit tibi. Unde vult dicere quod peccatum factum contra nos, remittamus; sed peccatum quod fit contra Deum, nos remittere non possumus, ut dicit Glossa. I Reg. II, 25: *qui peccaverit contra Deum, quis orabit pro eo?* Item debes praecipue curare iniurias factas ab eo, qui tecum est in eadem societate; de aliis etiam habenda est cura, sed non tanta. I Cor. V, 12: *quid nobis de eis qui foris sunt iudicare?* *Vade et corripe eum inter te et ipsum solum*. Dominus discipulos ad perfectam sollicitudinem et correctionem ducit. Supra V, 23 dominus dixerat, quod si aliquis offenderet fratrem, quod relinqueret munus ante altare etc., hic autem plus procedit, quia non solum ille qui laesit, sed qui laesus est: unde *si peccaverit in te, vade* etc.; Ps. CXIX, 7: *cum his, qui oderunt pacem, erant pacificus*. Et numquid primo remittes? Non; sed primo debes corripere: unde non iubet cuique dimittere, sed poenitenti. Item dicit *corripe*, non increpa, vel exaspera: et breviter ostende. Si cognoscit, tunc debes dimittere; unde, *instruite eos in spiritu lenitatis*, ad Gal. VI, 1. Sed numquid peccat qui hanc correctionem dimittit? Augustinus: si non corripis, peior factus es tacendo, quam ille peccando. Sed, cum hoc sit verum quod omnes corripere teneantur, diceret aliquis quod solis praelatis convenit ex officio, aliis vero ex caritate. Aliquando dominus permittit bonos cum malis puniri. Quare? Quia non corripuerunt malos. Tamen dicit Augustinus quod aliquando debemus desistere, si times ne propter correctionem istam non emendentur, sed deteriores reddantur. Item si times ne inducat persecutionem Ecclesiae, non peccas. Si vero desistis, ne laedaris in temporalibus, ne molestia tibi accidat, vel huiusmodi, peccas; Prov. IX, 8: *argue sapientem, et diliget te. Corripe eum inter te et ipsum solum*. Et quare? Quia ista correctio fit ex caritate; caritas autem est amor Dei et proximi. Si amas, debes salutem eius diligere. Sed in hoc duo sunt attendenda, scilicet conscientia et bona fama. Si vis ergo eum salvare, debes famam suam salvare; hoc autem facies corrigendo inter te et ipsum. Si ante omnes corripis, famam eius tollis: tamen conscientia praeponenda est famae. Tamen frequenter accidit quod quando homo videt publicari peccatum suum, ita fit effrons quod omni peccato se exponit; Ier. II, 20: *sub omni ligno frondoso tu prosternebaris, meretrix*; Eccli. IV, 25: *est confusio peccatum adducens*. Sed contra hoc obiicitur quod habetur I Tim. V, 20: *peccantem coram omnibus argue*. Et hoc est verum si publice delinquatur. Est enim aliquis peccans publice, et tunc publice increpandus est: et aliquis secretus, et tunc secreto est increpandus; et hoc patet, quia dicit Augustinus, quod si te solo sciente peccaverit *corripe eum inter te et ipsum solum*. Quod *si te audierit lucratus es fratrem tuum*. Ad quid hoc dicit? Propter tria. Ut scias quo fine debeas corripere: quia si propter teipsum corripis, nihil facis, quia ubi privata est emenda, non est correctio meritoria; sed si propter Deum, tunc valet. Item hoc est ad quod debes intendere, scilicet menti fratris inserere correctionem et doctrinam. Item posset aliquis dicere, quod perdere fratrem suum non esset iustum. Sed si ita esset, non dixisset *lucratus es fratrem tuum*. Item *lucratus es*, quia ipse est membrum tuum: et sicut membrum membro compatitur, sic et tu fratri tuo. Item *lucratus*, quia tibi ipsi lucraris salutem; Iac. IV, 11: *qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, et iudicat legem*; unde ibid. V, 20: *qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, liberat animam eius a morte, et operit multitudinem peccatorum. Si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos*. Hic inducit testimonium *adhibe unum vel duos* et cetera. Deut. c. XIX, 15: *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum*. Sed hic est quaestio: quare statim non inducit testes? Dicendum quod sic debet mundari conscientia, quod non laedatur fama: unde si primo et per se potest, bene quidem; si non, tunc advocet testes. Et Hieronymus dicit quod unum primo, et post duos. Et quare? Ut sint testes correctionis factae, quia si ulterius procedit, non est tibi imputandum. Hieronymus dicit quod etiam ad aliud, ut scilicet convincat de peccato: quia aliqui sunt ita pertinaces, quod non recognoscunt, ideo debes testes adducere, ut convincas eum de facto. Vel forte iterabit iniuriam. Vel, secundum Augustinum, ad convincendum eum. Sed contra hoc videtur esse quod Augustinus dicit quod antequam duobus ostendat, debet ostendere praeposito, et hoc est ostendere Ecclesiae. Ergo videtur pervertere ordinem. Dico quod potest ostendi praelato, vel ordine iudiciario, vel ut personae privatae. Intendit ergo Augustinus quod debet ostendi praeposito primo ut personae privatae, ut tamquam persona privata det operam correctioni. Unde dicit *si eos non audierit,*

dic Ecclesiae. Hic ponitur denuntiatio. Et primo denuntiat; secundo ponitur sententia; tertio efficacia. Secunda ibi *si autem Ecclesiam non audierit* etc.; tertia ibi *amen dico vobis* et cetera. Dicit *si autem non audierit eos, dic Ecclesiae*, idest toti multitudini, ut confundatur, ut qui noluit sine confusione corripi, cum confusione corripatur. *Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam*, Eccli. IV, 25. Vel *Ecclesiae*, idest iudicibus, ut corrigatur; Deut. XXI, 18: *si aliquis habeat filium contumacem et protervum, qui non audierit patris ac matris imperium, et coercitus audire contempserit, apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam iudicii* et cetera. Deinde additur poena *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Ethnici sunt gentiles et infideles; publicani, qui tributa recipiunt, qui sunt publici peccatores. Unde quasi separati excommunicentur per sententiam Ecclesiae, quia Ecclesiam non audierunt. Unde pro sola contumacia potest homo excommunicari. *Amen dico vobis* et cetera. Hic ponitur efficacia huius sententiae. Quia posset aliquis dicere: quid curo ego si Ecclesiae dicatur, et sim excommunicatus? Ideo ostendit efficaciam istam *amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo.* Supra dicta sunt Petro haec; hic autem dicitur toti Ecclesiae. Et dicitur alligare, vel quia non solvit, vel quia excommunicat. Origenes dicit quod hic dicit *in caelo* cum autem Petro locutus est, dixit *in caelis*, ad designandum quod Petrus habet universalem potestatem. Hic autem dicit *in caelo*, quia universalis non est eis potestas, sed in aliquo loco, quia Petro universalem potestatem dedit. *Iterum dico vobis* et cetera. Hic ponit efficaciam orationis. Et primo hoc facit; secundo rationem dat, ibi *ubi enim sunt duo* et cetera. Dicit *iterum dico vobis* et cetera. Sed contra potes obiicere, quia multa petimus, quae non obtinemus. Hoc contingit primo propter indignitatem petentium; unde dicit *duo ex vobis*, scilicet, qui secundum Evangelium vivitis. Iac. IV, 3: *petitis, et non accipitis, eo quod male petatis.* Item quia non consentiunt, quia non habent vinculum pacis: impossibile est enim preces multorum non exaudiri, si ex multis orationibus fiat quasi una; II Cor. I, 11: *ut ex multarum personis facierum eius, quae in nobis est, donationis per multos gratiae agantur pro nobis.* Item quia quaedam petunt quae non expediunt eis ad salutem: petitio enim debet esse de re utili infra XX, 22: *nescitis quid petatis. Fiet illis a patre meo, qui est in caelis*, idest in altis: vel *in caelis*, idest in nobis. *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum;* congregatione sanctorum, non terrenorum. Ps. CX, 1: *in consilio iustorum et congregatione, magna opera domini.* *Ubi ergo duo vel tres.* Caritas non est in uno, sed in pluribus; unde I Io. IV, 16: *qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo.* Ideo ego sum in medio eorum. *Tunc accedens Petrus dixit ad eum: domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei?* Supra docuit quo ordine sit dimittendum, quia post correctionem et emendam, hic agit de numero quoties sit dimittendum. Primo ergo ponitur Petri interrogatio; secundo Christi responsio; tertio adhibetur similitudo. Secunda ibi *dicit illi Iesus* etc.; tertia ibi *assimilatum est regnum caelorum.* Dicit ergo *tunc accedens.* *Tunc*, scilicet audito hoc verbo *si peccaverit in te frater tuus* etc., tunc motus fuit Petrus an semel, an pluries dimitteret, et dixit *quoties peccaverit in me frater meus* etc., *nonne dimittam usque septies* quasi dicat: usque septies, infirmitatis est, sed plus malitiae. Ideo petiit si dimitteret usque septies. Item sciebat illud, quod dictum est IV Reg. V, 10, quod Eliseus praecepit Naaman, quod septies lavaret se in Iordane; ideo cogitavit quod septies dimittere deberet. *Dicit ei Iesus: non dico tibi septies, sed septuagies septies.* Uno modo potest teneri hoc, quod dicit *septies*, aggregative, ut sit sensus: non septies, sed septuaginta vicibus. Vel potest teneri multiplicative, ita quod septem vicibus septuaginta: et sic exponit Hieronymus. Secundum primam expositionem, quae est Augustini, datur intelligi quod totum debemus condonare, sicut Christus omnia condonavit. Ad Col. III, 13: *donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam, sicut et dominus donavit nobis, ita et vos.* Vel potest dici, quod ponitur numerus finitus pro infinito, sicut in Psalmis: *verbum quod mandavit in mille generationes.* Secundum Hieronymum, eadem est causa; tamen additur ratio numeri. Per sex enim perfectio significatur, per centenarium, qui multiplicatur per denarium, Decalogus significatur. Primus numerus, qui a denario recedit, est undecimus. Et quia per sex universitas significatur, ideo universitas peccatorum significatur; quasi dicat: omnia quaecumque frater tuus peccaverit contra te, dimitte ei. Unde secundum Hieronymum videtur, quod velit dicere, quod plus remittere potest, quam ipse possit offendere.

Lectio 3

[87381] Super Mt., cap. 18 l. 3 *Ideo assimilatum est*, et cetera. Hic ponitur similitudo, et tria facit. Primo innuitur divina misericordia; secundo tangitur ingratitude, ibi *egressus autem servus ille* etc., tertio ingratitude

poena, ibi *videntes autem conservi eius* et cetera. Circa primum primo ponitur examinatio debitorum; *secundo magnitudo debiti*, ibi *et cum coepisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei decem millia talenta*; tertio iustitia exigendi, ibi *cum autem non haberet unde redderet* etc., quarto debiti remissio, ibi *misertus autem dominus servi illius* et cetera. Dicit ergo: quia semper debetis esse parati ad remittendum, ideo debetis hanc similitudinem intelligere: *regnum caelorum est lex regni*: ipsum verbum Dei est iustitia et veritas; I ad Cor. I, 30: *qui factus est nobis sapientia, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio*. Istud ergo assimilatum est homini regi, quando verbum caro factum est. Vel per regnum praesens Ecclesia designatur, ut supra XIII, 41: *colligent de regno eius omnia scandala*. Et bene dicitur *regnum*, si consideremus omnia quae sunt in regno. In regno est rex, servi, et huiusmodi. *Homini regi*. Iste rex est Deus, sive intelligatur de patre, sive de filio, sive de spiritu sancto. *Qui voluit ponere rationem cum servis suis*. Per servos domini intelliguntur praelati Ecclesiae, quibus commissa est cura animarum. Lc. XII, 42: *fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam*. Quid est ergo rationem ponere de commissis, nisi quod obligant se ut rationem reddant? Ad Hebr. XIII, 17: *ipsi pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Quia etiam unicuique anima sua commissa est, ideo quilibet potest dici servus; unde Iob I, 8: *numquid considerasti servum meum Iob?* et cetera. Unde positus est quilibet ut reddat rationem de omnibus: nam etiam de quolibet verbo otioso oportet reddere rationem, supra XII, 36. *Et cum coepisset ponere rationem*. Finis huius rationis erit in die iudicii; principium, quando primo inducit aliquam tribulationem. I Petr. IV, 19: *itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli creatori commendent animas suas*. Ez. IX, v. 6: *a sanctuario meo incipite*. Item tangitur diligens examinatio meritorum. Thren. III, v. 40: *scrutemur vias nostras*, per quod intelligitur examinatio conscientiarum. Et in ista examinatione *oblatus est ei servus, qui debebat decem millia talenta*. Si ad praelatos referimus haec talenta, peccata subditorum intelligimus: quia quoties peccat subditus per negligentiam suam, efficitur debitor talentorum. Unde dicitur III Reg. XX, v. 39: *erit anima tua pro anima sua*. Vel potest dici, quod mille est numerus perfectus, quia est cubicus. Item per decem intelligitur numerus Decalogi. Item per talentum gravitas peccati. Zach. V, 7: *et ecce talentum plumbi portabatur* et cetera. Unde significatur homo habens multitudinem maximorum criminum; unde quando Deus vult ponere rationem, et examinare conscientiam suam, invenit massam criminum. I Paralip. ult.: *peccavi super arenam maris*. Cum autem fit haec examinatio debiti, petuntur tria. Primo significatur causa examinationis, vel causa poenae; secundo describitur poena; tertio fructus poenae. Aliquis punitur quando ex seipso non habet unde satisfaciat, unde dicit *cum autem non haberet unde redderet*, cum totum quod habet, non sufficit. Unde Michaeae VI, 6: *quid dignum offeram domino?* et cetera. Ideo *cum non haberet unde redderet, iussit eum dominus eius venumdari* etc., quia cum dominus facit rationem cum homine, et non habet homo unde solvat, et considerat iustitiam Dei, quae est poena, iubet quod venumdetur. Quando venumdat, pretium peccati est poena: pretium est quod aliquis accipit pro eo: et sic venumdat, quando poena infligitur. Is. 1, 1: *in iniquitatibus vestris venumdati estis. Et uxorem, et filios*. De uxore generat filios. Filii autem sunt opera, uxor concupiscentia, vel radix peccati. *Et omnia quae habebat*, quae sunt Dei dona. Osee II, 8: *dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, et argentum multiplicavi ei, et aurum* et cetera. Punitur ergo pro uxore, et filiis, et donis sibi datis. Sap. XIV, 9: *similiter autem odio sunt Deo impius et impietas eius*. Ps. CVIII, v. 9: *fiant filii eius orphani, et uxor eius vidua. Procidens autem servus ille rogabat eum, dicens*. Hic ponitur misericordia domini. Et primo ponitur provocativum misericordiae: quod enim multum provocat misericordiam, est oratio. Unde quando homo sentit se in periculo, debet recurrere ad orationem. Eccli. XXI, 1: *fili, peccasti non adiicias ultra, sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur*. Commendatur autem huius humilitas; item commendatur discretio; item commendatur iustitia. Humilitas, quia *procidens*. Ps. ci, 18: *respexit dominus in orationem humilium*. Unde *rogabat eum*. Origenes scribit, *orabat eum*. Item tangitur discretio eius, quia non petiit totum sibi dimitti debitum, sed tantum petiit tempus; unde dicit: *patientiam habe in me* idest, da mihi tempus, ut possim satisfacere. Sic petebat Iob X, 20: *dimitte me paululum, ut plangam dolorem meum*. Item tangitur iustitia: *et omnia reddam tibi*. Ps. 1, 21: *tunc imponent super altare tuum vitulos*. Item ponitur miseratio domini relaxantis *misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei*. Unde dolor poenitentis non causat remissionem, sed misericordia domini; unde ad Rom. IX, v. 26: *non est currentis, sed miserentis Dei. Misertus autem dominus* et cetera. Notate, quod dominus plura dat, quam homo audeat petere: ut in illa oratione dicitur: qui merita supplicum excedis et vota. Unde *dimisit eum*, idest absolvit, *et debitum, peccati, dimisit*. Potest enim esse tanta contritio quod totum dimittat. Sequitur ingratitude *egressus, autem servus ille* etc., et ponuntur quinque quae aggravant ingratitude eius. Primo enim aggravatur ex tempore, quia si post

novem vel decem annos accidisset, non esset mirum; sed quia eodem die deliquit, ingratus efficitur; sicut de peccatore, qui quando sunt dimissa eius peccata, in eodem die ad peccata regreditur. Unde dicitur *egressus*, Iac. I, 24: *consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit*. Item ex simulatione, quoniam in consideratione domini humilis fuit, sed egressus statim ostendit qualis esset. III regum XXII, 22: *egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius*. Item ostenditur ex cognatione, quoniam *invenit unum de conservis suis*. Eccli. XXVIII, 3: *homo homini servat iram, et a Deo petit medelam*. Item ex parvitate debiti, quia *debebat centum denarios*; unde in numero erat differentia, quia ipse decem millia: in pondere, quia ille denarios, et ipse talenta. Unde peccata quae in Deum committuntur, sunt et plura et gravia magis quam peccata quae in hominem, quae levia sunt, quia ex infirmitate; unde differens ibi est gravitas, sicut inter talenta et denarios. Gravius enim esset regem percutere, quam unum famulum. Item designatur crudelitas in exigendo, quia *tenebat eum*, quia trahebat in causam, et vexabat eum et *suffocabat eum*, et respirare non dimittebat. Item ex crudelitate, quia noluit remittere. Unde primo ponitur supplicatio debitoris; secundo crudelitas ipsius, ibi *ille autem noluit* et cetera. Notandum quod omnia, quae ille servus fecit domino, iste fecit ei; unde *procidens rogabat*. Supra dicitur *orabat*, hic *rogabat*, quia supra reddebat honorem, qui debetur Deo; hic autem tangit honorem, qui debetur homini: ideo dicit *rogabat*. Sed nihil valuit ei; unde dicitur *ille autem noluit*. Prov. XII, 10: *viscera impiorum crudelia. Et misit eum in carcerem, idest in tribulationem, donec redderet debitum, idest ad hoc, ut redderet debitum*. Prov. VI, 34: *ira et furor viri non parcent in die vindictae. Videntes autem conservi eius*. Hic tanguntur quatuor. Primo ponitur reprobatio istius peccati; secundo obiurgatio peccati ex parte Dei, ibi *tunc vocavit illum dominus suus*; tertio poena, *et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus*; quarto applicatur similitudo, ibi *sic et pater meus caelestis faciet vobis* et cetera. Dicit ergo *videntes autem conservi eius* et cetera. Videmus enim, quod si patiat unum membrum, compatiuntur alia; unde videntes hominem affligi, compatiuntur ei naturaliter. Ps. CXVIII, 158: *vidi praevaricantes, et tabescebam*. Unde *contristati sunt. Gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus*, ad Rom. XII, 15. *Et venerunt, et nuntiaverunt domino suo*, idest divinam iustitiam imploraverunt. *Desiderium pauperum exaudivit dominus, praeparationes cordis eorum audivit auris tua*, Ps. X, 17. Consequenter ponitur obiurgatio *tunc vocavit eum dominus suus* et cetera. Vocat dominus per mortem. Iob XIX, 16: *vocabis me, et ego respondebo tibi. Et ait illi*. Primo exprobrat malitiam; secundo beneficium collatum; tertio commemorat quod debuit facere. Dicit ergo *serve nequam*. Superius cum deberet ei, non dixit ei opprobrium; sed nunc cum facere debuit quod non fecit, dixit, *serve nequam*; quia quod homo peccet, hoc humanum est; sed si perseveret, hoc diabolicum est. *Omne debitum dimisi tibi*. Hic exprobrat beneficium illatum, quod supra non fecerat, *numquid non oportuit et te misereri conservi tui?* Quasi dicat: tu recepisti magna, et non vis impendere parva? *Et iratus dominus* et cetera. Et primo agit de poena, per quam fit separatio a Deo. Quando supra dominus iussit venumdari, non dixit quod esset iratus, quia monitiones non sunt ex divina iustitia, sed ex misericordia; sed obiurgatio est ex ira Dei. Prov. XIX, v. 12: *sicut fremitus leonis, ita et ira regis*. Secundo quia subiicitur Daemonibus; unde *tradidit eum tortoribus*. Eccli. XXXIII, 14: *reddet illis secundum iudicium suum*. Item tangitur poenae perpetuitas, *quoadusque redderet universum debitum*; et hoc erit in infinitum. Si enim poena cessare non debet, donec fiat satisfactio debiti, et nullus sine gratia potest satisfacere, qui decedit sine caritate, non poterit satisfacere. *Sic et pater meus caelestis faciet vobis*. Hic adaptat similitudinem. Pater est Deus, sicut supra VI, 9: *pater noster, qui es in caelis. Faciet vobis*, idest non remittet peccata vestra, *nisi remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris*. Hic videtur innuere, quod peccata dimissa redeant, sicut vult Origenes, quod dimissa redeunt in aliquibus, sicut in apostasia. Item si dolet poenituisse. Sed hoc non videtur, eo quod remissio efficaciam habet a sacramentis: ideo peccata et manifesta et occulta remittuntur; dicuntur autem redire per ingratitudinem.

Caput 19

Lectio 1

[87382] Super Mt., cap. 19 l. 1 Supra ostensum est quomodo veniendum est ad vitam aeternam per communem viam; hic docet quomodo veniendum est per viam perfectionis, quae tangitur quantum ad duo: quantum ad continentiam, et quantum ad paupertatem voluntariam. Circa primum duo facit. Primo agit de adventu; secundo de continentia, ibi *dicunt ei discipuli eius* et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponitur tentatio Pharisaeorum; secundo solutio Christi; tertio obiectio contra solutionem. Secunda *qui respondens ait eis*; tertia *quid ergo*

Moyses mandavit dari libellum repudii? Circa primum tria: primo describitur locus; secundo occasio ad tentandum; tertio tentatio. Dicit ergo *et factum est*, quia dictum eius est factum. *Ipse enim dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt*, Ps. XXXII, 9. *Cum consummasset sermones istos*, scilicet de vitando scandalum, *migravit a Galilaea in fines Iudaeae trans Iordanem*. Iudaea aliquando sumitur pro tota terra, quam habitant Iudaei: aliquando pro terra, quae in dotem tribus Iudae cessit, et sic dividitur contra alias, et sic hic accipitur. Oportebat enim transire per Iudaeam, qui volebat ire in Ierusalem, quae erat in tribu Benjamin in finibus Iudaeae. Sed quare migravit a Galilaea? Propter tria. Ut daret praedicatoribus exemplum, quod non est solum in uno loco praedicandum, sed in multis; unde Lc. IV, 43: *quia aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei*. Item quia iam imminebat tempus passionis, ideo accedere volebat ad locum ubi pati debebat. Ad Eph. V, 2: *tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* et cetera. Vel voluit redire ad Iudaeos, ut significaret quod in fine convertetur ad convertendum Iudaeos. *Et secutae sunt eum turbae*. Signum est devotionis turbarum, quia secutae sunt eum, sicut filii patrem peregrinantem. Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt* et curavit eos. Osee I, 2: *percutiet et sanabit nos*. Aliquando dominus curabat, aliquando signa faciebat. Signa ut confortaret, in Act. c. I, 1: *coepit Iesus facere et docere*. Posset aliquis credere, quia transivit ad Iudaeos, quod dereliquerit gentes; ideo ad designandum, quod non dereliquit, dicit *secutae sunt eum turbae*, idest ad salutem, *quia cum essent oleaster, inserti sunt et facti sunt olivae*, ad Rom. XI, 17. Vel quod sunt secutae trans Iordanem, significatur quod per Baptismum peccata remittuntur. *Et accesserunt ad eum Pharisaei tentantes*. Et in hoc reprehenduntur: quia cum turbae sequerentur, Pharisaei insidiabantur. Ier. V, 5: *ibo ad optimates, et loquar eis*. Unde accesserunt dicentes *si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa?* Apparet in istis primo malitiosa astutia, quia venerunt ad Christum, ut Christo calumniam inferrent; quia aut diceret quod esset dimittenda, aut non. Si diceret quod sic, videretur sibi contrarius, quia ipse erat praedicator castitatis. Si diceret quod non, accusabimus eum, quia hoc est contra Moysen legislatorem. Sicut dicit Chrysostomus, arguuntur, de incontinentia, quia si aliquis libenter audiat loqui de separatione uxori incontinens est. Unde quia isti de divortio loquebantur, ostendebant se incontinentes. Dominus dederat causam propter quam dimitteretur, scilicet propter turpitudinem; sed isti non solum ex hac causa petebant, sed utrum ex quacumque causa. Unde volebant habere potestatem liberam dimittendi uxorem. Ideo sequitur responsio *qui respondens ait eis*. Dominus dat optimum modum respondendi: quia quando quaerit aliquis ut addiscat, statim dicenda est veritas; sed ei qui quaerit ut calumnietur, non statim dicenda est veritas, sed primo dicenda sunt aliqua quae negari non possunt. Ideo primo dominus interrogat de lege; unde primo assumit verba Scripturae; secundo dicit, quomodo ad propositum facit; tertio principale propositum concludit. Et circa primum tria facit. Primo ostendit societatem maris et foeminae, quam Deus instituit; secundo affectum quem indidit; tertio modum quo coniunxit. Intendit probare quod coniunctio maris et foeminae est a Deo instituta. *Non legistis quod qui fecit hominem, ab initio masculum et foeminam fecit eos?* Hoc enim legitur Gen. I, 27: *et creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam*. Non est hoc intelligendum, ut aliqui intellexerunt quod primo fecerit hominem masculum, et post foeminam, et post separavit eos; sed primo fecit unum hominem, et in illo fecit unde feret mulier. Sed quare voluit dominus sic fieri, scilicet ex viro et muliere multitudinem hominum? Respondeo, ut significatur quod forma matrimonii ex Deo esset. Item ut magis se diligerent. Sed tunc quaerit Chrysostomus, quare non semper sic facit, ut simul nascatur vir et mulier. Respondet, quia si ita esset, videretur necessitas utendi matrimonio. Et quia dominus vult esse licitum uti matrimonio, vel non uti, et non esse necessarium, primo creavit masculum et foeminam, ad significandum quod licitum erat matrimonium; post, vero ut sine muliere nasceretur masculus, et e converso, ut liberam habeant facultatem et utendi matrimonio, et non utendi. Secundum hoc excluditur duplex error. Quidam enim dicebant matrimonium non esse a Deo: et hoc excludit, quia si masculum et foeminam fecit eos, et constat quod nihil frustra fecit: ergo nec aliquid horum, et non nisi ad societatem matrimonii. Alii dixerunt quod si non peccasset homo, Deus foeminam non fecisset, immo alio modo multiplicarentur homines; sed hoc nihil est, quia ante peccatum creati sunt. Et singulariter dicit masculum et foeminam, ut unus unam habeat. *Propter quod relinquit homo patrem et matrem*. Hic ponitur quem affectum indidit. *Et dixit*. Quis dixit? Ille qui fecit. Sed hoc non videtur, quia videtur quod Adam dixerit. Augustinus dicit quod immisit dominus soporem in Adam, et tulit unam de costis eius. Sopor iste fuit extasis; unde ibi revelavit multa bona; unde dominus ei revelavit etiam quod hic dicitur; unde supra X, 20 dictum est: *non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis*. Quia ergo Adam dixit, Deo imperante, ideo dicitur quod Deus dixerit; unde Esdrae II, 4: *homo reliquit patrem, qui nutrivit eum. Et adhaeret uxori*. Quae est ratio? Frater et soror nascuntur

ex uno, et dividunt se; sed vir et uxor ex diversis, et tamen non dividunt se. Dicit Chrysostomus, quod hoc est ex ordinatione divina. Item, naturaliter omnis causa habet reductionem ad effectum, ut succus a radice ad ramos, unde patres magis diligunt filios, quam e converso; ideo vir et uxor, etsi sint ex diversis, uniuntur tamen in effectum unum. *Et erunt duo in carne una.* Hieronymus: scilicet in carne prolis. Et hic est fructus matrimonii. Chrysostomus exponit: *in una carne*, idest in uno carnali affectu, sicut et in spirituali affectu fit unitas, ut in Act. IV, v. 32: *erat autem credentium cor unum et anima una.* Vel *erunt duo in carne una*, idest in uno carnali opere. Philosophus dicit quod homo et mulier in opere illo sic semper se habent, quod sicut virtus activa et passiva semper in effectum coniunguntur, sic in actu illo actio et passio coniunguntur. *Itaque iam non sunt duo, sed una caro.* Deinde principale intentum concludit *quod ergo Deus coniunxit, homo non separet*, quia ex Dei voluntate actum est. Si est ex Deo, non potest homo separare; quia si Deus coniunxit, Deus separet. Potest enim separatio fieri a Deo, vel ab homine: et hoc vel propter voluptatem, vel ut aliquam aliam habeat, et non valet: vel propter consensum mutuum, ut Deo liberius serviat, et sic est a Deo. *Dicunt illi: quid ergo Moyses mandavit dari libellum repudii et dimittere?* Hic ponitur obiectio eorum contra generalem legem: aperiunt enim quod erat in mente. *Quid ergo Moyses mandavit dari libellum repudii et dimittere?* Non mandavit Moyses dimittere, sed indirecte prohibere voluit, quia Moyses voluit quod non dimitteretur, nisi daretur libellus repudii. Et hoc magis pertinebat ad prohibitionem, quia libellus non fiebat nisi per manum communem; unde remittebat ad sapientes, ut viderent si haberent causam, quare deberent dimittere eas. *Et ait illis.* Hic obiectioni respondet. Et primo ponit responsionem; secundo confirmationem quia dominus probat non esse dimittendam ex auctoritate Dei quae maior est; ideo contra Dei auctoritatem non est auctoritas Moysi. Sed contra. Nonne dominus dedit legem per Moysen? Videte, sicut dicit apostolus I ad Cor. VII, 25: *de virginibus praeceptum domini non habeo, consilium autem do.* Unde aliquando dicebat quod a domino acceperat, aliquando ex industria sibi inspirata: sic et Moyses. Istud autem permisit, non quod audisset a domino, sed ab inspiratione divina, non tamen auctoritate firmata. *Ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras.* Ipsi dixerant quod Moyses mandavit; sed non mandavit, sed permisit. De duritia eorum habetur Act. VII, 51: *dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper spiritui sancto restitistis.* Hic solet esse quaestio, utrum illi peccent mortaliter, qui uxores dimittunt. Quidam dixerunt quod dimittentes peccabant mortaliter. Permissio enim quatuor modis accipitur. Dicitur permitti aliquid, quando contrarium non praecipitur, ut minus bonum permittitur, quia maius bonum non praecipitur, ut apostolus dicit I Cor. VII, 6: *secundum indulgentiam dico vobis.* Item quandoque per privationem prohibitionis; et sic peccata venialia sunt permissa. Quandoque autem per privationem impedimenti: et sic omnia mala, quae fiunt in praesenti, dicuntur aliquando etiam permissa, quia poena non adhibetur. Ideo Iudaeis quaedam permissa fuerunt, quae erant mortalia peccata, quia poena non fuit eis inflictata. Sed istud habet locum in mundanis rebus: sic enim videmus, quod secundum leges humanas non punitur fornicatio simplex; unde si lex vetus solum inspiciat ad vitam praesentem, sic solutio est bona. Sed quia quamvis secundum corticem ad vitam pertineat praesentem, tamen secundum medullam pertinet etiam ad vitam aeternam Ex. XV, 25: *dedi eis praecepta mea*; et dominus dicit iuveni, infra eodem: *si vis ad vitam ingredi, serva mandata* ideo dicunt alii quod male provisum esset populo illi, si quod esset peccatum ignoraret, cum tamen scriptum sit, Is. LVIII, 1: *nuntia populo peccata eorum.* Ideo dicit Chrysostomus, quod a peccato abstulit peccati culpam. Et licet inordinatum quid esset, noluit tamen quod eis imputaretur ad culpam, ut dominus Osee praecepit, ut faceret filios fornicationis: unde permissio non fuit ex praecepto, sed ad vitandum maius malum. *Ab initio autem non fuit sic.* Unde actuale fuit, non ab initio institutum: unde post multos annos nullus dimisit uxorem. *Dico autem vobis et cetera.* Hic inducit legem. Primo pro viro; secundo pro muliere. Dicit ergo *quicumque dimiserit uxorem suam* et cetera. Sed excipitur fornicatio. Sed videte quod duplex est fornicatio, scilicet corporalis et spiritualis. Unde propter utrumque potest dimittere, ut habetur I ad Cor. VII, 11: *si unus infidelis, alter fidelis, potest dimittere fidelis infidelem.* Notandum, quod per nullum impedimentum sequens potest dissolvi vinculum matrimonii, quia significat unionem Christi et Ecclesiae: unde cum unio Christi et Ecclesiae dissolvi non possit, nec unio matrimonii. Sed propter fornicationem potest a consortio separari, et non debet eam secum retinere, ne videatur esse conscius turpitudinis; sed pro aliis turpitudinibus non potest, ut pro ebrietate. Item si vult hominem inducere ad infidelitatem, potest dimittere eam. Sed quare fit mentio magis de fornicatione corporali, quam de spirituali? Quia est contra fidem matrimonii: et fidem frangenti fides non est servanda. Alia ratio est quam ponit Origenes, quia supra V, 32 dixit dominus *qui dimiserit uxorem, excepta causa fornicationis, facit eam moechari*, et ideo dat ei occasionem moechandi; sed postquam ipsa peccavit, non dat ei occasionem moechandi, ideo post potest

dimittere, non ante. *Et qui aliam duxerit, moechatur.* Sed quare non, nisi aliam ducat? Quia eadem res per ea quae solvitur, ligatur. Unde quando homo habet uxorem separatam, et non aliam, adhuc spes remanet quod uniri possint, vel per consimile peccatum, vel per animorum consensum; sed quando aliam duxit, tunc cor totaliter separavit, et assensum ab ea. Alia ratio, quia si praeter fornicationem posset dimittere uxorem suam, aliquando accideret quod homo imponeret uxori suae crimen, ut ab ea separaretur, et alii coniungeretur; ideo dominus voluit quod non haberet aliam. Unde expresse prohibet, quod non habeat homo diversas uxores, quia, una dimissa, et alia accepta, moechatur. *Et qui dimissam duxerit, moechatur.* Hic ponit legem quantum ad mulierem: unde non vult quod uxor dimissa habeat virum. Sed quare prohibet viro ne contrahat cum ea, et non mulieri? Respondeo, quod mulieres magis ad malum praecipites sunt. Ier. III, 3: *frons mulieris meretricis facta est tibi.* Ideo per istam prohibitionem praecipitaretur ad mala maiora. Ideo praecipit viro, quod non contrahat, non autem prohibet mulieri. Sed quid? Nonne licebat ei, quae repudiata erat, accipere alium? Dicunt quidam quod non, quia adhuc manebat vinculum: et inducunt illud quod habetur Deut. XXIV, quod non poterit reverti ad priorem, quia polluta est; sed nisi peccasset, redire posset. Alii dicunt quod poterat alteri nubere, sed non isti, quia si posset ad eum redire, facilius repudiaret eam. Quid ergo dicis, quod polluta est? Dico quod est polluta isti, quia ad eum redire non potest. Vel potest intelligi de immunditia legis, quia sacerdos non poterat eam habere. *Dixerunt ei discipuli: si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Postquam dominus egit de insolutione matrimonii, hic tractat de perfectione continentium: et circa hoc duo facit. Primo ponit sententiam discipulorum; secundo sententiam Christi, ibi *qui dixit illis* et cetera. Dicit ergo *dixerunt discipuli: si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Moti sunt ad hoc dicendum, quia audierant quod non poterat uxor dimitti nisi ob unam causam, cum tamen multae aliae causae reddant matrimonium onerosum, ut aliqua immunditia, ut lepra et huiusmodi; ita quod impleatur illud quod in Eccli. XXV, v. 23 dicitur: *commorari leoni et urso melius est quam cum muliere nequam.* Item multam affert sollicitudinem; I Cor. VII, 34: *si virgo nubat, cogitat quae sunt mundi.* Ideo ex hoc arguunt quod expedit cuilibet homini non nubere; ideo dominus temperat, quia contingit esse aliquid melius dupliciter: vel simpliciter, vel secundum quid; sic continere aliquibus competit, aliquibus non: quia, ut dicit apostolus I ad Cor. VII, 9, *melius est nubere, quam uri.* *Qui dixit illis* approbat sententiam discipulorum. Et primo dictis; secundo factis, ibi *tunc oblatis sunt ei parvuli.* Et primo approbat continentiam; secundo assignat differentias continentium ibi *sunt enim eunuchi* etc.; tertio difficultatem, ibi *qui potest capere capiat.* Dicit ergo *qui dixit illis: non omnes capiunt istud verbum.* Ita dicitis quod non expedit nubere: verum est aliquibus, sed non est verum quoad omnes, quia non omnes, habent tantam virtutem, quod abstineant; *sed quibus datum est*, quia aliquibus datum est non ex proprio facto, sed dono gratiae. Sap. c. VIII, 21: *scivi quod aliter non possum esse continens, nisi Deus det.* Quod enim homo in carne vivat praeter carnem, non hominis est, sed Dei; I ad Cor. VII, 7: *volo omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Et quia possent credere quod omnes continere possent, ideo dicit *sunt enim eunuchi* et cetera. Unde distinguit, quod est continentia in aliquibus ex natura, aliquando ex violentia, aliquando ex voluntate. Ideo tria genera eunuchorum tangit: quia quidam per naturam *qui a matris utero sic nati sunt.* Sicut aliqui monstruose nascuntur propter defectum manus, sic et aliqui sine genitalibus: et hoc ex Dei providentia, quia si omnia secundum communem cursum naturae acciderent, attribueretur totum naturae, et non divinae providentiae; unde Sap. VIII, 8: *signa et monstra scit antequam fiant.* Item quidam per violentiam, ut illi qui castrantur a tyrannis vel barbaris, vel qui castrantur propter custodiam mulierum. *Qui sunt facti ab hominibus*, quos scilicet vel crudelitas hominum castravit, vel conservantia mulierum. Et hoc dicit Hieronymus quod scit, quia pueri acciperentur, et castrarentur, et ponerentur in domo Nabuchodonosor. Quidam vero voluntate, ut dicit *et sunt eunuchi, qui castraverunt seipsos propter regnum caelorum.* Quidam male intellexerunt verbum istud, dicentes scindenda esse genitalia, et leguntur hoc quidam fecisse, de quibus dicitur fuisse Origenes. Sed istud reprobatur est, et separari debent a clero, capit. ex parte, et capitul. significavit, extra de corp. Vit. Unde datur occasio errori Manichaeorum, qui creaturam corporalem dixerunt esse causam mali. Item datur occasio errori gentilium, quia quidam in sacrificiis suis eunuchantur. Item hoc factum non est in utilitatem, quia tales, etsi actum non habent, a concupiscentia tamen non sunt immunes. Unde Eccli. XX, v. 2. *Concupiscentia spadonis devirginabit iuvenulam.* Ideo melius est quod homo sibi fraenum imponat, quam membrum abscindat, ut malas cogitationes et desideria refragnet. Is. I, 16: *auferte malas cogitationes a cordibus vestris.* *Qui castraverunt seipsos*, continuae castitati se dederunt, et hoc *propter regnum caelorum.* Aliquando enim membrum per actum intelligitur, ut supra c. XVIII, 9: *si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et proiice abs te.* Sic hic membra

genitalia pro actu accipiuntur. Unde ille se castrat, qui castitati se dedicat. Vel, secundum Hieronymum, quod continentiam servantem sic nati sunt frigiditate, scilicet naturae, ita quod non moventur ad actum illum. Unde dicuntur eunuchi propter actum eunuchorum, quem habent propter naturam quam ex utero habent. Quia aliqui habent aliquam dispositionem ad aliquam virtutem naturaliter, sicut Iob ad misericordiam, qui dicit cap. XXXI, 18: *ab infantia mecum crevit miseratio*. Quidam vero ex voluntate, vel propter simulationem; vel doctus ab haereticis, est factus ab hominibus. II Tim. III, 5: *habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes*. Quidam vero propter praemium vitae aeternae. Primi duo, scilicet qui vel naturaliter, vel violenter castrantur, non habent meritum vitae aeternae, sed solum tertii. Sed numquid est verum de primis, quod non mereantur? Dico quod merentur quantum ad voluntatem, licet non mereantur quantum ad actum; quia licet non possint facere, possunt tamen velle posse facere. *Qui potest capere capiat*. Posita differentia continentiae, hic ponitur exhortatio, ut dicit Hieronymus. Facit dominus sicut facit dux in exercitu, qui quando est capienda civitas, dicit: qui intrabit civitatem, dabitur ei hoc, vel illud, sicut dicit David Ioab. Sic qui potest capere et continere, capiat, et non retrahat se. Apostolus I Cor. XII, v. 31: *aemulamini charismata meliora*. Sed quid est quod dicit? Nonne tenetur quisque ad virginitatem servandam? Videtur quod sic, quia homo ad meliora tenetur. Dicendum, quod non est praeceptum, sed consilium, sicut dicit apostolus I ad Cor. c. VII, 25: *de virginibus praeceptum domini non habeo, consilium autem do*. Sed quid est? Nonne tenetur homo ad meliora? Dico quod distinguendum est, quod melius est quantum ad actum, vel quantum ad affectum. Non tenetur ad meliora quoad actum, sed quoad affectum, quia omnis regula et omnis actus determinatur ad finitum et certum: et si tenetur ad melius, tenetur ad incertum. Unde quantum ad actus exteriores, quia non tenetur ad incertum, non tenetur ad meliora; sed quantum ad affectum, tenetur ad meliora. Unde qui non semper vellet esse melior, non posset sine contemptu velle. Sed quid est quod dicit *qui potest capere capiat*? Aut enim potentia naturali; et sic nullus potest: aut potentia gratiae; et sic quilibet potest, quia dicitur Lc. XI, v. 9: *petite et accipietis*. Item gratia Dei omnia potest. Dico quod *ly potest* includit potestatem voluntatis: est enim voluntas firma et infirma. Constat autem quod homo cum habet voluntatem firmam, non timet multos impulsus; sed quando non, ex facili impulsu labitur. Unde qui potest per firmitatem voluntatis capere, capiat, et non a natura, sed a Deo. Unde qui hoc a Deo habet, consulimus quod hoc capiat et contineat. Vel qui potest secundum opportunitatem temporis, vel conditionis temporis, ut Abraham: unde caelibatus Ioannis non praefertur coniugio Abrahae. Item secundum conditionem; quia qui coniugatus est, non potest continere; unde excluduntur vel ratione temporis, vel conditionis. *Tunc oblatis sunt ei parvuli*. Hic ostendit quod dixit, factum. Et primo ponitur parvulorum oblatio; secundo zelus discipulorum; tertio satisfactio Christi. Secunda ibi *discipuli autem increpabant eos*; tertia ibi *Iesus autem ait eis* et cetera. Dicit ergo *tunc oblatis sunt ei parvuli*. Dominus commendaverat castitatem, et quia in parvulis est castitas et puritas, ideo videntes quod puritas placeret ei, obtulerunt ei parvulos *ut manus eis imponeret, et oraret*. Notandum quod consuetudo erat quod pueri offerebantur antiquis, et benedicebant, et orabant, in signum quod benedictio est a Deo. Item experti quod tactum haberet salutarem, quia leprosum curaverat et multos alios, ideo et cetera. Item parvulos offerebant, quia credebant quod qui tangeretur ab eo, de caetero a Daemonibus non infestaretur; ideo Ecclesia accepit in consuetudinem, quod parvulis exhibeantur sacramenta Ecclesiae, ut magis confirmentur. *Discipuli autem increpabant eos*. Hic tangitur zelus discipulorum. Sed quare increpabant? Quia credebant eum ut verum hominem fatigari ex frequentia hominum; ideo volentes parcere labori eius et cetera. Alia ratio, quia magnam opinionem habebant de Christo; ideo videbatur eis quod inhonestum erat quod parvuli accederent ad eum. Origenes: quia per hoc significatur, quod in Ecclesia sunt quidam parvuli rudes. Per discipulos perfecti significantur; unde tales dedignantur cum vident parvulos, scilicet istos rudes, venire ad Christum, ignorantem quod omnes homines vult salvos fieri. Apostolus, Rom. I, 14: *Graecis et barbaris debitor sum*. Consequenter utrisque satisfacit. Et primo zelo iustitiae; secundo satisfacit devotioni offerentium. Dicit ergo *sinite parvulos venire ad me*, id est humiles, sive paucos; I ad Cor. XIV, 20: *nolite parvuli esse sensibus, sed malitia parvuli estote. Et nolite prohibere*, scilicet paucos propter innocentiam. Non enim sunt prohibendi imperfecti venire ad perfectionem. *Talium est enim regnum caelorum*. Dicit *talium*, non horum, scilicet qui ita sunt puri per innocentiam. Supra XVIII, 3: *nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum caelorum*. Iob XXII, 29: *qui humiliatus fuerit, erit in gloria*. Consequenter devotioni satisfacit *cum imposuisset eis manus*. Per quod virtutes confortat. Is. XL, 29: *qui dat lasso virtutem. Abiit inde*. Aliquando Christus apponit manus, et non *abiit inde*: aliquando apponit, et *abiit*, quia aliqui ita fortes sunt, quod non retrocedunt. Et vocavit Petrum et Andream, et mansit cum eis, Io. I, 38 ss. Quia igitur isti adhuc imperfecti

erant, nec habiles ad sequendum, ideo *abiit inde*. Et ecce unus accedens et cetera. Hic agit de perfectione paupertatis; et quia duplex est via, via communis, et specialis, ut est continentia: via prima est via salutis, secunda perfectionis: ideo primo de prima, secundo de secunda. Et primo ponitur interrogatio; secundo Christi responsio; tertio responsionis expositio. Interrogatio ponitur *et ecce unus accedens ait illi: magister bone*. De isto diversa est opinio, quia Hieronymus dicit quod erat perversus corde: et hoc patet, quia abiit tristis; unde si bono corde accessisset, non abiisset tristis. Chrysostomus dicit quod a passione avaritiae detinebatur; ideo ferre non potuit: et hoc patet, quia non causa tentandi venit; quia quando aliqui veniebant ad Iesum causa tentandi, dominus semper respondebat eorum malitiae: ut quid me tentatis? Vel huiusmodi; sed nullum ponit hic. Unde patet, quod non tentator erat, sed imperfectus, qui ad Deum accedebat, ut perficeretur; Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum et illuminamini*. Magister bone et cetera. Vocat eum magistrum, quasi scientem: talis enim debet esse magister, qui sciat. Item vocat bonum: de ratione boni est se communicare; unde Sap. VII, 13: *sine invidia communico*. Ipse enim vere bonus est; Ps. CXVIII, 68: *bonus es tu, et in bonitate tua doce me iustificationes tuas*. Quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? Audierat multa de vita aeterna. Bene audierat, Ps. XXXVI, 27: *declina a malo, et fac bonum*; sed in lege non audierat promitti vitam aeternam, sed temporalia tantum. Is. I, 19: *bona terrae comedetis*. Qui dicit ei, quid me interrogas? Hic ponit responsionem. Primo respondet, ut in Marco habetur, *quid me dicis bonum?* Hic autem *quid me interrogas?* Utrumque potest intelligi. Sed quod Matthaeus dicit *quid me interrogas?* Non habet calumniam; secundum vero id quod dicit Marcus, assumpserunt Ariani errorem, dicentes quod pater est bonus per essentiam, filius per participationem; ideo ponebant filium inaequalem patri. Sed notandum quod dicit: *unus est bonus Deus*. Sed nomine Dei pater, et filius, et spiritus sanctus intelligitur: unde ab hoc excluditur alia creatura, quia non per essentiam bona est. Sed quare respondet sic? Dicit Hieronymus quod respondet ad mentem ipsius, qui illam bonitatem commendabat, quae solet esse in homine; quia magis adhaerebant traditionibus hominum quam Dei, sicut supra XV, 6 dicitur: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras*. Ideo reprehendit eum, quia petebat ab eo tamquam ab homine bono, non autem tamquam a Deo. Sed quid est quod dicit *quid me interrogas de bono?* Hoc dicit tamquam cognoscens eius affectum, quia non habebat animum ad obediendum bono, et omne bonum temporale est imperfectum et umbra respectu boni divini; Is. LXIV, 6: *omnes iustitiae vestrae tamquam pannus menstruatae*. Unde omnia ista bona sunt a Deo; ideo si vis habere ea, pete ab eo: ipse enim solus est bonus; Ps. CXXXV, v. 1: *confitemini domino, quoniam bonus*. Ideo recurre ad Deum. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Quidam enim habent vitam imperfectam, quidam perfectam et quidam totaliter extra vitam sunt, ut qui in peccato sunt, vel infideles, quia *iustus ex fide vivit*, Hebr. X, 38. Quidam igitur habent vitam inchoatam et imperfectam, ut iusti in hoc mundo; illi vero perfectam, qui iam sunt in vita aeterna; unde *si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, quia introducit homo per mandata. Ez. XX, 11: *dedi eis mandata mea, et iudicia mea ostendi eis*. Sed numquid mandata sufficiebant ad salutem? Dico quod non, nisi ex fide mediatoris, et caritate; unde apostolus ad Gal. II, 21: *si ex lege est iustitia, ergo frustra mortuus est Christus*. Item Prov. VII, 2: *serva mandata mea, et vives*. Dicit illi, quae? Sequitur responsionis expositio, in qua mandata replicat. Et primo ponit mandata; secundo radicem, ibi *diliges proximum tuum sicut teipsum*. Dicit ergo *Iesus autem dixit: non homicidium facies* et cetera. Et quare non facit mentionem de mandatis primae tabulae? Quia pronum videbat ad dilectionem Dei, ideo non fuit necesse. Item haec sunt praevia ad dilectionem. Et primo ponit negativum; secundo affirmativum. Primo incipit a maiori *non homicidium facies*, quod est contra vitam in actu; *non adulterabis*, quod est contra vitam in potentia; *non furtum facies*, quod est contra bona personae; *non falsum testimonium dices*, quod est contra personam. Item affirmativum ponit: *honora patrem*. Deinde ponit radicem *diliges proximum tuum sicut teipsum*. Rom. XIII, 8: *qui diligit proximum, legem implevit*.

Lectio 2

[87383] Super Mt., cap. 19 l. 2 *Dicit ei adolescens: omnia haec custodivi a iuventute mea*. Postquam dominus tradidit doctrinam communis salutis, hic tradit doctrinam perfectionis. Et primo tradit doctrinam; secundo necessitatem huius doctrinae; tertio praemium observationis. Secunda ibi *Iesus autem dixit discipulis suis*; tertia ibi *respondens Petrus* et cetera. Et primo ponitur occasio doctrinae dandae; secundo promulgatio; tertio effectus. Secunda ibi *dicit ei Iesus* etc.; tertia ibi *cum audisset adolescens verbum, abiit tristis*. Occasio promulgandi hanc doctrinam est petitio adolescentis. Et primo confitetur se observatorem legalium; secundo petit quae sit perfectio,

ad quam pervenire possit, ibi *quid adhuc mihi deest?* Dicit ergo *omnia haec custodivi a iuventute mea*; et dicit *omnia*, quia non sufficit unum facere tantum, nisi omnia serventur; Iacob. II, 10: *qui offenderit in uno, factus est omnium reus*. Item dicit *a iuventute*; Prov. XXII, 6: *adolescens iuxta viam suam, et cum senuerit, non recedet ab ea*. Unde conveniebat ei quod dicitur Iob XXIII, 12: *a via labiorum non recessi*. Utrum autem verum dixerit, est quaestio. Hieronymus dicit quod mentitus est: quod patet, quia ante hoc immediate praecedit, *diliges proximum tuum sicut teipsum*. Si sic dilexisset, non abiisset tristis, cum dominus dixit *vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus*. Chrysostomus dicit quod verum dixit quod legalia servaverat; et confirmatur per illud quod habetur in Marco X, 21, quod *cum intuitus esset eum Iesus, dilexit eum*, quod non fecisset, nisi bonus esset. Est enim duplex via. Una sufficiens ad salutem; et haec est dilectio Dei et proximi cum sui beneficio, sine suo gravamine, secundum quod habetur I Cor. VIII, 3: *qui diligit Deum, cognitus est ab eo*, et hanc servaverat. Alia est perfectionis, ut diligere proximum cum sui detrimento; et hanc non servaverat; ideo cum nuntiata fuit ei *abiit tristis*. Prima non fuit contentus; ideo petiit *quid mihi deest adhuc?* Quilibet tenetur facere hanc quaestionem, secundum quod dicitur: *notum fac mihi, domine, finem meum, et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi*. Ipse enim solus scit quid desit nobis. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, Ps. CXXXVIII, 16. Dicit ei Iesus: *si vis perfectus esse, vade et cetera*. Primo ponitur studium; secundo via; tertio, quia difficilis, ponitur praemium; quarto consummatio perfectionis. Dicit ergo *si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus*. Debemus enim niti ad perfectionem; Hebr. VI, 1: *intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectum feramur*. Sed quaerit Origenes: perfectio legis est dilectio; sed dixerat *diliges proximum tuum sicut teipsum*, quare ergo dixit *si vis perfectus esse*, cum iam perfectus esset? Dicunt quidam quod in quibusdam libris non ponitur illud *diliges proximum tuum sicut teipsum*. Et hoc patet, quia in Marco non ponitur. Aliter potest dici quod illud dixit, sed non hoc ordine, quia in Evangelio Nazaraeorum ita est, *dominus dixit, non homicidium facies etc.*, usque ad illud de dilectione. Et post sequitur, *haec omnia etc.*, et deinde sequitur, *diliges proximum* et cetera. Tamen plana est solutio, quia duplex est dilectio proximi, scilicet dilectio secundum viam communem, et dilectio perfectionis. Unde dicit *vade, et vende omnia etc.*, non partem, sicut fecerunt Ananias et Saphira, ut habetur in Act. V, 2. *Et da pauperibus*, non divitibus. I ad Cor. XIII, 3: *si distribuero facultates meas in cibos pauperum*. Ps. CXI, 9: *dispersit, dedit pauperibus*. Et non uni, sed pluribus. Sed quid est? Nonne statim talis esset perfectus? Videtur quod non, quia adhuc passiones sunt in eo; ergo non est perfectus in virtute. Origenes dicit quod statim perfectus est, sicut illi perfecti sunt quibus bona sua distribuit. II ad Cor. VIII, 14: *vestra abundantia inopiam illorum suppleat; et illorum abundantia inopiae vestrae sit supplemento*. Unde perfectio illorum transit in illum, sicut *qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet etc.* supra X, 41. Unde via perfectionis non est *vade et vende omnia quae habes*; sed tantum hoc quod sequitur *et da pauperibus*. Alia responsio est *si vis perfectus esse*, non quod statim sis perfectus, sed quoddam principium habebis perfectionis, quia exoneratus istis, poteris facilius contemplari caelestia. Augustinus dicit quod vigiliae et huiusmodi sunt instrumenta perfectionis; sed in hoc quod sequitur est perfectio *et sequere me*. Unde supra IV, 20: *Petrus et Andreas, relictis omnibus, secuti sunt eum*. Et sic etiam Matthaeus supra IX, 9. Sed cum dimittis haec omnia, melior usus est dare pauperibus, et in hoc considerandus est proximus. Unde si non est in illis perfectio, in quo consistit? Dicendum quod in perfectione caritatis; Col. III, 14: *super omnia caritatem habentes, quae est vinculum perfectionis*. Unde dilectio Dei est perfectio, sed dimissio rerum est via ad perfectionem. Et quomodo? Augustinus in libro LXXXIII quaest. dicit quod augmentum caritatis est diminutio cupiditatis; perfectio caritatis, nulla cupiditas. Ille ergo perfectus est in caritate, qui diligit Deum usque ad contemptum sui et suorum. Unde difficile et quasi impossibile est quod aliquis possideat divitias, quin eis alliciatur: et hoc patet de Gregorio, de quo legitur, quod cum cogitasset melius se famulaturum Christo sub specie saeculari, coeperunt contra eum tot succrescere, ut non iam specie tantum, sed etiam mente retineretur. Ideo nihil est quod animum tam liberum faciat sicut quod non occupetur circa divitias: et haec est via perfectionis. Unde aliud est esse perfectum, et habere statum perfectionis. Quicumque habet caritatem perfectam usque ad contemptum sui et suorum, perfectionem habet. Status perfectionis duplex est, praelatorum et religiosorum; sed aequivoce, quia status religiosorum est ad acquirendum perfectionem; unde isti dictum est: *si vis esse perfectus*, et si vis ad perfectionis statum venire. Status autem praelationis non est ad acquirendum sibi, sed ad habitam communicandam: unde dominus, Io. ult., 17, dixit Petro: *Petre, si diligis me, pasce oves meas*; et non dixit *si vis perfectus esse* et cetera. Unde talis est differentia inter perfectionem religiosorum et praelatorum, qualis inter discipulum et magistrum. Unde discipulo dicitur: si

vis addiscere, intra scholas ut addiscas. Magistro dicitur: lege, et perface. Unde securior est status religiosorum, quia ignorantia non imputatur eis sicut praelato. Unde sicut ridiculum esset magistro quod nihil sciret, sic et cetera. Sed dato quod uterque faciat quantum ad eum pertinet, et bene utatur officio suo, dico quod non est comparatio, nisi sicut inter discipulum et magistrum: unde in statu perfectiori est praelatus, etiam si des Eliam, vel quemcumque. Sed est quaestio: si praelatus est perfectus, nonne tenetur omnia vendere? Dico quod istud sequeretur, si in hoc quod est *vade, et vende omnia quae habes*, esset perfectio; sed non est, sed est via et praeambulium ad acquirendum perfectionem; ideo non oportet quod vendat ea quae habet. Sed quia hoc raro contingit, quod quis perfectionem cum divitiis habeat, ab eo qui venit ad perfectionem, relinquenda sunt omnia; ideo dat dominus quod facilius est. Unde si praelatus esset idoneus, et curam bene ministraret, dico quod esset perfectior; sicut aliquis potest dicere: volo intrare scholas ut addiscam, sed praesumptuosum est dicere, cum nihil sciat, velle se esse magistrum. Unde Augustinus de Civit. Dei: status superior, sine quo populus regi non potest, etsi decenter administraretur, indecenter tamen appetitur. Item est aliud esse praelatum, et in statu praelati. Numquid in statu perfectionis sunt sacerdotes plebei, vel curati? Dico quod non sunt in statu, quia non faciunt statum. Omnis status cum solemnitate datur, ut ordo episcopatus et religio. Cum autem datur plebania, non datur cum solemnitate, unde statum non habent perfectionis: quod patet, quia aliquibus committitur cura et administratio, et si non sit promotus, potest dimittere et uxori, et aliquando factus est religiosus. Episcopus autem non dimitteret episcopatum, nisi de licentia superioris; curatus potest intrando religionem. Si autem esset in statu perfectiori, iam caderet a statu, et sic peccaret: unde perfectionem potest habere secundum actum, sed non statum; quia non datur status, nisi cum solemnitate. *Vade ergo et vende omnia quae habes, et da pauperibus*, quia per istud magnum habebis praemium, quia praemium respondet merito. *Et habebis thesaurum in caelo*. In thesauro duo sunt, stabilitas et abundantia. Habebis thesaurum et abundantiam spiritualium. Ps. CXI, 3: *gloria et divitiae in domo eius*. Is. XXXIII, 6: *et erit fides in temporibus tuis, divitiae salutis, sapientia et scientia. Et veni, sequere me*. Hic est finis perfectionis. Unde illi sunt perfecti, qui toto corde sequuntur Deum. Unde Gen. XVII, v. 1: *ambula coram me, et esto perfectus. Et sequere me*, idest imitare vitam Christi; unde supra XVI, 24: *si quis vult venire post me, abneget semetipsum*. Imitatio enim est in sollicitudine praedicandi, docendi, curam habendi. Unde Chrysostomus: dictum est Petro, *sequere me*, scilicet in suscipiendo curam totius mundi. Iob XXIII, 11: *vestigia eius custodivit pes meus. Cum autem audisset adolescens verbum, abiit tristis*. Ostenditur affectus, quia abiit tristis. Hoc accidit cum desideramus aliquid, et non possumus habere ut optamus; unde iste desiderabat perfectionem, et audivit quid per hoc debebat habere. Et quia cupidus erat, abiit tristis. Et quare? *Erat enim habens multas possessiones*. Augustinus: ille qui dimisit voluntatem habendi, est magni meriti, quia imputatur ei quod habere potuit; sed maioris meriti est dimittere quod iam acquisivit, quia difficilius est quod evellantur quae iam sunt unita, quam quae non sunt unita. Et hoc patet, quia iste, qui habebat, separari non poterat. *Iesus autem dixit discipulis suis*. Hic ponitur ratio praedictae doctrinae. Et primo assignatur ratio; secundo satisfacit admirationi discipulorum, ibi *auditis autem his, discipuli mirabantur valde*. Dicit ergo *Iesus autem dixit discipulis suis* et cetera. Occasio dicendi verbum istud fuit, quia ille *abiit tristis*, quia dixerat, *vade, vende quae habes* et cetera. *Quia difficile dives intrabit in regnum caelorum*: non dicit impossibile. Et dicit *dives*, non qui habet divitias: quia quidam habent, et non amant eas, quidam autem habent, et amant, et confidunt in eis. Hi qui habent, et non amant, possunt ingredi in regnum caelorum. Si enim hoc non esset, non diceret Paulus: *divitibus huius saeculi praecipe non sublimis sapere, neque sperare in incerto divitiarum*. Sed qui habet et amat, difficile est et cetera. Supra XIII, 22: *sollicitudo saeculi huius, et fallacia divitiarum suffocant verbum*. Prov. c. XXVIII, 20: *qui festinat ditari non erit innocens*. Eccli. XXXI, 8: *beatus dives, qui inventus est sine macula, qui post aurum non abiit* et cetera. Sed hoc est difficile; ideo sequitur: *quis est hic, et laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua*. Addit aliquid quod ad impossibilitatem videtur pertinere; unde dicit *et iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum caelorum*. Supra dominus dixerat quod divitem erat difficile intrare in regnum caelorum; hic quod impossibile, sicut impossibile est quod camelus per foramen acus transeat: unde accipite divitem, qui habet divitias, et non amat, difficile est; illum autem qui amat, et in eis confidit, impossibile est intrare in regnum caelorum. Quod enim camelus non possit intrare per foramen acus, hoc est ex natura; quod autem dives qui amat divitias non possit intrare in regnum caelorum, hoc est ex divina iustitia; sed prius possent omnia subverti, quam divina iustitia immutari. Alii, sicut Hieronymus: non designatur impossibilitas, sed difficultas. In quadam Glossa invenitur, cuius auctor ignoratur, quod Ierosolymis erat porta quae vocabatur foramen acus, per quam non poterant cameli onerati

transire: ita non potest dives intrare in regnum caelorum, nisi exoneret se ex affectu divitiarum. Sed facilius est quod camelus exoneretur, quam dives hunc affectum deponat. Chrysostomus mystice exponit: per camelum significantur gentes, qui peccato idololatriae onerati sunt, per divites Iudaei; acus autem Christus, foramen acus est passio. Unde facilius fuit gentilem populum transire per passionem Christi, quam Iudaeos, quia non poterant venire nisi dimittendo caeremonias legis, et hoc ipsi non facerent. Unde quaesitum est a Daemone, quod est gravius peccatum, et dixit habere de alieno; cui responsum est, tu mentiris. Immo, dicit, quia alios peccatores saepe amitto, istos autem non amitto. Vel sic *facilius est* etc., ut per divitem intelligamus superbum; per camelum Christum; per foramen acus Christi passionem: ideo facilius fuit camelum transire per foramen acus, quam superbum humiliari. *Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: quis poterit ergo salvus esse?* Supra dominus assignavit rationem suae doctrinae, hic satisfacit admirationi discipulorum. Et primo ponitur admiratio; secundo satisfactio, ibi *aspiciens autem Iesus dixit illis*. Dicit ergo *auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: quis poterit salvus esse?* Sed hic est quaestio litteralis. Cum plures sint pauperes quam divites, et divites difficile sit salvari, quomodo dicunt *quis poterit salvus esse?* Respondetur quod intellexerunt quod intelligeret etiam de pauperibus qui sunt divites voluntate; quia plures sunt pauperes, qui voluntate sunt divites. Item ipsi iam erant effecti solliciti pro toto mundo: ideo ingruebat eis illa sollicitudo, quae habetur II ad Cor. XI, 28, ut solliciti erant rectores omnium creaturarum. *Aspiciens autem Iesus dixit eis: apud homines hoc impossibile est* et cetera. Hic satisfacit admirationi dicens: *apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia*. Sed quid est quod dicit? Videtur enim quod perit liberum arbitrium, si impossibile est apud homines. Verum est quod homo a se habet ut possit peccare; sed resurgere, et opera salutis facere, hoc non habet a se sine auxilio gratiae Dei: ipse enim Deus est qui ista potest. Ad Rom. IX, 16: *non est currentis, nec volentis, sed miserentis Dei*. Unde Iob c. XLII, 1: *scio quod omnia potes, et apud te non est impossibile*. Unde secundum potentiam humanam impossibile est hominem salvum fieri, quia potentia humana non immutat voluntatem; sed solius Dei est immutare eam, sicut habetur Phil. II, 13: *qui operatur in nobis velle et perficere*. Consequenter determinat de praemio perfectorum. Et primo ponitur interrogatio; secundo responsio, ibi *Iesus autem dixit illis*. Petrus audierat paupertatem laudari, et audierat: *vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus*. Audierat etiam quod difficile est divites intrare in regnum caelorum, ideo reputabat Petrus magnum fecisse, quia omnia dimiserat; unde dicit *tunc respondens Petrus dixit ei: ecce nos reliquimus omnia*. Et quia non solum illud audierat, *vade, et vende*, sed ulterius, *et sequere me* etc.; ideo addit Petrus *et secuti sumus te*. Relinquere omnia non facit perfectionem, sed relinquere omnia et sequi Christum, quia multi philosophi reliquerunt omnia. Sed reliquerat Petrus navem et rete. Sed Petrus magis de affectu suo laudatur quam de eo quod reliquit, quia ita prona voluntate dimisit, quod etiam totum dimisisset, si habuisset. Item sciebat quod Christus sciebat suam voluntatem, ideo dicit *ecce nos* et cetera. Per quod dedit exemplum, quod non reputentur pauca dimisisse qui dimiserunt quod habebant, etiamsi pauca haberent. Et dicit Hieronymus, quod dimittere non facit perfectionem, sed sequi dominum. Et multipliciter aliquis sequitur Deum. Mente per contemplationem; Osee VI, 3: *sciemus sequemurque, ut cognoscamus dominum*. Unde illi Deum sequuntur, qui Deum habent prae oculis, et Deum cognoscunt per modum contemplationis. Item sequitur dominum per observantiam mandatorum; Io. X, v. 17: *oves meae vocem meam audiunt, et sequuntur me*. Item per imitationem operis; Iob XXXIII, 11: *vestigia eius secutus est pes meus*. Item per contemptum sui et suorum; supra XVI, 24: *si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*. Item per puritatem mentis et corporis; Apoc. XIV, 4: *hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt, et sequuntur agnum quocumque ierit*. Ad istam sequelam disponit voluntaria paupertas. *Iesus autem dixit illis, amen dico vobis* et cetera. Hic agit de praemio perfectionis. Et primo ponit praemium perfectionis apostolorum; secundo perfectionis aliorum; tertio excludit quamdam obiectionem. Secunda ibi *et omnis qui reliquerit* etc.; tertia ibi *multi autem erunt primi novissimi* et cetera. Dicit ergo *amen dico vobis* et cetera. Quia enim voluit esse certum quod dixerat, ideo veritatem dixisse profitetur dicendo *amen*. Et ut ostenderet quod perfectio non est in hoc *vade, et vende omnia quae habes*, sed in hoc *sequere me*; ideo dicit *quod vos qui secuti estis me, in regeneratione (...) sedebitis super sedes duodecim* et cetera. Regeneratio duplex est. Una quae est spiritus, quae fit per gratiam in Baptismo, de qua I Petr. I, 3: *regeneravit nos in spem vivam*. Item est regeneratio corporis: sicut enim spiritus per gratiam regeneratur, sic et in resurrectione, resuscitabit corpora nostra. Ad Philip. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*. Quidam exponunt de prima regeneratione, et punctant sic *vos qui secuti estis me in regeneratione*, idest regenerati estis per gratiam, *sedebitis*

et cetera. Chrysostomus eodem modo, sed non punctat sic; unde dicit quod promisit eis praemium in praesenti sic *vos qui secuti estis me (...) sedebitis*. Praesens Ecclesia est fides Christi. In Ecclesia ista sunt diversi status hominum. Et quamvis omnes virtutes necessariae sint ad salutem, tamen unus laudabilior est in actu unius virtutis quam alterius: alii in fide, alii in castitate, alii in caritate. Et sicut in diversis fidelibus, sic et in apostolis, quia Petrus ferventissimus zelator fidei fuit, sed Ioannes in castitate polluit; sic qui fervent in fide sunt sedes Petri, in castitate Ioannis, et sic de aliis. Sed omnes sunt sedes Christi, quia omnes virtutes fuerunt in eo; ideo promisit eis quod ipsi essent futuri pastores Ecclesiae. Aliter, secundum Augustinum, accipitur de regeneratione, scilicet pro resurrectione *amen dico vobis in regeneratione*, idest in resurrectione, cum revocabuntur secundum corpus et animam, *sedebitis*, scilicet in sede maiestatis, idest iudiciariam potestatem habebitis, *iudicantes duodecim tribus Israel*, quia sicut dedit Deus filio iudicium, sic et datur his qui secuti sunt eum. Sed quid est quod dicit *super tribus Israel*? Numquid alios non iudicabunt? Quare ergo plus dicit *super duodecim tribus Israel*? Intelligitur tota plebs fidelium totius mundi, quia intravit gentilitas in pinguedinem olivae, et facta est consors promissionis factae patribus. Illi autem qui sunt infideles, non iudicabuntur: nam dicit Gregorius quod quidam damnantur, et non iudicantur, ut infideles: quidam autem damnantur, et iudicantur, ut qui crediderunt et perversi fuerunt. Et, ut ponit Hieronymus, aliter condemnantur hostes, aliter qui in fide permansit; quia hostes condemnantur absentes, alii vero praesentes. *Ideo iudicabitis duodecim tribus Israel*. Quia apostoli conversati sunt cum Iudaeis; ideo dicitur quod iudicabunt duodecim tribus. Et quomodo? Comparatione, quia eos monuerant. Possent dicere: quomodo crederemus quod tu esses Deus, qui eras mortaliter vivens inter nos? et cetera. Sed dicet dominus: vos eratis sapientes in lege, et non credidistis; isti erant piscatores, et crediderunt. Chrysostomus quaerit quid magnum datum sit apostolis. Nonne hoc datum etiam est Ninivitis et reginae Austri? Supra XII, 41. Dicit Chrysostomus quod ipse modus ostendit auctoritatem iudicandi esse datam apostolis, quia iudicantes auctoritate iudicant sedendo, advocati et accusatores condemnant stando; ideo ad designandum quod apostoli iudicabunt auctoritate, dicit *sedebitis*. De Ninivitis vero dicit *viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam*. Sed hic est quaestio, quia aliqui damnabuntur et non iudicabuntur: sic aliqui salvabuntur et non iudicabuntur, ut apostoli et apostolici viri; alii vero salvandi iudicabuntur, et merita eorum discutientur. Et qualiter iudicabunt? Dicunt aliqui per comparationem. Sed hoc non sufficit, quia sic etiam regina Austri iudicabit. Quidam dicunt quod per iudicium Christi. Sed hoc non sufficit, quia sic omnes sancti approbabunt. Ps. LVII, 11: *laetabitur iustus cum viderit vindictam*. Item dicunt quidam per quamdam venerabilem iustitiam, quia elevabuntur iusti in aera Christo obviam, et erunt assessores Christi. Sed hoc etiam non sufficit, quia dicit *sedebitis et vos iudicantes*. Dicunt quidam quod iudicabunt sicut liber iudicat: iudicat enim, quia ibi scriptae sunt leges, quae illum iudicant; sicut corda apostolorum et iustorum, qui custodierunt mandata Dei, erunt liber eos condemnans. Mortui iudicati sunt, libris apertis, Apoc. XX, v. 12. Sed plus est, quia aliud exercebunt. Unde in Ps. CXLIX, 6: *gladii ancipites in manibus eorum*. Quomodo ergo iudicabunt? Videte. Erit iudicium mentale, quia virtute divina fiet quod singulis ad memoriam omnia peccata sua reducantur. Unde deceptus fuit Lactantius qui ponit resurrectionem fieri ante iudicium per mille annos. Istud ergo erit mentale iudicium, quia per virtutem divinam reducentur ad memoriam ea, quae fecit unusquisque. Sed non est inconveniens quod aliquis recipiat ab aliquo lumen aliquod, quia Angeli a Deo recipiunt, et homines ab Angelis; ideo non est mirum quod homines illuminentur ab apostolis qui pleni erunt; ideo non solum iudicabunt, sed etiam quoddam lumen ab eis alii iusti recipient. Sed differenter Christus et apostoli, quia Christus auctoritate, illi vero sicut promulgatores: sicut lex per Angelos data est, sic et executio iudicii fiet per Angelos, quia ecce Angeli dicuntur (Iob XXXVI, 6: *pauperibus iudicium dabitur*) qui iustitiam secuti sunt, et omnia dimiserunt. Et quare iudicabunt? Una ratio, quia peccata de mundo sunt. Unde illi qui debent iudicare, debent esse de extra mundum, et tales sunt apostoli et apostolici viri; unde Io. XV, 9: *elegi vos de mundo*. Item dicit philosophus quod virtuosus est iudex omnium hominum, sicut gustus omnium gustabilium. Sicut ergo qui vult aliquid gustare, dat ad gustandum ei qui habet gustum sanum: sic cum virtuosus habeat gustum sanum, ideo ipse regula est omnium actuum; ideo perfecti viri ut regula iudicabunt. Item alia ratio, quia sunt alieni a mundo, ideo magis ferventer sequuntur Christum. Isti ergo debent magis iudicare, quia de rebus contemplandis incalescunt; Ps. XXXVIII, 4: *concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis*. Ideo etiam quia magis assueti, sunt magis ferventes. Item quia erant pauperes et magis abiecti, sed meritum abiectionis est exaltatio; ideo exaltabuntur. Ideo dicit *sedebitis iudicantes* et cetera. Sed numquid Iudas iudicabit? Non, quia istae promissiones semper sunt sub conditione; ideo dominus dicit *vos qui secuti estis me* et cetera. Unde qui secutus fuerit, et perseveraverit,

iudicabit et cetera. Sed si isti iudicant, quid faciet Paulus? Si iam sedes plenae sunt, ubi ergo Paulus? Augustinus dicit quod per duodecim significatur universitas, quae per septem volvitur. Numerus ergo duodenus fit ex multitudine septem, quia septenarius numerus consistit ex tribus et quatuor, et ter quatuor sunt duodecim, vel quater tria; ideo per istum numerum significatur universitas electorum. *Et omnis qui reliquerit domum vel fratres* et cetera. Posito praemio apostolorum, hic ponitur aliorum: et sunt hic quaestiones. Prima quare apostolis nihil temporale promisit, aliis vero aliquod temporale, quia *centuplum accipiet* et cetera. Et hoc patet, quia in Marco habetur quod centuplum in praesenti. Secundum Chrysostomum promissum fuit apostolis aliquod temporale, quia iudicium in Ecclesia Dei, ut prius dictum est. Vel aliter, quia allicitur unusquisque secundum illud ad quod afficitur. Unde qui dimisit mundum et ea quae sunt in mundo, non alliciunt eum ea quae sunt in mundo; sed alii, qui alligati sunt rebus saecularibus, alliciuntur per eas. Ideo apostolis, quia totum dimiserant, nihil temporale promisit; sed aliis, quia habent affectum ad temporalia; ideo apostolis iudicium promisit. Vel, secundum Origenem, quod dictum est, *in regeneratione*, hoc est praemium eorum, qui omnia reliquerunt propter Christum. Sed posset aliquis dicere: nolo omnia propter te dimittere, sed dimittam unam domum, vel unum agrum et cetera. Dico quod si aliquid relinquis, aliquid habebis; sed si omnia, iudex eris. Sed est alia quaestio. Dixit *domum*, et de hoc non est dubium; sed dicit *patrem aut matrem* et cetera. Qui iubet dimitti patrem aut matrem, iubet peccatum. Item ipse praecepit quod non dimittatur uxor, quod honorentur parentes. Dicendum quod in istis duo considerantur: naturalis affinitas, et haec non est contemnenda, sed bene faciendum est eis si indigent. Aliquando vero retrahunt a servitio Dei: unde tunc sunt sicut membrum scandalizans et tunc abscindendum est illud membrum; et ideo praecepit haec relinquere. Item alia ratio, quia dominus praevidit tempus futurae persecutionis, quod insurgeret frater contra fratrem; ideo vult hominem separari ab eis. Alia quaestio est cum dicit *centuplum accipiet* etc., quomodo intelligatur. Quidam dixerunt quod sancti resurgent ante iudicium per mille annos, et tunc Christus habebit regnum completum: et tunc qui dimisit domum, habebit centuplum. Hieronymus improbat, quia non habebit centum patres et cetera. Item turpitudine significatur, quia non habebit centum uxores. Ideo dicit Augustinus quod intelligitur quoad spiritualia. Unde nos elegit dominus pauperes in hoc mundo et haeredes regni: unde intelligitur gratia Dei, quae ponderat omni eo quod dimittis, et in infinitum; ideo ponit finitum pro infinito. Unde *centuplum accipiet*, idest aliquid quod valet centuplum. Origenes dicit quod etiam ad litteram est intelligendum. Tu dimittis agrum, ex providentia Dei erit quod invenies multos ad servitium tuum; unde conveniet eis illud II Cor. VI, 10: *tamquam nihil habentes, et omnia possidentes*. Item fratres invenies, idest omnes viros spirituales. Item praeter hanc vitam aeternam; Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do eis*. Consequenter introducit incidens *multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi*. Illi qui relinquunt aliquid propter Christum, vel omnia, si negligenter vivant, habebuntne istud praemium? Dico quod non, quia imperfecte assumpserunt, et non erunt primi, sed novissimi. Vel aliter, quia possent dicere *vos qui reliquistis omnia* etc. iudicabimus sic. Qui per superbiam elati erant primi, sunt novissimi. Origenes dicit quod potest intelligi de his qui veniunt ad Christum, et tepide vivunt; post veniunt alii ferventes, et fervore suo transcendunt alios. Vel primos vocat qui ex Christianis nati sunt, qui novissimi facti sunt respectu aliorum qui fuerunt ex gentibus vel Iudaeis. Vel potest referri ad homines, vel Angelos; quia qui primi sunt in ordine Angelorum, facti sunt novissimi per culpam; et novissimi, idest homines, fient primi et superiores.

Caput 20

Lectio 1

[87384] Super Mt., cap. 20 l. 1 Supra dominus egit de perventione ad regnum per viam communis salutis, et per viam perfectionis; et quia quidam credunt indebite pervenire, ideo repelluntur. Et primo illi qui intendunt venire propter temporis antiquitatem; secundo qui propter carnis originem. Secunda ibi *et ascendens Iesus Ierosolymam* et cetera. Primum ergo proponitur sub parabola patrisfamilias et conductorum. Primo ponit parabolam; secundo concludit id ad quod prodest parabola, ibi *sic erunt novissimi primi, et primi novissimi*. Parabola duas habet partes. Primo agit de conductione; secundo de remuneratione. Secunda ibi *cum sero autem factum esset* et cetera. Circa primum ponuntur quatuor conductiones, quae sunt invitationes operariorum ad operandum. Secunda ibi *et egressus circa horam tertiam* et cetera. Tertia ibi *iterum autem exiit circa horam sextam* et cetera. Quarta ibi *circa undecimam vero exiit*. Circa primum tria tangit. Primo tangitur conducens;

secundo ponuntur conducti; tertio modus conducendi. Secunda ibi *qui exiit primo mane conducere operarios*. Tertia ibi *conventionem autem factam* et cetera. Iste paterfamilias Deus est, cuius familia est totus orbis, sed specialiter creatura rationalis: et dicitur paterfamilias ex similitudine gubernationis; Sap. XIV, 3: *tu autem, pater, gubernas omnia sapientia*. *Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam*. Hic agit de conductis. Primo quaeritur quae sit vinea, qui operarii, quare conducti. Quid sit vinea ista. Secundum Chrysostomum iustitia est, et quot virtutes producit, tot palmites emittit; Cant. VIII, 12: *vineam meam coram me est*. Gregorius: per vineam significatur sancta Ecclesia. Is. V, 7: *vineam domini exercituum domus Israel est*. Et diversi palmites. Operarii vero sunt qui ab Adam descenderunt, unde omnes homines; Gen. II, v. 15: *posuit dominus Adam in Paradiso ut operaretur et custodiret illum*. Debet enim unusquisque operari iustitiam, et excolere eam, et habere curam de proximo; Eccli. cap. XVII, 12: *Deus mandavit unicuique de proximo suo*. Similiter praelati sunt operarii; Is. LXI, 3: *et vocabuntur in ea fortes iustitiae, plantatio domini ad glorificandum*. Dicuntur autem conducti, qui pro merito operari debent, et quasi mercenarii; Iob VII, 1: *militia est vita hominis super terram, et sicut mercenarii dies eius*. Sicut enim mercenarius non statim accipit mercedem, sed expectat, sic nos in vita ista. Sed ad hoc quod sit bonus mercenarius, oportet quod laboret ad commodum domini sui: sic si laboremus in vinea Ecclesiae, totum referre ad Deum debemus. Unde I Cor. X, 31: *omnia ad gloriam domini facite*. Item primo excolit, et post comedit: et sic oportet quod primo excolamus et praeparemus aliorum salutem, post temporalia quaeramus; Sup. cap. VI, 33: *primum quaerite regnum Dei, et omnia haec adiicientur vobis*; Lc. XVII, 8: *praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes*. Item tertio requiritur quod tota die occupetur in labore: sic cultor vineae domini modicum tempus expendat in his quae ad ipsum pertinent, sed necessarium est quod expendamus totum tempus in servitio Dei; I ad Cor. XV, 58: *abundantes in opere domini semper*. Item verecundatur apparere coram domino nisi bene fecerit, sic etiam non debet hic apparere coram domino nisi cum opere bono; Exod. XXIII et XXXIV, 20: *non apparebis coram me vacuus*. Sed videamus quid sit *mane*. Totum tempus huius saeculi est unus dies; Ps. LXXXIX, 4: *mille anni tamquam dies hesternae quae praeteriit*. Diversae horae sunt diversae aetates. Prima ab Adam usque ad Noe, et in illo tempore monuit dominus et per nuntios et per apparitiones, ire in vineam iustitiae. Vel potest dici quod tota vita hominis est unus dies. Mane huius diei est pueritia. Pueritia enim virens est sicut herba; unde aliqui vocantur a pueritia, sicut vocati sunt a pueritia Ieremias, Daniel et Ioannes Baptista. Ideo dicit *qui exiit primo mane* et cetera. Consequenter determinatur de modo conductionis, unde dicit *conventionem autem factam cum operariis ex denario diurno*. Per denarium istum significatur vita aeterna, quia denarius ille valebat decem denarios usuales. Item habebat impressam similitudinem regis. Unde quod significatur per istum denarium, consistit in observatione Decalogi; supra cap. XIX, 17: *si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Item habet similitudinem Dei; I Io. cap. III, 2: *cum apparuerit, similes ei erimus*. Consequenter agit de secunda conductione *et egressus circa horam tertiam* et cetera. Si accipiamus diem unum totum saeculum, sicut prima hora significat tempus ab Adam usque ad Noe, sic secunda a Noe usque ad Abraham. Antequam promissiones factae sint de Christo, tunc per Angelos monuit multos, et habuit multos etiam qui monebant alios. Sed si vitam unius hominis, hora tertia est adolescentia, qui sicut hora tertia diei sol incipit calescere, sic in adolescentia incipit irradiare sol intelligentiae. Item incipit tunc calere; Iac. I, 11: *exortus est cum ardore*. Et istos invenit *in foro* et *otiosos*. Istud forum, est vita praesens. Forum autem dicitur locus in quo litigatur; forum dicitur, in quo venditur et emitur, et significat vitam praesentem, quae litigiis plena est, emptione et venditione; I Io. cap. V, 19: *mundus totus in maligno positus est*. Et isti otiosi erant, quia iam partem vitae suae amiserant: dicuntur enim otiosi non solum qui male faciunt, sed etiam qui bonum non agunt. Et sicut otiosi non consequuntur finem, sic nec isti. Finis hominis est vita aeterna; qui ergo operatur eo modo quo debet, habebit eam, si otiosus non fuerit; Eccli. cap. XXXIII, 29: *multa mala docuit otiositas*. *Et dicit eis: ite et vos in vineam meam*. Quia Deus secundum iustitiam retribuit; I Reg. XXVI, 23: *Deus retribuet secundum iustitiam*. Cum istis non convenit de denario. Quare cum primis, et non cum istis? Ratio est secundum quod refertur ad aetatem saeculi. Quia Adam peccaturus erat, ideo posset excusari si non scivisset suam remunerationem; sed scivit, quia gustavit. Item ei, qui meliores habet sensus suos, magis innotescit veritas. Cum ergo sensus meliores Adam habuerit, verius ei innotuit. Sed cum aliis non convenit, quia semper plus quam promittat solvit. Is. LXIV, 4 et I Cor. II, 9: *oculus non vidit absque te, quae praeparasti diligentibus te*. Item primi conducti fuerunt ad totam diem. Ergo totam mercedem debent habere; ideo promittitur eis denarius diurnus, qui erit plena merces. Sed aliter non dat totam Deo; ideo non convenit cum eo, quia poterat esse quod ferventius operabatur, et sic magis retribueretur; vel ita

negligenter, quod non merebitur. Ideo dicit *et quod iustum fuerit dabo vobis*, quia si recuperent tempus amissum, habebunt mercedem plenam; I ad Cor. III, 13: *uniuscuiusque opus manifestum erit, dies domini declarabit*. Item primos invitavit ad eundem, sed isti spontanee iverunt; quia in pueris non est discretio, ideo si faciant aliquod bonum, plus videtur esse a spiritu sancto, quam a discretione; sed in adolescentia homo movetur proprio consilio. Item de primis dicitur quod misit eos; de istis quod spontanee iverunt. *Iterum autem exiit circa horam sextam et nonam*. Secundum quod dies dicitur saeculum, sic hora sexta fuit ab Abraham usque ad David, et nona a David usque ad Christum. Sed quare coniungit duas horas? Quia tunc fuit populus distinctus, scilicet Iudaicus et gentilis. Unde potest dici quod hora sexta est iuventus, quia sicut in medio die est sol in sui perfectione, sic homo in iuventute. Nona autem hora est senectus: et coniungit istas duas, quia idem est modus vivendi in utraque. *Circa vero undecimam horam exiit*. Ponitur quarta conductio: et tria facit. Primo reprehendit; secundo excusat; tertio invitatur. Secunda ibi *dicunt ei: quia nemo nos conduxit*. Tertia ibi *ite et vos in vineam meam*. Dicit ergo *circa undecimam vero horam exiit*. Nona hora est tempus Christi. Unde I Io. II, 18 dicitur: *filioli, novissima hora est*. Et ad Hebr. I, 1: *olim loquens Deus patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in filio*. Is. LII, v. 6: *ecce ego qui loquebar, adsum*. Vel potest dici senium, sive decrepita aetas, quia quidam in peccato perdurant usque ad aetatem decrepitam. Ps. LXXXIX, 6: *vespere decidat, induret et arescat. Et invenit alios stantes*. Alios invenit in foro, istos non. Ratio est, secundum philosophum, quia differentia est inter adolescentes et senes, quia adolescentes toti sunt in spe, senes non in spe, sed in memoriis. Unde illi in foro inveniuntur primi quasi volentes acquirere; isti autem inveniuntur stantes, quasi non volentes acquirere, sed acquisitum observare. Item vidit primos, et non increpavit; istos autem vidit, et increpavit, quia primo adhuc infirmi sunt, et dominantur passiones in eis, ideo excusandi sunt, quod non expendunt tempus in servitio Dei: sed senes abundant sensibus, ideo ipsos increpat, *quid hic statis tota die otiosi?* Prov. XII, 11: *qui sectatur otium, stultissimus est*; et XXVIII, 19: *qui sectatur otium, implebitur egestate*. Sequitur eorum excusatio *dicunt ei: quia nemo nos conduxit*. Si referamus ad statum saeculi, sic isti significant gentilem populum, qui non serviunt Deo, sed idolis. Sed excusantur, quia prophetas non habuerunt sicut Iudaei; unde Ps. CXLVII, 20: *non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis*. Vel secundum quod refertur ad aetatem hominis, significatur quod quibusdam non datur occasio revertendi ad Deum usque ad senium. Et ratio est, quia omnia tempus habent. Vel potest contingere ex dispensatione divina, quia *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, Rom. VIII, 28. Unde novit dominus quod si ante vocasset eos, non stetissent. Tunc ergo conducuntur, quando consentiunt, et efficaciter magis resurgunt; unde dicit *ite et vos in vineam meam*. Unde licet sint decrepiti, *vult tamen omnes salvos fieri*, I ad Tim. II, 4. Item primis praemium promisit, istis non, quia illis debebatur, quia mane servierunt ei; istis autem debetur ex sola misericordia. Sap. IV, 13: *consummatus in brevi complevit tempora multa. Cum sero factum esset et cetera*. Hic agit de remuneratione. Et ponitur primo remuneratio; secundo murmuratio; tertio responsio. Circa primum duo facit. Primo ponitur tempus; secundo persona committens; tertio persona cui committitur. Tempus ponitur *cum sero factum esset et cetera*. Et potest intelligi vel de fine aetatis, vel de fine saeculi. Ps. XXIX, 6: *ad vesperum demorabitur fletus*, quia deficit lux mundi. Et dicitur *sero*, quia in mundo isto fiet iudicium. *Dixit dominus vineae procuratori suo*. Dominus est tota Trinitas. *Dixit procuratori*, idest Christo. Et datur ei potestas resuscitandi, potestas iudicandi, et tangitur ordo iudicii. Tangitur potestas *voca operarios*, idest mortuos resuscita; Io. V, 28: *omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei*. Potestas iudicandi *redde illis mercedem*, idest sis iudex; unde dat potestatem iudicandi; Io. V, 27: *dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*. Consequenter tangitur ordo *incipiens a novissimis usque ad primos*. Et hoc potest retorqueri ad aetatem saeculi. *Incipiens a novissimis*, scilicet ab his qui sacramentis imbuti sunt. Unde maior gratia eis data est, quam primis; Ephes. III, 5: *aliis generationibus non est agnatum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis eius*. Unde abundantius collata fuit eis, licet aliqua persona in veteri testamento habuerit quoad aliquid maiorem gratiam; Io. VII, 39: *nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus*, non quia non datus fuerit spiritus sanctus, sed quia tunc abundantius. Vel potest retorqueri ad aetatem hominis, quia qui in decrepita sunt aetate, citius moriuntur, et citius remunerantur. Vel potest esse quod ex fervore recuperent rem prius amissam, ut legitur de latrone. Quantum ad utrumque dicit Chrysostomus, quod illud homo facit liberalius quod facit ex misericordia, quam quod alio modo; ideo designatur quaedam gratificatio et gaudium; Lc. XV, 10: *gaudium est in caelo super uno peccatore poenitentiam agente*. Deinde sequitur executio *cum venissent qui circa undecimam horam venerunt*, vel Christiani, vel homines in decrepita aetate receperunt singulos denarios. Apostolus I Cor. cap. III, 8: *quilibet propriam*

mercedem accipiet secundum suum laborem. Venientes autem et primi (non retorqueatis ad tempus saeculi, quia Iudaei) *arbitrati sunt quod plus essent accepturi*, eo quod plus habebant in alio saeculo. *Acceperunt autem et illi singulos denarios*, quia singulas stolas habuerunt. Sed quid est? Nonne omnes aequaliter habebunt gloriam? Dico quod quantum ad aliquid erit par retributio, quantum ad aliquid non: quia beatitudo potest considerari quantum ad obiectum, et sic est una omnium beatitudo; vel quantum ad participationem obiecti, et sic non omnes aequae participabunt, quia non ita clare videbunt; Io. XIV, 2: *in domo patris mei mansiones multae sunt*. Et est simile sicut si multi vadant ad aquam, et unus ferat maius vas quam alter: fluvius totum se exponit, non tamen omnes deferunt aequaliter; sic qui animam habet caritate magis dilatata, magis accipiet et cetera. Eccli. XI, 24: *benedictio Dei in mercedem iusti festinat, et in honore veloci processus illius fructificat. Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias dicentes: hi novissimi una hora fecerunt* et cetera. Supra posita est remuneratio, hic ponitur quorundam murmuratio. Sed hic est quaestio duplex, quia dicit quod accipientes singulos denarios murmurabant. Per denarium intelligitur vita aeterna. Est ne credendum quod accepta remuneratione aliquis murmuret? Non enim videtur, quia tunc esset ibi peccatum, ut habetur I ad Cor. X, 10: *neque murmuraveritis*. Chrysostomus dicit quod non est vis facienda in eo quod dicitur, sed propter quod dicitur. Unde intelligendum est quod tanta erit remuneratio, quod si possibile esset, murmurarent. Vel potest intelligi in mundo isto. Gregorius dicit quod ista numeratio nihil aliud est quam remunerationem differri, quia sancti qui ultimo venerunt statim receperunt praemium, sed primi diu expectaverunt; unde II ad Cor. VI, 13: *eandem habentes remunerationem tamquam filiis dico, dilatamini et vos* et cetera. Unde illi murmurant, quia statim non acceperunt; isti autem non, quia statim. Hilarius et Hieronymus dicunt sic: aliquando Scriptura loquitur de toto numero populi, aliquando ex persona bonorum, aliquando malorum, ut dicitur Ier. XXVI, 8 quod omnis populus insurrexit in eum, et omnis populus liberavit. Hic accipitur omnis populus pro parte populi. Sic in primo tempore aliqui fuerunt boni, et non omnes; ideo attribuitur aliquid ratione bonorum, aliquid ratione malorum, non quod tunc, sed ante murmurabant, quia populus Iudaeorum murmuravit contra gentilem, quod aequaretur ei. Est et alia quaestio. Quid est quod dicit *qui portavimus pondus diei et aestus*? Quia non portaverunt, nisi quantum vixerunt, et moderni similiter. Quid ergo est quod dicitur? Tripliciter respondetur. Prima responsio est, quod spes quae differtur, affligit animam. Aliqui in principio mundi fuerunt qui portaverunt pondus, quia sciverunt suam retributionem differri; ideo dicuntur portasse pondus diei. Vel potest referri ad Iudaeos, qui portaverunt pondera legis, de quo pondere dicit Petrus Act. XV, 10: *hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus*. Gentiles autem tale pondus non portaverunt, quia legi subiecti non fuerunt. Vel, secundum Gregorium, quia primi homines longiori tempore vixerunt, unde vivebant nongentis annis, ideo gravius pondus tulerunt. *At ille respondens uni illorum dixit*. Hic ponitur reprehensio. Et primo ostendit suam iustitiam, et suam misericordiam: secundo remunerationis aequitatem. Circa primum tria. Primo negat iniustitiam; secundo inducit pactum; tertio inducit retributionem factam. Dicit ergo *at ille respondens uni illorum*; et adde, et omnibus, quia omnes unam causam habebant, *dixit, amice*. Amicum vocat, quia ipsum ad se traxerat. Deut. IV, 37: *elegit semen eorum post eos. Non facio tibi iniuriam*, quia quod meum est, do isti, non quod tuum est, ideo non facio tibi iniuriam. Iob VIII, 3: *numquid omnipotens subvertit iudicium?* Deinde commemorat pactum *nonne ex denario convenisti mecum?* Idest pro salute consequenda. Gen. XV, 1: *ego dominus merces tua magna nimis. Tolle quod tuum est*, idest quod ex promissione mea habes, *et vade*, in gloriam, II ad Tim. I, 12: *scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem*. Quidam exponunt sic: *tolle quod tuum est*, idest damnationem pro murmure, *et vade*, in ignem aeternum. Sed hoc non potest esse, quia dicit quod acceperunt singulos denarios. Consequenter ponit misericordiam impensam dicens *volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi*. Et circa hoc duo facit. Primo ponit misericordiam; secundo facultatem miserendi. *Volo autem huic novissimo*, idest gentili dare sicut et tibi. Ad Rom. III, 9: *quid ergo? Praecedimus?* *Nequaquam*. Sed possent isti dicere, tu non potes. Immo dicit *aut non licet mihi quod volo facere?* Quia licet unicuique facere voluntatem suam de suo. Si enim esset debitor alterius, non liceret ei facere, similiter si esset sub altero; sed ipse est dominus, ideo potest plus dare. Balivus enim non potest dare aliquid, nisi secundum merita; rex autem potest sine meritis; sic Deus, qui est omnium dominus, potest, Ps. CXIII, 11: *omnia quaecumque voluit fecit*; ad Rom. IX, 19: *voluntati eius quis resistit?* Hic notandum quod in eo quod ex misericordia datur, non est acceptio personarum, quia de eo quod pure meum est, possum dare cui volo absque acceptione personae. Unde dicit *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Constat quod murmur praecedens non fuit ex defectu domini, sed ex misericordia alii impensa, ideo ex misericordia et bonitate; sed

nequam est proprie qui de bonitate dolet. Ideo dicit *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Eo quod circa te iustitiam ostendi, circa alterum misericordiam? Constat autem istud esse ex bonitate. Et supra VI, 22: *si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* De bonitate domini in Ps. LXXII, v. 1: *quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Sic erant novissimi primi, et primi novissimi.* Hic concludit id pro quo tota parabola inducta est. Et primo ponit conclusionem; secundo removet falsam opinionem. Dicit *sic erunt novissimi primi.* Dupliciter potest legi secundum Chrysostomum; idest novissimi primis aequabuntur, ita quod non erit differentia; et hoc respondet huic quod dictum est quod singuli receperunt singulos denarios, nec erit differentia secundum tempus. Vel aliter, idest illi qui sunt novissimi, erunt primi; Deut. XXVIII, 44: *advena erit super te, et erit in caput, tu in caudam.* Vel aliqui qui erant primi, propter negligentiam fient novissimi: et hoc praecedenti respondet, quia inceperunt a novissimis. Sed posset aliquis dicere: nonne omnes primi salvabuntur? Dicit: *multi sunt vocati, pauci vero electi,* quia qui fide credunt, omnes vocati sunt; sed illi electi, qui bona opera faciunt, et isti sunt pauci, ut supra VII, 14: *arcta est via, quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.*

Lectio 2

[87385] Super Mt., cap. 20 l. 2 In parte praecedenti repulit dominus intendentes venire ad gloriam propter temporis antiquitatem, hic repellit eum, qui intendit venire propter carnis originem. Primo ergo ponitur occasio petitionis; secundo petito; tertio responsio. Occasio fuit denuntiatio passionis Christi. Et primo denuntiat locum; secundo passionem; tertio resurrectionem. Dicit *et ascendens Ierosolymam* et cetera. Supra XIX, 1 dictum est, quod relicta Galilaea venit in Iudaeam, et non statim ascendit Ierosolymam, sed postmodum imminente passione; unde dicit *et ascendens*, idest cum erat in promptu ascendendi. Ierosolyma erat locus altus. *Acceptit duodecim discipulos secreto* et cetera. Et quare dicit *secreto*? Propter duo. Primo quia magna eis ostendere volebat, ideo omnibus non erant communicanda; Sup. XIII, 11: *vobis datum est nosse mysterium regni caelorum.* Item propter vitandum scandalum, quia viri qui nondum perfecti erant, aversi fuissent ab eo, si audissent mortem eius; mulieres provocatae fuissent ad lacrimas. Item sciendum quod Iudas nondum malum conceperat; ideo dominus eum a societate non repulit. *Et ait illis: ecce ascendimus Ierosolymam* et cetera. Hic notatur firmitas sui propositi, unde *ecce*, idest sum in eodem proposito, et in eadem voluntate, quia non mutor; Eccli. XXVII, v. 12: *stultus ut luna mutatur, sapiens autem in sapientia manet sicut sol.* Item propria voluntate; Is. LIII, 7: *oblatus est, quia ipse voluit.* Tangit locum, quia *Ierosolymam*; Lc. XIII, v. 33: *non capit prophetam perire extra Ierusalem.* Et quare? Quia erat locus legalis et sacerdotalis: et utrumque conveniebat Christo; quia sicut sacerdos verus debebat immolare pro populo, sic et Christus hostiam obtulit pro mundo. Item per passionem regnum acquisivit. Item Ierosolyma interpretatur visio pacis; ad Col. I, 20: *pacificans per sanguinem crucis eius sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.* Consequenter praenuntiatur passio. Et frequenter commemoravit suam passionem, ut eam reduceret ad memoriam. Et tangit tria ad passionem pertinentia, quia passus est a discipulo *traditionem et filius hominis tradetur*, scilicet a discipulo. De ista traditione habetur infra XXVII, 10 et in Ps. XL, 10: *qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Item a principibus sacerdotum et Scribis condemnationem; unde *et condemnabunt eum morte*; Iob XXXIV, 17: *quomodo tu eum, qui iustus est, in tantum condemnas?* Sap. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum. Et tradent eum gentibus,* quia Iudaei in manus gentium eum tradiderunt; unde dixit Pilatus: *gens tua et pontifices tui tradiderunt te mihi.* Et tria tangit quae fecerunt ei, contra tria quae maxime appetunt homines, scilicet honorem, quietem et vitam. Contra honorem, illusus est; unde dicit *ad illudendum*; Ier. XX, v. 7: *factus sum in derisum tota die*; et in Ps. XXXVII, 12: *amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.* Contra quietem, flagellatus est; unde *ad flagellandum*; Is. 1, 6: *faciem meam dedi percutientibus, et genas meas vellentibus.* Item contra tertium, occisus; unde *et crucifigendum*; ad Phil. II, 8: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Deinde agit de resurrectione *et tertia die resurget.* Hoc autem fecit Deus pater; unde Act. II, 24: *quem Deus suscitavit, solutis doloribus Inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Et tertia die.* Secundum Augustinum significatum est quod suum simplum destruxit nostrum duplum; Os. cap. VI, 3: *vivificabit nos post duos dies, et die tertia suscitabit nos. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedaei.* Hic ponitur petitio occasionata. Et primo ponitur petitio in generali; secundo explicatur, ibi *at illi* et cetera. Dicit ergo *tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedaei.* Filii isti fuerunt Ioannes et Iacobus, mater eorum fuit Salome: unde Salome nomen est mulieris. In Marco habetur quod filii petierunt, hic habetur quod mater; sed

verum est quod mater petiit inducta a filiis. *Adorans*, quia cum humilitate petiit: sciebat enim quod semper Deo placet humilis deprecatio; Ps. ci, 18: *respexit in orationem humilium*. Et Iudith IX, 1: *et prosternens se domino, clamabat ad dominum*. Et *petens aliquid*, dari *ab eo*: idest rogo te ut des id quod volo: et haec petitio non est admittenda, et qui hoc concedit, fatue concedit. Legitur de Herode, quod istud concessit filiae Herodiadis, et non revocavit. Salomon autem matri concessit; sed quia sapiens fuit, incautum promissum revocavit. Ideo Christus sapientior his noluit concedere nisi exprimeretur; supra XII, 42: *et ecce plusquam Salomon hic*. Ideo sequitur explicatio petitionis *et ait illi: dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram, in regno tuo*. Sed est quaestio, unde haec mulier hoc conceperat. Audierat de passione et resurrectione, unde aliquid carnale conceperat, quod statim cum gloria deberet esse in Ierusalem; ideo petere voluit filiis suis eminentiam. Item audierat quod duodecim erant iudicaturi; ideo praeponere suos volebat, unde ad litteram intelligebat. Et sciendum quod Iacobus et Ioannes magis honorabantur a Christo post Petrum; ideo Petrum voluerunt excludere. Aliter dicit Chrysostomus, quod ista petiit aliquid spirituale, et in hoc fuit laudanda, quia matres plus petunt temporale quam spirituale; unde mater si videat filium peccantem, non tantum dolet, quantum si videt infirmantem. Unde per dexteram spiritualia significantur, terrena per sinistram. Vel possumus intelligere per dexteram et sinistram activam vitam et contemplativam; ideo petit istos perfici in utraque vita; Cant. c. II, 6: *laeva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me*. Respondens autem Iesus dixit. Hic ponitur responsio; deinde murmur aliorum, ibi *et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus*. Et circa primum tria facit. Primo increpat eorum stultitiam; secundo examinat eorum promptitudinem, ibi *potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Tertio repellit petitionem, ibi *sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis*. Sed quid est? Ipsi non petebant, sed mater. Novit dominus quod illa petebat inducta ab illis, ideo eis respondet, sicut supra XVI, 23 dixerat dominus Petro: *nescis quid dicis. Nescitis quid petatis*; quasi dicat: temporalia non debetis petere, sed excellentiam spiritualem. Vel si intelligerent spirituale, petebant quod super omnem creaturam haberent eminentiam, quia sedere a dextris nulli creaturae convenit, ut habetur ad Hebr. I, 13: *ad quem Angelorum dixit aliquando: sede a dextris meis?* Unde sedere a dextris excedit omnem creaturam. Vel aliter, secundum Hilarium: *nescitis quid petatis*; quia iam concessi vobis quod petitis, quia dictum est supra XIX, 28: *sedebitis super sedes duodecim* et cetera. Vel aliter: *nescitis*, quia vocavi vos ad dexteram, et vos petitis quod unus sit ad sinistram? Vel Diabolus sicut per mulierem ad sinistram traxerat hominem, volebat istos per mulierem reducere ad sinistram; sed hoc non potuit, ex quo salus per mulierem facta est. *Vel nescitis* quia de praemio contenditis sine merito praecedente. Ideo considerare debetis, quod ad praemium non venit nisi per meritum; ideo volo vos primo examinare si potestis pati et cetera. Unde dicit *potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Hic examinat eos, et provocat eos ad passionem leviter, quia passionem nominat calicem. De isto dicitur in Ps. CXV, 13: *calicem salutaris accipiam*; et sequitur: *pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius*. Et dicitur calix, quia inebriat. Item dicit *quem ego bibiturus sum*; I Petr. II, 21: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius*. Dicunt ei: *possumus*. Et quare sic respondent? Propter tria. Primo ex amore ad Christum, quia ita adhaerebant Christo, quod mors eos ab ipso separare non posset, sicut dixit Petrus infra XXVI, 35: *et si oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Item ex ignorantia, quia vires suas non considerabant, quia quibus aliquando ante factum videtur leve, in ipso actu deficiunt. Item dixerunt ex cupiditate assequendi quod petierant. Unde credebant statim assequi quod petebant, ideo statim concedunt *possumus* hoc ex cupiditate. Consequenter repellit petitionem. Et primo futuram passionem praenuntiat; secundo respondet ad petitionem. Dicit ergo *calicem meum bibetis*. Sed quid est? Verum est quod Iacobus bibit; unde in Act. XII, 2: *occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio*. Sed Ioannes est mortuus sine calice passionis. Sed dicendum quod non bibit usque ad mortem, sed flagellatus fuit, in oleo positus, et relegatus. Item multas poenas passus est, et sic non fuit immunis a potu calicis. *Sedere autem ad dexteram*. Hic respondet ad petitionem gloriae. Si dixisset dominus: dabo vobis, tristati essent alii. Si negasset, ipsi effecti essent tristes; ideo *dixit sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis; sed quibus paratum est a patre meo*. Ex hoc loco argumentati sunt Ariani, quod non est aequalis dignitas patris et filii. Hieronymus et alii exponunt quod ipse dat cum patre. Unde vult dicere *non est meum dare vobis*, quasi dicat: eminentia dignitatis non datur personae, sed merito, et hoc secundum praedestinationem divinam. I Cor. II, 9: *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quae praeparavit Deus diligentibus se*. Io. XIV, 3: *si abiero, et paravero vobis locum* et cetera. Unde ex quo parat pater, et ipse. *Vel non est meum dare vobis*, sine meritis, sed personis ex merito acquirentibus, sed meum ex praedestinatione, quae est mihi a patre

meo. Et Augustinus sic: Salome erat soror matris Christi: et quia credebant impetrare per personam magis coniunctam, ideo credebant quod deberet eis dare, quia coniuncti ei erant secundum carnem. Sed in ipso in una persona erant duae naturae; unde dicit *non est meum*, scilicet secundum potestatem quam habeo a patre, ideo dabo secundum quod disposuit pater meus. *Audientes decem indignati sunt de duobus fratribus*. Supra dominus repressit indiscretam petitionem discipulorum; hic ponit indignationem aliorum. Et primo ponitur indignatio; secundo reprimitur verbo; tertio facto. Secunda ibi *Iesus autem vocavit eos ad se, et ait*; tertia ibi *sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*. Considerandum quod sicut ex quadam elatione duo fratres superiores esse volebant, sic ex quadam elatione isti indignati sunt. Prov. I, 10: *inter superbos semper sunt iurgia*. Sed quare *de duobus fratribus*? Quia non ipsi petierunt, sed mater. Sed intellexerunt discipuli ex verbis domini quod mater petierat ad vocem eorum. Sed quare non ante sunt indignati? Dicit Chrysostomus quod reverebantur magistrum, unde expectabant sententiam domini; sed quando audierunt magistrum reprehendentem, tunc indignati sunt. Consequenter reprehendit eos. Et primo ponit in medium exemplum gentilium; secundo docet exemplum non esse sequendum, ibi *scitis quia principes gentium dominantur eorum*; tertio ponit quod est imitandum, ibi *non ita erit inter vos*. Dicit ergo *Iesus autem vocavit eos*, dans humilitatis exemplum. Supra XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. Et ait: *scitis quia principes gentium dominantur eorum*. Apud Iudaeos gentiles abominabiles erant, ut habetur supra XVIII, 17: *sit tibi sicut ethnicus et publicanus*. Unde horrorem incutit *principes gentium dominantur eorum*, ut notetur quod hoc exemplum non est imitandum. Sed notandum quod duplex est praeeminentia, scilicet dignitatis et potestatis: et utramque tangit cum dicit *principes gentium dominantur eorum* et cetera. Illi sunt principes qui ex officio praesunt. Sed quid est? Numquid dominari est malum? Dominari aliquando dicitur pro praesesse; et sic non accipitur hic: aliquando prout correlative se habet ad servum, unde idem est quod serviliter sibi servum subiicere; et sic sumitur hic. Principes enim instituti sunt ad hoc ut bonum procurent subditis; si vero volunt eos in servitutem redigere, tunc abutuntur, quia utuntur liberis ut servis: liber enim est qui est causa sui, servus qui causa alterius. Et quia hoc consuetum est apud gentiles, et adhuc est apud aliquos, ideo dicit *principes gentium dominantur eorum*, idest in servitutem redigunt subditos. Ez. XXII, 27: *principes tui in medio eius quasi lupi rapaces*. Item aliqui habent eminentiam non in dignitate, sed in potestate, ut aliqui nobiles. Et consuetum est quod qui potestatem habent, non utuntur ad beneficium, sed *potestatem exercent in eos*, scilicet ad opprimendum, non ad iustitiam. Sed dominus illam consuetudinem non vult in Ecclesia sua; ideo dicit *non ita erit inter vos*, idest non debet aliquis esse inter vos quasi dominativus; I Petr. V, 3: *neque ut dominantes in cleris*. Sed *quicumque*. Contra haec duo facit duo, *sed quicumque voluerit inter vos maior fieri*; et istud refertur ad secundum dictum scilicet *et qui maiores sunt potestatem exercent inter eos*; idest sic desideret quis habere praesidentiam in Ecclesia spiritus sancti, ut sit sicut minister; I Petr. IV, 10: *unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores*, ut quantum plus habebis, plus in utilibus expendas. Ideo *qui voluerit maior fieri inter vos*, idest in Ecclesia, fiat ut minister, idest ministret in necessitate aliorum. Quantum autem ad id quod dicitur *principes gentium dominantur eorum*; dicit: *et quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus*; idest, si aliquis desiderat habere primatum in Ecclesia, sciat quod illud non est habere dominium, sed servitutem. Servi enim est quod totum se ad servitium domini impendat: sic praelati Ecclesiae totum quicquid habent, quicquid sunt, subditis debent; I ad Cor. IX, 19: *cum essem liber ex omnibus, omnium me servum feci*; II ad Cor. IV, 5: *nos autem servos vestros per Iesum*. Unde secundum Chrysostomum miserum est. Ita ergo dictum est, quod non est agendum secundum consuetudinem gentilium. Quia ergo possent dicere, quid sequemur? Dicit, sequimini me: et ostendit se ministrum dicens *sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*. Sed contra. Nonne habetur supra IV, 11, quod *accesserunt Angeli et ministrabant ei*? Unde Io. XII, 2 dicitur quod *Martha ministrabat*. Dico quod licet ministratum fuerit ei, non tamen ad hoc venit. Sed ad quid? Ut ipse ministraret, idest abundantiam gloriae aliis impenderet. Apostolus Rom. XV, 8: *dico autem Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis*. Et in Lc. XXII, 27: *ego sum in medio vestrum sicut qui ministrat*. Sed dices: est ne servus, cum sit princeps? Ita. Servus enim dicitur qui accipitur in pretium: et ipse fecit se pretium, et dedit se redemptionem pro multis; unde *venit ministrare, et dare animam suam*, idest vitam corporalem, *redemptionem pro multis*. Non dicit pro omnibus, quia quantum ad sufficientiam, pro omnibus; quantum vero ad efficientiam, pro multis, scilicet pro electis. Unde Io. XV, 13: *maiolem caritatem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Ier. XII, 7: *dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius*. Et *egredientibus illis ab Iericho secuta est eum turba multa*. Repressa est indignatio discipulorum verbo, hic

reprimit facto, ministerium in aliquos exercendo. Et primo ponitur devotio aliorum; secundo Christi miseratio, ibi *et stetit Iesus, et vocavit eos*. Circa primum primo ponitur devotio turbae; secundo caecorum, ibi *ecce duo caeci* et cetera. Dicit ergo *et egredientibus illis ab Iericho*, secutae sunt eum turbae multae; quia multi sequebantur, ideo erat dominus sollicitus, sicut multa seges est sollicitudo colligentis. Sed secundum mysterium Iericho defectus dicitur, et significat defectum mundi. Unde nisi venisset dominus ad istos defectus, homines non venissent ad eum. Unde secutae sunt eum turbae, quasi oves eius; Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt, et sequuntur me*. Sequitur devotio caecorum *et ecce duo caeci* et cetera. Et primo ponitur devotio. Secundo constantia, ibi *turba autem increpabat eos ut tacerent*. Sed hic est quaestio, quia in Lc. XVIII, 35 legitur, quod unus caecus fuit tantum qui occurrit ei, et hic dicitur quod duo, qui domino exeunte de Iericho occurrerunt ei in exitu. Sed Marcus convenit cum Luca, quod erat tantum unus, et ita Matthaeus discrepat ab utroque. Augustinus dicit quod iste caecus, de quo Lucas scribit, fuit alius ab his, quia occurrit ei antequam intraret Iericho. Sed Marcus et Matthaeus dicunt quod egrediente de Iericho; sed quod Marcus non dixerit duo, sicut Matthaeus, ratio est, quia unus erat magis notus et famosus, et propter famam miraculum erat magis famosum. Et hoc patet, quia nominat eum quod vocatur Barthimaeus, et non nominantur in Scriptura nisi homines multum noti. Per istos caecos significantur duo populi, scilicet populus Iudaeorum et populus gentilium, qui sedebant secus viam, quae est Christus. Is. XXX, 21: *haec est via, ambulate per eam*. Vel significantur conversi ex utroque populo, qui sedent secus viam, idest Christum; Io. XIV, 6: *ego sum via, veritas et vita*. Audierunt per praedicationem, quod transiret secundum naturam humanam Iesus, ut mortem subiret, ut curaret infirmos, ideo *exclamaverunt dicentes: domine, miserere nostri fili David*. Causa exauditionis non fuit altitudo vocis, sed fervor devotionis. Ps. CXIX, 1: *ad dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me*. Item fatentur ipsum esse Deum et hominem: Deum, quia dicunt: *domine*. Ps. XCIX, 3: *scitote quoniam dominus ipse est Deus*. Et petunt quod est proprium Deo, scilicet *miserere nostri*. Ps. CXLIV, v. 9: *miserationes eius super omnia opera eius*. Item dicunt eum ex semine David: et in hoc confitentur humanitatem. Consequenter ponitur constantia eorum. Et primo ponitur impedimentum; secundo constantia. Dicit ergo *turba autem increpabat eos ut facerent*, ut possibile erat, quia in ista turba aliqui erant qui venerabantur Christum, et hi increpabant eos, quia vile reputabant quod viles personae ad tantum virum accederent. Illi vero qui Christo derogabant, increpabant, quia audiebant id quod audire nolebant: dolebant enim quod vocabant eum filium David. Ier. XXIII, 5: *suscitabo David servum meum*. Mystice significatur quod aliqui excaecati per peccatum, clamant ad dominum *miserere nostri*. Sed turba cogitationum carnalium et hominum carnalium increpant eos venire ad Christum. Iob XX, 2: *ideo cogitationes variae succedunt sibi, et mens in diversa rapitur*. Sed homo contra hoc debet esse constans et viriliter pugnare et laborare, sicut docet apostolus II ad Tim. II, 3: *labora sicut bonus miles Christi Iesu*. Sed verbum Dei non alligatur verbis hominum; et ideo sequitur *at illi magis ac magis clamabant. Et stetit Iesus*. Hic ponitur misericordia domini, et ostenditur, quia stetit. Et quare stetit? Quia via lapidosa erat et cavernosa; ideo stare voluit, quia si procederent, forte laedi possent. Secundum mysterium, quia veniendo in mundum commovit ad petendum, sed salutem dedit stando. Unde per incarnationem homines promoventur, sed per eum docentem et perseverantem sanantur. Sequitur *vocavit eos*. Sed quare vocavit? Ut alii facerent eis viam; et significat illos quos dominus vocat per praedestinationem. Ad Rom. VIII, 29: *quos praescivit et praedestinavit*. Item exquirat voluntatem *quid vultis ut faciam vobis?* Non petiit ut ipse sciret, sed ut daret intelligere quod pie petentibus satisfacit. Ps. CXLIV, 19: *voluntatem timentium se faciet. Dicunt illi: domine, ut aperiantur oculi nostri*. Et hoc est iustum, ut quilibet peccator hoc petat. Ps. CXVIII, 18: *revela oculos meos, et considerabo mirabilia tua*. Et alibi Ps. XII, 4: *illumina oculos meos*. Confitebantur Deum, dicendo *domine*, et hominem, vocando filium David. Ideo *misertus est eorum*. Omnia enim ex sua misericordia facit. Thren. III, v. 22: *miser cordia domini est, quod non sumus consumpti. Tetigit oculos eorum, et confestim viderunt*. In hoc quod tetigit oculos eorum et confestim viderunt, tangitur humanitas et divinitas Christi: quod enim tetigit, opus fuit humanitatis; sed quod statim illuminavit, fuit opus divinitatis. Ipse dominus tangit per gratiam, sed illuminat per gloriam; Ps. CXLIII, 5: *tange montes, et fumigabunt*. Sequitur *et secuti sunt eum*. Unde non fuerunt ingrati. Multi enim antequam habeant beneficium, sequuntur dominum, sed accepto beneficio dimittunt eum, contra illud Eccli. XXIII, 38: *magna est gloria sequi dominum*.

© 2006 *Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem*
Iura omnia asservantur
OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super Evangelium S. Matthaei lectura

a capite XXI ad caput XXV

Reportatio Leodegarii Bissuntini

Textum Taurini 1951 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Caput 21

Lectio 1

[87386] Super Mt., cap. 21 l. 1 Supra divisum est Evangelium Matthaei in tres partes, in prima ponit introitum Christi in mundum usque ad tertium capitulum; secundo de processu in mundo; in tertia de egressu. Completis igitur duabus primis partibus, hic agitur de tertia. Et dividitur: quia primo agitur de quibusdam praeambulis; secundo de passione Christi, et hoc XXVI capitulo. Et primo ponitur provocatio persecutorum; secundo confortatio discipulorum, et hoc XXIV. Confortaverat discipulos praedicens futura. Inde provocati fuerunt quidam per eius gloriam, cui invidabant; de hoc agitur in isto capitulo. Aliqui per eius scientiam, et de hoc XXII capitulo. Prima dividitur in duas. Quia primo agitur de gloria Christi; secundo de persecutorum indignatione, ibi *videntes autem principes sacerdotum et Scribae* et cetera. Circa primum tria. Primo ponitur gloria Christi quae fuit in via exhibita; secundo quae in civitate; tertio de ea quam potestative accepit de templo. Secunda ibi *et cum intrasset Ierosolymam* et cetera. Tertia ibi *et intravit Iesus in templum Dei*. In via a duobus ei gloria impensa fuit, scilicet per discipulos, et per ministerium turbarum. Secunda ibi *plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via*. Et circa primum tria. Primo ponit mandatum de ministerio; secundo ponitur ratio; tertio mandati executio. Secunda ibi *hoc autem totum factum est* etc.; tertia ibi *euntes autem discipuli* et cetera. Circa primum tria. Primo ponitur locus; secundo personae quibus fit; tertio mandatum. Locus ponitur cum dicit *et cum appropinquassent Ierosolymis* et cetera. Paulatim Evangelista narravit accessum Christi ad Ierusalem. Primo narravit quomodo a Galilaea venerat, et quomodo per Iericho, et quomodo ibi caecos illuminaverat, qui erant in confinibus. Post dicit *cum appropinquassent Ierosolymis, et venissent Bethphage ad montem oliveti*. Et dicitur sic, quia ibi multae sunt olivae: et distat a Ierusalem per unum milliare. Bethphage erat vicus sacerdotalis, quia sacerdotes serviebant templo per hebdomadas: in die autem sabbati sacerdos recedens a templo veniebat usque illuc, quia non debebat ire nisi per mille passus. Illi etiam qui ibant ad templum in die sabbati, inde recedebant. Vel Bethphage idem est quod domus maxillarum, quia hostiae maxilla erat portio sacerdotis. Moraliter Ierusalem interpretatur visio pacis, et significat societatem bonorum. Ps. CXXI, 3: *Ierusalem quae aedificatur ut civitas, cuius participatio eius in idipsum*. Unde volens appropinquare Ierusalem, venit per Bethphage, et per domum confessionis. Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem*. Bethphage sita est in monte oliveti, ubi est abundantia olei. Is. V, 1: *vinea facta est in cornu olei*. Per oleum significatur misericordia, quia habet proprietatem laetificandi. Ps. CIII, 15: *ut exhilaret faciem eius in oleo*. Sic misericordia exhilarat: *hilarem enim datorem diligit Deus*, II Cor. IX, 7. Item valet oleum ad lucernas accendendas. Dominus praecepit quod oleum lucidissimum offerretur ei. Item utile est ad sanandum dolores; et significat gratiam spiritus sancti

quae sanat. Unde dicitur Lc. X, v. 34, quod Samaritanus infudit oleum et vinum. *Tunc misit duos discipulos suos dicens illis*; et significavit missionem apostolorum in hunc mundum. Io. XX, 21: *sicut misit me pater, et ego mitto vos*. Sed duos, ut significaret caritatem, quae consistit saltem inter duos. Unde alibi, Lc. X, 1: *misit eos binos et binos*. Vel significat vitam activam et contemplativam. Vel duos ordines praedicantium, scilicet Iudaeorum et gentilium. Unde apostolus Gal. II, 8: *qui operatus est Petro in apostolatu, operatus est mihi inter gentes*. Vel duos, qui mittendi erant ad gentes, scilicet Petrum et Philippum. Et facit tria. Primo mandat eis salutarem discursum; secundo dat mandatum de salute; tertio de contradicendo. Dicit ergo *ite in castellum quod contra vos est*. Ad litteram quoddam erat castellum quod ex opposito erat, ad significandum mundum in quem misit eos dominus. Mc. ult., 15: *euntes in universum mundum praedicate Evangelium omni creaturae*. Et iste erit contra. Io. XV, 19: *elegi vos de mundo, ideo vos mundus odit*. Dicit ergo *ite in castellum quod contra vos est*. Aliquid praecipit et aliquid praenuntiat. Praecipit *ite etc.*; praenuntiat *et inveniatis asinam alligatam, et pullum cum ea*. Alii non faciunt mentionem de asina. Utrumque invenerunt. Moraliter per asinam et pullum significantur homines brutaliter viventes, quia quantum ad hoc similes sunt bestiis; Ps. XLVIII, v. 13: *homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis*. Per asinam significatur Iudaea, per pullum populus gentilis. Et quare per asinam significatur populus Iudaicus? Quia triplex est proprietas asini. Primo quia est animal stultum, unde dicitur asinus, idest insensatus. Sic homo insensatus est relinquens legem domini. Deut. XXXII, 6: *popule stulte et insipiens*. Item est oneribus deputatus, sic populus Iudaicus oneribus legis est gravatus, ut dixit Petrus Act. XV, 10: *hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri ferre potuerunt*. Item asinus est animal ignobile; sic illi ignobiles dicuntur, qui contemnunt mandata domini. Sed ligatam, vinculis scilicet ignorantiae. Sap. XVII, 17: *una enim catena tenebrarum omnes erant ligati*. Item erant ligati vinculo peccati. Prov. V, 22: *iniquitates suae capiunt impium. Solvite et adducite mihi*. Hic inducit populi salvationem. Solvite a vinculis ignorantiae per doctrinam. Ps. CVI, 14: *eduxit eos de tenebris et umbra mortis*. Item solvite a vinculis peccatorum; unde Petro dixit supra XVI, 19. *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis*. Et in Ps. XXXI, 1: *beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Unde isti populum convertentes adduxerunt ad Iesum. I ad Cor. I, 13: *numquid Paulus crucifixus est?* Is. LXVI, 19: *annuntiabunt gloriam meam in gentibus*. Sed, sicut dicit apostolus ad Titum I, 9, oportet episcopum habere doctrinam, *ut sit potens exhortari in doctrina sana*: unde quod dicit *solvite*, hoc ad doctrinam pertinet; quod vero sequitur *et si quis aliquid vobis dixerit etc.*, ad potestatem pertinet. Unde *si quis dixerit*, contradicendo, idest si quis voluerit contradicere, *dicetis quia dominus his opus habet, et confestim dimittet eos*. In hoc ostenditur virtus Christi, quia non propter apostolos dimisissent, nisi hoc fieret opere Christi invisibiliter cor immutantis. Unde dabat intelligere quod ipse erat Deus, quia solius Dei est immutare cor; unde cor hominis in manu eius. Item, quia dicit *confestim*, dat intelligere quod sicut illi statim dimittebant, ipsi etiam statim dimitterent. Vel ad litteram, quia parum tenebit, et statim dimittet, quia solum indiget ad diem. Sed quaestio est secundum mysticam expositionem. Nonne dicitur, bonorum nostrorum non indiget? Dico quod non indiget nisi ad nostram necessitatem, et ad suam gloriam. Ioel II, 32: *quicumque invocaverit nomen domini, salvus erit*. Omne quod invocatur nomen meum. *Hoc autem totum factum est* et cetera. Hic ponitur ratio mandati. Ne crederet aliquis quod hoc factum esset sine ratione, ideo rationem ostendit: *ut adimpleretur quod dictum est per prophetam* et cetera. Istud dicit per Zachariam cap. IX, 9. Sed ly ut non tenetur causaliter, sed consecutive. Non enim facit quia propheta dixerat, sed potius e converso: finis enim prophetiae est Christus. *Dicite filiae Sion* et cetera. Annuntiate filiae Sion, haec dicitur plebs Ierusalem quae subiecta erat monti Sion. Item significatur tota Ecclesia, quia Sion specula interpretatur. *Annuntiate studia eius inter gentes*, Ps. IX, 12. Praenuntiat dignitas *ecce rex tuus*. Isti Iudaei diu passi fuerant tyrannos, unde expectabant regem, sicut dictum est Ier. c. XXIII, 5. *Regnabit rex et sapiens erit*. Et ponit quatuor, quae dignitatem regis commendant; consequenter quatuor, quae in tyrannis inveniuntur. Primo affinitas, quia magis afficitur homo ad magis coniunctos. Deut. c. XVII, 15: *non poteris super te facere regem, nisi sit frater tuus*. Unde dicit *ecce rex tuus*. Idest de gente tua. Sed quandoque reges degenerant in tyrannos, quia quaerunt utilitatem suam, quod est contra morem regis; ideo dicitur *venit tibi*, idest ad utilitatem tuam. Hab. III, 13: *egressus es in salutem cum Christo tuo. Mansuetus*. Mansuetudo pertinet ad regem, quia infligere poenam ferocitatis est. Prov. XX, 28: *miserecordia et iustitia custodiunt regem*. Ideo David a populo dilectus fuit, quia mansuetus fuit. Item requiritur humilitas, quia dominus superbos respuit; ideo dicit *sedens super asinam*. Supra XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecepit illis Iesus*. Postquam positum est mandatum, hic ponitur executio mandati. Et primo in

generali *euntes discipuli*. Ecce datur obedientiae mandatum. Ex. XXIX, 35: *omnia quae praecepit dominus faciemus*. Deinde in speciali *et adduxerunt asinam et pullum*. Per hoc significatur quod converterunt et Iudaeos, et gentiles, ut habetur ad Rom. I, 14: *Graecis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. Et imposuerunt super eos vestimenta sua*. Vestimenta sunt virtutes eorum. Ad Col. III, 12: *induite vos ergo sicut electi Dei sancti et dilecti, viscera misericordiae*. Vestimenta imposuerunt, quia in exemplum aliis fuerunt, ut dicitur ad Phil. c. III, 17: *imitatores mei estote, fratres, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Et eum desuper sedere fecerunt*. Secundum litteram dicitur quod super utrumque, quia super corda Iudaeorum et gentilium. *Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via*. Postquam determinavit de ministerio discipulorum, determinat de gloria turbarum. Et primo de gloria, quam exhibent ei in opere; secundo quam exhibent ei verbo, ibi *turbae autem (...) clamabant*. Et primo *straverunt vestimenta*; secundo *ramos de arboribus*. Et quare? Ad faciendum ei honorem, sicut magnis hominibus venientibus sternitur via. Item, quia via erat lapidosa, ideo ne laederetur, sternebant. Secundum mysterium, discipuli straverunt vestimenta super asinam, quae significant virtutes, quas a Deo acceperunt, et istas communicaverunt gentilibus et Iudaeis. Sed vestimenta turbae sunt legalia quae propter Christum sunt dispersa. Ad Phil. III, 7: *quae fuerunt mihi lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta*. Item per vestimenta, corpora. Apoc. III, 4: *habes paucos in Sardis qui custodierunt vestimenta sua*. Illi ergo qui in via straverunt vestimenta, fuerunt primi martyres. Rom. XII, 19: *non defendentes vosmetipsos, carissimi; sed date locum irae. Alii caedebant ramis de arboribus*. Isti sunt rami qui fructificare debebant, per quos significantur sancti patres. Ille ergo ramos abscindit, qui eos ad Christum convertit. Ps. I, 3: *et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Turbae autem quae praecedebant, et quae sequebantur clamabant*. Hic ponitur honor exhibitus ei verbo. Sed a quibus? A praecedentibus et sequentibus, scilicet ab his, qui ante adventum fuerunt et post; et utriusque petunt salutem, et habent a Christo. II ad Cor. VI, 13: *eandem habentes remunerationem*. Turbae autem salutem petebant; unde *clamabant dicentes: hosanna filio David* et cetera. Haec salus incipitur in praesenti, et perficitur in futuro. Sup. I, 21: *ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Unde dicebant, *hosanna* et cetera. Multi dicunt quod significat redemptionem. Sed idem est quod obsecro salve: Anna affectum dicit obsecrantis. Ps. XI, 2: *salvum me fac*. Et istam petunt a filio David. Ita scriptum est Ier. XXIII, 5: *suscitabo David germen iustum, et sequitur, in diebus illis salvabitur Iuda*. Et poterit hoc facere, quia filius David? Non, sed quia *venit in nomine domini*. Quare? Quia venit confitens dominum. Io. V, v. 43: *ego veni in nomine patris mei, et non suscepistis me*. Est ergo una salus, liberatio a peccatis. Is. XXXV, 4: *ipse veniet, et salvabit nos*. Item alia salus, per quam liberantur ab omni poena. Is. LI, 8: *salus autem mea in sempiternum erit, et iustitia mea non deficiet*. Et hoc in *excelsis*, idest, des primo salutem in terris, et postea in caelis. *Et cum intrasset Ierosolymam* et cetera. Hic agitur de gloria ei exhibita in civitate. Et primo ponitur admiratio turbarum *et commota est universa civitas*, idest admirata. Is. LX, 5: *tunc videbis, et afflues, et mirabitur, et dilatabitur cor tuum*. Ps. LIX, 4: *commovisti terram, et conturbasti eam. Dicens: quis est hic?* Et non est mirum si isti mirantur, quia etiam Angeli mirati sunt in sua ascensione dicentes: *quis est hic qui venit de Edom, tinctis vestibibus de Bosra?* Is. LXIII, v. 1. Ponitur responsio *populi autem dicebant, hic est Iesus propheta a Nazareth Galilaeae*. Propheta actum denuntiationis significat. *A Nazareth*, quia ibi nutritus erat, et inde magis notus, et ideo dicebatur Nazaraenus. *Et intravit Iesus in templum Dei, et eiecit ementes et vendentes*. Supra ostendit Evangelista gloriam quae Christo exhibita est in via, et quae in civitate, nunc autem de gloria quantum ad ea quae facta sunt in templo. Et tria sunt gesta in templo, quae pertinent ad gloriam Christi. Quia primo purgavit templum; secundo infirmos curavit; tertio ora infantium aperuit. De istis per ordinem determinat Evangelista. Circa primum primo ponitur visitatio templi; secundo purgatio; tertio reprehensio Iudaeorum. Secunda ibi *et eiiciebat omnes vendentes et ementes*; tertia ibi *dixit eis* et cetera. Dicit ergo *et intravit Iesus in templum Dei* et cetera. Sed quare intrans civitatem, statim venit ad templum? Una ratio, quia venerat ut hostia immolanda; ideo primo venit ad locum immolationis, et iste erat dies statutus in quo agnus praesentari debebat, ut legitur Ex. XII, v. 6 quod luna decima debebat agnus praesentari, qui debebat occidi quartadecima luna. Sed occisus est in die Iovis in sero. Ergo oblatio fieri debuit in ramis palmarum. Secunda ratio, quia ostendit se esse filium reverendi patris, ut reverentiam patri exhiberet, venit ad domum patris sui. Mal. I, 6: *si ego pater, ubi honor meus?* Et in hoc datur nobis religionis exemplum, ut cum in civitatem aliquam venimus, quod primo templum adeamus. Ps. V, 8: *adorabo ad templum sanctum tuum*. Item egit ut bonus medicus, qui primo obviat causae morbi. Unde aegritudo et causa corruptionis spiritualis a templo procedit, quia si sacerdos est corruptus, de facili corrumpetur populus; ideo primo adivit templum, ut curationem

adhiberet primo circa templum. Ez. IX, 6: *a sanctuario meo incipite*. Ad intellectum istorum debetis intelligere, ut legitur Ex. XXIII, 15 quod omnes filii Israel semel in anno habebant comparere coram domino, et non debebant apparere vacui, sed debebant offerre oblationes suas. Et ita erat quod illi qui de prope habitabant, adducebant secum animalia sua, ut sic lucrarentur. Item, quia aliqui non habebant pecuniam, ideo habebant nummularios qui accommodarent non habentibus, ut sic non possent se excusare ab oblatione. Sed quia prohibitum erat, quod non accommodarent ad usuram, ideo usuram non recipiebant, sed munuscula quae coliba dicuntur, scilicet uvas passas, vel huiusmodi. Item quia aliqui erant pauperes, qui non poterant habere animalia grossa, nec eis credebatur, ideo habebant ministros qui vendebant columbas et turtures, ne alicui deficeret oblatio. Unde dominus non reprehendebat oblationes, sed cupiditatem eorum. Dicit ergo *et eiiciebat ementes et vendentes*, ad litteram. Vendentes erant ministri sacerdotum. Item habebant nummularios: ideo *mensas nummulariorum evertit, et cathedras vendentium columbas*, idest sedilia in quibus sedebant. Mystice in templo, idest in Ecclesia, sunt qui lucris temporalibus inhiant, qui de Ecclesia eiiciuntur: quia *qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum Diaboli*, I ad Tim. VI, 9. Nummularii possunt dici diaconi, quibus datur administratio temporalium, ut habetur Act. VI, 2. Unde cum officium dispensationis retorquent ad quaestum, debent eiici de Ecclesia. Per columbam intelligitur spiritus sanctus; unde vendentes columbas sunt praelati vendentes dona spiritualia, ut ordinem, vel huiusmodi. Act. VIII, 20: *pecunia tua tecum sit in perditionem*. Item potest exponi quod unusquisque est templum Dei. I ad Cor. III, 16: *nescitis quia templum Dei estis vos?* Unde debet unusquisque expellere a se venditionem et emptionem, ut non serviat Deo propter divitias; item avaritiam, quae per nummularios; item simoniae pravitatem, evellere etiam appetitum simoniae a corde, qui per cathedras significatur. Sed hic est quaestio litteralis, quia habetur in Io. II, 14 ss. quod ante traditionem Ioannis factum fuit istud miraculum; hic autem habetur, quod imminente passione. Dicit Augustinus quod bis factum est istud miraculum; ideo magis sunt culpabiles, cum alias reprehensi fuissent. Item cum esset homo despectibilis et humilis, quomodo hoc potuit facere contra voluntatem sacerdotum et magnorum? Hieronymus dicit quod hoc est unum maximum miraculum quod dominus fecerit, et quod virtus quaedam radiabat a vultu suo, per quam terrebant homines quando volebat. *Et dixit eis: scriptum est etc.*, hic reprehendit eos. Et primo in hoc quod pertinet ad dignitatem templi; secundo per hoc quod pertinet ad usum. *Scriptum est*, scilicet Is. LVI, 7, *domus mea domus orationis est*. Expositio huius habetur III Reg. VIII, 27, ubi dicitur, *cum caeli caelorum capere te non possunt, quanto magis domus haec quam aedificavi tibi?* Unde non dicitur domus domini, quia ibi corporaliter inhabitet, sed quia locus est deputatus ad orandum Deum. Sicut aliquis dominus habet locum ubi petitiones recipit et exaudit, sic templum est locus ubi dominus vota fidelium audit. Ecclesia nostra specialiter dicitur domus, quia ibi habitat corporaliter in sacramento Christus Deus. Ps. CXLVII, 20: *non fecit taliter omni nationi*. Unde Augustinus in regula: in oratorio nihil aliud fiat, nisi ad quod deputatum est. Consequenter reprehendit eos quantum ad usum *vos autem fecistis eam speluncam latronum*: quia ea quae religionis sunt, in quaestum convertunt, et latrones in speluncis latitant, ut spolient transeuntes, et sibi acquirant quod non est suum. *Accesserunt autem ad eum caeci et claudi*. Hic ponitur quod ad gloriam Christi pertinet quantum ad infirmorum curationem. Caeci vero, qui in templo sunt, significant eos, qui excaecati sunt per ignorantiam. Is. LIX, 10: *palpavimus sicut caeci parietem*. Claudii dicuntur, qui per vias ambulant iniquorum. III Reg. XVII, 28: *ut quid claudicatis in duas partes?* Et isti accedunt ad Christum in templo, et sanat eos. Et congruit huic facto locus, per quod significatur quod morbi spirituales non curantur nisi in Ecclesia. Facto ostendit, quia pueri clamaverunt, supra, *benedictus qui venit in nomine domini*. Is. XXXV, 4: *ecce dominus veniet, et salvabit nos; tunc aperientur oculi eorum*. Sequitur indignatio sacerdotum, unde dicit *videntes autem principes sacerdotum et Scribae (...) indignati sunt*. De talibus dicitur II ad Tim. III, 13: *semper proficiunt in peius*. Et primo ponitur reprehensio; secundo inquisitio; tertio responsio. Circa primum tria. Primo ponitur causa indignationis; secundo ponitur indignatio; tertio ponitur confutatio. Unde *videntes mirabilia quae fecit*, scilicet caecos illuminari etc., et non minus fuit quod ementes et vendentes eiecit. Hoc enim videntes dicebant ad eum conversi, *mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea*, Ps. CXVIII, 129. Item videntes *pueros clamantes hosanna* etc., debebant moveri ad reverentiam. Supra XI, 15: *abscondisti ea a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Mc. IV, 12: *ut videntes non videant*. Unde isti pueri laudabant, sed isti sapientes indignati sunt et dixerunt ei *audis quid isti dicunt?* Quasi dicerent, non est iustum quod homo purus sustineat laudari ut Deus. Act. XII, 22 s. quia Herodes sustinuit ut honoraretur ut Deus, ideo percussus est ab Angelo, et consumptus vermibus expiravit: in quo datur nobis exemplum quod si laudamur supra nos, quod non debemus sustinere.

Sed ipse non poterat laudari supra se, quia ipse Deus erat. Sequitur reprobatio. Et primo reprobantur verbo; secundo facto. *Iesus autem dixit eis, utique.* Dominus valde sapienter respondet. Intendebant quod si reprimeret pueros, quod ipsi haberent propositum: si non, haberent accusationem erga eum. Sed dominus ita sapienter respondet, quod nec pueros reprobavit, nec ipsi habuerunt unde calumniari possent. Unde dixit *utique* audio, sed nihil contra me dicunt. Sed David dicit *ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem.* Non dicit dixisti sed *perfecisti*, quia quod tales pueri laudant Deum, hoc est ex divina inspiratione, *quia Dei perfecta sunt opera*, Deut. XXXII, 4. Unde non ex industria, sed a spiritu sancto. Sap. X, 21: *qui linguas infantium facit disertas.* Sed quomodo dicit infantes, quia tales non possunt loqui: ergo nec laudare? Dico quod non dicuntur infantes propter aetatem, sed propter simplicitatem, quia a malitia immunes. Apostolus I Cor. XIV, 20: *nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Item lactentes dicuntur, quia a miraculis commovebantur: in miraculis commoveri est quidem ut lac, quia lac absque difficultate bibitur, sic isti cum dulcedine per miraculum adducuntur ad fidem. Ad Hebr. V, 12: *facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Et relictis illis abiit foras extra civitatem in Bethaniam.* Hic confutat facto. Et primo facto quod fit circa se; secundo facto quod fit circa ficulneam. Dicit ergo quod *relictis illis, abiit foras.* Et derelictio illa fuit signum, quod ipsi derelinquerent eum. Ier. LI, 9: *curavimus Babylonem, et non est sanata.* Et transit in Bethaniam, in domum obedientiae: ibi enim moratur Iesus, ad Rom. VI. *Et mansit ibi*, quia in obedientibus sibi manet. Act. V, 29: *obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Et non solum in Bethaniam, sed in quemcumque obedientem. Unde Io. XIV, v. 15: *si quis diligit me, sermonem meum servabit, et sequitur, et mansionem apud eum faciemus. Mane autem revertens in civitatem esuriit.* Hic ponitur confutatio sub quodam figurali facto. Et primo ponitur factum; secundo discipulorum admiratio. Circa primum primo ponitur occasio miraculi faciendi; secundo sterilitas arboris; tertio maledictio; quarto effectus. Dicit ergo *mane revertens in civitatem esuriit.* Per hoc significatur sollicitudo, quam habebat de salute Iudaeorum. Unde mane venit sicut operarius sollicitus de diaeta sua, sicut supra XX, 1, quod *simile est regnum caelorum patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Esuriit*, et corporaliter et spiritualiter, quia semper desiderat facere voluntatem patris; Io. IV, 34: *meus cibus est ut faciam voluntatem eius, qui misit me.* Item corporaliter. Sed quomodo? Cum esset Deus, omnia in potestate sua habebat, unde quando volebat, ieiunabat; unde supra IV, 2: *ieiunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus*; sed, quando voluit *esuriit. Et videns fici arborem.* Sed quare magis in ficu hoc miraculum fecit? Quia arbor humidissima est. Unde quod statim aruit, evidentissimum fuit miraculum. Et significat Iudaeam propter duo: tum quia ficus profert grossos, qui citius maturescunt, et isti fuerunt apostoli, qui maiores fuerunt. Item fructus iste sub una cortice multa habet grana, sicut sub una lege fuerunt multi. Et ista erat *secus viam*, idest Christum, quia in expectatione fuit, et non voluit ad viam venire: ipse enim est via; Io. XIV, 6: *ego sum via, veritas et vita*; et Is. XXXVI, 21: *haec via, ambulate per eam. Venit ad eam.* In Marco habetur quod venit ad videndum si aliquid inveniret. Sed quid est? Tunc non erat tempus ficuum. Dicendum quod aliquando Scriptura aliquid ponit, non quod ita sit, sed propter aliquem effectum: unde non venit ut quaereret, sed venit propter suspicionem discipulorum; unde venit propter miraculum exercendum. *Venit ad eam*, quando visitavit Iudaeam. Lc. I, 78: *visitavit nos oriens ex alto.* Ista habet folia, scilicet observantias legales; sed non fructum. Sic aliqui quamdam speciem honestatis habent, licet interius mali et perversi sint. Sequitur maledictio *et ait illi: numquam ex te fructus nascatur.* Videtur quod iniuste egerit, quia non erat tempus ficuum. Item videtur quod intulerit iniuriam possessori: vide quod sicut verba domini sunt quaedam figura, sic facta. Aliquando dominus vult manifestare suam doctrinam, et tunc manifestat eam in hominibus; aliquando suam potentiam punitricem, et tunc manifestat eam in aliis. Unde exercuit ibi potestatem, ut ostenderet quod Iudaea sterilis futura esset, sicut habetur Rom. XI. Sic aliquando contingit quod aliqui mali interius, exterius autem virentes, siccantur a domino ne alios corrumpant. II ad Tim. III, 8: *homines corrupti mente, et reprobi circa fidem, sed ultra non proficient.* Lc. XIII, 7: *ecce tres anni sunt ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio. Abscinde eam.* Sequitur effectus *et arefacta est continuo ficulnea.* Ps. XXI, 16: *aruit tamquam testa virtus mea*, quia in tempore discipulorum Iudaismus aruit, et post legalia aruerunt crescente Evangelio. *Et ipsi facti sunt abominabiles, terra fructifera versa est in amaritudinem a malitia inhabitantium in ea*, Ps. CVI, 34. *Et videntes discipuli mirati sunt.* Hic primo ponitur admiratio; secundo admirationis satisfactio. Dicit *et videntes discipuli mirati sunt.* Sicut mirantur homines quando videtur animus bonus, et cito arescit, sic isti mirantur quomodo tam cito aruit. *Respondens autem Iesus et cetera.* Hic satisfacit. Et primo ostendens virtutem fidei: unde dicit *amen dico vobis.* Supra eandem sententiam posuit, sed hic exponit; unde dicit *si habueritis fidem, et non haesitaveritis*; quare

fides firma debet esse sine haesitatione; Iac. I, 6: *postulet autem in fide nihil haesitans. Non solum de ficulnea facietis*: ipse enim per fidem inhabitat in homine, et operatur in homine; ideo sicut ipse facit et ille in quo habitat. *Si dixeritis monti huic, tolle et iacta te in mare, fiet.* Quidam dicunt quod numquam factum est. Dicit Hieronymus quod multa fecerunt apostoli quae scripta non sunt. Item si non legitur ab eis factum, legitur ab aliis viris apostolicis fuisse factum, ut de quodam Gregorius narrat, ut dictum est supra. Item dominus non dixit quod fieret, sed quod posset, si necessitas esset; sed necessitas non se obtulit. Spiritualiter per montem intelligimus Diabolum. Unde si Diabolo dixeritis *iacta te in mare*, idest in Infernum, *ita fiet.* Vel *in mare*, idest in malos homines. Vel per mare superbia. Ps. LXXXIX, 2: *antequam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.* Unde *si dixeritis*, superbo, *tolle*, a iustis, *et iacta te in mare*, idest in malos homines. Vel per montem Christus, unde *si dixeritis monti huic*, idest Christo, *tolle te*, scilicet a Iudaeis, *et iacta te in mare*, idest in gentiles, qui sunt mare per turbulentiam. Act. XIII, 46: *quia indignos vos reputastis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes.* Item tangit fidei virtutem quantum ad orationem; *quia quaecumque petieritis in orationes credentes, accipietis*; supra II, 7: *petite et accipietis.*

Lectio 2

[87387] Super Mt., cap. 21 l. 2 *Et cum venisset.* Hic reprehendunt inquirendo. Et primo ponitur inquisitio; secundo confutatio, ibi *respondens Iesus dixit eis.* Circa primum duo. Et primo ponuntur interrogationes; secundo Christi responsiones. Et primo ponitur interrogatio Iudaeorum; secundo Christi, ibi *respondens autem Iesus dixit eis: interrogabo vos* et cetera. Dicunt ergo *in qua potestate haec facis?* Ipse eiecerat ementes et vendentes de templo, item fecit miracula: ideo petunt in qua potestate haec faciat. Chrysostomus dicit quod in mundo erat duplex potestas, scilicet regia et sacerdotalis: unde quantum ad primum petunt: unde profiteris hanc potestatem habere? Item quantum ad secundum: quis dedit tibi hanc potestatem? Habes ne a sacerdote vel a Deo? Sic enim erat quod filii succedebant sacerdotibus in potestate. Quis dedit tibi? Non habes hoc a Caesare, non a sacerdote. Unde Chrysostomus: omnis homo, qualis est opinio de aliquo apud eum, talem eum existimat. Ideo quia ipsi non habebant opinionem bonam de Christo, ideo et cetera. Vel ad factum miraculorum potest retorqueri. Est potestas Dei et potestas Diaboli. Iob XLI, v. 24: *non est potestas in terris, qua huic valeat comparari.* Unde *in qua potestate hoc facis?* Dei, an Diaboli? Sed Origenes obiicit quod si in potestate Diaboli faceret, non diceret. Ideo aliter exponit, quia dicit quod potestas Dei multiplex est, quaedam in generali, multae in speciali, ut quaedam ad hoc, quaedam ad illud. Unde petunt in qua potestate, idest in quo gradu potestatis, ut de prophetis. Quidam enim habuerunt unam potestatem, quidam aliam. Secundum Chrysostomum quando aliquis interrogat ut discat, tunc ei respondenda est veritas; sed quando ut tentet, tunc reprehendendus est et confutandus. Sic dominus, quia sciebat quod tentabant, dixit *interrogabo vos et ego unum sermonem.* *Baptismus Ioannis unde erat: e caelo, an ex hominibus?* Baptizavit Petrus, nec dicitur Baptismus Petri, et baptizavit Ioannes, et dicitur Baptismus Ioannis, quia in Baptismo Ioannis totum factum erat hominis; sed in Baptismo Petri remittebantur peccata, quod per hominem fieri non poterat. Io. I, 33: *ille super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum, ille est qui baptizat in spiritu sancto.* Licet enim Ioannes baptizaret, non tamen a se; unde Io. I, 33: *ipse qui me misit baptizare in aqua, dixit mihi* et cetera. Consequenter agitur de responsionibus. Et primo de responsione Iudaeorum; secundo Christi. Verum est quod minores crediderunt, sed Pharisei indignati sunt; ideo si dicerent quod ex hominibus, sequeretur eorum confusio. Item omnes habebant Ioannem sicut prophetam; supra XI, 7: *quid existis in desertum videre?* et cetera. *Et respondens dixerunt: nescimus.* Mentuntur. Ps. XXVI, 12: *mentita est iniquitas sibi.* Consequenter ponitur responsio Christi *nec ego dico vobis.* In quo habetur exemplum, quod qui non vult dicere quod scit, quod dominus abscondit alia ab eo; unde Sap. VII, v. 13: *sine fictione didici, et sine invidia communico. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios* et cetera. Supra dominus inquisitionem repressit sua interrogatione, hic inquirentes redarguit. Et primo de inobedientia; secundo de malitia, et hoc secundum duas parabolas, quarum secunda aliam exponit et declarat. Circa primum duo. Primo ponit parabolam; secundo expositionem, ibi *dicit illis Iesus* et cetera. Circa primum tria. Primo committit audientibus iudicium; secundo narrat factum; tertio requirit sententiam. Dicit *quid vobis videtur?* Magnum est testimonium pro eo quod iudicium adversariis committit. Iob VI, 29: *respondete, obsecro absque contentione, et quod iustum est, iudicate.* Deinde proponit factum *homo quidam habebat duos filios.* Iste homo Deus est; duo filii sunt duo populi. Eccli. XXXIII, v. 15:

intuere in omnia opera altissimi, duo contra duo, unum contra unum. Vel duo genera hominum, iusti et peccatores. Non dicuntur iusti quicumque, sed qui profitentur se iustos; et peccatores non quicumque, sed qui poenitentiam agunt. Vel isti duo filii sunt clerici et laici. Agitur ergo de obedientia. Et primo ponitur mandatum; secundo recusatio; tertio impletio. *Et accedens ad primum.* Primus est populus gentilium qui incepit a Noe, sicut populus Iudaeorum ab Abraham. Item primus dicitur gens laicorum, quia clerici sunt propter laicos ad informandum eos. Unde accessit ad primum, idest ad populum gentilem per internam inspirationem, vel per manifestationem Angelorum. *Dixit fili, vade operare hodie in vineam.* Vineam Dei iustitia est. Operare ergo in vinea, idest opera fac iustitiae. Et dicit *hodie*, quasi per totum tempus vitae tuae. Et quando dixit? Quando interius inspiravit dando lumen rationis. Ps. IV, 6: *multi dicunt: quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui, domine.* Consequenter ponitur recusatio. *Ille autem respondens ait, nolo.* Hoc nihil aliud est quam contemnere mandata Dei. Iob XXI, 14: *scientiam viarum tuarum nolumus.* Post sequitur adimpletio: *postea autem poenitentia motus, abiit.* Ier. XXXI, 19: *postquam convertisti me, egi poenitentiam.* Sequitur inobedientia secundi: et primo ponitur mandatum secundo transgressio. Dicit *accedens ad alterum* hoc est Iudaicum populum, vel ad clerum, vel qui iustos se dicunt, *dixit similiter.* At ille respondens ait: *eo, domine.* Profitetur iustitiam se servaturum; unde dicit populus Iudaicus: *omnia quaecumque praeceperit dominus, faciemus.* Sic etiam dicunt clerici et quicumque religiosi. Unde promisit ire. *Et non ivit.* Mal. II, 8: *vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos, irritum fecistis pactum, dicit dominus exercituum.* Tunc expedit sententiam: *quis ex duobus voluntatem fecit patris?* Primus non promisit, sed fecit; secundus promisit, sed non fecit. *Quis ex istis fecit voluntatem patris?* Respondent et dicunt ei: *primus, quia melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere,* Eccl. V, 4. Et II Petr. II, 21: *melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitionem retrorsum abire;* est enim ibi duplex peccatum: peccatum inobedientiae et transgressio voti. Consequenter adaptat parabolam. Et primo ponit praeeminentiam gentilium ad Iudaeos, vel laicorum ad clericos; secundo rationem assignat. Dicit illis *amen dico vobis, quod publicani et meretrices praecedent vos in regno Dei.* Simile dictum est supra XX, 16: *et erunt novissimi primi.* Chrysostomus quaerit, quare magis ponit publicanos et meretrices quam alios. Respondet quod per publicanos intelligit peccatores. Peccatum publicanorum est avaritia, quia cum tributa recipiunt, multa sibi acquirunt, et ultra quam commissum sit sibi, rapiunt. Sed peccatum hominum est avaritia, peccatum mulierum est luxuria, cum sint otiosae, et multa mala docuit otiositas. Ez. XVI, 49: *haec fuit iniquitas Sodoma, abundantia panis et otium. Praecedent vos in regno Dei,* idest magis appropinquant ad regnum; supra c. XII, 41: *viri Ninivitae praecedent vos* et cetera. Sequitur ratio. Et primo dicit quod Iudaei inobedientes fuerunt; secundo quod publicani obedierunt; tertio quod non secuti sunt eum. Dicit *venit Ioannes ad vos in via iustitiae,* quia in iustitiae viam duxit. Vel *in via iustitiae,* quia viam iustitiae observavit, scilicet viam poenitentiae, *et non credidistis.* Dicebant enim ei: *Elias es tu?* Et cum dixisset non dixerunt: *quid ergo baptizas? Publicani autem et meretrices crediderunt ei.* Et hoc habetur supra cap. III, quod venerunt ad Ioannem ut baptizarentur. *Vos autem videntes,* alios scilicet converti et implere quod mandaverat, *nec poenitentiam habuistis, ut postea crederetis ei.* Ille enim est pessimus, qui de facto suo non poenitet. Ier. VIII, 6: *nullus est qui agat poenitentiam de peccato suo dicens: quid feci? Aliam parabolam audite.* Dominus interrogaverat de Baptismo, et noluerunt respondere, modo autem occulte interrogat, ut non percipiant; ideo disserit parabolam, et facit duo. Primo ponit parabolam; secundo exquirat eorum sententiam, ibi *cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?* Circa primum tria. Primo ponitur beneficium exhibitum; secundo ponitur requisitio recompensationis, ibi *cum autem tempus fructuum appropinquasset* etc.; tertio ponit ingratitudinem, ibi *et agricolae, apprehensis servis eius* et cetera. Circa primum tria. Primo ponitur plantatio vineae; secundo eius ornatio; tertio eius locatio. Dicit ergo *homo erat paterfamilias qui plantavit vineam* et cetera. Simile ponitur Is. V, 1, ubi dicitur: *vineam factam dilecto meo in cornu filio olei.* Hic autem dicit quod paterfamilias plantat vineam. Dicunt aliqui quod ibi invehitur contra vineam; unde dicit: *quid ultra debui facere vineae meae?* Hic autem contra agricolas. Ideo dupliciter exponitur secundum Hieronymum et Chrysostomum. Vineam dicitur populus Iudaicus; Is. V, 7: *vineam domini domus Israel est.* Quod contra agricolas, quia quantum ad praesens huius malitia non processit ex populo, sed ex principibus; Io. VII, 48: *numquid aliqui ex principibus crediderunt in eum?* Ideo non contra vineam. Haec vinea non est domus Israel, sed iustitia Dei, quae occulte tradita est in sacra Scriptura; unde dicit *homo erat paterfamilias qui plantavit vineam,* idest populum Iudaicum; Ps. LXXIX, 9: *vineam de Aegypto transtulisti.* Vel iustitiam posuit in doctrina legis. *Et sepem circumdedit ei,* ad protectionem vineae, unde quae ponuntur ad custodiam, sive sint orationes sanctorum,

vel custodia Angelorum dicuntur sepes; unde Osee c. II, 6: *sepium viam tuam spinis*. Si autem vinea dicatur iustitia, sepe dicit occulta verba Scripturae. Secundum enim mysticum intellectum occulta Scripturae non sunt pandenda cuilibet, quia non est sanctum dandum canibus, supra VII, 6: *Et fodit in ea torcular*. Torcular ponitur, ut exprimatur vinum caritatis. Si intelligatur per vineam Iudaicus populus, intelligitur per torcular altare holocaustorum. Item intelliguntur martyres, qui pro fide sanguinem fuderunt, Is. LXIII, 3: *torcular calcavi solus*. Vel potest etiam intelligi ordo prophetarum, in quibus vinum sapientiae est expressum. Vel potest dici profunditas sacrae Scripturae. Item totus fructus vineae congregatur in torculari: sic quicquid potest animus, totum debet congregare ad laudem Dei. *Et aedificavit turrim*. Per turrim templum intelligitur. Michaeae IV, 8: *et tu turris nebulosa gregis, usque ad te veniet potestas prima*. Vel cognitio Dei, Prov. XVIII, 10: *turris fortissima nomen domini*. Consequenter de locatione *et locavit eam agricolis*, idest super certa mercede constituit. Agricolaes sunt Moyses et Aaron, qui gubernaculum habuerunt. Iob XXXI, 39: *si afflxi animam agriculturalum eius*. Gregorius: qui praeponuntur populo. *Profectus est peregre*, dominus, non mutando locum, sed hominem in suo arbitrio relinquendo. Eccli. c. XV, 14: *Deus ab initio creavit hominem, et reliquit eum in manu consilii sui*, idest suo arbitrio dimisit. Unde dicitur peregre proficisci, quando non ad quamcumque culpam poenam infligit. Vel non ita manifeste apparuit sicut prius, scilicet cum apparuit in rubo, Ex. c. III, 2. *Cum autem tempus fructuum appropinquasset*. Quicumque facit aliquem fructum, expectat beneficium: et sic dominus expectat ut reddatur ei beneficium ad suam gloriam. Quantum ad unum hominem fructus non est in pueritia, sed in plena aetate, unde cum venit ad adolescentiam, tunc petit fructus: sic cum populus fuit plantatus, et lex data, petiit fructum, et non cognoverunt eum. Ier. VIII, 7: *milvus in caelo cognovit tempus suum; populus autem meus non cognovit iudicium domini*. *Misit servos suos*, idest prophetas, *ad agricolas*, idest ad Iudaeos, *ut acciperent fructus eius*, idest ut inducerent homines ad bene agendum. Infra c. XXVIII, 34: *misi ad vos prophetas, sapientes et Scribas, et ex illis occiditis et cetera*. Post hoc agitur de malitia. Et primo quantum ad primos; secundo quantum ad secundos; tertio quantum ad tertios. *Et agricolae, acceptis servis eius, alium ceciderunt*, ut Michaeam, *alium occiderunt*, ut Isaiam, *alium lapidaverunt*, ut Naboth. Hebr. XI, 37: *lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt*. *Iterum misit alios*. Item singulariter misit prophetas, ut Moysen, et Aaron, et alios; sed post tempore David misit multos cuneos prophetarum. Vult enim dominus pugnare misericordiam suam contra malitiam eorum. Unde *et fecerunt eis similiter*. Deut. c. XXXI, 27: *vos semper contentiose contra dominum egistis*. Sequitur tertio *novissime autem misit ad eos filium suum* etc., quod fuit malitiae consummatae. Et tria facit. Primo ponitur misericordia domini; secundo malitia eorum; tertio executio pravi propositi. *Novissime autem misit ad eos filium suum*. Ad Hebr. I, 1: *multifarie multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime locutus est nobis in filio*. *Misit ad eos filium suum dicens: forte verebuntur filium meum*. Sed quid est quod dicit *forte*? Numquid ignorabat ipse? Hieronymus dicit quod iste modus loquendi dubius significat libertatem arbitrii, ut ostenderet quid futuri essent, quia qui non honorificat filium, non honorificat patrem. Vel dicit sic, quia aliqui reveriti sunt eum. Consequenter ponitur propositum malitiae. Et primo ponitur requisitio; secundo propositum; tertio malitia. *Agricolae autem videntes filium dixerunt intra se: hic est haeres; venite, occidamus eum, et habebimus haereditatem eius*; ipse enim filius vere haeres est patris, quia quod petit obtinet. Ps. II, 8: *postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam*. Item est haeres, quia quaecumque habet pater, habet et ipse: non enim dicitur haeres sicut aliquis alius qui decedente patre habet haereditatem, sed quia semper quod est patris, ipsius etiam est. Sed contra: *si cognovissent, numquam dominum gloriae crucifixissent* I Cor. II, 8. Verum est si cognovissent vere, sed cognoverunt per coniecturam. Sequitur propositum *venite, occidamus eum*. Sap. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum*. Et quod est propositum? *Habebimus haereditatem eius*. Sciebant enim ex lege quod debebat dominari super Iudaicum populum. Unde timebant ne imponeret super eos iugum legis, et traditiones eorum destrueret. Ideo noluerunt pati iugum Christi, unde passi sunt iugum Romanorum. Unde Io. XI, 48: *ne forte veniant Romani, et tollant locum nostrum et gentem*. Consequenter ponitur executio *et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, et occiderunt*, quia extra portam civitatis crucifixerunt eum, et sic quasi alienum a vinea occiderunt. Is. LIII, 7: *quasi ovis ad occisionem ductus est* et cetera. Quod eum extra vineam eiecerunt habetur in Io., quod quicumque confiteretur nomen Christi, neret extra synagogam. Consequenter requirit eorum sententiam *cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?* Ita subtiliter petit dominus ut iudicent contra se, sicut Nathan fecit David, quando peccavit cum Bersabee. Ponitur sententia *malos male perdet*, idest perditione in praesenti et futuro. Et dicunt *male*, idest acerbe. Supra VII, 2: *in ea mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis*. Sap. VI, 7: *potentes potenter tormenta*

*patientur. Malos male perdet, et vineam suam, idest populum suum, locabit aliis agricolis, idest apostolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Ps. I, 3: et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Iob XXXIV, 24: conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis. Et hic est quaestio, quare in Marco dominus respondit hic Iudaei. Solutio. Dico quod primo dixit dominus, postea ipsi dixerunt. Item Lc. habetur, quod cum dominus hoc diceret, ipsi dixerunt, absit. Responsio vera est, quia primo ipsi dixerunt, post intelligentes quod contra eos esset, dixerunt absit. Item verum est quod principes dixerunt. Et quamvis perciperent quod contra eos esset, non contradicebant, sed populus dixit absit. Dicit illi Iesus. Hic ponitur confirmatio. Et primo ponitur auctoritas; secundo expositio. Dicit *numquam legistis in Scripturis* (istud legitur in Ps. CXVII, 22): *lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli?* Et ponit quatuor. Primo ponit reprobationem; secundo dignitatem; tertio causam; quarto admirationem. Dicit *lapidem* et cetera. Lapis Christus est, qui dicitur lapis ex multis similitudinibus. Is. c. XXVIII, 16: *ecce ego ponam in fundamentis Sion lapidem angularem* et cetera. Aedificantes sunt apostoli. Unusquisque videat quomodo aedificet. Unde ille lapis *quem reprobaverunt*, idest eiecerunt, *hic factus est*, idest constitutus, *in caput anguli*, idest in caput Iudaeorum et gentilium. Unde ipse factus est caput Ecclesiae. Sed possent dicere: ipse fecit se caput; ideo dicit *a domino factum est istud*. Ps. CXVII, 16: *dextera domini fecit virtutem* et cetera. Et qualis est ista exaltatio? *Et est mirabile in oculis nostris*; Habac. I, 5: *aspicite in gentibus, et videte, et admiramini, et obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur*. Tanta enim fuit dignitas, quod non factum fuisset, nisi gratia Dei hoc fecisset. Ad Eph. II, 8: *gratia estis salvati a Christo*. Consequenter exponit; et ponit duas conclusiones. Primo quod dictum est de parabola; secundo sumitur de hoc quod dictum est in auctoritate. Dicitur ergo *ideo dico vobis quod auferetur a vobis regnum*, idest sacra Scriptura, quia amittetis intellectum sacrae Scripturae. Io. XII, 40: *excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos*. Vel praelationem super Ecclesiam fidelium, quia translata est gloria eorum. *Et dabitur genti facienti fructum eius*. Is. LV, v. 4: *ecce testem populis dedi eum, ducem ac praeceptorem gentibus. Ecce gentem quam nesciebas, vocabis, et gentes quae te non cognoverunt, ad te current*. Sed quomodo datus est eis? Superius dictum est quod locavit, hic autem quod datur. Quia cum non facit fructum, dicitur conductus, sive mercenarius; sed cum datur, tunc fructum facit. Ponit duplicem poenam *et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur*. Exponitur secundum Hieronymum, sic: ille cadit super lapidem Christum, qui fidem tenet de eo, idest de Christo, sed cadit per peccatum quod contra eum facit. Ideo peccatores cadunt, quia non habent caritatem. *Super quem vero ceciderit, conteret eum*. Cadit autem Christus super infidelibus. Haec est differentia, quia quando vas cadit super lapidem, non confringitur vas propter lapidem, sed propter modum casus, secundum quod magis cadit ab alto; sed quando lapis cadit supra vas, confringit illud secundum magnitudinem lapidis. Sic homo cum cadit super lapidem Christum, tunc confringitur secundum magnitudinem peccati; quando vero fit infidelis, totaliter conteritur. Vel aliquis cadit super lapidem, quando proprio arbitrio peccat; sed tunc scilicet lapis super eum cadit, quando Christus punit eum, et tunc totus comminuitur. Ps. XVII, 43: *comminuam eos sicut pulverem ante faciem venti*. Sequitur tempus malitiae *et cum audissent, cognoverunt quod de ipsis diceret*. Et sequitur malitia *et volentes eum tenere, timuerunt turbas, quia sicut prophetam eum habebant*. Et planum est.*

Caput 22

Lectio 1

[87388] Super Mt., cap. 22 l. 1 Dictum est supra quod Christi persecutores provocati sunt ad occidendum eum tribus de causis: ex eius gloria, ex eius sapientia qua confutabat eos, ex eius iustitia qua arguebat eos. Qualiter autem provocati sunt ex gloria Christi, dictum est; nunc autem dicendum qualiter ex sapientia. Et primo inquantum eorum damnationem praemonstrat; secundo inquantum disputando confutat, ibi *tunc abeuntes Pharisaei consilium inierunt ut caperent eum in sermone*. In ista parabola, in qua determinatur de reprobatione Iudaeorum et vocatione gentium, primo ponitur instructio nuptiarum; secundo de vocatione Iudaeorum et recusatione; tertio de vocatione gentium. Secunda ibi *et misit servos suos vocare invitatos*; tertia ibi *tunc ait servis suis* et cetera. Dicit ergo *et respondens Iesus dixit*. Cui respondit? Non est dictum quod alicui loqueretur. Sed eum tenere volebant, ideo non verbis, sed malitiae eorum respondit, ideo *in parabolis dicit eis: simile est regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo*. Hic ponitur parabola de nuptiis, et similis parabola

ponitur Lc. XIV, 16. Et non videtur eadem secundum Gregorium, quia ibi fit mentio de coena, hic de nuptiis. Item nullus exclusus est ab illa coena, hic autem est aliquis exclusus. Unde alia est parabola. Per illam convivium caeleste intelligitur, per istam convivium quod fit in terra. Et ideo illud dicitur coena, quia ab eo nullus excluditur, ab isto aliquis excluditur. Potest dici, secundum aliquos, quod eadem est parabola, quia antiquitus prandium et coena idem appellabatur, quia non solebant comedere homines nisi usque ad nonam. Vel potest dici quod Lucas dicit quod Matthaeus tacuit. Sed credo quod alia est. Circa istam videamus quis est iste homo rex. Et dicitur quod iste est Deus, et intelligitur persona patris, quia dicit *filio suo*. Sed quare dicit *homini regi*? Ratio est, ut dicit Origenes, quia rex dicitur a regendo. Nos autem non possumus, nec sumus capaces regni eius secundum quod est, sed regit nos secundum modum nostrum. Deut. XXXII, 11: *sicut aquila provocans pullos ad volandum*. Et ideo dicitur *homini regi*, quia regit nos humano modo. Sed cum videbitur sicuti est, tunc erit rex, quia tunc secundum se reget. Unde apostolus I Cor. XIII, 12: *videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem*. Dicit *simile est regnum caelorum homini regi*. Sicut enim in regno sunt multa est enim rex, regnum, et qui serviunt sic in illo regno; ideo *simile est homini regi qui fecit nuptias filio suo*. Filius est Christus, de quo dicitur I Io. ult., 20: *ut simus in vero filio eius*. Hic est verus Deus, et vita aeterna. Quae sint istae nuptiae, quadrupliciter potest exponi. Primo per unitatem naturae humanae ad divinam, ut humana natura sit sponsa, thalamus fuit uterus virginis. Ps. XVIII, 6: *ipse enim tamquam sponsus procedens de thalamo suo*. Et haec expositio habet aliquid dubietatis, quia posset credi quod non alia esset persona patris, alia filii. Unde potest dici quod iste sponsus est verbum incarnatum; sponsa Ecclesia; unde apostolus Eph. V, 32: *sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et Ecclesia*. Item ipsius verbi ad animam nostram. Fit enim anima particeps gloriae Dei per fidem, et sic fiunt nuptiae nostrae. Osee II, 20: *sponsabo te in fide*. Item nuptiae erunt in communi resurrectione. Huius autem resurrectionis Christus est via; Io. XIV, 6: *ego sum via*. Tunc erunt nuptiae, quando mortale nostrum absorbebitur a vita, ut habetur II Cor. V, 4. Sed si loquamur secundum Gregorium, oportet exponere de praesentibus, secundum quod Ecclesia Christo, et anima nostra Deo per fidem desponsatur. Sequitur de vocatione Iudaeorum. Et primo ponitur duplex vocatio; secundo excusatio, ibi *illi autem neglexerunt* et cetera. Circa primum duo facit secundum duas vocationes. Unde dicit *et misit servos suos, vocare invitatos*. Et secundum quod dicit ibi Origenes, duplex est ibi littera, quia quaedam littera habet *misit servum suum*, quaedam *servos suos*. Si sit littera *servum*, sic tria sunt consideranda. Primo invitatio; secundo vocatio; et tertio alia invitatio. Fuerunt ergo Iudaei invitati in patriarchis; unde dictum est Abrahae: *in semine tuo benedicentur omnes gentes*. Ad Gal. III, 16: *Abrahae dictae sunt promissiones et semini eius* et cetera. Primum fuit missus Moyses. Num. c. XII, 7: *non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est*. Et sequitur, *quare non timuistis eum? Et nolebant venire*. Deut. XXXI, 27: *adhuc vivente me, et egrediente vobiscum, semper contentiose egistis erga dominum*. Secunda vocatio est per prophetas, de quibus Amos III, 7: *non faciet dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas*. Vel potest esse littera *servos*; et tunc per primos significantur prophetae, quibus semper Iudaei rebelles fuerunt; Act. VII, 51: *vos semper spiritui sancto restitistis*. Per secundos apostoli, quibus dictum est supra X, 5: *in viam gentium ne abieritis*. Vel per primos prophetas, primos apostolos; per secundos, successores apostolorum. *Iterum misit alios servos*. Hic ponitur alia invitatio. Et ponitur augmentum benignitatis ex parte invitantis, et augmentum malitiae ex parte excusantis. In prima vocatione nihil promisit; in ista vero promittit, quia dicit *dicite invitatis: ecce prandium meum paravi*. Istud prandium est spiritualis refectio; Prov. c. IX, 2: *sapientia immolavit victimas, miscuit vinum, et posuit mensam suam, misit ancillas ut vocarent ad arcem. Tauri mei et altilia mea occisa sunt*. Et hoc dictum potest exponi secundum Origenem, quod est dispositio sapientiae Dei. Tauri dicuntur rationes fortes; Is. VIII, 11: *in forti manu sua erudivit me*. Altilia dicuntur quasi alita bene. Altilia dicuntur proprie aves saginatae, quae nutriuntur et impinguntur, et significant subtiles sensus, et fiunt saginatae quando sacris sensibus multiplicantur, quibus anima saginatur; Ps. LXII, 6: *sicut ex adipe et pinguedine repleatur anima mea*. Quicquid enim necessarium est, invenitur in sacra Scriptura. Ideo *omnia sunt parata*. Ps. XVIII, 8: *lex domini immaculata convertens animas*. Haec est invitatio sapientiae, Prov. IX, 5: *venite, comedite panem meum et bibite vinum quod miscui vobis*. Vel, significat refectionem spirituales, per tauros significantur exempla sanctorum, quae dominus praeparavit in exemplum; Iac. V, 10: *accipite in exemplum exitus mali, et longanimitatis, et laboris, et patientiae, prophetas*. Unde tribulationes sanctorum ponit in exemplum. Secundum Gregorium, per tauros significantur patres veteris testamenti, quia taurus ferit cornibus, et in tempore patrum semper quaerebatur vindicta, et praecipiebatur oculus dari pro oculo. Per altilia patres novi testamenti, qui omnia

dimiserunt pro Christo, et impinguntur sapientia Dei, occisi propter Deum, et utrique occisi sunt. *Omnia parata sunt, venite ad nuptias*. Passus est Christus, aperuit caelos, misit apostolos. Vel per tauros intelliguntur sacerdotes veteris testamenti, quia taurus est animal immolatum; per altilia prophetae qui impinguati sunt sapientia Dei. *Sed illi*, scilicet indurati in malitia, *neglexerunt*. Quidam dimittunt ex negligentia, quidam autem ex malitia, qui persequuntur praedicatores; unde dicit *illi autem neglexerunt*. Et quae fuit causa? Quia *abierunt unus in vineam suam, alius ad negotiationem suam*. Videbantur habere iustam causam exterius, sed dominus non recipit, quia nulla temporalia debent detinere de veniendo ad Deum. Secundum Hilarium, per hoc quod dicit, *in vineam suam*, significat appetitum humanae gloriae; Io. XII, 43: *dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei*; Ier. c. V, 4: *ego autem dixit: forsitan pauperes sunt et stulti, ignorantes viam domini et iudicium Dei sui*. Per hoc quod dicit *alius in negotiationem suam*, signatur appetitus avaritiae; Ier. VI, 13: *a maiori usque ad minorem omnes avaritiae student*. Secundum Chrysostomum quidam habent occupationem laborando propriis manibus, alii in negotiationem, idest in proprium officium suum. Sequitur *reliqui vero tenuerunt servos suos*, idest apostolos, *et contumeliis affectos occiderunt*, quia multos occiderunt ex veteri et novo testamento. Unde infra XXIII, v. 34: *mitto ad vos sapientes et Scribas, et ex illis occidetis* et cetera. Et non facit hic mentionem de morte sua, sed solum discipulorum quia satis superius fecerat mentionem. Tunc sequitur punitio eorum *rex vero cum audisset, iratus est* et cetera. Supra posuit poenam spiritualem, hic autem ponit temporalem; unde supra dicebatur *homini regi*, hic autem dicitur *rex*, quia nomen hominis ad pietatem pertinere videtur, regis vero ad punitionem; ideo hic solum dicitur *rex*; Sap. XIV, 17: *hos quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quod longe essent, a longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum qui aberat tamquam praesentem colerent sua sollicitudine. Rex autem iratus*. Notandum quod quando ira attribuitur Deo, non commotionem significat, sed vindictam: quia irati punire solent, unde ira punitio vocatur. Quod est notandum contra haereticos, quia solent obicere Deum veteris testamenti non esse bonum, quia praecepit punitiones et cetera. Unde *missis exercitibus suis perdidit homicidas illos*. Exercitus sunt spiritus angelici, vel cives Romani qui sub Tito et Vespasiano occiderunt multos; Ps. XXIII, 1: *domini est terra, et plenitudo eius. Et civitates illorum succendit*, quia combustae sunt; Is. I, 7: *civitates vestras ignis comburet*. Vel potest mystice intelligi, scilicet corpora eorum, vel congregationes haereticorum. Sequitur vocatio gentium, et ponitur examinatio. Et tria facit. Primo ponitur mandatum; secundo executio; tertio effectus. Secunda ibi *et egressi servi eius* etc.; tertia ibi *et impletae sunt nuptiae discumbentium*. Circa primum duo facit. Primo assignat rationem praecepti; secundo ponit praeceptum. Dicit ergo *tunc ait servis suis: nuptiae quidem paratae sunt, sed qui invitati erant non fuerunt digni. Nuptiae quidem praeparatae sunt*, idest filius incarnatus est, secundum illud Is. V, v. 4: *quid ultra potui facere tibi, vinea mea? Sed qui fuerant invitati, indigni fuerunt*, idest, indignos se reddiderunt. Et quomodo? Sicut dicitur ad Rom. X, 3: *ignorantes Dei iustitiam, et suam volentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti*; et Act. c. XIII, 46: *sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicastis vitae aeternae, ideo convertimur ad gentes*. Unde per delictum Iudaeorum salus facta est gentibus; Apoc. III, v. 11: *tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam*. Sequitur mandatum *ite ergo ad exitus viarum* et cetera. Per vias intelliguntur diversa dogmata, quia ista sunt viae quaedam, quae ducunt nos ad veritatem. Gentiles sunt in exitibus dogmatum. Unde *ite ad exitus viarum*, idest ad illos qui haerent erroneis dogmatibus. Vel aliter. Is. IX, 2: *populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem*. Unde per vias intelliguntur actiones bonae, de quibus Prov. c. IV, 27: *vias quae a dextris sunt, novit dominus*; per exitus, quaecumque possunt concurrere ad actiones. *Et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias*. Unde infra ult., 19: *ite, docete omnes gentes* et cetera. Sequitur executio *et egressi servi eius in vias, congregaverunt omnes*; Marci ult., 20: *illi autem profecti praedicaverunt ubique, domino cooperante*. Sed quid est quod dicit *bonos et malos*? Potest dici quod illos, qui primo mali, et post boni. Vel potest dici, cum dicit *bonos et malos*, quod loquitur comparative, quod inter illos aliqui sunt boni secundum virtutes civiles. Vel *bonos et malos*, quia postquam congregati fuerint, commiscentur boni et mali. *Et impletae sunt nuptiae discumbentium*, idest fidelibus. Supra XIII, 48 simile ponitur, *quam cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt. Intravit autem rex* et cetera. Hic ponitur examinatio congregatorum. Et primo ponitur examinans; secundo examinatio; tertio condemnatio. Examinans intravit. Intrat enim quando exercet iudicium super eos; Gen. c. XVIII, 21: *intrabo, et videbo*: et hoc in finali iudicio; item in morte; item quando imminent tribulationes Ecclesiae. Sed quis est examinatus? *Vidit hominem non habentem vestem nuptialem*. Quae est ista vestis? Christus. Qui sumus Christi, Christum induamus. Apostolus Rom. XIII, 14: *induimini*

dominum Iesum Christum. Quidam enim induunt Christum per sacramentum; Gal. III, 27: *quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quidam sunt in Christo per caritatem et amorem; Col. III, 15: *super omnia autem caritatem habete, quod est vinculum perfectionis. Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore.* Item per mortis rememorationem. Item per operum conformitatem; ad Rom. XIII, 14: *induimini dominum Iesum Christum.* Habere ergo vestem nuptialem est induere Christum per operationem bonam, per conversationem sanctam, per caritatem veram; et si unum deficiat, malum. Tunc sequitur examinatio. Deinde dicit qualiter defecit. Dicit ergo *amico.* Amicum vocat per fidem, vel quia ipse amavit eum. Vel potest dici quod ubicumque vocat aliquem amicum, impropere dicit: unde impropere amorem quo amavit eum. *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Sed posset dicere aliquis: qua occasione punivit illum, quia vocavit bonos et malos? Sed noluit quod mali venirent, nisi pararent se et disponerent se, ut essent boni. Deinde sequitur qualiter defecit. Unde sequitur *at ille obmutuit,* quia non potest habere sufficientem rationem peccator, quare vestem nuptialem contempsit; Iob IX, v. 3: *si voluerit contendere eum eo, non poterit respondere ei.* Et concludit sententia parabolae. Ponitur poena duplex, poena damni et poena sensus. Nam in mundo tripliciter perficitur: per intellectum cogitando, per affectum tendendo in summum bonum, item per actum; ideo tripliciter punitur. Unde *dixit rex ministris: ligatis manibus et pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores.* Per pedes intelliguntur affectus. Mali in mundo isto pedes habent, sed non ligatos, quia possunt fieri boni; sed post ligabuntur, quia post redire non poterunt; Eccl. IX, 10: *quodcumque potest facere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia erunt apud Inferos quo tu properas.* Item modo potest homo proficere in cogitando veritates, sed tunc non; ideo dicitur *mittite eum in tenebras exteriores.* Modo enim aliqui peccatores non sunt tenebrosi quantum ad cognitionem exteriorem, licet quoad cognitionem interiorem; sed tunc habebunt tenebras exteriores. Vel, ad litteram, quia non solum quoad animam, sed quoad corpus, quia separabuntur a societate sanctorum. Tunc sequitur poena sensus *ibi erit fletus et stridor dentium.* Fletus procedit ex tristitia, stridor ex ira. In Act. VII, v. 54: *stridebant dentibus in eum.* Aliqui flent pro peccatis, et humiliantur, et mundantur. Ibi erit tristitia, sed non ad humilitatem, sed vertetur in iram. Item stridor propter impatientiam, quia *superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper,* Ps. LXXIII, 23. Vel potest dici in resurrectione, quia non solum in anima, sed etiam in corpore punientur; vel quia calorem et frigora patientur; Iob XXIV, 19: *transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium.* Deinde concludit *multi sunt vocati, pauci vero electi,* quia quidam nolunt venire, quidam non habent vestem nuptialem. Unde supra VII, 14: *arcta est via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.*

Lectio 2

[87389] Super Mt., cap. 22 l. 2 Supra dominus confutavit Phariseos per parabolam; secundo hic manifestat disputando. Et primo respondendo; secundo obiiciendo, ibi *congregatis autem Phariseis, interrogavit* et cetera. Et respondet dominus triplici quaestioni. Primo de solutione tributi; secundo de resurrectione; tertio de lege. Secunda ibi *in illo die accesserunt ad eum Sadducaeii;* tertia ibi *Pharisei autem audientes* et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponitur interrogatio; secundo responsio; tertio effectus. Secunda ibi *cognita autem Iesus nequitia eorum;* tertia ibi *et audientes mirati sunt.* In ista interrogatione tria sunt consideranda. Primo interrogantium intentio; secundo ministri interrogantes; tertio interrogatio; intentio interrogantium aperitur cum dicitur *abeuntes inierunt,* idest inter se, *consilium,* scilicet stultum fecerunt, *ut Iesum caperent in sermone.* Et hoc erat stultum, quia ipse erat verbum Dei, et verbum Dei non est comprehensibile; Eccli. XLIII, 29: *multa loquimur, et deficimus in verbis.* Fuit autem consilium impium; Ps. I, 1: *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit.* Et Genes, penult., 6: *in consilium eorum non veniat anima mea.* Ministri describuntur cum dicit *et mittunt discipulos suos cum Herodianis.* Sed quare non iverunt? Ratio est, quia dolose interrogare voluerunt: unde si ivissent, non haberet locum dolus; sed ipsi etiam discipuli erant; Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et ministri eius. Cum Herodianis.* Qui sunt isti Herodiani? Secundum quod in Luca tangitur, sub Herode facta est Iudaea tributaria Romanis. Iste filius Antipatris alienigenae constitutus est rex a Romanis; ideo voluit compellere Iudaeos reddere censum Romanis. Unde Herodiani, idest famuli deputati ad colligendum institutionem Herodis. Sed iste iam mortuus erat, et dimisit tres filios. Unus Herodes, et iste erat tunc praesens, sicut dicitur in Lc. c. XXII, quod fuit etiam in morte domini: ideo facile fuit quod famuli sui irent cum aliis. Sed quare iverunt cum Herodianis? Una ratio, quia Herodiani zelabant pro imperatore. Ideo discipuli

Pharisaeorum secum duxerunt eos, ut si diceret quod esset solvendum tributum, accusarent eum ad Phariseos: si diceret quod non, tunc Herodiani caperent eum. Item isti non cognoscebantur, ideo credebant quod non perciperet; unde faciebant contra illud Ps. XXV, 4: *non sedi in consilio vanitatis et cum iniqua agentibus non introibo*. Vel aliter, quia cum Iudaea facta esset tributaria Romanis, divisi sunt, quia quidam dicebant quod plebs Deo dedicata non debebat esse homini tributaria; alii vero dicebant, quod quia pro pace militabat omnium, quod omnes debebant Caesari dare tributum. Ideo illi qui dicebant solvi tributa Caesari, dicebantur Herodiani. Positis ministris, ponitur interrogatio. Et primo ponitur adulatio; secundo interrogatio, ibi *dic quid tibi videtur*. Homines mali ab adulatione incipiunt. *Loquuntur bona, mala autem in cordibus suis*, Ps. XXIII, 3. Et primo commendant personam; secundo doctrinam; tertio constantiam. Personam commendant ex auctoritate et virtute. Ex auctoritate cum dicunt *magister*. Et licet mentirentur secundum cor suum, quia non eum magistrum putabant, sed seductorem, ut habetur infra XXVII, 63: *recordati sumus quod seductor ille dixit, quia die tertia resurgam* etc. tamen in veritate erat magister, ut infra: *unus est magister vester* et cetera. Item, *scimus quia verax es*. Verax est qui veritatem loquitur; et hoc est proprium Dei, et eius qui Deo coniunctus est; Ps. CXV, 11: *ego dixi in excessu meo: omnis homo mendax*; Rom. III, 4: *est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*. Christus autem est Deo coniunctus per unionem, et ideo verax est. Et sic commendatur ab auctoritate. Deinde a virtute *et viam Dei in veritate doces*. Primo oportet quod sciat quae doceat; Sap. VII, 13: *quam sine fictione didici, et sine invidia communico*. Item aliqui docent, sed non utilia; sed iste docet utilia, scilicet viam Dei; Is. XLVIII, 17: *ego sum Deus tuus docens te utilia*. Item aliqui docent quae Dei sunt, sed non in veritate, ut haeretici; iste autem docet in veritate. De isto in Ps. XXIV, 4: *vias tuas, domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua* et cetera. Item commendant de constantia; unde dicunt *non est tibi cura de aliquo*, non praetermittis timore alicuius quod debes dicere vel facere; Is. LI, 12: *quis tu ut timeas ab homine mortali?* Et quare? *Non enim respicis personam hominum*, scilicet contra Deum. Ille enim accipit personam qui, ratione hominis, dimittit dicere veritatem quam debet dicere; Deut. I, 17: *non accipietis personam cuiusquam*. Et videte qualiter malitiosi erant. Quaestio habebat duo membra, scilicet quod non solverent, ad honorem Dei pertinebat; quod solverent, ad favorem hominum. Unde voluerunt quod favorem Dei quaereret, et viam Dei doceret: et sic si diceret quod non, quod magis volebant, statim caperetur ab Herodianis. Sequitur interrogatio *dic ergo nobis (...) licet ne census dare Caesari, aut non?* Census erat tributum quod pro capite dabatur. Sequitur responsio *cognita autem Iesus malitia eorum ait*. Et primo respondet ad mentem eorum; secundo ad verba, ibi *reddite*. Quia hominis est respondere ad verba, Dei autem respondere ad mentem, ideo quia Christus erat Deus et homo, ideo ad utrumque respondet. *Scrutans corda et renes Deus*, Ps. VII, 10. *Hypocritae*. Et bene dicit hypocritas, quia hypocritae sunt proprie qui aliud in ore habent, aliud in corde. *Quid me tentatis?* Hoc enim erat prohibitum Deut. VI, 16: *non tentabis dominum Deum tuum*. Item isti blande allocuti sunt Christum; Christus autem aspere respondit, quia respondit ad cor eorum, non ad verba. Item datur nobis exemplum, quod non debemus adulatoribus credere; Prov. XXIX, 12: *princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros suos habet impios*. Item quando vult, aliquid respondere, non potest melius confutare opponentem, quam secundum verba sua. Unde primo ponit quaestionem; secundo ex responsione elicit veritatem. Et primo quaerit de numismate; secundo de forma: sensibiliter enim volebat ostendere intentum; Prov. XIV, 6: *doctrina prudentum facilis*. Dicit *ostendite mihi numisma census*, idest denarium qui pro censu datur. Iste denarius valet decem usuales, et quilibet solvit unum denarium. Deinde quaerit de forma *cuius est imago haec et superscriptio?* In qualibet enim denarii publici forma ponitur inscriptio, sic erat in isto. Dicunt, *Caesaris*: intelligatis non Caesaris Augusti, sed Tiberii Caesaris. Et debetis intelligere, quod dominus interrogabat non erat ex ignorantia, sed potius ex dispensatione. Bene erat tantae aetatis, et tantum inter homines conversatus fuerat, quod bene noverat formam denarii, sed petiit ad significationem. Consequenter concludit veritatem *reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo*; quasi dicat: vos estis Dei et Caesaris, et habetis in usu vestro et quae Dei sunt et quae Caesaris. Habetis divitias naturales a Deo, scilicet panem et vinum, et de his date Deo: habetis ista artificialia, ut denarios, a Caesare, et haec Caesari reddite. Mystice sic: nos habemus animam quae est ad imaginem Dei, ideo eam Deo reddere debemus; secundum ea quae a mundo habemus, pacem cum mundo habere debemus. Etiam sancti viri hic elevati a mundo, quia tamen in mundo cum aliis conversantur, debent pacem requirere Babylonis, ut habetur Baruch I, 10 ss. Et hoc est quod omnia quae sunt carnis, quae sunt mundi, vel hominum cum quibus conversantur, reddant Deo. Sequitur effectus *et audientes mirati sunt, et relicto eo abierunt*. Mirum fuit, quia statim, sapientia sua visa, debuissent esse conversi; sed non potuerunt capere, et recesserunt; Ps. CXXXVIII, 6:

mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam.

Lectio 3

[87390] Super Mt., cap. 22 l. 3 In illo die. Hic ponitur secunda interrogatio, et tria facit. Primo ponitur interrogatio; secundo responsio; tertio effectus. Secunda ibi *respondens autem Iesus* etc.; tertia ibi *et audientes turbae mirabantur*. Circa primum primo ponitur dispositio et conditio interrogantis; secundo interrogatio. Dicit ergo *in die illo*. Et quare in die illo? Non sine ratione, quia cum viderunt illos confusos, non sine praesumptione quaesierunt eum. Sed, secundum Chrysostomum, concordati erant ad invicem quod caperent eum in sermone, et quilibet volebat honorem victoriae: ideo illis confusis isti accedere voluerunt; Iob XIX, 12: *venerunt latrones eius, et fecerunt sibi viam per me*. Duae enim erant sectae: Pharisei, idest divisi, et Sadducaei, idest iusti. Et hi errabant in dogmatibus, quia non recipiebant prophetias, nec credebant resurrectionem. Item credebant quod mortuo corpore totus homo moreretur: et hoc est quod dicit *qui dicunt non esse resurrectionem*. Sequitur interrogatio. Et primo ponit legem; secundo casum; tertio interrogationem. Dicunt ergo *et interrogaverunt eum dicentes: magister, Moyses dicit: si quis mortuus fuerit non habens filium* et cetera. Deut. XXV, 5 s. Quae fuit causa legis? Populus carnalis fuit. Unde nil nisi temporalia quaerebat. Lex ergo illa promisit. Manifestum enim est, quod homo non potest durare in se, ideo consolatio est ei quod maneat in suo simili, scilicet in filio; et hoc natura desiderat, ut quod non potest in se salvari, salvetur in suo simili. Unde contingebat quod aliquis sine filio moreretur, ideo subvenit huic casui Moyses secundum hanc legem, ut frater suus haberet uxorem suam. Nec ponebatur extraneus, qui nihil pertineret ad eum; item non haberet tantam curam de domo et familia sicut frater: et hoc est quod dicit *et suscitaret semen fratri suo*, idest generet filium qui habeat haereditatem illius. Posita lege, ponunt casum *erant apud nos septem fratres, et primus, uxore ducta, defunctus est, et non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo* et cetera. Potest esse quod talis casus accidit, vel quod ipsi confinxerunt. Tamen secundum Augustinum per septem fratres homines mali signantur, qui in septem aetatibus moriuntur sine fructu. Apost. Rom. VI, 21: *quem fructum habetis (vel habuistis) in his, in quibus nunc erubescitis?* Ista mulier est mundana conversatio; Ps. ci, 27: *ipsi peribunt, tu autem permanebis, et omnes sicut vestimentum veterascent*. Unde quaerunt: omnes mortui sunt, *et omnes eam habuerunt: cuius uxor erit in resurrectione*, quia omnium esse non poterit? Ista opinio non est bona, et est contra Phariseos, quia credebant quod resurrectio debet esse quantum ad hanc vitam, quod quisque rehabeat uxorem suam et possessionem suam et cetera. Unde dicunt *cuius erit uxor?* Quia non potest esse uxor omnium. Ista opinio reprobat in Iob VII, 10: *non revertetur in domum suam*. Unde non resurget ad eundem modum vivendi. Sequitur responsio. Et primo ostendit errorem et causam; secundo insinuat veritatem. Unde dicit *respondens Iesus ait: erratis*, idest erroneam opinionem habetis; Sap. II, 21: *cogitaverunt, et erraverunt; excaecavit enim eos malitia eorum*. Et quae est causa erroris? *Nescientes Scripturas*. Unde non meditabantur in mandatis Dei; Ps. CXVIII, 100: *super senes intellexi, quia mandata tua quaesivi*. Unde qui meditatur in mandatis Dei, potest vitare errores; unde Io. V, 39: *scrutamini Scripturas*. Isti autem non scrutabantur, ideo errabant, sicut faciunt aliqui qui male intelligunt. Item aliqui nescientes virtutem Dei, volentes virtutem Dei metiri secundum inferiora; ad Rom. I, 20: *invisibilia Dei a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. In resurrectione neque nubent, neque nubentur*. Manifestat propositum. Et quia duo dixerat, scilicet quod nesciebant Scripturas, nec virtutem Dei, ideo primo declarat quod virtutem Dei ignorabant; secundo quod Scripturas. Et cum primo dixerit de Scripturis, quare hoc secundo declaratur? Chrysostomus respondet, quia cum aliquis disputat cum aliquo qui errat ex malitia, primo debet allegare auctoritatem; quando cum eo qui ex ignorantia, primo debet proponere rationem, et post auctoritatem. Sic facit dominus. Primo rationem proponit; unde dicit *in resurrectione neque nubent, neque nubentur*. Primum, secundum litteram, verum est. *Neque nubent* etc., quia tunc non erit necessarium sicut nunc est. Hieronymus: aliter accipitur nubere secundum Latinum, aliter secundum Graecum, quia proprie nubere secundum Latinum mulierum est: unde dicitur esse neutrum passivum; sed secundum Graecum viri nubent, idest ducunt uxores, mulieres nubentur, non nubent. Ideo dicit, *non nubent*, viri; *nec nubentur*, mulieres. Cum enim nuptiae sint ad prolis procreationem, ut conservetur homo in esse in suo simili, qui non potest in seipso conservari, ideo cum resurrectio fiat ad immortalitatem, tunc non erunt necessariae nuptiae. Ideo isti errabant, et virtutem Dei ignorabant. *Sed sunt sicut Angeli in caelo*. Ille status est status praemii, et finis istius vitae. Iob XIV, 14: *putas ne homo mortuus rursus vivat? Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea*; et illa

immutatio erat praemium. Vita illa erit refulgentium intellectu. Sed quare erunt similes Angelis? Quia erunt immunes a passionibus; quia nunc homo habet intellectum adnexum sensibus, et in hoc excedunt Angeli, sed tunc depurabitur, ideo similes erunt Angelis: II Reg. XIV, 17: *sicut enim Angelus domini, sic et dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur*. Unde qui habent animum a passionibus elevatum, similes sunt Angelis. Passiones autem quae magis faciunt homines bestiales, sunt passiones venereorum, quae exercentur per coniugium; ideo tunc nec nubent, nec nubentur. Item quidam dixerunt quod non omnes resurgent, sed solum homines. Sed hoc Augustinus destruit dicens quod sexus resurget; sexus autem non salvatur in homine solum. Hanc opinionem tollit, cum dicit *nec nubent, nec nubentur*. Ex quo datur intelligi quod uterque sexus, sed *nec nubent, nec nubentur*. De resurrectione autem mortuorum et cetera. Postquam ostendit quod ignorabant virtutem Dei, hic ostendit quod ignorabant Scripturas. Unde *non legistis quod dictum est a domino dicente vobis: ego sum Deus Abraham, Isaac et Iacob?* Hoc scribitur Ex. III, 6. Sed quaerit Hieronymus, cum aliae auctoritates sint magis expressae de resurrectione, ut habetur Is. VI et Ez. XXXIII et Dan. XII, quare istam quae ambigua est posuit? Respondet quod non recipiebant prophetas, sed quinque libros Moysi. Et quomodo facit ad propositum? Dicit *ego sum Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob*. Deus dicitur aliquorum in colendo eum. Isti ergo colunt eum. Sed colere Deum non est mortuorum, sed viventium. Ergo Abraham, Isaac et Iacob vivunt; sed non secundum corpus: ergo secundum animam. Sed quid valet hoc ad resurrectionem? Valet, quia isti dicebant animam non esse; ipse autem ostendit animam remanere: et si anima remanet, ergo et resurrectio, quia naturaliter anima inclinatur ad corpus. Sed quid est quod dicit, quod *non est Deus mortuorum?* Verum est secundum corpus. Est tamen etiam Deus mortuorum, quia vivunt secundum spiritum; Rom. c. XIV, 8: *sive vivimus, sive morimur, domini sumus*. Item est contra haereticos qui damnant patres veteris testamenti, quia hic dicit quod vivunt secundum animam. Item dicit singulariter, quia in aliis gentibus quilibet Deum suum habebat. *Audi, Israel: dominus Deus tuus unus est*, Deut. VI, 4. Sequitur effectus, quia mirabantur *et audientes turbae mirabantur in doctrina eius*. Ps. CXVIII, 129: *mirabilia testimonia tua, domine* et cetera.

Lectio 4

[87391] Super Mt., cap. 22 l. 4 Supra dominus respondit quaestioni factae de solutione tributi, quaestioni etiam de resurrectione; hic autem respondet quaestioni de comparatione mandatorum divinatorum: et duo facit. Quia primo ponitur interrogatio; secundo responsio, ibi *ait illis Iesus* et cetera. Circa primum duo facit. Primo describit nequitiam interrogantium; secundo interrogationem, ibi *magister, quod est mandatum magnum in lege?* Nequitiam describit quantum ad tria. Primo quantum ad impudentiam; secundo quantum ad excogitatum malitiam; tertio quantum ad fraudulentiam. Quantum ad impudentiam, cum dicitur *audientes quod silentium imposuisset*. Iam confutaverat Pharisaeorum discipulos et Sadducaeos, unde ex hoc satis poterant ei credere et erubescere. Unde Chrysostomus: livor et ira impudentiam nutriunt et causant. Sed isti non propter hoc dimiserunt, quin adhuc interrogaverunt eum; Is. LVI, 11: *canes impudentissimi nescierunt saturitatem*. Et significatur quod quamvis hoc audirent, non tamen siluerunt. Aliquis servat silentium sponte, et hoc est prudentis. Item aliquis servat, quia imponitur ei silentium, et hoc est imprudentis; Eccli. XX, 6: *est tacens, non habens sensum loquela;* et *est tacens, sciens tempus aptum*; Eccl. III, 7: *est tempus tacendi, est tempus loquendi*. Item tangitur excogitata malitia, quia, ut melius convincant eum, simul congregantur; Ps. II, 2: *principes convenerunt in unum adversus dominum. Convenerunt in unum*. Potest dici quod Pharisei et Sadducaei convenerunt, quamvis in sectis differrent, tamen in unum ad tentandum dominum. Vel Pharisei convenerunt in unum adversus dominum. Item fraudulentia significatur, quia cum in multitudine essent congregati, noluerunt quod omnes interrogarent, sed unus; ut si ille vinceretur, alii non confutarentur, et si iste vinceret, omnes in eo gloriarentur. *Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor tentans eum*, quia non animo addiscendi; Iob c. XVI, 11: *aperuerunt in me ora sua, et exprobrantes percusserunt maxillam meam*. Hic potest esse obiectio litteralis, quia Marcus dicit quod *dominus intuitus eum dixit: non longe es a regno Dei*. Et quomodo hic dicitur quod tentat eum? Solvit Augustinus, quia primo venit causa tentandi, sed cum Christus satisfaceret ei, consensit ei. Et ideo quod tentavit eum, debet referri ad principium; quod non longe est a regno Dei, debet retorqueri ad finem. Et sic non fuit mirum si verba domini animum eius mutaverunt. Sciendum autem quod aliqui tentant eo quod non sunt certi, quia, secundum quod dicit sapiens Eccli. XIX, 4, *qui cito credit, levis est corde*. Iste cum multa audisset de Christo, voluit experiri si talis esset: et haec tentatio non esset mala. Unde

dicit magister, quod est mandatum magnum in lege? Haec tamen quaestio videbatur calumniosa et praesumptuosa: calumniosa, quia omnia mandata Dei sunt magna; Prov. VI, 23: *mandata lucerna, et lex lux*. Item indeterminate quaesivit, quia omnia sunt magna, ut si responderet de uno, obiiceret de alio. Item fuit praesumptuosa, quia non deberet de magno quaerere qui minimum non implevit; Job XV, 12: *quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?* Et poterat esse quod esset controversia super hac quaestione inter eos, quia aliqui dicebant salutem esse in aliquibus exterioribus; unde Is. XXIX, 13: *populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Sed respondet dominus, quod solum est in interioribus. Unde sequitur responsio ait Iesus ei: *diliges dominum tuum* et cetera. Et non solum respondet ad quaestionem propositam, sed veritatem docet. Et primo docet quod sit primum; secundo quod ei est simile; tertio rationem assignat. Secunda ibi *secundum autem simile est huic* et cetera. Tertia ibi *in his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae*. Dicit ergo *diliges dominum Deum tuum* et cetera. Istud scribitur Deut. VI, 5. Item dominus per Moysen dicit Deut. X, 14: *numquid dominus petit a te, nisi ut timeas et diligas eum?* Ergo duo praecipit, timorem scilicet et dilectionem. Et quare non respondet dominus de timore, sicut de dilectione? Dicendum quod quidam timent Deum, qui timent pati ab eo, ut qui timent poenam Gehennae, vel qui timent amittere aliquid quod habent a Deo; et hic est timor servilis, quia illud diligit in quo timet puniri. Alius est, qui ipsum Deum timet propter se, qui timet eum offendere; et talis timor est ex amore, et ex hoc timet, quod amat; ergo principium est amor; I Io. c. IV, 16: *Deus caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo*. Et ideo dicit *diliges dominum*; non timeas, quia Deus diligendus est sicut primum diligibile, quia ipse finis primus est, sed quaecumque alia diliguntur propter finem. Qui ergo diligit Deum ut finem, diligit in toto corde; Ioel II, 12: *convertimini ad me in toto corde vestro*. Et quantumcumque nitamini, non poteritis eum comprehendere, quia Deus maior est toto corde. Sed quid est quod dicit *ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et in tota mente tua?* Chrysostomus exponit sic: quia in dilectione sunt duo: unum quod est principium; secundum quod est dilectionis effectus et sequela dilectionis. Principium dilectionis est duplex. Dilectio enim potest fieri ex passione, et ex iudicio rationis: ex passione, cum nescit homo vivere sine eo quod diligit; ex ratione, secundum quod diligit ut ratio dictat. Dicit ergo quod ille ex toto corde diligit, qui diligit carnaliter; ille ex anima, qui ex iudicio rationis. Et nos Deum utroque modo debemus diligere: carnaliter, ut cor carnaliter afficiatur circa Deum; unde in Ps. LXXXIII, 3: *cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Tertium est sequela dilectionis, quia illud quod diligo, libenter video, libenter de eo cogito, libenter facio quod ei placet; Io. XIV, 23: *qui diligit me, sermones meos servabit*; et totum refero in ipsum; Ps. LXXXIII, 2: *quam dilecta tabernacula tua, domine virtutum. Concupiscit et deficit anima mea in atria domini*. Et possumus addere illud quod Marcus addit, *et in omni fortitudine tua*, quia qui Deum diligit, totum se transfert in illum, et fortitudinem expendit in ipsum. Augustinus sic distinguit inter cor et animam et mentem, secundum tria quae procedunt ex ipsis. *De corde exeunt cogitationes*, ut habetur supra XV, 19, ex anima vita procedit, ex mente scientia et intelligentia. Unde quod dicit *ex toto corde*, intelligendum est ut omnes cogitationes in ipsum referamus; quod *ex tota anima*, quod tota vita; quod *ex tota mente*, ut tota scientia referatur in eum, idest ut scientiam captives in obsequium eius; II Cor. X, 5: *in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*. Magistralis quaedam Glossa exponit quod anima est imago Dei secundum suas potentias, secundum memoriam, intelligentiam et voluntatem, ita quod illud quod dicitur *ex corde*, ad intelligentiam referatur; quod dicitur *ex anima*, ad voluntatem; quod *ex mente*, ad memoriam, ita ut perfecte Deo vivatur. Origenes sic exponit: *diliges Deum ex tota anima*, ita ut sis paratus animam tuam ponere pro eo si necesse est; Io. XIII, 37: *animam meam ponam pro te*. Sed differentia est inter mentem et cor. Mens enim dicitur a metiendo; cor sumitur pro simplicitate intellectus; mens vero quoad prolationem, quia per sermonem metitur intellectus, sive cogitatio: unde vult dicere quod in locutionibus et in meditationibus Deum totaliter diligamus. Hoc posito, subdit *hoc est primum et maximum mandatum*. Maximum capacitate: istud enim est, in quo omnia continentur, quia in isto dilectio proximi continetur, secundum quod I Io. IV, 21 dicitur: *qui diligit Deum, diligit et fratrem suum*; et ideo maximum. Item primum origine, maximum dignitate et capacitate. Non primum in Scriptura, quia in Scriptura primum mandatum fuit, *dominus Deus tuus Deus unus est*, Deut. VI, 4. Et quare? Quia omnis inclinatio appetitivae virtutis est in amore: ideo habemus mandatum quod colamus Deum in dilectione; ad Rom. XIII, 10: *plenitudo legis dilectio est*; ad Eph. III, 17: *in caritate radicati et fundati*. Secundo, ponit secundum mandatum *secundum autem simile huic est: diliges proximum tuum sicut teipsum*. Voluit significare quod in mandatis est ordo. Et quae est causa? Constat quod mandata sunt de actibus virtutum; virtutes autem habent ordinem, quia una dependet ab alia, et sicut virtutes, sic

et mandata. Sed quare dicit quod est simile primo? Quia quando diligitur homo, cum homo sit ad similitudinem Dei, diligitur Deus in illo; ideo simile est primo mandato, quod est de dilectione Dei. Sed quid intelligit nomine proximi, cum dicit *diliges proximum*? Istud satis signatur in parabola Lc. X, 36, ubi quaeritur, *quis tibi videtur, quod fuerit eius proximus*? Et respondetur, *qui fecit misericordiam in eum*. Unde qui debet facere misericordiam nobis, vel nos ipsi, sub nomine proximi continetur. Sed non est aliqua rationalis creatura, cui non debeamus misereri, et e converso: et ideo sub nomine proximi continetur homo et Angelus. Et quod dicit *sicut teipsum*, non intelligitur quantum teipsum, quia hoc esset contra ordinem caritatis; sed *sicut teipsum*, idest eo fine quo teipsum, vel eo modo quo teipsum. Eo fine, quia te non debes diligere propter te, sed propter Deum, sic etiam proximum. Apostolus I Cor. X, 31: *omnia in gloriam Dei facite*. Item in eo quod teipsum diligis, diligis te in eo in quo vis tibi bonum, et tale bonum, quod sit secundum te et legem Dei, et hoc est bonum iustitiae. Sic etiam et proximo debes optare bonam iustitiam; unde debes eum diligere, vel quia iustus est, vel quia iustus fit. Item debes eum diligere eo modo quo teipsum, quia cum dico diligo istum, dico volo bonum ei. Unde actus dilectionis cadit super duo: vel super ipsum qui bonus est, vel super ipsum bonum, quod volo sibi; unde diligo istum, quia volo ipsum esse bonum mihi. Unde aliquis diligit bona temporalia, quia scit ea bona esse sibi; aliqui vero diligunt aliquid, quia bonum est in se: sic debes diligere teipsum, et etiam proximum. Consequenter assignat rationem quare ista duo sint maxima mandata *in his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetae*. Tota doctrina legis et prophetarum dependet ab his. Finis in appetibilibus se habet ut principium in speculativis: procedit enim scientia a principiis ad conclusiones, et sic tota scientia ex principiis iudicatur, sicut et in omnibus operabilibus totum dependet a fine. Quia ergo dilectio est finis; I ad Tim. c. I, 5: *finis praecepti est caritas*; ideo ab istis dependent omnia alia, et haec est expositio Augustini. Origenes sic exponit: in his, idest in observantia istorum, dependet intellectus legis et prophetarum, quia qui haec observat, meretur intelligentiam legis et prophetarum; Eccli. II, 10: *qui timetis dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra*. Ps. CXVIII, 104: *a mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem viam iniquitatis. Congregatis autem Pharisaeis interrogavit eos Iesus*. Postquam responderat eis, ipse voluit obiicere: et facit duo. Primo ponitur interrogatio; secundo eius effectus, ibi *nemo poterat ei respondere verbum*. Circa primum primo proponit interrogationem; secundo responsionem; tertio obiicit contra. Dicit ergo *congregatis autem Pharisaeis, interrogavit eos Iesus*. Congregati autem erant ad tentandum; unde ponit interrogationem *quid vobis videtur de Christo, cuius filius est*? Haec quaestio difficillima erat et congrua. Difficillima, quia habetur Is. LIII, 8: *generationem eius quis enarrabit*? Erat etiam congrua, quia habebant opinionem, quod esset purus homo, et non credebant ipsum esse Deum, quia sic non tentarent eum, quia scriptum est Deut. VI, 16: *non tentabis dominum Deum tuum*. Ideo ut ostendat se Deum dicit *quid vobis videtur de Christo*? Sequitur responsio *dicunt ei: David*. Christi enim erat duplex generatio: una secundum carnem, alia secundum divinitatem, secundum quam est filius Dei patris, de qua dicitur Ps. II, 7: *dominus dixit ad me: filius meus es tu* et cetera. Ideo ipsi respondent de generatione secundum carnem, cum dicunt *David*. Ier. XXIII, 5: *suscitabo David germen iustum*. Et ad Rom. I, 3: *qui factus est ei ex semine David secundum carnem*. Et isti insufficienter responderunt, quia insufficienter cognoscebant eum. Tunc obiicit ut eis det intelligere aliam generationem *quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum, dicens: dixit dominus domino meo: sede a dextris meis*? Ps. CIX, 1. Habetur in lege quod pater maior est filio. Non ergo filius dominus est pater. Ergo vel Christus non est filius David, vel in eo est aliquid maius David, cum vocet eum dominum. Sed forte dicerent quod David fuit deceptus: quod removet, quia in spiritu hoc dicit, unde *spiritu sancto Dei locuti sunt homines*, II Petri I, 21. Possumus autem tria videre in auctoritate ista Psalmi. Primo praeeminentiam ad sanctos, aequalitatem ad patrem, et dominium super rebelles. Praeeminentiam ad sanctos, cum dicit *dixit dominus domino meo*. Dominus, scilicet pater, domino, scilicet filio: ipse enim filius habet dominium super omnes sanctos: nullus enim sanctus illuminatur nisi a lumine vero: ipse autem est lumen verum; Io. I, 4: *vita erat lux hominum*. Si ergo ipse est, cuius participatione omnes sancti lumen recipiunt, praeeminentiam habet ad omnes sanctos in eo quod dicitur: *tecum principium in die virtutis tuae, in splendoribus sanctorum* etc.; unde ipse originaliter est splendor omnium sanctorum. Item aequalitas patris tangitur, cum dicitur *sede a dextris meis*: non quod sint sedes locales, sed metaphorice, quia honorabilior locus est sedere a dextris. Dicere enim est emittere verbum. Quod ergo dixit dominus *sede a dextris meis* quid est aliud, nisi quod generando me verbum, dedit mihi potestatem, aequalitatem et auctoritatem? Potest etiam exponi de temporalibus, idest in potioribus bonis, sed non est ad propositum. Dominus enim semper videtur a dextris, ut in Marc. ult., 5: *viderunt iuvenem sedentem a dextris*. Et Stephanus, Act. VII, 55, *vidit Iesum sedentem a*

dextris virtutis Dei. Et quid fiet de inimicis eius? Ei omnes subiicientur; unde subdit *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Isti vel sunt penitus infideles, vel hi qui noluerunt obedire et subesse; unde istos ponet *scabellum pedum tuorum.* Scabellum enim est quod ponitur sub pedibus; illud autem quod est sub pedibus totaliter ei subiicitur, non autem illud quod est in manu. Quidam ponuntur scabellum ad punitionem, quidam ad salutem: ad punitionem, qui nolunt facere eius voluntatem; ad salutem, qui faciunt eius voluntatem. Sed obiiciunt Ariani: ergo non est aequalis patri. Dico quod legitur utrumque, et quod subiicitur patri, et quod est aequalis patri; I ad Cor. XV, 25: *oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus.* Item Christus sibi omnia subiiciet; Phil. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.* Unde illud dicit ad demonstrandum unitatem potestatis: unde omnia quae potest pater, eadem potest et filius. Sed quid est quod dicit *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?* Ergo videtur quod postquam supposuerit inimicos, quod ultra non sedebit a dextris. Dicendum quod donec aliquando importat tempus determinatum, aliquando infinitum. Hic vero importat infinitum. Sed diceret aliquis: nonne multi rebellant Christo? Ita, verum est quod multi rebellant, et ideo poterat esse dubium de tempore quando multi rebellarent: ideo voluit Christus exprimere. *Si ergo David vocat eum dominum, quomodo filius eius est?* Ergo dominus est et filius, quia filius est secundum carnem, quia ab ipso traxit originem, et dominus secundum divinitatem. *Et nemo poterat respondere ei verbum.* Hic ponitur effectus, et est duplex, quia Christus fuit respondens et opponens. Quia opponens: *nemo poterat respondere;* Iob IX, 3: *si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.* Item quia in respondendo confutaverat eos, ideo sequitur *nec ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.* Ideo potestis videre, quod isti non interrogabant ut eos doceret, sed ut eum tentarent; Deut. XXXII, 7: *interroga patrem tuum et annuntiabit tibi.*

Caput 23

Lectio 1

[87392] Super Mt., cap. 23 l. 1 Supra ostensum est quomodo Pharisei et Scribae provocati sunt ex gloria Christi, et etiam ex sapientia eius, qua colliserat eos, nunc autem ostendit quomodo ex iustitia qua eos arguebat: et duo facit. Primo instruit aliquos; secundo redarguit. Secunda ibi *vae autem vobis, Scribae et Pharisei.* Circa primum duo facit. Primo ostendit eorum dignitatem; secundo aperit eorum intentionem in usu auctoritatis, ibi *omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus.* Circa primum tria facit. Primo commendat eorum auctoritatem; secundo docet exhibere obedientiam cum cautela; tertio assignat rationem. Secunda ibi *omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite* etc.; tertia ibi *dicunt enim et non faciunt.* Dicit ergo *tunc Iesus locutus est ad turbas* et cetera. Ita continuandum est. Dominus intantum eos confutavit, quod nec interrogare audebant, nec respondere sciebant. Sed, secundum quod dicit Chrysostomus, inutilis est sermo qui redarguit et non instruit: ideo convertit se ad turbas et ad discipulos suos, ut eos instruat. Sciendum autem quod quidam audiunt eum ut discipuli, quidam ut turbae: ut discipuli, qui veritatem percipiunt mente; Io. VIII, 31: *si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.* Ut turbae, qui veritatem mente apprehendere non possunt. Ideo quandoque convertit sua verba ad turbas, quandoque ad discipulos, quandoque ad utrosque; et diversimode: quia ad discipulos alta dicendo, ut habetur Io. XV, 15: *quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis.* Quandoque vero ad turbas profert parabolas, sicut habetur supra. Utrisque autem loquitur de necessitate salutis, et talia sunt haec verba. *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei.* Cathedra proprie est magistrorum; et ideo illi super cathedram dicuntur sedere, qui sunt successores Moysi; Eccli. XXIV, v. 33: *legem mandavit Moyses in praeceptis iustitiarum.* Unde illi qui Moysis legem docebant, sedebant super cathedram Moysi. Et in lege continebantur quaedam ad fidem pertinentia, et quaedam ad bonos mores. Ad fidem pertinentia erant ea, in quibus praefigurabatur Christus; unde ipse dicit, Io. V, 46: *si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi.* Item continebantur praecepta moralia; Eccli. cap. XXIV, 33: *legem mandavit Moyses in praeceptis iustitiarum.* Sed notandum quod supra cathedram sedent et Scribae, et Pharisei, et discipuli Christi: Scribae qui solam litteram considerant; Pharisei qui aliquantulum de sensu suo interiori; discipuli Christi qui totum perpendunt: et non dicuntur discipuli Moysi, sed Christi; Lc. ult., 27: *incipiens a lege et prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.* Tunc monet eos ad obedientiam cum cautela; et facit duo. Primo hortatur ad obediendum; secundo ad cavendum. *Omnia quaecumque dixerint vobis, servate,* scilicet in corde, *et facite,* in opere; Deut. XVII, 9: *venies ad sacerdotes levitici generis, et ad iudicem;* et post: *et*

facies quaecumque dixerint; et sequitur: sequerisque sententiam eorum. Et apostolus: *obedite praepositis vestris.* Et hoc est contra Manichaeos qui dicebant legem veterem non esse bonam. Et patet quod sit bona, quia dominus praecepit eam servari. Sed potest quis obiicere: ergo debemus legalia observare, quod est contra doctrinam apostolorum, Act. XV, 29. Sciendum quod semper auctoritas servanda est legislatoris secundum intentionem eius; sed legislator aliqua dicit ut semper servanda, et talia semper debent servari; aliqua vero dicit quae sunt vel ut umbra, ut habetur ad Col. II, 17: *quae sunt umbra futurorum.* Moralia ergo sunt mandata secundum intentionem legislatoris, ut semper servantur; sed legalia pro tempore tantum, scilicet pro tempore ante Christum. Unde ante tempus illud debent servari, post non: quia qui servaret, iniuriam Christo faceret. Et ponit Augustinus exemplum. Si diceret aliquis: ego comedam cras, haec vox est signum huius rei; et si postquam comedisset, diceret illud idem, non bene diceret. Sic cum ista legalia essent signa Christi venturi, postquam Christus venit, qui servaret ea, non bene servaret. Unde *omnia quae dixerint vobis, secundum intentionem legislatoris, facite. Secundum vero opera eorum nolite facere.* Hic docet cautelam. Debetis scire quod praelatus praeficitur, ut doceat non solum doctrina, sed etiam vita. Et debemus nos ei concordare quantum ad ea quae docet, quia, secundum quod dicitur ad Gal. I, 9, *si quis evangelizat vobis praeter id quod accepistis, anathema sit.* Similiter etiam debemus ei conformari in vita. Debet enim esse vita eius nobis in exemplum, sicut vita Christi: unde I Cor. IV, 16: *imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Isti vero non dissonant a doctrina, sed a vita; ideo doctrina eorum est attendenda, sed vita cavenda. *Dicunt enim, et non faciunt.* Hic assignat rationem. Et primo ponit rationem; secundo exponit, ibi *alligant autem onera gravia et cetera.* Tu dicis *quae dixerint vobis facite*, quia dicunt: vos debetis benefacere, sed *non faciunt*; et ideo non debetis facere secundum opera eorum, quia qui doces non furandum, furaris; Ps. XLIX, 16: *peccatori enim dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Alligant enim onera gravia et importabilia et cetera.* Dominus enim vult exaggerare malitiam eorum *quia dicunt, et non faciunt.* Si simpliciter dicerent et non facerent, adhuc istud tolerabile esset; sed non sufficit illis, quia adiiciunt praeceptis Dei gravissima onera. Et ideo notatur praesumptio eorum, quia alligant alia onera super onera a Deo imposita, quia faciunt novas observantias, sicut habetur in Mc. VII, 2, quod prohibebant comedere panem, nisi frequenter lavarentur manus; contra illud Is. LVIII, 6: *dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes.* Item notatur crudelitas eorum qui imponunt onera, contra illud I Io. cap. V, 3: *quia mandata Dei levia sunt. Iugum enim meum suave est, et onus meum leve,* supra XI, 30. Item notatur eorum indiscretio, quia si forti grave imponerent, non esset magnum; sed debilibus imponunt onera importabilia: illud enim non potest portari quod superat vires portantis. In Act. XV, v. 10: *hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus.* Item notatur eorum nimia severitas, quia si imponerent onus, et darent indulgentiam, adhuc sufficeret; sed ex quadam violentia praecipiant. *Imponunt in humeros hominum,* unde excedunt in dicendo. Item excedunt in non faciendo, quia sunt aliqui homines, qui non volunt perficere totum, tamen volunt aliquid perficere. Item sunt aliqui qui etsi nolunt facere aliquid difficile, volunt tamen aliquid leve. Item aliqui sunt qui etsi non faciunt, habent tamen voluntatem faciendi. Sed qui nihil istorum vult, in malitia superexcedit; unde dicit *digito autem suo nolunt ea movere;* unde non solum non faciebant, sed nolebant ea saltem *digito suo movere,* idest non inchoare. Item nec etiam levia facere, quae per digitum significantur. Ideo debetis facere quae docent, sed non sequendi sunt quoad opera, quia nec minimum faciunt. Chrysostomus dicit: tales sunt qui magna dicunt, et parva faciunt; tales sunt similes exactoribus tributorum, qui aliis magna faciunt solvere plusquam tributa exigant, ipsi autem sui nihil solvunt. Non te videam magna docentem, sed parva facientem. Unde magis parceret tibi dominus, si declinas ad misericordiam, quam ad severitatem. *Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus.* Hic intentionem proponit: et facit duo. Primo aperit eorum intentionem; secundo monet discipulos ad eorum vitiationem. Et primo intentionem proponit; secundo exponit, ibi *dilatant enim phylacteria sua et cetera.* Quae est ratio quare dicunt, et non faciunt? Quia sunt incorrigibiles. Causa autem quare homo sit difficilis ad corrigendum vel incorrigibilis, est quaerere gloriam propriam. Unde Chrysostomus: tolle gloriam inanem de clero, et sine labore alia omnia vitia resecaabis. Unde ab isto incipit dicens: *omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus;* Io. XII, 43: *dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei.* Unde dicit *omnia vero opera sua faciunt,* quia non solum unum, sed *omnia ut videantur ab hominibus,* contra illud quod dicitur supra VI, 16: *nolite fieri sicut hypocritae. Nolite ergo assimilari eis.* Sequitur expositio: *dilatant enim phylacteria sua et cetera.* Et facit duo. Primo dicit quod faciunt; secundo quod requirunt *amant enim primos recubitus in coenis et cetera.* Quid faciunt? Onerosa non faciunt, sed aliqua quae exterius patent, bene faciunt; unde Bernardus: portant vestes sanctitatis, et hoc non est

onerosum, quod ostendebant in phylacteriis et in fimbriis. Dicitur enim Deut. VI, 8: *ligabis ea in manu tua, et ante oculos tuos*. In manu, idest in completionem operis, et ante oculos tuos, idest in consideratione tua. Ideo isti volentes gloriam, ut viderentur zelatores mandatorum Dei, scribebant mandata in schedula, et ponebant ante oculos, et illud phylacteria vocabant, et dilatabant magis ista, ut magis viderentur ab hominibus; unde dicitur *dilatant enim phylacteria sua*. Item de fimbriis legitur Num. XV, 38, quod praecepit dominus ut facerent fimbrias, quia voluit ut discerneretur populus Iudaicus ab aliis populis. Et isti ut magis ostenderent se religiosos, magnificabant fimbrias, et alligabant spinas, ut viderentur se pungere, ut recordarentur se esse Iudaeos. Non ergo exhibent nisi exteriora; supra VII, 15: *veniunt ad vos in vestimentis ovium*. Et quid requirunt? *Ut videantur ab hominibus*. Haec autem gloria in tribus ostenditur. In primatu, in reverentia exhibita, et in laude nominis; qui enim quaerit gloriam, quaerit unum istorum, vel omnia. Isti autem quaerebant primatum in loco sacro et in loco communi; unde in loco communi dicit *amant autem primos recubitus in coenis*. Volebant enim sedere in capite mensarum, contra illud Lc. XIV, 8: *cum invitatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco*. Et dicit *amant*, quia non reprehenditur auctoritas, sed inordinatus appetitus. Quidam enim sunt in primo loco corporaliter, qui tamen in corde sedent in novissimo; et e converso aliquis sedet in novissimo loco, ut dicatur, vide, ille est humilis, et sic etc., sed in primo, corde, quia inde quaerit gloriam. Item quaerunt primatum in loco sacro, quia in Ecclesia; unde dicit *et primas cathedras in synagogis*, contra illud Eccli. VII, 4: *noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris*. Item appetunt reverentiam, unde dicit *et salutationes in foro*, idest ut salutentur et honorentur ab hominibus, ut amoveatur capucium coram ipsis, et flectantur genua ante eos; et appetunt *vocari ab hominibus Rabbi*, idest quod laudentur ut magistri. Origenes refert istud ad illos, qui dignitates appetunt in Ecclesiis: est enim quaedam dignitas archidiaconorum, diaconorum, sacerdotum, episcoporum. Diaconi sunt ut praesint mensis, Act. cap. VI, 2 ss. Unde illi appetunt primos recubitus, qui appetunt locum diaconorum. Item cathedra proprie sacerdotum est; ideo illi amant cathedras qui amant locum sacerdotum. Qui autem debent esse magistri, sunt proprie episcopi; unde illi volunt vocari Rabbi, qui amant esse episcopi. *Vos autem nolite vocari Rabbi*. In parte ista arcet ab imitatione gloriae; secundo invitat ad humilitatem, ibi. *Qui maior est vestrum, erit minister vester*. Notandum autem quod qui primatum habet, habet instruere et gubernare; quorum primum est proprium magistri, secundum patrum. Et ideo primo prohibet inanem gloriam quantum ad utrumque; secundum ibi *et patrem nolite vocare vobis super terram*. Circa primum primo ponit documentum; secundo rationem assignat. Dicit ergo *vos autem nolite vocari Rabbi*; contra quod est illud I Tim. V, 17: *qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina*. Potest dici *nolite*, idest non ambiatis. Et subiungit rationem *unus est enim magister vester* etc. scilicet Deus; Ps. LXXXIV, 9: *audiam quid loquatur in me dominus Deus*. Sed quid vult dicere? Dicendum quod ille proprie dicitur magister, qui doctrinam habet a se, non ille qui traditam ab alio aliis dispergit. Et sic solum unus est magister, scilicet Deus, qui proprie doctrinam habet; sed ministerio multi sunt magistri. Si quaeris auctoritatem, quaeris quae Dei sunt; sed si ministerium, quaeris quod humilitatis est; unde subditur *qui maior est vestrum, erit minister vester*, idest reputabit se ministrum. Chrysostomus dicit quod sicut unus est Deus per naturam, multi per participationem, sic etiam unus magister est naturaliter, multi ministerialiter. Sed quomodo potest homo scire quod a se non habeat doctrinam? Patet quia sic esset in eius voluntate dare doctrinam cui vellet, sed non potest, immo solius Dei est, qui interius cor illuminat. Et est exemplum manifestum in sanitate, quia medicus sanat, quia aliqua exterius ministrat; sed natura principaliter sanat, medicus vero quaedam adiumenta ministrat; et sanat medicus sicut natura, reducendo scilicet ad medium. Sic est de scientia, quia principium est nobis a natura, scilicet intellectus; unus qui docet, adhibet quaedam auxilia doctrinae, sicut medicus ad sanitatem, sed solus Deus operatur in intellectu. Unde *unus est magister vester*, unde non debetis vocari magistri. Item ostendit quod non ament auctoritatem patris: *vos autem omnes fratres estis*, et hoc ostendit ex aequali conditione. In magisterio non fecit differentiam in qualitate conditionis, sed in paternitate conditionem apponit, unde dicit *vos omnes fratres estis*, quia a me patre; Mal. ult., 5: *ecce ego mittam vobis Eliam prophetam*; et post: *et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum*. Item estis filii mei per regenerationem; I Petr. I, 3: *qui regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Iesu Christi*. Unde unus non habet auctoritatem super alium. Et sequitur *et patrem nolite vocare vobis super terram*: quia enim estis filii patris superni, ideo non debetis habere patrem in terris. Ille proprie dicitur patrem habere in terris, qui haereditatem quaerit in terris; et ille habet patrem in caelis, qui haereditatem quaerit in caelis; I Petr. I, 4: *qui regeneravit nos in haereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in caelis*. Quare ergo in monasteriis

maiores dicuntur patres? Dicendum quod est quantum ad auctoritatem; Ephes. III, 4: *potestis intelligere prudentiam meam in ministerio Christi* et cetera. *Unus enim est pater vester*. Supra VI, 9: *pater noster qui es in caelis*. Item *nec vocemini magistri, quia magister vester unus est: Christus*. Unde Christus magisterium sibi attribuit, quia Christus verbum est; et ideo ipsius est docere, quia nullus docet nisi per verbum. Item est magister quantum ad naturam humanam, quia missus est ut doceret; Io. I, 18: *Deum nemo vidit umquam. Unigenitus qui est in sinu patris, ille nobis enarravit*. Item ibid. XIII, 13: *vos vocatis me magister et domine. Qui maior est vestrum, erit minister vester*. Postquam retraxit a superbia, hortatur ad humilitatem. Et primo ponit hortationem; secundo assignat rationem. Et hoc potest sic continuari. Chrysostomus: vos non debetis patres vocari, nec magistri; unde hoc non debetis ambire, sed magis humilitatem. Unde *qui maior est vestrum, erit minister vester*, idest debet se exhibere ministrum. Unde I Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo ut ministros Christi*. Vel aliter. Ita dixerat *nolite vocari Rabbi*, unde dicerent ei: vis quod non sit praelatio in terra? Dicit dominus: hoc non volo, sed volo quod *qui maior est vestrum sit minister*, idest non se existimet ut superiorem, sed ut ministrum; II Cor. IV, 5: *nos autem servos vestros per Iesum*. Et hoc est quod dicitur Lc. XXII, 27: *quis maior est, qui ministrat, an qui recumbit?* et cetera. Deinde assignat rationem *qui autem se exaltaverit, humiliabitur, et qui se humiliaverit, exaltabitur*. Unde in cantico virginis Lc. I, 52: *deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles*.

Lectio 2

[87393] Super Mt., cap. 23 l. 2 Postquam instruxit discipulos et turbas de cautela quam habere debebant super doctrina Iudaeorum, hic convertit sermonem ad Scribas, increpando eos. Primo increpat de simulatione religionis, cum irreligiosi essent; secundo de simulatione puritatis, cum impuri essent; tertio de simulatione pietatis, cum impii essent. Secunda ibi *vae vobis, Scribae et Phariseae hypocritae, qui mundatis quod deforis est calicis* et cetera. Tertia ibi *vae vobis qui aedificatis sepulcra prophetarum* et cetera. In his quae ad religionem spectant, quaedam a sacerdotibus debentur populo, quaedam e converso. Primo ergo ponit malitiam eorum in his quae a sacerdotibus; secundo in his quae a populo, ibi *vae qui dicit: quicumque iuraverit* et cetera. Sacerdos debet subdito iam converso aliquid, et aliquid non converso. Non converso, ut convertat ipsum; converso doctrinam; Mal. cap. II, 7: *labia sacerdotis docent sapientiam*. Item debet ei suffragia; ad Hebr. V, v. 1: *omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum*. Et isti mala agebant in utroque; unde primo arguit eos de primo; secundo de secundo, ibi *vae vobis qui comeditis domos viduarum* et cetera. In istis omnibus increpationibus designat se esse filium eius, qui veterem legem dedit. Deut. XXVI, et XXVIII dantur maledictiones eis qui in lege non permanserint, et post dantur benedictiones. Sed quia venerat ut solveret maledicta legis, ideo primo datae sunt superius benedictiones, ubi dictum est, *beati pauperes, beati mites* et cetera. Circa finem vero suae doctrinae dat maledictionem. Ideo male reprehendunt, qui reprehendunt veterem legem propter hoc quod ibi continebantur maledictiones, quia sicut in veteri lege, ita et in nova. Sicut enim in lege non maledicebantur nisi qui legem praeteribant, sic nec hic; Prov. III, 11: *disciplinam domini non abiicias*. Sed quid est quod dicit *qui clauditis regnum caelorum ante homines?* Regnum caelorum dicitur beatitudo vitae aeternae; supra V, 20: *nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum et Pharisearum, non intrabitis in regnum caelorum*. Item sacra Scriptura dicitur regnum; supra XXI, 43: *auferetur a vobis regnum Dei*, idest intellectus sacrae Scripturae. Ad utrumque regnum Christus ostium est; Io. X, 9: *ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inveniet*. Quid est ergo claudere regnum, nisi quod isti claudebant per malam doctrinam et malam vitam? Non clauditur nisi quod apertum est. Doctrinae de Christo apertae erant, sed isti claudebant, quia obscuras eas faciebant. Habetur Is. XXXV, 5: *dominus ipse veniet, et salvabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt*. Quando dominus faciebat ista miracula, aperta erat haec Scriptura, sed ipsi claudebant dicentes, *in Beelzebub principe Daemoniorum eiicit Daemonia*, Lc. XI, 15. Item ipsi claudebant per malam vitam, quando per malum exemplum inducebant ad peccandum; Ps. I, 1: *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit*. Ille proprie in cathedra pestilentiae sedet, qui officium docendi accipit, et per malam vitam populum corrumpit. Per iniustam etiam sententiam iudex hominem perimit, tamen iniustam sententiam in vanum proiicit. Data est enim potestas ligandi et solvendi ad aedificationem, non ad destructionem. Unde potest eis dici *vae vobis (...) quia clauditis regnum caelorum ante homines*. Item quicumque impedit introitum ad regnum, non est dubium quin male agat; unde sequitur *vos enim*

non intratis, nec introeuntes sinitis intrare, idest alios converti. Unde Mal. II, 8: recessistis a via, et scandalizastis plurimos. Vae vobis (...) qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Hoc est secundum *vae*, in quo tangitur simulatio quantum ad orationem. Et primo arguit de voracitate, cum dicit *qui comeditis domos viduarum*, quia quicquid faciebant, totum ad gulam retorquebant, ita quod eis convenit illud II Mc. VI, 4, quod totum templum luxuriis et comessionibus erat plenum. *Domos viduarum*, idest facultates viduarum. Sed quare magis domos viduarum quam aliorum? Ratio est, quia magis intendunt seducere mulieres, quia viri sapientiores sunt et discretiores, nec ita cito decipiuntur. Item mulieres habent affectum magis proclivem ad largiendum; I ad Tim. II, 10: *sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per bona opera.* Item *domos viduarum*, quia mulier quae habet virum, habet eum ut caput et ut consiliarium, ideo non ita decipitur. Item coniugata non habet potestatem domus suae, sed vidua habet; ideo magis potest dare quam coniugata, et ideo magis faciebant quaestum circa eas, quam circa alias, cum magis esset eis dandum; unde bene convenit eis illud Ps. XCIII, 6: *viduam et advenam interfecerunt.* Et hoc in oratione. *Orationes longas orantes*, propter simulationem sanctitatis: et sic retorquebant orationem ad quaestum, et quaestum ad gloriam. Unde reprehendi poterant, quia gulosi, quia depraedatores, item quia simulabant sanctitatem; et ideo sequitur *et propter hoc amplius accipietis iudicium*, idest amplius peccatis. Et quare? Quia si aliquis rapit per arma Diaboli, peccat; et si per arma Dei, peccat dupliciter, quia peccat contra Deum, et contra proximum. Vel *amplius* etc., quia accipitis ab eis, quibus debebatis dare. Vel *amplius*, sicut habetur Lc. cap. XII, 47: *servus sciens voluntatem domini, et non faciens, vapulabit plagis multis. Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum.* Et hoc dupliciter exponitur, ut referatur ad tempus post Christum, et ante Christum. Si ad tempus post, sic loquitur futura et praesentia. Praevidebat enim quod per totum mundum Iudaei essent dispergendi, et quod converterent ad legem suam, et perverterent a Christo quos possent. Et ideo dicitur *circuitis mare et aridam* et cetera. Dicuntur proselyti qui convertuntur a gentibus ad fidem eorum, vel a Christianis; et quia praevidebat istos aliquos ad fidem suam conversuros de Christianis, ideo hoc dicit. Et dicit *unum*, quia paucissimi conversi sunt. Ideo intrarunt illam maledictionem, quae habetur Os. IX, 10: *quasi uvae in deserto inveni Israel. Et cum factus fuerit, scilicet Iudaeus, facitis eum filium Gehennae duplo quam vos*: quia est primo gentilis et post Iudaeus, et tunc habet duplicia peccata, scilicet gentilitatis et Iudaeorum, quia cum sit Iudaeus, fit particeps occisionis Christi; si autem fuerit Christianus, et post Iudaeus, efficitur in duplo peior, quia maculat donum spiritus sancti, quod acceperat in sacramentis. Item particeps fit peccatorum Iudaeorum; Io. VIII, 44: *vos ex patre Diabolo estis.* Potest etiam referri ad tempus ante Christum, quia ante Christum convertebant aliquos ad fidem suam. Et hoc patet, quia quilibet diligit magis se quam alium; ergo si converterent alios propter salutem animae, magis deberent de sui ipsius salute curare, sed non curabant. Sed hoc faciebant totum propter quaestum, quia volebant quod oblationes augmentarentur; unde futilis erat doctrina eorum. *Et cum factus fuerit, facitis eum filium Gehennae duplo quam vos*; quia primo convertebatur ad Iudaismum et scandalizabatur, et sic post iterato convertebatur. Unde II Petr. II, 21: *melius est viam iustitiae non agnoscere, quam post agnitam regredi.* Item aliter. Antequam esset Iudaeus, abstinebat a malis, saltem propter laudem hominum, sed post, non: unde ad Rom. II, v. 14: *cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex.* Unde accipiebant exemplum a malis. *Vae vobis, duces caeci.* In hoc ostendit quomodo sunt simulatores sanctitatis in his quae praelatis debentur. Et primo de oblationibus; secundo de decimis, ibi *vae vobis (...) qui decimatis mentham* et cetera. Videte: primo ponit traditionem eorum; secundo arguit tribus rationibus. Prima pars, ubi ponitur traditio cum ratione, habet duas partes. Secunda ibi *et quicumque iuraverit in altari* et cetera. Isti totam religionem trahebant ad quaestum, ut traherent homines ad offerendum. In templo erat multum aurum positum: unde dicebant quod si aliquis iuraret per templum, nihil debebat; sed qui iurabat per aurum, obligabat se ad tantum pro quo iurabat. Item secunda traditio erat, quod erat ibi altare et offerebantur multa super altare; unde dicebant quod qui iurabat per altare, nihil solvebat, qui autem per oblationem, obligabat se ad valorem oblationis. Et quare? Ut lucrarentur ex poenis, et ut elevarent per sanctitatem oblationem, et ut incitarentur homines ad magis offerendum. Et primo ponit primam partem; secundo secundam. Circa primum duo facit. Primo proponit traditionem; secundo improbationem, ibi *stulti et caeci* et cetera. Dicit ergo *vae vobis, duces caeci* et cetera. Idem habetur supra XV, 14: *caeci sunt et duces caecorum*; Is. LVI, 10: *speculatores eius caeci omnes. Qui dicitis, quicumque iuraverit per templum Dei, nihil est, quia impossibile est quod iste aliud templum faciat; qui autem iuraverit in auro templi, idest per aurum, debitor est, scilicet illius auri.* Consequenter ponit improbationem *stulti et caeci; quid enim maius est, aurum, an templum quod*

sanctificat aurum? Constat quod illud quod est in templo, ratione templi sanctum est, unde qui aliquid in templo furatur, sacrilegium committit: unde maius est iurare per templum, quam per aurum. Chrysostomus: contra quosdam qui dicunt quod iurare per Deum, nihil est. Unde qui iurant per Deum, credunt nihil iurare; sed cum iurant per sancta Dei Evangelia, credunt magnum esse. Unde potest eis dici: quid maius est, Deus vel Evangelium? Constat quod Deus. Et hoc verum est simpliciter; secus cum aliqua circumstantia additur, quae aggravat peccatum. Quia qui iurat per sancta Evangelia Dei, iuravit cum quadam deliberatione et solemnitate, et ideo gravius peccat. Deinde ponit secundam partem traditionis *et quicumque iuraverit in altari, nihil est: qui autem iuraverit in dono quod est super illud, debet*. Tunc ponit reprobationem caeci, *quid maius est, donum an altare quod sanctificat donum?* Non enim sanctificatur donum nisi per altare. *Qui ergo iuraverit in altari, iurat in eo et in omnibus quae super illud sunt*. Hic ponit aliam rationem. Templum continet aurum, et non e converso: similiter altare continet donum, et non e converso. Unde qui iurat per templum, iurat per aurum quod est in templo: et qui iurat in altari, idest per altare, iurat per id quod est in eo. Item sequitur alia ratio *et qui iuraverit in templo, iurat in illo et in eo qui habitat in ipso*. Isti dicebant: qui iurat in templo, nihil iurat. Sed ipse vult ostendere quod qui iurat per templum, iurat per Deum, quia non iurat per templum nisi sanctificatum, et non est sanctificatum nisi Deo. Ergo qui iurat per templum, iurat per Deum. Deinde ponitur alia ratio *et qui iurat in caelo, idest per caelum, non iurat per eum, nisi quia thronus Dei, et quia manifestatur ibi potentia Dei; unde qui in caelo iurat, iurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum*. Ps. X, 5: *Deus in templo sancto suo, dominus in caelo sedes eius*. Et istud inducitur ibi secundum similitudinem. Sed mystice, secundum Origenem, facit mentionem de templo, de auro et de altari, in quibus significatur vita contemplativa et gloriosa. Per aurum contemplativa significatur, per quod significatur subtilis sensus excogitatus ipsius Scripturae: quia quantumcumque videatur rationabilis, nihil est nisi sit in templo, idest nisi confirmetur in sacra Scriptura. Per altare signatur cor, in quo debet esse ignis devotionis; Lev. VI, 12: *ignis in altari meo non deficiet*. Per oblationes servitia et oblationes, quae nisi a corde sancto, vel ab altari sancto exeant, non possunt valere; Sup. VI, 22: *si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*. Per thronum vita gloriosa signatur: ibi Deus est qui est excedens universa. Vel per altare et templum intelligimus Christum: ipse enim se nominat templum; Io. II, v. 19: *solvite templum hoc, et in tribus diebus reaedificabo illud*. Item dicitur altare; ad Hebr. ult., 10: *habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui in tabernaculo deserviunt*. Unde quicquid boni facimus, nisi sit in templo hoc, idest Christo, sanctificatum, non valet; unde totum contemptibile est nisi referatur ad Christum. *Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum*. Hic reprehendit eos de decimis; et tria facit. Primo ponitur eorum consuetudinem; secundo inducit doctrinam; tertio ponit quamdam similitudinem. Secunda ibi *haec oportuit facere*; tertia ibi *duces caeci excolantes culicem et cetera*. Unde dicit *vae vobis, Scribae et Pharisei*, et superaddit *hypocritae*, quia principalis intentio erat simulatio, *qui decimatis mentham, anethum et cyminum*. Potest intelligi, vel decimas datis, vel qui decimas exigitis; unde plurimi erant sacerdotes et Levitae, ad quos pertinebant decimas exigere quae eis debebantur, ut habetur Num. XVIII, v. 21 et Deut. XIV, 22, ideo diligentissimi erant ad exigendum, ideo usque ad minima exigebant, ut de cymino et anetho. *Et reliquistis quae graviora sunt legis, iudicium, misericordiam et fidem*. Quaedam enim debebantur sacerdotibus propter se, ut decimae ex quibus debebant vivere; ad quaedam vero tenebantur propter Deum, ut facere iudicium et misericordiam; unde dominus ab eis ista requirebat, scilicet iudicium et misericordiam; Ps. c, 1: *misericordiam et iudicium cantabo tibi, domine*. Item vult fidem propter gloriam suam. Unde illa ad quae tenebantur propter Deum, non curabant, unde dicit: *et reliquistis quae graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem*. Sed de decimis, ad quae tenebantur propter se, bene curabant, secundum illud Phil. c. II, 21: *omnes quaerunt quae sua sunt, non Dei*. E contrario facit caritas, quae non quaerit quae sua sunt, sed *quae Iesu Christi*, I Cor. XIII, 5. Item potest dici *vae vobis, qui decimas datis*, quia datis de minimis, de mentha, et cymino, et huiusmodi, et hoc ut appareatis religiosi; sed de interioribus non curatis, quia nec misericordiam, nec iudicium, nec fidem diligitis; supra XII, 7: *si sciretis quid est, misericordiam volo, et non sacrificium, numquam condemnassetis innocentes*. Origenes dicit quod per mentham et cyminum etc. possunt quaedam intelligi, quae ad honestatem religionis pertinent. Unde misericordia, iudicium et fides sunt sicut cibi, alia vero minima sunt sicut condimentum. Unde sicut faciebant maiorem vim in condimento suo in parando cibum, quam in cibo, sic et isti magis faciebant vim in hoc quod flecteretur genu coram eis, quam in eis quae ad Deum pertinebant. *Haec oportuit facere, et illa non omittere*. Quia dixerat, *vae vobis, qui decimatis*, posset aliquis dicere quod prohiberet dominus dare decimas, ideo dicit quod immo, cum

dicit *haec oportuit facere, et illa non omittere*; quasi dicat: non peccatis in istis, sed in omittendo ea ad quae magis tenemini. Ideo et *haec oportuit facere*, idest decimas exigere, *et illa*, scilicet iudicium, iustitiam et fidem, *non omittere*. Sed hic potest esse quaestio de decimis. Videtur dominus ponere necessitatem solvendi decimas; unde in toto novo testamento non ita expresse fit mentio sicut hic. Sed numquid ex praecepto legis habetur? Non: quia in lege quaedam moralia continentur, quaedam caeremonialia, quaedam iudicialia. Moralia per omne tempus servanda sunt, et ab omnibus; caeremonialia a certis hominibus, et certis temporibus, ut circumcisio, et haec erant solum in figura; item quaedam iudicialia, ut si quis furaretur ovem, reddat quadruplum. Ideo quaeritur de decimis, utrum decimae sint praeceptum morale. Et videtur quod non, quia moralia sunt de lege naturali. Illud autem solum est de lege naturali, quod ratio naturalis suadet. Sed non plus suadet dare decimam, quam nonam vel undecimam et cetera. Ergo non est de iure naturali. Item, si decimae sint caerimoniales, ergo peccant qui solvunt eas. Ad hoc dixerunt, qui ante nos fuerunt, quod quaedam sunt pure moralia, quaedam pure caeremonialia, quaedam habent aliquid de morali et aliquid de caerimoniali. *Non occides*, pure morale est. Similiter, *dominum Deum tuum adorabis* et cetera. Si dicas: *quartadecima luna ad vesperam offeres agnum*, istud pure caerimoniale est. Sed si dicitur: *memento quod diem sabbati sanctifices*, aliquid habet naturale, vel morale, et aliquid caerimoniale. Morale, scilicet quod ratio naturalis suggerit, scilicet quod habeat aliquod tempus, ad quod vacat, vel in quo vacet ad orandum Deum. Sed quod die sabbati, vel dominico etc., iudiciale est. Unde dicunt quod praeceptum de decimis partim caerimoniale est, partim morale. Sunt enim ad sustentationem pauperum et eorum qui vacant servitio Dei, vel praedicationi: qui enim servit communitati, convenit ei de communitate vivere, et hoc est de iure naturali; sed quod decimam partem, hoc est caerimoniale. Sed numquid tenentur modo? Dico quod determinatio ad quemlibet principem qui habet potestatem legem constituendi, pertinet; unde in potestate Ecclesiae est constituere vel decimam, vel nonam, vel huiusmodi. Unde tenentur, non quia sit de iure naturali, sed ex constitutione Ecclesiae. *Duces caeci excolantes culicem, camelum autem glutientes*. In parte ista ponit similitudinem; unde dicit *excolantes culicem*. Qui excolat, cum difficultate transglutit. Unde vult dicere quod magnam curam ponunt in minimis, et parvam in magnis. Vel per culicem peccata minima intelliguntur, per camelum grandia, unde faciunt vim in parvis peccatis; et hoc est quod dicit *camelum autem transglutientes*. *Vae vobis, Scribae et Pharisei, qui mundatis quod de foris est calicis et paropsidis*. Supra dominus increpuit Phariseos de simulatione quam exterius praetendebant quam non habebant in corde, sed ad quaestum retorquebant; hic de simulatione puritatis quam exterius ostendebant. Et hic primo quantum ad appetitum temporalium bonorum, vel quantum ad peccata carnalia: secundo quantum ad spiritualia. Et primo agit de primo; secundo de secundo, ibi *vae vobis (...) quia similes estis sepulcris dealbatis*. Circa primum duo facit. Primo enim arguit eorum simulationem; secundo proponit sacram doctrinam, ibi *Phariseae caece* et cetera. Dicit ergo *vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui mundatis quod de foris est calicis* et cetera. Notate quod istud potest intelligi dupliciter. Uno modo, quod sit locutio propria; et vult tangere morem Phariseorum, qui ponebant magnam curiositatem in mundando exteriora, ut habetur supra, quod servabant munditiam urceorum et vasorum; unde *vae vobis*, qui magnam sollicitudinem imponitis in mundando vasa, sed non corda. Unde sequitur *intus autem*, idest in corde, *pleni estis rapina et immunditia*. Hieronymus vult quod sit figurativa locutio, unde vult quod intelligatur munditia omnis quae foris ostenditur. In paropside cibus ministratur, in calice potus. Homo autem paropsis dicitur; cibus autem in quo Deus delectatur, sunt bona opera quae facit; Io. IV, 34: *cibus meus est ut faciam voluntatem patris mei*. Constat quod usus calicis et paropsidis non est in superficie exteriori, sed interiori. Ille ergo mundat calicem exterius, qui parat corpus suum exterius. Vos autem estis huiusmodi *intus autem pleni estis rapina et immunditia*. Et duo ponit, rapinam et immunditiam, quia duo sunt genera peccatorum: carnalia quae consummantur in delectatione carnis, ut gula et luxuria; alia quae in delectatione spiritus, ut superbia et avaritia, quia avaritia quantum ad obiectum se tenet cum peccato carnali; quantum ad completionem, quia completur in delectatione mentis, scilicet in cupiditate pecuniae, se tenet cum spirituali. Unde reprehendit avaritiam, cum dicit *rapina*. Rapina autem proprie est quando accipitur alienum, sic proprie avarus detinet alienum: unde opponitur iustitiae; Is. III, 34: *rapina pauperum in domo vestra*. Item pleni *immunditia*, quantum ad gulam et luxuriam. Anima redditur impura per passionem, nulla autem passio ita deprimit rationem sicut gula et luxuria; Eph. V, 3: *fornicatio et immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos*. Tunc reducit ad sanam doctrinam *Phariseae caece, munda prius quod intus est calicis et paropsidis*. Tota puritas exterior est a puritate interiori, ut habetur supra VI, 22: *si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit* et cetera. Ideo docet quod mundet cor, et sic erit totum mundum. Unde dicit

Pharisaeae caece et cetera. Sap. II, 21: excaecavit eos malitia eorum. Munda quod interius est, quia quodcumque fiat exterius, dummodo fiat ex bona voluntate, totum bonum est; Prov. IV, 23: omni diligentia serva cor tuum. Item potest exponi de verbo hominis: unde illud quod interius est, potest intelligi intellectus sacrae Scripturae, Eccli. XV, 3: cibavit eum pane vitae et intellectus, in quo propinatur sapientia. Panis sapientiae est verbum vitae. Unde quidam volunt ornare verbum exterius, et de sententia non curant. Et isti mundant quod deforis est. Vae vobis, (...) quia similes estis sepulcris dealbatis. Hic arguit eos quantum ad peccata spiritualia. Et primo ponit similitudinem; secundo exponit. Sepulcrum dicitur ubi mortuum corpus quiescit. Mortua corpora sanctorum templum Dei sunt, in quibus Deus habitat; I Cor. III, 17: templum Dei sanctum est, quod estis vos. Corpus est habitaculum animae, et anima est thronus Dei: ita sicut corpus est habitaculum animae, ita anima Dei; Ps. X, 5: dominus in templo sancto suo et cetera. Corpus vero peccatoris est sepulcrum, quia mortuum continet, quia anima per peccatum moritur; ideo mali sepulcrum dicuntur; Ps. XIII, 3: sepulcrum patens est guttur eorum. In sepulcro est corpus mortuum intus, tantum aliquando exterius est aliqua imago, quae videtur in facie vivere; Apoc. III, 1: nomen habes quod vivas, et mortuus es. Et ideo dicit quae foris apparent speciosa, propter decorem exterius appositum, intus autem plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia, idest omni putredine et omni immunditia. Post hoc exponit sic et vos foris quidem apparetis hominibus iusti, idest homines vos iudicant iustos, intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate. Comprehendit peccata carnalia, avaritiam et gulam, sicut dictum est supra, sub qua vanagloria continetur; Io. XII, 43: dilexerunt magis gloriam suam quam Dei. Item sub iniquitate omnia peccata spiritualia. Tunc cum dicit vae vobis, (...) qui aedificatis sepulcra prophetarum, arguit eos de simulatione pietatis et duo facit. Primo ponit simulationem eorum; secundo crudelitatem, ibi itaque testimonio estis vobismetipsis et cetera. Item simulant dupliciter, factis et verbis. Unde primo redarguit eos de factis; secundo de verbis. Secunda ibi et dicitis: si fuissetis et cetera. Dicit ergo vae vobis qui aedificatis sepulcra prophetarum. Sed quid est? Numquid ipsi male faciebant? Nonne nos hoc bene facimus, qui corpora sanctorum in capsis argenteis et aureis ponimus? Dicunt aliqui quod non reprehenduntur de opere, sed de intentione, quia mala erat eorum intentio; faciebant enim ut memoria sceleris patrum suorum ad memoriam redigeretur hominum: unde consuetudo erat quod quando aliquod novum accidebat, quod fiebat aliquid ad memoriam illius. Unde volebant quod audacia parentum, quia ausi fuerunt interficere prophetas, esset in memoria omnium. Sed haec expositio non consonat litterae. Ideo aliter dicendum quod non vituperantur propter hoc, sed quia non faciebant hoc nisi ut exterius ostenderent signa pietatis, sicut supra dicitur quod decimabant mentham et cyminum. Item ornatis sepulcra iustorum. Ornabant sepulcra, et tamen habebant animum ad interficiendum propter simulationem. Similiter, dicit Chrysostomus, est temporibus nostris, quod si aliquis faciat multa bona, ornet sepulcra, manum habeat largam, et huiusmodi; si in lapidibus aedificet, et intendat vanam gloriam, nec ambulet in viis domini, non prodest ei. Item ostendebant verbo pietatem et dicitis: si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Commune est quod in factis aliorum omnes sunt iudices austeri: unde si videmus aliquem peccantem, iudicamus grande peccatum, nostrum autem peccatum attenuamus; ideo isti filii malitiam patrum suorum cognoscebant, suam autem non; supra VII, 5: eiiice primo trabem de oculo tuo, et tunc videbis eiiicere festucam de oculo fratris tui. Tunc ponit crudelitatem eorum. Et primo in generali; secundo in speciali. Et ponit poenam temporalem, ibi ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas. Circa primum primo describit originem; secundo imitationem mali; tertio minatur poenam. Dicit itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Sed quid mali erat eis, quia non erat in potestate eorum? Ideo videtur quod non debebat eis imputari. Videte: aliquando filius non imitatur peccata patris, aliquando imitatur malitiam paternam. Si non sequitur malitiam paternam, non ei imputatur. Aliquando accidit quod habet bonum patrem et malam matrem, et e converso, et sequitur bonitatem patris, vel matris. Sed si uterque malus, raro accidit quin imitetur malitiam eorum. Et ratio est, quia filii malorum assuescunt malis a principio; et ei quod assuescunt in iuventute, fortius adhaerent, et ideo magis sunt proclives ad malum. Item parentes mali cum vident filios aliquod malum agere, non castigant eos; quare peccatum eorum aggravatur ita quod peccata parentum redundant in filios; Ex. XX, 5: ego sum Deus Zelotes vindicans peccata patrum in filios. Ideo dicit quia filii estis eorum, qui habetis malitiam eorum; Sap. III, 12: nequissimi filii eorum. Unde estis filii per imitationem: et hoc est quod sequitur implete mensuram patrum vestrorum. Non est imperativum, sed nuntiativum: implete idest implebitis, quasi ut homo loqueretur, idest interficietis me; Io. c. XIII, 27: quod facis fac citius. Vel potest esse permissivum, idest, non impediemini per me; idest aliquando voluistis sed non permisi; de caetero non impediam. Ideo implete

mensuram patrum vestrorum. Sed quid est quod dicit *implete*? Videndum quod omnia quae eveniunt, ex certo Dei iudicio eveniunt. Sed in illo Dei iudicio non statim solvitur poena, donec totaliter exaggeretur et veniat ad cumulum: unde quantum ad iudicium Dei non adhuc erat impleta culpa eorum. Unde interfecerunt prophetas, et non est adhuc impleta culpa, sed in me complebitur. Ideo *implete mensuram patrum vestrorum*. Is. XXVII, 8: *in mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, iudicabis eam. Vel implete*. Patres peccaverunt, sed vos implete. Tunc aliquis implet, quando pervenit ad tantum quantum patres sui. Ideo patres vestri occiderunt prophetas, et vos implete. Vel potest dici quod illi peccaverunt servos interficiendo, isti autem filium interficiendo; unde impleverunt nequitiam patrum. Sed dominus voluntarie se obtulit, et non se opposuit. Item non impropereat eis peccatum suum, sed solum suorum, quia boni pastoris est ut iniuriam suorum reputet suam. Tunc subiungit de poena *serpentes, genimina viperarum* et cetera. Et videtur quod satis congrue loquitur de culpa. Serpens animal venenosum est, et occidit veneno suo: sic isti serpentes dicuntur, quia prophetas occiderunt. De vipera etiam dicitur quod pariendo moritur, unde foetus corrodit viscera matris: sic cum ipsi essent mali, vituperabant patres. Unde, vos tales, *quomodo effugietis iudicium Gehennae*? Secundum iudicium hominum evaditis, sed secundum iudicium Dei quomodo evadetis? Unde oportet habere cor mundum. Iob XIX, 29: *fugite a facie gladii*.

Lectio 3

[87394] Super Mt., cap. 23 l. 3 Ecce ego. In parte ista ponit crudelitatem eorum, et addit poenam temporalem. Et primo primum facit; secundo poenam addit. Et primo ponit beneficium; secundo culpam; tertio magnitudinem poenae. Unde dicit *ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes et Scribas* et cetera. Et potest referri ad illud quod immediate sequitur, vel ad illud totum quod sequitur. Si ad totum, sic planiorem habet sensum. Ita dico quod estis impleturi, et quod estis serpentes et cetera. *Unde mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas, et ex illis occidetis*, quia tales estis qui occidere consuevistis. Vel aliter, ita quod ad totum referatur. Dominus vult quod iudicium non solum sit iustum, sed quod appareat iustum, ut exempla alii accipiant. Unde si aliquis habeat bonum propositum, dominus remunerat eum de bono proposito, et inde dat voluntatem exercendi opus bonum; sic e contrario cum aliquis habeat propositum malum, et sit plenus mala voluntate, secundum quod dicitur Osee II, 6: *sepium viam spinis*, excitat iram Dei, et ex ira Dei est ut manifestetur malitia sua. *Ideo mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas; et vos occidetis*. Et dicit *ecce*, quia in promptu est, quia misit apostolos; unde Act. I, 8: *et eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae*. Sed notate quod in hoc quod dicit *mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas*, diversa dona spiritus sancti significat. *Alii datur donum sapientiae, alii genera linguarum* et cetera. I Cor. XII, 10. Omnia ista dona habuerunt apostoli. Habuerunt donum prophetiae in dicendo futura; Ioel II, v. 28: *effundam de spiritu meo super omnes gentes, et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae*. Item sapientiae, quia omnia cognoscebant; Lc. XXI, 15: *dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri*. Item fuerunt Scribae, quia intellectum Scripturae habuerunt; Lc. ult., 45: *aperuit eis sensum ut intelligerent Scripturas*. Et quare hoc praedicat? Ut discipuli cogitantes quod audierunt, facilius sustineant. Item ad convincendam malitiam eorum, quia sicut patres eorum prophetas occiderunt, sic isti apostolos; unde *ex illis occidetis*, ut habetur Act. XII, 2, quia *Herodes occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, videns quia placeret Iudaeis*. Alii fuerunt crucifixi; unde *et crucifigetis*. Haec enim erat mors vilissima, ideo hac morte occiderunt Christum, secundum illud Sap. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum. Et flagellabitis*. Act. V, 40 dicitur quod *caesis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu. Et persequemini*. Istud manifestum est quomodo Paulum persecuti sunt. Et supra c. X, 23: *si persecuti fuerint vos in una civitate, fugite in aliam*. Ulterius ponitur poena, quae, quia videbatur gravis, ideo confirmat: *amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam*. Dicit *ut veniat super vos omnis sanguis iustus, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae filium Barachiae*. Quis sit iste Abel notum est, quia iste occisus est a Cain fratre suo. Sed iste Zacharias, quis fuerit, non habetur. Legitur quod tres fuerint Zachariae. Quidam filius Barachiae, qui fuit undecimus inter prophetas. Sed de isto non potest intelligi, quia non erat adhuc altare. Alius pater Ioannis, et cuius fuerit filius non invenitur; sed dicit Chrysostomus quod fuit occisus propter Christum, quia in templo erat locus virginum, et cum sederet virgo Maria in loco virginum, expellere voluerunt eam Iudaei a loco; quod prohibuit Zacharias eam defendens, et propter hoc occisus fuit. Alius dicitur filius Ioiadae, quem occidit Ioas in atrio templi, ideo *inter templum et*

altare; unde concordat locus, sed nomen dissonat. Sed tamen dicit Hieronymus quod interpretatur benedictus domini, et designatur sanctitas patris eius Ioiadae sacerdotis. Et dicit quod ipse vidit Evangelium Nazarenorum, et ibi continebatur, *filius Ioiadae*. Sed quare sub isto Zacharia incipit, potest esse quaestio litteralis. Ratio autem videtur esse, quia etsi praecedentia magis frequentia, ista tamen inveniebantur in Scriptura. Vel aliter, quod Abel pastor, Ioiades sacerdos; ideo per istos duos significantur laici et clerici. Unde omnis poena pro occisione hominum veniet super vos. Vel aliter, quia quidam activi, quidam contemplativi; unde utrique signantur per istos. Sed *amen dico vobis, quod omnia venient super generationem istam*. Sed quomodo potest esse quod omnia veniant super generationem istam? Punitur ne unus pro alio? Ez. XVIII, 20: *filius non portabit iniquitatem patris*. Quomodo ergo *super generationem istam*? Hieronymus solvit, quod consuetum est in Scriptura quod tota generatio bonorum pro una generatione sumitur, de qua in Ps. CXI, v. 2: *generatio rectorum benedicetur*. De generatione malorum supra XII, 39: *generatio mala signum quaerit*. Chrysostomus dicit sic: aliqui peccant, sed Deus non statim vindicat; unde in Ps. VII, 12: *numquid irascitur per singulos dies?* Aliqui vero numquam cum peccant corriguntur, sed in peius mutantur; II ad Tim. III, 13: *mali autem homines et seductores in peius proficient*; et tunc expectat dominus donec compleatur malitia eorum. Unde isti, in quibus complebitur malitia, portant pondus totius quantum ad temporalem poenam, tamen quantum ad aeternam quilibet suam. Unde tanta erit quod videbitur quod pro omnibus patiantur; unde Ex. XXXII, 34, dicitur quod istud peccatum servetur usque in diem ultionis. Sicut fuit plenitudo bonorum his qui credunt in Christum, sic plenitudo malorum his qui occiderunt Christum; ideo dicit *venient omnia super generationem istam*. Sed quae est ista poena? destructio civitatis Ierusalem. Et quoniam intendit loqui de excidio civitatis, ideo convertit se ad civitatem, dicens *Ierusalem, Ierusalem*. Et primo ponit delictum; secundo commemorat beneficia; tertio praenuntiat poenam. Secunda ibi *quoties volui congregare filios tuos (...) et noluisti?* Tertia ibi *ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*. Dicit ergo *Ierusalem, Ierusalem*; et designat ista geminatio affectum miserantis; unde dicitur Lc. XIX, 41, quod *videns civitatem flevit super eam. Quae occidis prophetas*; Act. VII, 52: *quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri?* Et dicit, *quae occidis*, non quae occidisti, ideo adhuc in malitia perseverabant. Haec est illa Ierusalem, de qua habetur Ez. V, 6: *ista est Ierusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu eius terras, et contempsit iudicia mea*. Possent se excusare: non habuimus qui diceret nobis; ideo dicit *et lapidas eos qui ad te missi sunt*; unde misi prophetas et multa auxilia, et non cognovistis. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?* Designatur in hoc perpetuitas divinitatis eius, secundum quod ipse dicit, Io. VIII, 58: *antequam Abraham fieret, ego sum*. Unde ipse Christus misit prophetas, patriarchas et Angelos. Quandocumque misit, *voluit congregare* et cetera. Illi congregantur qui ad dominum convertuntur, quia in eo uniuntur peccatores; disperguntur qui ab unitate separantur. Unde *volui congregare quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas*. Dicitur quod non est animal aliquod ita compatiens pullis sicut gallina. Gallina defendit a milvo, et vitam exponit pro eis, et congregat sub alas. Sic Christus compatitur nobis, *vere languores nostros ipse tulit*, Is. LIII, 4. Item milvo, idest Diabolo, se exposuit; Deut. XXXI, 27: *adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra dominum*. Sed contra. Dominus voluit, et isti noluerunt: ergo praevaluit mala voluntas eorum voluntati Dei. Unde dicendum: quoties volui, feci, sed te invito, feci cum feci; unde tua voluntas impedivit quod non facerem. Vel quod misit prophetas signum fuit quod voluit congregare *et noluisti*. Tunc sequitur poena *ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*. Totus populus honorabatur propter Ierusalem, et Ierusalem propter templum; ideo dicitur *relinquetur domus*, idest templum, vel habitatio; Ps. LXVIII, 26: *fiat habitatio eorum deserta*. Vel dicitur domus deserta quando caret proprio habitatore; Ps. X, 5: *dominus in templo sancto suo*. Unde dicitur relinquere per habitationem; ideo *non videbitis me amodo* etc., quia fui vobiscum per potentiam divinitatis, et post fui corporaliter, sed recedam a vobis. Sed iam *relinquetur domus vestra deserta et non me videbitis amodo*, nec corporaliter, scilicet post passionem, nec spiritualiter. Sed numquid est hoc verum quod nulli Iudaeorum viderunt eum, cum tamen multi conversi fuerint ad eum? Ideo dicit *donec dicatis: benedictus qui venit in nomine domini*, quia quando confitebimini, tunc videbitis per fidem. Vel aliter, designat occulte secundum adventum: videbant ipsum corpore, sed istam visionem non habebant usque ad secundum adventum, in quo poteritis dicere, et recognoscetis quod ego sum *benedictus qui venit in nomine domini*.

Lectio 1

[87395] Super Mt., cap. 24 l. 1 Supra posita est multiplex provocatio Iudaeorum; nunc ponitur praeparatio per instructionem discipulorum Christi. Instruuntur autem de periculis. Et primo ponitur interrogatio discipulorum; secundo responsio Christi, ibi *et respondens Iesus dixit eis*. Circa primum duo. Primo ponitur occasio interrogationis; secundo interrogatio, ibi *sedente autem eo super montem oliveti* et cetera. Occasio fuit duplex. Praenuntiatio destructionis templi, quam quidem praenuntiationem fecit facto et verbo, quia egressus est de templo. Supra cap. proximo. *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*; et hoc ostendit, quia exivit; unde quia corporaliter exivit, ideo ostendit quia spiritualiter; Io. VIII, v. 59: *Iesus autem abscondit se, et exivit de templo*. Cum peccator non vult corrigi, exit dominus ab eo; Thren. I, 6: *egressus est a filia Sion omnis decor eius*. Tunc ponitur interrogatio, ibi *et accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes*; secundo responsio, ibi *ipse autem respondens* et cetera. Ita *ibat*. Sed tunc *accesserunt discipuli, ut ostenderent aedificationes templi*, ut videret quam pulchra est domus, quam decora; unde in alio loco, scilicet Mc. XIII, 1, habetur: *vide quales lapides et quales structurae*. Sed quaerit Origenes: nonne alias ibi fuerat, et nonne bene sciebat? Solvit quod non petebant ut eum docerent, vel quasi nesciret, sed ut remedium inveniret destructioni. Ita Christianus est templum Dei, ut habetur ad Phil. II, discipuli autem sunt intercessores, ne destruat templum hoc. Tunc respondet dominus: videntur vobis ista magna? Is. XXIII, 9: *dominus exercituum cogitavit hoc ut detraheret superbiam omnis gloriae* et cetera. Unde subdit *amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem*. Est ne hoc verum? Tempore Chrysostomi non adhuc totum evenerat, sed sperabatur quod veniret. Vel potest dici quod non vult dicere nisi quod destrueretur. Vel dicendum quod sicut secundum Dei provisionem aliquando restauratum est templum, sic secundum Dei provisionem, incipiente confirmatione legis novae, destructum est templum, ne sacrificia fiant in templo. Unde si non fuisset destructum, multi facti Christiani caeremonias facerent, et ad templum redirent: unde dispensatione divina factum est ut destructum sit. Et hoc habetur Lc. XXI, 6, ubi de templo dicitur: *venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat*. Sic etiam contingit quod aliquis aedificatus per bonas virtutes, si cadat per aliquod peccatum mortale, si negligens fuerit et non sollicitus, totaliter cadit et destruitur; Ps. CXXXVI, 7: *exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*. Unde vult dicere quod non solum templum, sed etiam pertinentia, quae erant umbra, ut habetur ad Hebr. X, 1: *umbram habens lex futurorum bonorum*. Posita occasione, ponitur interrogatio. Et debemus notare quod exivit et ivit ad montem oliveti, et significat Ecclesiam, in qua olivae uberes sunt plantatae; Ps. LI, 10: *ego sicut oliva fructifera*. Et inde instruit discipulos. Dixerat destruendum templum, ideo tria quaerunt. Primum de templo; secundum de adventu; tertium de fine saeculi. Unde dicunt *dic nobis quando haec erunt*, scilicet consummatio tuae comminationis; et de adventu tuo: *et quod signum adventus tui*; item de fine saeculi: *et consummationis saeculi*. In Luca solum tangitur de una quaestione, scilicet de destructione Ierusalem, quia non credebant quod deberet destrui nisi post adventum secundum; unde dicebant, Act. I, 6: *si in tempore hoc restitues regnum Israel?* In Marco XIII, 3, dicitur quod solum miserunt Petrum, et Ioannem, et Iacobum, et Andream; quia isti primo vocati sunt, et magis habebant fiduciam accedendi ad eum. In quo habemus exempla, quod illi qui diutius Deo adhaerent in contemplatione, sunt Deo magis familiares; Deut. XXXIII, 3: *et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius*. Isti discipuli quaesierunt de adventu, et iste duplex est. Ultimus, qui est ad iudicandum; et iste erit in consummatione saeculi. De isto habetis Act. I, 11: *quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum, ita veniet*. Alius est adventus confortans mentes hominum, ad quos venit spiritualiter. Infra *videbunt filium hominis venientem in nubibus*, idest in praedicatoribus, quia per praedicatores venit Deus in hominum mentes. Unde dubium est ad quid debet referri. Tamen dicit Augustinus quod totum debet referri ad adventum spiritualem. Aliqui vero quod ad secundum adventum. Quidam autem exponunt de destructione Ierusalem, et de ultimo adventu. Primo ergo respondet quantum ad destructionem; secundo quantum ad secundum adventum, ibi *sicut enim fulgur exit ab oriente*. Circa primum duo. Primo praenuntiat quae antecedentia sunt ad destructionem; secundo ipsam destructionem, ibi *cum ergo videritis abominationem desolationis* et cetera. Ista praeambula erant et ex parte extraneorum, et eorum qui in Ecclesia continentur. Primo ergo ex parte extraneorum; secundo ex parte eorum qui sunt in Ecclesia, ibi *et multi pseudoprophetae surgent, et seducent multos*. Circa primum duo. Primo praemittit pericula spiritualia; secundo corporalia, ibi *audituri enim estis praelia et opiniones praeliorum*. Dicit ergo: ita quaeritis de consummatione, tamen ante debetis esse solliciti de vobis, quod non decipiimini; ideo dicit *videte ne quis vos seducat*. Ad Eph. V, 15: *videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis*. Multi venient in nomine meo dicentes: *ego sum Christus*. Aliquis venit ut

missus a Christo, sic venerunt discipuli. Alii vero dicuntur venire in nomine Christi, qui dicunt se esse Christum, usurpantes sibi nomen quod non datur alii; Phil. II, 9: *datum est ei nomen, quod est super omne nomen*. Unde multi seductores venient, qui venient a seipsis; Christus autem non a seipso, sed a Deo; unde Io. VII, 28: *a meipso non veni*. Licet autem hoc de Antichristo specialiter dictum sit, tamen potest dici de multis aliis. Unde quia veritati non adhaeserunt, dati sunt erroribus. Et hoc accidit in Simone mago, qui libros scripsit, et appellavit se librum Dei, Deum magnum, omnia Dei, et multos seduxit. Illorum enim est seduci qui divisi sunt in errores, quia *stultorum infinitus est numerus*, Eccle. I, 15. Unde veritas congregat, error autem dividit, et hoc est periculum. Potest etiam ad secundum adventum referri, ista enim accident circa diem iudicii. *Audituri enim estis praelia* et cetera. Hic primo ponit pericula; secundo confortat. Dicit ergo: ita dictum est *videte ne quis vos seducat, (...) quia audituri estis praelia* et cetera. Et hoc statim post passionem. Statim enim missi fuerunt in Iudaeam ab imperatore pessimi tyranni, qui mirabiliter eos gravabant, ita quod quasi ferre non possent. Unde *audituri estis praelia et opiniones praeliorum*, quia in praeliis multum valent opiniones; unde frequenter contingit quod pauci debellant multos; Ier. VIII, 16: *a Dan auditus est fremitus equorum eius, a voce hinnituum pugnatorum eius commota est omnis terra*. Et videte. Possent aliqui credere quod esset statim finis mundi; unde dicitur quod tanta fuit tribulatio, quod credebant finem mundi venisse, ideo dicit *videte ne turbemini. Oportet enim haec fieri, sed nondum finis*, quasi sit destructio Ierusalem, quia non fuit eius destructio post passionem usque ad quinquagesimum annum. Sed posset aliquis dicere: tu dicis quod audituri sumus praelia, semper fuerunt praelia. Respondet: numquam vidistis talia. *Consurget enim gens in gentem*, scilicet gens Romanorum contra gentem Iudaeorum *et regnum*, scilicet Romanorum contra regnum Iudaeorum. *Et erunt pestilentiae* et cetera. Posset dicere: ista praelia a casu fiunt, et non ex Dei vindicta. Sed quod fiant a Dei vindicta hoc patet, quia non solum ista mala infligentur a populo, sed a Deo, quia *erunt pestilentiae*, quae ex corruptione aeris proveniunt, *et fames, et terraemotus per loca*. Et haec omnia acciderunt ante destructionem Ierusalem. Diceret aliquis: omnia ista fuerunt a casu, et non fuerunt indicativa doloris: immo. Unde dicit *haec autem omnia initia dolorum*. Is. XIII, 8: *quasi parturientes dolebunt*. Sic exponit Chrysostomus. Sed secundum quod refertur ad consummationem saeculi, sic exponit Origenes. Sic debemus considerare de mundo sicut de uno homine, quia cum tendit ad mortem, incipiunt debilitari virtutes vitales. Sic in ostensione universalis commutationis immittet dominus aliquam particularem immutationem, ita quod non habebunt aliquam virtutem, et tunc erunt pestilentiae, quia corrumpetur aer qui servit nobis in duobus. Item corrumpetur terra, quae servit nobis in cibum, quia germinat herbas et grana, unde cibus nascitur, et haec debilitabitur ita quod erit fames in terra. Item terra sustentat nos, et contra hoc terra inquietabitur, unde fiet terraemotus. Prima duo universalialia, sed hoc ultimum erit particulare, quia fiet per loca. Et quare non fiet universaliter per totum mundum? Ut homines videntes redeant ad cor et convertantur. Item contingit quod ex penuria rerum accidit fames, et tunc propter famem exurget gens contra gentem; et hoc poterit esse circa finem mundi. Aliter tamen potest esse quod aliquando resurget gens contra gentem, non propter penuriam, sed propter vanam gloriam. Aliquando convenit propter iniustitias hominum. Aliquando propitiatur Deus, et coarctat malos Angelos per bonos Angelos, ut Ez. XIII, 5: *non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praelio in die domini*. Unde stat mundus per orationem bonorum. Et tunc, scilicet in fine mundi *refrigescet caritas*, et tunc erunt multa mala, quia tunc Angeli boni dimittent Daemones, qui habent nocere terrae et mari; ideo quia potestatem habent super terram et mare, commovebunt totam terram. Et quod hoc possunt, habetur Iob I, 7 ss. Hieronymus dicit quod potest dici de adventu domini quo venit quotidie in Ecclesiam. Secundum enim quod haeretici impediunt ipsa bona ipsius Ecclesiae, tunc accidunt *pestilentiae* spirituales, *et fames*, scilicet indigentia boni documenti, Amos V, alias VII, *et terraemotus*, idest homines qui sunt solidi movebuntur. *Tunc tradent vos in tribulationem*. Tunc ponit quaedam praeambula, quae futura erant in Ecclesia. In Ecclesia futura erant prospera et adversa. Et primo ponit adversa; secundo prospera, ibi *et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe*. Adversa autem nuntiat dupliciter, ab exterioribus et interioribus. Deut. XXXII, v. 25. *Foris vastabit eos gladius, et intus pavor*. Et tangit tria pericula: tribulationem, occisionem et odium. Possent dicere: verum est quod mundus hoc patietur, sed quid ad nos? Immo, dicit. Et ideo dicit *vos*; quasi dicat, non eritis immunes, sed tribulabimini, ad litteram; II ad Cor. VI, 4: *in tribulationibus, in necessitatibus* et cetera. Item *occident vos*, sicut patuit quod occiderunt Stephanum et Iacobum: unde dicit Ps. XLIII, 22: *aestimati sumus sicut oves occisionis*. Item *eritis odio omnibus gentibus*, idest Iudaeis. Vel omnibus, qui diffusi sunt per universum mundum; supra V, 10: *beati qui tribulationem patiuntur propter iustitiam*. Et ponit consolationem, quia cum omnes patiantur, hoc patiemini

propter nomen meum. Ier. XLV, 4: ecce quos aedificavi, ego destruo, et post: et tu quaeris gaudia? Origenes dicit quod referendum est ad secundum adventum, quia ita erit universalis persecutio, quod omnes mali persequentur bonos; et propter hoc dicit tunc. Consuetudo enim erat quod cum accidebant mala, dicebant hoc esse propter peccatum Christianorum. Unde insurgent contra eos; unde tunc tradent vos in tribulationem. Et tunc scandalizabuntur multi. Hic ponit pericula ab interioribus. Est enim triplex scandalum quod patiemini, scilicet infirmorum, item mutuam laesionem, item debilitatem. Unde dicit tunc scandalizabuntur multi; quia etiam multum perfecti scandalizabuntur; unde supra XVIII, 7: necesse est ut veniant scandala. Unde etiam electi turbantur, cum vident scandala, unde dicebat Paulus II Cor. XI, 29: quis scandalizatur, et ego non uror? Et invicem tradent. Ex hoc patet tribulatio. Supra X, 21: tradet autem frater fratrem in mortem et cetera. Et non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter, quia aliqui sunt principium erroris, et ex hoc sequetur quod odio habebunt invicem. Et multi pseudoprophetae surgent et seducunt multos. Tales sunt qui in Ecclesia multos seducunt; II Petr. II, 1: fuerunt et pseudoprophetae in populo. Item I Io. II, 18: Antichristi multi facti sunt. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Unde haec mala accident, quod fratres corrumpent, quod multos seducunt. Item tertium, quia non tantum hoc facient sed etiam corrumpent, unde deficient: quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Apoc. II, 4: sed habeo adversum te pauca, quia caritatem tuam pristinam reliquisti. Potest dici refrigescere, quia cum vident alios relinquentes caritatem, et ipsi refrigerantur, licet non penitus pereat; et in multis, sed non in omnibus, quia semper fuit fervida in apostolis; Rom. VIII, 35: quis separabit nos a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Unde ita erit in multis, sed non in omnibus, quia qui perseveraverit usque in finem, scilicet praesentis vitae, hic salvus erit. Idem habetur supra X, 22. Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo mundo. Supra dominus praedixit adversa in Ecclesia futura; nunc autem praedicat prospera, quia apostoli qui ex Iudaeis nati erant, aemulabantur carnem suam; Rom. IX, 2: tristitia mihi est magna, et continuus dolor cordi meo; ideo ad eorum consolationem, quia multo plures erant vocandi ad fidem, dicit: praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe. Ipse enim incipiens praedicationem dixit: poenitentiam agite: appropinquabit enim regnum caelorum. Hoc autem praedicabitur in universo orbe: non enim lex nova determinata est uni populo, sicut lex vetus. Marc. ult., 15: praedicate Evangelium omni creaturae. Et dicit Chrysostomus quod hoc fuit impletum ante excidium urbis Ierusalem, et hoc probat per apostolum ad Rom. X, v. 18, ubi dicit apostolus: in omnem terram exivit sonus eorum. Ideo videbatur diffusa doctrina evangelica per totum orbem. Item per aliam auctoritatem quae habetur ad Col. I, 6: praedicatio Evangelii fructificat. Et non est mirum, quia unus apostolus, scilicet Paulus, tantum ampliavit, quod pervenit Romam et Hispaniam; unde expletum est quod habetur Is. LVII, 9: misisti legatos tuos procul. Et ideo dicit Chrysostomus quod in hoc est admiranda virtus Christi, quod infra spatium quadraginta annorum ita crevit doctrina eius quod totum mundum implevit; unde bene dicit et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe. Sed numquid omnes credent? Non; sed quidam sic, quidam non. Et quod quidam credent, hoc erit in testimonium contra eos qui non credent, ut Hieronymus dicit. In testimonium omnibus gentibus; ad Rom. I, 5: accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus, ita ut sint inexcusabiles. Et tunc, scilicet quando omnes gentes credent, veniet consummatio, idest destructio Ierusalem: et de hoc potest intelligi quod dicitur Ezech. VII, 3: nunc finis super te, et immittam furorem meum in te. Fecit enim signa, divulgavit Evangelium, nec credere voluerunt; ideo accidit eis quod dicitur Mal. I, v. 10: munus non accipiam de manu vestra. Augustinus vult quod non debeat referri ad consummationem Ierusalem, sed mundi; unde dicit praedicabitur, scilicet ante finem mundi in testimonium omnibus gentibus, quia non omnes credent; et tunc veniet consummatio, idest finis mundi. Et hoc est unum signum, quod donec sit divulgata praedicatio Evangelii per universum orbem, non veniet finis. Non autem adhuc venerat, ut dicit Augustinus, ad quosdam barbaros in Africa. Et respondet ad illud: in omnem terram exivit sonus eorum, Ps. XVIII, 5, quod posuit praeteritum pro futuro. Et ad illud quod scribitur ad Col. I, 6 dicit quod adhuc non ad plenum fructificabat, sed iam incipiebat. Et potest sic distingui, quod diffusio per Evangelium potest dupliciter intelligi. Vel quoad famam tantum, et sic completa fuit ante excidium urbis; licet enim aliqui non recepissent, tamen nulla gens fuit ad quas non pervenisset fama. Si autem intelligatur diffusio cum effectu, tunc verum est quod dicit Augustinus, quod nondum venit in omnes gentes.

[87396] Super Mt., cap. 24 l. 2 Iam destructionem posuit, in parte ista ponit quod veniet consummatio: et ponit quaedam praeambula. Et primo ponit prophetiam; secundo admonitionem, ibi *tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes*; tertio rationem admonitionis, ibi *erit enim tunc tribulatio magna*. Ita dixit *veniet consummatio, cum ergo videritis abominationem desolationis* et cetera. Quid est quod vocat abominationem? Potest dici quod abominatio dicitur exercitus Romanorum, et dicuntur abominationes desolationis, quia fuerunt desolatores terrae. Vel per abominationes idola: et de duplici idolo potest dici. Legitur quod Pilatus introduxit aquilam in templum, quod erat signum Romanorum, quod Iudaei abominationem dicebant. Unde tunc cum videritis idolum positum in loco sancto, tunc potestis cognoscere impletionem prophetiae Danielis de destructione Ierusalem. Vel potest dici quod Ierusalem destructa fuit dupliciter. Primo a Tito et Vespasiano, et tunc combustum fuit templum, et tunc adhuc dimissi fuerunt aliqui. Postmodum adhuc aliqui rebellaverunt, et tunc Adrianus, qui successit Traiano, destruxit penitus, et dedit legem quod nullus Iudaeus ibi de caetero habitaret, et vocavit civitatem nomine suo; item posuit in sacro loco idolum. Unde illud idolum, quod posuit Adrianus, potest dici abominatio; unde cum hoc videritis et cetera. De hac deiectione satis habetur Thren. II. *Qui legit intelligat*. Et quare hoc dicit? Quia in illa prophetia Danielis multa dicuntur de passione Christi. Sunt enim haec verba observanda; unde ibi dicitur: *occidetur Christus, (...) et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio*. Unde qui videt, intelligat quod talia acciderunt. *Tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes*. Ponit admonitionem utilem. Et primo ponit eam; secundo excludit impedimenta fugae. Quaedam enim sunt impedimenta evitabilia, quaedam inevitabilia. Dicit *tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes*. Tunc, scilicet in tempore Vespasiani. Tunc temporis quidam dictus Agrippa dominabatur in montibus, et iste obediebat Romanis, nec rebellabat eis: unde cum aliae gentes haberent guerram, iste et gens sua in pace erat. Unde ex Dei providentia admoniti fuerunt fideles qui erant in Iudaea quod recederent et irent ad regnum istius Agrippae, et sic fecerunt: unde *tunc qui in Iudaea sunt, scilicet fideles, fugiant in montes*; Zach. II, 6: *fugite a terra Aquilonis* et cetera. Tunc removet impedimenta fugae. Et quia quaedam impedimenta sunt evitabilia, quaedam non, ideo primo ponit pericula evitabilia; secundo inevitabilia, ibi *vae praegnantibus* et cetera. Quae sunt vitabilia, sunt negotia terrenorum: et istorum quaedam accidunt in civitate, quaedam extra; ideo utrumque ponit. Secundum ibi *et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam*. Dicit ergo *et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua*; idest quicumque habitat in civitate, etiam si in domo, non revertatur tollere et cetera. Item *et qui in agro non revertatur*, in domum, *tollere tunicam suam*, scilicet quaecumque sint necessaria, quia cuncta quae habet homo, dabit pro anima sua. Et quare hoc dicit? Quia imminente festo Paschae convenerunt multi in Ierusalem: quod sciens Titus obsedit civitatem, cum ita essent congregati. Unde vult dicere: ita cito accidet istud malum, quod non poterit aliquis sibi cavere. Item ponit impedimenta inevitabilia. Et quia erant quaedam inevitabilia virtute hominum et simpliciter, quaedam licet inevitabilia, tamen virtute Dei vitabilia; ideo primo de primo; secundo de secundo, ibi *orate* et cetera. Illud quod cum est, nullo modo vitari potest, est onus filiorum. Quamvis enim posset alicui dici: salva animam tuam, posset dicere: quomodo possum dimittere filium? Ideo hoc exponit: *vae praegnantibus et nutrientibus*, quia tales non poterant fugere, quia nec illis erat dicendum quod abortum procurarent, nec nutrientibus ut filios occiderent; et sic impletur quod dicitur Lc. XXIII v. 29: *beata ubera quae non lactaverunt*. Item alia sunt impedimenta ubi non potest homo ponere remedium nisi per Deum. Aliquod enim tempus est ineptum vel per naturam, vel per legem: per naturam, ut tempus hiemale, quia tunc impeditur homo fugere propter asperitatem temporis. Item propter legem, ut si accidat in sabbato, quia Deus praecepit quod non irent ultra unum milliare. Et quia istud non est in potestate nostra, sed Dei, ideo *orate ne fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato*, quia in talibus ad Deum solum est recurrendum. Unde Osee VI, v. 1: *venite et revertamur ad dominum, quia ipse cepit et salvabit nos*. *Orate quod non fiat in hieme*, quia impedit fugam naturaliter propter discrimen viae; *nec sabbato*, quia impedit secundum legem Dei. Item notate quod dicit *sabbato*, in quo designat, quod in die festo fuerunt debite interfecti. Unde necessitas fugiendi? Ex magnitudine tribulationis. Unde primo ponit tribulationem et magnitudinem tribulationis; secundo ponit causam, ibi *et nisi breviati fuissent dies illi* et cetera. Dicit ergo *erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi*. Et hoc satis potest perpendere qui legit historiam Iosephi, quod multi fame mortui sunt. Item erant seditiones in civitate, ita quod ipsi se invicem interficiebant: unde cum Titus, qui erat mitissimus, vellet eis parcere, ipsi nolebant. Item erant latrones inter eos qui interficiebant multos. Et quaedam mulier comedit filium suum. Unde fuit talis tribulatio, qualis numquam visa est. Et hoc dicit Lucas XXI, 23 s.: *erit tribulatio et cadent in ore gladii*. Sed numquid erit maior in tempore Antichristi? Sic; sed non erit inter Iudaeos. Et quaerit Chrysostomus propter

quod peccatum accidit, quia nec poena Sodomorum fuit tanta, unde non esset poena gravior nisi peccatum gravius. Et quia possent dicere quod ista acciderant eis propter peccata Christianorum, ideo dicit quod non; unde *nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro*. Augustinus dicit quod quidam sic exposuerunt, quod dies tunc facti sunt breviores, sicut tempore Iosue longior. Sed contra dicit Ps. CXVIII, 91: *ordinatione tua perseverant dies*: ideo dupliciter potest dici. Primo quod dies tribulationis sunt breviati primo in numero. Unde si durasset tempus illud, omnes essent interfecti, quia nullus remansisset. Et quare? Quia Romani dominabantur per totum orbem, et iam Iudaei dispersi sunt per universum mundum; ideo si durasset tempus illud, interfecti fuissent ubique terrarum. Vel dicuntur dies breviati, quando mala breviantur. Et quare breviantur? *Propter electos*: non quod exciderit verbum Dei. Multi enim conversi erant de populo illo, et rogabant pro populo ut relinqueretur semen; Is. I, v. 9: *nisi dominus reliquisset semen, quasi Sodoma essemus* et cetera. Tunc ponit Chrysostomus duas considerationes, quare hoc dicatur, quia ibi erant aliqui discipuli, item Ioannes adhuc ultra vixit. Ideo dicit quod Ioannes non fecit mentionem de hoc in Evangelio suo, quia scripsit post hoc factum: unde dixisset praeterita; sed Mattheus et Lucas, qui ante scripserunt, fecerunt mentionem, quia tunc erat futurum. Ideo dicit quod manifestum fuit miraculum cum Romani impugnarent Iudaeos, et quasi tota gens Iudaeorum pateretur excidium, quod tam pauci Iudaei poterant ire per universum orbem ad convertendum quasi totum mundum, et haec fuit mirabilis virtus Christi. Hilarius exponit quod referuntur haec verba ad finem mundi. *Cum videritis abominationem hanc, nominat Antichristum*. II ad Thess. II, 2: *nec terreamini nec per spiritum, nec per sermonem, quasi instet dies domini, ne quis vos seducat ullo modo. Et tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes*; quia Iudaei deficient, unde fugient terram Iudaeorum, et convertentur ad montes Christianitatis. *Et qui in tecto non descendat tollere aliquid de domo sua*. Vult dicere quod perfecti non moveantur a sua perfectione. Unde tangit contemplativam vitam, quae signatur per tectum; unde tales a sua contemplatione non debent recedere. Item *qui in agro*, tangit vitam activam. Tales non revertantur ad pristinam vitam, sed maneat in suo proposito. Et quid per praegnantem? Homines graves peccatis. Homines nutrientes sunt homines imperfecti. Unde vult dicere, quod vae hominibus oneratis peccatis, et non confirmatis. Secundum Augustinum praegnantem sunt qui concipiunt male agere; nutrientes, qui iam opere complent. Et quid dicit *hieme et sabbato*? Per hiemem signatur tristitia, per sabbatum laetitia. Unde ne fiat in hieme per tristitiam absorbentem, vel sabbato per laetitiam animum elevantem. Vel per sabbatum otium bonae operationis, per hiemem refrigerationem caritatis. *Et nisi breviati fuissent dies illi*; quia parum durabit, et si duraret *non salva fieret omnis caro*, idest omnis carnalis. Item possunt referri ad adventum Christi per Ecclesiam; et sic dicit Origenes quod sicut verbum Evangelii divulgatum est adveniente ipso, sic falsa doctrina divulgabitur adveniente Antichristo; et sicut Christus habuit suos prophetas, sic et Antichristus. Tunc qui in civitate fugiant ad montes, perfectae iustitiae. Praegnantem dicuntur, qui adhuc percurrunt verbum salutis; nutrientes qui aliquid iam fecerunt. *Orate ergo* ut non impediatur per desidiam et torporem. *Erit tunc tribulatio magna*, quia erit perversio doctrinae Christianae per falsam doctrinam. *Et nisi essent dies breviati*, scilicet documento doctrinae, per additamenta verae doctrinae, *non fieret salva omnis caro*, idest omnes converterentur ad falsam doctrinam.

Lectio 3

[87397] Super Mt., cap. 24 l. 3 Postquam dominus respondit interrogationi discipulorum de destructione civitatis, hic incipit respondere his quae ad secundum adventum pertinent. Iste autem adventus est adventus ad iudicium: ideo dividitur, quia primo proponit signa et modum veniendi; secundo tractat de iudicio, infra XXV, 1 *simile est regnum caelorum decem virginibus*. Circa primum duo facit. Primo praemittit signa praecedentia Christi adventum; secundo agit de ipso, ibi *et videbunt filium hominis* et cetera. Circa primum duo, quia duo praecedentia erunt, primo ex parte hominum, et electorum; secundo ex parte elementorum ibi *statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur* et cetera. Circa primum duo facit. Primo praemittit quamdam admonitionem; secundo rationem huius admonitionis, ibi *surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae*. Dicit ergo *tunc si quis vobis dixerit: ecce hic est Christus* et cetera. Notandum quod *ly tunc* non dicit tempus determinatum, sed tempus confusum, quia hoc non statim factum est post destructionem Ierusalem, sed expectatur futurum in fine. Simile habetur supra II cap. quod habitavit dominus in Nazareth, unde Nazarenus dicitur, et sequitur: *tunc venit Ioannes Baptista praedicans in deserto Iudaeae*; non quod tunc venerit, quia fuerunt forte viginti anni inter duo tempora, unde tenetur pro tempore confuso. Sic hic. Futurum enim est quod

multi seductores venient, et dicent Antichristum esse Deum. *Tunc si quis dixerit vobis: ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere.* II ad Thess. II, 2: *non terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, quasi per nos missam, quasi instet dies domini.* Deinde cum dicit *surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae*, assignat rationem admonitionis. Et primo ponit rationem ex necessitate; secundo ex falsitate doctrinae, ibi *sicut enim fulgur exit ab oriente* et cetera. Circa primum tria facit. Primo introducit seductores; secundo vehementiam seductionis; tertio admonitionem. Dicit ergo tu dicis quod aliqui erunt qui dicent se Christum: sed numquid alii erunt? Ita, *surgent enim pseudochristi*, idest qui dicent se christos, et hoc factum est ante destructionem Ierusalem; I Io. II, 18: *sed audistis quod venit Antichristus, unde Antichristi facti sunt multi. Et pseudoprophetae.* Sicut enim Christus habuit veros prophetas, qui praenuntiaverunt eum, sic Antichristus falsos; et hoc est quod dicitur I Io. IV, 1: *multi pseudoprophetae exierunt in mundum.* Sed numquid facient isti miracula et effectus? Unde *dabunt signa et prodigia*; II ad Thess. II, 9: *cuius adventus est secundum operationem Satanae*; Apoc. XVI, v. 13: *et vidi de ore draconis, et de ore bestiae, et de ore pseudoprophetae exire spiritus tres immundos in modum ranarum.* Sed est quaestio: numquid Daemones possunt facere miracula? Dicendum quod non, si proprie sumatur miraculum: quia miraculum proprie non est quod fit praeter ordinem alicuius causae particularis, sed quando praeter ordinem totius creaturae, et hoc fit per solam virtutem divinam. Sed bene possibile est, quod creatura superior non contineatur in ordine creaturae inferioris; unde aliquid fit per virtutem superiorum, quod non fit per virtutem elementorum: sic in hominibus aliquis facit per artificium aliquid, quod mirum videtur aliis. Sic de Daemonibus, quia subtilioris sunt intelligentiae; ideo sicut artifices aliqui aliquid faciunt quod videtur mirum aliis, sic et Daemones aliqua faciunt naturaliter, quae videntur nobis mira. Sed quomodo fiet istud? Opinio fuit Avicennae quod natura corporalis obedit ad nutum intelligentis, unde ad apprehensionem immutatur corpus. Sed Augustinus istud amovet, quia non obedit ad nutum alicuius creaturae, sed solius Dei. Ideo dicendum quod in rebus naturalibus sunt virtutes determinatae ad procreandum aliqua, ut ranas, et huiusmodi: istas virtutes noverunt melius Daemones quam alii. Et hoc probat Augustinus, quia ignis qui descendit super oves Iob fuit naturalis. Potest enim excitare corpora, et congregare, ut faciant talia miracula. Illa vero miracula quae non procedunt ex virtute alicuius rei naturalis, haec non possunt facere, scilicet ut mortuus suscitetur. Unde talia non faciunt nisi in praestigiis, ut Simon magus fecit movere caput. Unde ista quae non fiunt ex virtute naturae, non possunt; unde *dabunt signa magna*, idest, quae homines reputant magna. Sed quis erit effectus? *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Et dicit Origenes quod sermo dictus est per exaggerationem, quia quicumque homo est in hac vita, si secundum se consideretur, seduci potest; tamen, comparando ad electionem Dei, ut sit sensus, electum seduci, hoc est impossibile. Ideo aggravando dicit quod tanta erit vis, quod nisi praeservarentur ex praedestinatione divina, seducerentur. Vel dicendum quod non vere electi, sed electi secundum apparentiam; I ad Tim. I, 19: *quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt*; Is. XIX, 14: *dominus miscuit spiritum vertiginis in medio eius, et errare fecerunt Aegyptum. Ecce praedixi*, quia, secundum Gregorium, minus nocent iacula quae praevidentur: Amos III, 7: *non faciet dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum.* Unde *si dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire.* Posita necessitate in generali, ponit magis in speciali: *si dixerint vobis, ecce in deserto* et cetera. Notandum quod vera doctrina fit in publico, supra X, 27: *quod dico vobis in occulto, dicite super tecta*, sed falsa semper quaerit angulos, Prov. I, 20: *sapientia dat vocem in plateis.* Unde veritas est lumen, et quaerit in lumine videri: sed si fuerit perversum dogma, quaerit occulta. Prov. IX, 14: *sapientia sedet in foribus*, et sequitur *aquae furtivae dulciores sunt.* Unde desertus est locus occultus, quia caret hominibus, vel quia est interclusus; unde *si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire.* Et quid vult dicere? Isti infideles et haeretici, dum sunt fideles in societate vel congregatione non possunt decipere, sed nituntur quod a societate separentur, et tunc decipiunt; et hoc est quod vult dicere: *si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire.* Nolite a bona societate et congregatione separari. Item, *si in penetralibus*, quia semper intendunt locum secretum, nec doctrinam in publico audent dicere; unde Io. XVIII, v. 20: *ego palam locutus sum mundo. Nolite credere, quia qui cito credit, levis est corde*, Eccli. XIX, 4. Secundum Hieronymum potest retorqueri ad tempus ante destructionem: sed melius est ut retorqueatur ad finem. Item potest intelligi de seductione facta in Ecclesia. Pseudochristi dant documentum mendacii, et dicitur unum documentum, quia omnia in uno uniuntur: et quodlibet mendacium habet suos prophetas; unde dicunt: *hic est Christus, aut illic*; Ez. XIII, 6: *perseveraverunt confirmare sermonem*; et aliquando volunt confirmare per Scripturas apocryphas, aliquando per occultos sensus Scripturae. Quando per apocryphas, dicunt quod in deserto est; quando per occultos sensus, dicunt quod in penetralibus. Vel secundum Augustinum vera

doctrina duo habet, quia et idem in omni loco et publice proferri debet, et ab istis deficit haeresis; unde dicit *hic est Christus*, idest in hac terra, et non in alia. Item, quia doctrina sua non est publica, ideo dicunt *in penetralibus* est; unde *nolite credere*. *Sicut enim fulgur exit ab oriente* et cetera. Hic aliam rationem assignat, quia falsum dicunt quod Christus veniet occultus, sed non est verum, immo veniet manifestus. Et ponit duas rationes. Unam ex manifestatione Christi, aliam ex congregatione sanctorum. Dicit *nolite credere*, quod non veniat manifestus: *sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit adventus filii hominis*; Ps. XLIX, 3: *Deus manifeste veniet*. Sed numquid veniet sicut fulgur qui modo videtur hic, et post versus orientem? Ideo non intelligatis quod sic solum manifestetur in uno oriente, sed in omnibus. Si velimus referre ad mysterium, fulgur est adventus veritatis. Nolite ergo quaerere occultum dogma, quia veritas manifestatur per totum mundum. Vel oriens principium, occidens finis. Unde veritas dogmatis semper habet concordantiam a principio usque ad finem: verum enim dogma totam Scripturam recipit. Quidam non recipiunt vetus testamentum, quidam non recipiunt prophetas, et ita non possent confirmari per alias Scripturas; sed vera doctrina a principio nascentis Ecclesiae usque ad finem habebit confirmationem; unde dicitur infra ult., 20: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Ubi cumque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae*. Posset enim aliquis dicere: isti dicunt *hic est Christus, aut illic*, quomodo cognoscemus quando veniet? Ostendit autem quod non indigebit quaerere, quia manifestus fiet adventus eius, quandoquidem et alii congregabuntur. Et erit simile ei quod accidit, cum quidam petiit a domino suo multum celante consilium suum de movendo castra, et dixit: quando movebis castra? Et ille: nonne audies tubam? Ad quid petis? Sic dicitur hic: tu dicis quod erit hic, vel illic; scio quod *ubi fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilae*. Notate quod in Hebraeo habetur anathe, quod idem est quod cadaver, unde voluit signare passionem Christi, quia tunc veniet Christus ostendens signa passionis: et loquitur per similitudinem *ubi fuerit corpus* et cetera. I ad Thess. IV, 16: *occurremus in nubibus obviam Christo*. Sed quidam sunt aquilae, quidam vultures et corvi. Sed non dicit vultures, vel corvi, sed *aquilae*, per quas sancti signantur. Is. XL, 31: *assument pennas ut aquilae, volabunt, et non deficient*. Sic, ut dicit Hieronymus, ubicumque fit memoria Christi passionis, viri sancti debent congregari per iugem memoriam passionis eius. Ad Hebr. X, 32: *memoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum*. Et quia non solum erunt haec manifesta per tribulationes, ideo ait: *statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur* et cetera. Et agit de signis sumptis ab aliis rebus quae supra nos sunt. Et primo ponit signa; secundo effectus. Secunda ibi *et tunc plangent omnes tribus terrae*. In his autem quae supra nos ostendit, triplex est ordo: corpora caelestia, Angeli, Christus. Ad Eph. c. I, 21: *constituit eum super omnem potestatem et principatum* et cetera. Quantum ergo ad primum dicit *statim autem post tribulationem dierum illorum*, quando scilicet veniet Antichristus. *Statim*, quia non diu post, quia multis esset in periculum; et hoc est contra illos qui fabulam ponunt de mille annis. *Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum*. Et quid est? Hoc dictum habet sensum litteralem et mysticum. Secundum quod ad ultimum adventum refertur, habet sensum litteralem; secundum quod ad alium, mysticum. Sed videtur obiici quod dicit, quod *sol obscurabitur*, quia dicitur Is. XXX, v. 26: *et erit lux lunae sicut lux solis, et lux solis septempliciter*. Unde ad hoc videndum debetis distinguere tria tempora: tempus ante adventum, tempus in adventu, et post adventum. Ante adventum Christi huiusmodi observationes fient, de quibus hic dicitur, et Ioel II, 31: *sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies domini magnus et horribilis*. In Christi adventu non mutabantur secundum substantiam, sed secundum comparisonem, quia tanta erit claritas Christi et sanctorum, quod nec apparebit claritas eorum; Is. XXIV, 23: *erubescet luna et confundetur sol*. Sed post diem iudicii augebitur claritas lunae et stellarum. Et tunc erit verum quod dicitur Is. XXX, 26, scilicet quod *solis lumen erit septempliciter sicut lumen septem dierum*. Sed videtur falsum quod dicitur, quod stellae cadent de caelo, quia una stella maior est tota terra. Rabanus solvit per litteram Marci XIII, 25, quod *stellae erunt decedentes in lumine*, idest in lumine minoratae. Sed unde ista minoratio poterit esse? Ex duobus est quod lumen alicuius luminaris minoratur: vel in seipso, vel propter interpositum aliquod, ut si nubes interponatur, ut cum eclipsatur luna, minuitur lumen eius; unde dicit Origenes quod dupliciter potest intelligi. Primo quod hoc interpositum erit ignis, qui ante Christum praecedet, et consumet omnia usque ad medium spatium aeris, quantum scilicet elevatae sunt aquae diluvii, quem ignem sequetur multus fumus, ita quod tenebrabuntur luminaria caeli. Vel potest dici quod quidam tenebant, ista corpora esse corruptibilia; et sicut elementaria immutabuntur, ita et ista. De istis tribus habetur una auctoritas Apoc. VI, 12: *sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis, et stellae de caelo ceciderunt. Stellae cadent de caelo*. Stellae de caelo videntur cadere quando suo lumine privantur. Sic ergo

erit immutatio in corporibus caelestibus. Item in Angelis; unde dicit *et virtutes caelorum movebuntur*, idest virtutes quae Deo ministrant. Et dicit Augustinus quod omnia corpora administrantur per spiritum vitae; unde dicuntur moveri in effectum, quia in adventu domini cessabit motus caeli. Unde illae dicuntur moveri, quando illa quae ad suum officium pertinent, in alium statum mutantur. Vel Angeli movebuntur non commotione timoris sed admirationis, quia admirabuntur virtutem Christi. Vel commovebuntur commotione gaudii super glorificatione sanctorum. De hoc potest accipi quod dicitur Iob c. XXVI, 11, quod *columnae caeli contremiscunt et pavent ad motum eius. Et tunc apparebit signum filii hominis in caelo*. Hic ponitur signum filii hominis super Angelos existentis. Filii signum, idest signum victoriae Christi; quia quando totus mundus innovabitur, signabitur quod obtinuit victoriam omnium per passionem suam, quod modo non apparet. Vel apparebit signum crucis, ad ostendendum quod tota ista gloria est per passionem eius. Item significabitur quod omnem iudiciariam potestatem acquisivit per passionem suam. Iob XXXVI, v. 29: *si voluerit nubes extendere quasi tentorium suum* et cetera. Et sequitur: *per haec enim iudicat populus*. Item apparebit ad confundendum malos qui Christum noluerunt sequi. Item signum crucis erit clarius quam sol. Sed quis erit effectus? *Tunc plangent omnes tribus terrae*, videntes tantam Christi potestatem quam despexerunt, et tantam sapientiam, cui non obedierunt, et tantam claritatem sanctorum; unde dicent illud quod dicitur Sap. V, 3: *hi sunt quos habuimus aliquando in derisum et in similitudinem improprietatis. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam et finem illorum sine honore. Ecce nunc quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est*. Item tribus caeli, idest illi qui portaverunt imaginem caeli; Is. XL, 18: *cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* Imputabunt sibiipsis quod talia sustinent; Apoc. I, 7: *videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt, et plangent se super eum omnes fines terrae*. Et Zach. XII, 10: *aspicient ad me quem confixerunt, et plangent eum planctu quasi super unigenitum, et dolebunt super eum ut doleri solet in morte primogeniti*. Haec est litteralis expositio. Sed si referatur ad secundum adventum, tunc tantum exponitur mystice. Origenes: per solem Diabolus signatur, per lunam Antichristus. De his dicitur Iob XXXI, v. 27: *si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et laetatum est in abscondito cor meum*. Vidi, idest approbavi solem, idest ea quae videntur habere claritatem et sanctitatem, et qui virtutem, tunc apparebunt; I ad Cor. IV, 5: *illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*. Unde tota doctrina, tota claritas tunc apparebit, quia imago Christi apparebit in omnibus. Vel per solem Ecclesia signatur; unde Ecclesia propter tribulationes videbitur non lucere. Et quare dicit *post tribulationem*? Respondet Origenes: et post, et simul. Item stellae, idest illi qui post videbantur splendere. *Virtutes caeli*, idest sancti, movebuntur. *Et videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli* et cetera. Supra dominus praenuntiaverat quae futura erant ante secundum adventum; hic autem praenuntiat ipsum adventum: et circa hoc tria facit. Primo ponit suum adventum; secundo certitudinem adventus; tertio incertitudinem horae, vel diei. Secunda ibi *ab arbore fici discite parabolam*; tertia ibi *de die autem illa et hora nemo scit*. Circa primum duo facit. Primo ponit adventum, sive apparitionem filii hominis; secundo congregationem sanctorum ad ipsum, ibi *et mittet Angelos* et cetera. Et attendite quod ubi fecit mentionem de adventu, duo posuit, scilicet quod manifestus esset adventus, et quod sancti congregarentur; unde dixit *et sicut fulgor (...) ita erit et adventus filii hominis*. Et hoc ad manifestationem. Item dixit: *ubi corpus, ibi congregabuntur et aquilae*. Et haec duo vult magis explanare. Et quomodo veniet? *Videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli*. Et qui videbunt? Omnes homines: ipse enim ad iudicandum veniet. Habet enim naturam humanam et divinam. Secundum divinam non videbitur nisi a mundo corde etc., secundum quod dicitur supra V, 8: *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, sed secundum humanam naturam videbunt eum etiam mali; Lc. III, 6: *videbit omnis caro salutare Dei nostri. Ideo videbunt filium hominis*, quia idem est filius hominis et Dei; sed non videbunt ut filium Dei, sed ut filium hominis, Io. V, 27: *dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*. Sed potest esse quaestio, utrum tam boni quam mali sint eum visuri in specie gloriosa; et dicendum quod sic. Et ratio assignatur Is. XXVI, 10, ubi disputans dominus cum propheta, dicit: *non videbit gloriam domini*. Et respondet propheta: *domine, exaltetur manus tua, ut non videant*. Cui respondit dominus: *et confundantur*. Unde boni videbunt ad laetitiam, mali ad cruciatum et tristitiam. Quando enim aliquis timet puniri, quanto magis potestas iudicis contra ipsum apparet maior, magis affligitur; sic quanto Christus apparebit gloriosior, tanto magis cruciabantur mali. Et hoc signatur cum dicitur *venientem in nubibus caeli*. Et hoc respondet huic quod supra dixerat, quod *sicut fulgor (...) ita erit et adventus filii hominis*. In fulgure duo sunt, splendor et terror. Splendor aliquam iucunditatem repraesentat, sed terror fit ex sono, et nubes ad refrigerium fit; Is. XVIII, 4: *et erit sicut nubes rorida in die messis, quae tunc iucunda est*. Item nubes habet obscuritatem, et

quando spissa est, est terribilis propter fulgura et pluvias quae ex nubibus oriuntur; et hoc convenit terrori impiorum; Ps. XCVI, 2: *nubes et caligo in circuitu eius*. Item competit quod in nubibus veniat ad designandum divinitatem Christi, quia maiestas Dei apparuit in nube, Ex. XVI, v. 10; unde dicitur III regum VIII, 12: *dixit dominus quod habitaret in nebula*: ideo in nubibus veniet. Item competit ad ostendendum humanitatem eius; quia, sicut habetur Act. I, v. 9: *videntibus illis, elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum, et audierunt Angelos dicentes: quemadmodum vidistis eum euntem in caelum, sic veniet*. Ut ergo ostendatur quod sit ille idem qui in nube sublatus est, apparebit in nube. Competit etiam ad significandum glorificationem. Quando enim transfiguratus est, apparuit nubes lucida, et tunc fuit una; sed tunc erunt plures, quia tunc solum tribus apparuit, sed tunc pluribus apparebit; Apoc. c. I, 7: *ecce veniet in nubibus, et videbit eum omnis oculus*. Et quid erunt istae nubes? Non erunt nisi quaedam claritates redundantes ex corpore Christi et aliorum sanctorum. Origenes dicit quod erunt Angeli assumptes non solum intelligibiliter, sed veraciter ministrantes. In primo enim adventu venit humilis; Zach. IX, 9: *ecce rex tuus venit tibi mansuetus*. Sed post veniet in nubibus caeli cum virtute multa et maiestate. In primo enim adventu duo fuerunt: habuit enim infirmitatem et ignominiam. Infirmitatem, quia dicit apostolus, II ad Cor. XIII, 4: *crucifixus est ex infirmitate*. Ignominiam, secundum quod habetur Is. LII, 14: *sic inglorius erit inter viros aspectus eius, et forma eius inter filios hominum*. Consequenter ad haec duo, duo dicit. Consequenter ad infirmitatem, ponit virtutem, unde de ista dicitur: *data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*, et haec data est ei per generationem, in quantum filius Dei. Sed ipse promeruit in quantum homo; et hoc manifestabitur quando omnes Angeli et omnia elementa ministrabunt ei. Item contra ignominiam dicit veniet in maiestate, quasi iudex vivorum et mortuorum. Tunc veniet et mittet Angelos suos cum tuba et voce magna. Hic agit de congregatione sanctorum; et tria ponit. Primo ponit ministros; secundo congregatos; tertio unde congregantur. Ministri sunt Angeli, ut habetur Ps. CII, 21: *ministri eius qui faciunt voluntatem eius*. Sed dicit cum voce magna et tuba. In resurrectione triplex virtus operabitur. Primo virtus divina; secundo virtus humanitatis Christi, quia sua resurrectio est causa nostrae resurrectionis, ut dicit apostolus I ad Cor. XV, 22: *sicut in Adam omnes mortui sumus, ita in Christo omnes resurgemus*. Item operabitur ibi virtus angelica ad quaedam praeambula, scilicet ad colligendos pulveres. Et haec tria tangit. Virtutem angelicam, cum dicit mittet Angelos; virtutem Dei, cum dicit cum tuba; virtutem humanitatis in hoc quod dicit et in voce magna. De ista habetur in Io. V, 25: *omnes qui audierint vocem filii Dei, vivent*. Et oportebit quod illa vox sit magna, quia dabit voci suae vocem virtutis, Ps. LXVII, 34. Per tubam bene signatur divinitas, quia maior est vox tubae, quam vox humana; Apoc. c. XI, 12: *et audierunt vocem magnam de caelo dicentem eis, ascendite huc*. Et paulo post: *et septimus Angelus tuba cecinit, et factae sunt voces magnae in caelo*. Et notate quod tuba satis ei congruit, quia Num. X, 2 mandavit dominus Moysi duas tubas fieri; et clangebant tubis ad Concilium, ad festa, ad pugnam, et ad commotionem castrorum. Et sic erit in iudicio; quia erit ibi Concilium, id est adunatio omnium sanctorum, quia non resurgent impii in iudicio, neque peccatores in Concilio iustorum, Ps. I, 5. Item erit tunc solemnitas sempiterna. Item erit ibi pugna contra malos, ut habetur Zach. ult., 14: *sed et Iudas pugnabit adversus Ierusalem*. Item erit ibi commotio castrorum, quia sancti transferentur ad vitam sanctorum; Zach. II, 11: *et applicabuntur gentes multae ad dominum in die illa*. Item quidam modo congregantur, sed non omnes; sed tunc omnes; infra XXV, 32: *congregabuntur ante eum omnes gentes*. Hic congregantur solum electi, quia solum congregantur ut regnent cum ipso; Ps. XLIX, 5: *congregate illi sanctos eius*. Unde dicit et congregabunt electos eius. Sed unde congregabuntur? A quatuor ventis caeli, a summis caelorum usque ad terminos eorum. Venti caeli distinguuntur per quatuor partes mundi. Ab oriente provenit subsolanus; ab occidente Favonius; a Septemtrione Boreas; a meridie Auster: et sub his omnes alii continentur; unde a quatuor ventis caeli, id est ab omnibus partibus mundi. Sequitur a summis caelorum usque ad terminos eorum. Istud potest dupliciter exponi. Origenes dicit sic: congregabuntur. Posset aliquis dicere quod solum ista congregatio esset vivorum, et non mortuorum; quod movet ad ostendendum quod etiam mortui congregabuntur; ideo dicit a summis caelorum et cetera. Scitis quod sancti ascendunt in caelos, et quidam sunt inferiores, quidam superiores, quia secundum modum meritorum erit modus praemii; unde hoc est quod dicit Augustinus, quod a quatuor ventis, hoc est propter corpora: quod a summis caelorum, hoc dicit propter animas. Remigius dicit sic, et est in Glossa: congregabo et cetera. Posset aliquis credere quod solum esset congregatio ab extremis terrae; sed quid erit de medietate terrae? Unde usque ad terminos eorum. Et vult dicere quod non solum fiet congregatio ab extremis terrae, sed a caelo, id est a medietate mundi. Ab arbore fici discite parabolam. Hic docet de certitudine adventus sui. Magna dixerat, et a quibusdam incredibilia; modo tripliciter certificat. Primo similitudine; secundo

assertione; tertio ratione. Secunda ibi *amen dico vobis* etc.; tertia ibi *caelum et terra* et cetera. Dicit ergo *ab arbore ficu discite parabolam*. Dicit Chrysostomus: quando vult Deus ostendere aliquid, semper inducit similitudinem naturalem. Arbores in hieme vitam habent, tamen occulte, unde non producunt folia, neque fructus; sed in principio veris incipiunt pullulare, et tunc apparet vita. Sic etiam sancti modo non apparent, ut habetur ad Col. III, 3: *mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*; sed tunc vita sanctorum apparebit, eorum scilicet qui non seducentur tempore Antichristi. Tunc veniet aestas, idest aeterna retributio; Ps. CXXV, 6: *euntes ibant et flebant mittentes semina sua*; et sequitur, *venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos*. Unde dicit *ab arbore ficu discite parabolam*. Per ficum signatur synagoga, de qua habetur Lc. XIII, 6: *arborem ficu habebat quidam plantatam in vinea sua. Cum iam ramus eius tener fuerit et folia nata, scitis quia prope est aestas*. Et hoc potest exponi sic: ramus tener Antichristus est, cuius potestas parum durabit, et sicut folia multum adhaerent ei, tunc potestas eius manifestabitur. Vel potest exponi in bono. Per ramum virtus et fortitudo sanctorum. Quando Ecclesia incipiet finiri, virtus Christi et sanctorum apparebit qui sustinebunt eam; Cant. II, 13: *ficus protulit grossos suos. Ita et vos, cum videritis haec omnia*; idest cum videritis signa praecedentia evenire, *scitote quod prope est in ianuis*. Sicut dicitur aliquid esse prope, quando est in ianuis; Iac. V, v. 4: *ecce merces operariorum vestrorum quae defraudata est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures domini Sabaoth introivit*. Notate quod Augustinus facit vim in hoc quod dicit *omnia*, cum dicit: *cum videritis haec omnia* et cetera. Supra dixerat quod dominus prope est; sed quid est? Semper enim dominus prope est. Ideo dicit: si velimus, dicamus quod nihil pertinet ad finem mundi, sed ad adventum Christi per Ecclesiam; unde quod dictum est, *videbunt filium hominis venientem in nubibus*, idest in praedicatoribus, *cum virtute magna*, quoniam dat dominus verbum evangelizantibus virtute multa; et tunc veniet *cum maiestate*, quoniam dant ei reverentiam. Tamen secundum expositionem aliorum referre ad finem mundi possumus, et aliter dicere. Secundum quod Augustinus exponit, dat intelligere aliquid quod prope est, idest aliqua esse signa quod prope est; unde quod dictum est, *videbunt* etc. refertur ad omnia supra dicta, scilicet ad signa, fulgura et terraemotus. Manifestavit ergo per similitudinem, nunc manifestat per assertionem, scilicet cum iuramento dicens *amen dico vobis*, idest infallibiliter verum est, *quia non praeteribit generatio haec donec omnia fiant*. Dicit Origenes: quasi in promptu esset quod audietis. Posset enim aliquis credere haec esse dicta de destructione Ierusalem, et quia tunc completa sunt ad destructionem, quia multi supervixerunt usque ad tempus illud, unde *non praeteribit generatio haec*, idest homines nunc viventes, *donec omnia fiant*. Sed magnum esset omnia dicta ad destructionem Ierusalem referre: ideo aliter dicendum, quod omnes fideles sunt una generatio; Ps. XXIII, 6: *haec est generatio quaerentium dominum*; et praemiserat quod *domini est terra*. Unde vult dicere *non praeteribit generatio haec*, idest non cessabit fides Ecclesiae usque ad finem mundi, contra aliquos qui dicebant quod duraret usque ad tempus aliquod: quod dominus redarguit dicens, infra ult., 20: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. Et tunc ponit rationem *caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt*; quasi dicens: facilius est caelum et terram transire, quam verba; Is. c. XL, 8: *verbum autem meum manet in aeternum*. Et Ps. XXXII, 6: *verbo domini caeli firmati sunt*. Unde verbum est causa caeli, et causa semper validior est suo effectui, ideo et cetera. Et non dicitur quod caelum et terra transeant, quia esse desinant, sed quia transibunt in alium statum; Apoc. XXI, 1: *vidi caelum novum et terram novam*. Secundum Origenem boni per caelum signantur, per terram mali; Is. I, 2: *audite, caeli, et auribus percipe, terra*. Utrique transibunt, boni in vitam aeternam, mali in ignem aeternum. Et quod dicitur verbum Dei non praeteriri, non dicitur quod non transeat secundum substantiam verbi, sed secundum id cuius est: unde hoc, ut dicit Origenes, habet praeter alia, quia non praeteribit verbum domini. Verba autem Moysi et aliorum praetereunt; unde verba Moysi sunt signa praesentis Ecclesiae. Sed verba Christi praenuntiant statum vitae aeternae. Unde verba Moysi transeunt, idest quod promisit Moyses transit: quod Christus, non, quia promisit futuram gloriam, quae non transit. Item verbum Christi secundum quod est de terrenis et temporalibus, transit. *De die autem et hora illa nemo scit*. In parte autem ista determinat de incertitudine temporis. Et circa hoc duo facit. Primo ponit temporis incertitudinem; secundo hortatur ad similitudinem; tertio ostendit eventum futurum. Secunda ibi *sicut in diebus Noe* etc.; tertia ibi *tunc duo erunt in agro*. Dicit quod *videbunt filium hominis*. Tu dicis indeterminate; dicas nobis determinate si est verum. *De die autem et hora nemo scit, neque Angeli caelorum*. Quod dicit de Angelis caelorum, manifestum est, et non habet magnam dubietatem, quia est cognitio naturalis in eis, et hoc non se extendit nisi ad ea quae secundum cursum naturae fiunt; iudicium autem non fiet nisi secundum voluntatem Dei. Item est alia cognitio gloriae, et sic tantum sciunt sicut quibus dominus vult revelare, et istud sibi retinuit;

Mal. c. III, 2: *ecce veniet dominus, et quis poterit scire adventum eius?* I ad Thess. V, 2: *dies domini sicut fur in nocte, ita veniet.* Sed est quaestio hic, secundum Hieronymum, quia dicit Marcus XIII, 26: *nec etiam filius hominis*; ex quo videtur Arius suam haeresim confirmare, quia si pater scit quod nescit filius, ergo maior est eo. Ideo potest dici quod filius scit, et quod dies iudicii secundum aliquam rationem determinatus est, et quidquid determinatur a Deo, suo verbo aeterno determinatur; ideo impossibile est quin verbum sciat. Sed quare dicitur nescire? Augustinus et Hieronymus dicunt quod consuetus modus loquendi est dicere nescire aliquid, quando non facit illud scire; sicut dicitur Gen. XXII, v. 12: *nunc cognovi quod timeas Deum*; idest, cognoscere feci; ideo dicitur filius nescire, quia non facit scire. Alio modo dicit Origenes quod Christus et Ecclesia sunt sicut caput et corpus, quia sicut caput et corpus sunt sicut una persona, ita Christus et Ecclesia. Sed Christus aliquando accipit formam Ecclesiae, ut in illo Ps. XXI, v. 2: *Deus, Deus meus, respice in me*, unde quod dicitur quod Christus non scit, intelligitur quod Ecclesia non scit: unde dominus, Act. I, 7: *non est vestrum scire tempora vel momenta* et cetera. Notate quod dicit Augustinus quod ipse volebat ostendere ex quibusdam signis, quod adventus iudicii non possit sciri determinate, quia non determinat quodcumque tempus. Probatio dicit quod non possit sciri, quia sicut est in aetatibus hominis, ita est in aetatibus mundi. Unde sicut ultima aetas hominis non habet terminum certum, sed aliquando protenditur plusquam aliae, sic et de ultima parte mundi dici debet, quod non habet certum terminum, et poterit plus durare quam omnes aliae partes. *Sicut autem fuit in temporibus Noe, ita erit et adventus filii hominis.* Supra dominus posuit incertitudinem horae sui adventus; nunc autem adhibet similitudinem. Et primo ponit eam; secundo exponit, ibi *sicut enim erant in diebus ante diluvium* et cetera. Proponit autem similitudinem convenientem, quia dum loqueretur de fine mundi, quievit in fine mundi. Proponit ergo de alia similitudine. Legitur enim duplex consummatio. Una per aquam; II Petri II, 5: *et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe iustitiae praeconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.* Unde dicitur satis convenienter, quia prima consummatio fuit ad amputanda peccata carnalia; unde dicitur Gen. VI, 2: *videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant.* Ideo contra ardorem huius concupiscentiae debuit esse consummatio per aquam. In fine autem mundi peccatum erit, quia refrigescet caritas, sicut supra dictum est, ideo ignis convenienter erit in poenam; unde dicit *sicut in tempore Noe*, scilicet quod finis fuit incertus, sicut habetur Gen. VI, 13: *finis universae carnis venit coram me.* Unde sicut illi qui adhaeserunt Noe, salvati fuerunt, sic in adventu filii hominis, qui adhaerebunt filio Christo, salvi fient. Secundo exponit istam similitudinem quantum ad incertitudinem *sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes* et cetera. In verbis istis duo tangere videtur: unum scilicet desperationem de futuro adventu, et causam eius. Causa autem quod homo non speret futurum adventum, est, quia versatur in curis carnis, quoniam ambulat secundum eius concupiscentias; Iac. V, 5: *epulati estis super terram, et in luxuriis vestris enutristis corda vestra.* Ideo vacabant lasciviae, quae duas habet partes, scilicet *in comessionibus et ebrietatibus, in cubilibus et impudiciis*, ad Rom. XIII, 13. Quantum ad primum dicit *comedentes et bibentes*: non quod comedere et bibere sit peccatum, sed ponere ibi finem suum est peccatum. Quantum ad secundum dicit *nubentes, et nuptui tradentes* et cetera. Et sequitur *et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes*, scilicet qui non adhaeserunt Noe, qui erat figura Christi. *Ita erit adventus filii hominis.* Sed habetur Lc. XXI, 26: *arescentibus hominibus prae timore.* Et supra hoc eodem habetur quod *sol obscurabitur.* Quomodo ergo securi erunt homines ut comedant et luxurientur? Duplex est responsio. Dicit Hieronymus quod verum est quod circa tempora Antichristi multae erunt tribulationes, et hoc ad probationem electorum; et post restituentur tranquillitati, et in illa tranquillitate mali vacabunt laetitiae. Unde Lucas loquitur secundum statum tribulationis; Matthaeus autem secundum tempus quod immediate praecedet adventum Dei. Item aliter, quia quidam sunt boni, quidam mali. Et universaliter Ecclesia patietur tribulationem, et boni punientur a malis: unde dicitur supra X, 22: *odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum.* Unde illi qui patientur, erunt boni; qui vero exercebunt huiusmodi tribulationes, erunt mali. Quod ergo dicitur hic *comedentes et bibentes* etc. intelligitur quoad malos; quod autem in Luca dicitur, *arescentibus hominibus prae timore*, hoc intelligitur quoad bonos. Vel sic: cum frequenter accidat quod boni emendantur per tribulationem, mali autem non, ideo mali arescent, boni autem non. *Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, et alter relinquetur.* In parte ista ponit eventum huius incertitudinis. Et quis erit? Quia continget quod homines in uno officio assumpti, quod unus assumetur, et alter relinquetur. Et potest hoc exponi, secundum Chrysostomum, quod non velit aliud dicere, quam quod in omni conditione hominum et omni officio quidam erunt reprobi, quidam electi: qui boni, assumuntur; qui mali, relinquentur. Quomodo? Sicut dictum est supra XIII, 41, quia venient Angeli, et assumunt

bonos, scilicet ad Christum. Item quidam sunt delitiose viventes, quidam vero quaedam officia exercentes. Item laborantium quaedam sunt officia ad homines pertinentia, quaedam ad mulieres; labor hominum est proprie in agris. *Tunc ergo erunt duo in agro uno*, litteraliter scilicet laborantes, *unus assumetur*, tamquam electus, *alter relinquetur*, tamquam reprobus. Item *duae erunt molentes in mola una: una assumetur, altera relinquetur*. Hoc est officium mulierum. Solebat esse quod mulieres molerent, et loquitur secundum consuetudinem terrae, ubi non est aqua; et nunc molitur cum equis, vel cum hominibus, sed tunc erat officium mulierum; Is. XLVII, 2: *tolle molam, et mole farinam*. Unde duae erunt molentes, idest exercentes officium suum. Et tunc, *una assumetur*, exponitur ut prius. Item, *duo in lecto uno: unus assumetur, et unus relinquetur*. Chrysostomus dicit quod divites non laborant, sed quiescunt; ideo assignantur per illos qui in lecto iacent; et de istis unus assumetur, et alter relinquetur. Potest etiam exponi allegorice, et haec est expositio Hilarii. Per agrum assignatur mundus, sicut supra dictum est. Per duos homines populus fidelium et infidelium. De istis unus assumetur, scilicet populus fidelium, alter relinquetur, scilicet infidelium. Item lex vetus per molam assignatur, quae gravis et ponderosa est; Act. XV, 10: *hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus* et cetera. Et eorum qui veterem legem recipiunt, aliqui recipiunt Christum, alii non. Omnes illi dicuntur in mola molere qui veterem legem recipiunt; et illi quidem assumuntur, qui veterem legem cum nova recipiunt; illi vero qui non, relinquuntur. Item, qui Christum recipiunt, sunt sicut iacentes in lecto, quia per lectum signatur memoria passionis, et de talibus quidam assumuntur, quidam relinquuntur: quidam enim conformant se passioni per bona opera, quidam non. Potest aliter exponi, ut ad tres status fidelium referatur; quia sunt tria genera hominum, quidam contemplativi, quidam praelati, quidam activi. Nullus status securus est, quin aliqui damnentur in statu aliquo. Status contemplationis per lectum significatur. De hoc in Cant. I, 15: *lectus noster floridus*; et tamen aliqui in hoc statu damnantur. Status activorum per molentes in mola signatur, quia ponderositatem habent, et sunt solliciti; Lc. X, v. 41: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima*. Unde involvuntur in saecularibus: et ideo inter eos aliqui damnantur. Per agrum in quem homines exeunt ad laborandum, signantur praelati; Cant. VII, 11: *veni, dilecte mi, egrediamur in agrum*. Et in talibus quidam assumuntur, et quidam relinquuntur.

Lectio 4

[87398] Super Mt., cap. 24 l. 4 Postquam dominus posuit incertitudinem horae, monet ad vigilantiam. Et primo monet omnes; secundo specialiter praelatos, ibi *quis putas est fidelis servus et prudens?* et cetera. Circa primum tria facit. Primo proponit admonitionem; secundo similitudinem; tertio concludit propositum. Secunda ibi *illud autem scitote* etc.; tertia ibi *et vos estote parati* et cetera. Dicit ergo: ita dico quod dies est incertus, et nullus potest confidere de suo statu, quia de quolibet unus assumetur et alter relinquetur, ideo debetis esse diligentes et solliciti. *Vigilate ergo*. Et, ut dicit Hieronymus, ideo voluit dominus incertum ponere terminum, ut homo semper expectaret. In tribus enim homo delinquit: quia vacant eius sensus, item quia vacat a motu, item iacet homo. Ideo *vigilate*, ut sensus vestri eleventur per contemplationem; Cant. V, v. 2: *ego dormio, et cor meum vigilat*. Item *vigilate*, ne in morte torpeatis: ille enim vigilat qui se exercet in operibus bonis; I Petr. ult., 8: *sobrii estote, et vigilate, quia adversarius vester Diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret*. Item *vigilate*, ne iaceatis per negligentiam; Prov. VI, 9: *usquequo, piger, dormies?* Sed quid dicit? *Quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit*. Hoc dicebat apostolis, et non habetur alibi quod ita expresse se vocet dominum, sicut hic, et in Io. XIII, 13: *vos vocatis me magister et domine, et bene dicitis, sum etenim*. Sed posset aliquis dicere, quod dominus loquebatur apostolis; apostoli autem non erant victuri usque ad finem mundi, quomodo ergo dicit *vigilate, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit?* Dicit Augustinus quod istud necessarium est etiam apostolis, et eis qui ante nos erant, et nobis, quia dominus venit dupliciter. In fine mundi veniet ad omnes generaliter; item venit ad unumquemque in fine suo, scilicet in morte; Io. XIV, 18: *non relinquam vos orphanos, veniam ad vos*. Ergo duplex est adventus, in fine mundi et etiam in morte: et utrumque voluit esse incertum. Et isti adventus sibi respondent, quia talis invenitur quis in secundo, qualis fuerit in primo. Augustinus: imparatum invenit illum mundi novissimus dies, quem imparatum invenit suus ultimus dies. Item potest exponi de alio adventu, scilicet invisibili, quando venit in mentem; Iob IX, 11: *si venerit ad me, non percipiam*. Unde ad multos venit, et non percipiunt. Unde multum debetis vigilare, ut si pulsaverit, aperiatis ei; unde Apoc. III, 20: *ego sto ante ostium, et pulso: si quis aperuit mihi, intrabo ad eum, et coenabo cum illo*. *Illud autem scitote, quod si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret illa hora, et non sineret perfodi*

domum suam. Sed quia nescit qua hora, oportet quod tota nocte vigilet. Quis est iste paterfamilias? Domus anima est. In ista debet homo quiescere; Sap. VIII, v. 16: *intrans in domum meam*, idest in conscientiam meam, *conquiescam cum illa*. Paterfamilias ratio est: Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio, dissipat omne malum intuitu suo*. Aliquando fur perfodit domum suam. Fur est aliqua persuasio falsae doctrinae, vel tentatio aliqua. Et dicitur fur, sicut habetur Io. X, 1: *qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro*. Ostium proprie dicitur naturalis cognitio, seu ius naturale. Quisquis ergo per rationem intrat, per ostium intrat; sed qui intrat per ostium concupiscentiae, vel irae, vel huiusmodi, est fur. Fures consueverunt in nocte venire. In Abdia 5: *si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses?* Unde si de die veniant, non timentur. Sic quando homo est in contemplatione divinorum, tunc non venit tentatio; sed quando remisse se habet, tunc venit. Ideo bene dicit propheta, Ps. LXX, 9: *cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me*. Unde debemus vigilare, quia nescimus quando veniet dominus, scilicet ad iudicium. Vel possumus referre ad diem mortis; I ad Thess. V, 3: *cum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus est*. Dicit Chrysostomus quod homines solliciti circa temporalia, vigilant de nocte. Et si pro temporalibus vigilant, multo magis vigilandum est pro spiritualibus; Apoc. III, 3: *si non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur. Quis putas est fidelis servus et prudens quem constituit dominus super familiam suam?* Hic specialiter admonet ad vigilandum praelatos. Et primo alliciendo praemiis; secundo terrendo suppliciis. Circa primum tria facit. Primo ponit idoneitatem boni praelati; secundo officium; tertio praemium. Idoneitas est quod sit fidelis et prudens. In quolibet bono opere duo sunt necessaria: ut intentio constituatur in debito fine, item quod accipiat vias congruas ad illum finem; ideo in officio praelationis haec duo sunt necessaria. Primo quod figat intentionem in debito fine, quem quidam constituunt in seipsis, de quibus dicitur Ez. XXXIV, 2: *vae pastoribus qui pascunt se*; quia illi qui in recto fine intentionem constituunt, non intendunt quod sibi utile sit, sed quod multis, ut salvi fiant. Et hoc totum propter gloriam Dei recte operantur. Qui autem quaerit quod suum est, non. Unde oportet quod sit fidelis; I Cor. IV, 2: *iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*. Item debet esse prudens, quia potest esse quod aliquis quaerat gloriam Dei, sed non secundum scientiam. Praelati enim est corripere vitia. Posset ergo ita increpare, quod posset inducere in peccatum. Ideo oportet quod sit prudens. Sup. c. X, 16: *estote prudentes sicut serpentes*. Et notate quod nominat servum, quia differentia est inter liberum et servum, quia omnis actio servi retorquetur in dominum, non liberi: sic omnis actio praelati referri debet in Deum. Sic Paulus vocabat se servum, cum dicebat, II Cor. IV, 5: *nos autem servos vestros per Iesum*. Sed quare dicit *quis putas est fidelis servus et prudens?* Quia pauci sunt fideles; Phil. c. II, 21: *omnes enim quae sua sunt quaerunt, non quae Iesu Christi*; Prov. XX, 6: *virum autem fidelem quis inveniet?* Et si pauci fideles, pauciores et prudentes; ideo sic dicit dominus notans paucitatem. Deinde tangit eorum officium *quem constituit dominus super familiam suam*. Et tria agit. Primo agit de sui institutione super officium suum, cum dicit *quem constituit dominus*, non quod ipse procuret vel muneribus, vel precibus; ad Hebr. c. V, 4: *nullus assumat sibi honorem, sed qui vocatur a Deo sicut Aaron*. Deinde tangit super quod constitutus est, quia *super familiam suam*, scilicet super Ecclesiam suam, non super temporalia, secundum quod dicit apostolus, II Tim. II, 4: *nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus*. Item oportet eum esse prudentem, ut vigilet circa Ecclesiam, non circa alia quae extra Ecclesiam sunt; I Cor. V, 12: *quia ad nos de his quae foris sunt?* Item tangit officium praelati *ut det illis cibum in tempore*: cibum scilicet doctrinae, boni exempli, et temporalis subsidii; ideo dominus dicit Petro ter: *pasce, pasce, pasce oves meas*. Pasce verbo, pasce exemplo, pasce temporali subsidio habetur ultimo, sed tamen *in tempore*; Eccle. III, 1: *omnia tempus habent*. Item Io. XVI, 12: *multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*. Si enim vult dicere verba, quando non competit, perdit. Sequitur de praemio; et primo dicit quod est istud; secundo in quo sit. Quod est praemium? Beatitudo; unde dicit, *beatus*, sive in morte, sive in fine mundi, *quem cum venerit dominus, invenerit sic facientem*, scilicet administrantem, ut dictum est. Ps. CXVIII, 1: *beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini*. Et quare sunt beati? *Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum*. Hoc tripliciter exponitur. Uno modo, ut ostendatur in quo consistat omnis beatitudo. Beatitudo enim in aliquo bono consistit; sed omnia bona Dei sunt. Numquid ergo in aliquo istorum est beatitudo? Beatitudo est in illo bono quod est super omnia bona: non enim est aliquis beatus, nisi in illo bono quod Deus est. Unde *super omnia bona sua constituet eum*, idest beatificabitur in illo, scilicet in Deo, qui est super omnia. Secundo modo exponi potest quod hoc dicit ad ostendendum praeeminentiam, quam habebunt boni praelati. Lc. XII, 37 habetur quod *faciet eos discumbere*; sed hic habetur quod *super omnia bona sua constituet eum*; quia inter omnia praemia

maximum est praemium boni praelati; supra V, 19: *qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur*. Dan. XII, 3: *qui docti fuerint, erunt sicut splendor firmamenti, et qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellae in perpetuas aeternitates*. Et hoc est *super omnia bona sua*, idest super omnia praemia sanctorum. Tertio modo potest exponi per unionem ad Christum; quia sicut in hoc mundo non perveniet ad statum perfectionis, nisi qui sequitur vestigia Christi, sic nec tunc, nisi qui coniuncti fuerint Christo: et habebunt dominium super omnia, in quantum voluntas sua fit conformis voluntati divinae; Lc. XXII, 29: *et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum*. Et Apoc. II, 28: *qui vicerit, dabo ei stellam matutinam. Si autem dixerit malus ille servus in corde suo et cetera*. Postquam allexit ut sint vigilantes per praemia, hic terret per supplicia. Et primo ponit culpam; secundo poenam, ibi *veniet dominus* et cetera. In culpa duo sunt, scilicet causa culpae, et ipsa culpa; et tamen utrumque culpa est. Causa culpae est desperatio de adventu *si dixerit: moram facit dominus meus venire*. Augustinus dicit quod aliquis posset dicere hoc nimio desiderio, et hoc demonstrabat qui dicebat: *quando veniam, et apparebo ante faciem Dei mei?* Aliquando dicitur propter desperationem de cito veniendo; Ez. XII, 22: *fili hominis, quod est proverbium istud in terra Israel dicentium: in longum differentur dies, et peribit omnis visio? Non enim diu tardabit*. II Petr. c. III, 9: *non tardat dominus promissionem suam*. Unde haec est radix omnium. Sed quae sunt quae consequuntur inde? Unum crudelitatis, aliud voluptatis. Quantum ad primum dicit *et coeperit percutere conservos suos*, quia reputat sibi subiectos ut servos, contra illud I Petr. V, 3: *sed voluntarie, neque dominantes in cleris*. Et non solum sufficit ei, sed etiam percutit et affligit; Mich. III, 10: *qui aedificatis Sion in sanguinibus*. Vel percutiunt fratres, quos servos reputant, malo exemplo. Item istud non sufficit eis, sed convertunt se ad voluptates. *Manducet autem et bibat cum ebriosis*, idest habebit societatem cum voluptuosis, si ipse est voluptuosus. Et quid erit inde? Ponit iudicium. Primo enim ponit iudicium ex insperato; secundo poenam. Dicit *veniet dominus servi illius in die qua non sperat*; quia credit aliquando homo esse securus de longa vita, et tamen subito deficit; I ad Thess. V, 2: *dies domini sicut fur veniet*; Is. XXX, 13: *subito dum non speratur, veniet contritio eius*. Et quid fiet inde? Sequitur triplex poena. *Et dividet eum*, non, ut dicit Hieronymus, ut dividat gladio, sed a societate bonorum; infra XXV, 32: *et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedibus*. Et haec est maxima poena. Dicit Origenes sic: in homine tria sunt: est anima, corpus, spirituale donum. Et haec in bonis praelatis non dividuntur, sed in malis praelatis. Spirituale donum dividetur, quia accipiet spirituale donum quod eis dederat; corpus autem et anima mittentur in ignem. Item alia poena est quod annumerabitur iniquis, unde dicit *partemque eius ponet cum hypocritis*. Hypocritae sunt simulatores qui unum profitentur, et aliud agunt: unde partem eius ponet cum talibus. Et sic accipitur Ps. X, 7: *sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum*. Item adhuc ista non sufficit, sed erit alia poena, quia *ibi erit fletus et stridor dentium*. Iob XXIV, 19: *transibunt enim a frigore nivium ad calorem nimium*. Unde fletus ex fumo generatur, stridor dentium ex frigore. Dicit Origenes quod possumus hinc considerare quod male dicunt qui dicunt quod praelati mali non sunt praelati. Item notate quamdam similitudinem quam ponit Augustinus. Removeamus ab oculis illum servum de quo fit sermo, et ponamus tres servos, qui diligant adventum domini. Unus dicat: dominus meus cito veniet, et ideo vigilabo. Alius dicat: dominus tardabit, sed volo vigilare. Alter dicat: nescio quando veniet, et ideo volo vigilare. Quis istorum melius dicit? Respondet Augustinus quod primus male decipitur, quia si putat quod cito veniat, et postea tardat, est in periculo ne prae taedio dormiat. Secundus potest decipi, sed non est in periculo. Sed tertius bene facit, qui sub dubio semper expectat; ideo malum est determinare aliquod tempus.

Caput 25

Lectio 1

[87399] Super Mt., cap. 25 l. 1 Supra actum est de adventu domini ad iudicium, hic agitur de ipso iudicio: unde dividitur istud capitulum in duas partes. In prima parte loquitur de iudicio per quasdam parabolas; in secunda manifeste et explicite formam iudicii demonstrat, ibi *cum autem venerit* et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponitur quaedam parabola, in qua aliqui excluduntur a regno propter defectum interiorum; in secunda, quod quidam excluduntur propter negligentiam exterioris operationis, ibi *sicut enim homo peregre proficiscens* et cetera. Prima est de virginibus, quae solent animos hominum exercere: et in hac tria consideranda sunt. Primo ponitur praeparatio aliquorum se disponentium ut regnent cum Christo; secundo ponitur excitatio ad iudicium; tertio adventus iudicii. Secunda ibi *media autem nocte* etc.; tertia ibi *dum autem irent* et cetera. Circa primum

primo tangit studium praeparantium; secundo eorum somnum, ibi *moram autem faciente* et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit quod est commune omnibus se praeparantibus; secundo distinctionem in his, qui se praeparant, ibi *quinque autem* et cetera. Circa primum quatuor considerantur communia quantum ad omnes: numerus; status; officium; et finis intentus. Numerus tangitur quod decem erant: *simile est regnum caelorum decem virginibus*. Sed quare decem? Triplex ratio est. Una quidem, quia decem est numerus universitatis: in numerando procedimus usque ad decem, et post incipimus ad uno; unde per decem, per unum, et per centum universitas significatur. Vel, secundum Hilarium, omnes obsistunt decem praeceptis observandis, vel obligantur ad ea. Vel decem propter quinque sensus duplicatos. Sunt enim duplicati uno modo, secundum Gregorium, quia quinque sunt in viris, et quinque in mulieribus: et sic decem. Secundum Hieronymum, duplicantur secundum quod ad diversos sensus referuntur: sunt enim quidam sensus exteriores, et quidam interiores. De visu interiori dicitur Io. IV, 12: *Deum nemo vidit umquam*. De gustu dicitur Ps. XXXIII, 9: *gustate et videte quoniam suavis est dominus*. De olfactu dicitur Cant. c. I, 3: *in odorem unguentorum tuorum currimus*. Et sic sunt omnes decem, qui ad iudicium veniunt. Status tangitur cum dicitur *virginibus*. Sed quare dicuntur virgines? Triplex est ratio. Secundum Chrysostomum intelligitur de his qui integritatem carnis servant. Sed quare magis facit mentionem de virginibus? Dicit quod supra XIX, 12 locutus est de virginibus, ubi dicit quod *sunt quidam eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat*. Ideo cum virginitas sit tantum bonum quod non cadit sub praecepto, sed sub consilio, secundum quod habetur I Cor. VII, 25: *de virginibus praeceptum non habeo, consilium autem do*, si isti damnantur, multo magis et alii. Vel virgines dicuntur qui ab illecebris quinque sensuum abstinere. Secundum Hieronymum et Origenem virgines dicuntur fideles qui non admittunt corruptelam, secundum quod dicit apostolus, II Cor. XI, 2: *despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Sequitur videre studium: *quae accipientes lampades suas*. Lampades sunt vasa luminis. Unde secundum Hilarium possumus intelligere animas illuminatas lumine fidei, quod in Baptismo receperunt; Is. LVIII, v. 8: *tunc erumpet quasi mane lumen tuum*. Vel per lampades opera signantur, secundum Augustinum: opera enim vestra debent esse lucerna; supra V, 16: *sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est*. Ergo accipere lampades est praeparare animam, vel disponere ad bona opera. Quartum quod ponitur est quod *exierunt obviam sponso et sponsae*. Quis est sponsus, et quae est sponsa? Dupliciter exponitur secundum duplex matrimonium. Unum divinitatis ad carnem, quod celebratum est in utero virginis; *ipse enim tamquam sponsus procedens de thalamo suo*, Ps. XVIII, 6. Sponsus ipse filius est, sponsa humana natura; unde nihil aliud est exire obviam sponso et sponsae, nisi servire Christo. Item est matrimonium Christi et Ecclesiae; Io. III, 29: *qui habet sponsam, sponsus est*. Ergo praeparantes lampades intendunt ut placeant sponso, idest Christo, et sponsae, idest matri Ecclesiae. Et sic in istis conveniunt. Ponuntur etiam duo, in quibus discrepant, discrepant, in interiori discretionem et exteriori sollicitudine. Quantum ad primum dicit *quinque autem ex eis erant fatuae, et quinque prudentes*; Prov. X, 23: *sapientia est viro prudentia*. Ille prudens est qui quae facit, non vult pro nullo perdere. Ideo dictum est supra X, 16: *estote prudentes sicut serpentes*. Vel sic fatui sunt qui divertunt a Deo, vel per malam intentionem et non rectam, vel per falsam doctrinam; Prov. IX, 13: *mulier stulta, et clamosa, plenaque illecebris, et nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suae*. Secundum Origenem, qui habet unam virtutem, habet omnes: unde non potest esse unus sensus ordinatus quin sint alii ordinati. Item sicut etiam dicitur Iacob II, 10, *qui delinquit in uno, factus est omnium reus*. Item discrepant quantum ad exteriorem sollicitudinem, quia *quinque fatuae acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum*. Omnes istae bene volebant habere lampades accensas, quia ipse qui lumen est, vult sibi servire cum lumine; sed lumen non potest nutriri sine oleo: stultus enim esset qui crederet servare lumen in lampade, et non poneret oleum. Per oleum quatuor significantur. Secundum Hieronymum per oleum significantur bona opera. Et quare? Fides est lumen animarum quo accenduntur lampades. Per bona opera fides nutritur; I ad Tim. I, 18: *hoc praeceptum commendo tibi, fili mi Timothee, secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt*. De isto potest accipi quod dicitur Prov. XXI, v. 20: *thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo iusti, et imprudens homo dissipabit illud*. Alio modo per oleum misericordia signatur: et sic dicit Chrysostomus. Unde habetur Lc. c. X, 34, quod *Samaritanus infudit vinum et oleum*. Per vinum severitas signatur, per oleum opus misericordiae. Vult ergo quod qui intendit continentiam servare, et non fecerit misericordiam, stultus est. Unde dicit Iac. II, v. 13: *iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam*. Item per oleum signatur interior laetitia, de quo in Ps. CIII, 15:

ut exhilaret faciem in oleo. Et alibi in Ps. XLIV, 8: *unxit te Deus oleo laetitiae.* Multi sunt qui exterius abstinent et quaerunt intus gaudium, scilicet conscientiae, et ibi habent secum oleum. Alii vero non quaerunt gaudium conscientiae, sed gloriam hominum, et isti non habent oleum. Secundum Origenem per oleum sancta doctrina signatur; Cant. I, 2: *oleum effusum nomen tuum.* Oleum iustitiae rectam doctrinam signat; Ps. CXVIII, 11: *in corde meo abscondi eloquia tua.* Unde virgines dicuntur qui continentiam servant, qui faciunt misericordiam, qui gaudium interius quaerunt, qui rectam doctrinam assumunt. Sequitur de somno repentino. Ponitur causa somni, et somnus. Causa somni est mora. Quando enim aliqui expectant aliquem, et maxime de nocte, cito dormiunt. Unde per hoc spatium signatur spatium inter adventum Christi in carne, et adventum ad iudicium; unde dicit *moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, et dormierunt.* Secundum omnes expositores exponitur de morte. Sed quare dicitur mors somnus? Hoc est propter spem resurrectionis. Sicut enim qui dormit, intendit evigilare, sic qui dormit morte, intendit resurgere; I Thess. IV, 12: *nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut et caeteri, qui spem non habent.* Sed quid est dormitio, et dormitatio? Exponit Gregorius: dormitatio est proprie via ad somnum; unde per dormitationem possumus intelligere longiorem vitam, per somnum mortem. Secundum Origenem intelligitur de somno pigritiae; Prov. VI, 9: *usquequo, piger, dormies, quando consurges de somno tuo?* Unde *moram autem faciente sponso,* vel ad iudicium, vel ad mortem, *dormitaverunt omnes, et dormierunt;* vix enim sunt aliqui qui longo tempore vivant quin torpescant. Vel qui totaliter negligunt, dormiunt; qui vero aliquo modo aliquialiter desistunt a primo fervore, dormitant. Tunc sequitur excitatio; secundo effectus; tertio petitio fatuarum virginum; quarto responsio sapientum. Dicit ergo *media nocte clamor factus est; ecce sponsus venit.* De ista dicit Origenes aliter quam alii, et magis secundum litteram. Alii omnes exponunt excitationem istam referendo ad finale iudicium; et secundum hoc iste clamor erit tuba, vel vox Christi; I Thess. IV, 15: *quoniam ipse dominus in iussu et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo;* I ad Cor. XV, v. 52: *canet tuba (...) et mortui qui in Christo sunt resurgent primi.* Et quare media nocte? Dicit Hieronymus quod Hebraeus dicit quod sicut Angelus in media nocte descendit ad interficiendum primogenita Aegypti, sic venturus est dominus in media nocte. Unde solebat esse consuetudo apud eos, quod non dimittebatur populus usque ad mediam noctem. Augustinus dicit quod non est propter rationem temporis, sed solum est propter occultationem; I ad Thess. c. V, 2: *dies domini sicut fur de nocte.* Sed quid est quod dicit *ecce sponsus venit, exite obviam ei?* Quia tunc omnes resurgent ei obviam; Io. V, 25: *venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius;* Amos IV, 12: *praepara te, Israel, in occursum Dei tui.* Origenes refert ad praesentem vitam. Et hoc quando homo detinetur inani gloria, et fit clamor per praedicatorem, vel per internam inspirationem; tunc revertitur ad Christum; Is. XL, 9: *exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Ierusalem.* Tunc sequitur effectus: *tunc surrexerunt omnes virgines illae, et ornaverunt lampades suas.* Ad litteram, facto clamore per tubam, vel per vocem Christi, omnes resurgent. Unde Io. V, 25: *omnes enim qui in monumentis sunt, vocem eius audient.* Sed quid fecerunt? *Ornaverunt lampades suas.* Sed quid est hoc? Erit ne tempus? Dicendum, quod ornare lampades nihil aliud est quam dinumerare opera quae fecerunt, ut possint congruam rationem reddere. Unde habebunt sollicitudinem quando audient vocem filii Dei, ut infra: *quando vidimus te esurientem, et pavimus; sitientem, et dedimus tibi potum?* et cetera. Secundum Origenem est planior littera. Quia si ad praesentem vitam referatur, quando fit clamor per praedicatorem, vel internam inspirationem, tunc surgunt a negligentia, et tunc incipiunt surgere ad corrigendum facta sua. Tunc sequitur petitio fatuarum: *fatuae autem sapientibus dixerunt: date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguntur.* Ista erant fatuae quoad aliquid et quoad aliquid non, quia aliquid habebant de lumine fidei; unde dicunt: *quia lampades nostrae extinguntur.* Si enim nihil haberent fidei, dicerent extinctae sunt, unde cognoscunt quod non possunt ignem sine oleo conservare. Et quid est hoc dictum? Sive intelligatur per oleum opus misericordiae, sive iustitiae, idem est sensus, quia illi resurgentes, qui non habent haec opera in abundantia, petunt suos defectus suppleri per eos qui habuerunt magis abundanter. Sed hoc non poterit fieri, quia unicuique erunt sua necessaria; ad Gal. ult., 5: *onus suum unusquisque portabit.* Et quia videbant quod non poterat valere lumen fidei sine opere misericordiae, petebant ab aliis qui fecerant opera misericordiae. Augustinus sic exponit. Consuetum est quod quando aliquis praeoccupatur in aliquo, solet recurrere ad illud in quo sperat; istae habebant exterius fiduciam, quia laudem aliorum quaerebant, unde dicunt: *date nobis de oleo vestro,* idest de laude vestra, idest laudetis nos de opere nostro. Sed istud non valebit eis, secundum quod habetur ad Rom. c. II, 15: *testimonium reddente illis conscientia ipsorum;* Iob XVI, 20: *ecce enim in caelo est testis meus, et conscius meus in excelsis.* Unde confidunt in humano favore qui prodesse non potest. Secundum Origenem contingit

quod aliqui in rebus vanis expenderunt vitam suam: et cum recognoscunt, recurrunt ad alios, et petunt orationes et beneficia eorum. Et in hoc non sunt fatui si incipiunt reverti ad dominum. *Responderunt prudentes dicentes.* Hic ponitur responsio sapientum, et in ista responsione duo ponuntur. Et primo ponitur responsio repudiandi; item ponitur quoddam consilium, ibi *ite potius ad vendentes.* Et quae est ratio? *Ne forte non sufficiat nobis et vobis.* Unde, quia oleum misericordiae, vel interius gaudium, vel exteriora opera non sufficiunt nobis et vobis, sicut dicitur I Petr. IV, 18: *si iustus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?* Et apostolus Rom. VIII, 18: *non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis.* Et Is. LXIV, 6: *omnes iustitiae vestrae tamquam pannus menstruatae.* Quia ergo non sufficit nobis et vobis, *ite potius ad vendentes et emite vobis.* Sed numquid erit tempus quod requirant sibi oleum? Ideo intelligendum quod istud magis dicitur per modum improprii quam per modum consilii; quasi dicerent, debuissetis ivisse. Secundum Chrysostomum isti vendentes sunt pauperes, quia mercantur regnum; Lc. XVI, v. 9: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis;* unde dicunt *ite*, idest ire debuissetis. Secundum Augustinum dicitur enim per modum improprii. Venditores olei sunt adulatores, unde videntes quod istae petunt auxilium, dicunt: *ite potius ad vendentes, et emite vobis;* quasi dicerent: vos numquam quaesistis nisi oleum, idest laudem humanam, modo eatis ad mundum, et ematis illud testimonium quod semper quaesistis. Secundum Origenem plana est littera, quia vult quod totum in mundo isto contingat. Aliquando accidit quod peccator videt iustum, et petit quid debeat facere. Sed aliqui sunt ita sapientes quod sibi sufficit sapientia sua, sed non sufficit sibi et aliis. Unde tales dicunt illis, qui ab eis petunt consilium: non habemus tantum de doctrina spirituali quod possimus nobis et vobis sufficere; ideo ite ad doctores Ecclesiae, et ad sapientes qui vendent vobis. De ista habetis Is. LV, 1: *omnes sitiientes venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite.* Sed quomodo sine argento venditur? Dico quod sapientia venditur sine argento. Et quod est pretium eius? Quod homo libenter studeat, hoc est pretium sapientiae; Prov. II, v. 4: *si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem, et scientiam Dei invenies. Dum autem irent emere, venit sponsus.* Dicit Augustinus quod quidam referunt istud ad statum praesentis vitae; sed non potest stare cum eo quod dicitur *et clausa est ianua.* Ideo Origenes etiam hoc exponit de futuro adventu. Et tria facit. Primo ponitur adventus iudicis; secundo receptio bonorum; tertio exclusio malorum. Dicit ergo *dum irent emere venit sponsus;* idest dum haberent sollicitudinem quomodo excusarent se in iudicio, venit dominus ad iudicium. Sed Origenes dicit quod quidam sunt qui venient ad consilium, vel ad sacerdotes, et cum deliberatione ut convertantur, et tunc in adventu moriuntur. Unde tunc venit sponsus, quando homo moritur. Sed quid est quod hic dicitur, *veniente sponso,* cum supra dixerit, *exierunt obviam sponso et sponsae?* Ratio est, quia in iudicio sponsa, idest caro Christi, erit assumpta in glorificationem. Vel si referamus ad Ecclesiam, tunc perfecte ipsa unietur ipsi sponso per adhaesionem. Unde apostolus I Cor. VI, 17: *qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum illo.* Et sequitur *et quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias.* Istae nuptiae sunt regnum caelorum, de quo Apoc. c. XVII, 14: *quoniam dominus dominorum est, et rex regum, et qui cum illo sunt vocati, et electi, et fideles.* Et statim *clausa est ianua,* quia nulli postea aperietur. Modo autem aperitur; unde Ps. XXIII, 7: *attollite portas, principes, vestras.* Et Apoc. IV, 1: *post haec vidi, et ecce ostium apertum in caelo.* Sed tunc claudetur. Consequenter ponitur repulsio malorum: et dicuntur tria. Primo exprimitur negligentia, quia tarde veniunt; unde dicitur *novissime autem veniunt.* Unde signat eos qui tardam poenitentiam agunt; Sap. V, 3: *dicentes intra se, poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes.* Desiderium tangitur cum dicunt: *domine, domine, aperi nobis.* Unde in hoc quod dicunt eum dominum dicunt aliquid per quod deberent impetrare. Per hoc autem quod geminant, signatur quod ex angustia petant; unde dicitur supra VII, 21: *non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum caelorum.* Desiderium autem eorum tangitur cum dicitur *aperi nobis.* Sequitur repulsio: *at ille respondens ait: amen dico vobis, nescio vos;* idest non approbo vos. *Novit enim dominus qui sunt eius,* II ad Tim. II, 19, sicut artifex nescit opus quod discordat ab arte sua. Consequenter concludit: *vigilate itaque et orate quia nescitis diem neque horam.*

Lectio 2

[87400] Super Mt., cap. 25 l. 2 Supra posuit dominus parabolam de iudicio, in qua reprobatur aliquis propter hoc quod bonum spirituale interius susceptum non conservat, hic vero ponit parabolam, in qua quis bona suscepta non multiplicat: unde dividitur. Quia primo de distributione donorum agit; secundo de usu eorum; tertio

de iudicio utentium. Secunda ibi *abiit autem qui quinque talenta acceperat* etc.; tertia ibi *post multum vero temporis* et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit necessitatem distribuendi; secundo distributionem; tertio recessum distribuentis. Necessitatem ostendit in hoc quod dicit *sicut enim homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua*. Ubi debetis notare quod iste homo Christus est. Et possumus dicere quod peregre proficiscebatur tripliciter: quia pergebat in locum, qui quamvis sit sibi proprius per divinitatem, scilicet in caelum, tamen peregrinus erat secundum carnem, quia nulla caro ibi ascenderat. Unde Io. III, 13: *nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo*. Item proficiscebatur in caelum, quia in mundo peregrinus existens in caelum proficiscebatur; Ier. XIV, 8: *quare futurus es quasi colonus in terra, et quasi viator declinans ad manendum?* Item potest intelligi spiritualiter: nunc enim peregrinatur a nobis, quoniam nos peregrinamur ab eo; II ad Cor. V, 6: *dum sumus in corpore peregrinamur a domino*. Quando autem videbimus eum, tunc non erimus sicut peregrini, sed sicut cives et domestici Dei. Et notandum quod, sicut dicit Origenes, ubi ponitur *sicut* debet iungi aliquid, nisi ponatur in similitudine, sicut habetur supra XXIV, 27: *sicut enim fulgor exit ab oriente, ita erit adventus filii Dei*. Sed hic non ponitur in similitudine, et non ponitur postea aliud; propter hoc debet sic legi. Aliquis peregre proficiscens sicut homo, quia Christus et Deus et homo est. Unde secundum quod Deus, non peregrinatur, quia *omnia nuda et aperta sunt oculis eius*, ad Hebr. IV, 13. Peregre autem proficiscitur sicut homo; Io. I, 14: *vidimus eum tamquam unigenitum a patre*, id est sicut unigenitum a patre. Et hoc fuit necesse ex quo peregre proficisceretur, quod curam committeret de suis; et hoc facit cum dicit *vocavit servos suos et tradidit illis bona sua*. Et primo tangitur liberalitas dantis; secundo diversitas donorum; item discretio dandi. Dantis liberalitas in duobus tangitur: eo quod praevenit eos quibus dedit, item eo quod abundanter dedit. Eo quod praevenit, quia qui expectat dare, diminuit de liberalitate sua; non sic autem dominus; in Ps. XX, 4: *domine, praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Unde vocavit servos suos*, non illi ipsum; unde Io. c. XV, 16: *non vos me elegistis, sed ego elegi vos*; Rom. VIII, 29: *quos praescivit, hos et praedestinavit*. Item tangitur liberalitas, quia de suo: *dedit bona sua*, non aliena. Aliqui bene sunt liberales de alieno, sed non de suo; iste autem de suo. Unde de isto potest intelligi quod dicitur in Ps. LXVII, 19: *ascendisti in altum, cepisti captivitatem, dedisti dona hominibus*. Consequenter ponitur diversitas donorum: *et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum*. Omnes istos dividit per tres, in fructum trigesimum, sexagesimum, et centesimum; quia omnis multitudo dividitur in summum, et infimum, et medium. Ista talenta sunt diversa dona gratiarum: sicut enim talentum pondus dicitur metalli, sic gratia pondus est quod inclinat ipsam animam; unde amor est pondus animae. Apostolus, I ad Cor. XII, 4: *divisiones gratiarum sunt*: unde ista dona dividuntur, ita quod non aequaliter dantur omnibus; ad Eph. IV, v. 7: *unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*. Et hoc est quod dicit: *uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum*. Et quae est ratio huius numeri? Possumus dicere quod aliquis ita superabundat, quod habet mensuram dupli; aliquis vero ita quod ultra duplum. Unde qui accipit duo, se habet ad illum qui unum, sicut proportio dupli: qui autem quinque, se habet ultra proportionem dupli. Unde vult dicere quod aliquis accipit quinque, qui accipit secundum mensuram incomparabilem. Possumus etiam dicere quod ista dona sunt eloquia Dei, verba sapientiae: frequenter enim sapientia divitiis comparatur; Is. XXXIII, 6: *divitiae salutis sapientia*. Quid est quod dicit, quod *uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum*? Origenes dicit quod illi dedit quinque talenta, qui omnia quae in Scriptura dicuntur, ad spiritualem intellectum refert; unde dictum est supra: sicut sunt quinque sensus corporales, sic sunt quinque spirituales. Sic dominus apostolis dedit. Lc. XXIV, v. 45 dicitur quod *aperuit eis sensum, ut intelligerent Scripturas*. Et in Daniele I, 17 dicitur quod *dedit Deus pueris intelligentiam in omni Scriptura*. Qui autem sunt illi, qui duo accipiunt? Secundum Origenem dualitas numerus est materiae, unde omnis numerus est ex binario et unitate; unde binario attribuitur materia, unitati forma. Unde illi dicuntur duo recipere, qui minus recipiunt, quia nesciunt se in omnibus regere; sed aliquid habent in quo sciunt, quia sunt boni aedificatores, vel huiusmodi. Unde secundum Origenem plus accipit qui recipit unum, quam qui duo. Secundum Gregorium et Hieronymum est e converso, quia per quinque talenta intelliguntur quinque sensus: unde ille recipit quinque talenta, qui gratiam a Deo recipit circa temporalia, circa quae operatio sensuum versatur. Per duo autem talenta intelliguntur sensus et intellectus. Per unum vero assignatur intellectus solum. Unde ille unum recipit, qui gratiam intellectus recipit, non gratiam operandi. Secundum Hilarium, ille recipit quinque qui Christum invenit in quinque libris Moysi; ille autem duo, qui gratiam novi et veteris testamenti veneratur, qui in Christo veneratur naturam divinam et humanam; unum autem recipit Iudaeus, qui in solis legalibus gloriatur. Deinde sequitur ratio: *unicuique secundum propriam virtutem*. Si

hoc referatur ad illud quod talenta sint eloquia, plana est expositio, quia debent dari secundum maiorem capacitatem; Io. XVI, 12: *multa habeo vobis dicere, quae non potestis portare modo*. Et apostolus I Cor. III, 2: *tamquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam*. Ideo magis subtilibus magis subtilia dedit. Si autem referamus ad bona gratiarum, sciendum quod quidam dixerunt, quod secundum bona naturalia daret bona gratuita. Unde secundum quod magis habet homo de bonis naturalibus, habet etiam de bonis gratuitis: et hoc verum fuit in Angelis, at in hominibus non. Et quae est ratio? Quia in Angelis una est natura spiritualis; ideo ad quod moventur, totaliter moventur secundum totalitatem virtutis. Ideo quantum valet conatus eorum, tantum capiunt. Sed homo est ex duabus contrariis naturis, quarum una retrahitur ab alia a suo corpore: unde non tantum datur ei nisi quantum homo cum isto bono naturali habet de studio. Item alius error fuit, qui dixit quod initium gratiae fuit a nobis. Et contra hoc obiicit Augustinus per verbum apostoli, II Cor. III, 5, qui dicit quod *non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis*. Sed quod est prius principium, quam cogitatio? Et si cogitatio a nobis non est, ergo nec operatio. Unde qui plus conatur plus habet de gratia; sed quod plus conetur, indiget altiori causa; Thren. V, 21: *converte nos ad te, et convertemur*. Si autem quaeris quare unus magis habet de gratia quam alter, dico quod huius rei est causa proxima, et causa prima: proxima est maior conatus istius quam illius; causa prima est electio divina; Eccli. XXXIII, 7: *quare dies diem superat, et lux lucem, et annus annum, et sol solem? A domini scientia separati sunt*. Et quae est ratio huius? Videte quod aliter est de agente universali et particulari. Agens particulare praesupponit sibi aliquid, et secundum hoc diversimode operatur, ut artifex aliam formam dat uni materiae, et aliam alii. Sed si posset facere materiam, diceretur quod talis fecit talem materiam, ut induceret formam secundum voluntatem suam. Sic dominus, cum sit creator omnium, creavit istum, ut sic eum faceret. Unde intelligitur, ut intelligatur capacitas naturae cum conatu. Tunc ponitur recessus dantis cum dicit *et profectus est statim*. Et potest intelligi quod iste peregre proficiscebatur, quia cum apostolis dixisset: *accipite spiritum sanctum*, Io. ult., 22, et Petro dixisset, Io. c. XXI, 17: *pasces oves meas*, statim profectus est. Unde dicebat, Io. XIII, 33: *filioli, adhuc modicum vobiscum sum*, et statim ascendit. Vel potest dici quod profectus est non recedendo, sed quia relinquit eos sub arbitrio, quia non compellit eos uti donis datis. *Abiit autem qui quinque talenta acceperat* et cetera. Hic ponitur de usu donorum, et hoc quantum ad tres servos. Et primo quantum ad primum; secundo quoad secundum; tertio quoad tertium. Unde dicit *abiit autem qui quinque talenta acceperat*. Designatur hic profectus virtutis; Ps. LXXXIII, 8: *ibunt de virtute in virtutem*. Et hoc habetur Gen. XXVI, 13: *ibat crescens et proficiens*. Virtus enim proficit per exercitium operationis; nisi enim operetur, deficit. Et ideo dicit *operatus est*. Unde dicitur Prov. XIII, 4: *anima operantium impinguabitur. Et lucratus est alia quinque*. Et quomodo? Dupliciter proficit aliquis: uno modo in seipso, alio modo in alio. In se, si habeat intelligentiam Scripturarum, ita ut proficiat; si caritatem, ut proficiat aliis. Profectus est, ut proficiat in alio, ut quod accepit, communicet; I Petr. IV, 10: *unusquisque gratiam quam accepit, in alterutrum administrantes*. Unde si quod accipis comunicas, totidem lucraris. Unde dicit quod *superlucratus est alia quinque*; quia vix est quod aliquis conferat ad aliquem id quod non habet. I ad Cor. XI, 23: *ego enim accepi a domino quod et tradidi vobis*. In eo autem quod habet, in eo proficit. Apostolus: *gratia eius in me vacua non fuit*. Secundum Hilarium ille lucratur quinque, qui proficit in quinque libris Moysi, ut Christum lucretur. *Similiter qui duo acceperat*, scilicet qui proficit intellectu et operatione, *lucratus est alia duo*, idest praemiationem quoad utrumque. Vel duo, quia non solum proficit praedicando viris, sed etiam mulieribus, secundum Gregorium. Secundum Origenem, quod illud quod acceperat secundum rationem naturalium, ad intellectum referat. *Qui autem unum acceperat abiens fodit in terram* et cetera. Quid autem est fodere in terram? Tripliciter exponitur secundum Gregorium. Ille thesaurum abscondit, qui donum acceptum abscondit in peccatis carnis, vel temporalibus: unde qui potest in temporalibus proficere, et convertit se ad terrena, abscondit pecuniam domini sui in terra. De talibus dicitur in Ps. XVI, 11: *oculos suos statuerunt declinare in terram*. Secundum Origenem habet aliquis donum intellectus, et tamen vult religiose vivere, et sibi solum vivere, cum tamen multis possit proficere; iste abscondit in terra; Tob. XII, 7: *opera Dei revelare et confiteri honorificum est*. Talis enim pecunia est ad multiplicandum, non abscondendum. Hilarius: qui sunt qui recipiunt unum? Iudaei, qui puram litteram recipiunt. Isti abscondunt pecuniam in terra, idest in carne Christi, qui propter carnem non possunt credere ipsum esse Deum. Unde Apost., I Cor. I, 23: *nos autem praedicamus Christum Iesum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum*. Hic agitur de iudicio. Et primo ponitur ratio adventus iudicis; secundo de iudicio, ibi *et posuit rationem cum eis*. Notandum quod de operibus et donis debemus Deo reddere rationem; supra XII, 36: *de omni verbo, quod locuti fueritis, oportebit reddere rationem*.

Et supra XVIII, 23: *simile est regnum caelorum homini, qui voluit ponere rationem cum servis suis*. Et primo ponitur in speciali *et posuit rationem cum eis*, quia quilibet tenetur reddere rationem primo in sua morte, secundo in die iudicii, quando oportebit nos adstare ante tribunal Christi. Cum ergo dicit *post multum vero temporis venit dominus*, potest referri ad utrumque. Si enim ad diem iudicii, datur intelligi quod magna est mora inter adventum Christi et diem iudicii; contra illud quod crediderunt quidam tempore apostoli; unde II ad Thess. II, 2: *non terreamini quasi instet dies domini*. Sed si ad diem mortis, dicit Origenes: consideretis quod vix fuerit aliquis utilis in Ecclesia, qui parum vixerit. Et hoc probat de Petro cui dixit dominus, Io. XXI, v. 18: *cum autem senueris, extendes manum tuam, et alius te cinget*. Item de Paulo, qui adolescens fuit in sui conversione, et post factus est senex; unde ad Philemonem v. 9: *ut Paulus senex* et cetera. Unde cum dicitur *post multum vero temporis*, datur intelligi quod datur dominus longum spatium ad bene agendum: et de hoc intelligitur quod dicitur Prov. c. III, 2: *longitudinem dierum, et annos vitae, et pacem apponet tibi*. Et *accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque* et cetera. Hic agitur de tribus servis. Et primo de primo; secundo de secundo; tertio de tertio. In primo duo facit. Primo ponitur ratio reddita; secundo remuneratio debita ibi *ait illi dominus eius* et cetera. Ex parte istius primo ponit securitatem, fidelitatem, humilitatem et strenuitatem, sive sollicitudinem. Securitatem tangit, quia non expectavit quod dominus vocaret eum, sed ingressit se; unde dicit *accedens*. Hanc securitatem habebat Paulus per sanguinem Christi; ad Hebr. X, 19: *habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi*; II Cor. III, 12: *habentes talem spem, multa fiducia utimur*. Item notatur fidelitas, quia et *obtulit alia quinque*. Infidelis quidem esset, qui de bonis domini sui aliquid sibi attribueret: unde iste totum obtulit domino. Si ergo feceris aliquod bonum, si aliquem convertisti, et tibi attribuis, non Deo, non es fidelis; I Paral. XXIX, 14: *tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi*. Item notatur humilitas confessionis doni, quia cognoscebat ab eo recepisse; I Cor. IV, v. 7: *quid habes quod non accepisti?* Unde iste confitetur donum dicens: *domine, quinque talenta tradidisti mihi* et cetera. Item tangit strenuitatem sive sollicitudinem: *ecce alia quinque superlucratus sum*. Unde bene dicebat cum apostolo: *gratia Dei in me vacua non fuit*. Sequitur remuneratio debita: et in ista facit quatuor. Quia primo ponitur congratulatio; secundo commendatio meritorum; tertio aequalitas iudicii; quarto magnitudo praemii. Congratulatio tangitur, cum dicit *ait illi dominus eius: euge, serve bone et fidelis* et cetera. Unde dicitur Is. LXII, 5: *ecce gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te dominus tuus*. Unde exultanti animo recipit eum, cum dicit *euge*. *Euge* vox est exultationis. Sequitur commendatio. Et primo commendat de humilitate, cum dicit *serve*, quia recognoscebat se esse servum eius; Lc. XVII, 10: *cum omnia bene feceritis, dicite: servi inutiles sumus*. Item commendat eum de bonitate per hoc quod dicit *bone*; quia proprie bonum est diffusivum sui; unde bonus multiplicavit bonitatem. Item a fidelitate, quia non sibi retinuit, sed domino obtulit; unde dicitur *et fidelis*; I Cor. IV, 2: *iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*. Et supra XXIV, 45: *quis putas est fidelis servus et prudens?* Unde approbat eum dicens *fidelis*. *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat*, II Cor. X, 18. Deinde ponit aequalitatem, ut praestet aequitatem iudicii, dicens: *quia super pauca fuisti fidelis supra multa te constituam*. Ista pauca sunt omnia quae sunt in vita ista, quia quasi nihil sunt in comparatione ad caelestia. Unde vult dicere: quia fuisti fidelis ratione bonorum, quae sunt praesentis vitae, *super multa te constituam*, idest dabo tibi spiritualia, quae sunt super omnia bona ista; Lc. c. XVI, 10: *qui fidelis est in minimo, et in maiore fidelis est*. Sequitur magnitudo praemii: *intra in gaudium domini tui*. Gaudium enim est praemium; Io. XVI, 22: *videbo vos, et gaudebit cor vestrum*. Et posset dicere aliquis: nonne visio est praemium, vel aliquod aliud bonum? Dico quod si alia res dicatur praemium, gaudium tamen est finale praemium. Sicut possem dicere, quod est finis gravium locus inferior; item quiescere in illo loco, et illud est magis principale. Sic gaudium nihil aliud est quam quies animi in bono adepto; unde ratione finis dicitur gaudium praemium. Et quare dicit *intra in gaudium*, non accipe? Dicendum quod duplex est gaudium: de bonis exterioribus et de bonis interioribus; qui gaudet de bonis exterioribus, non intrat in gaudium, sed intrat gaudium in ipsum; qui autem gaudet de spiritualibus intrat in gaudium. Cant. c. I, 5: *introduxit me rex in cellaria sua*. Vel aliter. Quod est in aliquo, continetur ab illo, et continens maius est. Quando ergo gaudium est de aliquo, quod minus est quam cor tuum, tunc gaudium intrat in cor tuum. Sed Deus maior est corde; ideo qui gaudet de Deo, intrat in gaudium. Item intrat *in gaudium domini*, idest de domino, quia dominus veritas est. Unde nihil aliud est beatitudo, quam gaudium veritatis. Vel sic: *intra in gaudium domini tui*, idest de eo gaude quo gaudet, et de quo gaudet dominus tuus, scilicet de fruitione suiipsius. Tunc ergo gaudet homo ut dominus, cum fruitur ut dominus; unde dicit dominus apostolis: *statui vos ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*, idest ut sitis beati in quo

sum beatus. *Accessit autem et qui duo talenta acceperat*: supra actum est de iudicio quantum ad primum servum, qui quinque talenta acceperat; hic agitur de iudicio quantum ad secundum servum, qui duo talenta acceperat. Quantum ad litteram nihil differt a primo, nec est aliquid dicendum nisi quod dictum est de primo; et ideo non oportet iterare, quia et iste eandem commendationem et idem praemium recepit, sicut qui quinque talenta acceperat. In quo datur intelligi, secundum Origenem, quod qui parvum donum a Deo recipit, et bene utitur secundum posse suum, tantum accipit et meretur quantum qui magnum. Hoc enim solum requirit dominus ab omni homine, quod ei serviat in toto corde suo, ut habetur Deut. VI, 5. Sed hoc potest habere dubietatem. Ponatur quod aliquis habeat magnam mensuram bonorum, alter parvam; si operatur iste secundum paucam caritatem quam accepit, tunc merebitur tantum quantum qui plus accepit: quod videtur quod non possit esse, quia sic mereretur tantum vel plus qui minus habet de caritate quam qui plus. Et ideo distinguendum est, quia quaedam sunt bona quae perficiunt, et eliciunt actum voluntatis et inclinant; quaedam autem quae non. Donum quod inclinat voluntatem et elicit actum est caritas. Non potest ergo esse qui plus habet de caritate, quin maiori nix utatur, et melius. Sed sunt alia dona quibus potest aliquis uti secundum maiorem et minorem caritatem, ut scientia et huiusmodi: in talibus qui maiori conatu utitur, quantum ad praemium magis meretur; unde dicitur Lc. XXI, 3 s., quod paupercula mulier plus misit in gazophilacium quam illi qui plus apposuerunt, quia usa est secundum totum posse suum. *Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait*. Hic determinatur de iudicio mali servi. Et primo ponitur ratio; secundo condemnatio quam suscepit, ibi *respondens autem dominus eius dixit ei*. Mirabilem rationem proposuit. Primo enim blasphemiam proposuit; inde negligentiam assumpsit; tertio innocentiam conclusit. Et sic non poterat valere syllogismus. Blasphemiam, cum dicit *domine, scio quod homo durus es*. Negligentiam, cum dicit *abii et abscondi talentum* et cetera. Innocentiam, cum dicit *ecce habes quod tuum est*. Et consideremus quod dicit quod accessit. Dictum est supra de illo qui quinque talenta acceperat quod accessit, idest fiduciam habuit; sed iste non accessit cum fiducia, sed per violentiam. Vel aliter, quia aliqui in his quae male faciunt, videtur eis bene fecisse. Prov. XXVI, v. 16: *sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias*. Unde visum fuit ei quod bene fecisset. Secundum Origenem, videtur aestimatio de Deo alicui sicut de homine duro, a quo se abstrahit aliquis propter duritiam. Eccli. IX, 18: *longe abesto ab homine potestatem habente occidendi*. Et ideo sicut qui cognoscit hominem durum, non vult ei servire, sic cogitant aliqui de Deo, quod sit homo durus. Et secundum hoc iste servus habebat tres malas opiniones de Deo. Primo quod Deus non esset misericors; secundo quod ei aliquid accresceret a bonis nostris; tertio quod non omnia essent a Deo; et omnes istae opiniones procedebant ab una radice mala, quia cogitabat quod Deus esset quasi unus homo. Et hoc signatur cum dicit: *scio quod homo durus es*, idest aestimo te esse hominem; quod non est verum, ut habetur Num. XXIII, v. 19: *non est Deus ut homo*; Is. LV, 9: *sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris*. Et dicit, *durus*, quia homo durus non flectitur. Et dicitur de tali Iob XLI, 15: *cor eius indurabitur ut malleatoris incus*. Sed non sic est dominus, quia *miserator et misericors dominus*, Ps. CX, v. 4. Duritia solet accidere ex avaritia; Prov. c. XXIX, 4: *rex iustus erigit terram, vir avarus destruet eam*; ideo ita aestimat quod sit durus, et ita avarus; et ideo attribuit ei quae sunt avari: *metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti*, idest ita durus es quod aliena rapere non cessas; quod tamen falsum est; Iob XXXV, 7: *porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Et in Ps. XV, 2: *bonorum meorum non eges*. Unde in hoc imponebat ei quod indigeret bonis nostris. Tertium erat quod esset aliquod bonum, quod non esset a Deo; ut sunt aliqui qui ea quae habent de patrimonio, vel de studio, non dicuntur habere a Deo: et hoc est quod dicit *ubi non seminasti*; contra illud Iac. I, v. 17: *omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum*. Item aliqui aestimantes ipsum esse durum, extrahunt se a servitio suo. Unde aliqui, qui possunt multum proficere, dicunt: si audirem confessiones, et facerem praedicationes, fortassis male accideret mihi: tales Deum durum reputant. Item aliqui dicunt: si intrarem religionem, fortassis peccarem, et essem deterius; isti reputant Deum durum, qui credunt si adhaeserint Deo quod deficiat eis. Tales sunt similes his qui desperant de Dei misericordia. Ista allegabat iste servus. Et tamen ista vera sunt, et habent fulcimentum ab auctoritate. Est enim durus cum peccatoribus, et benignus recurrentibus ad eum; Sap. XI, 11: *hos quidem tamquam pater monens probasti, illos autem tamquam rex durus interrogans condemnasti*; Thren. III, 25: *bonus est dominus animae quaerenti eum*; II Paral. XXX, 18: *dominus bonus propitiabitur cunctis, qui requirunt in toto corde dominum Deum patrum suorum*. Ergo durus est cum peccatoribus, et misericors bonis. Et non est dubium quod timeri debet ne contemnatur; unde ad Hebr. X, 31: *horrendum est incidere in manus Dei viventis*. Sed in quantum est misericors, debemus sperare quod si se dat aliquis servitio suo, quod non cadet;

et si ceciderit, resurget. Item quod dicit *metis ubi non seminasti*, licet falsum sit, tamen quoad aliquem sensum verum potest esse; quia non requirit propter se, sed propter nostram utilitatem; quia ipse metit gloriam suam quam non seminavit. Item *congregas ubi non sparsisti*. Qui enim metit, accipit in multitudine; ille autem qui congregat, ex multis recipit; sic vult dominus quod sua gloria ex diversis hominibus crescat. Unde apostolus, II ad Cor. I, 14: *gloria vestra sumus, sicut vos nostra, in die domini nostri Iesu Christi*. Similiter quod dicit *metis ubi non seminasti*, quoad aliquid veritatem habet, quia homo seminat, et Deus colligit; Io. IV, 37: *alius est qui seminat, alius qui metit. Ego misi vos metere ubi non laborastis*. Homo enim seminat opera sua, et Deus metit ad gloriam suam; ad Gal. ult., 8: *quae seminaverit homo, haec et metet*. Et dominus dicit, Io. XIV, 3: *veniam et accipiam vos ad meipsum*. Si enim facis eleemosynam, tu seminas, et dominus metit, quia sibi fortasse reputat. Unde ipse dicit, infra in hoc cap.: *quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*. Item sicut supra dictum est: *semen est verbum Dei*, unde aliquando colligit Deus fructus boni operis, ubi non est seminata praedicatio; Rom. II, 14: *homines qui legem non habent, ipsi sibi sunt lex*. Tertio modo quod quaedam mala fiunt ab homine, sicut mala carnis, ex quibus malum colligi debet. De quo ad Gal. ult., 8: *qui seminat in carne, de carne metet corruptionem*. Attamen Deus facit venire ad bonum aliquid, ut bonum iustitiae, humilitatis vel huiusmodi. Unde iste servus primo blasphemus fuit. Deinde tangitur negligentia sua *timens abii*; Ps. XIII, 5: *trepidaverunt timore, ubi non erat timor*. Verum est quod timendus est Deus, ut evitetur peccatum, secundum quod habetur Iob XXXI, 23: *semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum*. Unde quod non peccet homo, hoc debet facere ex amore, non timore. Ideo sequitur: *abscondi talentum tuum in terra*, quia ex timore, quia timor servilis multa mala facit. Tunc concludit *ecce habes quod tuum est*. Unde conservavit scientiam, et non multiplicavit. Et hoc non sufficit, quia oportet multiplicare; I ad Cor. IX, 16: *si non evangelizavero, non est mihi gloria*. Respondens autem dominus eius dixit ei. Hic ponitur condemnatio servi. Et sicut in aliis servis primo commendavit eos, deinde posuit aequitatem iudicii, et postea praemium; sic in isto, primo vituperat eum; secundo ponit aequitatem iudicii; tertio poenam. Secunda ibi *sciebas quia meto ubi non semino* etc.; tertia ibi *tollite itaque ab eo talentum*. Dicit ergo *serve male et piger*. Servum vocat, quia propter timorem dimisit, et servorum est timere serviliter. Et ideo ad Rom. VIII, 15: *non accepistis spiritum servitutis iterum in timore*. Item eum malum vocat, quia malum dixerat de domino suo; supra XII, 35: *malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala*. Item vocat eum pigrum, quia operari noluit; Prov. XX, 4: *propter frigus piger arare noluit*, propter frigus scilicet timoris. *Sciebas quia meto ubi non semino* et cetera. Nunc arguit eum de culpa. Et primo proponit quod sciebat; secundo quid facere oportebat; tertio quid inde sequeretur. Dicit ergo *sciebas quod meto ubi non semino*, et tamen non operaberis; quamvis habeatur Lc. XII, 47: *servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens plagis vapulabit multis*. Item dixerat quod erat durus, et quod colligebat ubi non seminabat. Dominus bene confitetur quod ipse metit ubi non seminat; sed non confitetur quod sit durus, quia quod requirit ab homine, hoc non facit propter duritiam, sed propter misericordiam, ut bonum suum multiplicetur. *Oportuit ergo te pecuniam meam committere nummulariis*. Et sequitur: sicut tu dicis quod meto ubi non seminavi, et colligo ubi non sparsi. Sed quia haec facio, multo magis volo quod pecunia mea multiplicetur. Et loquitur secundum similitudinem illorum, qui pecuniam tradunt ad multiplicationem. Pecunia ista sunt verba Dei: unde in Graeco habetur *argireon*: per argentum enim, quod sonorum est, signatur verbum Dei; Ps. XI, 7: *eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum*. Nummularii possunt dici dupliciter, propter duplex officium, quia officium habent ut probent pecuniam utrum sit bona, item ut exhibita pecunia lucrentur. Secundum primum nummularii sunt auditores qui debent probare quod audiunt; Iob XII, 11: *nonne auris verba dii iudicat?* Item illi qui multiplicat, ut apostoli, qui aliis dederunt donum spiritus sancti, constituendo episcopos et cetera. Ad Tit. c. I, 5: *huius gratia dimisi te Cretae, ut constituas per civitates presbyteros* et cetera. *Et ego veniens recepissem utique quod meum est*. Unde istud bonum sequeretur. Et quod est illud bonum? Triplex. Cum dominus dat tibi intellectum, et tu studes ad operandum, multiplicas; Iac. I, 22: *estote factores verbi et non auditores tantum*. Item quando dat dominus virtutem, et studes ad bene utendum; I Petr. II, 2: *quasi modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem*. Item ut quod in te habes, aliis studeas impartiri. Consequenter ponit poenam, et circa hoc duo facit. Primo ponit poenam damni; secundo sensus. Circa primum primo ponit poenam damni; secundo generalem sententiam, ibi *omni enim habenti dabitur, et abundabit*. Dicit ergo *tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta*. Sicut dicit Gregorius, ille qui quinque talenta acceperat, est ille qui scientiam habet de terrenis, quae subiacent quinque sensibus; qui autem unum, est qui habet intellectum sine opere. Accidit ergo quod qui habet intellectum, exercitat se in illo; Ps. CXVIII, 104: *a*

mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem viam iniquitatis. Aliquando e converso accidit quod aliquis habet donum intellectus, et occupat se in terrenis, et totum amittit; Apoc. III, 11: *tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam.* Vel potest dici quod ille qui quinque talenta recipit, magis accepit: et secundum quod magis laboravit, magis accepit. Unde unus accepit talentum alterius, quia sanctus homo non solum gaudebit de suis bonis, sed de omnibus quae facta sunt per quoscumque, et ita accipiet coronam istius, et sic talentum eius. Consequenter ponitur generalis sententia *omni enim habenti dabitur, et abundabit.* Istud potest exponi quadrupliciter. Primo sic, secundum Gregorium: ab eo qui non habet, non posset aliquid auferri; sed contingit quod aliquis habet dona gratuita, et non habet caritatem; unde omnia auferentur ab eo, quia non habet ad sui utilitatem; I ad Cor. XIII, 1: *si linguis hominum loquar et Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens.* Unde si habeat homo caritatem, dantur ei multa bona, quia accipiet bonum alterius, quia gaudebit de bono alterius sicut de suo. Chrysostomus exponit de doctrina: qui habet gratiam docendi, et non exercitat se, amittit illam. Alter, qui non habet, et exercitat se, acquirit eam, ita ut sit doctor. Hieronymus exponit sic: aliquis habet ingenium, et dat se otio, efficitur rudis et hebes; aliquis autem non habet ingenium, et exercitat se, et acquirit ingenium. Et ita habenti studium datur scientia et ingenium; et non habenti, etiam illud quod habet, scilicet ingenium, auferetur ab eo. Item, secundum Hieronymum, exponitur de fide, quia habenti fidem dabitur gratia; ad Ephesios II, 8: *gratia estis salvati per fidem.* Unde qui non haberet fidem, etsi haberet alia, sine fide nihil valerent. Hilarius autem exponit de populo Iudaeorum et gentilium, quia Iudaei videbantur habere legem Dei, et noluerunt obedire, unde facti sunt alieni; populus autem gentilium recepit quod non habebat, et intravit in benedictionem olivae. Consequenter agit de poena sensus. Duo autem sunt sensus, visus scilicet et tactus. Ideo ponit primo poenam visus; secundo tactus. Cum dicit *et inutilem servum mittite in tenebras exteriores.* Et notate quod non punitur propter malum quod fecerit, sed propter bonum quod omisit; unde supra VII, 19: *omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur.* Et alibi, Io. XV, 2: *omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum.* Et dicitur servus inutilis, quia bonum quod habet, non expendit in utilitatem aliorum: ut si intellectum habuit et non expendit in usum bonum, alios docendo; si pecuniam, et non exercuit opus misericordiae. *Mittite in tenebras exteriores.* Origenes dicit quod quidam ante eum dixerunt quod damnati a toto mundo eiicientur. Unde dicunt Infernum esse extra totum mundum. Et innitebantur illi quod dixit Iob XVIII, v. 18: *de orbe transfert eos Deus.* Ipse autem sic exponit: *in tenebras,* quia ignorant; Ps. LXXXI, 5: *nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant.* Et sequitur poena tactus *illic erit fletus et stridor dentium.* Hoc est expositum supra c. XXIV.

Lectio 3

[87401] Super Mt., cap. 25 l. 3 Supra dominus praemisit diversas parabolas pertinentes ad iudicium; hic autem manifeste de suo iudicio agit: et tria facit. Primo agit de adventu iudicis; secundo de congregatione iudicandorum; tertio de iudicio. Secunda ibi *et congregabuntur ante eum omnes gentes;* tertia ibi *et dicet rex et cetera.* Circa primum quatuor sunt consideranda. Primo tangitur conditio iudicis venientis; secundo dignitas; tertio ministri; quarto iudiciaria auctoritas. In hoc quod dicitur *cum venerit filius hominis,* non est dubium quin idem sit filius Dei. Sed quare potius nominat filium hominis quam filium Dei? Una ratio est, quia in quantum filius hominis iudicabit; Io. V, 27: *potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Et hoc propter tria. Primo ut ab omnibus videatur: in forma enim divinitatis non poterit videri nisi a bonis, unde si ab omnibus videri debeat, debet videri in forma hominis. Apoc. I, 7: *videbit eum omnis oculus.* Item propter meritum Christi: hoc enim ipse meruit per suam passionem; ad Philipp. II, 8: *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum.* Item ut appareat iudicaturus in forma in qua iudicatus fuit; Iob XVI, 22: *utinam sic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo.* Item ex Dei clementia, ut homines ab homine iudicentur; ad Hebr. IV, 15: *non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris.* Iste ergo erit filius hominis. Et cuius erit dignitas? Veniet in maiestate sua; Lc. XXI, 27: *videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate.* Sed quid per maiestatem potest intelligi? Dicendum quod divinitas, quia licet appareat in forma hominis, tamen apparebit cum divinitate. Unde apostolus, I Thess. c. IV, 15: *dominus in iussu et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo.* Et de hoc dicitur etiam Act. IX. Vel in maiestate, idest in gloria, quia suum corpus erit gloriosum; et veniet cum societate gloriosa; unde supra XVI, 27: *filius hominis venturus est cum gloria.* Et ideo

subdit *et omnes Angeli cum eo*. Hic agit de ministris. Et potest intelligi de caelestibus spiritibus; Ps. CIII, 4: *qui facit Angelos suos spiritus*. Et quare veniet cum istis? Quia custodes sunt hominum; Ps. XC, 11: *Angelis suis Deus mandavit de te*. Ideo aderunt tamquam testes, quia boni custodiam suam receperunt, mali autem non, sed repulerunt; Is. I, 7: *curavimus Babylonem, et non est sanata*. Vel *omnes Angeli*, idest praedicatores, vel doctores veritatis; Mal. II, 7: *labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius*. Istis competit iudiciaria potestas, ut dicit Augustinus. Is. III, 14: *dominus ad iudicium veniet et omnes sancti eius cum eo*; Prov. ult., 23: *nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terrae*. Tunc sequitur iudiciaria potestas: *tunc sedebit super sedem maiestatis suae*. Non debemus intelligere secundum sedem corporalem; sed sedes eius homines sancti sunt et Angeli. In eis sedebit, quia per eos iudicium exercebit. De hominibus dicitur supra c. XIX, 28 quod *sedebunt super sedes duodecim* et cetera. De Angelis dicitur Col. I, 16: *sive throni, sive dominationes* etc. et in Ps. LXXIX, v. 3: *sedes super Cherubim*; et Ps. IX, 5: *sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam*. Consequenter ponitur congregatio; secundo divisio. Dicit ergo *et congregabuntur omnes gentes*. Per gentes non solum gentes signantur, sed omnes homines qui nati sunt ab Adam usque ad finem mundi; II ad Cor. V, 10: *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque quod gessit in corpore, sive bonum, sive malum*. Inter istos etiam parvuli nati, quia, etsi nihil habeant proprio merito, habent tamen aliquid, scilicet vel culpam ex peccato primi hominis, vel gratiam ex sacramento Christi. Unde notandum quod non omnes isti congregabuntur ad idem; sed erit quadruplex genus eorum qui comparebunt in iudicio. Quidam enim comparebunt ut iudicentur per discussionem meritorum; sed istorum quidam damnabuntur, quidam salvabuntur. Quidam vero ut sine discussione sententiam recipiant. Iudicari enim dupliciter dicitur: scilicet vel sententiam recipere, quia omnes vel praemiabuntur vel punientur, vel dicitur iudicari, per discussionem meritorum reddere rationem. Et haec discussio non erit necessaria omnibus, quia peccata et merita illorum praecipue discutientur, qui fuerunt coniuncti cum Christo per fidem: illi enim qui totaliter alieni sunt a Christo, non indigent discussione, secundum quod dicitur Io. III, 18: *qui non credit, iam iudicatus est*. Gregorius ponit exemplum: qui inimicum suum accipit in bello, non expectat iudicium, sed iam iudicatus est, sic et cetera. Item aliqui sunt qui nihil habent commune cum mundo, quia omnia dimiserunt propter Christum, et isti apparebunt ut iudices; unde supra XIX, 28: *vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim tribus Israel*. Qui sunt ergo qui iudicabuntur? Fideles qui implicati sunt saecularibus, quorum quidam sunt eis bene utentes, ut habetur I ad Tim. VI, 18: *divitibus praecipe bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare* et cetera. Qui autem detinentur, et eis involvuntur, damnabuntur. Sed quae est necessitas? Nonne omnes in morte recipiunt quod meruerunt? Ad quid ergo iudicabuntur? Notandum quod praemium quod iusto Dei iudicio datur hominibus, est duplex: primum est stola animae, et secundum stola corporis. Quantum ad stolam animae, in morte recipitur, sed tunc gloriam corporis simul recipient. Unde quantum ad animam omnes simul recipiunt corpora, sed quantum ad poenam, omnes simul damnabuntur; unde Is. XXIV, 22: *congregabuntur congregatione unius fascis*, quia unum sunt in peccato. Istam congregationem possumus intelligere congregationem localem, quia omnes congregabuntur in uno loco; Ioel III, 2: *congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Iosaphat*; quia qui salvantur, per passionem Christi salvantur, et qui damnantur, per contemptum passionis eius damnantur; ideo ubi facta fuit passio Christi, ibi iudicium. Et intelligendum est quod boni in aere occurrent ei obviam, aliqui vero in terra manebunt. Secundum Origenem ista congregatio non erit localis, sed dispersi erunt, et in locis singulis congregabuntur; et hoc vult illud quod est dictum supra XXIV, 27, quod *sicut fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit et adventus filii hominis*, quia ubicumque erunt, erunt ibi praesentes. Unde vult quod erit congregatio spiritualis, quia modo quidam disperguntur ab eo, quidam se tenent cum eo; sed tunc omnes congregabuntur; Is. XL, 5: *videbit omnis caro salutare Dei nostri*. Tunc agit de separatione *et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis*. Et primo ponitur secundum nomen; secundo secundum situm, *ibi et statuet oves quidem a dextris* et cetera. Dicit ergo *et separabit eos ab invicem*. Notate quod quamdiu mundus durat, mali sunt bonis permixti. Vix autem est aliqua societas, quin aliqui sint mali; Cant. II, 2: *sicut liliolum inter spinas, sic amica mea inter filias*. Sed in illo iudicio mali erunt ad unam partem, boni ad aliam; Eccli. XXXV: *iudicabit inter oves et hoedos*. Sed quare bonos vocat oves? Hoc est propter quatuor. Invenimus enim in ovibus innocentiam, II regum XXIV, 17: *isti qui oves sunt, quid fecerunt?* Item patientiam; Is. LIII, 7: *tamquam ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum*. Item Ps. XLIII, 22: *aestimati sumus sicut oves occisionis*. Item obedientiam, quia ad vocem pastoris congregantur; Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt*. Item affluentiam fructuum: sicut ex ove plures fructus

percipimus, sic multi sunt fructus bonorum; Ez. c. XXXIV, 3: *lac comedebatis, et lanis cooperiebamini*. Item per hoedos intelligit peccatores, quia est animal per praecipitia vadens, item ad coitum fervidum et contrarias habet proprietates, item pro peccato offerebatur. Consequenter ponitur divisio quoad situm *et statuet oves quidem a dextris, hoedos autem a sinistris*. Quid intelligitur per dexteram, et quid per sinistram? Potest dici quod ad litteram ita fiet, quod boni ad partem unam, et mali ad aliam constituentur. Vel quia dextera pars nobilior est, ideo qui sunt boni, situm habebunt nobiliorem, quia occurrent Christo in aere. Origenes retorquet istud ad finalem remunerationem; quia qui intentionem suam direxerunt ad Deum, erunt a dextris, idest in remuneratione aeterna; Eccle. X, 2: *cor sapientis in dextera eius, et cor stulti in sinistra illius*. Item Prov. IV, 27: *vias quae a dextris sunt novit dominus; perversae vero sunt, quae sunt a sinistris*. Tunc dicit rex his qui a dextris eius erunt et cetera. Hic agitur de iudicio. Et primo promulgatur sententia quoad bonos; secundo quoad malos; tertio ponit complementum. Circa primum tria facit. Primo ponitur sententia; secundo admiratio salvandorum; tertio satisfactio. Secunda ibi *tunc respondebunt ei iusti*; tertia ibi *respondens rex dicet illis*. Circa primum duo facit. Primo invitat ad praemium; secundo comparat ad meritum. Dicit ergo *tunc dicet rex*. Et vocat eum regem, quia regis est iudicare; Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio dissipat omne malum intuitu suo*. Sed est quaestio: numquid fiet per vocalem sententiam? Quidam dicunt quod verbotenus et quod multum tempus tenebit iudicium; et hoc dixit Lactantius, quod durabit mille annis; sed hoc non est verum. Sed hoc ad interiorem locutionem referri debet; et inducit in cognitionem hominum, quia boni digni gloria, mali poena. Unde quod isti dicent non erit vocale, sed secundum interiorem instinctum; et hoc dicit Augustinus, quod divina virtute erit, quod unicuique occurret quod fecit. Et hoc patet per apostolum Rom. c. II, 15: *testimonium reddente illis conscientia eorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit dominus occulta hominum* et cetera. Ideo ad interiorem locutionem debet referri. Et videtur tria tangere, quia ponitur invitatio, causa sententiae, et ipsum praemium. Invitatio *venite, benedicti patris mei*. Sed quare dicit *benedicti patris mei*? Quia non erit nobis secundum nostrum meritum, sed secundum quod confirmamur merito Christi; unde Apoc. III, 21: *qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno eius*; Lc. XXII, 29: *ecce ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum*. Ego in quantum homo, in quantum fruor verbo. Item quantum ad corpus; ad Phil. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*. *Venite*, idest conformamini; I Io. III, 2: *cum apparuerit, similes ei erimus*. Sed numquid boni modo non sunt coniuncti Deo? Dico quod sic per caritatem non plenam, item per fidem aenigmaticam; sed tunc congregabuntur in caritate plena, in fide non aenigmatica; quia *nunc corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*, Sap. IX, 15. Causa huius praemii est duplex: causa damnationis est ex homine, causa salutis ex Deo; Osee XIII, 9: *ex te perditio tua, Israel, ex me tantummodo auxilium tuum*. Unde causam salutis invenimus temporalem et aeternam; temporalis est appositio gloriae, et hoc tangitur, *venite, benedicti patris mei*. Dicere suum est facere; unde Ps. XXXII, 9: *ipse dixit, et facta sunt*. Unde eius benedicere, est gratiam infundere, unde dicit *patris*, quia non est ex nobis, sed ex Deo; Iac. c. I, 17: *omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum*. Item alia causa est Dei praedestinatio; et hoc notatur cum dicit *paratum vobis regnum*. Unde apostolus ad Rom. VIII, 30: *quos praedestinavit, hos et vocavit*; Is. LXIV, v. 4: *oculus non vidit, nec auris audivit, quae praeparavit Deus diligentibus se*. Et dicit *a constitutione mundi*. Sed quomodo est hoc? Nonne ipse elegit eos ab aeterno? *Ipse elegit nos ante mundi constitutionem*, ad Eph. I, 4. Et dicendum quod elegit ab aeterno, sed a constitutione mundi manifestavit. Sed quid est praemium illud, quod tangit *possidete paratum vobis regnum*? Et quod est istud regnum? Istud regnum est regnum caelorum; Ps. CXLIV, 13: *regnum tuum, domine, regnum omnium saeculorum*. Qui possidet Deum, possidet regnum; Apoc. V, 10: *et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes*. Sed diceret aliquis: nolo regnare, sufficit mihi quod non damner. Hoc non potest esse. Vel eris rex et habebis regnum, vel eris damnatus. Et dicit *possidete*, idest intrate in possessionem. Intrare autem in possessionem proprie convenit ei, qui ius habuit. Istud autem ius habuimus ex ordinatione divina; item ex acquisitione Christi, qui nobis hoc acquisivit; item ex gratia sua; Eph. I, 14: *qui est pignus haereditatis nostrae*. Item dicitur possessio, quae pacifice habetur; unde plenarium dominium signatur. Modo habemus Deum, sed non quiete, quia inquietatur homo multis modis; sed tunc quieta erit possessio; I Petr. III, 9: *in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possideatis*; supra XVIII, v. 29: *et vitam aeternam possidebit*. *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare* et cetera. Supra posita est sententia de praemio, hic posita est de merito. Ex quo considerare debemus quod duplex est causa beatitudinis: una ex parte Dei, idest benedictio Dei; alia ex parte

nostra, idest meritum quod est de libero arbitrio: non enim debent homines esse desides, sed cooperari gratiae Dei, ut dicitur I ad Cor. XV, 10: *gratia Dei sum id quod sum, et gratia Dei in me vacua non fuit*. Sed cum sint multa bona merita, solum fit mentio de operibus misericordiae. Et ex hoc aliqui acceperunt occasionem errandi, dicentes quod solum per opera misericordiae salvantur, vel damnantur per omissionem eorum; ita quod si commiserit aliquis multa peccata, et exerceat se in operibus misericordiae, salvabitur, iuxta illud Dan. IV, 24: *peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum*; contra illud quod habetur ad Rom. I, v. 32: *qui talia agunt, scilicet peccata, digni sunt morte*. Et ad Gal. V, 21 post enumerationem peccatorum carnalium dicit: *qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*. Ideo istud non est tenendum. Sed posset esse quod aliquis abstinet, et poenitet, et sic per eleemosynam potest liberari: eleemosynam enim debet homo incipere a se; Eccli. XXX, 24: *miserere animae tuae placens Deo*. Et quare magis fit mentio de istis operibus quam de aliis? Dicendum, secundum Gregorium, quod proponit ista tamquam minora: si enim ista quae dictat natura, non faciunt, nec alia multo magis. Et hoc consonat verbis Evangelii, quia isti dicunt *quando vidimus te esurientem, et pavimus?* etc., quasi dicant: istud est modicum. Et cum magis parum reputant, dominus magis exaltat dicens *quod fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*. Augustinus dicit quod omnes peccant in mundo, non tamen omnes damnantur; sed qui non poenitent, nec satisfaciunt. Sed qui poenitet et promittit satisfactionem per opera misericordiae, salvatur. Origenes dicit quod sub operibus misericordiae omnia bona sunt dicta vel praetermissa propter praetermissionem huiusmodi operum. Et significatur quia eleemosyna non solum proximo fit, sed et sibi ipsi: si enim pascit esurientem, multo magis pascere debet se esurientem, et sic de aliis operibus. Item non solum sunt eleemosynae corporales, sed etiam spirituales; ideo quidquid facit homo vel ad suam utilitatem, vel proximi, totum sub opere misericordiae continetur. Unde omnia vel sub his continentur vel sub contrario. Septem sunt opera misericordiae, sed sex solum tanguntur. Ista septem habentur per versum: *visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo*. De sepultura vero hic non tangitur. Sed quare? Ad excludendum errorem quorundam qui dixerunt quod animae non consequuntur requiem, donec corpus condatur. Sed hoc non est verum, quia nihil recipit anima a corpore, quando est separata. Ponit ergo sex quae impenduntur contra defectum. Et quia est defectus quidam generalis, quidam specialis; primo agit de generali, secundo de speciali. Et quia quidam generaliter ab exteriori, quidam ad interiori, primo tangit defectus a parte interiori, secundo ab exteriori. Dicit ergo *esurivi, et dedistis mihi manducare*. Hoc habetur Isaiae LVIII, 7: *frange esurienti panem tuum. Sitivi, et dedistis mihi bibere*, quia propter me dedistis proximo. Unde supra X, 42: *qui dederit calicem aquae frigidae uni ex minimis meis, non perdet mercedem suam*, de istis duobus Prov. XXV, 21: *si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere*. Item sunt defectus ab exteriori, et hi sunt duo, scilicet a tegumento coniuncto et separato. Dicit ergo *hospes eram et collegistis me*. Ad Hebr. ult., 2: *hospitalitatem nolite oblivisci; per hanc enim latuerunt quidam Angelis hospitio receptis*. Quantum ad tegumentum coniunctum dicit *nudus fui et operuistis me*; Iob XXXI, 19: *si despexi praetereuntem eo quod non haberet indumentum: et sequitur, si non benedixerunt mihi latera eius, et de velleribus ovium meorum calefactus est*; Is. LVIII, 7: *cum videris nudum, operi eum*. Item quidam sunt particulares defectus; et horum quidam sunt naturales quidam ab exteriori. Defectus naturalis et ab intrinseco est infirmitas; unde dicit *infirmus, et visitastis me*. Quantum ad exteriorem defectum dicit *in carcere eram, et venistis ad me*. Et potest per carcerem intelligi quaelibet tribulatio; ad Hebr. X, 34: *nam et vinctis compassi estis. Tunc respondebunt iusti dicentes*. Hic ponitur responsio mentalis. Bonarum mentium est quod ea quae propter Deum faciunt, parva reputent; Lc. XVII, 10: *cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite, quia servi inutiles sumus*. Et ad Rom. c. VIII, 18: *existimo quod non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis*. Unde dicent quod ignorantibus fecerunt, et haec dicent parva reputantes; unde *quando vidimus te esurientem et pavimus?* et cetera. Unde hoc dicent admirantes. *Et respondens rex dicet illis*. Huic admirationi satisfacit, quia quando homo humiliat se et Deus exaltat hunc, quando homo se vilificat et Deus collaudat; unde *quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*; supra X, 40: *qui vos recipit, me recipit*, quia caput et membra sunt unum corpus. Et dicit *fratribus*, quia fratres sunt, qui Dei faciunt voluntatem; unde supra XII, 48 dicitur quod extendens manus in discipulos dixit: *hi sunt fratres mei*. In quo notatur quod bonis dandum est; Eccli. XII, 4: *da bono, et non recipias peccatorem*. Et numquid dandum est peccatori? Dandum est, cum fuerit in extrema necessitate, sed magis et prius iustis; ideo dicit *fratribus meis*. Multi enim veniunt, qui non fratres Dei sunt; unde I Io. IV, 3: *omnis spiritus qui solvit Iesum, ex Deo non est*. Unde caeteris paribus melius debemus facere bonis; tamen ad indigentiam etiam malis dandum est in tempore necessitatis, non propter fomentum peccati, sed

naturae. Numquid omnes sunt fratres Dei? Ita; sed quidam secundum naturam, quidam secundum gratiam: secundum naturam omnes boni et mali; II Cor. XI, 26: *periculum in falsis fratribus*; secundum gratiam autem soli boni; Rom. VIII, 29: *ipse est primogenitus in multis fratribus*. Et his principaliter est miserendum et subveniendum; unde apostolus ad Gal. VI, 10 dicit: *dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei*. Sed quare dicit eos *minimos*? Hoc dicit quantum ad opinionem vulgi. Constat quod homines qui propter Deum parvi sunt, minimi reputantur, Iac. III. Item minimi propter humilitatem; supra XI, 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Et loquitur a minori, quia possent dicere aliqui: si fecissem pari, vel aliquibus de magnis hoc, credo quod redderetur. Ideo dominus dicit quod non solum maioribus, sed imperfectis; ideo dicit *minimis*. *Tunc dicet rex et his qui a sinistris erunt*. Hic ponitur condemnatio malorum. Et primo ponitur condemnatio; secundo excusatio eorum; tertio confutatio. Et circa primum primo ponit sententiam; secundo poenam. Dicit ergo: *discedite a me, maledicti*. Haec sententia differt a prima, quia dixit in prima *venite, benedicti patris mei* etc.; hic autem non dicit: *maledicti patris mei*, quia benedictio nostra a Deo est, maledictio autem a nobis. Et ad Hebr. V, et Deut. XXIII, 5 vertit benedictionem in maledictionem. Item differentia est, quia supra dixit *possidete paratum vobis regnum* etc., hic autem dicit *ite in ignem aeternum qui paratus est Diabolo et Angelis eius*. Et quae est ratio? Dicit Origenes quod poenas non fecit propter homines, sed ipsi acquirunt sibi mortem manibus suis; Is. c. XXXI, 7: *in die illa abiiciet vir idola auri et argenti sui, quae fecerunt vobis manus vestrae*. Sed potest aliquis dicere: nonne etiam fecit dominus Diabolum bonum? Notate quod loquitur dominus de praeparatione secundum quod manifestatur ab origine mundi. Sed Diabolus ab initio peccavit: unde Angelo, qui quantum ad naturam creatus est bonus, non paravit, sed peccato. *Esurivi*. Hic non est aliud dicendum nisi quod diversimode loquitur ad bonos et ad malos: quia supra dixit explicite unumquodque per se, hic multa coniungit; unde *infirmus et in carcere*. Et quia coniungit ista duo, dicendum quod ad modum boni iudicis procedit qui invite condemnat, et large remunerat: unde verba remunerationis dilatata, verba condemnationis abbreviata. *Tunc respondebunt ei et ipsi*. Et notate quod sicut boni abbreviant bona, ita mali culpas; unde dicunt: *domine, quando vidimus te esurientem aut sitientem?* et cetera. Totum simul dicunt; in quo datur intelligi quod non libenter discutiunt conscientias suas, contra illud Is. XLVI, 8: *redite, praevaricatores, ad cor*. Unde, cum oportet redire, redeunt ad valde breve. Tunc sequitur confutatio *amen dico vobis: quamdiu non fecistis* et cetera. Simile habetur Lc. X, 16: *qui vos spernit, me spernit*; Zach. II, 8: *qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. Et ibunt hi in supplicium aeternum* et cetera. Posita sententia, ponitur effectus. *Et ibunt hi in supplicium aeternum*. Supra dixerat quod in ignem aeternum, quia stare posset quod esset ignis aeternus, et tamen non aeternae cruciaret; ideo dicit *in supplicium*. *Iusti autem in vitam aeternam*; Io. c. XVII, 3: *haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum*. Quod autem sit supplicium aeternum habetur Dan. XII, 2: *multi de his qui dormiunt in pulvere, evigilabunt, alii in vitam aeternam, alii in opprobrium, ut videant semper*; Apoc. c. XX, 15: *missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudoprophetae cruciabuntur die ac nocte in saecula saeculorum*; Is. ult., 24: *vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur*. Quae est causa huius supplicii? Quidam, ut Origenes, voluerunt quod non esset aeternum supplicium. Unde ponunt quod omne supplicium terminatur. Unde dicit quia quod dictum est hic, dictum est propter exaggerationem. Sed Augustinus arguit: si hoc ita est, ergo quod dicitur quod iusti ibunt in vitam aeternam, similiter diceretur secundum exaggerationem. Sed hoc dicitur secundum diurnitatem, ut etiam concedit Origenes. Et hoc est detestabile, quod in eadem Scriptura sit talis diversitas. Sed quod hoc non possit esse, patet sic: quia hoc exigit iustitia, ut culpae poena respondeat aequalis. *In qua enim mensura mensi fueritis remetietur vobis*, supra VII, 1. Sed quomodo post mortem tantam dilationem habebit supplicium aeternum? Respondet Gregorius dicens quod Deus iudex est voluntatis, unde qui non retinuit voluntatem a peccato usque ad mortem, peccavit in suo aeterno; ideo dignum est quod Deus puniat in suo aeterno. Augustinus dicit sic: videmus quod poena debet esse aequalis culpae, et sic est etiam in iustitia humana, quod si quis peccat contra societatem civitatis, iudex non intendit mortem, nisi ut separet a societate civitatis perpetuo. Sed qui contra Deum, intendit excludere eum a societate caelestis curiae. Secundum Hilarium, culpae debetur poena, sed culpa non deletur nisi per caritatem; ergo quamdiu homo non habet caritatem, iustum est quod semper sit in poena. Ex quo ergo caritatem non habuit in hac vita, necesse est quod semper maneat in poena. Item obiicitur quod sancti orabunt, et ipsi exaudientur. Ergo et cetera. Dicit Gregorius quod dum sunt in via sancti pro eis exaudiuntur, sed non post. Item obiicitur: Deus non delectatur in poena; quomodo ergo sine fine affliget? Dicendum quod etsi non delectatur, tamen hoc facit ad iustitiam suam

conservandam.

© 2006 *Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem*
Iura omnia asservantur
OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM
Sancti Thomae de Aquino
Super Evangelium S. Matthaei lectura
a capite XXVI ad caput XXVIII
Reportatio Leodegarii Bissuntini

Textum Taurini 1951 editum
ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas
denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Caput 26

Lectio 1

[87402] Super Mt., cap. 26 l. 1 Postquam posuit Evangelista praeparatoria passionis, hic accedit ad passionem Christi; et dividitur in duas partes: quia primo narratur passio quantum ad ea quae facta sunt a Iudaeis; secundo quantum ad ea quae a gentilibus XXVII, 1 *mane autem facto* et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponitur praenuntiatio dominicae passionis; secundo narratur passio et ordo, ibi *tunc abiit* et cetera. Praenuntiatur passio tripliciter: verbo Christi, consilio inimicorum, tertio facto et obsequio. Secunda *tunc congregati sunt* etc.; tertia *cum autem esset Iesus* et cetera. Circa primum primo ponit ordinem praenuntiationis, et ipsam praenuntiationem. *Ordinem et factum est cum consummasset*. Et dicit sic, quia ipse solus est qui consummare potest. Nos incipere possumus, sed non consummare, iuxta illud Eccle. IV: *multa dicimus, et deficimus*. Item dicit *sermones hos*, scilicet quos a principio suae praedicationis dixerat, ex quo dixerat: *poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum*. Vel sermones quos dixerat de praenuntiatione gloriae, quia passio fuit exaltatio gloriae; Phil. II, v. 9: *propter quod exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et Infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris*. Item non dicit solum *omnes*, sed *hos omnes*, quia omnia ad utilitatem credentium et fidei est locutus. *Scitis quia post biduum Pascha fiet*: in ista praenuntiatione non simpliciter praenuntiat, sed dicit, *post biduum Pascha fiet*: et hoc factum est ad designandum quod non quaecumque passio est passio Christi, sed quae signatur per paschale sacrificium. Et dicit *post biduum*. Et secundum hoc debetis considerare, quod verba haec dicta fuerunt luna decima tertia, idest feria tertia, quia luna decima quinta celebrabatur Pascha. Sed habetur Io. XII, 1 quod dominus venit in Bethaniam, et hoc in die sabbati; et alio die venit in Ierusalem, et ibi eiecit vendentes et ementes, et in die lunae rediit, et vidit ficum arentem cui maledixit. Et secundum Marcum in die Martis rediit, et tunc in illo die constituit omnes parabolas illas. Et illo die cum consummasset sermones hos, dixit: *scitis quia post biduum Pascha fiet*. Hoc nomen *Pascha*, secundum quod dicit Hieronymus, a pascendo dicitur, sed proprie dicitur phase, quod est transitus. Quadruplex autem est transitus, secundum quod Pascha quadrupliciter accipitur. Secundum historiam celebrata est Pascha, quando exterminator percussit primogenita Aegypti; tunc praecepit dominus quod manducarent phase, Ex. XII, 3. Item secundum allegoriam est transitus Christi per mortem; et de isto Io. XIII, 1: *sciens Iesus quod iam hora esset ut transiret de hoc mundo ad patrem* et cetera. Item est moralis, sive typicus, secundum quod de carnali conversatione transitur ad spiritualem; Eccli. XXIV, 26: *transite ad me omnes qui concupiscitis me*. Item transitus generalis est, secundum quod dicitur quod caelum et terra transibunt et cetera. Unde post duos dies,

scilicet post doctrinam veteris et novae legis. Secundum Graecum dicitur a *pasqui*, quod est pasci. Unde congrue sciens Christus quod transiret a mundo ad patrem, dixit *et filius hominis tradetur, ut crucifigatur*. Non dicit a quo tradetur, quia traditus est a patre; Rom. VIII, 32: *qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum*. Item a seipso; ad Eph. V, 2: *dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis* et cetera. Item a Iuda. Hic: *quid vultis mihi dare, et ego eum vobis tradam?* Item a Iudaeis Pilato; Io. XVIII, v. 35: *gens tua et pontifices tui tradiderunt te mihi*. Item a Pilato gentibus; unde dicitur Io. XIX, 16: *tradidit eum ad crucifigendum. Tunc congregati sunt principes sacerdotum* et cetera. In parte ista ponitur perversum consilium Pharisaeorum. Et primo ponitur consilium de Christi passione; secundo de dilatione, ibi *dicebant autem: non in die festo*. Circa primum notare possumus quod peccatum Iudaeorum aggravatur ex tempore, quia *tunc*, imminente paschali festivitate; Is. LVIII, 13: *si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo*. Sed, ut credo, non ad diem immediatum refertur, sed circa illud tempus, quia Io. XI, 13 habetur quod *collegerunt consilium et ex illa die cogitaverunt ut interficerent eum*. Et tunc dicitur quod recessit Iesus in regionem iuxta desertum. Unde non fuit hoc immediate factum. Vel potest dici quod bis fuit factum. Item aggravatur ex multitudine; unde dicitur: *congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi*; Is. I, 14: *solemnitates vestras odit anima mea: ecce enim manus vestrae sanguine plenae sunt*. Item ex conditione peccantium, quia erant de maioribus; unde dicitur, *principes sacerdotum*; Ier. V, 5: *ibo ad optimates, et loquar eis*; et post: *et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula*. Et Ps. II, 2: *astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus dominum, et adversus Christum eius*. Item ex loco, quia *in atrio principis sacerdotum*. Unde isti debebant alios cohibere a malitia, ipsi autem faciebant; Dan. XIII, 5: *a senioribus egressa est iniquitas*. Sed numquid erant multi principes? Praeceperat enim dominus, quod esset unus solus summus sacerdos, sed non sufficiebat eis. Unde propter cupiditatem sacerdotium diviserant. Item iam amiserant, et a Romanis sacerdotium emebant. Vel vocat principes illos qui ante eum fuerant principes, et illum qui illius anni fuerat princeps. Item tangitur illud de quo consiliabantur *ut Iesum dolo tenerent*. Et hoc erat fatuum eum credere dolo tenere, qui omnia sciebat; Ier. IX, 8: *sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. Dicebant autem: non in die festo*. Hic agitur de dilatione: et ponitur consilium, et ratio. *Dicebant autem: non in die festo*. Posset aliquis dicere quod hoc dicerent ex devotione, ideo hoc tollit dicens *ne forte tumultus fieret in populo*; sciebant enim quod multi habebant eum ut prophetam, quidam vero ut Christum: ideo dissensio erat in populo, sicut habetur Io. VII, 30 ss. et IX, 8 ss. Ideo timebant ne tollerent eum a manibus suis. Hoc isti cogitabant, sed aliud cogitabat Christus: unde illi duo cogitabant, scilicet quod eum volebant occidere, et quod non in die festo crucifigeretur, ad significandum quod ista immolatio succedebat immolationi agni paschalis. *Cum autem esset Iesus in Bethania*. Hic ponitur praenuntiatio per factum mulieris. Et primo ponitur factum; secundo reprehensio; tertio excusatio. Secunda ibi *videntes autem discipuli indignati sunt*; tertia ibi *sciens autem Iesus*. Circa primum quatuor facit. Primo locus describitur; secundo persona; tertio facultas; quarto opus. Primo duplex locus ponitur, scilicet generalis et specialis. Generalis, cum dicit *cum esset Iesus in Bethania*; specialis cum dicit *in domo Simonis leprosi*. Notate quod tunc non erat leprosus, sed curatus fuerat a Christo, si enim esset, non remansisset Christus cum eo, cum esset illud prohibitum in lege: et tamen utrumque ad mysterium attinet. Bethania domus obedientiae dicitur: unde per hoc significatur eius obedientia; Phil. II, 8: *factus est obediens usque ad mortem*. Ideo competit ei esse in domo leprosi; Is. LIII, 4: *et nos reputavimus eum ut leprosum*. Et ob hoc potius ibi venit. Alia ratio potest esse litteralis, scilicet ut illa haberet fiduciam veniendi ad Christum, quia iste erat cognatus Mariae, et curatus erat ab eo lepra corporali, et ipsa veniebat ut curaretur a lepra spirituali. Et notandum quod nullus alius dicitur venire ad Christum pro salute spirituali, excepta ista; ideo laude digna fuit. *Accessit ad eum mulier*. Ecce persona. Matthaeus et Marcus dicunt hoc accidisse in eodem loco, Ioannes et Lucas non. Lucas enim loquitur de ista c. VII, v. 37, ss., et Ioannes XII, 3 ss. Est ergo quorundam opinio, ut fuit Origenis, quod fuerunt mulieres plures. Loquamur de primis duabus. Expresse dicit Hieronymus quod illa, de qua loquitur Lucas, non fuit soror Lazari, quia de illa dicitur quod pedes unxit, de ista dicitur quod pedes et caput. Ambrosius super Lucam dicit quod utrumque potest dici, quod sit eadem, vel diversa. Si dicimus quod eadem, possumus dicere: etsi eadem, non tamen eiusdem meriti: sed peccatrix non est ausa caput tangere, sed post habita fiducia caput unxit. Et Augustinus probat quod sit eadem, quia Io. XI, 5 antequam accedat ad istud factum, dicit: *erat autem Maria soror Lazari, quae unxit dominum unguento, et extersit pedes eius capillis suis*. Ideo videtur quod illa, de qua Lucas loquitur, sit eadem cum illa, quae est soror Lazari. Origenes dicit quod non est eadem illa de qua Lucas loquitur, et illa de qua Ioannes loquitur. Et potest probari ratione temporis, quia

illud legitur factum antequam iret in Ierusalem; hoc factum est cum dicit: *scitis, quia post biduum Pascha fiet*. Item ex loco, quia illa in domo Marthae, de qua in Ioanne; haec autem in domo Simonis. Item per hoc quod ibi pedes, hic caput ungit. Quartum est quod ibi Iudas dixit: *ut quid perditio haec?* Hic autem quod omnes discipuli. Augustinus dicit quod eadem mulier est, et respondet ad rationes Origenis. Ad primam dicit, quod Matthaeus non servat ordinem historiae, sed recitat, quia ex hoc casu assumpsit Iudas occasionem peccandi, cum vidit unguentum effundi. Quod obiicit de loco Augustinus non solvit. Potest tamen sic solvi: quia iste homo erat magnae auctoritatis, et potestatem habens, et domus una eorum, quia cognatus eius erat. Aliter quomodo verum esset quod dicitur quod *fecerunt ibi caenam (...) et Lazarus erat unus de discumbentibus? Accessit ergo mulier habens alabastrum unguenti*. Alabastrum est genus marmoris, quod est translucens, et fiunt inde fenestrae. Et de ista petra fiebant quaedam vasa, ubi conservabantur unguenta, sicut modo fiunt de terra contrita, quia ex sui frigiditate erant conservativa; unde *alabastrum*, idest vas de alabastro plenum unguento. Et dicitur hic *pretiosi*, alibi quod *nardi pistici*. Pistis Graece, fidelis Latine. Unde pistici, idest non sophisticati. Consequenter effectus ponitur: *et effudit super caput eius discumbentis*. Sed hic quaestio duplex. Quomodo Christus sustinuit, quia videtur ad lasciviam pertinere? Ad hoc respondit Augustinus de doctrina Christiana. Aliter existimatur in persona communi, aliter in persona prophetica: quia in persona communi secundum factum, sed in prophetica secundum suam significationem. In persona communi significaret lasciviam; in persona prophetica significationem. Expositio allegorica: quia significat sepulturam Christi, quia antiquitus corpora solebant inungi. Marci XIV habetur quod praevenit corpus inungere in sepulturam. Item mystice unguentum significat quodcumque opus bonum. Istud autem opus dupliciter potest fieri, quia quoddam est quod non fit propter Deum, sed propter iustitiam naturalem, ut opus gentilis, et hoc est unguentum, sed non pretiosum. Si propter Deum, sic est pretiosum. Unde pedes ungit, quando bonum opus facit propter utilitatem proximi; sed quando ad gloriam Dei, tunc ungit caput. Sed quid est quod dicit Ioannes quod pedes, et Matthaeus quod caput? Augustinus dicit quod utrumque. Sed quid est quod dicit Marcus quod fregit alabastrum? Dicit Augustinus, quod sicut accidit aliquando, quod aliquis effundit sic, ut nihil remaneat, et post frangit: sic fecit ista, et effudit, et fregit. Vel si vult aliquis calumniari, potest dici quod primo pedes, deinde caput unxit. Tunc sequitur increpatio mulieris *videntes autem discipuli indignati sunt*. Sed hic opponitur, quia Io. XII dicitur quod solus Iudas dixit, iste quod omnes. Duplex est responsio secundum Hieronymum: quia illud quod dicitur hic quod discipuli dixerunt, dicitur per synecdochem: *discipuli*, idest discipulus, et hic modus consuetus est in Scriptura; Hebr. XI, 37: *secti sunt*, quia unus sectus, scilicet non nisi Isaias. Vel potest dici quod omnes, quia, secundum quod dicit Augustinus, Iudas omnes excitavit. Item, quod alii excitati propter inopiam pauperum, iste vero motus fuit propter avaritiam. Unde dicunt *ut quid perditio haec?* Sed quare hoc dicebant? Audierant dominum multum commendasse misericordiam; supra XIX, 21: *si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus. Sciens autem Iesus ait illis*. Hic ponitur excusatio mulieris: et duo facit. Primo excusat et commendat; secundo praemium eius tangit *amen dico vobis* et cetera. Et primo excusat; secundo obiectioni discipulorum respondet; tertio exponit quod dixerat. Dicit ergo *quid molesti estis huic mulieri?* Dominus semper est advocatus huius mulieris, quia Lc. VII, 39 Pharisaeus accusabat eam de peccato, unde dicebat: *hic si esset propheta, sciret utique quae et qualis est mulier, quae tangit eum* etc., et dominus excusavit eam per dilectionem. Item Lc. X, v. 40 etiam Martha accusabat eam de otio, et dominus excusabat eam per contemplationem. Hic discipuli de unguenti effusione, et dominus excusat eam ex devotione, dicens: *quid molesti estis huic mulieri?* Iob VI, 27: *super pupillum irruitis, et subvertere nitimini amicum vestrum. Opus bonum operata est in me*; Prov. III, v. 27: *noli prohibere aliquem benefacere; si potes, tu ipse benefac*. Chrysostomus: aliquando contingit quod aliquis facit bonum opus ex genere, et forte melius facere potuisset; unde aliter est agendum ante factum et post factum. Unde post factum de facto commendandus est; sed si veniret ante factum, consulendum esset ei quod faceret quod melius est. Unde credendum quod si a domino petiisset ante consilium, dixisset ei quod daret pauperibus. *Nam pauperes semper habebitis vobiscum* et cetera. Hic ponitur responsio ad obiectionem eorum, quia illi dicebant quod poterat dari pauperibus. *Me autem non semper habebitis*. Verum est secundum praesentiam corporalem, sed semper erit secundum praesentiam spiritualem. Unde dicit infra ult., 20: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. Et quid fecit? *Mittens autem hoc unguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*. Sed quid est? Numquid intendit sepelire Christum? Non. Sed, sicut dicit Augustinus, spiritus sanctus sicut movet ad loquendum, ita aliquando ad operandum; unde scriptum est Rom. VIII, 14: *qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege*. Unde accidit quod

a spiritu sancto instruat aliquis ad aliquem sensum, quem non intendebat. Sic ista bonum opus intendebat, sed spiritus sanctus illud ordinabat ad sepulturam. Dicit *bonum opus operata est in me*. Posset aliquis dicere quod dare proximo esset bonum opus. Verum est, sed non tantum quod praedicetur per universum mundum; ideo subdit *amen dico vobis: ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur in memoriam eius*, idest in commendationem eius. Hieronymus dicit quod iste crucifigendus praenuntiat Evangelium narrandum in universo mundo, et tamen non erat adhuc divulgatum, cum Matthaeus scripsit. Item notate, quod multi voluerunt divulgari nativitatem suam per universum mundum, et deleta est memoria eorum, factum tamen huius non est deletum; Prov. X, 7: *memoria iustorum cum laudibus*; et Ps. CXI, 7: *in memoria aeterna erunt iusti. Tunc abiit unus de duodecim*. Supra posuit triplicem praenuntiationem dominicae passionis, hic intendit ad narrationem: et duo facit. Primo praemittit praeparatoria; secundo agit de ipsa passione, ibi *adhuc eo loquente* et cetera. Sunt autem tria praeparatoria. Primo ponitur tractatus proditoris; secundo institutio communionis dominicae; tertio de oratione Christi. Secunda ibi *die autem azymorum* etc., tertia ibi *tunc venit Iesus cum illis in villam quae dicitur Gethsemani*. Circa primum tria. Primo describitur persona proditoris; secundo tractatus proditoris; tertio sollicitudo; dicit ergo *tunc*. Intelligatis quod non refertur ad immediate praecedens, quia de ista muliere per transpositionem dictum est; sed retorquetur ad illud quod dictum est, quod *congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi (...) ut Iesum dolo tenerent et occiderent. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Scarioth*. Et describitur persona eius ex tribus. Ex officio, quia unus erat de duodecim, non solum de discipulis, sed de duodecim specialiter vocatis; Io. VI, 71: *nonne vos duodecim elegi, et unus ex vobis Diabolus est?* Sed quare futurum malum et proditorem voluit eligere? Prima ratio potest esse ad significandum quod nullum condemnat propter suam praedestinationem, vel salvat, sed propter praesentem iustitiam. Unde si damnaret propter suam praedestinationem, non imputaretur alicui. Item propter consolationem hominum: sciebat enim esse futurum, quod multi deciperentur in electionibus, sicut de Philippo accidit, qui elegit Simonem magum; ideo dominus permisit inter discipulos proditorem esse. Alia potest esse ratio ut nullus vituperaretur, si aliquis esset malus, cum in primo collegio unus fuerit malus. Item describitur ex nomine persona proditoris: *qui dicebatur Iudas*. Inter discipulos vocati fuerunt hoc nomine duo; tamen unus fuit malus, per quod significatur, quod quidam confitentes Deum sunt boni, quidam mali. De bonis Ps. CXIII, 2: *facta est Iudaea sanctificatio eius*. De malis dicitur ad Titum I, 16: *confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Item describitur a patria. *Scarioth*, est villa quaedam, et interpretatur memoria mortis, quia peccatum Iudae in memoria habetur. Et potest ad illud referri quod dicitur Ier. XVII, 1: *peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in ungue adamantino. Ad principes sacerdotum*, qui Christum habebant interficere, obliviscens illius quod dictum est Ps. I, 1: *beatus vir qui non abiit in consilio impiorum* et cetera. Et in Gen. XLIX, 6 dicit Iacob: *in consilium eorum non descendat anima mea. Et ait illis*. Hic ponitur tractatus proditoris. Et primo ponitur tractatus; secundo consummatio. Et primo consideranda est cupiditas eius; secundo praesumptio. Cupiditas, cum dicit *quid vultis mihi dare et ego eum vobis tradam?* Propter pecuniam omnem amicitiam contempsit; Eccli. X, 10: *nihil est iniquius, quam amare pecuniam; hic enim animam suam venalem habet*. Iste enim quia non refraenavit cupiditatem, incidit in proditionem. Quia enim vidit quod fraudatus erat pretio unguenti, ideo voluit recuperare in prodendo Christum. Item tangitur praesumptio, cum dicit *et ego eum vobis tradam*. Magna praesumptio fuit eum tradere, qui omnia sciebat. Item loquitur iste ut valde male sentiens de Deo, quia quando aliquis vult vendere rem quam diligit, imponit ei pretium; sed quando habet rem de qua vult se expedire, dicit: date mihi quod placet. Sic dicit iste: *quid vultis mihi dare?* Idest date quod vultis. *Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*, Ps. CV, 24. Et isti *constituerunt ei triginta argenteos*. Dicit Origenes quod simili modo faciunt qui pro temporali commodo Deum dimittunt. Habitat enim in nobis per fidem; sed tunc dimittimus quando nimis temporalibus adhaeremus; unde dixit: *at illi constituerunt ei triginta argenteos*. Sed quare ita expressit? Quia ita significatum erat per illud Zac. XI, 12: *et appenderunt mercedem meam triginta argenteis*. Et non est dicendum quod Ioseph venditus fuit triginta denariis, sed Scriptura vult quod solum viginti argenteis, idest denariis. Sed quid vult dicere quod triginta? Intelligendum est: iste numerus componitur ex quinque et sex, unde quinquies sex sunt triginta. Per quinque significantur quinque libri Moysi, vel temporalia quae subiecta sunt quinque sensibus; unde signatur quod post legem Moysi in sexta aetate fieret salus. *Et exinde quaerebat opportunitatem ut eum traderet*. Hic ponitur sollicitudo. Et quare hoc faciebat? Ut facilius et occultius facinus perpetraret, sicut est de peccantibus, quia *qui male agit, odit lucem*, Io. c. III, 20; et Iob XXIV, 15: *oculus adulteri observat caliginem*.

Lectio 2

[87403] Super Mt., cap. 26 l. 2 *Prima autem die* tunc agit de constitutione sacramenti, et quia nova succedunt veteribus, ut dicitur Lev. c. XXVI, 10: *novis supervenientibus vetera proiicietis*; primo agit de veteri; secundo de novo. Circa primum duo. Primo ponitur praeparatio Paschae; secundo ponitur praenuntiatio proditoris, ibi *edentibus illis dixit* et cetera. Et circa primum primo tempus designatur; secundo praeparatio convivii; tertio institutio sacramenti. Dicit ergo *prima die azymorum*. Et hic potest esse obiectio, quia hic dies erat prima dies Paschae. Et videtur contra hoc quod dicitur in Io. XIII, 1: *ante diem festum Paschae* et cetera. Dicunt Graeci, Matthaeum, Lucam et Marcum errasse, et quod Ioannes correxit eos, quia fuit facta ante diem Paschae. Unde dicunt quod dominus passus est decima quarta luna, et coenam fecit decima tertia. Unde dicunt quod dominus confecit non in azymo, sed in fermentato. Et hoc nituntur confirmare plurimis argumentis. Primo quia dicitur Io. XVIII, 28 quod *non introierunt, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha*: et ita die passionis debebant comedere Pascha. Item alia ratio eorum, quia mulieres praeparaverunt aromata, ideo et cetera. Sed hoc non potest stare, quia dominus non fregit caeremonias: non enim invenitur quod praeveniretur Pascha, invenitur tamen quod prolongaretur. Et dato quod praeveniretur, hoc non est pro Graecis, quia scriptum est quod Pascha debebat comedi cum azymis et lactucis agrestibus. Si ergo aliter fecisset, contra legem fecisset. Ideo secundum quod tres Evangelistae dicunt, hoc fuit factum decima quarta luna, et tunc erat necesse comedere Pascha. Quid ergo respondendum ad id quod dicit Ioannes: *ante diem festum Paschae*? Dicendum quod consuetudo fuit quod incipiunt diem a vespere, et sic dies paschalis a vespere, incipiebat. Et hoc habetur in Ex. XII, v. 18: *decima quarta luna ad vesperum celebrabit Pascha*: et ex tunc non inveniebatur fermentatum in domibus Iudaeorum usque ad vigesimum primum diem. Unde si computamus a vespere quartae decimae lunae, praeparatio fuit facta ante diem Paschae, tamen erat decima quarta luna. Vocat ergo Ioannes diem illum azymorum, et diem Paschae decimam quintam lunam. Quod tu dicis secundo, quod *non introierunt praetorium* etc., Chrysostomus sic solvit, et dicit quod dominus non praetermisit aliquid de legalibus observantiis: unde Pascha comedit decima quarta luna. Sed isti principes inhiarunt ad interfectionem Christi propter quod distulerunt, et tunc non celebraverunt, et hoc contra legem suam. Vel per Pascha intelliguntur panes azymi. Quod dicunt de mulieribus, dicit Augustinus quod habebant multas solemnitates; sed sabbatum solemnior erat solemnitatis. Unde non licebat sabbato praeparare cibaria, quod tamen licebat in aliis festis, sed in die sabbati non. Ideo tunc ita accidit quod festivitas Paschae accidit in die Veneris, et sequebatur sabbatum; ideo tunc praeparaverunt, et in die sabbati quieverunt. Ideo possumus dicere quod decima quarta luna celebravit Pascha. Sequitur sollicitudo discipulorum *accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere Pascha*? Et primo ponitur inquisitio; secundo mandatum; tertio impletio. Dicit *accesserunt discipuli eius*. Sed qui discipuli? Dicit Remigius quod ex obsequio Iudas, ut celaret prodicionem suam. Tamen Leo Papa dicit quod etiam alii. *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha*? Per hoc designatur quod Christus non habebat ibi domum, nec aliquis de societate; ideo signatur paupertas eius; unde supra VIII, 20: *filius autem hominis non habet ubi reclinet caput suum. At ille dixit*. Hic ponitur mandatum. Et primo denuntiat hospitem; secundo passionem; tertio exposcit locum ad convivendum. Dicit ergo *ite in civitatem ad quemdam*. Et notare debetis quod non erat hospitatus in civitate, sed in Bethania. Sed quid est quod dicit *quemdam*? Dicit Augustinus quod dominus aliquem certum nominavit; sed quia non erat necessarium nominare, Matthaeus praetermisit nominare. Chrysostomus dicit quod dicit *ite ad quemdam*, idest ad quemcumque, quia voluit ostendere suam virtutem, ut non turbarentur de passione. Ita enim erat divulgata fama eius quod iam sententiatum erat quod qui reciperet eum, fieret extra synagogam. Unde voluit dare intelligi quod non reciperet eum aliquis nisi immutaret cor eius; Prov. XXI, 1: *cor regis in manu domini, et quocumque voluerit inclinabit illud. Et dicite ei* et cetera. Praenuntiat passionem ut non turbentur; unde dicit *tempus*, non quodcumque dicitur, sed determinatum a patre. Secundum istum modum dicitur Io. VII, 6: *tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum. Apud te facio Pascha*, idest celebrabo paschale convivium apud te. Et addit *cum discipulis meis*, ad denotandum quod non occulte, sed publice. Secundum Chrysostomum istud dixit, quia volebat quod praepararentur cibaria sufficientia et sibi, et discipulis. Sed quid est quod ipse celebravit, et nos non debemus celebrare? Quia Io. XIII, 15 dicitur: *exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis*. Ad hoc respondet Augustinus, quod sicut Christus passus est, ut a morte nos redimeret, sic legem voluit observare, ut nos a lege absolveret. Tunc sequitur executio *et fecerunt discipuli sicut praeceperat eis Iesus* et cetera. Similiter habetur Ex. XXIV, 3: *omnia verba quae praecepit*

dominus faciemus. Consequenter agitur de convivio *vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis eius.* Et dicitur *vespere*, quia, sicut praecipitur Ex. XII, 18, *decima quarta luna ad vesperam celebrabitis Pascha.* Vel *vespere*, quia tendit ad occasum; Zach. c. XIV, 7: *et in tempore vesperi erit lux.* Vel signatur verus transitus Christi, scilicet finis: ad vesperum enim est finis diei. *Et edentibus illis dixit* et cetera. Hic ponitur de praenuntiatione proditoris. Et primo designat ex societate; secundo ex auctoritate; tertio ex propria voce. Secunda ibi *at ille respondens* etc., tertia ibi *tu dixisti.* Et circa primum primo ponitur praenuntiatio; secundo effectus *et contristati sunt.* Unde dicit *et edentibus illis dixit: amen dico vobis quod unus vestrum me traditurus est. Amen dico,* affirmat, quia magnum dicebat, *quod unus vestrum,* quos elegi esse columnas Ecclesiae; Eccli. VI, 10: *est amicus socius mensae, et non permanet in die necessitatis.* Et in Ier. IX, 4: *in omni fratre tuo non habeas fiduciam.* Tunc sequitur effectus, et est duplex effectus, tristitia et dubitatio. Quantum ad tristitiam dicit *et contristati.* Et quare? Contristabantur de morte Christi, quia amarum erat eis carere tali duce, tali patrono. Item tristabantur de tali scelere quod erat futurum; Ier. IX, 1: *quis dabit oculis meis fontem lacrimarum?* Tunc ponitur dubitatio *coeperunt singuli dicere.* Sed quare dubitabant? Nonne unusquisque erat certus de se? Responsio: instructi erant discipuli, quia homines sunt cito prони ad peccatum; unde apostolus, I Cor. X, 12: *qui stat, videat ne cadat.* Item dubitabant, quia magis ei credebant, quam propriae conscientiae. Simile est illud quod dicitur I Cor. IV, 4: *nihil mihi conscius sum, sed non tamen in hoc iustificatus sum. At ille respondens ait: qui intingit manum in paropside hic me tradet.* Hic ponitur praenuntiatio ex verbo prophético. Et primo ponit praenuntiationem propheticam; secundo necessitatem passionis; tertio poenam proditoris. Dicit ergo *at ipse respondens ait.* De hoc potest intelligi illud Ps. XL, 10: *qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem. Qui intingit manum in paropside.* Marcus dicit *in catino.* Paropsis dicitur vas quadrangulare, et dicitur quasi latera paria habens. Catinus dicitur vas fictile ad recipiendum liquores: unde in catino reponerentur liquores, in paropside sicca; unde poterat ibi esse utrumque. Vel dicebatur paropsis, sed ex officio catinus. Et quid est quod dicit. *Qui intingit manum in paropside?* Dicendum quod consuetudo apud antiquos erat quod multi comedebant ex una scutella, et forte vas accipiebant. Unde omnes admirantes retraxerunt manum, praeter Iudam, ut magis excusaret se: et ideo erat verbum dubium, quia simul intingebat cum omnibus: ideo noluit eum detegere ne fieret magis peccator. Vel potest dici quod duo et duo sedebant, et istum secum posuerat, ut ipsum retraheret. Sed multi per amicitiam non retrahuntur. *Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo.* Quid est quod dicis, quod tu traderis? Dicit *filius hominis vadit,* scilicet propria voluntate. *Oblatus est, quia ipse voluit,* sicut scriptum est Is. LIII, 7. Unde praedicta fuit passio a prophetis, ut habetur Lc. ult., 27: *et incipiens a Moyse, et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.* Et ita filio hominis nihil nocet, quia fit quod ipse disposuit. Sed dicet aliquis: si vadit ex propria voluntate, ergo non est imputandum Iudae. Dicendum quod immo, quia hoc mala voluntate faciebat, quod filius spontaneus agebat. Ideo sequitur poena *vae autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.* Sicut supra XVII, 7: *neceesse est ut veniant scandala; vae autem homini illi per quem scandalum venit.* Et tangitur magnitudo poenae *bonum erat illi si natus non fuisset.* Ex hoc sequitur occasio erroris. Dicunt enim quidam quod non existenti non inferitur poena, ideo dicunt quod melius est simpliciter non fuisse, quod est contra apostolum ad Rom. IX. Unde, secundum Hieronymus, dicendum quod loquitur secundum communem modum loquendi, idest minus nocumentum, idest maius tormentum sentit, quam si natus non fuisset. Et ad hoc videtur facere quod dicitur Eccli. IV, 2: *laudavi magis mortuos quam viventes.* Et hoc est contra Augustinum in libro de libero arbitrio. Quod nihil est, non potest eligi. Item quod eligimus, est propinquius felicitati. Sed quod non est, non est propinquum felicitati. Quid est ergo dicendum? Potest ne aliquis magis eligere non esse quam poenale esse? Ideo dicendum quod non esse dupliciter potest accipi: vel secundum se, vel per comparisonem ad aliud. Secundum se dico quod non est eligibile, ut dicit Augustinus, sed per comparisonem ad aliud est eligibile, ut dicit Hieronymus. Quia hoc non est aliquid in natura, sed secundum apprehensionem animae accipitur ut aliquid, ut non sedere. Sed electio accipitur ab eo quod est apprehensum: ideo carere malo accipitur ut bonum. Quando ergo eligit non propter se, sed in quantum exclusivum mali, sic eligit, ut dicit philosophus. Per hoc patet responsio ad secundum. Dicit ergo quod illud quod magis removet a malo, accipitur ut magis propinquum felicitati; unde homini febrienti carere febre videtur esse felicitatem, quia sub miseriis videtur non esse; unde melius est non esse quam sub miseriis esse. *Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: numquid ego sum, Rabbi?* Notandum quod simulatorie hoc dixit, unde quia tardavit quaerere, significavit quod erat tristis, sed simulavit. Item alii vocant ipsum dominum, sed iste magistrum. Utrumque tamen erat; Io. XIII, 13: *vos vocatis*

me magister et domine, et bene dicitis, sum etenim. Ait illi: tu dixisti. Notate mansuetudinem domini. Supra XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*; et hoc ut nobis exemplum mansuetudinis daret; unde dicit *tu dixisti*, idest confessus es. Vel tu dicis ista, non assero ego, sed tu dicis. Unde non est verbum asserentis. Nolebat enim eum revelare; quasi dicat: non assero, sed tu dicis.

Lectio 3

[87404] Super Mt., cap. 26 l. 3 Supra posuit Evangelista celebrationem veteris Paschae; hic ponitur institutio sacramenti altaris. Et primo instituitur sacramentum; secundo praenuntiatur futurum scandalum discipulorum, ibi *tunc dixit illis Iesus: omnes vos scandalum patiemini*. Primo duo facit. Primo instituitur paschale sacramentum; secundo hymnus gratiarum actionis, ibi *et hymno dicto exierunt in montem oliveti*. Et circa primum duo facit. Primo ponitur institutio sacramenti sub specie panis; secundo sub specie vini, ibi *et accipiens calicem gratias egit* et cetera. Circa primum primo tangit facta Christi; secundo verba, ibi *accipite et comedite; hoc est corpus meum*. In factis quinque sunt notanda. Primo ponitur tempus; secundo designatur materia; tertio benedictio; quarto fractio; quinto communicatio, sive distributio. Tempus tangitur cum dicit *coenantibus autem eis* etc., idest dum essent in coenando, idest dum coenarent. Et quare hoc constituit in ipsa coena, et non ante? Duplex est ratio. Quia voluit dominus quod istud succederet veteri sacramento, sicut veritas figurae; ideo post constitutionem veteris sacramenti novum constituit; Lev. XXVI, 10: *novis supervenientibus vetera proicietis*. Item propter aliud, quia voluit ut infigeretur memoriae: quae enim ultimo audiuntur, altius infiguntur memoriae. Thren. c. III, 19: *recordare paupertatis et transgressionis meae, absinthii et fellis*. Quare ergo constituit Ecclesia quod homines ieiuni istud sacramentum reciperent? Dicendum quod hoc est ad reverentiam sacramenti: conveniens enim est quod ante cibum sumatur. Et hoc intelligendum est eodem die. Cum enim dies a media nocte incipiat, non debet recipere quicquam a media nocte usque ad perceptionem huius sacramenti. Sed quaesierunt aliqui, si quodcumque intrat in os, solvat sumptionem sacramenti, ut si bibit aliquis aquam. Intelligendum est quod duplex est ieiunium, scilicet ieiunium Ecclesiae, et ieiunium naturae. Ieiunium Ecclesiae non solvit potus aquae, sed ieiunium naturae solvit; quia etsi aqua per se non nutriat, cum aliis nutrit. Et debetis intelligere quod aquam recipit et potum, si aliquis lavet os, et transglutiat unam guttam casualiter. Non tamen propter hoc debet dimittere, immo computatur cum saliva. Similiter de cibo dico, quod si qui anisum comedit in sero, et remanserit aliquid in dentibus, si casu transglutiat, non propter hoc debet dimittere. Item aliqui conscientiam faciunt, quod si non dormiunt, non recipiant. Hoc non habet locum, quia non fuit de constitutione Ecclesiae. Unde non facit ad rem utrum dormiat, vel non dormiat. *Accepit Iesus panem* et cetera. Hic tangitur materia. Notandum quod istud sacramentum quantum ad aliquid veteri sacramento attinet, sicut veritas figurae. Sacramentum illud sumebatur ut cibus, quia mandatum erat quod comederent agnum: et istud, quod loco eius sumitur, debet sumi ut cibus. Et sicut ille erat vere cibus, ita et iste agnus; Io. VI, v. 56: *caro mea vere est cibus*. Unde falsa est illa opinio quae ponebat quod solum erat ibi Christus sub signo, quia si ita esset, quid plus haberet istud signum quam illud? Sed illud erat signum tantum; hoc autem est figura et veritas. Sed numquid est irreverentia, quia aliquis comedat corpus domini? Dicendum quod differt iste cibus ab aliis cibis, quia alii cibi convertuntur in corpus nostrum: unde si Christus ita converteretur, irreverentia esset. Sed non est sic, immo e converso, ut dicit Augustinus: non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Unde illud sacramentum finis et perfectio omnium est sacramentorum. Et ratio est, quia esse quod est per essentiam, est finis et perfectio eorum quae per participationem: alia enim sacramenta Christum continent per participationem, in isto autem est Christus secundum substantiam. Ideo dicit Dionysius quod nullum est sacramentum quod non perficiatur in Eucharistia. Unde si adultus baptizetur, debet ei dari Eucharistia. Debet ergo sumi in cibo, ut veritas respondeat figurae. Et quare non sub specie propria? Una ratio est ratione meriti fidei, quia fides non habet meritum, ubi humana ratio praebet experimentum. Item ut parcatur sumentibus, quia non est consuetum quod caro humana comedatur. Item ut defendatur a derisionibus infidelium. Et quare sub tali specie? Quia voluit celebrari ab omnibus ubique terrarum: ideo voluit eis dare materiam, quae communis est omnibus. Communis autem cibus est panis, et communis potus hominum est vinum: unde panis et vinum sunt cibus principalis, alia potius quasi edulia. Item in aliis sacramentis in unctione non quodcumque oleum accipitur, sed commune, quod dicitur oleum ex multis olivis; sic unitas Ecclesiae ex multitudine fidelium. Et sic patet quod nostra sacramenta magis sunt antiqua quam sacramenta veteris legis; quia sacramenta veteris legis habuerunt initium a Moyse et Aaron, sed sacramenta

novae legis a Melchisedech, qui obtulit Abraham panem et vinum. Ideo dicitur Christus factus *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*, Ps. CIX, 4. Consequenter agitur de benedictione; et haec benedictio refertur ad tria. Ad materiam, quia benedixit fructum terrae, in quo significatur quod maledictio Adae revocata est per Christum, quando dixit ei, Gen. c. III, 17: *maledicta terra in labore tuo, (...) spinas et tribulos germinabit tibi*. Item refertur quantum ad illud quod continebatur in illo, scilicet Christum; supra XXI, 9: *benedictus qui venit in nomine domini*. Item ad fructum sacramenti, quia per istum benedicuntur fideles, et transit a capite ad membra; Prov. X, 6: *benedictio domini super caput iusti*. Deinde tangitur fractio *et fregit: et tria significat*. Primo significat *mysterium futurae passionis, quia in passione perforata sunt membra*, secundum illud Ps. XXI, 17: *foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea*. Et hoc factum est, quia ipse voluit; Is. LIII, 7: *oblatus est quia ipse voluit*. Item significatur quod frangatur ab unitate in multitudinem, unde significat incarnationem: quia, cum ipsum Dei verbum simplex esset, venit in istam multitudinem, non relinquendo simplicitatem. Item signatur effectus quem in diversos intulit; quia, secundum apostolum, I Cor. XII, 4, *divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus*. Item ponitur distributio *dedit discipulis suis*; Eccli. XXIX, 33: *ex his quae in manu habes, ciba singulos*. Et dicit, *discipulis*, quia nulli non baptizato debet dari huiusmodi sacramentum. Sicut non conficeret sacerdos nisi consecratus, sic non debet alicui illud administrari nisi baptizato. Item non est dandum nisi fidelibus; immo infideles non debent admitti ad videndum istud sacramentum: unde in primitiva Ecclesia, quando multi erant catechumeni, recipiebantur in Ecclesia usque ad Evangelium, et tunc expellebantur. Item cum dicat quod *discipulis suis*, quaeritur utrum Iudas ibi fuerit. Omnes dicunt quod simul dedit omnibus, et etiam Iudae, et hoc ut eum sua benignitate a peccato revocaret. Item ut daret Ecclesiae documentum ut dum esset occultus peccator, quod non prohiberetur a receptione huius sacramenti: homines enim non habent iudicare de occultis. Hilarius hic dicit quod non fuit Iudas, quia iam exierat. Et vult probare per illud quod dicitur in Io. XIII, 25, cum petierunt discipuli: *quis est qui tradet te?* Quibus dixit: *cui tradidero buccellam intinctam*. Ideo ostendit quod iam exierat. Sed magis tenendum est quod alii dicunt. *Et ait: accipite, et comedite; hoc est corpus meum*. Hic ponuntur verba: et in istis verbis tria facit. Primo hortatur ad recipiendum; secundo ad comedendum; tertio denuntiat veritatem. Dicit *accipite et comedite*. Et quod dicit *accipite*, ad spiritualem receptionem debet referri, quia non debet accipi nisi in fide et caritate; Io. VI, 55: *qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo*. Item inducit ad comestionem, *comedite*, non solum spiritualiter, sed etiam sacramentaliter; Cant. V, 1: *comedite, amici, et bibite*. Item designat veritatem *hoc est corpus meum*. Forma sacramenti continetur in his verbis, quae sunt verba domini, quia in verbis domini sacramentum conficitur. Unde si verbum Eliae tantam virtutem habuit quod faceret ignem de caelo descendere, multo magis verbum Dei poterit transmutare unum corpus in aliud. Tunc quaeritur utrum virtus sit in verbis. Et non est dubium quod sic. Unde dicitur Ps. LXVII, 34: *dedit voci suae vocem virtutis*; Eccle. VIII, 4: *quia sermo eius potestate plenus est*. Unde sacerdos peragit in persona Christi, et non utitur verbis in persona propria, sed in persona Christi. Sed quae est haec virtus? Quomodo tanta est virtus? Ideo dicunt aliqui quod nulla est ibi virtus, sed potestas Christi solum, quae ibi assistit. Et hoc non videtur, quia sacramenta novae legis efficiunt quod figurant. Sed quam virtutem habuit? Dicendum quod est causa agens principalis, et haec virtutem habet in se manentem; item causa instrumentalis, et haec non operatur per virtutem in se manentem, sed ab alio transeuntem: unde sacramenta sunt causae, non sicut causae principales, sed instrumentales ab alio transeuntes. Sed tunc quaeritur quid est de facto: utrum istud *accipite et comedite* etc. sit de forma sacramenti. Et dicendum quod solum illud *hoc est corpus meum*, est de forma sacramenti. Unde intelligendum quod aliter est de sacramento hoc et de aliis sacramentis, quia consecratio materiae aliquando est de necessitate sacramenti, aliquando non; ut in Baptismo consecratio materiae non est de necessitate Baptismi, sed in unctionibus nulla fit unctio, nisi oleum benedicatur. In aliis etiam sacramentis non percipitur sacramentum in benedictione, sed in infusione; quia oleum et aqua, cum sint inanimata, non continent gratiam: unde cum gratia sit finis sacramenti, non potest inferri nisi per susceptionem sacramenti. Sed in isto sacramento continetur ille qui est plenitudo gratiae; ideo non perficitur in nobis, sed in consecratione materiae. Unde dato quod nullus acciperet, non minus esset sacramentum: unde usus est consequens et non est de necessitate. Unde in aliis illud est de forma quod pertinet ad usum: istud non pertinet ad usum, sed ad materiae sanctitatem. Unde istud quod dicitur *accipite et comedite* quod pertinet ad usum, non est de forma. Item solet esse quaestio, utrum dominus confecerit sub his verbis. Et videtur quod non: quia dicitur ibi *accepit panem, et benedixit*. Ergo videtur quod in benedictione consecraverit. Ideo dixerunt aliqui quod non consecravit primo verbis, sed spirituali virtute. Et hoc potuit facere

propter virtutem excellentiae, quia poterat veritatem sacramenti sine sacramento tradere, quia virtutem suam non alligaverat sacramentis: unde hoc potuit facere per virtutem excellentiae. Alii dicunt quod primo in occulto dixit, et post in publico. Melius dicitur quod semel dixit, et non bis, et in his verbis consecravit. Unde debet ita legi quod illud quod dicitur *ait: accipite et comedite*, referatur ad praecedentia, unde, sic dicendo, dixit *hoc est corpus meum*. Hic quaeritur quid demonstret hoc pronomen *hoc*. Dixerunt quidam quod demonstrat non ad sensum, sed ad intellectum, quia non est nisi ad substantiam panis, et non est nisi ad significandum. Unde sensus est *hoc est corpus meum*, idest signatum per hoc, est corpus meum. Et hoc non potest stare, quia sacramenta novae legis efficiunt quod signant, ideo nihil aliud facit nisi quod signat: et signat corpus Christi, et sic solum est corpus Christi sub signo. Alii dicunt quod *ly hoc* demonstrat ipsam substantiam corporis. Sed quomodo est hoc? Est ne statim corpus Christi cum dicit, *hoc*? Constat quod non, quia si moreretur sacerdos, non esset consecratum nisi expleret. Ideo dicunt alii quod *ly hoc* retardat suam significationem, et demonstrat illud quod erit post prolationem istius verbi *meum*. Istud etiam non competit, quia sic idem videretur dicere, ac si diceret: corpus meum est corpus meum; et Deo non competit. Alii dicunt quod verba proferuntur materialiter, non significative. Et hoc non potest stare, quia dicit Augustinus: accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. Quid ergo? Dicendum quod recitative dicuntur, et simul recitative et significative. Quare? Quia ipse loquitur in persona Christi, et peragit ac si Christus esset praesens: aliter verba non accederent ad propriam materiam. Quid ergo? Dicendum quod aliter est in verbis sacramentalibus, et verbis aliis humanis: quia verbum humanum est solum significativum, sed divinum significativum et factivum. Unde verba sacramentalia habent virtutem a virtute divina. Unde simul dicit, et ex virtute divina facit. Ideo non solum est illud verbum significativum, sed etiam factivum. Et primo facit, secundo significat. In factione enim materiali ita est quod praexistit aliquod commune in qualibet transmutatione, et illud commune est sub uno termino transmutationis, et in fine sub alio. Verbi gratia, ponatur quod de nigro fiat album; in ista transmutatione erat corpus, sed in principio erat sub nigredine, et post sub albedine. Unde quoad aliquid est simile, quoad hoc scilicet quod est aliquid commune; sed dissimile, quia non eodem modo; quia in aliis transmutationibus materialibus commune est subiectum, et differens forma; hic autem est contrarium, quia commune est accidens, differens est substantia. Unde substantia transmutatur, commune accidens manet. Quid ergo demonstrat *ly hoc*? Dicendum quod sensus est: *hoc est corpus meum*, idest contentum sub accidente est corpus meum. Vel hoc fit quod contentum sub accidentibus sit corpus meum. Unde in fine posuit nomen, sed in principio pronomen, quod substantiam indeterminatam significat; sed per nomen forma determinata. Unde in principio non est forma, sed in fine. Sed quomodo est ibi corpus Christi? Una fuit opinio, quod simul cum corpore Christi substantia panis manebat. Unde quod dicit *hoc est corpus meum*, refertur ad corpus solum. Alii dicunt quod transit substantia panis in praeiacentem materiam, et advenit ibi corpus Christi, praeter hoc quod substantia panis transeat in corpus Christi. Improbatur autem hoc sic. Quia sic videtur quod aliquid incipiat esse ubi non primo fuit, quod non potest esse nisi vel mutetur secundum locum, vel quod aliquid convertatur in ipsum. Sicut si dicatur: hic non est ignis, quod ergo post sit ibi, hoc non potest esse, nisi quod ibi aliunde apportetur, vel quod aliquid, quod ibi sit, in ignem mutetur. Sed secundum istam opinionem tollitur modus conversionis; ergo non est nisi mutatio localis. Sed impossibile est idem corpus esse in diversis locis; ideo et cetera. Ideo aliter dicendum quod corpus incipit ibi esse, non per motum localem, sed per conversionem alterius in ipsum; et in hoc manet forma, et transit subiectum. Unde mutatur subiectum in subiectum, quod est principium individuationis, non propter hoc quod simul cum substantia panis sit corpus Christi, vel annihiletur substantia panis, sed per hoc quod transmutetur per conversionem in ipsum. Sed qualiter poterit esse in tam parvo loco? Dicendum quod aliquid est ibi de vi sacramenti, et istud ibi principaliter est; aliquid vero per concomitantiam. Illud est ibi de vi sacramenti, in quod terminatur conversio. Et quia panis convertitur in corpus Christi, illud quod significatur, est corpus Christi, et non est sine anima, nec sine divinitate: nec tamen panis convertitur in animam, vel divinitatem, sed sunt ibi per concomitantiam. Unde si aliquis in triduo celebrasset, cum anima esset separata a corpore, non esset ibi anima. In pane enim duo sunt, substantia et accidentia: accidentia manent, substantia transit. Illud ergo ibi est principaliter, in quod terminatur transmutatio; sed terminatur in substantiam; ergo substantia est principaliter, sed accidentia per concomitantiam: dimensiones autem sunt accidentia. Nec corpus Christi in sacramento comparatur ad locum per dimensiones proprias, sed per dimensiones panis praeexistentes. Item *fregit*. Sed numquid in qualibet parte est totum corpus? Dico quod sic. Et debetis intelligere quod dicitur aliter esse in loco, quam locatum in loco; quia locatum comparatur ad locum sub suis dimensionibus, sed non sic hic. Ideo notandum quod ubicumque est aliqua differentia quantitatis, non facit

differentiam in substantia; sed si sit aliquod sequens quantitatem, dividitur secundum quantitatem. Sed anima non habet a quantitate suam totalitatem accipere, sed habet suam totalitatem in qualibet parte: unde corpus Christi non comparatur ad corpus illud secundum quantitatem, sed solum secundum substantiam. Ideo sicut anima est in qualibet parte corporis, sic Christus in qualibet parte hostiae. Quid ergo erit de istis accidentibus? Dicendum quod manent absque subiecto ex virtute divina. Et quo modo potest hoc esse, cum accidentia dependeant a substantia? Dicendum quod Deus est principium essendi; unde potest producere effectum separatum a subiecto et sine principiis; ideo cum principium substantiae sit conservare accidentia in esse, potest Deus absque suis principiis conservare. Si quaeris utrum sit verum de omnibus accidentibus, dicendum quod omnia accidentia referuntur ad substantiam mediantibus dimensionibus, unde quodammodo individuantur; ideo dimensiones sunt sine subiecto, sed qualitas in dimensionibus est ut in subiecto. Unde sensus est *hoc*, idest contentum sub his accidentibus, quae accidentia manent in dimensionibus, quia substantia, quae primo suberat sub his accidentibus, mutatur in corpus Christi.

Lectio 4

[87405] Super Mt., cap. 26 l. 4 Supra actum est de institutione novi sacramenti quantum ad sacramentum corporis domini, hic agitur de institutione eiusdem quantum ad sacramentum sanguinis: et circa hoc duo facit. Primo ponuntur facta Christi; secundo dicta, ibi *bibite ex hoc omnes*. Circa primum tria facta ponuntur. Primo quod accepit calicem; secundo quod gratias egit; tertio quod discipulis dedit. Unde dicit *et accipiens calicem etc.*; per quod signatum est, quod non fuit institutum quod agatur sub una specie, sed sub duabus. Et quae est ratio huius? Una ratio est, quia tria sunt in hoc sacramento: unum quod est sacramentum tantum, aliud quod est res tantum, aliud quod est sacramentum et res. Sacramentum tantum sunt species panis et vini, res tantum est effectus spiritualis, res et sacramentum est corpus contentum. Si ergo consideremus sacramentum tantum, sic bene competit ut corpus signetur sub specie panis, sanguis sub specie vini, quia signatur ut indicans refectioem spiritualem; sed refectio est proprie in cibo et potu, ideo et cetera. Item si sumatur ut res et sacramentum, ad hoc competit quod illud sacramentum est rememorativum dominicae passionis. Et non potuit melius significare quam sic, ut significetur sanguis ut effusus et separatus a corpore. Item quantum ad id quod sumitur ut res tantum, quia sanguis pertinet ad animam, non quia sanguis sit anima, sed in sanguine vita conservatur: unde signatur quod cum illud sacramentum sit ad salutem fidelium, quod panis offertur pro salute corporis, sed sanguis pro salute animae. Prov. IX, 5: *venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis*, quia refectio ista est in pane et vino. Item alia ratio, quia totus Christus continetur in corpore. Quae est ergo necessitas quod sanguis per se? Ideo est accipiendum quod dictum est supra, quod aliud est ibi ex vi sacramenti directe, aliud ex naturali concomitantia. Sub panis specie continetur corpus Christi de vi sacramenti, sed sanguis per concomitantiam. In sanguine vero e converso, quia sanguis est de vi sacramenti, sed corpus per concomitantiam. Unde sanguine Christi effuso in terram, si fuisset celebratum, non fuisset sanguis nisi seorsum. Ideo quia haec non intellexerunt quidam, dixerunt quod formae istae continuantur. Unde dicunt quod cum consecratur corpus, non est ibi sanguis donec vinum fuerit consecratum. Sed hoc non est ita, quia si moreretur sacerdos antequam consecraret vinum, esset in hostia et corpus et sanguis. Item dicit *accipiens calicem*, et non dicit accipiens vinum, ideo quidam dixerunt quod debebat fieri in aqua. Et hoc excluditur, quia sequitur *non bibam de genimine vitis* et cetera. Secundo patet quod fuit vinum et aqua mixtum. Et huius ratio est ex parte sacramenti, quia celebrandum est ut dominus instituit. Sed in terra calida consuetudo est quod non bibatur vinum sine aqua; ideo non est credendum quod in puro vino confecerit. Competit et contento, quia illud sacramentum est rememorativum dominicae passionis; sed a latere Christi exivit sanguis et aqua, ut habetur Io. XIX, 34. Item ad significandum effectus, et hoc dupliciter: quia istud significat memoriam passionis Christi; ergo inducit in nos effectus passionis Christi. Effectus autem est duplex, abluere et redimere. Redemit nos per sanguinem suum; Apoc. V, v. 9: *redemisti nos Deo in sanguine tuo*. Item abluit sordes; Apoc. I, 5: *dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Et haec erant necessaria ut ablueret et redimeret. Et ablutio signatur per aquam, redemptio per vinum. Item per aquam populus; Apoc. XVII, 1: *aquae multae, populus multus*. Et per istud sacramentum populus unitur Christo; ideo per istam admixtionem signatur populus uniri Christo. Sed quid fit de illa aqua? Dicunt aliqui quod manet. Alii dicunt quod convertitur in vinum, quia cum ponatur parum, species mutatur, et ita totum est conversum; et ita pertinet ad mysterium, quia in hoc unitas ecclesiastica continetur. Item in hoc quod

dicit *accipiens*, signatur quod voluntarie sustinuit passionem; unde in Psal. CXV, 13: *calicem salutaris accipiam, et nomen domini invocabo*. Item *gratias egit*. Et de quo? De duobus, de signo et signato. De signo, quia de effectu; de signato, quia de passione. In quo signatur quod non solum de bonis gratias reddere debemus, sed etiam de malis et adversis; I ad Thess. V, 18: *in omnibus gratias agentes*; ad Rom. VIII, 28: *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Item gratias egit de institutione huius sacramenti, quia virtute divina hoc faciebat; unde in Io. c. V, 30: *a meipso facio nihil*. Ideo gratias agit Deo patri; Io. XI, 41: *gratias ago tibi, quoniam audisti me*. In quo datur nobis exemplum quod si Christus gratias egit, qui erat patri aequalis, quod nos gratias agere debemus. Item gratias agit de effectu, quia effectus est salus totius mundi. Et hoc non poterat facere nisi ex divinitate; Io. VI, 64: *spiritus est qui vivificat, caro autem non prodest quicquam*. Sequitur *et dedit*, ut sumerent in sacramento. Et per hoc significavit quod fructus suae passionis debebat per alios aliis ministrari. Unde apostoli possunt comparari pullis aquilae, de quibus dicitur Deut. XXXII, v. 11: *sicut aquila provocans pullos suos ad volandum, et super eos volitans*. Tunc iniungit usum. Et primo ponit usum; secundo verba consecrationis sanguinis; tertio resurrectionem praenuntiat. Dicit ergo *bibite ex hoc omnes*; Cant. V, 1: *bibite et inebriamini, carissimi*. Unde signatur quod Christiani possunt communicare loco et tempore. *Hic est enim sanguis meus* et cetera. Haec sunt verba consecrationis. Et notate quod in his verbis est differentia cum his quibus utitur Ecclesia. Ecclesia addit: *hic est calix*. Item ubi dicit, *novi testamenti*, Ecclesia addit *novi et aeterni testamenti*. Item ubi dicit *qui pro multis*, Ecclesia addit *qui pro vobis* et cetera. Unde ergo Ecclesia habet istam formam? Dicendum quod, sicut dicit Dionysius, non fuit intentio Evangelistarum tradere formas sacramentorum, sed eas tamquam secretas servare; unde non intendebant nisi historiam narrare. Unde ergo habet Ecclesia? A constitutione apostolorum. Unde dixit Paulus I Cor. XI, 34: *caetera cum venero, disponam*. Sed est quaestio: cur dicit *hoc est corpus meum*, vel *est sanguis*? Quare non dicit: hoc convertitur in corpus, aut in sanguinem? et cetera. Sed duplex est ratio. Prima est, quia formae sacramentorum debent signare quod efficiunt. Illud quod efficiunt, est quod convertatur in corpus Christi; sed ultimus effectus est quod fit corpus, ideo ultimus effectus signari debet; ideo debet signari quod hoc sit corpus, non autem quod convertatur in corpus. In hac autem forma est aliquid simile cum veteri, aliquid dissimile. Simile in hoc, sicut habetur Ex. XXIV, 8, quod cum legisset Moyses legem, immolavit vitulos, et obtulit sanguinem, et dixit: *hic est sanguis foederis domini*. Sic iste sanguis oblatus est pro salute populi. Ad Hebr. IX, 7 dicitur, quod *semel in anno pontifex solus introibat non sine sanguine, quem offert pro sua et populi ignorantia*. Ostenditur autem differentia quantum ad quatuor. Primo in hoc quod sanguis ille est vitulorum, iste Christi; ideo iste est efficax ad remittendum; ad Hebraeos IX, 13: *si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulae conspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?* Item ille dicebatur sanguis testamenti, sed iste dicitur testamentum. Item accipitur testamentum communiter et proprie. Communiter pro quocumque facto, quia ita solebat esse quod in omni facto adducebantur testes. Proprie dicitur testamentum quando aliquid legatur in morte, secundum quod dicit apostolus, quod testamentum in morte testatoris firmatur. Utroque modo competit hic, quia pactio fuit ibi; et fiebat sanguine, quia in confoederatione pacis antiquitus ostendebant sanguinem, ideo dicebatur sanguis foederis. Item secundum quod ad mortuos dicitur, sic erat quoddam pactum inter Deum et homines in veteri et in nova lege, sed differenter; quia primo de temporalibus, scilicet veteris legis, sicut patet quod promisit eis terram Amorrhaeorum, ideo fuit vetus, quia non innovabantur homines, sed magis inveterabantur; istud autem testamentum est de caelestibus et de supernis. Ideo supra IV, 17: *agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum*. Ideo dicit *novi testamenti*; ibi vero dicebatur: *hic est sanguis foederis quod pepigit dominus vobiscum super cunctis sermonibus his* et cetera. Ier. XXXI, 31: *feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum*. Unde *hic est enim sanguis meus novi testamenti*, idest dedicatus ad novum testamentum, in quo debemus habere fiduciam; ad Hebr. X, 19: *habemus fiduciam per sanguinem Christi*. Item pro morte competit; quia per mortem Christi confirmata est repromissio. Item alia differentia, quia ista addit *novi et aeterni testamenti*, quod potest referri vel ad haereditatem aeternam, vel ad Christum, qui aeternus est. Alia differentia est, quia in illa habetur: *quod pepigit vobiscum*; unde ad illos solum restrictum est illud testamentum; sed istud etiam ad gentes, Is. c. LII, 15: *ipse asperget, scilicet sanguine suo, gentes multas*. *Pro multis*, et pro omnibus, quia si consideretur sufficientia, *ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi*. Sed si consideremus effectum, non habet effectum nisi in his qui salvantur, et hoc ex culpa hominum. Sed Ecclesia addit, *pro vobis*, idest apostolis, quia ipsi ministri sunt huius sanguinis, et per istos

derivatur ad gentes. Item ponitur *in remissionem peccatorum*, quia ille non poterat remittere peccata. *Dico autem*. Hic ponitur consolatio, secundum Chrysostomum. Quia fecerat mentionem de effusione sanguinis, per quem signatur passio, ideo consolatur eos, et praenuntiat gloriam suam. Et potest quatuor modis exponi. Exponit sic Chrysostomus, quod dominus praenuntiaverat passionem, ideo vult eos laetificare. *Non bibam amodo de genimine vitis*, idest de vino, *usque in diem illum* et cetera. Hoc regnum appellat regnum resurrectionis. Tunc accepit regnum novum, idest novo modo. Quod post biberit cum eis patet Act. X. Sed quare dicitur novo modo? Quia ante aliter comedit, et post; quia ante comedit ex necessitate, sed post resurrectionem non propter necessitatem, sed ut demonstraret resurrectionis veritatem. Hieronymus dicit sic, quod per vineam signatur populus Iudaeorum; Is. V, 7: *vinea domini exercituum domus Israel est*; Ier. II, v. 21: *ego plantavi te vineam electam, omne semen verum*. *Dico autem vobis quod amodo non bibam*, idest non gaudebit anima mea de populo isto, *usque in illum diem, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei*. Regnum signat praesentem Ecclesiam; *novum*, idest innovatum per fidem, quia tunc convertentur, et tunc gaudebo cum eis. Multi enim sunt conversi, et multi convertentur. Remigius exponit sic, et dicit quod hoc referendum est ad caeremonias paschales, idest: non celebrabo de caetero huiusmodi caeremonias usque ad statum Ecclesiae, cum gaudebo de innovatione Ecclesiae. Augustinus sic: in hoc quod dicit *novum*, opponitur veteri. Vetustas autem duplex est: poenae et culpae, et haec derivata est ab Adam, ut habetur ad Rom. V, 12 ss. Christus autem vetustatem habuit poenae, non culpae. Unde suum simplum solvit nostrum duplum. Dicit ergo *non bibam*, de vetustate poenae, *usque*, etc., quia depositurus erat corpus istud, et assumpsit in resurrectione corpus glorificatum, et promittit apostolis quod ipsi etiam assument. Et signat quod non sunt diversae naturae, quia corpus quod assumet, erit eiusdem naturae, sed alterius gloriae.

Lectio 5

[87406] Super Mt., cap. 26 l. 5 Posita institutione novi sacramenti, hic praenuntiatur futurum scandalum discipulorum. Et primo praemittitur locus; secundo praenuntiatio, ibi *et dixit illis*. Et hoc competit praemissis, et ei quod sequitur. Unde cum utroque potest ordinari. Dicit ergo *et hymno dicto*. Per hoc exemplum duorum nobis dat; quia primo fuit coena et prandium materiale, post quod gratias debemus reddere, et Deum laudare; Ps. XXI, 27: *edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt dominum qui requirunt eum*. Item post istud fuit coena sacramentalis, post quam etiam debemus gratias agere. Unde post illud, hymnum dixit. Unde illud quod post communionem dicitur in Missa, repraesentat istum hymnum; ideo fideles debent expectare usque ad finem Missae ut hymnum istum audiant. Et hoc est quod Io. XVII, 1 dicitur: *pater, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te*. Et hoc dicto *exierunt in montem oliveti*. Mons enim oliveti pinguedinem significat, quia olivae pingues sunt; unde spiritualem pinguedinem significat. In Gen. XLIX, 20: *pinguis panis eius*. Unde signat pinguedinem gratiae et gloriae caelestis in quam provehitur; Ps. LXVII, 16: *mons domini mons pinguis*. Oleum membra fessa quietat, dolorem mitigat, igni pabulum et claritatem praestat. Sic erit in illa gloria, quia amovebitur omnis labor, omnis dolor; omnis aderit claritas. Item, quod dicit, *in montem oliveti*, convenit praenuntiationi futurae. Per oleum misericordia signatur: sicut enim supernatat aliis liquoribus, sic misericordia; Ps. CXLIV, 9: *miserationes eius super omnia opera eius*. Item in monte scandalum ostendit, ut misericordia signetur praevia. *Cum ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam*, Ps. XXXVI, 24. *Tunc dicit (...)* *omnes vos scandalum patiemini in me*. Hic ponitur scandalum. Et primo in generali; secundo in speciali, ibi *respondens autem Petrus*. Circa primum duo facit. Primo praenuntiat; secundo ne videatur fortuitum, auctoritatem inducit, ibi *scriptum est enim: percutiam pastorem et dispergentur oves*. Et in isto verbo aggravatur peccatum discipulorum ex multis. Primo ex universitate, *omnes vos*; Is. I, 6: *a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas* et cetera. Item materia tangitur *scandalum patiemini in me*; I ad Cor. I, 23: *nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum*. Iudaei, quia non quaerebant nisi infirmitatem carnis, scandalum passi sunt. Item aggravatur peccatum appropinquatione temporis, quia post tantas monitiones, post sacramenti susceptionem. Unde iam obliti erant quae fecerat eis; unde bene comparati sunt viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo: *consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit*, Iac. I, 24. Item quia in nocte, quia *qui ebrii sunt, et qui dormiunt, in nocte dormiunt*, I ad Thess. c. V, 7: sic etiam qui scandalizantur. Tunc subiungit auctoritatem: *scriptum est enim: percutiam pastorem et dispergentur oves*. Et scribitur Zac. XIII, 7, et dicitur ibi: *percutite pastorem, scilicet Christum, et dispergentur oves*; hic autem dicitur

percutiam, et satis convenienter, quia propheta desiderabat quod istud fieret, ideo dixit, *percutite pastorem*; sed Christus in propria persona loquitur; et in isto die praenuntiat primo passionem Christi; secundo scandalum, cum dicit *percutiam pastorem*. Iste pastor est Christus; Io. X, 11: *ego sum pastor bonus*. Et I Petr. II, 25: *conversi estis ad pastorem et episcopum animarum vestrarum*. Et iste percussus est, quia Deus tradidit eum, quia *proprio filio non peperit*, Rom. VIII, 32: et hoc propter peccata nostra; Is. LIII, 8: *propter scelus populi mei percussi eum*. Item praenuntiat scandalum *et dispergentur oves*. Oves sunt fideles; Io. X, 27: *oves meae vocem meam audiunt*. Et sic Deus passus est ut dispergerentur, ut post congregaret; Ps. CXLVI, 2: *dispersiones Israel congregabit*. Io. X, 16: *alias oves habeo quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere*. Tunc praenuntiat gaudia resurrectionis *postquam autem resurrexero, praecedam vos in Galilaeam*; quia licet pater resuscitaverit eum, sicut alibi dicitur, Act. II, v. 24: *quem Deus suscitavit, solutis doloribus Inferni*, tamen propria virtute surrexit, quia virtus patris est virtus filii; II ad Cor. ult., 4: *sed si crucifixus est propter infirmitatem nostram, vivit tamen ex virtute Dei*. Item contra illud quod dixerat quod *dispergentur oves*, dicit *praecedam vos in Galilaeam*. Oves enim sequuntur pastorem: unde pastor congregat vocando eas nominatim; ideo dicit *praecedam*. Vel potest referri ad illud quod dicit *postquam resurrexero*. Quia possent aliqui credere quod multum esset tempus usque ad resurrectionem suam, ideo dixit quod non multum, quia *praecedam vos in Galilaeam*. Consuetudo eius erat quod parum moraretur in Iudaea, sed cito transibat in Galilaeam. Vult ergo dicere: ante resurgam quam possitis venire in Galilaeam, ut ostenderet se esse illum, qui apparebit eis. Ideo satis potuerunt certificari. Item quod dicit quod praecedet, securitatem dat. Quia in Iudaea persecutionem patiebantur, ideo dicit quod praecedet in Galilaeam, ut removeat eos a timore. Et dicit Chrysostomus quod non est intelligendum quod primo apparuerit in Galilaea: sed hic apparuit, sed non primo, immo in Ierusalem. Quare ergo magis dicit *in Galilaeam*? Galilaea interpretatur transmigratio: unde significatur quod per resurrectionem transibimus a vita mortali ad immortalem: et in ista nos praecessit, quia Christus est primitiae dormientium. Item signatur transmigratio discipulorum ad gentes: et in hoc Christus praecessit, corda movendo. *Respondens autem Petrus*. Hic ponitur praenuntiatio de scandalo Petri. Et primo ponitur occasio; secundo praenuntiatio; tertio excusatio. Secunda ibi *ait ei Iesus* etc.; tertia ibi *ait ei Petrus* et cetera. Hic est quaestio litteralis; quia videtur quod Petrus hoc dixerit postquam recessissent de coenaculo; sed Lucas XXII, 34-39 videtur dicere quod antequam recessissent, et huic consonat Ioannes XIII, 36-38. Augustinus solvit quod Petrus hoc ter dixit, et sic concordant omnes etc., quia si consideremus narrationem, ex pluribus causis hoc dicit. Hic motus fuit ex hoc quod scandalum praenuntiavit. Lc. XXII, 32 dixerat dominus: *ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*, et tunc dixit Petrus: *domine, tecum paratus sum et in carcerem, et in mortem ire*. Sed in Io. dictum est alia de causa; quia Io. XIII, 33 dixit dominus: *quo ego vado, vos non potestis venire modo*. Tunc dixit Petrus: *animam meam ponam pro te*. Ideo ter dixit; ideo potest esse quod bis dixerit in coenaculo, sed semel dixit extra, sicut hic dicitur. Et potest esse quod ex fervore dicebat, et non considerabat virtutes suas. Tamen in tribus deliquit. Primo quia non plus domino credidit quam sibi, cum tamen scriptum sit ad Rom. III, 4: *solus Deus verax, omnis homo mendax*. Item quia praetulit se aliis; unde dixit *et si omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor*. Unde reputabat se aliis firmiorem; et incidit in illud quod dicitur Lc. XVIII, 11: *non sum sicut caeteri hominum* et cetera. Item quia attribuebat sibi quod non debebat, cum scriptum sit Io. XV, 5: *sine me nihil potestis facere*. Quia ergo arroganter locutus est, ideo magis permisit eum cadere. Et hoc facit Deus, quia multum odit Deus superbiam; Iob XL, 6: *et respiciens omnem arrogantem humiliat*. *Ait illi Iesus: amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis*. Quia putare poterat quod dicerem comminatorie, ideo dico tibi, *amen*, idest corde tibi dico, quia *antequam gallus in hac nocte cantet, ter me negabis*. Et aggravatur eius culpa ex propinquitate temporis, quia *in hac nocte*. Item ex multitudine, quia *ter*: sicut *ter* praesumpserat, ita *ter* negavit post praesumptionem; Iob XXXI, 27: *si laetatum est in abscondito cor meum*. Sed quaestio est de hoc *antequam gallus cantet, ter me negabis*; quia in Mc. XIV, 30 habetur quod *antequam gallus bis vocem dederit*. Secundum Augustinum potest solvi quod secundum historiam verum est quod Marcus dicit. Et quod Matthaeus dicit, potest sic solvi, quod homo dicitur facere quando facit in proposito, sicut supra V, 28: *qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, moechatus est eam in corde suo*. Sic Petrus in suo proposito negavit *ter*, vel etiam pluries; ex quo timorem concepit quod sufficiens erat ad negandum *ter* vel pluries; ideo dicit quod *ter* negavit quia iam conceperat se *ter* vel pluries negaturum. Unde Matthaeus dixit quod interius intendebat; sed Marcus quod exterius gessit. Vel potest aliter dici quod quando dico: ego faciam istud infra tale tempus tunc non oportet quod in illo factum sit, sed sufficit quod inceptum fuerit. Unde quod dixit

quod ter esset negaturus, non oportebat quod ante galli cantum completum esset, sed inchoatum. Sequitur excusatio Petri *ait ei Petrus* et cetera. Excusat se Petrus *quia si oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Et tamen timuit, quia ad vocem ancillae negavit. Hieronymus dicit quod nescivit quid diceret, quia solus Christus moriturus erat, ut solus esset redemptor; Is. LXIII, 3: *torcular calcavi solus*. Deinde ponit affirmationem, scilicet aliorum *similiter et omnes discipuli dixerunt*. Unde dixerunt sicut et Petrus; tamen alii meliorem causam habebant quam Petrus se excusandi, quia alii sine assertione. *Tunc venit Iesus in villam quae dicitur Gethsemani*. In ista parte ponitur praeparatio, quae est per orationem; et tria facit. Primo proponitur propositum orandi; secundo necessitas orandi; tertio differentia. Secunda ibi *et assumpto Petro* etc.; tertia ibi *et progressus pusillum procidit in faciem suam*. Circa primum duo facit. Primo ponitur locus; secundo praenuntiat propositum *et dixit discipulis suis*. Dicit ergo *tunc venit Iesus in villam quae dicitur Gethsemani*. Contrarium videtur quod dicitur in Io. XVIII, 1, quod egressus Iesus venit trans torrentem Cedron. Unde notandum quod villa illa erat in pede montis oliveti, unde idem erat locus; et veniebat ibi post coenam quasi ad spatiandum. Tunc praenuntiat propositum orandi *et dixit discipulis suis: sedete hic donec vadam illuc, et orem*. Simile habetur Gen. XXII, 5: dixit Abraham ad pueros suos: *expectate hic cum asino, et ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos*. Sed hic movet Damascenus quaestionem. Oratio est ascensus in Deum, intellectus autem Christi coniunctus erat Deo, quomodo ergo indigebat Deus qui faciebat? Unde dicatur quod ipse orabat non propter se, sed propter nostram utilitatem. Et haec duplex est, quia oravit ut daret nobis exemplum, ut in tribulatione recurramus ad dominum; Ps. CXIX, 1: *ad dominum cum tribularer clamavi*. Item ut ostenderet se esse ab alio, et quod ab alio habebat; unde dicit: *non potest filius a seipso facere quidquam*. Et ibid. VIII, 28: *ego a meipso facio nihil*. Item ad excludendum errorem, quia dicebant aliqui quod non esset eadem virtus patris et filii; Io. VIII, 49: *ego honorifico patrem meum*. Dat ergo exemplum orandi, et quomodo sit orandum. Prima enim conditio orationis est quia debet esse humilis oratio: quod signatur quia ivit in vallem; Iudith IX, v. 16: *humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio*. Item debet esse devota; unde in Gethsemani, scilicet in villa pinguedinis; Ps. LXII, 6: *sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea*. Item quod sit solitaria, sicut supra VI, 6: *intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora patrem tuum*. *Et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedaei* et cetera. Hic praenuntiat necessitatem orationis: et haec erat tristitia. Et primo ponit testes tristitiae; secundo ostendit tristitiam; tertio repellit. Secunda ibi *coepit contristari et maestus esse*; tertia ibi *sustinete hic et vigilate mecum*. Dicit ergo *et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedaei* et cetera. Tres secum assumpsit. Et quare istos prae aliis? Una ratio, quia isti firmiores erant, et quia omnes scandalizabat infirmitas, ideo magis istis infirmitatem suam voluit monstrare quam aliis. Item ostenderat eis gloriam; ideo volebat quod sicut viderant gloriam, ita viderent infirmitatem, ut cognoscerent quod nec infirmitas gloriam, nec gloria absorberet infirmitatem. Sequitur ostensio infirmitatis. Et primo facto; secundo verbo. Et secundum hoc tria facit: quia primo dicit secundum quae Christus tristatus est; secundo quare tristatus est; tertio quomodo tristatus sit. Quoad primum *coepit contristari et moestus esse*. Hic cavendi sunt duo errores; quia quidam dixerunt quod tristatus est secundum divinitatem: et hoc non potest esse, quia tristatus est quia passibilis erat, sed divinitas non erat passibilis. Item opinio Arianorum, alias Eunomii, erat quod in Christo non erat anima, sed verbum loco animae. Et quare hoc dicebat? Ut omnia quae ad defectum pertinent, ad verbum referrentur, ut ostenderetur minor patre. Et hoc falsum est. Ideo passus est secundum quod pati potuit, idest secundum animam. *Tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem* et cetera. Non dicit: ego sum tristis, quia ego est ostensivum personae, sed non tristabatur in quantum verbum, sed secundum animam, ideo excluditur error et Arii, et Apollinaris; item Manichaei, qui ponit eum non vere passum. Unde patet secundum quod tristatus est. Sed quare tristatus est? Diversa sunt verba sanctorum. Quia Hilarius et multi alii dixerunt quod non tristatus est propter se, nec propter mortem suam, sed propter scandalum discipulorum: et hoc vult probare per hoc quod assumpsit eos. Damascenus dicit quod tristabatur pro seipso. Et quare? Quia tristitia inest ex hoc quod caremus eo quod naturaliter amamus. Anima naturaliter vult uniri corpori, et istud fuit in anima Christi, quia comedit, et bibit, et esuriit. Ergo separatio erat contra naturale desiderium: ergo separari erat ei triste. Tamen possumus intelligere quod aliquid inest animae secundum se, et aliquid inest animae per comparisonem ad aliud: sicut amara potio, secundum se considerata, dolorosa est, sed relata ad finem nostrae salutis, est causa gaudii. Sicut aliquid est rationis ut natura est, et aliquid rationis in quantum ratio: sic ista mors Christi erat materia tristitiae secundum quod considerabatur secundum se; sed secundum quod referebatur ad rationem, referendo ad finem, sic gaudebat. Ideo verba Hilarii et Hieronymi intelliguntur referendo ad finem. Item quaeritur quomodo tristitia cadit

in Christo. Ideo notandum quod quandoque tristitia accidit secundum passionem, aliquando secundum propassionem. Secundum passionem, quando aliquid patitur et immutatur: sed quando patitur, et non immutatur, tunc habet propassionem. Sed quandoque huiusmodi sunt in nobis, ita quod ratio immutatur, et tunc passiones sunt completae: quando autem ratio non immutatur, tunc est propassio. Sed in Christo numquam fuit ratio immutata; ideo fuit propassio, et non passio. Unde signanter dicit Evangelista *coepit tristari*. Item dicit Augustinus quod nos habemus tristitiam ut contractam, Christus autem ut assumptam: illud enim contrahitur quod nascendo per originem habetur, sed Christus assumpsit naturam nostram ut voluit; ideo non fuit necessitas quod passibilitatem acciperet, ut tristitiam, sed a voluntate. Item notandum quod dicit Damascenus, quia in nobis motus passionum praevenit rationem, quia aliquando est in nobis passio, et aliquando propassio; in Christo autem non fuit nisi propassio, et numquam fuit in Christo, quod motus insurgeret in inferioribus viribus animae, immo suberant totaliter inferiores vires rationi, et quando volebat, permittebat agere inferiores vires secundum quod eis erat naturale. Ideo alius Evangelista dixit quod turbavit seipsum, quia isti motus non potuissent accidisse nisi secundum quod voluit. *Tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem*. Notate quod dicit, *usque ad mortem*, per quam satisfaciam pro isto scandalo et pro aliis. Vel secundum aliam expositionem: non credatis quod in perpetuum debeat durare, quia quamdiu corpus erit passibile, et hoc est usque ad mortem, *tristis est anima mea*, et tunc glorificabitur. Deinde excludit alios *sustinete hic, et vigilate mecum*. *Et progressus pusillum procidit in faciem suam orans et dicens*. Supra tetigit causam tristitiae, hic autem agit de ordine orationis Christi. Et quia ter oravit, ideo dividitur haec pars in tres partes secundum tres orationes. Et circa primum duo facit. Primo ponit orationem orantis; secundo increpat discipulorum defectum, *ibi et venit ad discipulos* et cetera. Et in prima primo ponit conditionem orantis; secundo tenorem orationis. Triplex autem conditio commendatur quia primo notat sollicitudinem, secundo humilitatem, tertio devotionem. Sollicitudinem, quia *progressus pusillum*, quia etiam ab illis quos elegerat se separavit; supra VI, 6: *cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito*. Sed notate quod non multum, sed pusillum, ut notaret quod non longe est ab invocantibus eum; Ps. CXLIV, 18: *prope est dominus omnibus invocantibus*. Item, ut viderent eum orantem, et formam acciperent. Ideo sequitur humilitas *et procidit in faciem suam*, unde exemplum humilitatis ostendit. Et primo propter humilitatem communem, quia humilitas necessaria est ad orationem; Eccli. XXXV, 21: *oratio humiliantis se nubes penetrabit*. Item propter humilitatem specialem, scilicet Petri, quia dixerat: *si oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Ideo dominus procidit, ut signaret quod non debebat de sua virtute confidere; supra XI, 29: *discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. Item signatur conditio pietatis, sive devotionis, cum dicit *pater mi*; necessarium enim est oranti ut ex devotione oret, unde dicitur *pater mi*, quia ipse singulariter filius, nos autem per adoptionem; Io. ult., 17: *ascendo ad patrem meum et patrem vestrum*; quasi aliter meum et aliter vestrum. Consequenter tenorem orationis subiungit: *si possibile est, transeat a me calix iste*. Ista oratio tripliciter potest exponi et quocumque modo exponatur, duo sunt consideranda. Primo considerare debetis in communi quantum ad omnes, quia, secundum Damascenum, oratio est ascensus mentis in Deum: unde oratio est secundum mentem, vel secundum superiorem rationem; sed tamen infra Deum constitutam, supra tamen humanam naturam, vel sub divina voluntate. Quid ergo debet intelligi? Secundum quod est cum superior ratio descendit ad ista, in quantum decet, tamen quod semper subdatur rationi divinae; et hoc notatur cum dicitur *verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*; quia superior ratio sequitur voluntatem naturae, non tamen simpliciter, idest, si relata superiori, non repugnat. Unde vult dicere: volo quod impleatur quod volo si non repugnat tuae iustitiae, sed volo tuam iustitiam impleri. Et in hoc docet exemplum qualiter affectiones debemus ordinare, quia ita debemus ordinare, quod non a regula divina dissonent. Unde non est grave quod aliquis, quod grave est naturae, refugit, dum tamen ordinet ad voluntatem divinam. Item potest exponi, secundum Chrysostomum et Origenem, ita quod per calicem significetur passio Christi, de quo in Ps. CXV, 13: *calicem salutaris accipiam*, et cetera. Constat quod Christus habuit naturalem hominis voluntatem; hoc autem est quod mortem refugiat: ideo, ut hominem se ostendat, petit transire calicem a se; et haec est ita naturalis, quod petitionem non amovit ab eo. Item dixit *si possibile est, transeat calix*, idest passio: sed non absolute dico, sed si possibile. Et quia posset aliquis credere quod dubitaret an esset Deo possibile, ideo ostendit quod est possibile, quia *omnia tibi possible sunt*, Mc. XIV, 36. *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*, idest si congruit iustitiae tuae, volo; ideo dicit *non sicut ego volo*. Unde duas tangit voluntates: unam quam habebat a patre in quantum Deus; unam qua habebat cum patre. Et in hoc confunditur error multorum. Item aliam voluntatem in quantum homo: et istam voluntatem in omnibus submittebat patri; in hoc dans nobis exemplum,

quod voluntatem nostram voluntati Dei submittamus; Io. VI, 38: *descendi de caelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris*. Secundum Hieronymum, non petebat simpliciter sed ut iste calix transiret. Videbat se passurum a Iudaeis; volebat igitur quod transiret, idest quod ita redimeret mundum, quod non esset delictum Iudaeorum; Rom. XI, 11: *delictum Iudaeorum salus est gentibus*. Hilarius vero dicit sic: non rogat dominus ut non moriatur, sed rogat ut calix in alios transeat; quasi dicat: accipiam calicem cum fiducia. Rogo ut discipuli mei sine diffidentia accipiant. Sed quare dicit *si possibile est*? Quia hoc videtur contra naturam, quod mortem sine dolore accipiant. Unde vult dicere: ego vellem alios non pati, si possibile esset; sed fiat sicut vis, idest secundum tuam ordinationem. *Et venit ad discipulos suos*. Hic increpat discipulorum defectum. Et primo ponitur defectus; secundo increpatio; tertio admonitio; quarto causa admonitionis. Cum orasset, *venit ad discipulos et invenit eos dormientes*. Et istud habet rationem secundum litteram, quia iam pars noctis transierat, ideo somno erant gravati. Item causa erat, quia tristes erant, et tales facile subrepat somnus; Prov. XVII, 22: *spiritus tristis desiccet ossa*. Item signatur quod Christo ascendente pro nobis ad passionem, multi dormire, sicut *dormitaverunt omnes et dormierunt*, supra XXV, 5. *Et dicit Petro: sic non potuistis una hora vigilare mecum?* Sed quare magis dixit Petro? Ratio est quia Petrus magis se iactaverat quod assisteret ei in necessitatibus: ideo iam erat futurum praesagium casus sui. *Non potuistis una hora vigilare mecum?* Et quare est ratio quod omnibus postea dixit? Quia omnes promiserant cum Petro; unde dictum est supra: *similiter autem et omnes dixerunt. Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem*. In ista parte subiungitur admonitio. Vos de vobis confiditis; sed vos debetis refugere ad suffragia orationis, unde *orate ne intretis in tentationem*. Unde supra c. VI, 13 in oratione communi docet hoc petere: *et ne nos inducas in tentationem*. Et praemittit vigilantiam ad praeparationem; Eccli. XVIII, 23: *ante orationem praepara animam tuam*, idest necessaria est prudentia; supra X, 16: *estote prudentes sicut serpentes. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; quasi dicat: quod promittis, ex promptitudine est spiritus; sed tamen non est necessaria oratio propter spiritum, sed propter carnem, quae infirma est; ideo necessaria est vigilantia. Simile est quod apostolus dicit, Rom. VIII, 10: *corpus quidem mortuum est propter peccatum, sed spiritus vivit propter iustificationem*. Sed notandum quod omnium caro est infirma, sed non omnium spiritus est promptus. In malis siquidem sicut caro est infirma, ita et spiritus: e contrario in bonis, quia spiritum habent promptum, et ideo in resurrectione spiritus redit corpus promptum. Vel potest esse duplex infirmitas. Una mala quae inclinatur ad peccatum, secundum quod dicit apostolus ad Rom. VII, 18: *non habitat in carne mea bonum*. Alia infirmitas bona, secundum quod carnalis deficit secundum promptitudinem, secundum quod dicitur in Cant. V, 8: *nunciate dilecto, quia amore langueo*. Et ex ista causa debet homo vigilare, sicut dicit Origenes, sicut qui habet magnum thesaurum, diligenter vigilat ut illud custodiat. *Iterum secundo abiit, et oravit*. Hic secundo orat. Secundum Chrysostomum, ad hoc secundo orat ut firmiter veritatem humanae naturae ostendat: unde in Gen. XLI, v. 32: *quod secundo vidisti, firmitatis indicium est*. Quod autem dicit *si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua*, potest tripliciter exponi. Primo sic. Supra sub conditione petierat, hic autem quia fuit certificatus quod non poterat esse quin illum biberet, ideo petit ut fiat voluntas eius; quasi dicat: si non potest esse quin transiturus sim ad gloriam immortalitatis, quia mortalitas non erat contracta, sed assumpta: ideo sive pateretur, sive non, erat transiturus ad gloriam immortalitatis. Sed non poterat transire a se et a membris; unde si non biberet, non transiret a membris. Vult ergo dicere: si non potest transire a me, et a membris, *fiat voluntas tua*; Ps. XXXIX, 9: *ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui*. Secundo exponit sic Hieronymus: si non potest fieri quod veritas transeat ad gentes, nisi Iudaei excedant, *fiat voluntas tua*: eorum enim delicto salus gentibus facta est. Hilarius sic exponit: si non potest fieri quod alii sancti bibant calicem passionis nisi exemplo meo, *fiat voluntas tua*; quia alii sancti ex passione Christi exemplum ceperunt. Vult ergo dicere: si non potest transire a me in discipulos, nisi ego bibam, ut fortiores efficiantur ad bibendum, *fiat voluntas tua*. Consequenter ponitur secunda dormitio discipulorum: *et venit iterum, et invenit eos dormientes: erat enim oculi eorum gravati*, somno, idest propter somnum, et propter tristitiam; Ps. XXX, 10: *turbatus est in ira oculus meus. Et relictis illis, iterum abiit, et oravit tertio*. Hic de tertia agit oratione: et duo facit. Primo ponit ordinem; secundo concessionem somni, ibi *tunc venit ad discipulos et cetera*. Dicit *et relictis illis, iterum abiit et oravit tertio, eundem sermonem dicens*. Sed quid signat quod ter oravit? Ter oravit ut nos a malis praesentibus, praeteritis et futuris liberaret. Item ut orationem nostram doceret ad patrem, et filium, et spiritum sanctum dirigendam; unde in orationibus Ecclesiae semper dicitur: *gloria patri, et filio, et spiritui sancto*. Item ut trina oratione trinam Petri negationem liberaret; Lc. XXII, 32: *ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*. Item ter oravit contra tres timores. Est enim timor contra concupiscentiam; est

enim triplex concupiscentia, curiositatis, superbiae et carnis, et ista triplex tangitur I Io. c. II, 16: *omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae*. Isti triplici concupiscentiae triplex timor respondet, scilicet: concupiscentiae carnis, timor doloris; concupiscentiae oculorum, timor paupertatis; concupiscentiae superbiae, timor opprobrii et ignominiae. Et haec passus est Christus, non quia indigeret, sed pro nobis. *Tunc venit ad discipulos suos, et dixit illis*. Et primo indulget somno; secundo excitat, ibi *surgite, eamus*. Primo dat licentiam; secundo causam assignat, ibi *ecce appropinquabit hora et filius hominis tradetur*. Christus prima vice invenit eos dormientes et increpavit eos; secundo invenit eos dormientes, et tacuit; tertio invenit eos dormientes, et somnum concessit. Quae est ratio? Ratio litteralis est quia praelatis datur forma correctionis; quia quando venit ad aliquem, et invenit dormientem, nescit si ex negligentia ei accidit, vel ex infirmitate. Et potest indulgere. Item quia post resurrectionem invenit dormientes, et eis exprobravit; Lc. XXIV, v. 25: *o stulti et tardi corde ad credendum*. Item visitavit post acceptum spiritum sanctum, et tunc nihil dixit, quia adhuc erant infirmi; quia adhuc legalia observabant, ut dicitur de Petro ad Gal. II, 11. Sed ultimo in suo adventu visitabit, et dimittet eos in quiete sancta et pacifica; Ps. IV, 9: *in pace in idipsum dormiam et requiescam*. Secundum Augustinum, concedit eis, et supra negavit: sed alius est hic somnus, et supra. Quia est somnus aggravationis, et de hoc loquitur supra, unde dicitur v. 43: *erant oculi eorum gravati*, somno, et hoc est increpandum. Hic autem somnus est somnus quietis; et iste permittitur. Item est somnus propter turbationem; et hic prohibetur. De isto dicitur ad Ephes. V, 14: *surge qui dormis, et exurge a mortuis*. Aliquando enim est somnus propter quietem corporis, sed tamen anima vigilat: *ego dormio, et cor meum vigilat*, Cant. V, 2. Item, quia laboraturi erant, ideo oportebat quod quiescerent. Tunc causa assignat *ecce appropinquavit hora*. Non hoc habuit ex aliqua necessitate facere, sed ex ordinatione divina; Io. VII, 30: *quaerebant eum, et non poterant manus iniicere in eum, quia nondum venerat hora eius*. Sed haec hora venerat; Io. XIII, 1: *sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad patrem*. Sed possent dicere: si hora est ex ordinatione divina, ergo non peccant occidentes eum. Ideo cum hoc ponit peccatum *et filius hominis tradetur in manus peccatorum*, idest non faciunt hoc sic ex ordinatione divina, sed ex impletione voluntatis suae. Ier. XII, v. 7: *dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius*. Tunc ponit excitationem. Et primo ponit eam; secundo necessitatem, ibi, *ecce*. In hoc autem quod dicit *surgite*, promptitudinem suam ostendit; unde Io. XVIII, 3 dicitur quod occurrit eis. Et quare? *Ecce appropinquavit qui me tradet*. Prope erat, non quod oculo corporali videret, sed ipso spiritu, oculo scilicet divinitatis. Sed quomodo dixit eis *surgite*, cum licentiasset eos dormire? Solvit Augustinus, quia impropere dixerat; quasi dicat: dormiatis quantum volueritis, *ecce appropinquavit hora* et cetera. Et dicit Augustinus quod istud sufficeret, nisi melius occurreret; ideo dicit aliter quod isti dormierunt aliquantulum, et cum dormissent dixit *surgite, eamus*.

Lectio 6

[87407] Super Mt., cap. 26 l. 6 Supra posita sunt praeparatoria ad passionem, scilicet institutio sacramenti et oratio Christi; hic autem ponit passionem quantum ad ea quae a Iudaeis sunt illata. Et primo ostendit quomodo capitur; secundo quomodo examinatur; tertio quomodo condemnatur. Secunda ibi *principes* etc.; tertia ibi *tunc principes sacerdotum* et cetera. Circa primum tria facit. Primo agit de prodicione; secundo de captione; tertio quomodo ductus est post captionem. Secunda ibi *tunc accesserunt*; tertia ibi *at illi tenentes eum*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo describit personam proditoris; secundo signum prodicionis; tertio complementum. Secunda ibi *qui autem tradidit* etc., tertia ibi *et confestim* et cetera. Describit proditorem ex tribus. Primo ex nomine; secundo ex dignitate; tertio ex societate. Ex nomine *adhuc eo loquente, ecce Iudas* et cetera. Loquente scilicet verba haec, quibus eis fiduciam adhibebat, *ecce Iudas*, qui dicitur confitens. Duo fuerunt Iudae, quorum unus est malus, alter bonus, ad signandum quod quidam confitentes in Ecclesia futuri erant boni, Rom. X, 10: *ore autem confessio fit ad salutem, quidam futuri mali; ad Tit. I, 16: confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Consequenter describitur ex dignitate *unus ex duodecim*, quia licet in tanta esset dignitate constitutus, in tantum tamen scelus cecidit. In quo datur exemplum quod nullus de statu suo debet confidere. Apostolus I Cor. X, 12: *qui stat, videat ne cadat*; Io. VI, 71: *nonne vos duodecim elegi, et unus ex vobis Diabolus est?* Et quare eligit eum, cum sciret ipsum futurum malum? Ratio una est, ut daret exemplum praelatis, ut non desolarentur. Item describitur ex societate *et cum eo venit turba multa* et cetera. Sicut habuit crudelem animum, ita crudelem societatem, quia omne animal sibi simile appetit. Et hoc describitur, quia *multa*. In hoc notatur quod erant stulti,

stulti enim sunt in multitudine; Eccle. I, 15: *stultorum infinitus est numerus*. Et ipsi bene stulti erant, quia sapientiae contradicebant. Item erant armati, quia *cum gladiis et fustibus*. Et quae est ratio? Origenes dicit quod multi credebant in eum, et ideo timebant ne eum turba ab eis raperet. Item, quia dicebant, supra XII, quod in Beelzebub Daemonia eiiciebat; ideo ut nulla potestas tueretur eum, venerunt armati. Item describitur ab auctoritate, quia *missi erant a principibus sacerdotum et senioribus populi*; unde instructi erant eorum auctoritate, ita ut nullus eis contradiceret, ut impletum sit quod dicitur in Ps. II, 2: *astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus dominum, et adversus Christum eius*. Consequenter agitur de signo prodicionis *qui autem tradidit eum, dedit eis signum, dicens* et cetera. Sed hic est quaestio. Cum esset notus in Iudaea, quare petebant signum? Ratio duplex potest esse. Una, quia audierat Iudas quod Christus transfiguratus erat in monte, et credebat hoc esse factum arte magica; ideo praevenire voluit per osculi signum, antequam posset se transfigurare. Hanc expositionem ponit Hieronymus. Origenes autem dicit sic, quia sicut manna in deserto unicuique sapiebat id de quo opinabatur, sic Christus apparebat unicuique secundum quod habebat opinionem de ipso; ideo fuit necessarium quod signum daret. Dedit mirabile signum, quia *quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum*. Signum amicitiae fecit signum prodicionis; Prov. XXVII, 6: *meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula inimici*. Et *confestim accedens ad Iesum dixit: ave, Rabbi, et osculatus est eum*. Hic ponitur complementum prodicionis. Et primo signa demonstravit; secundo coepit agere. Et ostendit primo dicto, cum dicit *ave, Rabbi*; secundo facto, *et osculatus est eum*. Simile habetur II Reg. X, 1, quod Ioab tenuit mentum Amasae, et interfecit eum. Sed quare non venit statim ad eum, sed primo salutavit? Una ratio est propter reverentiam magistri. Item primo salutavit eum, quia timebat ne priusquam eum manifestaret, se primo posset transfigurare. *Dixitque illi Iesus: amice, ad quid venisti?* Et potest illico legi interrogative, vel remissive. Si interrogative, tunc potest legi quod per opprobrium dictum est, ac si dicat: tu ostendis amicitiam per osculum, et venisti perdere me? Secundum illud Ps. XXVII, 3: *loquuntur pacem in ore suo, mala autem in cordibus eorum*. Et *dixit amice*. Quoties amicum aliquem vocat, impropere loquitur. Unde dictum est supra XXII, 12: *amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Et alibi c. XX, v. 13: *amice, non facio tibi iniuriam et cetera*. I Io. IV, 19: *non enim prius dileximus eum, sed ipse prior dilexit nos*. Vel potest legi remissive, et non est verbum increpatorium, sed permissivum *amice, ad quid venisti*, secundum illud Io. XIII, v. 27: *quod facis, fac citius*. Et vocat eum amicum quantum est de se, quia *cum his qui oderunt pacem, eram pacificus*, Ps. CXIX, v. 7. Et licet sciret eum osculatum esse, tamen occurrit ei. *At illi tenentes manus iniecerunt in Iesum*. Nunc agitur de captione. Et primo ponitur severitas captionis; secundo testimonium tertio reprehensio discipuli. Circa primum tria facit. Quia primo dicit quomodo ministri eum capiunt; secundo quomodo quidam discipulus impedire volebat; tertio quod Christus reprehendit eum. Dicit ergo *at illi tenentes iniecerunt manus in Iesum*. Is. I, 15: *manus vestrae sanguine plenae sunt*. Ipse enim tradidit se; Ier. XII, 7: *dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius*. Tunc ponitur quomodo unus discipulus invasit invadentes *et ecce unus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum exemit gladium suum*. Quis fuit iste? Dicendum quod Petrus. Unde sicut supra XVI, v. 22, voluit passionem Christi impedire, sic et hic. Unde habuit occasionem? Ex eo quod habetur Lc. XXII, 36, ubi dominus praecepit quod emant gladios, et hoc intelligentes crediderunt quod gladii essent necessarii; unde habebant cultellum ad incidendum agnum. Ideo Petrus habuit unum. *Percutiens servum principis sacerdotum, amputavit ei auriculam*. Non credatis quod habuit tempus deliberationis quod auriculam amputaret; sed proiecit ictum, et cum vellet percutere eum ad mortem, accidit quod auriculam amputavit. Nomen istius erat Malchus, qui interpretabatur rex. Et signat abscissionem regni a populo Iudaico, et tamen factus est servus principum sacerdotum, idest Romanorum: huic Petrus abscidit auriculam. Per auriculam auditus signatur; et hic est duplex, scilicet dexter, per quem signatur vita aeterna; sinister, per quem temporalis. *Amputavit auriculam eius*, quia a populo Iudaeorum doctrinam spiritualium amputavit; et hoc factum fuit occasionaliter, quod gentes receperint dexteram, quia Petrus primo praedicavit gentilibus; et ita amputavit dexteram, trahendo gentiles ad fidem. *Tunc ait illi Iesus: converte gladium tuum in locum suum*. Hic ponitur reprehensio. Et primo reprehendit Petrum; secundo ministros *in illa hora dixit Iesus turbis* et cetera. Et primo ponit admonitionem, secundo rationem admonitionis assignat *omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Dicitur *tunc ait illi Iesus. Converte gladium tuum in locum suum*. Venerat ut voluntarie pateretur, ideo nolebat defendi. Et in hoc dabat exemplum ut martyres patientes pro Christo non defenderent se. Deinde rationem assignat: et primo ex poena; secundo ex voluntate Christi; tertio ex auctoritate. Secunda ibi *an putas quia non possum rogare patrem meum* etc.; tertia ibi *quomodo ergo implebuntur Scripturae?* Primo mitigat ex terrore poenae dicens *omnes qui*

acceperint gladium, gladio peribunt. Sed movet quaestionem Augustinus, quia non omnes qui gladio feriunt, gladio pereunt, sed aliquando febre; ideo potest exponi tripliciter, secundum quod triplex est gladius: materialis, de quo in Ps. XXXVI, 14: *gladium evaginaverunt peccatores.* Item divinae sententiae, de quo Ier. XIX, 7: *subvertam eos gladio.* Item divini verbi; Eph. VI, 17: *et gladium spiritus accipite, quod est verbum Dei.* Potest ergo intelligi de omnibus istis. De gladio materiali, quia qui gladio perimit, gladio peribit, idest suo, non alieno. Unde Ps. XXXVI, 15: *gladius eorum intret in corda ipsorum.* Item potest exponi de gladio condemnationis, de quo habetur Gen. III, v. 24, quod dominus gladium versatilem posuit ante Paradisum. Unde qui alios condemnant, divina sententia condemnabuntur. Vel aliqui propria auctoritate accipiunt quod non habent ab alio, et tales gladio pereunt. *An putas quod non possum rogare patrem meum* et cetera. Hic assignat rationem ad mitigandum animum Petri, dans intelligere quod voluntarie patiebatur, et quod poterat effugere. Et quia videbat eum praesumentem, ideo dicit *non possum rogare patrem meum?* Et non dicit, non possum vocare, vel adducere, sed rogare: dicit enim verba hominis, quia orare hominis est. *Et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Et istud dictum est secundum infirmitatem animi Petri. Ita Petrus se habebat, quod deberet eum defendere, et indigeret auxilio hominum; ideo vult dicere quod si auxilio hominum posset defendi, multo magis Angelorum. Sed non erat necesse, quia magis Angeli sustentantur per ipsum. Sed quid est quod dicit *duodecim legiones Angelorum?* Dicendum quod societas apud Graecos dicitur phalanga, apud Romanos legio, et habebat sex millia hominum; unde duodecim legiones sunt septuagintaduo millia, et tot sunt linguae hominum, sicut habetur ex Gen. XI. Unde vult dicere: si omnes homines insurgerent contra me, posset dominus mittere contra quamlibet linguam mille Angelos: et si unus Angelus destruxit tot millia, ut patet Is. XXXVII, multo magis mille poterunt occidere unam linguam; Iob XXV, 3: *numquid est numerus militum eius?* Et Dan. VII, 10: *millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.* Remigius dicit sic: quicumque faciunt voluntatem Dei, possunt dici Angeli, idest nuntii; Is. XVIII, 2: *ite, Angeli veloces ad gentem convulsam et dilaceratam.* Quicumque enim obsequuntur Deo, Angeli dicuntur; Ps. CIII, 4: *qui fecit Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem.* Potest ergo per legionem intelligi legio Romanorum. Unde dominus posset adducere et provocare legiones Romanorum ad destruendos Iudaeos, sicut post sub Tito et Vespasiano factum fuit. Et isto loco destruxerunt quidam opinionem illorum, qui dicebant quod non poterat dominus facere nisi quod facit; quia si poterat legiones convocare, quas non convocavit, constat quod potest facere multa quae non facit. *Quomodo ergo implebuntur Scripturae?* Hic ponitur tertia ratio, quare non debeat impedire: quia ita Scripturae dixerunt; et ideo sic oportet fieri. Et non dicit quae Scripturae, quia omnes prophetae dixerunt vel occulte, vel manifeste. Unde Lc. c. ult., 26: *nonne oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam? In illa hora dixit Iesus turbis.* In parte ista redarguit ministros: et duo facit. Primo commemorat factum; secundo irrationabilitatem facti, cum dicit *quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me.* Iob XVI, 10: *infremuit contra me dentibus,* quia exierunt ac si esset latro; sed ipsi magis veniebant ut latrones. Latro latet ut non capiatur; sed Christus offert se in manifesto. Et latrones si nocere volunt, non nocent in publico; sed Christus se offerebat. Unde dicit *quotidie apud vos eram docens in templo, et non me tenuistis;* ideo venistis ut latrones. Ut enim daret opportunitatem, exivit civitatem. *Quotidie apud vos eram docens in templo.* Simile habetur Io. XVIII, 20: *in occulto locutus sum nihil.* Et dicit *docens in templo.* Haec erat consuetudo sua semper ut doceret in templo. *Et non me tenuistis.* Unde patet quod sicut latrones venistis. Consequenter ponitur testimonium *hoc autem totum factum est, ut implerentur Scripturae prophetarum.* Et non dicit quorum, quia quasi in omnibus habetur; Ps. XXI, 17: *foderunt manus meas et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea.* Et Is. LIII, 3: *reputavimus eum novissimum virorum, virum dolorum.* Et dicit *ut implerentur.* Ly ut potest teneri causative, et sic non tenetur hic: vel consecutive, et sic accipitur hic. Quia enim prophetae dixerunt, non accidit; sed ideo praedixerunt, quia accidere debebat. Unde sensus est *ut adimpleretur,* idest hoc facto adimpletum est quod per prophetas praedictum erat. *Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt;* ita quod compleretur quod dicitur in Ps. XXXVII, 12: *dereliquerunt me amici mei et proximi mei.* Sed quare non a principio dereliquerunt? Respondet Hieronymus: quia scriptum est Io. VII, 30, quod *quaerebant eum, et nemo misit in eum manum, quia nondum venerat hora eius.* Unde a principio credebant quod se liberare posset, et se defenderet; sed cum viderunt quod captus esset, et quod non vellet se defendere, fugerunt et dereliquerunt eum.

Lectio 7

[87408] Super Mt., cap. 26 l. 7 Supra actum est de captione Christi, nunc agitur quo sit ductus; et describitur locus et societas convenientium ad locum. Dicit ergo *at illi*, scilicet qui tenuerunt eum, *duxerunt eum ad Caipham*. Iste Caiphas erat pontifex anni illius secundum Hieronymum, secundum quod habetur Io. XI, v. 49: *cum autem esset pontifex anni illius*. Iam enim sacerdotium non secundum legis praeceptum agebatur. Mandaverat dominus quod Aaron et filii eius essent sacerdotes iure haereditario, ita quod mortuo uno remaneret alter sacerdos. Sed post, ambitione crescente, non potuerunt pati, sed subiecta Iudaea Romanis, iste Caiphas emerat sacerdotium a Iudaeis, emerat a Pilato; ideo iniquus erat princeps. Et non mirum si iniquus iudex, sive princeps, iniquum facit iudicium. Et hoc convenit mysterio; quia sicut passio Christi erat oblatio veri sacrificii, sic et locus congruere debebat, ut Christus, qui est sacerdos in aeternum, in domo pontificis offerretur. Caiphas investigator interpretatur, et potest referri ad malitiam, qua Christum condemnavit. Sed hic est quaestio, quia Io. c. XVIII, 13 dicitur quod primo ductus est ad Annam. Et hoc intelligendum est esse verum: convenerant enim ad domum Annae, et ibi congregati erant; et in hoc apparet malitia eorum, quia cum intenti esse deberent solemnitati, erant intenti malitiae, ita quod bene conveniebat eis quod dicitur Is. I, 14: *solemnitates vestras odovit anima mea*. Unde completum est quod dictum est Ps. II, 2: *convenerunt adversus Deum, et adversus Christum eius. Petrus autem sequebatur eum a longe*. Actum est de loco, hic agitur de Petro perveniente. Primo ducitur, deinde Petrus pervenit. Et tria facit: quia primo tangit modum; secundo quomodo sequens pervenerit. Quod pervenerit, hoc erat fervoris; quod a longe, hoc erat timoris; unde significabatur quod in fide Petri fundata Ecclesia secutura erat Christum, tamen a longe; quia Christus passus est pro Ecclesia, non pro se; Petrus autem et Ecclesia passa est pro se. Item tangitur locus, quia *usque in atrium principis sacerdotum*: non enim ausus est intrare domum, ne videretur esse de discipulis Iesu. Quomodo autem intravit, tacet Matthaeus, sed narrat Ioannes XVIII, 15, quia *discipulus quidam notus erat pontifici, et introduxit Petrum*. Sequitur societas et *ingressus intro sedebat cum ministris, ut videret finem*; et hoc faciebat vel ex curiositate, vel ex pietate. Et haec tria iam erant quaedam dispositiva ad casum Petri: quod a longe sequebatur, hoc disponebat, quia significabat quod non erat firmus; qui enim firmus est, debet appropinquare. Unde dicitur Iac. IV, 8: *appropinquate Deo, et appropinquabit vobis*. In domo enim est sedes Dei et agni, ut habetur Apoc. ult., 3. In domo enim erat perfecta caritas. Unde Petrus non appropinquavit ad caritatem Christi. Item non pervenerat ad malitiam Iudaeorum, ideo tepidus erat; ideo accidit ei id quod dicitur in Apoc. III, 16: *quia tepidus es, eiiciam te de ore meo*. Item quia famuli mali. Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et minister eius*. Et ideo non fuit mirum si cecidit, quia in mala societate mansit. Quare Ps. XVII, 16: *cum sancto sanctus eris*. Tunc sequitur examinatio Christi. Et primo per testes; secundo per propriam confessionem, ibi *et surgens princeps sacerdotum ait illi* et cetera. Circa primum tria facit. Primo designatur perversum studium principum; secundo defectum; tertio falsum testimonium. Dicit ergo *principes autem sacerdotum quaerebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent*. Sed est quaestio, quare non sine testimonio eum morti tradebant. Una causa est, quia hypocritae quaerunt quod videtur esse bonum, sed veritatem non quaerunt: sic isti quaerebant ut viderentur non a se facere, unde contra legem faciebant; Ex. XX, 16: *non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium*. Si non licet loqui, nec quaerere. Alia ratio erat, quia non habebant auctoritatem occidendi, et ideo quaerebant ut ipsum tradere possent principi. *Et non invenerunt, cum tamen multi falsi testes accessissent*. Ecce defectus, in quo designatur innocentia Christi, ut posset dicere: *ego in innocentia mea ingressus sum*. Semper enim insidiati sunt Christo, sed non invenerunt aliquid mali. Unde implevit illud quod habetur I Petr. II, v. 15: *beneficientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*. Tunc sequitur falsum testimonium *novissime autem venerunt duo falsi testes, et dixerunt*. Sed hic est quaestio, quare dicantur falsi testes: quia manifestum est Christum dixisse, Io. II, 19. Secundum Hieronymum, non solum falsus dicitur qui dicit quod nescit, sed qui dictum ad falsum refert intellectum. *Hic dixit: possum destruere templum Dei, et post triduum reaedificare illud*. Sed non intelligebat de templo materiali, sed de templo corporis sui. Item non solum est falsum testimonium quoad sensum, sed quoad vocem, quia dixerat: *solvite templum hoc*; et non dixit: possum solvere templum Dei; quasi dicat: vos Iudaei solvite templum, idest Christum, et post triduum resuscitabo illud. Non dixit: et post triduum reaedificabo; quia reaedificare magis ad materiale templum pertinet, sed excitare magis ad corpus. Unde falsi testes erant tam ratione vocis, quam ratione significationis. Item est quaestio. Quare non accusant eum de violatione sabbati? Respondet Chrysostomus quod quia saepe accusaverunt eum de hoc, et semper excusaverat se, et excusationem confirmaverat miraculis; ideo cogitabant quod non valeret eis. Item iudex non erat Iudaeus,

ideo sciebant quod non reciperet hanc accusationem. Tunc sequitur examinatio per propriam confessionem. Et primo ponitur interrogatio quantum ad testificationem; secundo quoad principale. Secunda ibi *et princeps sacerdotum ait illi* et cetera. Dicit ergo *surgens princeps sacerdotum ait illi: nihil respondes ad ea quae isti adversum te testificantur?* Quod surrexit, fuit ex impatientia et furore, audiens quod Christus non convincebatur: et quod dicit, *nihil respondes* etc., non dicit ut excusaret eum, sed ut caperet eum in sermone; Is. XXXII, v. 6: *stultus fatua loquetur, et cor eius faciet iniquitatem. Iesus autem tacebat.* Sed quare tacebat? Propter tria. Ut doceret nos cautelam: sciebat enim quod quicquid ille diceret, totum ad calumniam referrent; et in tali casu coram insidiatoribus est tacendum; Ps. XXXVIII, 2: *posui ori custodiam, cum consisteret peccator adversum me.* Alia ratio erat, quia tunc non erat tempus docendi, sed patientiam habendi: et ita completum est quod dicitur Is. c. LIII, 7: *quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperit os suum.* Tertia ratio est ut doceret nos constantiam, quando aliquis de aliquo accusatur iniuste; Is. LI, 7: *opprobrium hominum ne metuatis.* Tunc sequitur quaestio de principali *princeps autem sacerdotum ait illi: adiuro te per Deum vivum, ut dicas mihi, si tu es Christus filius Dei.* Et primo ponitur inquisitio; secundo domini responsio. Videns princeps quod non posset capere, adiuravit eum: et hoc ut in sermone caperet. Et hoc habetur Io. X, 24: *usquequo animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam.* Apud enim Iudaeos pro magno habebatur adiurare: adiurare enim est ad iuramentum cogere. Sicut enim Christiani non debent iurare nisi ex necessitate, sic nec debent uti adiuratione, sed loco adiurationis debent uti oratione. Tunc sequitur responsio *dixit illi Iesus: tu dixisti.* Notate quod cum aliquid fuit contra eum, tacuit; sed statim cum adiurata fuit potestas patris, respondet. Unde gloriam patris semper quaesivit; Io. VIII, 50: *ego gloriam meam non quaero.* Et circa hoc primo ponit responsionem; secundo manifestationem. Dicit ergo *dixit illi Iesus: tu dixisti*, potest exponi ut Christus non asserat, sed relinquat in dubio; supra VII, 6: *nolite sanctum dare canibus.* Vel potest assertive legi: *tu dixisti*, idest verum est; et patet, quia dicitur in Mc. XIV, 62: *ego sum.* Tunc evidentiam ostendit *verumtamen dico vobis: amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei.* Et vult evidentem ostendere quod ipse sit filius Dei, secundum duas auctoritates. Una est in Ps. CIX, 1: *dixit dominus domino meo: sede a dextris meis.* Et per hanc ostenderat supra XXII, 42-46 quod Christus erat filius Dei. Alia est Daniel VII, 7: *aspiciebam in visione noctis; et ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat* et cetera. Ita, dico, dicit, scilicet *tu dixisti*; sed non nosti veritatem. Attende, quia veritas manifestabitur, quia *videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei.* Quia *dixit sedentem a dextris*, exponit Chrysostomus quod sessio a dextris signat dignitatem regiam; Is. IX, 7: *super solium David, et super regnum eius sedebit.* Vel sedere a dextris est esse in plena beatitudine virtutis, vel in bonis potioribus: dextera enim nobilior pars est; ideo maiorem dignitatem significat, non quia maiorem habeat potestatem, sed aequalem; infra ult., v. 18: *data est mihi omnis potestas in caelo et in terra.* Item de eius potestate dicit: *venientem in nubibus caeli.* Sed quid est quod dicit *amodo videbitis?* et cetera. Notandum quod id quod dicit *in nubibus*, potest referri ad adventum ultimum, vel quotidianum. Adventus ultimus erit in nube; Act. I, 11: *quemadmodum vidistis eum euntem in caelum;* et supra XXIV dicitur quod *veniet in nubibus.* Alio modo potest exponi de adventu quotidiano, de quo Iob c. IX, 11: *si venerit ad me, non videbo eum.* Et iste adventus est in nubibus, idest in apostolis et sacris doctoribus. De istis dicitur Is. c. LX, 8: *qui sunt isti, qui ut nubes volant?* Isti dicuntur nubes, quia in altum ascendunt. Item nubes foecundae sunt. Primum pertinet ad altitudinem vitae, secundum ad foecunditatem doctrinae. Et sunt nubes caeli, idest caelestes, quia portaverunt imaginem caelestem. Sed quid est *amodo videbitis?* Idest statim post passionem aliquos convertit ad fidem, alios per operum evidentiam. Unde aliqui conversi sunt propter eorum fidem, quidam propter bonam operationem. Item si referatur ad ultimum adventum, dicit Origenes: totum tempus mundi comparatum ad aeternitatem nihil est, sicut unum momentum. Ps. LXXXIX, 4: *mille anni ante oculos tuos sicut dies hesternae, quae praeteriit.* Ideo dicit *amodo*, quia nihil est tempus usque ad iudicium respectu aeternitatis. Verumtamen postquam a me recideritis, non restat nisi quod manifeste me cognoscetis, quia veniam in nubibus caeli. Et tunc cognoscetis me esse filium hominis. Similis modus loquendi habetur supra c. XXIII, 39: *non me videbitis amodo, donec dicatis: benedictus qui venit in nomine domini. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta tua.* Hic ponitur condemnatio. Et primo ponitur quomodo condemnatur; secundo quomodo a discipulo negatur. Et primo agit de condemnatione; secundo de delusione. Circa primum duo facit. Quia primo princeps eum condemnat; secundo exquirat sententiam. Condemnans autem ostendit culpam et facto, et verbo: facto, quia scidit vestimenta sua. Eodem furore scidit vestimenta sua, quo paulo ante surrexit de sede sua: consuetum enim erat quod qui audiebant blasphemiam scindebant vestimenta sua in signum quod non poterant audire. Verum quod haec duo fecit, aliquid

significabatur: quod surrexit de solio, ostendebat quod amitteret sacerdotium; et quod scidit vestimenta sua, significabat quod transferri debebat; ad Hebr. VII, 12: *translato sacerdotio, necesse est quod translatio legis fiat*. Vestis Christi non fuit scissa; Io. XIX, 24: *non dividamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit*. Unde significabat abolitionem. Et hoc signatur I Reg. XV, 28: *scidit dominus regnum Israel a te hodie*. Sic scissum est a Iudaeis, et datum est membris Christi. Tunc imponit culpam *blasphemavit*, quia hoc dixerat, reputabat eum blasphemum; unde Io. X, 33: *de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia homo cum sis, filium Dei te facis*; et tali debebatur mors. Tunc manifestat culpam *quid adhuc indigemus testibus?* Tunc exquirat sententiam *quid vobis videtur?* At illi respondentes dixerunt: *reus est mortis*, secundum iudicium legis. Et hoc esset verum, si esset blasphemus; sed non erat, ideo male iudicant, quia auctorem vitae morti condemnant; I Cor. XV, 22: *sicut enim mors per Adam in omnes homines, sic et vita per Iesum*. Tunc *expuerunt in faciem eius* et cetera. Post condemnationem Christi agitur de illusionem. Et satis convenienter, quia Christus peccata nostra tulit, ut Is. LXII. Homo autem per peccatum in mortem est traditus, quando dictum est ei, Gen. II, 17: *quacumque hora comederitis, morte moriemini*. Item proprium honorem amisit, quia *homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus*, Ps. XLVIII, 13. Et ideo Christus redemptor mortem et opprobria primo facto sustinuit; secundo verbo, ibi *prophetiza nobis, Christe*. In prima conspuitur, et colaphis caeditur; in secunda in facie percutitur. Quantum ad primum dicitur *tunc expuerunt in faciem eius, et colaphis eum ceciderunt*; secundum quod habetur ex verbis, istud fiebat in signum mandati Dei contempti, unde habetur Deut. XXV, 5 ss. si aliquis nolebat accipere uxorem fratris, quod conspuebant in faciem suam. Item propter contemptum mandati paterni: sic de Maria sorore Moysi. Unde expuebant in faciem eius, quia blasphemum reputabant; Is. c. 1, 6: *faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me*. Item *colaphis caedebant*, ad modum ebrii vel stulti; Is. c. LIII, 3: *vidimus eum novissimum virorum*, idest ita despectus videbatur ac si esset novissimus omnium virorum. *Alii autem palmas in faciem dederunt*, in irreverentiam; Thren. III, v. 30: *dabit percutienti se maxillam*. Mystice, secundum Augustinum, adhuc hoc aliqui faciunt: quia spuere in faciem nihil aliud est quam contemnere praesentiam gratiae Christi; ad Hebr. X, 29: *quanto magis putatis maiora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiae contumeliam fecerit?* Sed proprie colaphizat, qui caput manui supponit: et tales sunt qui magis dignitatem suam inquirunt, quam Christi honorem. De talibus dicitur quod *dilexerunt homines magis tenebras quam lucem*. Illi autem qui faciem percutiunt, sunt illi qui quodammodo praesentiam eius demoliri contendunt, ut sunt Iudaei. De his Is. XXX, 11: *cesset a facie nostra sanctus Israel*. Tunc impropria ingerunt verbo *prophetiza nobis, Christe: quis est qui te percussit?* Et hoc dicebant illudendo, quia nullus eorum pro propheta eum habebat; et non erat necessarium: infamia enim eorum manifesta erat. Unde hoc noluit dicere; Iob XVI, v. 11: *et exprobrantes percusserunt maxillam meam*. Petrus autem sedebat foris. Hic agitur de negatione Petri. Lucas XXII, 55 autem alio ordine refert, quia primo ponit negationem Petri, quam illusionem Christi; Matthaeus autem e contrario. Et non est contrarietas, quia dum illuderetur, simul factum est; ideo non refert si ante vel post ponatur. Et notandum quod cum ducebatur, non negat; sed quando illuditur, negat, ad significandum quod quidam magis timent opprobria quam verbera, contra illud Is. LI, 7: *nolite timere opprobria hominum et blasphemias eorum nolite metuere*. Et circa hoc primo ponitur negatio; secundo poenitentia Petri *et continuo gallus cantavit; et recordatus est Petrus verbi Iesu*. Prima dividitur in tres, secundum tres negationes. Secunda ibi *exeunte autem illo ianuam* etc.; tertia ibi *et post pusillum accesserunt qui stabant* et cetera. Et primo ponitur locus, secundo occasio, tertio negatio. Dicit ergo *Petrus autem sedebat foris*, scilicet extra locum ubi Christus patiebatur: illi enim qui a Christo se elongant, cito confunduntur; Ier. XVII, 13: *domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur*. E contrario in Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini et facies vestrae non confundentur*. Qui enim est extra passionem Christi, de facili labitur. Tunc ponitur excitativum ad denegandum *et accessit ad eum una ancilla dicens: et tu cum Iesu Galilaeo eras*. Et convenit casus Petri casui primi hominis; Eccli. XXV, 33: *a muliere initium peccati*. Sic Petrus ad vocem mulieris Christum negavit; in quo dominus praesumptionem eius humiliare voluit, quia non ad vocem viri, sed mulieris. *Et tu cum Iesu Nazareno eras*. Hoc solebat ei esse gloriosum, sed modo est ei terribile, et ideo negavit *at ille negavit coram omnibus dicens: nescio quid dicis*. Si volumus aggravare culpam Petri, possumus aggravare ex tribus. Aggravatur, quia statim ad modicum terrorem negavit; Lev. XXVI, v. 36: *terrebit eos sonitus folii volantis*. Item quia non erubuit coram omnibus. Item ex mendacio, quia dixit *nescio quid dicis*, et *non novi hominem*; contra illud Eccli. IV, 24: *ne confundaris dicere verum*. *Exeunte autem illo ianuam, vidit*

eum alia ancilla et ait his qui erant ibi: et hic erat cum Iesu Nazareno. Et iterum negavit. Hic ponitur secunda negatio. Et primo tangitur locus; secundo incitativum; tertio negatio. Quantum ad historiam, secundum Marcum c. XIV, 66 post primam negationem gallus cantavit, et tunc exivit ianuam, et vidit eum ancilla, et negavit. Sed videtur contrarius aliis, quia videntur alii dicere quod sedentes dixerunt; et Lucas XXII, 55 dicit quod unus de sedentibus. Quid ergo hic dicitur quod ancilla? Notandum, secundum Augustinum, quod quando negaverat, exivit: et dum esset in exeundo, dixit ei ancilla etc.; et tunc negavit; quod audiens Petrus reversus est intus. Tunc illi qui audierant ab ancilla, petierunt idem. Et potest esse quod unus, qui cognoscebat eum, magis urgebat eum. Et iterum *cum iuramento negavit, quia non novi hominem*; contra illud Eccli. XXIII, 9: *iurationi ne assuescat os tuum*. Tunc sequitur tertia negatio. Et primo describitur tempus; secundo incitativum; tertio negatio. Dicit ergo *et post pusillum*. Lucas dicit quod *facto intervallo quasi unius horae*. Et hoc procurabat Diabolus, ut respirationem non haberet. Unde dicunt ei *et tu ex illis es*; et hoc probant *nam et loquela tua manifestum te facit*. Sed constat quod omnes Iudaei erant; quomodo ergo dicit *nam et loquela tua manifestum te facit*? Solvit Hieronymus quod in eadem lingua saepe diversa locutio fit, sicut patet in Francia, et Picardia, et Burgundia, et tamen una loquela est. Sic Galilaei aliquam differentiam habebant a Ierosolymitanis. Sic et cuilibet potest dici: *nam et loquela tua manifestum te facit*; quia, ut dicitur Lc. VI, 45, *ex abundantia cordis os loquitur*; quia cum homo est carnalis, cito prorumpit in verba carnalia; cum spiritualis, in verba spiritualia. *Tunc coepit detestari et iurare et cetera*. Aliqui sunt qui volunt excusare Petrum, quod non peccavit; unde cum dixit *non novi hominem*, verum est hominem, sed hominem et Deum. Et hoc non est bonum, quia imponit mendacium Christo: quia dixerat Christus *tu me negabis*. Ideo melius est dicere quod Petrus potius mentitus est, quam Christus. Item notandum quod non solum negavit Christum sed negavit se esse Christianum. Unde in una negatione dixit *non novi eum*, scilicet non sum Christianus. Item notandum quod qui cito non se retrahit in peius vadit; Eccli. XIX, 1: *qui spernit modica, paulatim defluit*. Unde negationi periurium addidit, periurio blasphemiam. Unde Gregorius: peccatum quod per poenitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Item notandum quod signatur triplex tentatio qua tentatur homo. Tentatur a concupiscentia carnis; Iac. I, 14: *unusquisque tentatur a concupiscentia sua*. Item tentatur a cupiditate terrenorum; Sap. XIV, 2: *illud enim cupiditas acquirendi excogitavit*. Item a Daemonibus, et hoc signatur per illam negationem, in qua dicitur *post pusillum accesserunt qui stabant*. Ad Eph. VI, 12: *non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus*. De istis tribus habetur I Io. II, 6: *omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae*. Vel aliter, secundum Augustinum, dicendum est, quod per istas tres negationes omnium haereticorum error signatur. Quidam enim Christi divinitatem negabant, ut Photinus; quidam autem humanitatem, ut Eunomius; quidam utrumque, ut Arius qui inaequalem patri dicebat filium. Item, secundum Origenem, signatur persecutio, quam habitura erat Ecclesia. Prima fuit a Iudaeis, in qua multi mortui sunt; secunda a gentibus, in qua multi martyres facti sunt; tertia ab haereticis, quae multos seduxit, et aliqui etiam mortui sunt. Item notandum quod inveniuntur quaedam scripta, quae videntur excusare Petrum, quod non peccavit mortaliter, quia dicit Bernardus: *sopita fuit in eo caritas, non extincta*. Dicendum quod mortaliter peccavit, non tamen fuit ex malitia, sed timore mortis. Et hoc voluit dicere Bernardus, quod *sopita fuit et cetera. Et continuo gallus cantavit*. Hic agitur de poenitentia Petri. Et primo ponitur motivum, sive excitativum; secundo poenitentia eius, ibi *et egressus foras flevit amare*. Tanguntur duo, quibus fit excitatio. Primo cantus galli; unde *et continuo gallus cantavit*. Per gallum praedicator signatur, qui homines peccatores excitat ad poenitentiam; unde apostolus, I Cor. XV, 34: *evigilate, iusti et nolite peccare*; et ad Eph. V, 14: *surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus*. Secundum est memoria Petri et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat et cetera. Ps. XXI, 28: *reminiscentur, et convertentur ad dominum omnes fines terrae*. Et haec duo frequenter accidunt ad vocem praedicatoris, quia qui oblitus est Deum per peccata, ad vocem praedicatoris revertitur. De illo gallo dicitur in Iob XXXVIII, 36: *quis dedit gallo intelligentiam*? Item Lucas ponit tertium, quia *dominus respexit Petrum*. Apostolus ad Rom. c. III, 24: *iustificati gratis per gratiam ipsius*. Thren. V, 21: *converte nos, domine, ad te, et convertemur*. Post agitur de poenitentia Petri: *et egressus foras flevit amare*. Et est poenitentia commendabilis ex tribus. Et primo, quia cito, quia statim egressus; Eccli. V, 8: *ne tardes converti ad dominum*. Item prudens, quia declinavit a consortio eorum, qui induxerant eum ad negandum; sic et poenitentes debent occasionem vitare peccandi; II ad Cor. VI, 17: *exite de medio eorum, et separamini, dicit dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos*. Item quia efficax et vera; Ier. VI, 26: *luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum*; Is. XXXVIII, 15: *recogitabo tibi omnes annos*

Caput 27

Lectio 1

[87409] Super Mt., cap. 27 l. 1 Supra Evangelista narravit quod passus est Christus a Iudaeis, hic narrat quod passus est a gentilibus: et quatuor facit. Primo tangit quomodo traditus est gentibus; secundo quomodo examinatur; tertio quomodo condemnatur; quarto quomodo patitur. Secunda ibi *Iesus autem stetit ante praesidem* etc.; tertia ibi *per diem solemnem consueverat praeses* etc.; quarta ibi *tunc milites praesidis suscipientes Iesum in praetorium* et cetera. Circa primum duo. Primo narrat de assignatione, qua traditus est in manibus gentilium; secundo de morte et peccato traditoris, ibi *tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset*. Circa primum tria. Primo motivum assignat; secundo modum; tertio factum. Causa fuit consilium habitum de morte: et secundum hoc tria tangit, ex quibus aggravatur eorum peccatum. Primo ex sollicitudine, et hoc tangit cum dicit *mane autem facto consilium inierunt*, quia cum tota nocte solliciti essent in illusionem, tamen mane convenerunt. Unde bene solliciti erant; Iob XXIV, v. 14: *mane primo consurgit homicida*. Item aggravatur ex communitate, quia *omnes principes*. Si enim unus, vel duo, excusabile esset; sed omnes convenerunt; Is. I, 6: *a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*; ideo dicit *omnes principes*; Ezech. c. XI, 2: *fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum*. Item ex crudelitate, quia multa alia cogitare poterant, sed cogitabant *quomodo eum morti traderent*; Prov. I, 16: *pedes eorum ad malum currunt et festinant ut effundant sanguinem*. Sed quomodo? *Vinctum adduxerunt*. Haec erat consuetudo, quod tales vincti adducerentur et signarentur morti condemnati. Et signavit quod sicut mortem nostram sua morte destruxit, sic vincula peccatorum vinculis suis destruxit. *Et tradiderunt Pontio Pilato*. Et quare? Triplex est ratio. Una litteralis erat, quia vicarius erat imperatoris, et Iudaei non habebant iudicium sanguinis. Propter quod dicunt in Io. XVIII, 31: *nobis non licet interficere quemquam*. Item ex intentione ipsorum: ipsi enim nolebant occulte interficere, sed manifeste, ut fama divulgaretur, secundum quod habetur Sap. c. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum*. Tertia causa est, quia pro omnibus voluit mori, ideo voluit ut omnes congregarentur, tam Iudaei quam gentiles, ita quod impletum est illud Ps. II, 2: *astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum*. *Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset* et cetera. Hic agitur de poenitentia et morte Iudae. Et circa hoc duo facit. Primo narrat de proditione; secundo quid factum sit de pretio, ibi *principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt*. Circa primum primo agitur de poenitentia; secundo de desperatione, ibi *et proiectis argenteis in templo, recessit*. Circa primum tria facit. Primo ponitur motivum; secundo poenitentia; tertio effectus. Motivum *tunc videns quod damnatus esset, poenitentia ductus, retulit triginta argenteos*. Potuit esse quod credidit Iudas, quando vendidit eum, quod non occideretur, sed quod flagellaretur; ideo videns quod damnatus esset, poenituit. Sed est quaestio, quando traditus fuit praesidi, quomodo videre potuit quod esset damnatus. Hieronymus dicit quod hoc vidit oculo mentis, quia ex quo vidit quod a Iudaeis damnatus erat, et traditus Pilato, cogitavit quod Pilatus iudicaret ad voluntatem eorum, scilicet Iudaeorum. Origenes dixit quod quidam dixerunt: videns Iudas quod esset damnatus, scilicet ipse Iudas, ex isto motus fuit ad poenitentiam. Unde *poenitentia ductus retulit triginta argenteos*. Et haec poenitentia non fuit vera poenitentia; habuit tamen aliquid poenitentiae, quia poenitentia debet esse media inter spem et timorem; Iudas autem timorem et dolorem quidem habuit, quia de peccato praeterito doluit, sed spem non habuit. Et talis est poenitentia impiorum; Sap. V, 3: *poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes*. Et quare ductus poenitentia? Notandum quod dicit Origenes, quod aliquando accidit quod Diabolus impellit hominem ad peccandum, aliquando homo; sed aliter et aliter, quia homo ut libidinem compleat, Diabolus ut perdat. Et si Diabolus immisit, non habuit ex creatione, et ideo poenitere potuit. Et hoc est contra Manichaeos, qui dicunt quod duplex est creatio, bona et mala, et qui sunt de creatione mala, non possunt bene agere, et e converso. Et secundum eos Iudas fuit de creatione mala. Quomodo ergo potuit poenitere? Dicit ergo quod hoc quod desperavit, non fuit nisi quia negligens fuit. Sequitur effectus. Effectus poenitentiae est ut peccator studeat emendare. Peccaverat, quia vendiderat Christum, fecerat enim quod in se erat: ideo *triginta denarios retulit*. Et primo ponitur retractatio; secundo poenitentia, ibi *peccavi tradens sanguinem iustum*. *Retulit ergo triginta argenteos*; et in hoc retractavit, dicens *peccavi*, idest vere deliqui. In hoc autem quod dicit *tradens sanguinem iustum*, etsi bene dicit, non complete tamen, quia potest retorqueri ad hominem iustum. Unde Ier. XXVI, 15: *si*

occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos. Unde dicit Hieronymus quod si rectam fidem habuisset, non desperasset. Debit enim dicere, tradens Deum. In hoc ergo quod dixit *tradens sanguinem iustum*, minoravit eius potestatem, et ostendit se non habere rectam fidem. Tunc ponitur Iudaeorum obstinatio *at illi dixerunt: quid ad nos?* Iste iustum confitebatur, et tamen dicunt *quid ad nos?* Ier. VIII, 7: *populus meus non cognovit iudicium domini. Tu videris*, idest non sequimur conscientiam tuam. Remigius: *quid ad nos?* Tu primo vendidisti, et post iustum confiteris. Quis videris apud nos, qui ita mutas sententiam? Mutare enim de malo in bonum, bonum est: de malo autem in malum, malum; Eccli. XXVII, 12: *iustum in aeternum stat, stultus autem ut luna mutatur.* Tunc ponitur desperatio. Desperatus enim de bonis temporalibus nihil curat; et sic facit iste, quia *proiectis argenteis in templo recessit* (non habuit curam de pecunia) *et abiens laqueo se suspendit.* Unde habetur Act. I, 18, quod *suspendit se et crepuit per medium.* Et quare? Dicit Origenes quod accidit, quia Diabolus praecipitat aliquem in peccatum, et licet det spatium, tamen vult praecipitare in aliud. Et hoc caveri voluit apostolus dicens, II Cor. II, 7: *ne forte abundantiore tristitia absorbeatur qui eiusmodi est.* Sic Iudas ad tantam absorptionem venit, quod *abiens laqueo se suspendit.* Ps. LXVIII, 16: *neque absorbeat me profundum.* Origenes narrat opinionem quorundam dicentium quod quia Iudas audierat loqui de resurrectione, ideo credebatur Christo occurrere, et ideo laqueo se suspendit. Quaerit Augustinus quando hoc fuit. Quia si velimus considerare, vix inveniemus tempus ante passionem, quo istud acciderit, quia principes occupati fuerunt tota die circa mortem Christi. Item in sequenti die sabbatum fuit, et non recepissent ipso die pecuniam. Ideo videtur Augustinus velle quod istud fuit post resurrectionem. Tamen potest dici quod etsi aliqui ad Pilatum accesserant, et morti vacabant Christi, tamen aliqui in templo remanserunt, et his tradidit Iudas triginta denarios. *Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt* et cetera. Ostendit quid fuerit de pecunia Iudae factum. Et primo dicitur quomodo excluditur a corbona; secundo in quid expensa fuit dicitur. Dicit ergo *principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: non licet eos mittere in corbonam* et cetera. Notandum quod in corbonam ponebatur oblatio gratificationis, vel donum gratiae. Unde quaedam erant voluntaria quae offerebantur, alia ex debito: voluntaria in corbonam mittebantur, alia vero alibi; Eccli. XXXIV, 23: *dona iniquorum non probat altissimus. Non licet ergo ponere in corbonam, quia pretium sanguinis est.* Et in hoc verificatur verbum domini, supra XXIII, v. 24: *transglutientes camelum et excolantes culicem.* Nolebant hanc pecuniam mittere in corbonam, sed de morte filii Dei bene tractabant. Tunc narrat quid inde factum est. Et dicit primo factum; secundo quid inde sit factum. Dicit *consilio autem inito* et cetera. Quare hoc fecerunt? Dicendum quod Deus sic procuravit, ut istud factum in memoria haberetur. Unde *emerunt agrum figuli in sepulturam peregrinorum*, non eorum qui erant de patria, sed alienorum. Secundum mysterium congruit, quia per sanguinem Christi accelerabatur non solum iustificatio, sed quies mortis; Apoc. XIV, 13: *amodo iam dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis.* Vel potest esse quod peregrini sunt qui non habent ibi mansionem propriam; Ps. CXIX, 5: *heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Isti autem consepeliuntur Christo. Apostolus, Rom. VI, 4: *consepulti estis Christo.* Ager iste sancta Ecclesia est. Unde supra XIII, 44: *simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro.* Iste figulus est Christus. Unde dicitur Ier. XVIII, 6: *sicut lutum in manu figuli, sic et vos, domus Israel, in manu mea.* Tunc ponitur confirmatio facti. Et primo ex nomine *propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est ager sanguinis, usque in hodiernum diem*; scilicet usque ad illud tempus, in quo scriptum est istud Evangelium. Tunc confirmat ex auctoritate *tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam.* Sed est quaestio, quare dicit *per Ieremiam prophetam dicentem*, quia verba, secundum quod ibi iacent, non sunt scripta in tota sacra Scriptura. Tamen simile habetur Zach. XI, 12: *appenderunt mercedem meam triginta argenteis.* Est ergo quaestio quare ponitur per Ieremiam, cum dictum sit per Zachariam. Augustinus dicit quod alicubi invenitur scriptum per prophetam, et non per Ieremiam, tamen videtur quod ille sit Ieremias, sicut habetur in littera. Hieronymus tangit solutionem quod prophetae scripserunt aliquos libros, qui canonizati sunt apud Iudaeos. Unde aliqui sunt libri prophetarum, qui non sunt in canone Bibliae, sicut Iudas nominat quaedam in canonica sua, et etiam apostoli omnes istos receperunt. Unde dicit quod quidam attulit ei librum Ieremiae, ubi ista verba scripta erant verbo ad verbum, et Evangelista scripsit secundum quod in apocrypho invenit. Augustinus solvit: contingere aliquando quod volens exprimere nomen unius auctoris, occurrat nomen alterius; ideo potest esse quod cum vellet scribere Zachariam, scriberet Ieremiam. Sed multi erant tunc Iudaei qui legem noverant; quare non correxerunt? Quia cogitaverunt quod divinitus esset dictum, quia a spiritu sancto omnes prophetae locuti sunt, et non habent efficaciam verba prophetae nisi a spiritu sancto; ideo ut insinuarent hoc mysterium, non correxerunt. Alia solutio quam innuit, est, quod licet non sint verba Ieremiae, tamen est ibi quoddam factum

simile, ut habetur Ier. XXXII, 6 ss. quod recepit mandatum quod emeret agrum. Vel spiritus sanctus sic movit Matthaeum ad idem factum, sicut movit Ieremiam. Sed si volumus, possumus accipere verba Hieronymi in libro de optimo genere interpretationis, qui dicit quod Christi pedissequus non incurrit aliquam notam falsitatis: officium est enim boni interpretis non considerare verba, sed sensum. Ideo iste posuit sensum quorundam scriptorum in Ieremia, quorundam in Zacharia, sicut habetur in Marco quod ponit auctoritatem Isaiae, cuius una pars est Malachiae, alia Isaiae. Sic et Matthaeus coniungit duas sententias, quarum una a Zacharia, altera a Ieremia ponitur, XXXII, 6. Quod enim est in Zacharia, scilicet quod *appenderunt* (idest acceperunt) *triginta argenteos*, in Ieremia non invenitur; sed quod agrum emit, quod signabat factum toti populo. *Sicut constituit mihi dominus*, hoc expresse habetur ex eo quod praecipit Ieremiae, ubi supra, quod agrum emeret. Ideo secundum primam partem in Zacharia habetur, secundum secundam in Ieremia. *Iesus autem stetit ante praesidem, et interrogavit eum praeses*. Supra enarravit Evangelista quomodo dominus assignatus est in manu gentium, hic autem agit de examinatione: et circa hoc tria facit. Primo narrat quomodo ante terrenum iudicem sistitur; secundo quomodo examinatur; tertio quomodo accusatur. Dicit ergo: ita dictum est de Iuda cum tradidisset praesidi Iesum. Iesus ergo *stetit ante praesidem*, idest tamquam reus et accusandus; Iob XXXVI, 17: *causa tua quasi impii iudicata est: causam iudiciumque recipies*. Per hoc enim meruit ut fieret iudex vivorum et mortuorum. Tunc sequitur examinatio; et primo ponitur interrogatio; secundo responsio, ibi *dicit illi Iesus*. Pontifices in multis accusabant eum, scilicet de subversione legis, et quia regem se dicebat. Unde Pilatus non curavit quaerere de transgressione legis, sed potius de eo quod videbatur tangere laesionem maiestatis, scilicet *tu es rex Iudaeorum?* Quia Io. XIX, 12 habetur: *omnis qui se regem facit, contradicit Caesari*. Tunc sequitur responsio *dicit ei Iesus: tu dicis*. Dicit Hieronymus quod Christus sic moderatur sermonem suum, quod non affirmat, nec negat, sed dicit: *tu dicis*. Prov. c. XVII, 27: *qui moderatur sermones suos prudens est*. Item nota, secundum Hilarium, quod supra c. XXVI, 63, interrogatus a principe Iudaeorum, *si tu es Christus filius Dei*, dixit *tu dixisti*: et respondit per praeteritum; cum autem respondit gentili, respondit per praesens. Et in hoc significatur quod confessio Christi a Iudaea est de praeterito, quia facta est per prophetas; Ier. XXIII, 5: *regnabit rex, et sapiens erit*. Sed loquens ad gentilem dicit *tu dicis*, quia gentilitas confitebatur. Consequenter agitur de accusatione. Et primo ponitur accusatio; secundo inductio ad respondendum, ibi *dixit autem Pilatus*. Dicit ergo *et cum accusaretur a principibus sacerdotum, nihil respondit*. Super quibus accusaretur, tacet Matthaeus, sed Lucas hoc dicit XXIII, 1 ss. Haec est consuetudo Evangelistarum, quia quod unus omittit, alter narrat. Unde ibi dicitur quod seduceret turbas etc., et quod prohibebat dari census Caesari, item regem se diceret. Et hoc est falsum secundum intentionem suam, quia intendebant de regno temporali; sed ipse dicit, Io. c. XVIII, 36, *regnum meum non est de hoc mundo*. Sed Christus *nihil respondit*. Tunc impletum est quod dictum est per Is. LIII, 7: *quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum*. Et c. XLII, 2: *non audietur foris vox eius*. Tunc dicit ei Pilatus. Ex tunc conabatur Pilatus eum liberare, ideo conabatur ut responderet; unde dicebat *non audis quanta adversum te dicunt testimonia?* Et primo ponitur incitatio *non audis* et cetera. Hoc autem dicebat, quia volebat dimittere eum: ipsi enim qui erant accusatores, erant testes, et ideo noluit respondere. Quare autem non respondit, potest esse ratio ex parte Christi, quia noluit excusare passionem suam: poterat enim eam excusare loquendo; ideo noluit loqui. *Oblatus enim est quia voluit*, Is. LIII, 7. Item, ut daret nobis exemplum, quia cum malediceretur, non maledicebat. Item quia tot signa Iudaei viderant, quod converti poterant, et ideo reputavit eos indignos; Eccli. XXXII, 6: *ubi non est auditus, non effundas sermonem*. Et notandum quod in multis loquitur, et in multis silet, quia si semper loqueretur, excusaret se; item si semper taceret, pertinax videretur. Pilato autem quandoque respondet, quandoque non; sed Iudaeis numquam respondet, quia Pilatus ignorabat, ideo veritatem aliquando dicebat, sed Iudaei obstinati erant. Tunc ponitur admiratio Pilati *ita ut praeses miraretur vehementer*. Et quare miratur? Quia audiebat eum facundissimum: et hoc est quod dicit David, Ps. XXXVII, v. 14: *ego autem tamquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum*, idest ac si essem ignorans. Et notate quod dicit *vehementer*: quod enim aliquis sapiens nihil respondeat, mirum est; sed quod in tali causa, ubi adiudicatur morti, non respondeat, hoc vehementer est admirandum. Item quia non videbat eum perterritum: in tali enim casu solent homines etiam perterri. Tunc agitur de damnatione. Et primo ponitur diversum studium volentium excusare ipsum; secundo studium volentium condemnare, ibi *principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam*; tertio condemnatio, ibi *tunc dimisit illis Barabbam*. Circa primum primo ponitur studium Pilati ad liberandum; secundo studium principum ad condemnandum. Circa primum primo ponit quasdam opportunitates; secundo tractat de eius

liberatione; tertio dat causam. Secunda ibi *congregatis ergo illis, dixit Pilatus*; tertia ibi *sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum*. In prima ponit duas opportunitates. Dicit ergo *per diem autem solemnem consueverat praeses populo dimittere unum vincitum*. Ista consuetudo non erat ex lege imperatoris, sed ex voluntate eius, ut redderet populum sibi magis devotum: quia in solemnitate debebant magis esse iucundi, nolebat quod illa die esset causa tristitiae. Sic et Romae in illo die quo imperator intrabat, nullus adiudicabatur morti. Item de novo acquisiverat praefecturam, ideo volebat sibi eos esse devotos. Aliquid tamen simile legitur in veteri testamento, scilicet quod Saul liberavit Ionatham, qui adiudicatus erat morti, I Reg. XIV, 44 ss. Deinde ponit opportunitatem ex quodam latrone, qui dicebatur Barabbas, qui interpretatur filius patris, scilicet Diaboli; Io. VIII, 44: *vos ex patre Diabolo estis. Congregatis autem illis, dicit Pilatus: quem vultis dimittam vobis?* Hic facit Pilatus contra consuetudinem Iudaeorum, quia non solebat eos rogare, sed ipsi rogabant eum. Sed hoc faciebat, quia quaerebat eum dimittere, et videtur inducere, quia videbatur ei quod deberent praelegere Christum quam Barabbam; quia iste erat reus laesae maiestatis, et multis nocuerat. Item ex eo quod Christum nominat, dicens *an Iesum, qui dicitur Christus?* Christus enim dicitur unctus. Unde regem appellabat eum, ideo credebat quod Christum deberent accipere; Eccli. XV, 18: *ante hominem vita et mors*. Sic Pilatus ante eos posuit bonum et malum; et ipsi acceperunt malum, ideo eos semper sequitur malum. Deinde ponit causam *sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum*. Ex quo sciebat? Audierat enim multa bona de eo, et videbat eum constantem; unde *sciebat quod per invidiam tradidissent eum*. Sicut enim invidia Diaboli fuit inimica primo homini, sic debuit esse invidia istorum inimica Christo. Sic enim Ioseph ex invidia traditus est a fratribus, Gen. XXXVII, 28. *Sedente autem eo pro tribunali, misit ad eum uxor eius*. Supra posuit Evangelista unam causam, quare Pilatus nitebatur dimittere eum, hic autem ponit aliam causam, scilicet admonitionem uxoris. Et primo ponitur admonitio; secundo causa admonitionis, ibi *multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Sedente autem eo pro tribunali*. Sicut dicit quaedam Glossa, tribunal est sedes iudicum. Prov. XX, 8: *rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo*. Cathedra proprie doctorum; supra XXIII, 2: *super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei*. Et dicitur a tribunis, quia primo tribuni electi sunt a Romanis ad facienda iudicia. Et dicit *pro tribunali*: et est iste modus loquendi Graecus. Aliquando enim pro accipitur pro ante; sicut, exercitus est pro castris, idest ante castra. Aliquando pro in; unde *pro tribunali*, idest in tribunali. *Misit ad eum uxor eius dicens*. Erat ista mulier gentilis, et signat Ecclesiam gentilium, quae suscepit Christum, ut I ad Cor. I. *Nihil tibi et iusto illi*, idest non pertinet ad te iudicare, immo ipse debet esse iudex tuus; Act. c. X, 42: *qui constitutus est iudex vivorum et mortuorum. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum*. Hic ponitur causa. Et est modus loquendi talis: quando enim abstrahitur quis a sensibus, aliqua secundum imaginationem apparent, et consuetum est quod visio refertur ad id quod apparet, cum sit alienatio a sensibus: hoc autem fit aliquando in vigilia, aliquando in somno. Quando in vigilia, visio dicitur; unde Num. XII, 6 dicitur: *si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. Hic autem ponitur propheta pro utroque. Notandum quod huius causa quandoque corporalis intrinseca est, ut quando superabundat sanguis, fit apparitio corporum rubeorum, et sic de aliis. Aliquando ex causa extrinseca, ut ex frigore somniat aliquis quod sit in nive. Aliquando autem fit a causa spirituali, et hoc vel a Deo per bonum Angelum; et de hoc Iob XXXIII, 15: *per somnium in visione nocturna aperit aures vivorum*. Et haec vera sunt, et veritatem habentia; non tamen multum debet confidere; Eccli. XXXIV, 7: *ne dederis in illis cor tuum, multos enim errare fecerunt somnia*. Aliquando fiunt a Daemonibus, qui possunt imprimere in phantasiam, quia est virtus corporalis: unde divinationes et huiusmodi prohibentur in lege; Deut. XVIII, v. 10: *non inveniatur in te qui somnia observet, vel auguria et cetera*. De hac visione possumus dicere quod facta est a Deo per bonos Angelos; vel a Diabolo, quia erat ad impediendum passionem: quia in passione erat peccatum occisionis. Et sic fiebat per Angelos bonos; sed ex passione sequitur fructus, ideo Diabolus iam percipiens eum esse Deum, et timens per passionem potestatem amittere, sicut in mente Iudae posuerat ut eum traderet, sic et modo voluit impedire, non quia vellet impedire peccatum, sed potius passionis fructum. Tunc ponit studium Iudaeorum volentium occidere Christum *principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam*. In utroque enim se ostendunt abominabiles, quia principes qui alios corrigere deberent; Prov. XVII, 15: *qui iustificat impium abominabilis est*. Similiter eo quod seniores; Dan. XIII, 5: *egressa est iniquitas a senioribus populi*. Respondens autem praeses ait illis. Hic ponit conatum, quo conabatur Pilatus dimittere eum. Et primo ostendit quibus verbis egerit ad liberationem; secundo quibus factis, ibi *videns autem Pilatus quia nihil proficeret*. Tribus modis est conatus liberare eum. Primo ex comparatione; secundo ex dignitate; tertio ex innocentia. Ex comparatione, quia

comparavit eum malo actori, respondens scilicet petitioni populi, vel istis principibus qui instigabant eum *quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam*. Quod et populo impropere Petrus, Act. III, 13, dicens de Christo: *quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum et iustum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis et cetera. Dicit ergo Pilatus: quid ergo faciam de Iesu, qui dicitur Christus?* Hic allegat dignitatem *quid faciam de Iesu*, quasi dicat: iniuriosum erit vobis, si illum occidatis, *qui dicitur Christus*. Sed isti vereri non potuerunt: immo dicunt omnes *crucifigatur*: haec enim erat mors turpissima. Ideo completur quod dicitur Sap. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum*; Is. III, 8: *lingua eorum et adinventiones eorum contra dominum. Ait illis praeses: quid enim mali fecit?* Hic allegat innocentiam eius, intendens eum liberare, quasi utens illo quod dicitur Ier. c. II, 5: *quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis?* Et Io. VIII, 46: *quis ex vobis arguet me de peccato? At illi magis clamabant: crucifigatur*. Unde flecti non poterant, secundum illud Ier. VIII, 5: *apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti*. Unde pertinaces erant in malitia. *Videns autem Pilatus quod nihil proficeret*. Hic intendit liberationem eius per factum; et primo ponitur factum; secundo populi obligatio ad poenam. Dicit *videns autem Pilatus quia nihil proficeret*. Per hoc dat intelligere quod multa alia dixerat, et quod nihil proficiebat. *Accepta autem aqua lavit manus suas*. Haec erat consuetudo quod quando quis volebat se ostendere innocentem, lavabat manus, sic et iste; unde dixit *ego innocens sum a sanguine iusti huius* et cetera. Secundum hunc modum habetur in Ps. XXV, 6: *lavabo inter innocentes manus meas*. Et vere ipse fuisset innocens, si in sua sententia permansisset, unde vocat eum iustum. *Vos videritis*, idest quid vobis accidere debeat. Unde Io. XVIII, 31 dicitur: *accipite eum vos, et secundum legem vestram iudicate eum*. Tunc sequitur oblatio ad poenam *sanguis eius super nos, et super filios nostros*. Et ita fiet quod sanguis Christi expetitur ab eis usque hodie; et bene convenit illis quod dictum est Gen. IV, 10: *sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra*. Sed sanguis Christi efficacior est quam sanguis Abel. Apostolus ad Hebraeos XII, 24: *habemus sanguinem melius clamantem quam sanguis Abel*; Ier. XXVI, 15: *verumtamen si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos. Tunc dimisit Barabbam. Dimisit*, idest absolvit a sententia mortis. *Iesum vero flagellatum tradidit eis ut crucifigerent*. Et quare flagellatum? Hieronymus dicit quia consuetudo erat Romanorum quod adiudicatus morti primo flagellabatur. Et sicut dicitur Io. c. XIX, 1 ipse flagellavit; unde completur in eo quod habetur in Ps. XXXVII, 18: *ego autem in flagella paratus sum*. Quidam dicunt quod flagellavit ut moverentur ad pietatem, et sic flagellatum dimitterent.

Lectio 2

[87410] Super Mt., cap. 27 l. 2 Postquam habitum est de condemnatione, hic agitur de passione et morte; secundo de sepultura, ibi *cum sero autem factum esset* et cetera. Circa primum duo facit. Quia primo narrat quae indigne pertulit; secundo quae magnifice fecit, ibi *a sexta autem hora tenebrae factae sunt*. Prima pars in tres. In prima agit de illusionem militum; secundo de crucifixione; tertio de crucifixi derisione per Iudaeos facta. Secunda ibi *et postquam illuserunt ei*; tertia ibi *praetereuntes autem blasphemabant eum*. Circa primum primo describuntur illusores; secundo illusio. Dicit ergo *milites congregaverunt universam cohortem*. Cohors societas militum dicitur, et quilibet, qui habebat iudiciariam potestatem, habebat cohortem militum ad exercendum iudicium. Praetorium dicitur esse locus ubi exercebantur iudicia. Unde congregati sunt ad eum et gentiles, et Iudaei, ut nulli essent immunes, quia omnes debebat redimere. Ideo competit quod habetur Rom. c. XI, 32: *conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*. Et in Ps. CXVII, v. 10: *circuierunt me sicut apes. Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei*. Hic describitur illusio. Et primo quoad habitum; secundo quantum ad honorem; tertio quantum ad opprobrium. Secunda ibi *et genu flexo ante eum, illudebant ei*; tertia ibi *exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine Simonem* et cetera. Notandum quod licet accusassent eum de multis, tamen non propter aliud patiebatur, nisi quia regem se dicebat, sicut habetur Io. XIX, 12: *si eum dimittis, non es amicus Caesaris*. Unde ex hac causa magis timuit. Ideo volentes illudere, imponunt ei signa regis. Consuetudo enim est quod reges purpura induantur; et isti loco huius veste coccinea eum induerunt. Item solent habere coronam; et loco huius fecerunt coronam spineam. Item solent habere sceptrum; et loco huius dederunt ei baculum arundineum. Dicit ergo *et chlamydem coccineam circumdederunt ei*, idest rubeam. Sed quid est quod Marcus dicit XV, 17, quod eum purpura induerunt? Augustinus solvit quod hoc dixit propter similitudinem coloris. Vel potest dici, quod quamvis esset coccinea, tamen habebat aliquid de

purpura. Per hoc quod propriis vestibus exuitur, et alienis induitur, reprehenduntur haeretici, qui dixerunt eum non esse verum hominem. Ista chlamys potest signare carnem Christi sanguine proprio cruentatam: *ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra*. Is. LIII, 5. Vel signat sanguinem martyrum, qui laverunt stolas suas in sanguine agni. Vel peccatum gentilium. *Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius*. Unde pro corona gloriae imposuerunt ei coronam contumeliae; Is. XXII, 18: *coronate eum corona tribulationis*. Per istas spinas signantur aculei peccatorum, quibus conscientia vulneratur: et istas Christus accepit pro nobis, quia pro peccatis nostris mortuus est. Vel potest referri ad maledictum Adae, ubi dictum est: *spinas et tribulos germinabit tibi*. Unde signatum est quod solvebatur ista maledictio. Et loco sceptri *arundinem in dextera eius*. Et signatur potestas Daemonum secundum Origenem, quam Christus de manibus eorum eripuit; IV Reg. XVIII, 21: *non confidas in baculo arundineo*. Potest enim signari inanitas gentilium, quam sibi tamen Christus assumpsit; Ps. II, 8: *postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam*. Et bene comparantur arundini, quia sicut arundo fertur in omnem ventum, sic gentilitas in omnem errorem. Item arundine utebatur ad scribendum. Item ad venenosa occidendum. Sic Christus fideles ad se trahit et ascribit, sed persecutores ad mortem. Tunc agitur de illusorio honore, et istum exhibebant facto; unde dicitur *et genu flexo ante eum, illudebant ei*. Et licet hoc fecerint illudendo, tamen signabat quod omne genu ante eum flecti debebat; Phil. II, v. 10: *in nomine Iesu omne genu flectatur*. Unde illudebant verbo, dicentes ei: *ave, rex Iudaeorum*. Et signantur per istos illi qui *voce confitentur se nosse Deum, factis autem negant*, ad Tit. I, 16. Item varias contumelias intulerunt, quia inspuerunt in faciem eius; Is. I, 6: *faciem meam non averti a conspuentibus in me*. *Item percutiebant caput eius* tamquam stultus esset. Et qui sunt illi qui caput Christi percutiunt? Caput Christi est Deus, ut habetur I Cor. XI, v. 3. Illi ergo caput Christi percutiunt, qui divinitatem Christi blasphemant. Per arundinem sacra Scriptura signatur. Tales errorem suum per sacram Scripturam confirmant. *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine Simonem*. Post illusionem agitur de crucifixione, et circa hoc duo facit. Primo determinat de loco crucifixionis; secundo de habitu, et de his, quae in eo loco sunt acta. Et primo narrat quomodo Christus ductus est ad locum; secundo quomodo crux est delata; tertio quomodo pervenerunt ad passionem. *Et postquam illuserunt, exuerunt*, scilicet chlamydem, quam ei induerant. Notate quod illuditur in veste aliena sed ducitur in propria; per quod signatur, quod non erat ei proprium illudi, sed occidi: quia, ut habetur ad Phil. II, 8, *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem*. Ibi enim apparuit virtus, Ps. CXVII, 16: *dextera domini fecit virtutem*; Is. LIII, 7: *quasi ovis ad occisionem ducetur*. *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum*. Hic agitur de delatione crucis. Et per hoc signatur quod noluit pati in civitate, sed extra. Et ratio assignatur ad Hebr. ult., 12, ubi dicitur: *propter quod ut Iesus sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est*. Competit etiam figurae, quia, sicut habetur Lev. XVI, 19 ss. quod hircus, qui pro peccato debuit immolari, extra castra mittebatur; sic et Christus, quia erat hostia populi. Item ad nostram aedificationem, ut det nobis intelligere, quod exire debemus ad eum extra conversationem nostram; ad Hebr. ult., *improperium eius portantes*. Item passus est extra portam, ut virtus passionis non includeretur ad unam gentem; Io. XI, 52, mortuus est, ut omnes gentes congregaret in unum. *Hunc angariaverunt ut tollerent crucem*. Hic videtur discordia, quia Io. XIX, v. 17 habetur quod *exivit baiulans sibi crucem*. Hic est quaedam solutio secundum Hieronymum, quod primo portavit, sed post incedentes obviaverunt Simoni, et angariaverunt et cetera. Origenes dicit quod e converso fuit, quod Simon primo portavit, et post Christus. Et ratio est mystica quare primo tulit crucem. Unde supra XVI, 24: *qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me* et cetera. Et notandum quod iste Simon extraneus erat: et signat gentilem populum, qui crucem domini tulit; I Cor. I, 18: *verbum crucis pereuntibus quidem stultitia: his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est*. Et Simon dicitur obediens: et gentilis populus obedivit; Ps. XVII, 45: *populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi*. Et veniebat de villa. Villa Latine, pagos dicitur Graece. Unde ille de villa venit, qui de Paganismo venit. Convenit et quod dicit Cyrenaeum, quod interpretatur haereditas pretii; Ps. II, 8: *postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam*. Et quod dicit, quod coegerunt eum, signat illos, qui exterius crucem ferunt; interius autem coacte ferunt, quia non propter Deum, sed propter mundum. Ad Gal. V, 24: *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*. Consequenter ponitur locus *et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Calvariae locus*. Calvaria dicitur apud homines denudatum, sicut patet in coemeteriis. Unde dicitur in Graeco *cranium*. Et dicunt aliqui, quod in illo loco sepultus fuit Adam. Hieronymus istud improbat, quia sepultus fuit in Hebron, ut habetur in Iosue XIV. Et quare ibi passus est? Notandum quod in qualibet civitate est aliquis locus, ubi solent damnati cruciari: unde ibi erat locus

damnatorum. Tunc narratur quid actum est in sua crucifixione. Et primo ponitur potatio eius; secundo crucifixio; tertio alia, quae facta sunt. Et circa primum primo ponitur quid sit oblatum; secundo quomodo se habuit ad oblatum. Dicit ergo *et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum*. Voluerunt quod omnes sensus eius paterentur: visus passus est per sputa et vigiliis, auditus per blasphemias et verba irrisoria, tactus, quia flagellatus; ideo voluerunt quod et gustus pateretur. Et completum est quod in Ps. LXVIII, 22 dicitur: *et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto*: et Ier. II, 21: *quomodo conversa es in pravum, vinea aliena?* Sed est quaestio: quia in Mc. XV, 23 habetur quod dederunt ei vinum myrrhatum. Dicendum quod myrrha amarissima est, et vinum felle mixtum est amarum. Sed consuetudo est omne amarum nominari sub specie fellis. Unde secundum veritatem vinum erat myrrhatum, sed tamen ad similitudinem fellis dicitur. Et per hoc significabatur quod amaritudinem peccatorum nostrorum tulit. Postea ponitur quomodo se habuit, *quia cum gustasset, noluit bibere*. Sed quid est quod dicit Marcus quod *accepit*, hic autem dicit quod gustavit? Potest dici quod non accepit, nisi ad gustandum. Et hoc signat, quia gustavit mortem: quia enim cito surrexit, vix visus est mortuus, quia fuit *inter mortuos liber*, Ps. LXXXVII, 6. *Postquam autem crucifixerunt eum* et cetera. Sed potest quaeri quare magis ista morte voluit mori. Una ratio est ex parte crucifigentium, quia volebant quod per hoc infamaretur, secundum illud Sap. II, 20: *morte turpissima condemnemus eum* etc., et haec est crucis. Item ex parte ordinationis Dei, quia Christus voluit esse noster magister, ut daret nobis exemplum patiendi mortem. Unde passus est mortem ut per mortem liberaret nos, ut habetur ad Hebr. cap. II, 14 s. Sed multi sunt qui bene volunt pati mortem, sed mortem abiectam refugiunt; ideo dominus dedit exemplum ne quodlibet genus mortis refugerent. Item competebat redemptioni, quia ad satisfactionem pro peccato primi hominis: sed primus homo peccavit in ligno; ideo dominus in ligno pati voluit; Sap. XIV, 7: *benedictum lignum, per quod fit iustitia*. Item Christus exaltandus erat per passionem, ideo exaltari voluit per passionem in cruce. Item volebat corda nostra trahere ad se; Io. XII, 32: *si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum*. Item ut corda nostra elevarentur. *Diviserunt sibi vestimenta sua*. Hic ponuntur quae facta sunt in contumeliam crucifixi. Et primo ponitur divisio vestimenti; secundo superpositio tituli; tertio associatio. Circa primum primo ponit factum; secundo prophetiam. Dicit ergo *diviserunt*. Chrysostomus dicit quod hoc factum fuit in magnum vituperium. Consuetudo enim erat quod condemnatus non denudabatur nisi vilissimus homo: ideo ut magnam contumeliam inferrent ei, denudaverunt ipsum, ut instruamur quod nos ab omni effectu actuum carnalium debemus nos denudare. Quomodo hoc factum sit, Matthaeus transit, sed Ioannes narrat c. XIX, 23 s. quod quilibet miles accepit partem suam de alia veste; sed super tunica inconsutili miserunt sortem. Tunc ponitur prophetia *ut adimpleretur quod dictum est per prophetam*. Ly ut non ponitur causative, sed consecutive, quia Christo patiente accidit impleri istud quod dictum erat *et sedentes servabant eum* etc., ut scilicet non sepeliretur; Ps. XXI, 18: *ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me*. Tunc sequitur titulus *et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam* et cetera. Et attendendum quod illud quod ad ignominiam fecerunt ex ordinatione, cessit ad honorem eius. Unde *imposuerunt causam ipsius*, idest causam pro qua patiebatur; Apoc. c. XIX, 16 habetur scriptum: *rex regum et dominus dominantium*. Quod ergo dicit *rex Iudaeorum*, hoc pertinet ad honorem, quia futurus erat rex super omnes gentes; Ps. II, 6: *ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius*. Tunc ponitur societas *tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones*. Haec fuit societas, quia in medio duorum latronum ut malefactor; unde Is. LIII, 12: *et cum iniquis deputatus est*. Sed *unus a dextris, alter a sinistris*. Crucem accepit ut iudex: sicut enim in iudicio quidam a dextris, quidam a sinistris, sic hic. Unde per hoc signatur iudex vivorum et mortuorum; ad Phil. II, 9: *propter quod exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et Infernorum*; Iob XXXVI, 17: *causa tua quasi impii iudicata est, causam iudiciumque recipies*. Item per hoc quod unus a dextris, alius a sinistris, signatur quod pro omnibus Christus passus est; sed tamen aliqui credunt, aliqui non; I ad Cor. I, 23: *nos autem praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam*. Vel potest dici quod quidam crucem patiuntur propter Deum, et hi a dextris; quidam autem non propter Deum, sed propter mundum, et hi a sinistris. Tunc agitur de illusionem crucifixi *praetereuntes autem blasphemabant eum*; et primo agitur de ea quae a populo; secundo de ea, quae a principibus; tertio de illa, quae a latronibus. Circa primum primo describit blasphemos; secundo blasphemias. Primo ergo describit quia *praetereuntes*, idest praeter viam euntes: de talibus dicitur Is. XXX, 11: *declinate a me semitam, cesset a facie nostra sanctus Israel*. Item describuntur, quia *movebant capita*: et hoc faciebant ad delusionem. Per caput significatur ratio, per pedes affectus; unde primo moverunt affectus ad malum, post movent capita, quia

infatuantur in peccatis. In tribus irrident eum. Primo in verbis; secundo de operibus quae fecit; tertio de dignitate quam sibi appropriavit. De primo dicit *vah qui destruis templum Dei* et cetera. Vah est interiectio derisionis. Iam enim erat divulgatum, et non volebant credere; unde de his dicit Ier. VIII, 5: *apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti*. Quasi dicerent: si vis reaedificare templum, reaedifica te; sed non poterat reaedificare nisi primo solveretur; ideo primo voluit quod solveretur, quia de templo corporis sui hoc dixerat. Deinde ex opere *salva teipsum*; quasi dicerent: salvasti alios, salva te. Sed non vere alios, nec poteris te salvare. Item ex dignitate, quia *si filius Dei es, descende nunc de cruce*. Haec conditionalis non est bona, immo potius, si filius Dei est, debet esse obediens patri. *Ipsae enim factus est obediens usque ad mortem*, Phil. II, 8. Item potius deberent dicere: si filius Dei es, ascende, et non descende; Io. III, 13: *nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo*. Utuntur eodem verbo, quo Diabolus usus est tentans eum supra IV, 6: *si filius Dei es, mitte te deorsum*. Non est enim filii Dei descendere: unde persuasione Diaboli loquebantur, volentes impedire passionem eius. Tunc sequitur de illusionem principum *similiter et principes sacerdotum illudentes* et cetera. Unde non solum populus, sed principes illudebant ei. Aliquis non facit vim si a minimis condemnatur, sed derisionem maiorum tolerare non potest. Naturaliter enim homo appetit honorari, honor autem fit in testimonium virtutis; unde delusio fit propter opprobrium. Et describuntur isti ex auctoritate, quia principes. Item ex doctrina, quia Scribae. Item ex vita, quia Pharisei, qui praeeminebant in vita; Ier. V, 5: *ibo ad optimates, et loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam domini, et iudicium Dei sui. Et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula*. Et tria dicunt. Primo impropertant miracula quae fecit; secundo regiam dignitatem; tertio quod filium Dei se fecit. Quantum ad primum dicunt: *alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere*. Volebant dicere: si alios salvos fecit, se poterit salvare; sed se non potest: ergo nec alios salvos fecit. Sed nos e contrario debemus arguere: alios salvos fecit, ergo se salvare potest; sed se potuit salvare resurgendo: ergo et nos poterit salvare. Ad Hebr. c. V, 9: *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*. Unde isti non intendebant nisi salutem temporalem; Christus autem voluit ostendere quod salus aeterna praeponenda est; unde dicunt: *si rex Israel est, descendat nunc de cruce*. Hic impropertant regiam dignitatem, et faciunt falsam promissionem, et faciunt malam consequentiam, quia si rex Israel est, non debet descendere, quia per crucem debet ascendere; Ps. XCV, 10: *dominus regnavit a ligno*, et in Is. IX, 6: *factus est principatus idest crux super humerum eius*. Item fecit quod maius est, quia surrexit de sepulcro, et tamen non crediderunt, unde mendaces erant; Ier. XXIII, 16: *nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos: et sequitur: visionem enim cordis sui loquuntur vobis*. Item impropertant quod dixit se filium Dei *confidit in Deo, liberet eum si vult*. Ps. XXI, 9: *speravit in domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum*. Poterat liberare, si vellet; sed nolebat, quia volebat eum ad tempus morti exponere, ut nobis salutem procuraret, et sibi honorem. Unde impletum fuit quod dicitur in Ier. XV, 10: *omnes male dicunt mihi. Idipsum autem et latrones impropertabant ei*. Sed quid est quod dicitur hic quod ambo impropertant ei, in Luca autem c. XXIII, 39, quod unus solus? Solvit Augustinus, quod aliquando consuetudo est in Scriptura quod plurale ponitur pro singulari, ut Hebr. II, 33: *obturerunt ora leonum*, idest obturavit, scilicet Daniel. Et est loquendi modus, sicut dicitur: isti rustici mihi sunt infesti, etiam si unus solus sic infestet eum. Sic Matthaeus loquitur. Vel aliter, secundum Hieronymum, quod a principio ambo impropertaverunt ei; sed unus videns miracula quae faciebat, poenituit. Et hoc, ut dicit Chrysostomus, divina dispensatione factum est. Unde significantur illi, qui post multa scelera ad Christum revertuntur. *A sexta autem hora tenebrae factae sunt per universam terram*. Supra narravit Evangelista quomodo dominus passus est in cruce; hic quomodo operatus est magna. Et primo ponit quae operatus est ante mortem; secundo quae post mortem, ibi *Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum*. Circa primum duo facit. Primo narrat obtenebrationem accidentem; secundo clamorem, ibi *et circa horam nonam clamavit Iesus*. Dicit ergo *a sexta autem hora tenebrae factae sunt per universam terram*. Sicut narrat Origenes, gentiles audientes Evangelistam hoc narrantem pro miraculo, deridebant eum, et dicebant hoc factum fuisse naturaliter; ideo credebant, quod ut ignorans diceret, cum sol naturaliter pateretur. Sed non fuit haec eclipsis naturalis, sed miraculosa. Sed si vultis videre, audite quod Dionysius dicit, qui erat viginti quinque annorum, et studebat in astris in civitate Heliopolis. Et dum viderent, admirati sunt ipse et Apollonius; et videbatur eis quod non erat naturalis, et consideraverunt quatuor miracula. Primum ex tempore, quia cum esset dies qua Pascha debebat fieri, luna erat quintadecima, ubi luna est in oppositione ad solem; sed naturalis eclipsis fit ex coniunctione lunae ad solem. Secundum miraculum fuit, quod quando sol in occidente est, luna debet esse in oriente; sed hic mutatus est cursus lunae. Item tertium signum est quod semper obscuratio incipit a parte

occidentis, quia omnes planetae habent duplicem motum, proprium et communem. Luna quoad proprium motum velocior est, et cum venit ad corpus solis, venit ab occidente; sed sic non fuit hic, quia ab oriente venit. Quartum miraculum fuit, quod ab eadem parte incipit obscuratio, et redit illuminatio; sed hoc tunc non fuit, quia illam partem quam primo occupavit, ultimo dimisit, quia luna ab oriente venit usque ad corpus solis, et tunc retrocessit, unde illa pars primo fuit illuminata. Et ideo ista considerans, in adventu Pauli se convertit et post convertit socium suum. Quintum miraculum, quod est maius, ut dicit, est quod quando naturalis eclipsis est, parum durat: non enim sol patitur, sed fit obscuratio per interpositionem lunae; sed corpus lunae non est maius quam solis, ideo moram non habet; sed istud duravit tribus horis, ideo magnum fuit miraculum. Sed quaerit Origenes: si istud fuit ita magnum miraculum, quare aliquis astrologorum non descripsit? Respondit, et dixit quod ista obscuratio non fuit universalis, sed circa terram Iudaeae. Vel dicitur *super universam terram*, scilicet Iudaeam. Similis modus loquendi est, cum dicitur: non est gens, aut regnum etc., intelligendum enim de illa gente, sic et hic. Chrysostomus vero dicit quod intelligitur *super universam terram*, idest super totum mundum, quia moriebatur pro universo mundo; ideo voluit per signum passionis omnibus innotescere. Sed Dionysius dicit, quod erat in Aegypto, et ipse vidit, et sic poterat intelligere quod durabat usque in Asiam: unde magis est ei credendum. Narrat quidam astronomus de quadam eclipsi, quae facta fuit tempore Tiberii, sed non dicit quando, vel quantum duravit, vel quomodo; tamen potest dici quod quia tunc non erat tempus eclipsis, non perpenderunt modum. Unde aliqui dixerunt quod nubes multae interpositae fuerunt inter nos et solem; aliqui autem dixerunt, quod sol retraxit radios suos; unde Amos VIII, 9: *occidit eis sol in meridie*. Sed est quaestio, quia hic dicitur quod crucifixus est hora sexta, Marcus vero dicit hora tertia, c. XV, 25. Dicendum quod Matthaeus historiam narrat, quod crucifixus est hora sexta, et mortuus est hora nona. Et hoc mysterio competit, quia sol in meridie est in medio caeli; ideo competit filio Dei, qui est verus sol; Mal. c. IV, 2: *vobis timentibus nomen Dei orietur sol iustitiae*. Item competit transgressioni primi hominis; quia Adam post meridiem peccavit, Gen. III, 8, ideo Christus satisfacere voluit illa hora. Quare ergo dicit Marcus quod hora tertia? Dicendum quod crucifixus fuit hora tertia lingua Iudaeorum, sed hora sexta manibus militum. Item tribus horis fuerunt tenebrae, et fuit figuratum per id quod scribitur Exod. X, v. 22, quod *Moyses tribus horis extendit manus suas in caelum, et factae sunt tenebrae tribus diebus in universa terra Aegypti*. Sic Christus in cruce expandit manus suas, et factae sunt tenebrae tribus horis, ad signandum quod privati erant lumine Trinitatis. *Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna*. Hic ponit clamorem Christi. Et primo ponitur clamor; secundo effectus, ibi *quidam autem de illic stantibus* et cetera. Dicit ergo *et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna*. Secundum Origenem Christus voce magna clamat, et signat multitudinem mysteriorum. Is. VI, 3: *Seraphim clamabant alter ad alterum: sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus exercituum*. Unde qui vult hoc intelligere, quod taedio mortis clamavit, non intellexit mysterium; ideo non sic intelligendum est, sed quia voluit dare intelligere se aequalem patri, lingua Hebraea dixit *eli, eli lamma sabacthani*? Item, quia voluit signare quod praenuntiata est a prophetis, ideo dixit illud Ps. XXI, 2: *Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti*? Unde dicit Hieronymus quod impii sunt qui aliter Psalmum illum exponere volunt quam de passione Christi. Notate, quod quidam male intellexerunt. Unde debetis scire quod fuerunt duae haereses. Una quae in Christo non posuit verbum unitum, sed quod verbum fuit loco animae, et hoc posuit Arius. Alii vero, quod verbum non fuit unitum naturaliter, sed per gratiam, sicut in aliquo iusto; ut in prophetis, et sic Nestorius. Unde exponebant *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me*? Dicunt quod hoc dicebat verbum Dei, et vocat eum Deum, quia creatura sua est, et conqueritur, quod hoc verbum fecit sibi uniri, et post dereliquit eum. Sed haec est expositio impia, quia semper cum eo est; unde divinitas non dimisit carnem, nec animam: unde in Io. VII, v. 29: *qui me misit, mecum est*. Quid ergo? Dicendum quod ex ipso modo loquendi manifestum est, quod de Christo debebat intelligi: dicitur enim de eo Io. ult., 17: *ascendo ad patrem meum, et patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum*. Patrem nominat, eo quod Deus est; Deum nominat, eo quod homo est: ideo cum dicit *Deus meus, Deus meus* etc. manifestum est quod secundum quod est homo, loquitur; ideo ingeminat, ut magnitudinem affectus humani designet. Et quod dicitur *dereliquisti me*, dicitur per similitudinem, quia quod habemus, a Deo habemus; unde sicut cum aliquis alicui malo exponitur, dicitur derelictus, sic quando dominus dereliquit hominem cadere in malum poenae, vel culpae, dicitur derelictus; ideo Christus dicitur derelictus non quantum ad unionem, nec quantum ad gratiam, sed quantum ad passionem; Is. LIV, 7: *ad punctum dereliqui te*. Et dicit *ut quid*? Non quasi ex taedio, sed potest designare compassionem ad Iudaeos unde non dixit nisi postquam tenebrae essent; unde vult dicere: quare voluisti ut passioni traderer, et isti obtenebrarentur? Item signat admirationem, unde admirabilis est Dei caritas.

Ad Rom. V, 8: *commendat Deus caritatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est.* Tunc sequitur effectus *quidam autem illic stantes* et cetera. Et primo ponitur effectus communis in omnibus; secundo in uno eorum, *ibi et continuo currens unus ex eis* et cetera. Dicit ergo *quidam autem illic stantes et audientes, dicebant: Eliam vocat iste.* Qui fuerunt isti? Credit Hieronymus quod isti fuerunt milites, qui nescierunt linguam Hebraeam, et propter hoc credebant quod Eliam vocaret, quia Elias multum erat famosus, quia raptus fuit in caelum, ut habetur IV Reg. II, v. 11. Vel potest dici quod illi fuerunt Iudaei, et volunt per hoc ostendere quod Christus est homo, et non Deus, qui auxilium alterius petit. Tunc ostenditur effectus in uno: et primo dicitur quid ipse fecerit; secundo quid alii. Dicit ergo *unus autem ex eis acceptam spongiam implevit aceto.* Quare hoc fecerit, non dicitur hic, sed in Io. XIX, 28, quia Christus videns omnia consummata dixit, *sitio*: ideo iste volens ei satisfacere, dedit ei potum damnatorum. Unde impletum est quod in Ps. c. LXVIII, 22 dicitur: *et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.* Notandum quod erat vinum myrrhatum, sed dictum est fel et acetum, quia habebat amaritudinem. Mystice per vinum myrrhatum significantur illi, qui nihil habent de fide. Vel per acetum, quod fit per corruptionem vini, signatur corruptio humanae naturae. Istam autem amaritudinem Christus potavit. Vel per acetum malitia Iudaeorum signatur. Et ponitur in spongia, quae cavernosa est, et signat cautelas et versutias Iudaeorum. Sed imponunt calamo. Per calamum sacra Scriptura signatur; unde suam malitiam per Scripturam confirmare volunt. Et potest esse quod iste ex compassione movebatur; unde volebat iste facere ei auxilium, alii autem nolebant, ideo dicebant: *sine, videamus an veniat Elias liberans eum. Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.* Hic agitur de his, quae post mortem acta sunt. Et primo ponitur mors Christi; secundo quae acta sunt; tertio effectus. Secunda *ibi et ecce velum templi scissum est*; tertia *ibi centurio autem* et cetera. Circa primum tangitur mors, et modus mortis. Causa mortis triplex assignatur: una causa fuit, ut ostenderet quantum nos amavit. Augustinus: nulla maior est ratio amoris quam praeveniri amando. Rom. V, v. 8: *commendat Deus caritatem suam in nobis, quoniam cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Item, ut doceret nos contemnere mortem. Per mortem destruxit omnia peccata. Item ut poenam peccati Adae tolleret, ut scilicet liberaret a peccato Adae. Dictum enim fuit ei, Gen. II, 17: *quacumque hora comederitis, moriemini*: ab hac morte nos liberavit. Item, quia Diabolus, qui est actor mortis, invaserat eum, qui non meruerat, ideo potestatem in aliis amisit; ideo animam suam morti tradidit, ut nostras liberaret. Item designatur conditio mortis *et clamans voce magna emisit spiritum.* Quidam dixerunt quod divinitas mortua fuerat; sed hoc est falsum, quia vita non potest mori, sed Deus non solum est vivens, sed etiam vita. Aliqui dixerunt animam mori cum corpore: quod esse non potest, quia non posset apprehendere immortalitatem. Item notandum quod omnes moriuntur ex necessitate; Christus autem propria voluntate. Unde non dicit est mortuus sed *emisit* quia ex voluntate, et hoc signat potestatem, sicut alibi dicitur Io. X, 18: *potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et voluit mori cum magna voce, ad signandum quod ex potestate, et non necessitate moriebatur: unde animam suam posuit cum voluit, et accepit cum voluit. Unde facilius fuit Christo ponere animam, et recipere, quam alicui dormire, et excitari. Sed quare imputatum est eis? Quia fecerunt quod in eis fuit. *Et ecce velum templi scissum est* et cetera. In parte ista agitur de effectu. Primo agitur de his quae circa templum facta sunt; secundo de his quae in elementis; tertio de his quae in hominibus. Et videndum quod Matthaeus alio ordine narrat quam Lucas. Dicit Augustinus quod Matthaeus narrat ordinem historiae: et hoc patet, quia dicit *et ecce velum templi scissum est*. In Luca autem nihil tale habetur. Et notandum quod in templo duplex velum erat, sicut in tabernaculo, quia erat velum intra sancta sanctorum, et erat velum aliud, quod non erat in sanctis. Et ista duo duplicem velationem signabant, quia velum interius significabat velationem mysteriorum caelestium, quae nobis revelabuntur: tunc enim similes ei erimus, cum apparuerit gloria sua. Aliud, quod exterius erat, significabat velationem mysteriorum, quae ad Ecclesiam pertinent. Unde istud exterius fuit scissum, alterum non, ad signandum quod mysteria manifestabantur per mortem Christi, quae ad Ecclesiam pertinent; sed aliud non fuit divisum, quia secreta caelestia adhuc remanent velata. Unde apostolus II Cor. III, 16: *cum autem Israel conversus fuerit ad Deum, amovebitur velamen.* Unde per passionem omnia mysteria, quae in lege et prophetis scripta sunt, aperta fuerunt, ut habetur Luc. ult., 27: *incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.* Vel significabat dispersionem populi Iudaeorum. Et quia gloria eorum erat in velo, quod in passione domini scissum est, significabatur quod tota gloria dividebatur ab eis. *Et terra mota est, et petrae scissae sunt* et cetera. Supra positum est miraculum, quod factum est circa sacra templi; hic ponit miraculum quod factum est circa elementa. Et ista convenientia inveniuntur primo quantum ad virtutem

passionis; secundo quantum ad effectum salutis; tertio quantum ad iudiciariam potestatem, quam Christus patiendo meruit. Convenit quod *terra mota est* etc., quia non potest praesentiam tantae maiestatis sine tremore sustinere; unde in Ps. CIII, 32: *qui respicit terram et facit eam tremere. Et petrae scissae sunt*, per quod signatum est quod nulla virtus potest ei resistere; III Reg. XIX, 11: *transit dominus subvertens montes, et conterens petras. Et monumenta aperta sunt*. Monumenta sunt claustra corporum mortuorum. Unde signatur quod vincula mortis dirumpit; Os. XIII, 14: *ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, Inferne*. Item I Cor. XV, 54: *absorpta est mors in victoria*. Item convenit quantum ad effectum. Commovetur terra dum quidquid terrenum est abiicitur. Ps. LIX, 4: *commovisti terram, et conturbasti eam, sana contritiones eius, quia commota est*. Item petrae scinduntur, quando duritia cordium ad compassionem movetur; Ier. c. XXIII, 29: *verba mea, scilicet passionis, quasi ignis, et quasi malleus conterens petras*. Item quod *monumenta aperta sunt*, signat quod mortui in peccatis debent resurgere; Eph. c. V, 14: *surge qui dormis, et exurge ex mortuis*. Item convenit venienti ad iudicium, quia ipso veniente, terra movebitur; Agg. II, 7: *adhuc unum modicum est, et ego movebo caelum et terram*. Item petrae scinduntur, quia omnis altitudo virorum deprimetur. Item monumenta aperientur, quia mortui venient ad iudicium; Io. V, 28: *venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei*. Consequenter tangitur miraculum in hominibus. Et primo tangit resurrectionem; secundo manifestationem. Dicit ergo *et multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt*. De illis solet esse quaestio, utrum resurrexerint iterum morituri, vel non morituri. Constat aliquos resurrexisse, ut post morerentur, ut Lazarus. Sed de istis potest dici quod surrexerunt non iterum morituri, quia surrexerunt ad manifestationem resurrectionis Christi. Certum autem est quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Item si surrexissent, non esset eis beneficium exhibitum, sed potius detrimentum; ideo surrexerunt tamquam intraturi cum Christo in caelum. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem*. Et notandum quod licet istud dictum sit in morte Christi, tamen intelligendum est per anticipationem esse dictum, quia post resurrectionem actum est; quia Christus *primogenitus mortuorum*, Apoc. I, 5. *Et venerunt in sanctam civitatem*, non quod modo esset sancta, sed quia ante fuerat; Is. c. I, 21: *quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii?* Vel dicitur sancta, quia sancta ibi tractabantur. Vel, secundum Hieronymum *in sanctam civitatem*, scilicet caelestem, quia cum Christo venerunt in gloriam. *Et apparuerunt multis*. Sicut enim Christus potestatem habet se manifestandi quibus vult, sic intelligendum de corporibus glorificatis. *Centurio autem* et cetera. Hic agitur de effectu miraculorum. Et primo in gentibus; secundo in mulieribus, ibi *erant autem ibi mulieres multae*. Circa primum tria facit. Primo ponitur diligens consideratio; secundo timor; tertio vera confessio fidei proveniens ex timore. Dicit ergo *centurio autem et qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terraemotu et his quae fiebant, timuerunt valde*. In Luca dicitur quod iste territus fuit ex hoc quod Christus clamans expiravit; hic autem dicitur, quod *viso terraemotu*. Et dicitur Augustinus quod non esset facile solvere nisi diceret *et his quae fiebant*. Iste autem signabat gentilem populum, qui salubri timore confessi sunt dominum; unde Os. II, 24: *dicam non populo meo: populus meus es tu. Et ipse dicit: Deus meus es tu. Vocabo gentem meam, non gentem meam*. Is. XXVI, 18: *a facie tua, domine, concepimus, et peperimus spiritum salutis*. Deinde ponitur vera confessio, ibi *vere filius Dei erat iste*. In hoc confunditur Arius, qui eum existentem in caelo non confitetur esse vere filium Dei, quem centurio in morte confitetur; I Io. V, 20: *hic est vere filius Dei, et vita aeterna*. Sequitur devotio mulierum *erant autem ibi mulieres multae* et cetera. Et primo describuntur quoad praeterita, et quoad praesentia. In quo considerandum quod populis recedentibus, mulieres adhaeserunt, ita quod impletum est quod dicitur Is. 1, 2: *non remansit vir mecum*. Sed considerandum, quod hic dicitur quod steterunt a longe. Io. autem XIX, v. 25 dicit quod *stabant iuxta crucem* et cetera. Augustinus dicit quod potest dici quod aliae mulieres essent quae prope, et quae longe; nisi diceretur utrobique, quod Maria Magdalena erat una. Ideo aliter dicendum quod sicut multum et paucum dicuntur relative, sic prope et longe: et sicut idem potest dici multum et paucum respectu diversorum, sic prope et longe. Sic considerandum quod centurio et gentiles iuxta crucem erant; sed mulieres post eos, turbae vero magis a longe. Unde secundum diversam comparisonem erant longe et prope: longe comparando ad centurionem et gentiles; prope comparando ad turbas. Vel potest dici quod primo steterunt prope, sed cum emisit spiritum, steterunt longe. Item notate quod dicit quod *secutae erant eum a Galilaea ministrantes ei*. Ipse enim, cui Angeli ministrabant, permisit ut ministraretur ei a mulieribus. In hoc dedit documentum apostolis sequentibus, quod reciperent temporalia, ab his, quibus ministrarent spiritualia. Et haec erat consuetudo antiquitus, quod doctores recipiebant necessaria a bonis, quos docebant. Sed Paulus, quia gentibus praedicabat, inter quos non erat haec consuetudo, ne videretur quod pro pecunia praedicaret, recipere nolebat. *Inter quas erat*

Maria Magdalena, et Maria Iacobi et cetera. Ex isto verbo Elvidius assumpsit occasionem erroris, qui dixit Iesum esse natum ex semine Ioseph. Ad hoc dicit Hieronymus quod duo fuerunt Iacobi: maior, qui dicitur frater Ioannis, et minor, qui fuit filius Alphaei, cuius mater erat mater etiam Ioseph. Unde illa quae fuit mater Iacobi maioris, non fuit mater Iacobi minoris: quia statim additur *et mater filiorum Zebedaei*. Sed quid est quod dicitur: *Maria Cleophae, et Maria Alfaei?* Solvit Hieronymus quod potuit esse quod illa Maria habuit virum, qui fuit binomius; unde vocabatur Cleophas et Alphaeus. Vel potest dici quod primo Cleophae nupsit, et mortuo illo nupsit Alphaeo. Vel potest dici quod Cleophas fuit pater, et mater fuit vocata Salome, quia Marcus dicit: *et Salome*, unde Salome est nomen mulieris. Unde patet error Magistri in Glossa super secundo capitulo ad Galatas, quod fuit nomen viri. Et Magistri in historia, quia in Graeco habetur Salomei, quae est terminatio foeminea, quae nullo modo invenitur in masculino.

Lectio 3

[87411] Super Mt., cap. 27 l. 3 *Cum sero autem factum esset et cetera.* In parte ista, primo agitur de sepultura; secundo de veneratione; tertio de custodia. Secunda ibi *accepto corpore, involvit illud in sindone munda*; tertia ibi *altera autem die et cetera.* Circa primum primo conditio ponitur sepelientis; secundo eius petitio. Conditiones ponuntur quatuor; unde *cum sero factum esset* (quia oportebat quod removeretur, ut non in sabbato remaneret), *venit quidam homo dives ab Arimathaea.* Et describitur ex facultate, quia dives; Eccli. XXXI, 8: *beatus dives, qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniae thesauris.* Sed quare dicit eum divitem? Dicendum quod hoc non dicit propter eius laudem vel iactantiam, sed ad hoc quod potuit impetrare a Pilato quod non potuisset unus pauper. Item describitur a patria, quia *ab Arimathaea*, quod idem est quod Ramatha, quae fuit Samuelis. Et signat excelsum, et iste excelsus fuit. Item ex nomine, quia Ioseph, qui accrescens signatur. Item ex religione, quia *et ipse discipulus erat Iesu*, quia ex fide non exciderat; Io. XIII, v. 31: *si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.* Tunc agitur de impetratione; et primo ponitur petitio; secundo impetratio. *Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Iesu.* Et commendatur quia accessit. Sequitur impetratio *tunc Pilatus iussit reddi corpus.* Sequitur de sepultura: *et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda.* Et agitur de cultu et sepultura. De cultu: fuit simplex cultus, quia simplici sindone. Et ideo, secundum Hieronymum, vituperatur cultus nimius sepulturae. Per istam sindonem secundum mysterium tria signantur. Primo signatur caro Christi munda: fit enim de lino, quod per multam pressuram dealbatur, sic caro Christi per multam pressuram ad candorem resurrectionis pervenit; Lucae ult., 46: *sic oportuit Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.* Vel signat Ecclesiam non habentem maculam neque rugam: et hoc signatur per istud linteum, quod ex diversis filis est contextum. Item signatur munda conscientia ubi Christus quiescit. *Et posuit eum in monumento suo novo.* Et quatuor dicit de isto monumento. Primo quod erat suum. Et satis conveniebat quod qui pro peccatis aliorum mortuus erat, quod in monumento aliorum sepeliretur. Item dicit *novo*, quia si alia corpora posita fuissent, nesciretur quis surrexisset. Item dicit quod *in petra*, non in monumento ex diversis lapidibus constructo, ut omnis calumnia amoveretur. Sed quare non sub terra? Ratio fuit ne crederetur, quod discipuli per cavernas terrae extraxissent eum. Item dicit quod *advolvit saxum magnum.* Et ideo quia magnum, non poterat a paucis revolvi, et maxime cum essent ibi custodes. Tunc sequitur devotio mulierum. Unde mulieres, quae ardentius amabant, secutae sunt eum usque ad sepulcrum: unde dicitur *erat ibi Maria Magdalena et altera Maria*: et non nominatur Maria Zebedaei, quae non erat ibi, quia non ita ardentem amabat. *Altera autem die et cetera.* Hic agitur de custodia sepulcri: et tria facit. Primo ponitur petitio; secundo concessio; tertio executio. Circa primum ponitur tempus; et causa; et petitio; et periculum imminens. Tempus *altera autem die, quae est post parasceven.* Parasceves praeparatio dicitur. Unde Iudaei, quia in sabbato nihil agebant, praeparabant in praecedenti die, et ideo dicebatur parasceves; unde quamvis aliquid solemnitatis haberent, tamen maioris observationis erat sabbatum, unde nihil in sabbato praeparabant ex praecepto, Exod. XVI, v. 22, ubi praecepit dominus quod die Veneris colligerent de manna ad duos dies. *Tunc convenerunt principes sacerdotum*, unde multum intenti erant ipsum persequi, quia non sufficit persequi usque ad mortem, sed etiam post mortem; unde voluerunt impedire resurrectionem. Sed quare convenerunt? Sequitur causa *domine, recordati sumus quod seductor ille.* Seductorem vocant illum; unde Io. c. VII, 12 dicitur, quod *quidam ex eis dicebant, quia bonus est: alii autem non, sed seducit turbas. Post tres dies resurgam.* Istud habebant ex hoc, quod dixerat supra c. XII, v. 40, quod *sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius*

hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus. Et ponitur pars pro toto, sicut supra expositum est. Item ponitur petitio *iube ergo custodiri sepulcrum.* Ipsum studium Iudaeorum prodest nobis ad certitudinem; unde quanto magis nocere intendebant, tanto magis proficiebant ad salutem credentium, Iob V, 13: *apprehendit sapientes in astutia eorum,* quia quod intendunt, dominus in aliud convertit. Deinde ponitur intentio petitionis *ne forte discipuli eius veniant, et furentur eum, et dicant plebi: resurrexit a mortuis.* et in hoc prophetaverunt, ideo magis peccaverunt, quia mirabilia viderunt, et tamen non crediderunt posse resurgere. Sequitur concessio: *ait illis Pilatus: habetis custodiam;* idest habeatis custodiam, quasi dicens: in vobis est, ut custodiatis eum. Sequitur executio *illi autem abeuntes munierunt sepulcrum signantes lapidem cum custodibus.* Unde non suffecit quod custodes ponerent, sed etiam sigillaverunt. Nec suffecit eis quod milites hoc facerent, sed etiam ipsimet sigillaverunt; Ps. XXI, v. 17: *consilium malignantium obsedit me.*

Caput 28

[87412] Super Mt., cap. 28 Postquam complevit sacramenta dominicae passionis, agit Evangelista de triumpho dominicae resurrectionis: et dividitur. Quia primo ostenditur, quomodo discipuli cognoverunt Christi resurrectionem per auditum; secundo, quomodo per visum, ut per auditum et visum fiat testificatio certa. Circa primum primo ponitur quomodo per auditum a mulieribus; secundo quomodo a custodibus. Secunda ibi *quae cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem.* Circa primum duo facit. Primo dicit, quomodo mulieres cognoverunt per Angelum; secundo per Christi visionem, ibi *et exierunt cito de monumento.* Circa primum tria. Primo ponuntur personae, quibus facta fuit revelatio; secundo Angelus revelans; tertio revelatio. Secunda ibi *et ecce terraemotus factus est magnus;* tertia ibi *respondens autem Angelus dixit.* Circa primum tria facit. Primo designat tempus; secundo personas; tertio studium. Tempus *vespere autem sabbati.* Et circa hoc duplex est dubitatio. Prima de hoc quod dicit *vespere;* secunda de hoc quod dicit *lucescit.* Circa primum est dubitatio, quia videntur contrariari Matthaeus et Ioannes, quia Ioannes dicit quod adhuc tenebrae erant. Quid ergo dicit hic *vespere autem sabbati?* Hic est triplex solutio. Prima Hieronymi, quod venerunt vespere et mane. Et quod hic dicit *vespere,* ille autem *mane,* non est dissonantia, sed sedulitas sanctarum mulierum. Beda solvit sic, quod inceperunt venire in vespere, sed pervenerunt in mane. Sed numquid erat tantum spatium? Dicit quod non; sed tunc dicitur aliquis facere, quando praeparat se ad faciendum. Et hoc habetur in Lc. XXIII, 55 quod *videntes monumentum et quemadmodum positum erat corpus eius, revertentes paraverunt aromata.* In parasceve emerunt aromata, et in sabbato quieverunt, et in vespere paraverunt se ad eundem. Tertia solutio est Augustini, qui dicit quod modus consuetus in sacra Scriptura est quod sumitur pars pro toto, unde intelligitur *vespere* pro tota nocte sabbati; unde *vespere autem sabbati,* idest quae est post sabbatum, unde vespere quae est initium primae sabbati. Simile habetur Gen. c. I, 5 in commemoratione operum Dei: *et factum est vespere et mane dies unus.* Unde venerunt vespere, quia in ultima parte noctis. Et haec est *quae lucescit in prima sabbati.* Vespere non lucescit, quia vespere tenebrescit. Unde venerunt quando lucescit, idest in prima hora diei. Notate quod Iudaei omnes ferias incipiunt a sabbato; unde prima sabbati dicitur dies dominica. Et si quaeras ab Augustino, quare Marcus utitur tali modo loquendi, dicet quod vespere paraverunt aromata, et mane venerunt; unde redit in idem quod Beda dicit. Sed secundum Hieronymum quomodo intelligendum quod dicit *quae lucescit?* Quia vespere tenebrescit. Sciendum quod Iudaeis dies incipit esse a vespere. Et ratio est, quia a luna observabant dies; luna autem incipit lucere a sero; ideo illa dies incipit a vespere, sed lucescit in prima sabbati. Similis modus loquendi Lc. XXIII, 54: *erat autem parasceves, et sabbatum illucescebat.* Et iste modus loquendi mysterio competit, primo, ad solemnitatem dominicae resurrectionis, quia nox illa fuit lucida; Ps. CXXXVIII, 12: *et nox sicut dies illuminabitur.* Item competit humanae restorationi, quae facta est per Christum: in primo enim homine fuit processus a die in noctem, scilicet peccati; et mutatus est status, scilicet a nocte in diem; ad Eph. V, 8: *eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino.* Item signatur, quod quicquid erat tenebrosum in lege et prophetis, totum per resurrectionem Christi lucescit. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris,* Ps. XVII, 12. Hoc autem in resurrectione illuminatur, ut habetur Lc. ult., 27: *incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.* Consequenter agit de personis *venit Maria Magdalena et altera Maria;* et intelligitur mater Iacobi; Marcus addit tertiam, *et Salome:* unde Salome est nomen mulieris. Sed non fuit sine mysterio, quod duae eiusdem nominis venerunt; unde mulieri primo voluit apparere, quia in hoc quodammodo reparatur sexus muliebris: quia sicut mulier primo in loco vitae prius audivit mortem,

sic in loco mortis per ordinationem divinam primo vidit vitam; Eccli. XXV, 33: *a muliere initium peccati factum est*. Item eiusdem nominis, quia per has unitas signatur Ecclesiae: primo enim una fuit ex gentibus, una ex Iudaeis, sed modo omnes sunt una Ecclesia; Cant. VI, 8: *una est columba mea*. Item vocantur Mariae: sicut enim de utero clauso Maria suscepit puerum, sic istae exeuntem de tumulo clauso meruerunt videre eum. Unde istae venerunt *videre sepulcrum*; et in hoc signatur devotio earum, quia non poterant satiari, ideo cum non possent eum videre, volebant saltem videre sepulcrum. *Ubi est thesaurus tuus, ibi et cor tuum est*, supra VI, 21. *Et ecce terrae motus factus est magnus*. Hic agitur de Angelo revelante. Et primo tangitur adventus Angeli; secundo opus eius; tertio dispositio; quarto effectus. Secunda *ibi et accedens revolvit lapidem*; tertia *ibi et sedebat super eum*; quarta *ibi prae timore autem eius exterriti sunt custodes*. Et circa primum primo praesignatur adventus; secundo tangitur adventus causa, *ibi Angelus autem domini descendit de caelo*. Dicit ergo *et ecce terrae motus factus est magnus*. Hoc congruebat, et habet causam litteralem. Una ratio, secundum Chrysostomum, quia istae de nocte venerant, et ideo esse potuit quod dormierunt; ideo ut excitarentur, factus est terraemotus ad excitandum illas. Hieronymus dicit quod aliquid tactum erat de humanitate, ideo debebat aliquid tangi de divinitate; ideo cum agitur de sepulcro quod erat humanitatis, fit terraemotus, ut signaretur quod talis mortuus non poterat teneri sub terra. *Fuit enim inter mortuos liber*, Ps. LXXXVII, 6. Mystice bis factus est terraemotus, ut per unum significetur motus cordium, quia per mortem eius liberati sumus a peccato; per alium translatio ad gloriam; Rom. IV, 25: *traditus est propter peccata nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram*. Et in Ps. LIX, 4: *commovisti terram, et conturbasti eam*. Item huius resurrectio est quaedam praefiguratio resurrectionis futurae: in futura autem erit tremor terrae; Ps. LXXV, 9: *terra tremuit et quievit, cum exurgeret in iudicio Deus*. Et quare? Subiungitur *Angelus domini descendit de caelo*. Si terra non potuit Angelum sustinere, multo minus poterit adventum Christi ad iudicium: et dicit *descendit*; licet enim Angelus non circumscribatur loco, tamen definitur loco secundum suam operationem; ideo aliquis motus ei convenit. Item convenit quod per Angelum denuntietur resurrectio, tum propter gloriam illius, per quem fit, ut dicit Paulus Act. XIII, 30: *Deus suscitavit eum a mortuis*. Eius autem ministri sunt Angeli. Item ad denotandum dignitatem resurgentis. De isto dicitur supra c. IV, 11 quod *accesserunt Angeli, et ministrabant ei*. Item competit, quia per resurrectionem caelestia terrestribus coniungebantur. Consequenter ponitur opus Angeli *et accedens revolvit lapidem* et cetera. Et hoc secundum litteram, ut panderet iter mulieribus, quia secundum veritatem iam surrexerat Christus: sicut enim de utero clauso exivit, ita de signato sepulcro. Unde hoc factum est ad manifestandum mulieribus: unde *revolvit*, idest iterato volvit, ad signandum gloriam resurgentis; et haec revolutio significabat manifestationem legis, quae scripta erat in tabulis lapideis. Consequenter ponitur dispositio. Et primo quoad situm; secundo quantum ad aspectum; tertio quoad habitum. Quantum ad situm, quia *sedebat*, non ut fessus, ad signandum quod doctor esset divinae resurrectionis. Item sedere est quiescentium: et per hoc signatur quies quam ex resurrectione habuit in gloria; Rom. VI, 9: *Christus exurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*. Item sedere est dominantis; Ps. CIX, 1: *dixit dominus domino meo: sede a dextris meis*. Et iste sedet *super lapidem*, scilicet Diabolum, ad signandum, quod iam dominabatur et mortis et Diaboli. *Erat autem aspectus eius sicut fulgur*. Hic describitur ex aspectu; et in hoc patet quod apparuit in corpore assumpto. Sed quare *sicut fulgur*? Quia sicut fulgur claritatem habet, sic et Angeli cognitionem; Dan. X, 6: *et oculi eius quasi lampas*. Sed Christus est qui *omnem venientem in hunc mundum illuminat*, Io. I, 9. Item fulgur habet terrorem, sic aspectus Angeli; unde Lc. I, 9 dicitur quod territus fuit Zacharias ad vocem Angeli. Item describitur ex habitu *vestimenta eius sicut nix*, per quod candor iustorum. Mystice autem signatur gloria resurrectionis; Apoc. III, v. 5: *qui vicerit vestietur vestimentis albis*. Item claritas vitae; Eccl. IX, 8: *omni tempore vestimenta tua sint candida*. Item nota quod dicit quod *aspectus eius erat sicut fulgur et vestimenta eius sicut nix*, quia in iudicio erit terribilis malis, et demulcebit bonos; Io. XVI, 22: *videbo vos, et gaudebit cor vestrum*. *Prae timore autem eius exterriti sunt custodes*. Hic ponitur effectus apparitionis, quia in eorum cordibus extitit timor; et merito, quia ex mala conscientia servabant eum, *et semper timida est nequitia*, Sap. XVII, 10. *Et facti sunt quasi mortui*, qui Christum in morte quantum in ipsis fuit voluerunt detinere; Is. XXXIII, 3: *a voce Angeli fugerunt populi*. *Respondens autem Angelus dixit mulieribus* et cetera. Hic sequitur denuntiatio resurrectionis. Et primo mulieres confortat; secundo studium commendat; tertio gaudium indicat; quarto officium iniungit denuntiandi. Dicit ergo *respondens autem Angelus* et cetera. Sed ad quid respondet? Intentioni mulierum. Non legitur eas aliquid fuisse locutas prae timore: semper enim ita est, quod homo semper turbatur in apparitione Angeli, sive bonus, sive malus appareat Angelus; quia natura humana fragilis est. Sed sicut dicit b. Antonius, si bonus est

Angelus, semper dimittit consolatum, ut patet in apparitione Zachariae et virginis Mariae, utrique dictum est: *ne timeas* et cetera. Lc. I, 30. Sic et istas confortat. Et si dimittat desolatum hominem, constat quod non fuit bonus Angelus. Ideo dixit *nolite timere vos*; quasi dicens: vestrum non est timere, quia amatis Christum. *Non enim accepistis spiritum servitutis in timore*, Rom. c. VIII, 15. Non enim confortavit custodes, quia non digni erant. Tunc commendat studium *scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, quaeritis*. Sed numquid Angeli cognoscunt cogitationes? Videtur quod non; Jer. XVII, 9: *pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscat illud? Ego dominus scrutans corda et probans renes*. Dicendum est quod non, nisi per revelationem divinam; vel per signum, quia frequenter per gestus corporis habentur indicia voluntatis. *Iesum quaeritis*. Nominat eum, ut significet eundem esse. Item *crucifixum*: et in hoc innuit parvam fidem earum, quia quaerebant eum in loco mortis, et credebant eum morte posse teneri. Tunc annuntiat resurrectionem: *surrexit*, scilicet propria virtute; Ps. III, 6: *ego dormivi, et somnum cepi, et exurrexi, quia dominus suscepit me*. Et probat hoc per recordationem verbi Dei *sicut dixit*; qui supra c. XX, 19 dixerat: *et tertia die resurget*. Verbum enim domini non potest deficere. Item indicat ex visu: *venite et videte locum ubi positus erat dominus*, unde viderunt lapidem revolutum, et non viderunt Christum, quia surrexit clauso tumulo. Tunc indicit eis officium denuntiationis *et cito euntes dicite discipulis eius quia surrexit*. Et tria indicit. Primo, quia denuntient resurrectionem; secundo, quia locum; tertio quia visionem eis promittant. Et sicut prima mulier primo locuta est Diabolo, sic cum bono Angelo prima locuta est, ut omnia restaurarentur. Secundo innuitur locus: *et praecedet vos in Galilaeam*. Et quare primo in Galilaeam? Non enim prius visus est in Galilaea, sed in Ierusalem. Sed quare magis nominat Galilaeam? Ad signandum quod ipse idem est, qui solebat conversari in Galilaea. Item ut a timore liberarentur, quia securius habitabant in Galilaea, quam in Iudaea. Vel mystice dicitur Galilaea transmigratio, et potest signare transitum ad gentes. Unde *videbitis in Galilaea*, idest nuntiabitis nomen meum gentibus. Hoc autem non facerent, nisi praecederet eos. *Ibi eum videbitis, sicut praedixit vobis*. Unde verbum domini tantae potestatis est, quod non poterit aliter esse. Sed hic est quaestio litteralis, quia hic dicitur quod viderunt eum sedentem super lapidem; in alio Evangelista quod *introeuntes in monumentum viderunt iuvenem sedentem in dextris*. Solvit Augustinus, quod bis viderunt visionem Angelorum: unde possibile fuit, quod unum viderunt extra, alium intra. Vel potest dici quod sepulcrum non solum dicitur lapis excisus, sed erat ibi aliqua materies, ubi includebatur monumentum; unde quod Marcus dicit, *introeuntes in monumentum*, non est intelligendum de lapide illo, sed de spatio in quo includebatur: et hoc patet, quia dicitur hic quod *exierunt cito de monumento cum timore et gaudio* et cetera. Supra nuntiata est resurrectio mulieribus, hic certificantur de ipsa per Christum: et tria facit Evangelista. Primo describuntur mulieres; secundo Christi occursus; tertio iniungitur denuntiationis officium. Secunda ibi *et ecce Iesus occurrit illis*; tertia ibi *nolite timere* et cetera. In prima tria notabilia est considerare. Primo mulierum statum; secundo affectum; tertio propositum. Status tangitur cum dicitur *exierunt cito de monumento*. Quantum ad litteram monumentum non dicitur lapis excisus, sed illud spatium, quod aliquo munimine erat firmum. Secundum mysterium monumentum est locus mortuorum: et per hoc signatur status peccati; Ps. LXXXVII, 6: *sicut vulnerati dormientes in sepulcris*. Unde exire de monumento est exire de peccato; II ad Cor. VI, 17: *propter hoc exite de medio eorum* et cetera. Et notate quod dicit *cito*, quia de peccato est cito exeundum; Eccli. V, 8: *non tardes converti ad dominum, et ne differas de die in diem*. Item tangitur affectus duplex, scilicet timoris et gaudii. Timor de Angeli visione, gaudium de resurrectione: timor ex fragilitate humana, gaudium a visione divina; Ps. XXIX, v. 6: *ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum laetitia*. Sic peccator debet timere; Eccli. V, 5: *de propitiato peccato noli esse sine metu*. Sed gaudere debet de spe resurrectionis; Ps. II, 11: *servite domino in timore, et exultate ei cum tremore*. Tunc tangit propositum *currentes nuntiare discipulis* et cetera. Et istud poenitentibus competit, quia currere debent et festinare ut proficiant in bonis: I ad Cor. IX, 24: *sic currite ut comprehendatis*. Et ad Hebr. IV, 11: *festinemus ingredi in illam requiem*. Item tangit bonum propositum, quia voluit ut quod acceperant, aliis communicarent; I Petr. IV, 10: *unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum administrantes*. Et ecce Iesus occurrit illis. Hic ponitur occursus Christi. Et primo ponitur occursus; secundo salutatio; tertio mulierum reverentia. Dicit ergo *et ecce Iesus occurrit illis*. Et recte dicit quod *occurrit*, quia ex insperato occurrit, dando gratiam; Sap. VI, 14: *praeoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat*; Is. LXIV, 5: *occurristi laetanti, et facienti iustitiam*. Item salutavit eas, dicens *avete*. Avete in Graeco gaudium signat; unde dictum est supra, quod cum gaudio ibant. Unde spirituale gaudium semper augetur in iustis, et hoc per spiritualem loquelam; Ps. LXXXIV, 5: *audiam quid loquatur in me Deus*. Et haec erant verba consolatoria, qui sicut prima mulier audivit maledictionem, sic istae mulieres audierunt benedictionem, et

maledictioni benedictio respondet. Et tunc *illae accesserunt et tenuerunt pedes eius, et adoraverunt eum*. Unde accedunt, tenent pedes, adorant. Sic anima peccatoris non debet gratiam Dei recipere in vanum: et hoc signatur, quia *accesserunt*; Ps. XXXIII, 6: *accedite ad eum, et illuminamini*. Item debent firmiter adhaerere: et hoc signatur in hoc quod *tenuerunt pedes eius*. Deut. XXXIII, 3: *qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius*. Item tangit reverentiam in hoc quod dicit *et adoraverunt eum*, quia ipsum Deum recognoverunt; Ps. CXXXI, 7: *adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius*. Sed potest esse quaestio, quia Io. ult., 12 dicitur ei: *noli me tangere*; hic autem dicitur, quod *tenuerunt pedes eius*. Ideo intelligendum, quod bis viderunt, et semel viderunt unum Angelum, ut dicit Augustinus, et alia vice duos, sed etiam bis Christum. Primo vidit Maria Magdalena plorans, ut habetur Io. XX, 14. Sed post aliis supervenientibus occurrit eis, et tunc tenuerunt pedes eius; sed Maria Magdalena primo non potuit tenere eum; et hoc secundum Augustinum, quia primo dubitavit, et ideo digna non fuit; sed iam certificata, digna est effecta tangere Christum, ut tactus exterior concordaret interiori. Consequenter iniungit officium denuntiandi. Et ubi hoc facit, primo excutit timorem; secundo officium iniungit, ibi *ite, nuntiate fratribus meis*. Dicit ergo *tunc ait Iesus eis: nolite timere*. Et hoc factum est convenienter, quia qui ad officium praedicationis ponuntur non debent timere; unde dominus mittens discipulos suos dixit: *nolite timere*. Timor autem est duplex, scilicet servilis, et initialis, et hic est bonus; Ps. CXVIII, v. 120: *confige timore tuo carnes meas*. Unde dixit *avete*, ut auget caritatem in eis. Sed quia *perfecta caritas foras mittit timorem*, I Io. IV, 18, ideo dicit *nolite timere*. Et primo dat annuntiandi officium; secundo perfectam caritatem ad suos ostendit. Iniungitur autem annuntiandi officium mulieribus, ut sicut mulier tulit verba mortis ad virum, sic e contrario congruebat mulieri, ut esset nuntia salutis. Et primo tangitur denuntiatio; secundo locus apparitionis. Dicit ergo *ite, nuntiate fratribus meis*. Et quare dicit *meis*? Ad comprobandum veritatem naturae. Quia enim exierat de sepulcro, et apparebat gloriosus, posset aliquis credere quod veram carnem non cepisset, ideo dicit *fratribus meis*. Item propter similitudinem gratiae, quia frater noster fieri voluit propter iustificationem nostram; ad Rom. VIII, v. 29: *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Item fratres, idest cohaeredes: *haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi*, Rom. VIII, 17. Unde iam acquisita haereditate vocat fratres. *Ut eant in Galilaeam*. Haec verba videntur sonare quod primo apparuit in Galilaea. Iste non facit mentionem de aliis apparitionibus; sed Beda dicit quod decem vicibus apparuit. Quinquies ipso die resurrectionis. Primo Mariae Magdalene, ut Io. XX, v. 14. Secundo his duabus de quibus tangit hic Matthaeus. Tertio apparuit Petro; qualiter tamen, et quando, non dicitur, sed quod sit factum, non tacetur in Lc. XXIV, 12. Quarto duobus discipulis euntibus in Emmaus. Quinto quando omnibus discipulis apparuit, excepto Thoma. Verum post istas leguntur quinque aliae. Prima post alias fuit quando die octava omnibus discipulis apparuit, et Thomae. Secunda quando apparuit in piscatione, quando Petrus dixit, *vado piscari*, Io. ult., 3. Alia, quae hic dicitur. Alia, quando exprobravit incredulitatem. Ultima quando in monte oliveti, cum ascendit in caelum, Mc. ult., 14. Tamen aliae fuerunt, sicut dicit Paulus I Cor. XV, 5-8. Sed quid est quod dicunt et Angelus, et Christus, quod *praecedet vos in Galilaeam*? Chrysostomus dicit quod hoc, propter hoc dicit quia solebant ibi conversari. Item, ut securi essent ibi, et secure eum expectarent. Tamen Augustinus secundum mysterium dicit, quod Galilaea transmigratio dicitur: unde signat transmigrationem ad gentes, vel huius mundi in gloriam. Apostolus II Cor. c. V, 6: *dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a domino. Quae cum abiissent, ecce quidam* et cetera. Hic agitur de denuntiatione, quae facta est per custodes. Et primo ponit denuntiationem; secundo impedimentum, ibi *et congregati cum senioribus* et cetera. Dicit ergo *et cum abiissent* et cetera. Et quare tantum expectaverunt? Dicendum quod dictum est, quod *prae timore exterriti sunt custodes*. Et forte hoc fecit dominus, ne molestiam mulieribus inferrent. *Ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum*. Et quare principibus? Quia habebant familiaritatem: item quia ab eis acceperant pretium. Nihilominus nuntiaverunt Pilato; unde in quadam epistola, quam misit Pilatus ad Tiberium, scriptum est, quomodo custodes nuntiaverunt Pilato et cetera. *Et nuntiaverunt*. Iam signabatur, quod per ora gentilium erat manifestanda Christi resurrectio. Tunc ponitur malitia impediendum. Et primo tangitur malitia principum; secundo corruptio custodum; tertio plebis. Circa primum concurrunt quatuor ad exaggerandum malitiam istorum. Primo ponitur congregatio; unde dicit *et congregati cum senioribus* etc. quia non unus tantum; Dan. XII, 5: *egressa est iniquitas a senioribus populi*. Item exaggeratur malitia, quia hoc non fecerunt ex infirmitate, sed ex malitia, sive ex maligno consilio; et hoc est consilium impiorum, de quo Ps. I, 1: *beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum*. Item fraudem fecerunt, quia oblatam pecuniam expenderunt in usum mendacii; unde sciebant illud Eccle. X, 19 quod *pecuniae obediunt omnia*; sicut dicit Hieronymus, similes sunt istis qui bona ecclesiastica

expendunt ad faciendam voluptatem. Item in hoc quod suaserunt mendacium. Et primo suadent, secundo impunitatem promittunt. Suadent mendacium *dicite, quia discipuli eius nocte venerunt, et furati sunt eum*. Ier. IX, 5: *docuerunt linguam suam loqui mendacium*. In Ps. XXVI, 12: *mentita est iniquitas sibi*. Et vere, ut ait Hieronymus, mendacium, quia discipuli ita stupefacti erant quod non ausi fuissent accedere. Item si debuissent accedere, accessissent primo die, quando non aderant custodes. Item hoc patet, quia remanserunt linteamina, unde si tulissent eum, non dimisissent. Item constat quod cum aromatibus sepultus est, unde linteamina adhaerebant ut colla, unde vix potuissent amovisse. Item lapis erat magnus; unde non potuissent sine magno adiutorio et sine strepitu multo solvisse. Item arguit sic Augustinus: aut venerunt vobis vigilantibus, aut dormientibus. Si vigilantibus, quare non eiecistis eos? Si dormientibus, quomodo vidistis? Et sic apparet, quod mendacium fuit. Deinde impunitatem promittunt: unde possent dicere: erimus puniti, si praeses audiret. Unde dicit *si hoc auditum fuerit a praeside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus*. Et quomodo potuerunt illud facere? Dicendum, quod praeses non multum curabat. Item sciebant quod non puniret eos, nisi ad petitionem eorum; ideo sciebant quod et cetera. In hoc signatur cautela Diaboli. *At illi, accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti*. Non est mirum si milites corrupti fuerunt pro pecunia, quia et unus de discipulis eius corruptus erat. Eccli. c. X, 9: *avaro nihil est scelestius. Et divulgatum est*. Et non solum usquequo fuit scriptum hoc, sed etiam usque nunc. *Undecim autem discipuli abierunt in Galilaeam* et cetera. Supra auditum est quomodo notitia resurrectionis pervenit ad discipulos ex revelatione mulierum, hic quomodo ex eius visione. Et dividitur: quia primo ponitur Christi apparitio; secundo apparentis instructio. Secunda, ibi *et accedens Iesus locutus est eis*. Circa primum tria facit. Primo describitur locus visionis; secundo visio; tertio officium. Dicit ergo *undecim autem discipuli*, quia obedientes Christo, *abierunt in Galilaeam*. Quod dicit undecim, intelligendum, quod Iudas abierat: Io. VI, 71: *duodecim elegi vos, et unus ex vobis Diabolus est*. Sed duo sunt notanda, quod Christus videtur in Galilaea, et quod in monte. Galilaea interpretatur transmigratio. Per hoc signatur quod nullus potest videre Deum, nisi ex duplici transmigratio transferatur, scilicet a vitio ad virtutem; supra V, 8: *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Item, a mortalitate ad immortalitatem; unde dicit apostolus, Phil. I, 23: *coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo*. Item visus est in monte, ad signandum quod qui vult videre Deum, oportet quod tendat ad celsitudinem iustitiae; Ps. LXXXIII, 3: *ibunt de virtute in virtutem*. Item quod in monte, significat excellentiam illam, ad quam exaltatus est per resurrectionem: quia dum fuit in mundo, fuit in valle mortalitatis, et ascendit in montem immortalitatis per resurrectionem. Is. II, 2: *elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes*. Et notate, quod apparet eis *in loco ubi constituerat*, in quo signatur obedientia, quia soli obedientes veniunt ad visionem divinam; in Io. XIV, 15: *si diligitis me, mandata mea servate*: et sequitur: *et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*. Ps. CXVIII, 104: *a mandatis tuis intellexi*; idest, ab observatione mandatorum; unde in veteri lege nemo poterat ascendere in montem: nova lex supplet. Et necessarium fuit, quod eis apparuerit, quia testes debebant ad tantum opus dari. Sed ipse dedit testes non solum de auditu, sed etiam de visu; I Io. I, 2: *quod videmus, et audivimus (...) hoc testamur*. Sed quaestio est, quando fuit facta haec apparitio: et secundum quod Augustinus dicit, in prima die resurrectionis non, quia in sero fuit visio ubi Thomas non erat. Item nec infra octavam, aut in octava die, quia in Ierusalem fuerunt octo diebus. Nec possumus dicere, quod statim post octo dies: quia contradiceremus Ioanni, qui dicit, quod quando manifestavit se ad mare Tiberiadis, *iam tertio manifestatus est Iesus*; et haec hic non est tertia, sed post hanc tertiam facta est. *Et videntes*. Notandum quod considerantium Dei magnalia duo sunt genera, quia quidam habent illa in reverentia: unde Abraham dixit, Gen. XVIII, 27: *loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis*; et Iob IX, 14: *quantus sum ego ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?* Et sequitur: *ideo me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere*. Item haec reverentia reperitur in Angelis. Apoc. VII, 11: *omnes Angeli ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum*. Et hoc est, quia quanto magis aliquis eum cognoscit, eo magis reveretur eum. Sed aliqui in infidelitatem vertuntur: volunt enim omnia adaequare suo intellectui, unde quaecumque non intelligunt, blasphemant. Sic fuit de discipulis, quia *et videntes eum adoraverunt* Ps. XXXI, 7: *adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius*. *Quidam autem dubitaverunt*, ideo dominus tradidit se palpandum, ut dicitur Lc. XXIV, 39. *Et accedens Iesus locutus est eis*. Hic ponitur instructio facta a Christo. Et tria sunt consideranda. Primo potestatem denuntiat; secundo officium iniungit; tertio auxilium futurum promittit. Secunda ibi *euntes ergo docete omnes gentes*; tertia ibi *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*. Dicit ergo *et accedens Iesus locutus est eis*. Discipuli dispartiti erant, quia quidam eum in reverentiam habebant, quidam autem dubitabant; ideo indigebant utroque, scilicet quod manifestaret se, et quod confortaret

eos. Sic accessit ad totum populum; Is. c. IX, 2: *populus, gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*. Item nuntiavit potestatem *data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*. Et, sicut dicit Hieronymus, data est potestas ei qui a populo ante crucifixus est. Potentia Dei nihil aliud est quam omnipotentia; et haec data non est Christo, quia non convenit Christo secundum humanitatem. Convenit autem ei aliquid, et secundum quod homo, et secundum quod Deus: unde in Christo secundum quod homo, est scientia, voluntas et liberum arbitrium, et similiter secundum quod Deus. Duplex ergo in Christo est voluntas, scilicet creata et increata. Potest ergo argui quod duplex est potentia, et duplex scientia et cetera. Est ergo quaestio, quare sicut communicatur ei omnis scientia, quare non omnipotentia. Ratio est ista. Scientia et cognitio est secundum assimilationem cognoscentis ad cognitum, quia sufficit quod species cognitorum sint in cognoscente aliquo modo, vel ita quod per essentiam cognoscat vel quod sint inditae vel ita quod accipiantur a rebus: qualitercumque sint, sufficit ad cognitionem; ideo non oportet quod essentia sit omnium, sed quod sit capax omnium. Hoc autem est esse receptionis infinitae, sicut materia prima. Sed potentia activa sequitur actum, quia quantum est actu, tantum habet agere; ideo qui habet omnipotentiam activam, habet potentiam ad actum omnium. Hoc autem non est, nisi quia habeat potentiam infinitam, quod non convenit Christo in quantum homo, sed solum in quantum Deus. Quid ergo dicit quod *mihi est data omnis potestas in caelo et in terra*? Notandum, secundum Hilarium, quod datio potest intelligi sive quantum ad divinitatem, quia pater ab aeterno suam essentiam communicavit filio; et quia sua essentia est sua potentia, ideo ab aeterno dedit suam potentiam; vel potest etiam referri ad Christum, secundum humanitatem. Sed intelligendum quod humanitas Christi aliquid accepit gratia unionis, et haec sunt omnia quae sunt Deo propria; aliquid autem accepit consequens unionem, ut plenitudinem gratiae et huiusmodi, et est quasi effectus unionis; Io. I, 14: *vidimus eum quasi unigenitum a patre plenum gratiae et veritatis*. In omnibus ergo his quae insunt Christo gratia unionis, non oportet quod omnia dicantur secundum dupliciter, sed in aliis quae consequuntur. Unde dico quod potentia est data, non quia alia potentia sit data, sed data est secundum quod est unita verbo, ut filio Dei per naturam, sed Christo per gratiam unionis. Sed quare magis dicit post resurrectionem *data est mihi omnis potestas*, quam ante resurrectionem? Dicendum quod in Scriptura dicitur aliquid fieri, quando primo innotescit: sic ergo ante resurrectionem non fuit ita manifestata omnipotentia, licet eam habuerit; sed tunc fuit maxime manifestata, quando potuit totum mundum convertere. Possumus et aliter dicere, quod potestas significat quemdam honorem praesidentiae, sicut dicimus homines in potentatibus; et sic accipitur hic potestas. Constat autem quod Christus qui ab aeterno habebat regnum mundi, ut Dei filius, executionem accepit ex resurrectione; quasi dicat: iam sum in possessione. De ista habetur Dan. VII, 26: *iudicium sedebit, ut auferatur potentia, et conteratur, et dispereat usque in finem. Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni detur populo sanctorum altissimi, cuius regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei, et obedient*. Unde intelligitur quaedam praesidentia actualis: sicut si exaltaretur filius ad exercitum potestatis quam naturaliter habebat; Apoc. V, 12: *dignus est agnus quia occisus est, accipere virtutem et divinitatem. Euntes ergo docete omnes gentes*. Hic iniungit officium; et triplex iniungit officium. Primo docendi; secundo baptizandi; tertio officium informandi quantum ad mores. Dicit ergo *euntes ergo docete omnes gentes*. Et hoc sic sequitur; quasi dicat: data est mihi omnis potestas a Deo, quod non solum Iudaei, sed etiam gentes convertantur ad me; ideo quia tempus est *euntes docete omnes gentes*. Io. XX, 21: *sicut misit me pater, et ego mitto vos*. Et Lc. XXII, 29: *ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum*. Et dicit *euntes ergo docete*; quia hoc est primum, in quo debemus instrui, scilicet in fide, quia *sine fide impossibile est placere Deo*, ad Hebr. XI, 6. Et ex hoc inolevit in Ecclesia, quod primo catechizat baptizandos, idest instruit in fide. Et, potestate accepta, mittit ad omnes gentes; et hoc est quod dicit *docete omnes gentes*. Is. XLIX, 6: *dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae*. Et postquam docti sunt de fide, dat officium baptizandi. *Baptizantes eos* etc. quasi diceret: qui ad dignitatem promovetur, oportet quod primo notificetur ei dignitas, ut ei post reverentia habeatur. Ad Gal. III, 27: *quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis*. Sed quae est forma Baptismi? *In nomine patris, et filii, et spiritus sancti*. In Christo duo sunt, humanitas et divinitas. Humanitas est via, non finis; Io. XIV, 6: *ego sum via, veritas, et vita*: veritas, tamquam finis contemplativae: vita, tamquam finis activae. Non volo quod in via, scilicet in humanitate, maneat, sed ulterius transeat ad divinitatem. Ideo oportebat quod duo signarentur, humanitas et divinitas. Per Baptismum humanitas; ad Rom. VI, 4: *consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem*? Et per formam verborum, divinitas ita quod sanctificatio est per divinitatem. Et ideo dicit *in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*. Et ratio est, quia per Baptismum fit regeneratio, et in regeneratione tria requiruntur. Primo, cui fiat;

secundo, per quem; tertio, quo. Cui, scilicet Deo patri, ut dicit apostolus Rom. VIII, 29: *quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui*. Et Io. I, 12: *dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius*. Per quem, quia per filium; Gal. IV, 4: *misit Deus filium suum (...) ut adoptionem filiorum reciperemus*, quia per adoptionem ad naturalem filium sumus filii. Item quo, quia accepimus donum spiritus sancti; ad Rom. VIII, 15: *non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei*. Ideo oportuit fieri mentionem de patre, filio et spiritu sancto. Et ista in Baptismo Christi fuerunt, quia fuit filius per quem, pater a quo, et spiritus sanctus in columba. Et dicitur *in nomine*, idest in invocatione nominis, vel in virtute nominis, quia virtutem habet; Ier. XIV, 9: *tu autem in nobis es, domine, et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos*. Item dicit *in nomine*, non in nominibus, et confunduntur haereses, quae non ponunt distinctionem in hoc quod dicit *in nomine patris, et filii*. Sed confunditur Arius per hoc quod in singulari dicit *in nomine*. Notandum quod in primitiva Ecclesia baptizabatur in nomine Christi, et hoc ut redderetur nomen venerabile. Sed numquid modo sufficeret? Credo quod non, quia expressa requiritur invocatio Trinitatis. In Christo continetur implicite Trinitas. Sic ergo inducit ut eos instrueret ad Baptismum. Sed contra apostolus dicit, quod non misit eum Deus baptizare, sed evangelizare, sed baptizare per alios, sicut Christus non baptizabat, sed discipuli eius. *Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis*. Sed numquid sufficit ad salutem credere et baptizari? Non; immo etiam requiritur instructio morum; ideo dicit *docentes servare omnia quaecumque mandavi vobis*. Ps. CXVIII, 4: *tu mandasti mandata tua custodiri nimis*. Et dicit *quae mandavi*, non quae consului. Unde supra X, 27: *quae vobis dico, omnibus dico*. Tunc ponit tertium *et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. Hic promittit auxilium; quare respondet dicentibus: *tu mandas quod doceamus omnes, non sumus sufficientes. Non timeatis, quia ego vobiscum sum*. Et notate quod sicut mandatum ponitur transire in omnes, sic et auxilium; quia promittit apostolis et aliis simile exequentibus: unde ipse ad patrem orans dicit: *non pro eis autem rogo tantum, scilicet discipulis, sed et pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me*. Unde omnibus communiter promittit; Io. XIV, 12: *qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet et maiora horum faciet*. Item per omne tempus; unde dicit *omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. Non sic dicit, ut quasi post non sit nobiscum, nisi usque ad consummationem saeculi, sed quia tunc erimus per consummationem in gloria; Apoc. XXI, 3: *ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus*. Unde etiam Is. VII, 14 dicitur quod *vocabitur nomen eius Emmanuel*, quod interpretatur nobiscum Deus, *usque ad consummationem saeculi*; quasi dicat: generatio fidelium fortior est quam mundus. Non enim peribit mundus, donec omnia fiant, idest Ecclesia fidelium consummetur, et compleatur numerus electorum a Deo in vitam aeternam, cui est honor et potestas per infinita saecula saeculorum. Amen.

© 2006 Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem

Iura omnia asservantur

OCLC nr. [49644264](#)